

Nordiska rådet

23:e sessionen

1975

Supplementband

innehållande remissuttalanden m. m.
rörande förslag (s.k. A- och B- saker)
behandlade vid 23:e sessionen
Förslagen med tillhörande
utskottsbetänkande finns i huvud-
bandet från sessionen

Stockholm 1975

Kungl. Boktryckeriet PA Norstedt & Söner

Redaktör Åke Edwall

Innehållsförteckning

A 338/t	Medlemsförslag om byggande av en trafikförbindelse mellan Vasa och Umeå	5
A 396/s	Medlemsförslag om en nordisk rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi	41
A 396 Ä/s	Ändringsförslag om rehabiliteringsanstalt för hjärt- och lungsjuka på Nordkalotten	70
A 407/k	Medlemsförslag om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning	89
A 409/k	Medlemsförslag om instiftande av Nordiska rådets idrottspris	126
A 412/s	Medlemsförslag om inrättandet av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning	135
A 414/k	Medlemsförslag om privata skolors och utbildningsinstitutioners fortbestånd och utbyggnad	185
A 417/k	Medlemsförslag om fasta korrespondenter i de nordiska huvudstäderna från de nationella radio- och TV-bolagen	230
A 419/s	Medlemsförslag om samnordisk insats för hindrande av skador genom giftiga laster i Östersjön	239
A 426/t	Medlemsförslag om obligatorisk användning av reflexbricka för fotgängare	266
A 427/j	Medlemsförslag om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätten	299
A 428/s	Medlemsförslag om inrättandet av ett nordiskt samarbetsorgan på äldreomsorgens område	353
A 430/e	Medlemsförslag om ett nordiskt handlingsprogram för ökad livsmedelstillgång	371
A 432/e	Medlemsförslag om nordisk lagstiftning om konkurrensbegränsningar	420
A 433/t	Medlemsförslag om åtgärder för att stimulera ungdomsresor inom Norden (NORDTURIST-biljett)	461
A 435/k	Medlemsförslag om språkundervisning för finländska barn i Sverige	487
A 437/s	Medlemsförslag om samnordisk vidareutbildning av sjuksköterskor	523
A 439/e	Medlemsförslag om utökade anslag till Nordtost	556
A 440/s	Medlemsförslag om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen	591
A 444/s	Medlemsförslag om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor	609
A 445/t	Medlemsförslag om båtförbindelse mellan Island, Färöarna och det övriga Norden	630
A 448/s	Medlemsförslag om nordisk historisk utställning: "Kvinden i Norden"	648

Medlemsförslag

om byggande av en trafikförbindelse mellan Vasa och Umeå

(Väckt av Sakari Knuutila, Bror Lillqvist, Jan-Ivan Nilsson och Pekka Tarjanne)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Finland

Trafikministeriet¹:

Såsom i medlemsförslaget nämnes, har Finlands riksdag i sitt svar till regeringens proposition angående statsförslaget för år 1971 förutsatt att Finlands regering verkställer en preliminär utredning om den nationalekonomiska lönsamheten av en landsvägsförbindelse över Kvarken och de tekniska möjligheterna att förverkliga projektet samt de olika alternativa lösningarnas inverkan på vattenförhållandena i Bottenviken.

Trafikministeriet har å sin sida medels skrivelse den 5 februari 1971 uppmanat väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att utföra detta uppdrag. Den av Finlands riksdag förutsatta utredningen pågår i detta nu och har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i första skede anhängit om utlåtanden av olika myndigheter bl. a. sjöfartsstyrelsen, vattenstyrelsen, havsforskningsinstitutet o. s. v. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kommer naturligtvis under den tid utredningen pågår att samarbeta med myndigheterna i synnerhet i Sverige och även i de övriga nordiska länderna.

Om vidare åtgärder kan bestämmas sedan den i detta nu pågående utredningen slutförts.

Helsingfors den 11 oktober 1971

K. F. Haapasalo

Trafikminister

Klaus Häkkänen

Kanslichef

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen:

— — — meddelar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att trafikministeriet har på grund av det av riksdagen godkända yttrandet uppmanat väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att utreda vägförbindelsens över Kvar-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ken nationalekonomiska lönsamhet även som tekniska möjligheter att förverkliga den samt huru de alternativa möjligheterna inverkar på Bottenvikens vattenförhållanden.

För utarbetningen av utredningen har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen på grund av Sydösterbottens landskapsförbunds PM i ärendet anhållit om utlåtande av följande myndigheter och inrättningar: Finlands redareförening r.f., sjöfartsstyrelsen, havsforskningsinstitutet, vattenstyrelsen, delegationen för utvecklingsområdena, statens naturskyddsinspektör och väg- och vattenbyggnadsstyrelsens vattenvägsavdelning.

Till den 20 oktober hade alla utom ett utlåtande inkommit.

Anhållan om utlåtandet omfattade frågor och på dem erhållna svar används som utgångspunkter för fortsatta utredningar. Materialet som erhöles av utlåtandena berör bl. a.

- utvecklingsprognoser för trafiken
- planerad utveckling av farleder och hamnar
- banklösningens inverknings på Bottenvikens vattenförhållanden.

I havsforskningsinstitutets, vattenstyrelsens och statens naturskyddsinspektörens utlåtanden har dessa inverknings uppskattats som betydliga och att de förutsätter vidlyftiga undersökningar ifall förbindelsen planeras som en bankväg och med strävan att bilda en sötvattenbasäng.

- värderingsgrunder för företagets lönsamhet och ändamålsenlighet.

Med hänsyn till det utredningsarbete som hittills gjorts har man ännu icke möjlighet att ge utlåtande om företaget.

I de fortsatta utredningarna undersöks förbindelsen Vasa—Umeå som en del av de från Finland till Sverige och Västeuropa ledande trafikförbindelserna. Till en början utreds vägförbindelsens över Kvarken influensområden och de transportkostnadsbesparingar som den medför och beroende på resultaten av den förstnämnda utredningen möjligheterna till tekniskt förverkligande, kostnader samt begränsningar som förorsakas av vattenförhållanden och miljöfaktorer.

Om behövt samarbete har man förberedelsevis överenskommit med Sveriges vägverk.

Helsingfors den 25 oktober 1971

M. Niskala
Generaldirektör

E. Riihimäki
Chef för vägplan-
läggningsavdel-
ningen, t.f. bygg-
nadsråd

Sjöfartsstyrelsen:

I sitt utlåtande håller sig sjöfartsstyrelsen endast till de förändringar och svårigheter, som förverkligandet av ifrågavarande plan kan förorsaka fartygstrafiken på hamnarna i Bottenviken, samt till de omständigheter som borde tagas i betraktande vid planerandet av slussanläggningar.

Sjöfartsstyrelsen konstaterar att slussen som planerats vid Nordvalen borde vara så stor att i bassängen eller, om de är flera, i bassängerna samtidigt skall rymmas en isbrytare av Urho-klassen och ett tankfartyg av Tervitypen efter varandra, vilket innebär en minimilängd av c:a 300 meter och en minimibredd av c:a 45 meter. Detta är nödvändigt för att fartygen under svåra isförhållanden skall kunna bogseras in i slussen och ut därifrån. Därtill bör tagas i betraktande, att tungmanövrerade fartyg är svåra att leda in genom en smal öppning, i synnerhet då väderleks- och isförhållandena är ogynnsamma. Därför borde slussanläggningarna förses med tillräckligt långa ankoringsvisare och vågbrytare. Dessa vågbrytare borde vara så långa att vågsvall inte längre i mera nämnvärd grad skulle förekomma inom slussningsområdet.

För att trygga fortsatta sjötransporter på Bottenviken under svåra isförhållanden och under eventuella internationella krissituationer planerar sjöfartsstyrelsen att fördjupa farleden mellan Ritgrund och Replot från 4,8 meter till 8 meter. Såvida vägbanken bygges borde den även på detta ställe förses med tillräckligt stora slussar, som också under vinterförhållanden är lämpliga för fartygstrafik. Då skulle man till sitt förfogande ha ett alternativ om isförhållandena hindrar trafiken vid Nordvalen. Dessutom skulle vi inte vid eventuell kris råka i en situation, då sjötransporternas kontinuitet på Bottenviken är beroende av en främmande stats åtgärd.

Beträffande fartygstrafik under tiden för öppet vatten konstaterar sjöfartsstyrelsen att, fastän slussanläggningarna vore sakenligt planerade skulle slussningen ändå åstadkomma olägenhet för fartygstrafiken på grund av den tid som slussningen fordrar och den försening som förorsakas av en eventuell väntan på slussningstur, samt även på grund av den ökade kollisionrisk som minskar sjöfartens säkerhet. I praktiken är det mycket svårt att tidsbestämma ankomsten för de från de olika hamnarna avgående fartygens ankomst till slussen så, att fartygen skulle kunna slussas igenom allteftersom de anländer. Därför samlas fartyg framför slussningsområdet för att vänta på sin tur. I synnerhet vid dålig sikt, mörker och stormigt väder är kollisionrisken synnerligen stor.

Med sin nuvarande isbrytarflotta kan sjöfartsstyrelsen under milda vintrar och vanliga normala vintrar hålla hamnarna i Bottenviken öppna för trafik året om. Då isbrytarna av Urho-klassen blir färdiga 1975

och 1976, kommer Bottenvikens hamnar att kunna hållas öppna året om oberoende av vinterns stränghet.

Den fördel som härigenom uppnåtts för industrin i Nordfinland kan gå förlorad om vägbanken bygges. Då isen rör sig, kan mot båda sidorna av vägbanken uppkomma packisvallar, som når ända ner till havsbotten. Då är det omöjligt att leda trafiken igenom, innan packisvallarna spricker upp. Sådana packisvallar uppstår numera runt kusten på sådana platser vilkas struktur motsvarar den planerade vägbankens. Erfarenheten har visat, att packisvallar av nämnda slag bildas på grund av vindens inverkan, i synnerhet då isbildningen ännu är relativt ringa och isens tjocklek är endast 20—25 cm. Man kan frukta en situation, då vi på Bottenviken skulle ha flera fartyg, som man inte skulle få därifrån på grund av den packisvall som tornat upp sig mot vägbanken. Detta skulle skapa osäkerhet för vintertrafikens kontinuitet på Bottenviken och skulle kunna förorsaka industrin oanade omkostnader.

Enligt havsforskningsinstitutets utlåtande skulle vintersäsongen på Bottenviken komma att förlängas på grund av bankens inverkan. Denna förlängning av sjöfartens svåra säsong skulle förorsaka extra kostnader för sjöfarten och därigenom också för industrin i Nordfinland. Därför anser sjöfartsstyrelsen att utlåtanden även borde införscaffas från Uleåborgs och Lapplands län, vilkas industriella utveckling i hög grad är beroende av sjötransporternas ostördhet och kontinuitet.

På grund av det ovannämnda anser sig sjöfartsstyrelsen inte kunna rekommendera byggandet av en vägbank mellan Vasa och Umeå.

Helsingfors den 30 december 1971

Helge Jääsalo
Generaldirektör

Osmo I. Lehmuskallio
Chef för lots- och fyr-
avdelningen, sjöfartsråd

Havsforskningsinstitutet:

Havsforskningsinstitutet tar ej ståndpunkt till medlemsförslaget (A 338/t) i sig självt utan endast till vissa i första bilagan framförda synpunkter, som delvis hör till havsforskningsinstitutets verksamhetsområde. Med andra ord, havsforskningsinstitutet koncentrerar sig på att redogöra endast för sådana till medlemsförslaget hörande synpunkter, vilka har inverkan på Bottenvikens och delvis på norra Bottenhavets förhållanden.

Vidare antar havsforskningsinstitutet att sjöfartsstyrelsen i sitt eventuella utlåtande behandlar de verkningar, som en eventuellt förverkligad

plan kan ha på trafiksäkerheten och speciellt på vintersjöfarten i Kvarken och på Bottniska viken i allmänhet.

Havsforskningsinstitutet konstaterar om de olika alternativen, vilka har benämningarna tunnel, bro och vägbank, allmänt följande.

I. *Vägbank* vars kostnader i bilaga 1 uppskattas till 350 miljoner mark. — Eftersom man i samband med den framlagda planen uttryckligen nämner att Bottenviken förändras till en sötvattensbassäng, antar vi i samband med utarbetandet av detta utlåtande att vägbanken skulle vara kontinuerlig och att sjöfarten genom den skulle ske endast genom användning av slussar. Detta alternativ skulle leda till de största och för vattendragets tillstånd i flera avseenden mest negativa förändringarna i områdets hydrografiska förhållanden.

II. *Bro* vars kostnader i bilaga 1 uppskattas till 310 miljoner mark. — Det väsentliga i detta alternativ är från Bottenvikens synpunkt att vattenutbytet mellan denna och Bottenhavet skulle fortsätta även om i avsevärt mera begränsad omfattning än tidigare (naturligtvis beroende på den sammanlagda ytan av broöppningens eller broöppningarnas tvärsnitt), varför Bottenviken inte skulle bli en sötvattensbassäng trots att salthalten skulle minska.

III. *Tunnel* vars kostnader i bilaga 1 har uppskattats till 270 miljoner mark. — Då vi antar att detta alternativ betyder att den planerade landsvägen går över de grundaste sunden längs vägbankar, över relativt smala men djupare sund längs broar och i tunnlar under bredare och på samma gång djupare sund, blir landssvägens inverkan på Bottenvikens och norra Bottenhavets hydrografiska förhållanden mycket ringa.

I. *Förändring av Bottenviken till sötvattensbassäng genom en vägbank*

1. *Vattenutbytet mellan Bottenviken och Bottenhavet*

I bilaga 1 punkt 11 har man uppskattat att floderna tillför vatten till Bottenviken cirka 120 km³/år. Skillnaden mellan den vattenmängd, som tillförs området genom regn, och den mängd, som avdunstar, är svår att uppskatta på grund av bristfälliga observationer, men storleksordningen torde röra sig om 10 km³/år. Dessutom sker i Kvarken en turvis inåtgående, turvis utåtgående vattenströmning, som förorsakar ett vattenutbyte, som torde uppgå till ungefär 470 miljoner km³/år. Denna vattenmängd motsvarar cirka en tredjedel av hela Bottenvikens volym.

Det vatten, som från Bottenhavet i söder går genom den grunda Kvarken, är i allmänhet ytvatten; det är saltare än Bottenvikens vatten. Det vatten, som om sommaren strömmar in i Bottenviken är till följd av sin högre temperatur lätt och stannar i ytlagret, och dess verkningar kan inte tydligt urskiljas. Däremot är det vatten, som om höstarna, vintrarna och vårarna strömmar in, så tungt att det sjunker till de djupa lagren och förorsakar en förnyelse av vattenmassorna där.

Enligt uppskattningar, som gjorts av havsforskningsinstitutet, är den vattenmängd, som för närvarande sjunker till Bottenvikens djupa lager cirka $\frac{2}{3}$ av det ovan angivna totalvärdet eller ungefär $320 \text{ km}^3/\text{år}$. Huvuddelen av denna mängd kommer under höststormarna. Verkningarna av denna vattenmassa är många, som vi närmare kommer att redogöra för i följande kapitel i samband med värmehushållningen.

Om man med hjälp av en vägbank verkligen försöker förändra Bottenviken till en sötvattenbassäng, måste således banken vara utan broöppningar. Dessutom förutsätter ett möjligast fullständigt förhindrande av vattenutbytet mellan Bottenhavet och Bottenviken att medelhöjden på Bottenvikens yta höjs avsevärt från det nuvarande, måhända med cirka en meter. Detta kommer vi senare att påvisa i samband med ett kapitel rörande vattenhöjden.

2. Värmehushållningen

Bottenvikens värmehushållning står i nära samband med vattenutbytet mellan Bottenviken och Bottenhavet.

Det vatten, som om höstarna strömmar in genom Kvarken, börjar redan då det avkylts till $+9^\circ \text{C}$ sjunka ner till Bottenvikens djupa lager och blandas där med de vattenmassor, som bildats föregående vår. De djupa vattenlagrens temperatur före omblandningen är $+2$ — $+4^\circ \text{C}$. Temperaturen hos de vattenmassor, som bildats som en följd av omblandningen är i södra Bottenviken i slutet av september $+7$ — $+6^\circ \text{C}$ (eller märkbart högre än den temperatur, som inlandsvatten får under den så kallade höstcirkulationen). Vatten, som uppvärmts på detta sätt fördröjer isbildningen.

Under midvintern, när isbildningen börjat i Bottenvikens norra delar, strömmar genom Kvarken till Bottenviken en del kallt ytvatten från Bottenhavet. Den avkylning, som detta förorsakar i de djupa vattenlagren begränsas likväl till Bottenvikens sydligaste delar.

På våren sjunker det vatten, som strömmar genom Kvarken till de djupa vattenlagren i Bottenvikens sydliga del. Enligt observationerna är temperaturen hos det inkommande vattnet $+2$ — $+3^\circ \text{C}$. Denna strömning förorsakar en höjning av värmemängden i vattenmassorna och påskyndar vårmältningens begynnelse.

Den uppfattning man framlagt i bilaga 1 punkt 17 att det djupa vattnets temperatur i sjöarna under vintrarna, med undantag av ett tunt ytskikt, skulle vara $+4$ — $+5^\circ \text{C}$ grundar sig på de förhållanden, som råder i små sjöar. Ju större och öppnare sjön är, desto effektivare sker den vertikala blandningen och desto kallare blir också de djupa vattnen. T. ex. är temperaturen i Päijännes djupa vatten $+1^\circ \text{C}$ när isbildningen börjar. Bottenviken är betydligt större än Päijänne. I Bottenviken skulle sålunda temperaturen ovan salthaltssprångskiktet eller haloklinen vara 0 — $+1^\circ \text{C}$ om vintrarna sedan ytvattnet blivit utsötat. Vattenmassorna under haloklinen skulle synbarligen inte delta i årscirkulationen.

En följd av en avstängning av Kvarkens vattenutbyte med en vägbank vore att värmeförrådet i Bottenvikens vatten om hösten skulle vara betydligt mindre än för närvarande, varför tillfrysningen skulle ske tidigare än nu. Man kan anta att södra Bottenvikens öppna vatten skulle frysa till i medeltal cirka två veckor tidigare än för närvarande. I Bottenvikens nordliga delar skulle förändringen vara av storleksordningen en vecka. I de grunda strandvattnen utanför Uleåborg och Kemi skulle isbeläggningen ske endast några få dagar tidigare än nu. Tillkomsten av en vägbank skulle således medföra att isbildningen skulle bli samtidig i hela Bottenviken.

På motsvarande sätt skulle islossningen om våren ske senare, eftersom strömningen till Bottenviken av vatten, som uppvärmts på de sydligare havsområdena, inte mera skulle förekomma.

3. Isförhållanden

Som vi ovan i punkt 2 har konstaterat skulle en vägbank över Kvarken åstadkomma en tidigare tillfrysning om hösten, en senare islossning om våren och således en förlängning av isvintern.

Dessutom skulle också isens hårdhet öka. För närvarande är den, enligt mätningar utförda utanför Torneå, nära hårdheten hos den is, som bildas i sött vatten elier 8 kp/cm². Däremot varierar mätresultaten, som erhållits utanför Jakobstad från 4—6 kp/cm². En förändring av Bottenviken till en sötvattensbassäng skulle också i detta fall inverka mest i dess sydliga delar.

Ökningen av isens hårdhet skulle inte medföra oöverkomliga svårigheter för våra nyaste, planerade isbrytare. Däremot skulle isarnas pressning mot andra fartygs skrov kunna visa sig alltför stor.

En vägbank i Kvarken skulle inte förhindra isarnas rörelser på Bottenvikens öppna vatten under midvintern. De skulle driva omkring som tidigare och bilda packisvallar, pressade av vinden. Den största förändringen skulle ske i själva Kvarken. Under nuvarande förhållanden kan isflak driva genom Kvarken, vilket delvis förhindrar uppkomsten av isvallar i själva Kvarken. En vägbank däremot skulle utgöra ett hinder för den rörliga isen och bilda till och med mycket stora öst-västliga isvallar mot denna. Att tränga igenom Bottenvikens isvallar skulle vara svårare än tidigare också på grund av isens större hårdhet. Användningen av slussar under den strängaste delen av vintern skulle också annars kunna bli mycket svår.

Dessutom skulle en vägbank i Kvarken försena isarnas försvinnande i Bottenviken på våren. Nu driver en stor mängd isflak genom Kvarken till Bottenhavet, vilket befördrar uppkomsten av råkar i Bottenvikens sydliga delar. I en sådan öppning uppvärms ytvattnet snabbt vid soligt väder och åstadkommer issmältning då det förflyttas. Strömningen till Bottenviken av vatten, som uppvärmts i Bottenhavet medför också att

isen snabbare blir skör. Det är känt att isen under nuvarande förhållanden på våren mörknar och snabbt blir skör på ett område av 10—20 sjömilns bredd vid randen av öppet vatten. En vägbank skulle minska inverkan av dessa faktorer och medföra att issmältningen inleds något senare.

4. Vattenståndsväxlingar

I bilaga 1 punkt 12 fåster man uppmärksamhet också vid vattenståndsväxlingar och dessas inverkan på sjöfarten.

För att Bottenviken verkligen skulle bli en sötvattensbassäng möjligast snabbt, borde dess vattenyta höjas märkbart, vilket i och för sig vore till nytta för sjöfarten. Under nuvarande förhållanden är vattenståndsväxlingarna i Vasa-trakten under januari mellan -100 — $+82$ cm räknat enligt medelvattenståndet och i juli -41 — $+46$ cm. En vägbank i Kvarken skulle öka variationerna omedelbart på vägbankens sydsida.

Under förhållanden då vattenståndet stiger i Bottenviken skulle i den slutna Bottenviken bildas en ytlutning, som vid en vindhastighet om 20 m/s skulle vara cirka 25 cm/100 km. För att förhindra att saltvatten tränger igenom vägbanken också under dessa vindförhållanden borde Bottenvikens yta vara högre än för närvarande. Man kan uppskatta att skillnaden mellan vattenytorna borde vara i medeltal åtminstone cirka en meter, men gärna ännu större.

Den ovannämnda lutningen, som förorsakas av vinden i Bottenviksbassängen, skulle på en 300 km sträcka inverka sammanlagt 75 cm. De av vinden förorsakade vattenståndsväxlingarna skulle således, utgående från det ögonblickliga medelvattenståndet, bli cirka -35 — $+35$ cm i bassängens båda ändar. Man bör dock observera, att kalkylen grundar sig på havets medeldjup och därför inte kan vara helt noggrann. Vattnets lutning sker så att nodlinjen, där förändring i vattenståndet inte förekommer, befinner sig i bassängens tyngdpunkt.

Den genomsnittsströmning, som förorsakas av den vattenmängd floderna för till Bottenviksbassängen har man i bilaga 1 punkt 11 uppskattat till 4 300 m³/s. Största delen av denna vattenmassa samlas i bassängen som en följd av snösmältningen. Om bassängen stänges förorsakar vårfloden en årsrytm typisk för de stora sjöarna. En nordeuropeisk motsvarighet till detta kan bäst iaktas i Ladogas vattenståndsväxlingar. Om vi antar att ungefär en tredjedel av den inströmmande mängden tidsmässigt placerar sig till snösmältningsperioden kommer man till 0,5—1 meters variationer i vattenståndet. (Beroende på konstruktionen av vägbankens slussöppningar torde man dock kunna reglera omfattningen av denna variation i någon mån såsom senare skall omtalas). Mera detaljerade uppgifter om volymen av områdets vårflod kan erhållas från hydrologiska byrån vid vattenfallsstyrelsen.

Om de förändringar, som sker i vattenståndsväxlingarna kan man sammanfattningsvis säga följande:

a) Om man verkligen strävar till att hindra saltvatten från att tränga in i Bottenviksbassängen borde medelvattenytan i området hållas cirka en meter högre än Bottenhavets motsvarande medelvattenyta.

b) En tillslutning av Kvarken skulle betydligt minska omfattningen av växlingar i Bottenvikens vattenstånd förorsakade av vinden jämfört med det nuvarande.

c) Variationer i Bottenviksbassängens vattenstånd skulle följa den årsrytm, som kan iaktas i de stora sjöarna. Dessa variationer skulle vara av storleksordningen 0,5—1 meter.

d) En avstängning av Kvarken skulle öka vattenståndsväxlingarna i nordligaste Bottenhavet.

Det är svårt att bedöma i vilken mån det vore tekniskt möjligt att reglera vattenståndsväxlingarna i en bassäng vars utströmmande vattenmängd är i medeltal 4 300 m³/s. (För jämförelsen skull är det skäl att nämna att medelströmningen i Neva är cirka 2 600 m³/s). Ifall detta ej är möjligt skulle en fördämning av bassängen innebära en förhöjning av högvattnet i de nordliga delarna från det nuvarande +160 cm till cirka +180—+220 cm och på motsvarande sätt en förhöjning av lågvattnet till närheten av nuvarande medelvattenstånd. Det är uppenbart att detta skulle förorsaka betydande svårigheter vid Bottenvikens kuster.

5. *Nyttan av översvämningsskydd*

I samband med behandlingen ovan av vattenståndsväxlingarna konstaterade vi att en vägbank över Kvarken skulle förorsaka en årsrytm i vattenytans höjdvariationer och att denna i huvudsak beror på snösmältningensfloden samt att vattenståndsväxlingarna i Bottenhavets nordliga del under inverkan av vägbanken skulle bli större.

Årsrytmens inverkan på vattenståndet skulle vara tydligast på våren och sommaren då vattenståndet under nuvarande förhållanden är lägre än medelvattenståndet (i maj —19— —16 cm, i juni cirka —5 cm) eller endast något över medelvattenståndet (juli—augusti +1—+5 cm) och de variationer, som förorsakas av vinden är minst. Sålunda kan man inte anse de kalkyler riktiga, som i bilaga 1 har framlagts rörande minskningen av impediment. Verkningarna av högvattnet blir naturligtvis något mindre ifall man inte strävar till att hålla Bottenviksbassängens yta så mycket högre än Bottenhavets yta att saltvatten hindras att tränga in. Också i det fallet skulle medelvattennivån under de nämnda månaderna vara 0,5—1 meter över den nuvarande medelvattennivån.

Impedimentarealen vid Bottenhavets norra kustområde skulle uppenbarligen till och med tillta i någon mån som en följd av vägbanken.

6. *Vägbankens betydelse för vattnets förorening*

I bilaga 1 punkt 17 anför man, att föroreningsproblemet i Östersjöområdet håller på att bli allvarligt, och att bl. a. syrebristen i Östersjöns

djupgravar håller på att sprida sig. Detta omnämmande kräver likväl en precisering i synnerhet då man diskuterar verkningarna av den planerade vägbanken.

Det mest typiska draget för den egentliga Östersjöbassängen är vattnets skiktning, som förorsakas av skillnader i vattentätheten till följd av olika salthalt. Syrebristen, som uppträder periodvis, beror i främsta rummet på de grunda och trånga danska sunden, vilket medför att vatten nära botten i den egentliga Östersjöns fördjupningar inte förnyas regelbundet utan ofta med många års mellanrum. Värdet för det genomsnittliga teoretiska stagneringsperioden i ovannämnda fördjupningar kan uppgå till 8—10 år.

I jämförelse med de danska sunden är öppningarna mellan å ena sidan den egentliga Östersjön och Bottenhavet och å andra sidan mellan Bottenhavet och Bottenviken anmärkningsvärt stora. Vattenutbytet är i motsvarande mån gott i Bottenhavet och Bottenviken och i dessa bassängers djupvatten har man inte någonsin påträffat någon allmän, allvarlig minskning i syrehalten. Syrebristen i Östersjöns fördjupningar håller inte på att sprida sig till Bottniska viken.

Som i kapitel II senare omtalas skulle verkningarna på Bottenviken av den nu planerade vägbanken — ifall man skulle lämna t. ex. broöppningar i den — vara av samma karaktär som verkningarna av de trånga danska sunden på den egentliga Östersjön.

Om man däremot försöker göra en sötvattensbassäng av Bottenviken med hjälp av en kontinuerlig vägbank, som håller Bottenvikens nivå ungefär 1 m högre än Bottenhavets, bildas vid Bottenvikens yta snabbt ett sötvattenslager. Man torde kunna anta att detta lager redan efter några år utgörs av helt saltfritt vatten och att det tilltar i tjocklek under årens lopp. Däremot blir bottenlagret, som förblir salt, efter några år helt syrefritt. Syrebristen avlägsnas först när Bottenviksbassängens fördjupningar ända till botten möjligen har blivit helt saltfria. Till detta torde åtgå flera tiotal år, måhända t. o. m. några hundra år.

En fullständig utsötning av Bottenviken förutsätter i varje fall en mycket tät vägbankskonstruktion. Byggandet av en fast vägbank i Kvarken begränsar det lokala vattenutbytet också i Vasa skärgård, varvid de nackdelar som förorsakas av belastningen ökar.

I enlighet med ovanstående måste man anse att det i bilaga 1 framlagda förmodandet om en grundlös rädsla för syrebrist i djupgravarna är inexact.

Det torde vara sakenligt att nämna att man i Sovjetunionen länge har planerat den s. k. Kronstadt-vallen. Denna jordbank, som i höjd med Kronstadt skulle avstänga Finska vikens östligaste del, skulle förhindra de ytterst höga vattenstånden i Leningrad (de s. k. Leningrad-översvämningarna), som uppträder speciellt under sydväststorm. Man har likväl inte börjat förverkliga planen ty experterna fruktar förändringar som

kan uppträda på området innanför jordbanken. Den måhända mest skadliga av dessa förändringar vore just en kraftig förorening av kustområdet nära Leningrad.

II. Vägbank över Kvarken försedd med broöppningar

Ifall vägbanken över Kvarken bygges så att vattenutbytet mellan Bottenviken och Bottenhavet inte hindras fullständigt utan fortsätter genom en broöppning (broöppningar) kan inte Bottenviken, i synnerhet inte dess djupare delar, bli saltfri eftersom vattenutbytet skulle fortsätta. Även om man kan anta att i synnerhet ytvattnets salinitet minskar, torde inte ens detta bli helt saltfritt. Sålunda skulle tanken på att förändra Bottenviken till en sötvattensbassäng inte realiseras. De omedelbara följderna med tanke på vattenutbytet skulle sannolikt bli följande:

a) Det vattenutbyte, som sker genom Kvarken skulle minska med en mängd, som man inte kan uppskatta utan uppgifter om strömningsöppningens storlek.

b) Det salta ytvattnet, som åtminstone tidvis strömmar från Bottenhavet till Bottenviken skulle ofta också om somrarna vara tyngre än Bottenvikens ytvatten, som håller på att bli nästan saltfritt, och sjunka under detta.

c) Den årliga kraftiga förnyelsen av vattnen nära Bottenvikens botten skulle minska då totalvattenutbytet minskar.

d) I Bottenvikens salta djupvatten skulle bildas en nästan bestående fullständigt syrefri zon. Tjockleken hos detta vattenlager skulle å andra sidan bestämma hur stor del av Bottenvikens vatten som deltar i cirkulationen och skulle sålunda inverka också på isbildningens hastighet under hösten.

En vägbank skulle i hög grad inverka också på de lokala strömningsförhållandena och som en följd av detta också på farledens farbarhet. Om man antar att öppningens djup skulle vara 25 m och bredden 200 m blir den mot söder gående strömmens medelhastighet cirka 80 cm/s eller ungefär 1,6 knop. På motsvarande sätt skulle en 10 km bred och i medeltal 12 m djup öppning åstadkomma en genomsnittlig strömning om 3 cm/s i samma riktning. De tillfälliga avvikelserna från nämnda värden skulle vara anmärkningsvärda. De tills vidare i Kvarken utförda strömningsmätningarna har visat, att där också nu om höstarna ofta förekommer strömhastigheter på 40 cm/s. Hur mycket de ögonblickliga hastigheterna skulle öka, beror helt på genomfartsledens dimensioner. Man kan dock anse som säkert, att strömningen som en följd av vägbanken tidvis skulle vara synnerligen stark, vilket man måste ta i betraktande då man bedömer trafiksäkerheten.

Vägbankens inverkan på bildningen av packisvallar, ökningen av isens hårdhet samt vattenståndsväxlingarna skulle också enligt detta alternativ

vara liknande som de i alternativ I. Detaljerade uppskattningar kan dock göras först sedan, då man har tillgång till uppgifter om de planerade öppningarnas placering och storlek.

III. Tunnel under Kvarken

Det är uppenbart, att tunnelalternativet inte skulle försorsaka de svårigheter, som skulle följa av en vägbank, varför man utgående endast från denna synpunkt måste anse tunnelalternativet som den fördelaktigaste lösningen.

Helsingfors den 9 december 1971

Ilmo Helo
Direktör

Pentti Mälkki

Länsstyrelsen i Vasa län:

Vasa länsstyrelse ser initiativet till en undersökning av förverkligingsmöjligheterna för byggandet av en fast landförbindelse över Kvarken framför allt som en territorialpolitisk åtgärd.

I vårt land har näringslivet etablerat sig mycket kraftigt i rikets södra och sydvästra delar. Den ekonomiska tillväxten i dessa områden fortsätter ännu, medan däremot utvecklingen i rikets övriga delar är långsam och de förlorar sina innevånare i ökad utsträckning. Flyttandet av den ekonomiska tillväxtens "0-gräns" uppåt är ur rikets synpunkt en synnerligen viktig uppgift. Det är svårt att finna metoder för detta. De utvecklingsområdespolitiska åtgärder, som hittills företagits, innebär alla i grund och botten en inkomstöverföring från söder till norr. Sådana åtgärder, genom vilka man kunde åstadkomma ekonomisk verksamhet, som ej fordrar fortgående speciella stödåtgärder, vore nationalekonomiskt lönsammare. Även relativt stora grundinvesteringar, med vars hjälp detta kunde åstadkommas, vore lönsamma.

Landförbindelsen över Kvarken skulle vara en faktor, som helt skulle förändra vida områdets i centrala Finland, Uleåborgs läns södra dels samt norra Karelen, Kuopio, St. Michels, mellersta Finlands och Vasa läns ekonomisktgeografiska ställning.

En orsak till näringslivets, närmast industrins, etablering i södra Finland är en fördelaktig sjöförbindelse med utlandet året om. Landförbindelsen går via Torneå och Haparanda. Den är, mätt från centrala Finland, c:a 750 kilometer längre än Kvarkenvägen. De besvärliga förbindelserna är en stor negativ faktor vid övervägandet av placeringen av ett företag, som behöver utländska förbindelser, till områden i det

centrala Finland. Landförbindelsen över Kvarken skulle i detta avseende försätta den del av Finland, som är inom dess verkningsområde, i en fullständigt jämbördig ställning med det nuvarande industri-Finland som etableringsort för företagen. Landförbindelsen skulle i vissa fall även vara en säkrare led än sjöförbindelsen. Kvarkens vägprojekt vore sålunda en sådan grundinvestering, vars verkan skulle utsträcka sig till en stor del av vårt utvecklingsområde och varmed behovet av fortgående stödåtgärder kan minskas.

Man kan antaga, att förverkligandet av projektet skulle ha en stor betydelse för motsvarande områden i Sverige och Norge och skulle erbjuda nya utgångspunkter för utvecklandet även av dessa länders näringsliv.

Den omständigheten, att förbindelsen över Kvarken är en internationell led, framhäver dess betydelse, men gör samtidigt skötandet av saken invecklat. Det är ju fråga om en finsk-svensk, och med beaktande av hela Blå vägen, en finsk-svensk-norsk trafiklösning. Därför är det synnerligen glädjande, att ärendet tagits upp i Nordiska rådet. Det är rätt forum för klarläggandet av de till projektet hörande internationella faktorerna.

Förutom klarläggandet av de till byggandet av vägförbindelsen hörande tekniska realiseringsmöjligheterna, förutsätter fattandet av det slutliga avgörandet även en vidsträckt ekonomisk utredning. Det är fråga om ett dyrt projekt, i Finland är det bara en i ett projekt förverkligad investering för trafiknätet, byggandet av Saima kanal, som är i samma storleksordning. Vid utredningen av den ekonomiska sidan bör man dock ej enbart inskränka sig till den nuvarande trafiken, som visserligen även den är relativt stor, och till kalkyler uppgjorda enligt det rådande näringslivets behov.

Hela projektets huvudsakliga betydelse är — som ovan sagts — just dess grundligt förändrade inverkan på nuvarande förhållanden. Däröver är det omöjligt att på basis av nuvarande statistiska siffror uppgöra tillförlitliga prognoser. Man kan endast säga det, att näringslivets utvecklingskurva skulle inom verkningsområdet för vägförbindelsen över Kvarken stiga betydligt brantare än vad prognoser, utgående från rådande förhållanden, utvisar.

I förslaget framförs tre alternativ för förverkligandet av vägförbindelsen: en jordbank, bro eller tunnel. Sträckningen av vägen från Sveriges och Finlands fastland via skärgårdsområdet torde ej utgöra något egentligt problem, den kan skötas delvis medelst en bank, delvis medelst en brolösning, liksom på de nuvarande skärgårdsvägarna. Den inbördes avvägningen av de alternativa lösningarna sker vid överbyggandet av den egentliga Kvarken, den 22 kilometer långa öppna havsandelen mellan Valsörarna och Holmögdad. Det är omöjligt att fatta slutlig ståndpunkt före undersökningarna. För bank-lösningens del borde dess naturföränd-

rande verkan, nyttan av densamma och eventuella olägenhetsfaktorer utredas. Såväl broalternativet som tunneln innebär, att man skulle undgå de olägenhetsverknningar, som naturskyddarna befarar uppstår genom banken. Samtidigt skulle dock en stor del av de förutom trafiken ifrågakommande nyttomöjligheterna av vägförbindelsen, vilka speciellt utretts i bilaga nr 1 till det under behandling varande förslaget, gå förlorade. För tunnelns del är det skäl att särskilt konstatera, att ökandet av dess kommunikationskapacitet skulle, om utvecklingen eventuellt så fordrade, vara betydligt svårare än vid frågan om en bro eller bank. Speciellt breddningen av en bank vore väl den lättaste lösningen såväl tekniskt som ekonomiskt.

Länsstyrelsen fäster uppmärksamheten ännu vid det, att lika väl på den finska som troligen även på den svenska sidan är förbättrande av Kvarkens skärgårds vägförhållanden och skapandet av en fast vägförbindelse mellan öarna och fastlandet av nöden oberoende av, om förbindelsen som sådan utsträcks över Bottniska viken. Vid beräklandet av de ekonomiska realiseringsmöjligheterna för vägförbindelsen över Kvarken kan man således utgå ifrån, att dess första skede skulle utgöras av byggandet av vägförbindelsen på finska sidan till Valsörarna och på svenska sidan till Holmögadd. Mellan dessa ändpunkter för den fasta förbindelsen skulle det nutida färjbeståndet, på grund av det minskade avståndet, kunna ombesörja en betydligt större trafikmängd än den nuvarande trafiken och på så sätt skulle redan detta första byggnadsskede för den fasta vägförbindelsen över Kvarken på ett betydande sätt betjäna förbättrandet av Sveriges och Norges förbindelser över Bottniska viken.

Med hänvisning till ovsagda hoppas Vasa länsstyrelse på, att förslaget måtte leda till i detsamma framförda åtgärder.

Vasa den 30 september 1971

Martti Viitanen

Landshövding

Ake Vihanto

Länsråd

Länsstyrelsen i Mellersta Finlands län¹:

Länsstyrelsen i Mellersta Finlands län framför som sin ståndpunkt, att länsstyrelsen i princip förhåller sig positiv till den i remisskrivelsen och dess bilagor föreslagna närmare utredningen av trafikförbindelserna vid Kvarken. Länsstyrelsen i Mellersta Finlands län anser ytterligare att man genom att förbättra ifrågavarande trafikförbindelser uppenbarligen kan positivt främja den små och medelstora industrins konkurrensförmåga ävensom turismen.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Vid beräkningar av en fast trafikförbindelse över Kvarken anser länsstyrelsen i Mellersta Finlands län det vara angeläget att man företar granskningen globalt och att man också utreder inverkan av investeringar av motsvarande storlek på industrins och turistnäringens konkurrensförmåga även enligt andra än bara de i medlemsförslaget nämnda alternativen. Alternativberäkningarna borde sålunda också företagas i enlighet med den grundvalen att motsvarande kostnadsbelopp skulle beviljas åt företag som utvecklings- eller investeringskrediter. Ytterligare anser länsstyrelsen i Mellersta Finlands län det vara nödvändigt att grundliga analyser av kostnader och nytta företas även vid användandet av annan trafiklösning förutom de så kallade fasta trafikförbindelserna (bankväg, bro, tunnel). Som ytterligare alternativ torde då väljas till exempel

- färjetrafikens effektiverande samt
- anläggandet av vägförbindelser å ena sidan från svenska fastlandet till Holmögadd, å andra sidan från finska fastlandet eventuellt till Valsörarna samt anordnandet av en färjeförbindelse mellan Holmögadd och Valsörarna.

För varje trafikförbindelsealternativs vidkommande borde man skilt utreda de av distriktsingenjör Saari (se *Tillägg 1*) nämnda verkningssektorerna för verksamheterna.

Enligt länsstyrelsens i Mellersta Finlands län åsikt torde man i kostnad—nytta-analysen ytterligare taga följande delfaktorer i betraktande:

- trafikförbindelsealternativens inverkan på naturförhållandena,
- läget av befolkningscentra och till sin köpkraft starka områden i förhållande till den planerade trafikförbindelsen Vasa—Umeå,
- (i förhållande till ifrågakvarande vägförbindelse) trafiklokaliseringens verkningar på utvecklingen av centra och deras verkningsområden i Finland samt
- utredning av de naturgeografiska förutsättningarna för centra inom sagda trafikförbindelses krets.

I sitt utlåtande vill länsstyrelsen i Mellersta Finlands län betona att det trots de uppenbarligen gynnsamma verkningarna inte är möjligt att ge en exakt bild om styrkan av de med företaget sammanhängande delfaktorerna.

Jyväskylä den 2 november 1971

Artturi Jämsén
Landshövding

Pertti Sorsa
Planeringschef

Länsstyrelsen i Kuopio län¹:

Det finns nästan inga erfarenheter alls av trafiken från Kuopio län via Vasa och Umeå till Sverige, ty landsvägsförbindelsen mellan Kuopio län och Vasa är för närvarande så dålig att tyngre trafik inte är möjlig utan svårigheter. Av denna anledning finns det inte heller trafikprognoser för ifrågavarande sträcka. Behovet av bättre förbindelser från Kuopio till Vasa är klart, men på nuvarande uppgifters grundval är det omöjligt att draga slutsatser beträffande volymen av trafiken från Vasa vidare till Sverige, av vilken anledning det är mycket svårt att ta ställning till anläggningen av en vägförbindelse mellan Vasa och Umeå. Det är klart att turisttrafiken kommer att använda och behöva en sådan väg, men gods- och fraktrafikens volym kan förbli så pass liten att en så stor investering inte blir lönsam.

En vägförbindelse mellan Vasa och Umeå skulle utan tvivel också ge nytta åt Kuopio län, men enligt nuvarande utsikter är denna förbindelse från länets synpunkt inte av primär betydelse bland de nya vägförbindelser som skall byggas. Länsstyrelsen anser det inte vara motiverat att behandla det ställda förslaget för de delar som gäller förhållandena närmast vid Bottenviken och Bottniska viken eller hela rikets trafikbehov.

Kuopio den 29 oktober 1971

Risto Hölttä
Landshövding

Hannu Magnusson
Planeringschef

Länsstyrelsen i Norra Karelen län¹:

På grund av bristande kännedom om de lokala förhållandena på Bottnhavets och Bottniska vikens område anser länsstyrelsen det inte motiverat att för denna del närmare behandla förslaget. Projektet är så vidlyftigt och kräver så stora investeringar, att dess förverkligande knappast är möjligt åtminstone inom den närmaste framtiden.

Länsstyrelsen har ingen exakt kännedom om trafiken härifrån över Vasa till Sverige eller omvänt, men åstadkommandet av bättre trafikförbindelser till Vasa skulle på ett avgörande sätt förbättra situationen

¹ Yttrandet översatt från finska.

med tanke både på turismen och på tyngre trafik och skulle samtidigt för sin del skapa förutsättningar åtminstone för ytterligare undersökning av ifrågavarande plan.

Joensuu den 27 oktober 1971

Som landshövdingens ställföreträdare

Lauri Marila

Kanslichef

Erkki Vahronen

Inspektör

Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto (Södra Österbottens landskapsförbund)¹:

Landskapsförbundet har i sitt utlåtande velat fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på de fördelar som företagets förverkligande förutom för Finland också skulle ha för de övriga nordiska länderna, närmast för Sverige och Norge och i synnerhet för de centrala områdena i dessa länder.

1. I varje nordiskt land har näringslivet, befolkningen och trafiken i alltför hög grad trängt sig till de sydliga kustområdena. Härav följer allvarliga och alltmer försvårade nationalekonomiska, trafikpolitiska, sociala och individuella problem. Det ligger i de tre nordiska ländernas intresse att vid sidan av ländernas sydliga ekonomiska tyngdpunkter även i ländernas mellersta områden söka fram sådana förmånligaste möjliga ekonomisk-geografiska områden som kan bli en annan ekonomisk-geografisk tyngdpunkt för rikena.

Det förefaller oss uppenbart, att ett sådant för de tre nordiska länderna gemensamt utvecklingsdugligt område finns just inom Kvarkenområdet och dess verkningskrets.

2. Bland de mest betydande samarbetsföremålen är Blå vägen-projektet. Vägen börjar vid Atlantkusten i Mo i Rana, går tvärs genom mellersta Norge och Sverige till Umeå och därifrån över Kvarken till Vasa. Från Vasa går förbindelsen vidare genom mellersta Finland till Finlands östgräns och därifrån möjligtvis till Sovjetunionen.

Företaget Blå vägen blir betydelselöst om det inte är möjligt att trafikera över Kvarken året om. Nu finns denna förbindelse enbart på papperet under fyra—fem vintermånader på grund av tillfrysningen.

En isförstärkt bilfärja, som skulle kunna trafikera över Bottniska viken hela vintern igenom, skulle enligt tidningsuppgifter kosta 430 miljoner svenska kronor eller lika mycket som en fast landförbindelse.

3. Utbyggnandet av bilfärjetrafiken kommer inom kort att möta ett tak.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

De smala skärgårdsfarlederna mellan Finland och Sverige kommer att blockeras. Under vintermånaderna kan förbindelserna dessutom bli brutna på grund av ishinder, vilket sist skedde under vintern 1969.

Jämsides med bilfärjeförbindelserna är det nödvändigt att söka upp andra trygga, året igenom användbara, säkra och snabba förbindelser. Kanske det mest användbara alternativet erbjuds av förbindelsen över eller under det smala stället i Kvarken: tunnel, bank, bro eller en kombination av dessa.

4. Vi vet att enligt ett avtal slutet mellan Japan och Sovjetunionen en allt större mängd produkter kommer att transporteras landledes genom Sibirien till Europa. Även andra asiatiska länders handel med Europa håller på att öka och en allt större del av transporterna går via Sovjetunionen. Av Finlands handel med Kina, Mongolien och Iran gick år 1970 redan 150 000 ton via Vainikkala. Samtidigt håller handeln mellan Sovjetunionen och de västliga länderna på att snabbt öka. Det ligger framför allt i Finlands och Sveriges intresse att få en så stor del av denna handel som möjligt gå igenom Finland och Sverige. Då man inte velat lasta de japanska produkterna i skepp i Japan, är det tvivelaktigt om det lönar sig att göra detta t. ex. i Leningrad. Spårvidden på de finländska och sovjetiska järnvägarna är lika. Det är rätt sannolikt, att de japanska produkterna eller åtminstone en betydande del därav kommer att transporteras till Finland och Finlands västkust med sovjetiska järnvägsvagnar. Det är klart att man strävar till att från Finlands västkust transportera de japanska produkterna landledes till bestämelseorterna i Skandinavien och Västeuropa.

5. Turisttrafiken ökar explosionsartat. Umeå och Vasa håller på att snabbt bli de viktigaste brohuvudena för turistströmmen till Finland och genom Finland till Östeuropa. Detta följer åter därav att allt flera turister använder personbil för att själv kunna välja sin reserutt. Omvägen via Haparanda och Torneå ökar avståndet med nästan 1 000 kilometer.

Om Sverige och delvis även Norge önskar effektivast möjligt utnyttja de västerländska turisternas allt ökande intresse för Finland och Sovjetunionen, borde man snart och fördomslöst taga utnyttjandet av det smala stället vid Kvarken och anläggandet av en fast landförbindelse via detta ställe till granskning.

6. Vi vet att containertransporterna håller på att snabbt öka. Redan nu exporteras till och med traditionellt mass- och skeppstransportgods liksom sågvirke som containers och paket direkt från finländska sågverk till byggnadsarbetsplatser och partiaffärers lager på den europeiska kontinenten. Det bör noga undersökas, huruvida det lönar sig att utbygga bilfärjetrafiken i överensstämmelse med det ökande container- och pakettransportbehovet. Det skulle förefalla förnuftigare att lastbilarna

som transporterar containers anlitar landförbindelser. Valet omfattar emellertid enbart ovannämnda förbindelse över Torneå och Haparanda.

Även för att göra godstrafiken från Finland till Sverige och via Sverige till kontinenten snabbare och för att främja den borde landförbindelsen över Kvarken i samtliga nordiska länder upptas till föremål för utredning.

7. Skulle person- och godstrafikmängderna visa sig alltför små med tanke på en fullständig förbindelse, är det också möjligt att vid Kvarken anlägga en förbindelse stegvis i takt med trafikvolymens ökning. En sådan billig lösning erbjuds av en tunnel. En tunnelväg kan till att börja med anläggas anspråkslöst så att den kostar enbart 90—100 miljoner mark. En sådan tunnelväg skulle kunna betjäna hela godstrafiken och den genomsnittliga personbilstrafiken. Endast sommartidens bilmängder skulle behöva ledas andra vägar. Tunnelvägens kapacitet skulle senare kunna ökas genom att effektivisera tunnelns ventilation, förbättra vägbeläggningen och genom sprängning förstora tunneln.

8. U-områdespolitiken i Sverige, Finland och Norge har så gott som samma problem att göra med. Det tycks vara svårt att finna verkliga inflytelserika och kännbara u-områdespolitiska åtgärder. Orsaken till de relativt ringa resultaten torde vara att u-områdespolitiken i samtliga tre länder sysselsätter sig med att avlägsna relativt begränsade och akuta svårigheter. Däremot har man antingen inte velat eller inte kunnat finna de grundläggande orsakerna för regionala utvecklingsskillnader, ehuru dessa skillnader i sista hand beror på att till exempel mellersta Finlands, Sveriges och Norges ekonomisk-geografiska läge är i jämförelse med dessa länders sydliga områden så svagt, att företagsverksamheten utan omätliga offentliga stödåtgärder inte önskar placera sig i ländernas centrala områden.

Det är utan vidare klart, att en fast landförbindelse över Kvarken skulle påverka de interna ekonomisk-geografiska uppställningarna i Finland, Sverige och Norge så att jämte dessa länders sydliga delar även deras centrala områdens ekonomisk-geografiska läge skulle väsentligt förbättras, varvid industrin skulle som sin lokaliseringsplats godkänna även verkningsområdet av Kvarkens brohuvud, från vilket område det skulle finnas goda förbindelser söderut till kontinenten, västerut till Atlantkusten och till dess djuphamnar samt österut till Finland och Sovjetunionen och via Sovjetunionen ända till fjärran östern.

Utän djupt ingripande radikala åtgärder för att skapa nya alternativa ekonomiska tyngdpunktriktningar inom rikena kommer varken Finlands, Sveriges eller Norges u-områdespolitik att leda till bestående eller kännbara resultat. — Å andra sidan ligger skapandet av nya ekonomiska tyngdpunkter inte enbart i ländernas centrala områdens intresse, utan därav får rikena i helhet nytta. Alltså även de trånga sydliga

kustområdena, deras centra och deras människor samt i sista hand rikenas hela nationalekonomi.

Seinäjäoki den 28 oktober 1971

Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto

Reino Ala-Kulju

Ordförande

Teuvo Lagerstedt

Verksamhetsledare

Stadsstyrelsen i Vasa:

Åstadkommande av en fast landförbindelse över Kvarken är ett sådant projekt, vars undersökning och förverkligande Vasa stad anser synnerligen viktigt och vilket staden ofta framhållit. Det är visserligen svårt att utan grundlig undersökning exakt ange vägförbindelsens verkliga betydelse, men enbart med beaktande av antalet fordon på bilfärjorna till Vasa, vilket år 1969 var 35 100 och år 1970 45 700 och vilket till år 1975 beräknats öka till c:a 200 000 enheter, är det icke överdrivet att påstå, att vägförbindelsen enbart med tanke på dessa siffror blir ekonomiskt räntabel.

Dessutom är det skäl att understryka betydelsen av goda tvärgående förbindelser för mellersta och norra Finlands näringsliv. Vägförbindelsen från Umeå till Atlantkusten i Mo i Rana, den s. k. Blå vägen, existerar redan. Om man till denna vägförbindelse kan ansluta en fast vägförbindelse från Umeå till Vasa och vidare till Kuopio, vilken sträcka även hör till Blå vägen, kan hela områdets näringsliv i ekonomiskt avseende begagna sig av hamnarna vid Atlanten. Detta är en omständighet, som är av stor betydelse för industrin inom utvecklingsområdena och som även bidrager till etablering av nya industrier. Dessutom kan man, visserligen på basis av tämligen approximativa beräkningar, konstatera, att från södra Finland och ända i nivå med Tammerfors och Björneborg lönar det sig att företaga transporter via Vasa, om tid icke behöver slösas till båtresa, och extra lossningar och lastningar icke behöver utföras. Slutligen må nämnas, att för själva Vasa ekonomiområde skulle en fast vägförbindelse skapa utomordentliga förutsättningar för etablering av exportindustrier, emedan transportkostnaderna härvid vore synnerligen konkurrenskraftiga.

Angående sättet för förverkligandet av projektet ställer stadsstyrelsen tunnelalternativet i främsta rummet. Enligt preliminära undersökningar är kostnaderna för detta alternativ de lägsta. Dessutom är en tunnel alltid trafikabel under höst- och vinterstormarna, vilket icke med säkerhet kan sägas om en vägbank. Dessutom vore det synbarligen en svår

och tidsödande uppgift att klarlägga en vägbanks ekologiska verkningar på Bottenvikens vatten.

På grund av vad som ovan anförts föreslår stadsstyrelsen, att Nordiska rådet skulle rekommendera regeringarna i Norge, Sverige och Finland, att dessa skyndsamt skulle vidtaga åtgärder för att utreda möjligheterna att bygga en fast vägförbindelse över Kvarken och att på basis av utförda undersökningar principbeslut skulle fattas om planens förverkligande som ett samnordiskt projekt.

Vasa den 1 november 1971

På stadsstyrelsens vägnar:

Eilo Eriksson

Matti O. Vironmäki

Centralhandelskammaren¹:

— — — Efter att ha tagit del av Sydösterbottens och Vasa handelskammares yttranden framför Centralhandelskammaren vördsamt som sin ståndpunkt i saken följande.

Initiativ till byggandet av en vägförbindelse mellan Vasa och Umeå gjordes första gången i Nordiska rådet år 1965. Rådets trafikutskott undersökte frågan och fastslog då, att det rörde sig om en framtidsplan, som förutsatte betydligt större trafik mellan länderna än vad som var fallet vid ifrågavarande tidpunkt. Vid sin session i Helsingfors 1967 godkände Nordiska rådet trafikutskottets förslag om vägplanens uppskjutande på framtiden.

Under de senaste åren har vägbygget över Kvarken åter blivit aktuellt som en del av ett samnordiskt vägbygge under namnet Blå vägen. Initiativet har i den grad ökat i betydelse, att riksdagen vid godkännandet av sitt budgetförslag för år 1971 i motiveringen för sin budget beslöt hemställa, att riksdagen förutsätter att regeringen gör en förberedande undersökning om lönsamheten av vägbygget över Kvarken, de tekniska möjligheterna att förverkliga detsamma samt om alternativa lösningars inverkan på Bottenvikens vattenförhållanden.

Enligt medlemsförslagsställarna bör vägplanen över Kvarken ses som en del av den s. k. Blå vägen, vars förverkligande på den finska sidan redan framskridit synnerligen långt. En fast vägförbindelse över Bottenviken skulle möjliggöra ett effektivt utnyttjande av den Blå vägen från Atlanten till östra Finland. Enligt initiativtagarna skulle denna förbindelse föra med sig nya utvecklingsmöjligheter för näringslivet i mellersta Norge, mellersta Sverige samt Finlands mellersta delar.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Sydösterbottens landskapsförbund har verkställt utredningar rörande alternativa lösningar till vägförbindelsen över Kvarken. Med stöd av dessa utredningar konstaterar initiativtagarna, att trafiken över Kvarken beräknas motsvara trafiken över Haparanda och Torneå. Den för år 1980 beräknade trafikmängden för vägen över Kvarken skulle stiga till tre miljoner fordon per år. De alternativa byggnadskostnaderna för vägförbindelsen över Kvarken är följande:

en tunnel	270 miljoner mark
en bro	310 " "
en vägbank	330 " "

Den sistnämnda lösningen skulle föra med sig stora förändringar i naturförhållandena i Bottenhavet. Alla alternativförslag kunde synbarligen också betjäna telekommunikationerna och överföringen av elström.

Undertecknarna av medlemsförslaget ber Nordiska rådet rekommendera Norges, Sveriges och Finlands regeringar att gemensamt vidtaga åtgärder för att utreda möjligheterna att bygga en landsförbindelse över Kvarken och med stöd av företagna undersökningar fatta ett principbeslut om förverkligandet av planen som ett samnordiskt projekt.

Centralhandelskammaren anser vägplanen över Kvarken vara ett för våra förhållanden synnerligen vittomfattande projekt. Av den anledningen vore det skäl att före förslaget förverkligande grundligt utreda den ekonomiska nyttan av projektet och alla omkostnader för densamma, dess årliga användnings- och underhållskostnader inte att förglömma.

I Sydösterbottens landskapsförbunds utredning har projektet i trafik-täthetshänseende jämförts med trafiken mellan Torneå och Haparanda. Det är emellertid skäl att påpeka, att Torneå och Haparanda är nästan sammanvuxna med varandra då däremot sträckan mellan Vasa och Umeå även efter färdigställandet av förbindelsen skulle vara 132 km. En så lång sträcka har en kännbar trafikminskande effekt, som bör beaktas då man preliminärt uppskattar trafiktätheten mellan Vasa och Umeå.

Enligt Sydösterbottens landskapsförbunds trafikprognos skulle trafiken över Kvarken år 1980 vara cirka 3 miljoner fordon. En broavgift om 15 mark per fordon skulle för den beräknade fordonsmängden ge en årlig bruttointäkt om 45 miljoner mark, som utan avdrag samt användnings- och underhållskostnader i medeltal skulle ge en 13—14 procents vinst. Projektets affärsekonomiska nettoresultat beror framför allt på byggnadskostnadsförslagets och trafikprognosernas tillförlitlighet. Vid fortsatta undersökningar bör man fästa synnerlig vikt vid en kritisk granskning av dessa.

Det är svårt att uppskatta betydelsen av den godstrafik som betjänar näringslivet, då den uppskattade fordonsmängden inte uppdelats i per-

son- och godstrafik. I varje fall är det klart, att vägprojektet över Kvarken avsevärt skulle minska fordonstrafiken över färjorna mellan hamnarna i Norge, Sverige och Finland. Största delen av trafiken på förbindelsen över Kvarken skulle emellertid utgöras av de ökade kontakterna mellan de nordiska ländernas mellersta delar genom sammanlänkningen av vägarna.

På grund av det ovan anförda förenar sig Centralhandelskammaren om den i Nordiska rådets medlemsförslag gjorda rekommendationen, enligt vilken möjligheterna att bygga en vägförbindelse mellan Vasa och Umeå grundligt bör utredas. Finland torde kunna utföra en dylik utredning omedelbart med stöd av de anslag riksdagen beviljar. Undersökningen borde möjligast grundligt utreda projektets lönsamhet under beaktande av dess verkan på den ekonomiska verksamheten mellan de nordiska länderna, på landsvägstrafiken och sjöfarten. Ifall projektet på basis av utredningarna befinnes förmånligt, borde samtliga nordiska länder, vilka har nytta av projektet, fås att delta i dess finansiering.

Helsingfors den 13 oktober 1971

Centralhandelskammaren

Matti Virkkunen

Ordförande

Paavo S. Vepsä

Avdelningschef

S v e r i g e

Statens järnvägar:

För järnvägstrafiken mellan Finland och Sverige finns för närvarande två vägar, dels den fasta förbindelsen över Torneå—Haparanda, dels tåg färjeförbindelsen mellan Nådendal och Stockholm (Värtan).

Tåg färjeförbindelse etablerades i mars 1967. Förbindelsen möjliggör direkta järnvägstransporter av god standard till och från större delen av Finland. Dess överföringskapacitet beräknas bli fördubblad under hösten 1973 genom insättandet av en nybyggd 5-spårig tåg- och bilfärja.

Den trafikförbindelse, som föreslagits mellan Umeå och Vasa skulle möjliggöra helårstrafik i motsats till nuvarande färjeled Umeå—Vasa. Den synes i högre grad än den nuvarande färjeleden Umeå—Vasa — huvudsakligen en persontrafikled — bli beroende av godstrafik för att vara trafikekonomiskt motiverad.

Tyngdpunkten i handeln mellan Sverige och Finland ligger mellan orter i Syd- och Mellanfinland och orter i Syd- och Mellansverige, d. v. s. inom Stockholm—Nådendal/Roslagen—Finland-ledernas naturliga trafikområde. Skogsprodukterna från Nordfinland (Kemi, Oulu, Kajani, Kuopio etc.) till Syd- och Mellansverige, Danmark och kontinenten har den naturliga vägen över Haparanda. Detsamma gäller transporterna från Luleå—Piteå-området till Syd- och Mellanfinland. Den tänkta trafikförbindelsen Umeå—Vasa har därför enligt vår bedömning ett mycket litet naturligt trafikunderlag.

Transitering av exportgods över norska atlanthamnar (Trondheim m. fl.) från den finska exportindustrin skulle sannolikt möta svårigheter liknande dem som finns för export till atlanthamnar från svenska industrier längs Norrlandskusten. Dessa utnyttjar nämligen denna väg i större utsträckning endast under svåra isvintrar, vilket bifogade tabell över godsmängderna på järnväg (transitgods) mellan Sverige och Trondheimsområdets hamnar för åren 1956—1970 visar (*se Bihang*).

Enligt en undersökning, som SJ gjort för att utröna behovet för svenska industrier av Trondheim som normal utskeppningshamn för åretrunttransporter, framhåller de större industriföretagen i Norrland bl. a.,

att egna hamnanläggningar måste utnyttjas i första hand och i största möjliga utsträckning

att tillgången på lämpligt tonnage med önskade destinationer till olika länder och kontinenter är större i Östersjön än i Trondheimsområdet

att totalkostnaderna vid skeppning via Trondheim — bl. a. på grund av de högre norska speditjons- och hamnavgifterna — inte är förmånligare än via svensk hamn.

Om planerna på åretrunt-sjöfart till och från Bottenvikens viktigare hamnar genomförs, minskar värdet av en fast landförbindelse ytterligare.

Enligt vår uppfattning synes värdet av den tänkta förbindelsen inte stå i rimlig proportion till de kostnader som beräknas uppstå. Det är också mycket osannolikt att trafikunderlaget inom överskådlig tid blir så stort att det motiverar en järnvägsförbindelse.

Stockholm den 19 oktober 1971

Lars Peterson

Ingemar Bäckström

BIHANG

**Godsmängder på järnväg mellan Sverige och hamnar i Trondheimsfjorden
(transitgods via Norge) åren 1956—1970**

År	Från Sverige	Till Sverige
	Ton. tusental	
1956	130	15
1957	65	0
1958	73	0
1959	54	0
1960	63	0
1961	47	0
1962	34	0
1963	79	4
1964	55	10
1965	57	11
1966	111	21
1967	46	6
1968	61	13
1969	55	13
1970	190	20

Statens vägverk:

Projektet avser byggande av en fast förbindelse mellan Umeå och Vasa med en sammanlagd längd av c:a 130 kilometer. Denna förbindelse skulle utgöra en del av den s. k. Blå vägen. Tre principförslag skisseras i medlemsförslaget, nämligen dels en broförbindelse, dels en vägbank samt dels ett tunnelalternativ. Medlemsförslaget utmynnar i att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i Finland, Sverige och Norge att i samråd skyndsamt vidtaga åtgärder för att utreda möjligheterna att bygga en landförbindelse över Kvarken och att på grundval av de företagna utredningarna fatta principbeslut om planens förverkligande som ett samnordiskt projekt.

Frågan om en fast förbindelse över Kvarken har varit föremål för informella överläggningar i Helsingfors den 19 maj 1971 mellan de finska och svenska vägmyndigheterna. Från svensk sida framhölls därvid att det syntes ändamålsenligt att till en början försöka åstadkomma en överslagsmässig beräkning av omfattningen av trafiken på en sådan förbindelse och vidare med ledning av t. ex. sjökort göra en uppskattning av anläggningskostnaderna för att därefter kunna göra en grov bedömning av lönsamheten. Tills denna förstudie föreligger torde det inte vara lämpligt att företa några detaljstudier i form av t. ex. borringar eller dylikt.

Ehuru vägverket bedömer att de resurser som kan komma att ställas till verkets förfogande under överskådlig tid framåt måste disponeras för andra och mer angelägna ändamål, har verket sålunda förklarar sig

berett att tillsammans med den finska vägmyndigheten göra en förstudie med den omfattning, som här ovan skisserats. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i Finland har genom brev den 13 juli 1971 erhållit statens vägverks bekräftelse på vad som från svensk sida framfördes vid de tidigare omnämnda överläggningarna i Helsingfors. I nyssnämnda brev, vari meddelades att kontaktman i ärendet utsetts vid vägverket, utgick verket från att initiativ till ett första sammanträffande mellan kontaktmännen skulle tas från finsk sida, då formerna för utredningsarbetet närmare skall diskuteras.

Stockholm den 25 oktober 1971

Per Olov Tjällgren

Sjöfartsverket:

Den godskvantitet som år 1970 omsattes över enbart de svenska bottenvikshamnarna låg i storleksordningen 10 miljoner ton. Kvantiteten torde fram till år 1975 ha ökat med cirka 30 procent och alltså då kommit upp i cirka 13 miljoner kronor.

Att vidta åtgärder i form av vägbank eller annat som försvårar förbindelsen mellan Bottenviken och Bottenhavet ter sig enligt sjöfartsverkets mening som uteslutet. Slussar är inte godtagbart från sjöfartens synpunkt knappast heller en bro. Möjligheterna att uppehålla tung industri inom den norra landsändan skulle försämrats. Annan industri liksom hushållen fick fördyrade kostnader genom höjda bränslepriser m. m.

En fast förbindelse i form av tunnel bör i och för sig gå att åstadkomma utan väsentligt hinder för sjöfarten. Sjöfartsverket vill dock ifrågasätta om en sådan förbindelse med hänsyn till de stora investeringskostnaderna är motiverad. För de tunga transportererna till och från de finska bottenviksindustrierna ter sig även under svåra isförhållanden landtransport via Sverige inte som ett realistiskt alternativ. Exemplet i *Tillägg 2* är tillämpligt enbart för mycket små sändningar.

Sjöfartsverket avstyrker rekommendationen.

Stockholm den 19 oktober 1971

Erik Severin

Bengt O. Rickard

Kommerskollegium:

Kollegiet har berett handelskamrarna i Sundsvall och Luleå samt Näringslivets trafikdelegation tillfälle avge yttrande i ärendet. Överlämnande inkomna yttranden (*se nedan*) får kollegiet anföra följande.

Trafikdelegationen framhåller i sitt yttrande att en fast förbindelse över Öresund är en från svensk sida mera angelägen fråga. Då man dessutom i Finland redan beslutat uppdraga åt den finska regeringen att utreda Kvarkenprojektet finner delegationen att man från svensk sida bör avvakta resultatet av denna utredning innan man engagerar sig i ett framtidsprojekt av denna storleksordning. Denna uppfattning delas av handelskammaren i Luleå.

Handelskammaren i Sundsvall avstyrker förslaget och anser det mera angeläget att förbättra isbrytarverksamheten för att skapa förutsättningar för åretruntsjöfart i Bottenviken och Bottenhavet.

Kollegiet kan för sin del instämma i vad trafikdelegationen och handelskammaren i Luleå anfört om att man bör avvakta den utredning som planeras i Finland innan man vidtar ytterligare åtgärder i denna fråga.

Stockholm den 25 oktober 1971

Bertil Swärd

G. v. Wachenfeldt

Länsstyrelsen i Västerbottens län:

Att ett avsevärt behov av trafik mellan Vasa och Umeå föreligger framgår av att färjetrafiken mellan de båda städerna alltsedan starten ökat i synnerligen rask takt. Semester- och helgresaer dominerar visserligen, men en avsevärd lastbilstrafik markerar ledens betydelse även för de interregionala godstransporterna. Färjeförbindelsens tillkomst har enligt länsstyrelsens uppfattning i hög grad stimulerat kontakterna mellan Umeå- och Vasaregionerna.

Några tekniska eller ekonomiska hinder för en fortsatt snabb utveckling av färjeledens kapacitet finns ej. Terminalanläggningarna och tillfartsvägarna är ej fullt utnyttjade och kan ytterligare utbyggas. Enligt länsstyrelsens mening kan varje nu förutsebar trafikvolym avvecklas genom en ökning av färjeledens kapacitet.

Ett stort problem utgör emellertid vintermånaderna januari—april, då isen hindrar en regelbunden trafik. Isbrytarassistans i sådan omfattning att trafiken skulle ha kunnat upprätthållas med rimlig reguljäritet, har hittills ej kunnat ifrågakomma. Trafiken har av dessa skäl varit nedlagd under isperioden. Ett årligen återkommande, flera månader långt avbrott i förbindelsen minskar givetvis dess värde och betydelse för näringslivet i de berörda områdena.

I samband med ett närmare studium av frågan om förbindelse mellan Vasa och Umeå — sedd som ett renodlat transportproblem — bör därför enligt länsstyrelsens mening de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för att året runt upprätthålla en färjetrafik med tillfredsstäl-

lande reguljäritet klarläggas. Även om en isbrytare skulle anskaffas uteslutande för detta ändamål, skulle investeringskostnaden endast vara en bråkdel av kostnaden för en landförbindelse.

Frågan om förbindelse över Norra Kvarken kan — och bör — emellertid ses från vidare synpunkter än de snävt trafikekonomiska. Investeringar av den omfattning som medlemsförslaget innebär, får uppenbarligen regionalekonomiska verkningar både under den tid arbetena pågår och därefter. Projektets storlek gör det till en fråga om resursfördelning på nationell nivå. Länsstyrelsen anser det därför väsentligt att de regionalekonomiska effekterna av projektet utreds parallellt med de tekniska och transportekonomiska förutsättningarna.

Länsstyrelsen — som noterar att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i Finland och statens vägverk i Sverige utsett var sin kontaktman för utredning av bl. a. frågan om en förbindelse över Kvarken — anser därför att uppdraget bör utvidgas att omfatta även regionalekonomiska bedömningar.

Utredningen bör arbeta mycket översiktligt och dess ambitionsnivå anges genom ramar i tid och anslag för dess arbete. Utredningens rapport får sedan ligga till grund för beslut om det fortsatta arbetet.

Stockholm den 22 oktober 1971

Bengt Lyberg

Ingemar Dalgård

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Länsstyrelsen vill framhålla, att en trafikförbindelse mellan Vasa och Umeå kommer att ha huvudsaklig betydelse för södra Västerbotten och sydligare delar av landet och endast i ringa grad berörs trafikförhållandena i Norrbotten. Vid bedömning av en led över Kvarken såsom här föreslagits för att erhålla fast förbindelse mellan norra och mellersta Finland och isfria hamnar vid Atlanten vill länsstyrelsen framhålla att redan 1974 kommer fast förbindelse mellan norra Finland och Nordnorge att föreligga genom väg Luleå—Bodö den s. k. Graddisvägen, vilken då beräknas vara färdigställd, samt att planering av mellanriksväg Luleå—Narvik på delen Kiruna—Riksgränsen pågår och att detta planeringsarbete beräknas föreligga hösten 1973.

Av remisshandlingarna framgår att finska riksdagen uttalat, att den förutsätter att regeringen verkställer preliminär utredning av den nationalekonomiska lönsamheten av en landsvägsförbindelse över Kvarken och de tekniska möjligheterna att förverkliga projektet samt de olika alternativa lösningarnas inverkan på vattenförhållandena i Bottenviken.

Länsstyrelsen vill dock framhålla att vid denna utredning utöver de

lönsamhetsekonomiska och tekniska möjligheterna att förverkliga projektet bör betydande vikt läggas vid utredning avseende vilken inverkan ett byggnadsföretag av här planerad art skulle komma att få på förhållandena i Bottenviken. Vidare bör uppmärksammas att negativa effekter för möjligheterna att upprätthålla året runt sjöfart kan uppstå liksom att en förbindelse kan innebära risk för starkare näringslivstillväxt i Bottenhavsregionen på Bottenviksområdets bekostnad.

Länsstyrelsen är av regionalpolitiska synpunkter tveksam till värdet av den diskuterade förbindelsen och får för sin del föreslå att det i avvaktan på att den av finska regeringen aviserade utredningen föreligger bör medlemsförslaget ej tillstyrkas.

Luleå den 12 november 1971

R. Lassinanti

G. Börje Åström

Umeå stad, kommunstyrelsen:

Turistnämnden i Umeå har i skrivelse den 8 september 1969 framhållit önskvärdheten av, att förbindelsen på alla plan (turistiska, kulturella, industriella o. s. v.) upprätthålls och utvecklas mellan städerna Vasa och Umeå.

Stadsfullmäktige i Umeå har vid sammanträde den 16 februari 1970 § 35 uttalat, att staden önskar, att samarbetet över Kvarken ytterligare skall utvecklas.

Härav framgår att kontakterna mellan svenska och finska kommuner är mycket god och ett fruktbringande samarbete över Kvarken sker på flera områden.

Samtidigt måste konstateras att ingenstans i Norden torde två så stora befolkningscentra som Umeå och Vasa under vissa delar av året helt sakna direktförbindelse med varandra. Kommunstyrelsen finner det därför som synnerligen angeläget, att trafikförbindelserna mellan Vasa och Umeå snarast förbättras.

I början av 1969 framlades en svensk utredning i hithörande frågor, Kvarkenutredningen 1969. Utredningens målsättning var att ge underlag för bedömning av huruvida behov av en fast vinterförbindelse Umeå—Vasa existerar.

Utredningen konstaterar att handelsutbytet med Finland kan väntas successivt öka i omfattning. Fjärrtransporterna med lastbil till Finland kommer att öka relativt än mer. Transporterna med färja ökar kraftigare än transporterna landvägen över Haparanda.

Om man beaktar kostnadsläget för transporter över Kvarken i jämförelse med kostnadsläget för andra transportalternativ för lastbilstrafiken till Finland erhålles en positiv bild av linjen Umeå—Vasas konkurrensmöjligheter. Under förutsättning att fraktsättningen för andra transportalternativ inte väsentligt sänks torde linjen Umeå—Vasa kunna räkna med en väsentlig ökning av godstrafiken i sitt trafikunderlag. Detta utan att beakta den samhällsekonomiska önskvärdheten av att fjärrekipagen väljer att gå över Kvarken i stället för via Haparanda.

Kommunstyrelsen vill alltså starkt framhålla angelägenheten av att trafikförbindelserna mellan Umeå och Vasa förbättras och utökas för att därmed främja industriella, kulturella, turistiska och andra kontakter mellan städerna. Förslaget om en landförbindelse bör självfallet kvarstå som en alternativ lösning av trafiken över Kvarken. Man måste dock söka klarlägga och allvarligt överväga de ekonomiska följdverkningarna av en landförbindelse över Kvarken.

Hamndirektören har den 20 september 1971 avlämnat yttrande, vilket bilägges (*se nedan*).

Kommunstyrelsen vill kraftigt understryka hamndirektörens bedömning av att kostnaderna för tänkta landförbindelser måste baseras på omfattande grund- och djupundersökningar längs de tänkta vägsträckningarna. Erforderliga undersökningar kommer att bli både tidsödande och kostnadskrävande.

Kommunstyrelsen finner starka regionalpolitiska skäl tala för ett vidgat samarbete på olika områden mellan de nordliga delarna av Sverige och Finland. Goda kommunikationer är därvid av stor betydelse.

Kommunstyrelsen anser därför att alla kraftinsatser från såväl svensk som finsk sida bör sättas in för att möjliggöra en åretruntrafik mellan Umeå och Vasa. Med hänsyn till de stora investeringskostnader som en landförbindelse torde innebära ifrågasätter kommunstyrelsen om inte projektet bör bedömas i sitt regionalekonomiska sammanhang. Alternativt till en landförbindelse är en utbyggnad av sjöförbindelserna till åretruntrafik.

Umeå den 3 november 1971

Kommunstyrelsen
Torsten W. Persson
Vice ordförande

Sten Lövgren
Stadssekreterare

Umeå hamnförvaltning:

Sjötrafikleden mellan Vasa och Umeå är den i särklass kortaste mellan Sverige och Finland och uppgår endast till c:a 55 sjömil eller drygt 100 km. Befintliga sjötrafikleder mellan Sverige och Finland vid Södra Kvarken är mer än dubbelt så långa. Färjetrafik med moderna bilfärjor har förekommit mellan Umeå (Umeå uthamn) och Vasa (Vasklot) sedan år 1965.

År 1965 var passagerareantalet c:a 74 000, fraktade personbilar c:a 9 000 och lastbilar 276 st. Motsvarande siffror var för år 1970: antal passagerare c:a 260 000, personbilar 27 300 och lastbilar knappt 2 000. I 1970 års siffror inkluderas även siffrorna för färjetrafiken Umeå—Jabokstad. Samtliga färjor i trafikleden har låg isklass, varför trafiken hittills tvingats upphöra årligen under månaderna januari—april.

Färjetrafiken har sålunda under de sista sex åren mer än tredubblats beträffande passagerare- och personbilsantalet och sjudubblats beträffande lastbilarnas antal. Det med lastbilarna befordrade godset var år 1965 knappt 3 000 ton och år 1970 drygt 21 000 ton — således företer även denna trafik en sjudubbling.

Om färjor av god isklass, finsk isklass 1: A eller kraftigare, insättes på leden i fråga kan förutses att trafiken kan hållas igång praktiskt taget året om, under förutsättning att passning av havsisbrytare förekommer inom Norra Kvarkenområdet, och detta kan i sin tur förutsättas leda till en ytterligare stark ökning av trafikomslutningen — speciellt vad gäller antalet lastbilar och därmed följande godsomslutning.

I rubricerade medlemsförslag med tillhörande tillägg framhålles bl. a. värdet av ordnandet av en fast förbindelse över Norra Kvarken och dess avgörande betydelse för ett effektivt och ekonomiskt utnyttjande av Blå vägen. Man har gjort kostnadsberäkningar, som visar att billigaste projektlösningen utgöres av tunnelbygge som skulle kosta c:a 340 miljoner svenska kronor. Broprojektet skulle kosta c:a 390 miljoner svenska kronor och vägbanksprojektet c:a 435 miljoner svenska kronor.

Det framhålles vidare att kostnaderna för samtliga alternativ med nutida tekniska hjälpmedel kan exakt beräknas och att det "konstaterats på flera håll, att de företagna kostnadsberäkningarna är hållbara och säkert anger kostnadernas storleksordning" (se *Tillägg 1*).

En flyktig kontroll av t. ex. vattendjupuppgifterna i svenskt sjökort visar dock att vattendjupet i Östra Kvarken, den kortaste tänkbara vägen med mer än 10 meter djup, har betydligt längre distans än som uppgives. Därtill kommer att djupet i Västra Kvarken vid kortast tänkbara vägsträcka på en distans av c:a 2 km. varierar mellan 30—40 meter enligt sjökortet. Betydligt större djup kan även tänkas förekomma, enär lodskotten är ganska fåtaliga.

För att erhålla en seriös bedömning av kostnaderna för föreliggande

vägalternativ måste givetvis grundliga grund- och djupundersökningar utföras längs de tänkta vägsträckningarna. Innan så skett kan knappast förslaget i fråga bli föremål för allvarliga överväganden. Erforderliga undersökningar är dock tidsödande och kostnadskrävande. Ingenjör Seppo Saari har i Tillägg 1 angivit att "enbart Kvarkenprojektets undersökning kostar kanske 10—15 miljoner mark. Beloppet är så pass stort, att det förtjänar en egen lönsamhetskalkyl eller granskning".

I avvaktan på att ovan nämnda lönsamhetskalkyl eller granskning eventuellt kan komma till stånd, som i sin tur eventuellt kan leda till praktiskt handlande i Kvarkenvägfrågan, anser jag det enda vettiga vara att alla goda krafter, som är intresserade av Kvarkentrafiken, förenas i gemensamma ansträngningar för åstadkommande av lämpliga fartygsenheter med tillräckligt god isklass för hållande av Blå vägens sjövägdel öppen året runt.

Umeå den 20 september 1971

G. Holmquist
Hamndirektör

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare:

Alla åtgärder som leder till att förbindelserna över Bottenviken och Bottenhavet förbättras är enligt handelskammarens mening välkomna. Bristen på kapital kräver dock en prioritering.

Handelskammaren anser det som mera angeläget att förbättra isbrytarverksamheten och på så sätt skapa förutsättningar för en året-runt-sjöfart i Bottenviken och på Bottenhavet.

Med anledning härav får handelskammaren avstyrka det väckta förslaget om en trafikförbindelse mellan Vasa och Umeå.

Sundsvall den 8 oktober 1971

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare

Eje Mossberg

Per-Richard Molén

Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare:

Mellan Umeå och Vasa finnes ett flertal färjor som ombesörjer trafiken. Vissa vintrar har biltrafik på isen förekommit. Även flygförbindelser mellan Umeå och Vasa finnes att tillgå.

Handelskammaren har i tidigare remissyttranden över bl. a. lands-

vägstransporter över landgränsen till Norge från handelskammarens verksamhetsområde framhållit att någon större användning ur godstrafiksynpunkt icke kunde förväntas medan däremot turisttrafiken säkerligen skulle utnyttja vägarna.

I händelse av en fast förbindelse mellan Vasa och Umeå skulle gods- trafikens sannolikt ej fortsätta västerut utan för vidare resa använda riksväg E 4. I annat sammanhang har handelskammaren att taga ställning till frågan om vintersjöfart på bl. a. Bottenviken.

Av remisshandlingarna framgår att finska regeringen fått i uppdrag att verkställa en preliminär utredning angående den nationalekonomiska lönsamheten av en landsvägsförbindelse över Kvarken samt de tekniska möjligheterna att utföra projektet.

Handelskammaren finner att med hänsyn till denna utredning och då ärendet inrymmer en mängd spörsmål av stor ekonomisk vikt den finska utredningen bör avvaktas innan en svensk utredningsapparat igångsättes.

Luleå den 18 oktober 1971

Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare

Elfrid Öman

Ake Tåhlin

Umeå juniorhandelskammare:

1. En vägförbindelse över Kvarken och utbyggnad av Blå vägen till Mo i Rana i Norge, möjliggör snabba och enkla transporter från finska industricentra till isfri atlanthamn. Den ökade trafiken längs Blå vägen skulle utan tvekan ha en stor betydelse för servicenäringen i mellersta Norrland. En positiv effekt vore vidare, att den del av den finska gods- trafikens som nu belastar det hårt ansträngda syd- och mellansvenska vägnätet, i stället kan ledas genom glest befolkade delar av Nordsverige och Nordnorge. Bortsett från kortare avsnitt är Blå vägen redan nu dimensionerad för betydligt större trafikunderlag än dagens.

2. En kvarkenväg skulle innebära att industrilokaliseringen i norra Sverige blev mera attraktiv med hänsyn till billigare och snabbare transporter. En utbyggnad av hamnen i Mo i Rana, som torde bli följden av en vägförbindelse över Kvarken, skulle genom att förbilliga transporterna från nordsvenska industricentra till isfri hamn stärka dessa centras konkurrensläge.

3. En vägförbindelse skulle starkare knyta samman de nordligaste regionerna i Finland, Sverige och Norge, som alla brottas med likartade sysselsättningsproblem. Regionen Skellefteå—Umeå—Örnsköldsvik skulle tillsammans med regionen Kokkola—Vasa kunna utvecklas till en

nordlig industriregion, som kan balansera sydligare belägna industri-centra, och på lång sikt motverka avfolkningen i berörda landsändar.

4. Sysselsättningsläget i de aktuella regionerna i samtliga berörda länder är ansträngt, och ett brobygge skulle innebära ett mycket väsentligt tillskott av arbetstillfällen under ett flertal år.

5. Turismen i de berörda regionerna främjas utan tvekan av de förbättrade kommunikationer som blir följden av ett brobygge.

6. Naturgas anses av många vara vårt framtidsbränsle både ur ekonomisk och miljösynpunkt. Redan nu finns beslut om att bygga en pipeline från sovjetiska källor till Tammerfors. I samband med ett brobygge skulle man relativt enkelt och billigt kunna förlänga denna pipeline till Sverige.

Mot bakgrund av ovanstående synpunkter anhåller Umeå juniorhandelskammare värdsamt om att Nordiska rådet måtte besluta om att stödja en allsidig utredning om förutsättningarna för en fast vägförbindelse, i första hand bro, över Kvarken.

Umeå den 9 oktober 1971

Umeå juniorhandelskammare

Lennart Karlsson

President

Näringslivets trafikdelegation:

Näringslivets trafikdelegation har icke anledning betvivla att byggande av den ifrågasatta trafikförbindelsen i åtskilliga avseenden skulle kunna medföra fördelar för trafikanterna i de närmast berörda landsdelarna. Den av motionärerna åberopade — på uppdrag av Södra Österbottens landskapsförbund i augusti 1970 framlagda — utredningen behandlar ett flertal av de i ärendet centrala frågeställningarna men dessa kan likväl icke på långt när anses tillräckligt belysta. Av remisshandlingarna framgår även att riksdagen i det land som torde ha den största nyttan av den ifrågasatta förbindelsen — Finland — år 1971 beslutat uppdraga åt den finska regeringen att verkställa en preliminär utredning angående den nationalekonomiska lönsamheten av en landsvägsförbindelse över Kvarken samt de tekniska möjligheterna att utföra projektet.

Mot bakgrund härav och då det för Sveriges del måste anses angelägnare att först få till stånd en fast förbindelse över Öresund förefaller det trafikdelegationen välbetänkt att först låta den finska regeringen ytterligare klarlägga förutsättningarna för Kvarkenförbindelsen, innan

man från svenskt ansvarigt håll närmare engagerar sig i ett framtidsprojekt av denna storleksordning.

Stockholm den 4 oktober 1971

Näringslivets trafikdelegation

Ingemar Blennow

Gunnar Himmelstrand

Västerbottens turisttrafikförbund:

Den tänkta fasta trafikförbindelsen mellan Umeå och Vasa tjänar främst ett region- och transportpolitiskt syfte. Knappast någon insats av känt slag på kommunikationsområdet kan, i just det här området, med samma resursanspråk ge ett jämförbart resultat. Tänkbara projekt i samma sektor i Sverige skulle kunna vara ett motorvägsbygge till Umeå, en förlängning av kustbanan från Härnösand till Umeå och kanske uppförandet av en storflygplats som terminal för ett system av anslutningstrafik till andra fält. Men inget av dessa projekt torde få en tillnärmelsevis lika gynnsam effekt för regionen som Kvarkenprojektet.

Turisttrafikens eller rekreationspolitikens del i detta speciella kommunikationsmönster är naturligtvis mycket liten. Förbundet är emellertid angeläget om att framhålla att det kanske från just rekreationspolitisk synvinkel är viktigare att ha goda kommunikationer från södra Sverige till regionen än från Finland. En eventuell svensk samhällsinvestering i Kvarkenprojektet får därför inte leda till minskade anslag till transportlösningar av annat slag för Västerbotten.

Det är ingen tvekan om att varje åtgärd som har till syfte att förenkla och snabba upp förbindelsen mellan Umeå och Vasa skapar ett ökat resande. Egentligen har mycket litet åstadkommit av näringspolitisk betydelse när det gäller trafiken över Kvarken på senare tid, i form av flyg- eller båttransporter. Flygföretaget Finnair brottas med svåra problem, och trafikunderlaget är enligt bolagets egna uttalanden bedrövligt. Färjetrafiken kan endast upprätthållas under sommarhalvåret och karakteriseras dessutom av en väl konventionellt upplagd trafik med lokalintressena starkast betonade.

Det förslag som här föreligger, en fast Kvarkenförbindelse, fäster onekligen ögonen på de viktiga trafikpolitiska vinster som uppenbarligen finns inom räckhåll. Men troligen kan dessa vinster till en viss men därför inte obetydlig del inhämtas genom att förbättra förutsättningarna för trafiken inom mer konventionella expansionsramar. Färjor klassade för isgång är ett medel, effektivare isbryartjänster ett annat. Att sjötrafiken hålles öppen året runt är ett helt självklart krav. Allt som kan göras för att göra flygtransporten attraktivare mellan Vasa och Umeå är också angeläget; i första hand gäller det att förmå de svenska myndigheterna att sänka flygplatsavgifterna i Umeå. De är för högt satta i

jämförelse med flygplatsavgifterna i Malmö för trafiken på Köpenhamn.

Västerbottens turisttrafikförbund är mycket positivt till frågan om en fast Kvarkenförbindelse. Förbundet hävdar, att som marginella företeelser skulle turisttrafiken och turistnäringen få mycket stor tillväxt under inflytande av förbindelsen. Den västerbottniska fjällvärlden och stora delar av inlandet, som hittills är tämligen obetydligt utnyttjade resurser för turism och friluftskreation, skulle med Kvarkenförbindelsen få ett mycket större värde. Effekten på de sysselsatta inom turist- och service-näringarna får också bedömas bli mycket gynnsam.

Beträffande lämpligheten av förbindelsen i form av en bro, en tunnel eller en vägbank avstår förbundet från att lägga några synpunkter annat än den att en vägbank säkerligen har de allra största negativa effekterna från naturvårdspolitisk synpunkt.

Umeå den 12 oktober 1971

Västerbottens turisttrafikförbund

Zolo Östlund

Ordförande

Lars Florin

Turistintendent

Svenska åkeriförbundet:

Utan att gå in på detaljer i förslaget eller en bedömning av för- och nackdelar hos de tänkbara tre tekniska lösningarna — tunnel, bro eller vägbank — kommer förslaget enligt förbundets uppfattning att få betydelse för transporter mellan Finland, Sverige och Norge. Således går nu en icke ringa tung landsvägstrafik söderifrån genom norra Sverige på E 4 över Haparanda—Torneå till Finland. En fast förbindelse över Kvarken skulle avsevärt förkorta transportavstånden och få betydelse för bl. a. transport av timmer från Österbotten till industrier i Umeå- och Örnsköldsviksområdena. Sannolikt skulle en fast vägförbindelse över Kvarken medföra ökad godstrafik av färdiga produkter från Finland över Umeå—Örnsköldsvik—Sollefteå—Östersund till Trondheim och således bidra till en ökad trafik på denna altanthamn. Dessutom skulle som påpekats i förslaget, en fast förbindelse utgöra ett centralt led i Blå vägenprojektet.

Förbundet tillstyrker därför förslaget om utredning av möjligheterna att bygga den ifrågakvarnande landförbindelsen.

Stockholm den 26 oktober 1971

Svenska åkeriförbundet

Ivan Sjunnebo

Sven-Olof Elm

Medlemsförslag

om en nordisk rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi

Väckt av Mikko Jokela, Aili Laitinen och Saimi Ääri)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Till följd av den gynnsamma utvecklingen av tuberkulossituationen förutsattes tuberkulospatienternas rehabilitering inte längre behöva lika omfattande åtgärder som förut. Till minskningen av behovet av rehabiliteringstjänster har bidragit flera samtida utvecklingstendenser, bl. a. effektiverad behandling och ändrad åldersstruktur hos patienterna. För andra lungsjukdomars vidkommande är rehabiliteringsläget uppenbarligen fortfarande svagare. Med undantag av medicinsk rehabilitering är det emellertid nu för tiden knappast skäl att utveckla skilda rehabiliteringstjänster för lunghandikappade, vilka borde användas för alla handikappade generellt avsedda rehabiliteringsformer.

Produktionen av rehabiliteringstjänster för norra Finland har huvudsakligen centraliserats till Uleåborg, där Tuberkulos- och lunghandikappades förbund upprätthåller rehabiliteringsanstalter för invalider. I Merikoski yrkesskola pågår en omfattande utvidgning. Efter dess fullbordande kommer man sannolikt att öka arbetsklinikens kapacitet.

Frågan om vilka särskilda fördelar man skulle nå genom en anstalt på nordisk bas har inte utretts. Om det är fråga om en sådan verksamhet, som i varje fall nödvändigtvis behövs skilt i samtliga nordiska länder, kan en sådan lösning inte speciellt förordas. Dessutom skulle språksvårigheter väsentligt kunna försvåra anstaltens verksamhet. Om man avser att inrätta en sådan anstalt, som förutom finländare också skulle anlitas av den finskspråkiga minoritetsbefolkningen i de nordliga delarna av Sverige och Norge, anser social- och hälsovårdsministeriet att man borde utreda, huruvida denna uppgift kunde åläggas de i Uleåborg redan verksamma anstalterna.

Med hänvisning till det ovan anförda anser social- och hälsovårdsministeriet, att ifall man beslutar företaga det i medlemsförslaget av-

¹ Yttrandet översatt från finska.

sedda utredningsarbetet, detta borde utvidgas till att omfatta alla som är i behov av rehabilitering.

Helsingfors den 30 augusti 1973

Seija Karkinen

Social- och hälsovårdsminister

Pekka Ojala

Avdelningschef

Folkpensionsanstalten:

Nordkalottens invånare lever jämfört med de nordiska folken i övrigt under såväl biologiskt som socialt egenartade betingelser. En påtaglig olägenhet innebär för denna befolkning de långa avstånden till sådana betjäningpunkter av olika slag, som i större omfattning står till buds i sydligare landsdelar.

Det är i princip meningsfullt att såvitt möjligt införskaffa gemensamma erfarenheter av betjäningformer ägnade att befrämja hälsotillståndet och arbetsföreten hos den i norr bosatta befolkningen. Allmänt kända fakta angående finländska förhållanden talar också för att man bör klarlägga behovet av en inrättning, som tillhandahåller rehabiliterings- och rekreationstjänster i rovaniemitrakten. Det föreliggande förslaget är emellertid så generellt utformat, att det knappast ger en tillräckligt klar bild av saken.

Innan förslaget upptas till fördjupad behandling borde läget ånyo kartläggas, med beaktande av åtminstone följande frågor:

- områdets geografiska avgränsning
- Nordkalottens befolkningsunderlag, dess struktur och morbiditet
- fördelningen, omfattningen och arten av tillbuds stående service inom varje särskilt lands område
- respektive länders social- och i synnerhet medicinalpolitiska planer samt tidtabellen för planernas förverkligande
- kalottområdets påvisbara brister, deras art och omfattning
- en närmare beskrivning av den föreslagna anstaltens uppgifter och dess möjligheter till samarbete med Lapplands centralsjukhus även som med andra på rehabiliteringens område verksamma inrättningar
- frågan hur de norska, svenska, finska och samiska invånarnas jämställdhet bäst kan garanteras
- vilka andra allmänna eller enskilda projekt som planeras för det ifrågavarande området
- frågan huruvida den planerade inrättningen från början eller senare borde kunna erbjuda rehabiliterings- och rekreationstjänster även åt hjärthandikappade.

Folkpensionsanstalten finner det befogat, att man fortsätter arbetet med att planlägga en gemensam nordisk rehabiliteringsanstalt, och ställer sig principiellt positiv till att man gör utredningar i anslutning till den framlagda planen, men anser sig i ärendets nuvarande skede inte kunna fatta ståndpunkt till ett eventuellt förverkligande av förslaget.

Vid behov kan Folkpensionsanstalten, som besitter sakkunskap på rehabiliteringens område och bland annat innehar en central för rehabiliteringsforskning, bistå med expertis i planeringsarbetet.

Helsingfors den 3 oktober 1973

Folkpensionsanstalten
Jaakko Pajula

Ahti Fredriksson

Länsstyrelsen för Lapplands län¹:

Tuberkulos- och lunghandikappades förbund i Finland samt social- och hälsovårdsavdelningarna vid länsstyrelserna för Uleåborgs och Lapplands län har alltsedan början i mera än ett år enstämmigt verkat för att åstadkomma en sådan rehabiliteringsanstalt i rovaniemitrakten. Projektet har fått oreserverad tillslutning, emedan en sådan anstalt är nödvändig för kalottområdet, och av denna anledning ansluter vi oss varmt till det i medlemsförslaget ställda förslaget och till den däri anförda motiveringen.

Rovaniemi den 6 augusti 1973

Reino Sarvola
Tf. avdelningschef

Aino Yliruokanen
Länsläkare

Tuberkulos- och lunghandikappades förbund r.f.¹:

Tuberkulos- och andningsorgansjuka, och bland de sistnämnda i synnerhet astmatikerna, är i ständigt behov av olika rehabiliteringstjänster, vilka man inte kan få i tillräcklig utsträckning vare sig inom sjukhusväsendet eller inom den öppna hälsovården. Sådana tjänster är olika med efterrehabiliteringen sammanhängande tjänster och specialhandledning. Situationen är likartad även beträffande hjärtsjuka. Särskilt svårt är läget inom kalottområdet, där behovet av dessa tjänster är exceptionellt stort.

Tuberkulos- och lunghandikappades förbund r.f. har inom kalottområdet i sommartid verkställt rehabiliterings- och rekreationskurser för barn i skolåldern i hyrda utrymmen i Ranua. Behovet av sådan verksamhet tycks öka fortfarande. Tills vidare har rekreationsverksamheten i norra Finland omfattat endast friska barn i familjer med lungsjukdomar, men man försöker utvidga verksamheten till att också omfatta barn som lider av astma. För detta ändamål behöver man emellertid speciella utrymmen, vilka bör planeras så, att verksamheten också kan komma att omfatta rehabiliterings- och rekreationstjänster för vuxna, uttryckligen för tuberkulos-, andningsorgan- och hjärtsjuka.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Det nu tagna initiativet har enligt vår uppfattning dikterats av nödvändigheten. Vi har uppfattat att detta förslag enbart omfattar en anstalt som producerar rehabiliterings- och rekreationstjänster och till vilken man skulle kunna ta personer från hela kalottområdet, d. v. s. förutom från Finland även från Sverige och Norge. I fråga om kommunikationsförbindelserna skulle en anstalt i rovaniemitrakten enligt vår åsikt också vara den rätta lösningen. Anstalten borde emellertid inte utvecklas så, att den också alstrar tjänster som hör till den yrkesmässiga rehabiliteringen eller sjukvården, utan dessa speciella tjänster borde skaffas från inom sagda område redan verksamma sjukvårdscentra och yrkesmässiga utbildningscentra. Dessutom borde anstalten till att börja med planeras som tämligen liten, för att inga stora investeringar skall kunna ske och för att anstalten på grundval av erhållna erfarenheter och förekommande nya behov skall kunna utvecklas till en ändamålsenligast möjlig rehabiliterings- och rekreatioanstalt som kompletterar det befintliga hälsovårdssystemet.

Helsingfors den 13 augusti 1973

Tuberkulos- och lunghandikappades förbund r.f.

Tauno Laes

Kalevi Vatanen

Invalidförbundet r. f.:

Invalidförbundet r.f. önskar fästa uppmärksamhet vid att med avseende på rehabiliteringsservicen tuberkulos- och lunginvaliderna i Lappland ej utgör någon separat grupp, utan alla handikappade och sjuka i Lappland, som är i behov av rehabilitering, befinner sig generellt i svagare ställning än medborgarna i mellersta och södra Finland.

Efter en av myndigheterna företagen grundlig behovsundersökning har Invalidförbundet r.f. med anledning härav tagit initiativ till ett projekt till Lapplands rehabiliteringscentral, vid vars verksamhet det förekommande behovet av rehabilitering skulle beaktas i största möjliga omfattning och vars förlägningsort skulle vara Rovaniemi stad, som redan reserverat lämplig tomt för ändamålet. Anstaltens grundläggningsplan och den i invalidvårdslagen avsedda ansökningen om specialvårdsanstalt behandlas för närvarande av olika statsmyndigheter.

Ifall nordiskt samarbete inom nordkalottområdet anses vara ändamålsenligt i fråga om rehabiliteringen, torde planen på Lapplands rehabiliteringscentral kunna utvecklas så, att även de i framställningen anförda synpunkterna och de övriga nordiska ländernas behov blir beaktade. Planen erbjuder avsevärda möjligheter att bereda även andra än medicinska rehabiliteringstjänster. Däremot är det enligt Invalid-

förbundets åsikt ej ändamålsenligast, att rehabiliteringstjänster skapas gruppvis, såsom i motionen föreslås.

Med anledning av det ovanstående bifogar Invalidförbundet r.f. planen för grundandet av Lapplands rehabiliteringscentral och ber Finlands delegation i Nordiska rådet fästa speciell uppmärksamhet vid de däri framlagda synpunkterna på behovet av rehabilitering och speciella lösningar (*här ej tryckta*).

Helsingfors den 13 juni 1973

Aimo O. Aaltonen
Ordförande

M. J. Väyrynen
Verksamhetsledare

Finlands läkarförbund¹:

Förbundet konstaterar, att den i förslaget ingående tanken om att man måste försöka kraftigt öka tillgången av inom Nordkalotten bosatta handikappade till rehabiliterings- och rekreationstjänster är i rätt hög grad värd understöd. Då emellertid särskilt tuberkulos för närvarande redan är en minskande sjukdom, önskar förbundet i detta sammanhang fästa uppmärksamhet vid att den redan befintliga behandlingskapaciteten även som ökningen av ifrågavarande kapacitet också borde kunna riktas till rehabiliteringen av även andra personer förutom tuberkulos- och lunghandikappade. I detta avseende anser förbundet i synnerhet rehabiliteringen av ledgångsreumatismpatienter som angelägen.

Samtidigt som Finlands läkarförbund meddelar att förbundet tillstyrker förslaget om en rekommendation till Finlands, Norges och Sveriges regeringar, konstaterar förbundet med hänvisning till det ovan anförda, att förslaget om en nordisk rehabiliteringscentral för tuberkulos- och lunghandikappade enbart är ett av de många aktiviteter som är gemensamma för människorna bosatta inom Nordkalotten.

Helsingfors den 17 juli 1973

För styrelsen för Finlands läkarförbund

Juhani S. Aho
Viceordförande

Kaarina Sarvilinna
Sekreterare

Kommunalförbundet för Lapplands centralsjukhus¹:

I många sammanhang har det under senare tid kommit fram, att antalet patienter som behöver rehabilitering inom området för Lapplands centralsjukhus är rätt stort. Tendensen att här insjukna i sjukdomar i

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ryggraden, rörelseorganen och lungorna är såsom man vet större än i de övriga delarna av vårt land. Uppenbarligen föranleds detta av klimatförhållandena, näringsfaktorerna samt av med yrkena förenade svåra förhållanden. I fråga om rehabilitering är invånarna i vårt lands nordliga delar i en betydligt sämre ställning i jämförelse med invånarna i landets sydliga delar. På Lapplands läns område verkar nuförtiden endast några till sjukhus eller hälsovårdscentraler hörande små rehabiliteringsenheter, vilkas kapacitet knappt räcker till att endast sköta patienterna som vårdas på sängavdelningarna. Poliklinisk rehabilitering av personer utanför vårdanstalten har man inte kunnat ge praktiskt taget alls. Tyvärr kan man inte se någon förbättring av rehabiliteringen inom ramen för de för närvarande verksamma systemen åtminstone under de närmaste tio åren. Därför skulle det vara mycket önskvärt att snarast möjligt på området av Lapplands län kunna inrätta en rehabiliteringsanstalt som är modernare och har betydligt större kapacitet än de nuvarande ringa rehabiliteringsavdelningarna. På grund av sitt centrala geografiska läge och sina goda trafikförbindelser åt alla håll tycks Rovaniemi vara den bästa orten för anstaltens placering.

Personer som skall rehabiliteras, i synnerhet tuberkulos- och lung-handikappade, hör på grund av åtföljande och parallella sjukdomar till en viss riskgrupp, av vilken anledning det är viktigt att det i rehabiliteringsanstaltens omedelbara närhet finns en tillräckligt effektivt och mångsidigt verkande sjukhusanstalt för allmänna sjukdomar. I Rovaniemi finns Lapplands centralsjukhus, som handhar sjukvårds- och forskningsarbetet under ledning av specialläkare. Beträffande föreliggande ärende är det viktigt att konstatera, att Lapplands centralsjukhusavdelning för effektivvård, efter att just ha fått tilläggsutrymmen, väl kan handha även de patienter som möjligen sänds dit från den nu planerade rehabiliteringsanstalten.

Med hänvisning till det ovan anförda kan man sålunda konstatera, att det vid Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om inrättande av en nordisk rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi är en sak som man bör varmt understöda. Lapplands centralsjukhus vill och kan vid behov även ge sina tjänster åt patienter som kommer att vårdas vid sagda rehabiliteringsanstalt.

Rovaniemi den 31 augusti 1973

På förbundsstyrelsens vägnar

Lasse Näsi

Kommundirektör, ordförande

Pentti Karinen

Ekonomichef, sekreterare

Reumalitto-Reumaförbundet r.f.¹:

Det är motiverat att kraftigt öka tillgången på rehabiliterings- och rekreationstjänster för olika grupper handikappade bosatta inom Nordkalotten. När man ökar rehabiliteringstjänster, bör man dock betrakta saken helhetsinriktat och beakta åtminstone de största handikappgrupernas behov.

För Finlands vidkommande utgör reumasjukdomarna den tredje folksjukdomsgruppen i storleksordningen, och dess rehabiliteringstjänster i Nordfinland är bristfälliga. Eftersom antalet tuberkulospatienter för närvarande håller på att minska, bör man i samband med ökat antal rehabiliteringstjänster också uppmärksamma behovet av annan rehabilitering än för de tuberkulos- och lunghandikappade.

Helsingfors den 11 oktober 1973

Reumaliitto-Reumaförbundet r.f.

K. Miettinen

Generalsekreterare

N o r g e**Sosialdepartementet:**

Saken har vært forelagt Rådet for omsorgen for funksjonshemmede til uttalelse. Det er kjent at spørsmålet ble drøftet på rådets møte 22. juni d. å. Rådets standpunkt er imidlertid ikke gjort kjent for departementet. Landsforeningen for hjerte- og lungesyke har sendt departementet en uttalelse 14. juni d. å. (*se nedan*).

Departementet vil bemerke:

Behandlingsmulighetene i Nord-Norge er relativt gode såvel for lunge- som for hjertesyke, ved lungeavdelingene i Bodø og Tromsø samt ved landsdelens indremedisinske avdelinger. Behovet for spesialisert yrkesmessig attføring blir dekket ved Statens attføringsinstitutt i Trondheim og ved Attføringssettret i Tromsø.

En vesentlig del av den generelle medisinske og sosiale attføring av hjerte- og lungesyke må skje på lokalplan, i de enkelte kommuner. Både den lokale helsetjenesten og sosialtjenesten i landsdelen mangler ennå adskillig på å være tilfredsstillende utbygget. Et relativt dårlig differensiert næringsgrunnlag bidrar også til å vanskeliggjøre attføringen. Departementet er innstilt på i de nærmeste år å vie utbyggingen av helse- og sosialtjenesten i Nord-Norge særlig oppmerksomhet.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

På bakgrunn av de begrensede ressurser som er til disposisjon, finner departementet vanskelig å kunne anbefale at man fra norsk side deltar i det skisserte prosjekt i Rovaniemi.

Oslo, 14. august 1973

Bergfrid Fjose

Fylkesmannen i Finnmark:

Medlemsforslaget har vært oversendt fylkeslegen og sykehusdirektøren i Finnmark til uttalelse. En viser til vedlagte kopi av brev av 5. juni 1973 fra sykehusdirektøren og brev av 5. juni 1973 fra fylkeslegen (*se nedan*).

Fylkesmannen slutter seg til sykehusdirektørens og fylkeslegens uttalelser.

Vadsø, 23. august 1973

Kolbjørn Varmann

Erik Blakstvedt
Konsulent

Fylkeslegen i Finnmark:

Først litt om behov for rehabiliteringssentral for lungesjuka.

Når det gjelder pasienter som har hatt lungetuberkulose er behovet for rehabilitering nå meget beskjedent. De som nå får akutt lungetuberkulose blir praktisk talt alle friske etter behandling i forholdsvis kort tid. For de som har sterkt redusert lungefunksjon etter tidligere tuberkulose gjelder at sjukdommen ligger langt tilbake i tid og pasientene er tildels gamle. Dette betyr at disse pasientene for den alt overveiende del har funnet fram til en stabil tilværelse som de færreste vil være tjent med endringer i.

For øvrige lungesjukdommer får vi stadig nye pasientgrupper, og noen av disse vil utvilsomt ha nytte og glede av opphold i et rehabiliteringssenter spesielt beregnet på lungesjuka.

Spørsmålet er da om pasienter fra Finnmark bør sendes til Rovaniemi for å få den hjelp til rehabilitering som er ønskelig for mange lungepasienter.

I forslaget er nevnt at kommunikasjonene til Rovaniemi er gode og at det der kan trekkes på service fra et sentralsjukehus.

Dette med gode kommunikasjoner til Rovaniemi gjelder ikke for Finnmark. Fra de aller fleste steder i Finnmark er det ei tidkrevende og strabasiøs reise å komme til Rovaniemi. Reisa vil faktisk være

enklerer til de fleste steder i Norge enn til Rovaniemi sjøl om avstanden til steder i Sør-Norge er lenger. Jeg minner om at vi nå har direkte flyrute fra Alta til Oslo. Til Rovaniemi er det bare flyrute noen dager i uka midt i den travleste turistsesongen. Skal en med fly til Rovaniemi, må en altså reise om Oslo, eller en kan velge ei slitsom bussreise.

Språkvanskene må ikke overses. Kommunikasjon mellom pasienter og terapeuter, undervisere er uhyre viktig i rehabiliteringssammenheng. Den store forskjell mellom finsk og norsk språk gjør at det vil by på meget store vansker for reint norsktalende pasienter å få fullt utbytte av rehabiliteringsopplegg i Finland. Det kan ikke regnes med at pasienter fra Finnmark forstår finsk sjøl om vi har et ikke ubetydelig finsk befolkningsinnslag i Finnmark. Kunnskapene i skandinavisk er meget små i Rovaniemi-området. Jeg har personlig erfart at dette i høy grad gjelder også spesialkvalifisert personale innenfor helsestellet. Jeg er sikker på at språkbarrieren vil kunne føre til kjedelige situasjoner for pasienter fra Finnmark dersom de må legges inn i sentralsjukehuset i Rovaniemi, og risikoen for misforståelser er så stor at mulighetene for feiltolkning og feilbehandling ikke kan utelukkes.

Der er generelle ønsker om samkvem over landegrensar, felles utnytting av ressurser og erfaringer. Skal konkrete samarbeidstiltak settes i verk på Nordkalotten, må der etter mitt skjønn være en rimelig utsikt til virkelig gevinst. Jeg kan vanskelig se at der i aktuelle tilfelle foreligger vesentlige slike muligheter, og vil derfor frarå at norske myndigheter går inn for foreliggende forslag.

Vadsø, 5. juni 1973

Kolbjørn Øygard

Finnmarksykehusene:

Jeg har forelagt saken for overlegen ved Lungeavdelningen på Kirkenes sykehus. Fotokopi av hans uttalelse, datert 1. juni 1973 legges ved (se nedan). Jeg deler overlegens syn. Attføringsbehovet av spesielt tuberkuløse handikappede er svært liten og minker etterhvert.

Derimot har en et større behov vedrørende fysisk- og psykisk handikappede. Dette bør finne sin løsnings, men da i eget land og i vårt eget fylke.

Dette med å betale for slik omsorg til institusjoner i andre land eller andre fylker er heller ikke heldig ut fra økonomiske betraktninger.

Rent prinsipielt er jeg av den mening at attføringsinstitusjoner ikke bør være for store. Det samme gjelder i stor utstrekning vernet sysselsetting.

Det en oppnår da er følgende:

1. Ved mindre desentraliserte tiltak vil pasientene i stor utstrekning kunne bo hjemme. Dette betyr større trivsel for klientellet, samt mindre utgifter ved at en sparer institusjonsplasser.

2. I mindre enheter vil oversikten være bedre. Den enkelte kan tas mere hånd om, og jeg antar kvaliteten kan bli bedre.

3. Desentraliserte tiltak vil ha stor distriktpolitisk betydning, noe som anses særs viktig for Finnmark.

Ut fra ovenstående kan jeg ikke støtte tanken om en nordisk rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi for tuberkuløse handikappede eller andre handikappede.

Derimot tror jeg at utveksling av erfaringer vedrørende handikapomsorgen på Nordkalotten kan ha meget for seg. Dette ut fra både faglig og økonomisk vurdering.

Vadsø, 5. juni 1973

Arne Wulff

Kirkenes sykehus:

Jeg deler helt ut direktørens skepsis når det gjelder den praktiske nytte av et slikt rehabiliteringssenter på nordisk basis.

For tuberkuløse pasienter foreligger det i dag et meget lite behov, i det de som behandles etter moderne retningslinjer får svært lite varig men. De fleste kan gå inn i det vanlige arbeidsliv etter avsluttet behandling.

Pasienter som har gjennomgått behandling for tuberkulose for 20 år siden eller mer, vil i mange tilfeller ha redusert arbeidskapasitet. Disse er imidlertid nå i en slik alder at omskoling/attføring neppe kommer på tale. Mulighetene for å skaffe vernet sysselsetting i den nordlige landsdel er jo også liten.

Jeg tror også det er lite som kan oppnås med planlagt rehabilitering av pas. med andre lungesykdommer, astma og kroniske bronkitter. De bør absolutt få den nødvendige opptrening i sitt eget land, og nær sitt eget hjemsted.

Jeg vil derfor bestemt fraråde at myndighetene som er ansvarlig for helsetjenesten går inn for den foreslåtte rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi.

Våre begrensede ressurser kan sikkert nyttes betraktelig bedre på en annen måte.

Kirkenes, 1. juni 1973

John Eikås

Adm. overlege

Den norske lægeforening:

Saken ble behandlet av sentralstyret i møte 28. august 1973.

I Norge er tuberkulosen på meget sterk tilbakegang også i de fylker som kommer inn under begrepet Nordkalotten. Behovet for et rehabiliterings- og attføringscenter for de med tuberkulose og andre lungelidelser i Nord-Norge, adskiller seg lite fra andre landsdeler. Attføringsapparatet som helhet er her i landet ennå ikke tilstrekkelig utbygget. Etter Lægeforeningens mening må attføringsproblemene vurderes i sammenheng og på landsbasis. I denne forbindelse reiser spørsmålet seg også om det er riktig anvendelse av ressursene å opprette egne attførings- og rehabiliteringsinstitutter for forskjellige sykdomsgrupper.

Av pasienter med lungelidelser er det vesentlig de med astma — bronkitt — emfysem som i dag har behov for rehabilitering.

Det er vanskelig å se at disse kan hjelpes bedre ved en utbygging av et senter i Rovaniemi enn ved de eksisterende lungeavdelinger i Troms og Nordland. Dette gjelder om en vurderer saken faglig medisinsk eller ut fra reiseveier og transportomkostninger.

Lægeforeningen mener det er riktig å utvikle og bedre treningsmulighetene for våre lunge/hjertepasienter. Dette bør skje for de tre nordlige fylkers vedkommende først og fremst i forbindelse med Universitetssykehuset i Tromsø. Studentene kan da også få undervisning i fysiske treningsmetoder og det kan samarbeides med attføringsinstituttet som er under oppbygging i Tromsø.

Å opprette en institusjon for dette formål på nordisk basis og plassert i Rovaniemi, innebærer også en rekke andre problemer. Et effektivt attførings- og rehabiliteringsarbeid forutsetter nøye lokalkjennskap og kontakt med arbeidsliv og arbeidsformidlingsapparater i landsdelen. Det er heller ikke riktig å undervurdere språkproblemene. Mange av de som bor i Finnmark f. eks., har i dag problemer med kommunikasjon på norsk, og i den finsktalende del av Nordkalotten er de skandinaviske språk lite utbredt.

Rovaniemi ligger helt i utkanten av Nordkalotten, og kommunikasjonene dit fra den norske sektor er dårligere enn innen landets grenser. Den raske utbygging av flyrutenettet her i landet har gjort avstandene i tid meget kortere innen landet.

Når det gjelder Rovaniemi som ferie- og rekreasjonssted, antas andre steder mer velegnet og uten at det nyinvesteres i en slik institusjon.

Lægeforeningen er klar over at særlig Nord-Finland har betydelige problemer. men slik forholdene er på Nordkalotten, vil det være mer nærliggende å tilby nødvendig hjelp til finske pasienter i våre institu-

sjoner enn å bidra til oppbygging av institusjoner i meget sparsomt befolkede, finske deler av Nordkalotten.

Lægeforeningen vil derfor ikke kunne gi sin tilslutning til forslaget till Nordisk Råd om opprettelse av en nordiskt rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi.

Oslo, 29. august 1973

Den norske lægeforenings sentralstyre

Etter bemyndigelse:

Odd Bjercke

Generalsekretær

Johan Greve Brun

Landsforeningen for hjerte- og lungesyke:

Landsforeningen for hjerte- og lungesyke vil først få lov å gjøre oppmerksom på at forslaget om en rehabiliteringsanstalt på Nordkalotten, opprinnelig har sitt utgangspunkt i et forslag om et felles rekreasjons- og feriesenter for hjerte- og lungesyke på Nordkalotten. Vi vil gjerne redegjøre nærmere for dette:

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka i Sverige, Tuberkulos- och lunghandikappades förbund i Finland og Landsforeningen for hjerte- og lungesyke i Norge har — sammen med tilsvarende organisasjoner i Danmark og Island — hatt et omfattende nordisk samarbeid siden 1946. I 1967 vedtok de tre av organisasjonene å utvikle et eget samarbeid på Nordkalotten. Årsakene hertil er de særegne forholdene i disse regionene som er tynt befolket, har store områder med lange avstander, ensidig næringsliv, kaldt og tildels fuktig klima og hvor både den sosiale og medisinske service er svakere utbygget enn i landene forøvrig.

Spesielle konferanser med deltakelse av hjerte- og lungesyke og andre handikappede, foruten representanter for sentrale og regionale myndigheter, har siden 1969 behandlet en rekke problemer blant de funksjonshemmede på Nordkalotten, og henvendelser er sendt de respektive lands regjeringer med krav om å bedre de funksjonshemmedes levevilkår på Nordkalotten.

En har spesielt pekt på behovet for varig vernet arbeid, bedring av kommunikasjonene, utvikling av opplærings- og utdanningsmulighetene, særtiltak for å bedre boligsituasjonen, foruten behovet for bedre rekreasjons- og feriemuligheter.

Dette siste spørsmålet ble viet særlig stor oppmerksomhet på den konferanse som ble arrangert i Gratangen i Norge i 1970, og konferansen vedtok å nedsette en komite som skulle utrede spørsmålet om

rekreasjons- og feriemulighetene med sikte på å få opprettet et senter for Nordkalotten.

Denne komitéen konstaterte at behovet for fysisk trening både for hjerte- og lungesyke var meget stort på Nordkalotten. Komitéen pekte i den forbindelse på at sykefrekvensen er ekstra høy i disse regionene når det gjelder hjerte- og lungesykdommer. Så langt komitéen kunne konstatere er sykefrekvensen når det gjelder hjerteinfarkt den høyeste i verden.

Karakteristiske trekk ved de hjertesyke er at de i hovedsak er menn mellom 40 og 60 år. Noen er under 40 år. Yrkesmessig er nesten alle kroppsarbeidere, fiskere, fiskerarbeidere, sjømenn, bygg- og anleggsarbeidere, jord- og skogsbrukere, foruten gruvearbeidere.

Utdanningsmessig har de fleste kun folkeskole eller en spesiell utdannelse for det yrket de ikke lenger kan fortsette i, f. eks. sjømannsyrket.

I de fleste tilfelle er disse syke etablert med hus og familie, som de nødvendig vil flytte fra.

På grunn av sin sykdom er de satt ut av arbeidslivet og på grunn av det ensidige arbeids- og næringsliv og de mangelfulle rehabiliterings-tilbud, er uførefrekvensen meget høy.

Komitéen måtte videre slå fast at trening av hjerte- og lungesyke praktisk talt ikke forekommer. Riktignok har en ved Centralsjukhuset i Boden drevet forsøksvirksomhet, og et forsøk er etter initiativ fra Landsforeningen for hjerte- og lungesyke kommet igang i Alta, knyttet til Legesenteret.

Komitéen antar at en utvikling av fysisk trening og rekondisjonering av hjerte- og lungesyke vil kunne bidra til en høyere grad av rehabilitering av hjerte- og lungesyke. Dette gjelder også lungetuberkulose, selv om lungetuberkulosen ikke lenger har karakteren av folkesykdom. Et relativt stort antall nye tilfeller oppdages allikevel hvert år, og selv om moderne behandlingsmuligheter i høy grad begrenser skadevirkningene, finnes fortsatt i de tre landenes nordlige deler mange personer med store åndedrettsproblemer på grunn av tuberkulose og på grunn av de behandlingsmetoder som tidligere ble anvendt. Behovet for etterbehandling og mulighetene for med jevne mellomrom å få bedret sin fysikk gjennom fysisk trening er derfor også meget stor når det gjelder disse sykdomsgruppene.

Ifølge docent Curt Furberg ved Centralsjukhuset i Boden som har ledet den fysiske rehabilitering av hjerteinfarkt pasienter de siste 4 årene, medfører treningen at pasientene kan gå tilbake til sitt arbeid tidligere enn ellers. Fra Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, foreligger opplysninger om at dødeligheten på grunn av koronarsykdommer er gått ned blant hjertesyke som har gjennomgått fysisk rehabilitering sammenlignet med en kontrollgruppe.

Fysisk trening av hjerte- og lungesyke er spesielt viktig på Nordkalotten. På Nordkalotten finnes en oversykkelighet av hjerte- og lungesykdommer sammenlignet med resten av de tre landene. De lange avstandene til lege og sykegymnast forsvarer også en systematisk fysisk trening for pasienter fra utkantstrøkene.

Ser man disse forhold i relasjon til at befolkningen på Nordkalotten utgjør ca. 1 150 000 mennesker og at det blant disse finnes et stort antall hjerte- og lungesyke, skulle behovet for og nødvendigheten av et senter for rehabilitering (fysisk trening), rekonvalesens og ferie, være innlysende.

En vil peke på at et slikt senter vil gi muligheter for utdanning av personale innen et område hvor få leger, fysioterapeuter og sykegymnaster har tilstrekkelig kunnskaper. Dette vil igjen kunne føre til en hurtigere utbygging av treningsmulighetene i de lokale miljøene.

Et slikt senter vil også kunne drive forskning:

Fra norsk synspunkt vil et slikt senter ha stor verdi også sett fra et rekreasjons- og feriensynspunkt. De klimatiske forholdene er særdeles ugunstige på den norske delen av Nordkalotten, spesielt i Troms og Finnmark.

Ifølge oppgaver for tidsrommet 1931—1960, var middeltemperaturene for juni, juli og augusti Tromsø 10,7° C, i Dividalen 11,9° C, på Torsvåg 10° C, Vardø 8,3° C, Karasjok 11,8° C, Kautokeino 11,2° C og Alta 12,2° C.

De midlere daglige maksimumstemperaturene i juni, juli og august for de samme steder, viser at kun Dividalen, Karasjok og Alta har noenlunde akseptable forhold, dvs. en midlere daglig maksimumstemperatur på mellom 17 og 18° C.

Tar en kystdistriktene alene synker middeltemperaturen under ovennevnte tall, og de midlere maksimumstemperaturer ligger ikke særlig over 10—12° C selv i juni.

Nedbørmengdene er også relativt store i kystdistriktene, foruten at vind og tåke hyppig forekommer.

Vær- og temperaturforhold er vesentlig bedre rundt Botniska Viken og Rovaniemi-regionen. Distrikter rundt Botniska Viken på svensk side, er t. eks. de mest solrike i hele Sverige under sommeren.

Gjennom en rekke år har det nettopp av disse grunner foregått en stor ferietrafikk fra Nordland, Troms og Finnmark til Nord-Finland og Nord-Sverige. På campingplassene rundt Botniska Viken og ellers i Nord-Sverige og Nord-Finland utgjør nordmenn ofte langt over halvparten av feriegjestene.

Det bør ellers i denne forbindelse nevnes at Nord-Norge har meget få rekonvalesenthjem og få egnede feriesteder, bl. a. fordi landsdelen har relativt få pensjonater og hoteller og de som finnes er fullt belagt med vanlige gjester og i særdeleshet utenlandske turister om sommeren.

Landsforeningen vil forøvrig fremheve at Nordkalotten samlet har langt mer begrensede ressurser enn ellers i landene, og disse ressursene bør nyttes best mulig, hvilket ofte kan skje i felleskap over landegrensene. En slik oppfatning er forøvrig utbredt på Nordkalotten, hvilket også kommer til uttrykk gjennom det spesielle Nordkalottsamarbeidet som Foreningen Norden har tatt initiativ til.

Ytterligere understrekes dette ved at de medisinske fakultetene ved de tre Nordkalott-universitetene i Uleåborg, Umeå og Tromsø, har innledet et særskilt samarbeid med sikte på forskning om arktisk medisin.

Innen arbeidskraftsektoren er også utviklet et eget samarbeid, hvor bl. a. lensarbeidsdirektørene og fylkesarbeidssjefene på Nordkalotten jevnlig møtes for drøfting av spesielle problemer vedrørende sysselsetting.

Komitéens planer er presentert for regionale myndigheter i Sverige og Finland. Et par kommuner i Nord-Finland og Nord-Sverige har vist sterk interesse for et slikt senter, og ville stille nødvendig areal til disposisjon.

Landsforeningen for hjerte- og lungesyke vil derfor anbefale at:

Nordisk Råd rekommanderer regjeringene i Finland, Norge og Sverige at det bygges et nordisk rehabilitering-, rekreasjons- og feriesenter for hjerte- og lungesyke på Nordkalotten.

Oslo, 14. juni 1973

Landsforeningen for hjerte- og lungesyke

Øivinn Olafsen

Formann

Leif Andreassen

Organisationsleder

Landsnemnda av de funksjonshemmedes organisasjoner:

Saken ble behandlet i Landsnemndas arbeidsutvalg 3. august. Arbeidsutvalget gjorde følgende vedtak:

Arbeidsutvalget gir sin tilslutning til forslaget om opprettelse av et rehabiliteringssenter i Rovaniemi. En tar utgangspunkt i den vurdering som er kommet til uttrykk i brev fra Landsforeningen for hjerte- og lungesyke til Nordisk Råd av 14. juni 1973 (*se ovan*), og gir sin tilslutning til dette forbunds syn.

Oslo, 7. september 1973

Landsnemnda av de funksjonshemmedes organisasjoner

Tor-Albert Henni

Formann

S v e r i g e**Socialstyrelsen, nämnden för internationella hälso- och socialvårds-
ärenden:**

— — — har socialstyrelsen hört Norrbottens läns landsting som vid förvaltningsutskottets sammanträde den 24 augusti 1973 avgivit bilagda utlåtanden (*se nedan*).

Socialstyrelsen vill för egen del framhålla att patienter för rehabilitering bör tagas emot vid klinik oberoende av primärdiagnos. Lungsjuka torde i dag få rehabiliteringsinriktad behandling som t. ex. sjukgymnastik och arbetsterapi vid långvårdskliniker och sjukhem inom respektive landstingsområde.

Rehabilitering innebär enligt socialstyrelsens uppfattning inte bara medicinsk behandling och träning utan framför allt att dess åtgärder medvetet kombineras och tidsmässigt samordnas med åtgärder av social och yrkesinriktad natur. En sådan torde icke kunna drivas annat än nära den sjukes kommun och de myndigheter som svarar för arbetsvårdande åtgärder.

I här framlagt förslag måste också beaktas de problem, som språksvårigheter kan tänkas medföra eftersom rehabiliterande åtgärder innebär nära kontakt mellan dels vårdpersonal och patient, dels sjukhuset och en rad olika organ ute i samhället.

En anläggning av här föreslagen art torde därför endast bedömas ha ett begränsat värde. Dock torde en sådan ha betydelse i sådana fall då adekvat konvalescent- eller rekreationsvård saknas och patienterna är villiga att för sådan vård fara relativt långt bort från sin hemort.

Socialstyrelsen ställer sig därför tveksam till det framlagda förslaget.

— — — — —

Stockholm den 29 augusti 1973

B. Rexed

M. Tottie

Statens handikappråd:

— — — — —

Enligt vår uppfattning är emellertid rehabilitering inte enbart medicinsk rehabilitering. Rehabiliteringsprocessen har också t. ex. sociala och arbetsvårdsmässiga inslag och därför är det en uppenbar fördel om den kan genomföras så nära bosättningsorten som möjligt och i kontakt mellan den handikappade och olika befattningshavare. Sådana kontakter försvåras givetvis om rehabiliteringen sker t. ex. i ett annat nordiskt

land. Enligt vad statens handikappråd inhämtat planerar man att inom de närmaste åren starta en rehabiliteringsklinik i Boden.

En anstalt av den typ förslagsställarna tänker sig skulle troligtvis få sin största betydelse som konvalescens- och träningsanläggning. Om det är detta man syftar till finns det, enligt vår mening, inte någon anledning att begränsa rekryteringsunderlaget till enbart tuberkulos- och lunghandikappade, utan vidga det till att omfatta även andra handikappgrupper. Innan man gör den omfattande utredning — vilken skulle behöva innefatta ekonomiska, socialförsäkringstekniska m. fl. bedömningar liksom en belysning av rehabiliteringsaspekten — som måste föregå inrättandet av en sådan anläggning bör man, enligt vår mening, ytterligare undersöka om det verkligen föreligger ett behov. Om det därvid visar sig att frågan ytterligare bör utredas, bör man dock enligt vår uppfattning hålla frågan om lokaliseringsort helt öppen.

Med hänvisning till det ovan anförda anser sig statens handikappråd inte kunna ta ställning till någon bestämd lokaliseringsort. Först måste enligt vår uppfattning, en ytterligare kartläggning av rekryteringsunderlaget, och då inte begränsat enbart till tuberkulos- och lunghandikappade, genomföras.

Stockholm den 20 augusti 1973

Anna-Greta Skantz

Per-Olof Söderberg

Umeå universitet, medicinska fakulteten, har den 13 december 1974 avgivit yttrande avseende medlemsförslag A 396/s om en nordisk rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi och ändringsförslag A 396 Å/s om en rehabiliteringsanstalt för hjärt- och lungsjuka på Nordkalotten (yttrandet tryckt i Sak A 396 Å/s).

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Hjärt- och lungsjuka på Nordkalotten saknar för närvarande en eftervård i form av rehabilitering och rekreation av det slag som står till förfogande i de södra delarna av de tre berörda länderna. Detta är givetvis en otillfredsställande situation.

De hjärt- och lungsjukas organisationer på Nordkalotten har därför under en tid i nära kontakt med respektive centrala organisationer övervägt uppförandet av en rehabiliteringsanstalt någonstans på Nordkalotten. Härvid har så småningom diskussionen kommit att koncentreras till två alternativ: Rovaniemi och Seskarö.

Länsstyrelsen har närmare undersökt förutsättningarna att förverkliga det senare alternativet. Länsstyrelsens uppfattning finns redovisad i bi-

fogade promemoria av den 31 januari 1973 (*se Bihang*). Såsom därav framgår synes flera skäl tala för en förläggning av rehabiliteringsanstalten till Seskarö. Detta alternativ kommer också att innebära betydande fördelar vad gäller markanskaffning och finansiering.

Luleå den 13 augusti 1973

R. Lassinantti

Sven Persson

BIHANG

PM upprättad inom länsstyrelsen i Norrbottens län angående rekreationscenter för hjärt- och lungsjuka

De hjärt- och lungsjukas organisationer i Finland, Norge och Sverige överväger att låta uppföra ett rekreationscenter för sina medlemmar på Nordkalotten. Med anledning härav har länsstyrelsen låtit undersöka förutsättningarna för att förlägga ett sådant center till Norrbottens län.

Det har härvid framkommit att goda möjligheter föreligger att bygga upp en anläggning av detta slag på Seskarö i Haparanda kommun. Följande skäl synes tala för en sådan lokalisering:

1. Seskarö är tvåspråkigt. Detta förhållande förefaller mig vara av väsentlig betydelse både ur trivselsynpunkt och med tanke på de praktiska fördelar tvåspråkigheten innebär.

2. Anläggningen skulle placeras i direkt anslutning till Seskarö samhälle som har cirka 650 invånare. Medlemmarna kommer därför att på ett naturligt sätt kunna återanpassa sig till en normal livsrytm också utanför anläggningens väggar. Möjligheter föreligger att delta i olika aktiviteter som pågår i samhället. Detta i kombination med tvåspråkigheten förhindrar en eventuell känsla från patienternas sida av isolering från yttervärlden.

3. De klimatiska betingelserna på Seskarö kan sägas vara de bästa i hela nordkalottområdet. Årets medeltemperatur i Haparanda uppgår till $+1,6^{\circ}$ med $+16,3^{\circ}$ i den varmaste månaden (juli) och $-10,9^{\circ}$ i den kallaste (februari).

4. Seskarö erbjuder många möjligheter till fysiska aktiviteter såväl till lands som på sjön både under sommar- och vinterhalvåret.

5. Ostra Norrbotten är en gammal kulturbygd som erbjuder många utflyktsmål även utanför Seskarö.

6. Byggnationerna på den bro som kommer att sammanbinda ön med fastlandet påbörjas 1975. Avståndet till lasarettet i Kalix är 45 km, till centrallasarettet i Boden 135 km. Utrustningen vid Kalix lasarett framgår av *Bihangsbilaga*.

Sträckan Haparanda—Alta är cirka 600 km.

Seskarö samhälle har en väl utbyggd samhällsservice. Där finns inom bekvämt gångavstånd från den planerade anläggningen bl. a. kyrka, bibliotek, affärer, Folkets hus, idrottsplan, tennis- och hockeybanor. Eljusspår är under iordningställande.

Haparanda kommun har i skrivelse till länsstyrelsen meddelat följande: Kommunen äger mark bl. a. i den nordvästra delen av Seskarö samhälle. Markområdet går under benämningen Fridhem. Kommunstyrelsen har förklarat sig beredd att för de tre handikappförbundens räkning på den platsen utan vederlag upplåta ett område på 10 000—15 000 m² för uppförande av den planerade anläggningen. Vatten- och avloppsledningar kommer att framdras till tomtgränsen.

Vidare har länsarbetsnämnden i Norrbottens län i en skrivelse till länsstyrelsen meddelat följande:

”Beträffande finansieringen av erforderliga investeringar (för uppförandet av förbundets rekreationscenter) får nämnden anföra att arbetsmarknadssituationen i den östra regionen årligen medfört att skilda projekt kommit till utförande som beredskapsarbete i sysselsättningsfrämjande syfte. Nämnden är därför beredd att pröva en framställning om anläggningens uppförande på Seskarö som beredskapsarbete.

Som upplysning kan nämnas att jämförbara intresseföreningar enligt uppgift vid uppförande av motsvarande typ av anläggning erhållit statsbidrag i form av beredskapsarbete med upp till 85—90 procent statsbidrag.”

Om önskemål härom skulle föreligga, är länsstyrelsen beredd att pröva även andra lokaliseringalternativ inom länet.

Vi uttrycker en förhoppning om att ovanstående uppgifter skall bli av värde i den fortsatta behandlingen av denna fråga. Om en lokalisering till Norrbottens län kommer till stånd, ställer länsstyrelsen givetvis sina resurser till förfogande för att planerna skall kunna genomföras så snabbt och effektivt som möjligt.

Luleå den 31 januari 1973

R. Lassinantti

Lars Backlund

BIHANGSBILAGA

Beskrivning av Kalix lasarett

Kalix lasarett är vad man kallar ett normallasarett och innehåller totalt 185 vårdplatser vilka fördelas på olika kliniker enligt följande

Medicinsk klinik	60 vårdplatser
jämte avd. för långvarigt kroppsjuka	50 ”
Kirurgisk klinik	60 ”
jämte BB-avd.	15 ”

Vid lasarettet bedrivs förutom inom internmedicin och allmänkirurgi öppen vård också inom gynekologi av överläkare stationerad vid lasarettet.

Lasarettet har såväl röntgen- som laboratorieresurser och har beträffande klinisk kemi etablerat samarbete med centrallasarettet i Boden så att laboratoriesvar erhålles samma dag som proverna avsänts. Röntgenavdelningen har egna läkarresurser.

Anestesiresurser finns vid lasarettet och ett väl fungerande samarbete har åstadkommit med Luleå lasarett. Den anesthesiolog som tillhör lasarettet i Kalix är därför placerad vid lasarettet i Luleå.

Kalix lasarett har inte egna intensivvårdsresurser men har ett mycket bra samarbete med centrallasarettet i Boden samt med lasarettet i Luleå. Vid lasarettet upprätthålles dock akuterberedskap dygnet runt och både vid medicinska och kirurgiska kliniken finns numera defibrillatorutrustning.

På sjuktransportsidan finns 2 välutrustade brandkårsstationerade ambulanser i Kalix.

Följande läkarresurser finns vid lasarettet

	Överläk.	Bitr. överläk.	Underläk.
Medicinsk klinik	1	1	3
Kirurgisk klinik	1	1	2
Anestesiavd ¹			
Röntgenavd.	1	1	1
Gynekologisk mottagning	1		

¹ 1 läkare som är placerad vid lasarettet i Luleå.

Norrbottens läns landsting:

Från Norrbottens läns landstings sida finns inget att erinra mot att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Finland, Norge och Sverige att utreda förutsättningarna för att inrätta ett nordiskt rehabiliterings- och rekreationscentrum för tuberkulos- och lunghandikappade. Förvaltningsutskottet räknar därvid med att utredningsuppdraget också i vanlig ordning kommer att omfatta prövning av lokaliseringsort.

Utöver detta tillstyrkande om utredning är förvaltningsutskottet ej berett att närmare konkretisera landstingets inställning till medlemsförslaget. Rent allmänt vill förvaltningsutskottet emellertid framhålla att förslaget synes innebära en inrättning med två från varandra skilda enheter (rehabilitering respektive rekreation) med olika behov av vård och service, främst då i fråga om medicinska och medicinsk-tekniska resurser. Sistnämnda resurser är som bekant en viktig förutsättning för genomförande av ett rehabiliteringsprogram medan rekreationsbehovet kan tillgodoses i en mindre medicinskt präglad miljö. Fördelarna med att integrera rekreationsverksamheten med den aktivitet som bedrivs inom ramen för rehabilitering kan därför ifrågasättas.

Vad den egentliga rehabiliteringen beträffar vill förvaltningsutskottet vidare framhålla att det s. k. nordkalottområdet i och för sig kan utgöra ett tillräckligt stort underlag för en ganska omfattande rehabiliteringsverksamhet bland tuberkulos- och lunghandikappade. Å andra sidan finns det många skäl som talar för att rehabiliteringsenheter bör ta emot patienter oberoende av primär diagnos. Till detta kommer att re-

habilitering inte enbart innebär medicinsk behandling och träning utan också i hög grad olika åtgärder av social och yrkesinriktad natur. Sådana åtgärder synes enligt förvaltningsutskottets uppfattning bli svåra att genomföra vid en inrättning som saknar naturliga kontaktvägar med bl. a. patienternas hemkommuner och de myndigheter som svarar för arbetsvårdande åtgärder. Hänsyn måste också i detta sammanhang tas till de problem som språksvårigheterna kan tänkas medföra eftersom rehabilitering bl. a. innebär kontakt mellan dels vårdpersonal och patient dels sjukhuset och en rad organ ute i samhället.

Vad sedan rehabiliteringsresurserna i Norrbotten beträffar kan erinras om att centrallasarettet i Boden inrymmer en modern och välutrustad lungklinik med 70 vårdplatser. Dispensärvård bedrivs förutom i Boden även i Älvsbyn och Gällivare. I Luleå finns ett arbetsprövnings- och arbetsträningsinstitut med 64 elevplatser. Vid samtliga sex lasarett i länet finns möjligheter till sjukgymnastik och arbetsterapi. I landstingets ekonomiska långtidsplan har anordnande av medicinsk rehabiliteringsklinik i Boden omfattande cirka 30 vårdplatser lagts in år 1975. Utredning pågår om inrättande av yrkesmedicinsk avdelning i Boden.

Härovan beskrivna resurser — tillgängliga och planerade — bör enligt förvaltningsutskottets bedömning skapa goda förutsättningar för att tillgodose rehabiliteringsbehovet även för tuberkulosjuka och lung-handikappade. En anläggning av föreslagen art i Rovaniemi bedöms därför att få endast en marginell betydelse i rehabiliteringshänseende för tuberkulos- och lungsjuka i Norrbotten. Däremot är det inte uteslutet att en för Nordkalotten gemensam anläggning i huvudsak avsedd för rekreation kan vara motiverad.

Luleå den 28 augusti 1973

På förvaltningsutskottets vägnar

Erik Hammarsten

Svenska nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar:

Förslaget avser ett gemensamt rehabiliterings- och rekreationscentrum för tuberkulos- och lunghandikappade bosatta i de nordligaste delarna av Finland, Norge och Sverige och skulle omfatta en anstalt om 30 vårdplatser där tuberkulos- och lunghandikappade kan få konditionsundersökning och träning. Även rekreation och kortare yrkeskurser föreslås ingå.

De nordligaste delarna av våra länder bör prioriteras på de områden, där så är möjligt. Åtgärder som befrämjar den där boende befolkningens levnadsbetingelser och som syftar till att ge den likartade villkor som de söderut boende har, är därför värda allt stöd. Det är emellertid

viktigt att åtgärderna baseras på ingående utredningar för att de skall bli meningsfulla.

Den av Förbundet för tuberkulos- och lunghandikappade i Finland framlagda skrivelsen (*se ovan*) är tyvärr knapphändig och mycket allmänt hållen och synpunkter på om en utredning skall göras eller ej är svåra att ge. Sålunda saknas siffror på både dagens behov av rehabilitering och trenden i utvecklingen. När det gäller tuberkulos är det allmänt bekant att denna sjukdom är stadd på snabb retur i alla nordiska länder. De senast tillgängliga siffrorna för insjuknade och registrerade i Sverige och Finland, de länder som närmast torde beröras, framgår av följande tabell:

	Insjuknade i tbc ¹	I centraldisp. registrerade
Totalt i Sverige (1971)	2 072	23 231
Västerbotten	97	1 122
Norrbotten	118	1 242
Totalt i Finland (1971)	3 017	12 473
Lappland	147	665
Nord-Österbotten	141	754

¹ Inklusivt redan kända obsfall.

Endast en mindre del av de båda ländernas tbc-sjuka är numera att återfinna i de nordligaste delarna, ehuru antalet i förhållande till folkmängden dock är högre än annorstädes.

Tuberkulosbehandlingen har dessutom det senaste årtiondet markant förändrats med införandet av nya läkemedel. Den moderna behandlingen botar så gott som alla men ställer som villkor en lasaretsansluten lungklinik med krav på laboratoriemässiga resurser. En tuberkulos-sjuk i våra dagar blir föremål för endast kortvarig klinisk vård men får å andra sidan medicinera under kontroll i närmare två års tid, under vilken han dock i regel är fullt arbetsför. Utläkningen inskränker mycket sällan lungfunktionen så mycket att det blir invalidiserande. Patienterna kvarstår i dispensärregistret som kontrollfall (i regel 1—2 gånger/år) 3—5 år efter tillfrisknandet, vilket förklarar de i tabellen relativt höga siffrorna på antalet registrerade. I Sverige minskar dock totalantalet med cirka 1 500/år. Trenden är densamma i Finland.

Den moderna behandlingen strävar således mot att så litet som möjligt hospitalisera patienten. Hjälpinsatserna går i stället ut på att underlätta för patienten att bibehålla en så oavbruten kontakt med hem- och arbetsliv som möjligt. Rehabilitering, inklusive konditionsträning, bör således principiellt icke vara anstaltsbunden för denna grupp sjuka. Varken för den sjuke själv eller hans omgivning är det nyttigt med diskriminering i form av inlemmande i en grupp med sjukstämpel.

Vi har i dag inga säkra uppgifter på hur många patienter som är invalidiserade efter en utläkt tbc från den tid då utläkning kunde med-

föra inskränkning i lungfunktionen med därav följande invaliditet. En dylik undersökning kunde förslagsvis göras via invalidpensionsregister. Det är dock synnerligen tveksamt om anstaltsbunden konditionsträning skulle vara till nytta för denna grupp hur stor eller hur liten den än befinns vara.

En viktig grupp av patienter är de med obstruktiva lungsjukdomar (kronisk bronkit, astma och emfysem). Denna grupp sjuka är betydligt större till antalet än de tuberkulösa, ehuru frekvenssiffror för de nordligare delarna av länderna saknas. Vissa patienter tillhörande denna grupp upplever en förbättring i sin sjukdom vid anstaltsbundet miljöombyte, ehuru det varit svårt att objektivera förbättringen. Miljö- och luftombyte med konditionsträning som behandling för dessa patienter har därför sedan länge varit föremål för debatt. Den aktuella debatten rör dock förbättringar som erhållits vid rekreationscentra i de ur klimatologisk synpunkt bättre lämpade medelhavsländerna. Liksom vid tuberkulossjukdomen är dock strävan den att försöka hospitalisera så litet som möjligt. Forskningen inom denna grupp sjukdomar har gjort stora framsteg under senare år. Liksom för tuberkulosen har detta inneburit att alltfler patienter för att komma i åtnjutande av framstegen måste hänvisas till en klinik ansluten till lasarett med laboratorieresurser.

För vård (inklusive rekreation) av tuberkulos- och lunghandikappade är således närhet till lungklinik det primära. Placeringen av ett rehabiliteringscenter i Rovaniemi uppfyller ej detta krav. Närmaste lungklinik ligger i Uleåborg. Patienter från Nord-Norge och Nord-Sverige torde ej heller uppleva Rovaniemi som ett idealt rekreationscenter redan på grund av språkolikheterna.

Även om inte Svenska nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar ställer sig avvisande till en utredning vill vi uttrycka tveksamhet inför det meningsfulla i en sådan med hänsyn till att den medicinska utvecklingen pekar mot öppen vård med stora laboratorieresurser i stället för anstaltsbunden vård med små resurser.

I en 1973 utgiven och försvarad avhandling från Finland rörande tuberkulosbehandling är slutorden följande:

"Hospital based ambulatory treatment allows for short periods of hospital care. Patients can medicate at home and go back to work instead of endangering their social contacts and earning capacity for a long period of time". (Henrik Riska: Supervised Ambulatory Treatment of Tuberculosis with Brief Initial Hospitalization. suppl. 83 Scand. J. resp. Dis. 1973)

Denna syn på sjukvård som i det citerade fallet gäller tuberkulos är enligt vårt förmenande framåtblickande och torde även gälla andra sjukdomar.

Stockholm den 13 augusti 1973

Ake Hanngren
Professor, generalsekreterare

Svenska landstingsförbundet:

Landstingsförbundet har förståelse för motionärernas synpunkter att det vore en fördel om rehabiliterings- och rekreationsmöjligheter kunde erbjudas här avsett handikappade på närmare håll än i ländernas sydliga delar, då avstånden inom de nordiska länderna är relativt stora.

Vissa administrativa olägenheter kan väl dock uppstå, bl. a. med hänsyn till eventuella skiljaktigheter i gällande lagstiftning, med en för länderna gemensam anläggning. Sådana komplikationer bör dock en framtida utredning ha att ta ställning till, liksom hur man skall utnyttja nu, för detta ändamål, tillgängliga rehabiliteringsresurser därest en ny lokalisering blir aktuell. Förbundet har således inget att erinra emot att Nordiska rådet villfar motionärernas förslag att rekommendera en samnordisk utredning om förutsättningarna för en rehabiliterings- och rekreationsanläggning för tuberkulos- och lunghandikappade inom Nordkalotten. Enligt förbundets mening bör dock utredningen förutsättningslöst få ta ställning till vilken ort inom detta område som är bäst lämpad för ändamålet.

Stockholm den 8 augusti 1973

Landstingsförbundet
Kurt Elander
Direktör

Riksförbundet mot allergi:

RmA anser att Nordiska rådets medlemsförslag om inrättande av ett för de nordiska länderna gemensamt rehabiliterings- och rekreationscentrum för tuberkulos- och lunghandikappade inom kalottområdet skulle fylla ett stort behov. Rovaniemi förefaller också vara en lämplig förläggningssort på grund av närheten till ett välutrustat centralsjukhus.

Om förslaget blev en realitet skulle de lunghandikappade inte i samma utsträckning behöva utsätta sig för påfrestande resor långt söderut för att erhålla de tjänster ett dylikt centrum skulle kunna erbjuda.

Eftersom det i ett centrum av detta slag förmodligen skulle ingå en relativt stor grupp patienter med astmatiska besvär, vill RmA framhålla som väsentligt att man vid planeringen av anläggningen konsulterar allergologer för att den inre och yttre miljön skall bli så tillfredsställande som möjligt sett utifrån astmatikernas speciella behov. Exempelvis bör sådana synpunkter tas i beaktande som att astmatiker i relativt stor utsträckning är överkänsliga för damm, djurepitel etc. Astmatiker besväras vidare ofta av tobaksrök, varför särskilda rökrum bör inrättas. Byggnadsmaterial och inredning bör också väljas efter denna sjukdomsgrupps speciella behov av sanerad miljö.

Tillgång till fysikalisk vård och konditionsgymnastik (vari andningsgymnastik bör ingå) är synnerligen värdefull för astmatiker som ofta genom olika konditionsbefrämjande övningar påtagligt kan öka sin lungkapacitet och förbättra sitt hälsotillstånd.

Anordnandet av kortare yrkeskurser genom rehabiliteringsanstaltens försorg är ett gott uppslag. Beaktas bör dock att sett från astmatikernas synvinkel bör dessa kurser ej leda fram till yrken olämpliga för människor med allergisk disposition. Även här bör vid kursplaneringen allergologisk expertis anlitas.

Stockholm den 4 juni 1973

Nils Hansson

Verkställande direktör

Gerd Ekholm

Socialombudsman

Sveriges läkarförbund:

Behovet av rehabiliteringsplatser vid ett rehabiliteringscentrum i Rovaniemi måste från svensk sida bedömas som ganska obetydligt. Goda möjligheter för rehabilitering och rekreation kan erbjudas på flera ställen i Norrland bl. a. i Jämtlands län. Österåsens sjukhus torde vidare vara väl lämpat att driva rehabilitering för tuberkulos- och lunghandikappade. Läkarförbundet får därför för sin del avstyrka ett svenskt engagemang i projektet.

Om ett rehabiliteringscentrum i Rovaniemi skulle komma till stånd torde intresserade svenska landsting ha möjlighet att för vård i enskilda fall lämna ekonomiska bidrag.

Läkarförbundet har i detta ärende samrått med *Svensk lungmedicinsk förening*.

Stockholm den 13 augusti 1973

För Sveriges läkarförbund

Nils Broberg

De handikappades riksförbund (DHR):

Inom Sverige har antalet tuberkulossjuka kraftigt minskat, vilket har fått till följd att tidigare specialsjukhus och konvalescenthem för lungsjuka och övriga tuberkulosskadade i hög grad lagts ner. Detta gäller också för de nordligaste länen som avses i motionen.

Samtidigt har vården av tuberkulossjuka radikalt förändrats genom tillkomsten av nya mediciner och behandlingsmetoder. Vårdtiderna har härigenom starkt begränsats.

Vad det gäller konvalescentvården kan man konstatera att antalet anläggningar som enskilda organisationer svarar för minskat och att de kvarvarande har svårt att upprätthålla driften på grund av minskad efterfrågan.

Bakom denna nedåtgående trend vad det gäller specialinstitutioner för tbc ligger också en allmän strävan att inordna denna specialité i den reguljära sjukvården.

DHR vill därvid ifrågasätta om det kan finnas skäl för svenskt engagemang i en rehabiliteringsinstitution med så snäv specialisering som angivits i förslaget.

Däremot kan finnas skäl till att pröva tanken på ett gemensamt rehabiliteringssjukhus inom Nordkalotten. Behovet av rehabilitering och eftervård av hjärtsjuka är mycket stort och i hög grad eftersatt. Den uppbyggnad av kondition under läkares tillsyn som är mycket angelägen för att förhindra återfall bör kunna lämnas vid sådan rehabiliteringsinstitution. Bristen på rehabiliteringsplatser för neurologiskt skadade, reumatiker och den stora gruppen av rörelsehindrade över lag är mycket stor. Den regelbundna fysiologiska behandling som många av dessa behöver saknas så gott som helt i dag.

Med hänsyn till de här angivna behoven finner DHR det skäligt att pröva om frågan om ett samnordiskt rehabiliteringsinstitut inom nordkalottområdet.

Stockholm den 14 juni 1973

De handikappades riksförbund

Nils Wallin
Kanslichef

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka:

Planerna på en rehabiliteringsanstalt på Nordkalotten hänför sig till ett tidigare väckt förslag om ett gemensamt rekreations- och feriecenter för hjärt- och lungsjuka på Nordkalotten. Vi vill gärna redogöra närmare för detta.

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka i Sverige, Tuberkulos- och lunghandikappades förbund i Finland och Landsforeningen for hjerte- og lungesyke i Norge har — tillsammans med motsvarande organisationer i Danmark och Island — haft ett omfattande nordiskt samarbete sedan 1946. 1967 inledde organisationerna i Finland, Norge och Sverige ett samarbete på Nordkalotten. Orsaken härtill är de säregna förhållandena i de nordligaste regionerna av våra länder med gles befolkning, långa avstånd mellan centra, ett ensidigt näringsliv, kallt och ofta fuktigt klimat. Den sociala och medicinska servicen är svagare utbyggd än i länderna i övrigt.

Speciella konferenser med deltagande av hjärt- och lungsjuka och andra handikappade och med medverkan av centrala och regionala myndigheter, har sedan 1969 behandlat en rad problem bland de handikappade på Nordkalotten. Resolutioner har antagits och sänts till respektive lands regering med krav om åtgärder för att underlätta de handikappades levnadsbetingelser på Nordkalotten. Konferenserna har således behandlat och påtalat de särskilda behov som föreligger av skyddad samsättning, bättre kommunikationer, yrkes- och utbildningsmöjligheter, förbättrade boendeförhållanden samt behovet av bättre rekreation — och semestermöjligheter.

En av konferenserna (Gratangen i Norge 1970) tillsatte en kommitté med uppgift att utreda och komma med förslag om inrättande av rekreations- och feriemöjligheter på Nordkalotten.

Kommittén konstaterade snart att behovet av fysisk träning för både hjärt- och lungsjuka var mycket stort. Kommittén erfor också att sjukfrekvensen är särskilt hög i dessa områden när det gäller hjärt- och lungsjukdomar. Så långt kommittén kunnat konstatera är sjukfrekvensen i hjärtinfarkt den högsta i världen.

Karakteristiskt för denna hjärtsjukdom är att det huvudsakligen är män mellan 40—60 år som drabbas. Någon är under 40 år. Yrkesmässigt är de flesta kroppsarbetare; såsom fiskare, sjömän, byggnads- och anläggningsarbetare, jordbrukare, skogs- och gruvarbetare.

Utbildningsmässigt har övervägande delen endast folkskola och utbildning för det yrke de inte längre kan fortsätta. Många av dem som insjuknat och blivit handikappade är etablerade med familj och hus och på detta sätt bundna till hembygden.

Genom sjukdomen/handikappet kan de inte fortsätta i sitt tidigare yrke och på grund av det ensidiga näringslivet och nästan obefintliga rehabiliteringsmöjligheter är antalet arbetslösa därför mycket stort.

Kommittén konstaterade även att träning av hjärt- och lungsjuka praktiskt taget inte förekommer. Den verksamhet som finns på detta område hänför sig till en viss försöksverksamhet vid centrallasarettet i Boden och efter ett initiativ från Landsforeningen for hjerte- og lungesyke i Norge görs nu försök i Alta, knutet till Legesenteret där.

Kommittén antar att en verksamhet med fysisk träning och rekonditionering för hjärt- och lungsjuka skulle komma att bidra till en högre grad av rehabilitering av dessa handikappade. Detta gäller också lungtuberkulösa även om lungtuberkulosen inte längre har karaktären av folksjukdom.

Ett relativt stort antal sjukdomsfall inträffar dock varje år och även om moderna behandlingsmetoder begränsar skadeverkningarna, finns fortfarande i de tre ländernas nordliga delar många personer med svåra andningsbesvär förorsakade av tuberkulos och av de behandlingsmetoder som tidigare användes. Behovet av att under återkommande konvalescens- och rekreationsperioder och genom fysisk träning få öva upp bland annat andningsteknik är därför mycket stort, när det gäller denna sjukdomsgrupp.

Sedd i relation till att befolkningen på Nordkalotten utgör 1,2 miljoner och att bland dessa finns ett stort antal hjärt- och lunghandikappade är behovet av ett center för rehabilitering (fysisk träning), konvalescens- och semester påträngande.

Förbundet vill peka på att ett center av denna typ även skulle ge möjligheter till utbildning inom ett område med få läkare, fysioterapeuter och sjukgymnaster vilka inte har tillräckliga kunskaper om metoderna för fysisk träning av hjärtsjuka. Detta skulle även kunna leda till en snabbare utveckling av träningsmöjligheterna i de olika miljöerna. Man skulle även kunna bedriva forskning vid ett center av den typ förbundet vill inrätta.

Enligt förbundets mening skulle en effektivare förebyggande vård och en utbyggd eftervård verka avlastande på akutsjukvården samtidigt som folkhälsan skulle gagnas.

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka vill för övrigt framhålla att Nordkalotten har mer begränsade resurser än eljest i länderna och att dessa resurser bör utnyttjas på bästa möjliga sätt. Detta kan ofta ske genom samarbete över gränserna. En sådan uppfattning är också utbredd på Nordkalotten, vilken kommer till uttryck genom det speciella nordkalottsamarbete som Föreningarna Norden har tagit initiativ till på andra områden.

Ytterligare understrykes detta av att de medicinska fakulteterna vid universiteten i Uleåborg, Umeå och Tromsö, har inlett ett samarbete om forskning om arktisk medicin.

Inom arbetskraftssektorn utvecklas också ett samarbete som bland annat består i att länsarbetscheferna på Nordkalotten överlägger om de speciella problem som finns för sysselsättningen.

Kommitténs planer på ett rekonditionerings- och feriecenter på Nordkalotten har presenterats för regionala myndigheter i Finland och Sverige. Ett par kommuner i Nord-Finland och Nord-Sverige har visat ett starkt intresse för en anläggning och ställer nödvändig mark till dispo-

sition. Dessutom har länsstyrelsen i Norrbotten i en PM (*se ovan*) uttalat sitt stöd för ett center och föreslår att svenska staten ställer i utsikt 80—90 procent i bidrag till anläggningskostnaderna.

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka får härmed föreslå att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Finland, Norge och Sverige att inrätta ett nordiskt rehabiliterings- rekreations- och feriecenter på Nordkalotten.

Stockholm den 15 juni 1973

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka

Bengt Dahlström

Bror Ek

Ändringsförslag

om rehabiliteringsanstalt för hjärt- och lungsjuka på Nordkalotten

(Väckt av Finn Gustavsen, Asbjørn Haugstvedt, Lars Lindeman, Arne Nilsen, Matti Ruokola, Carl Olof Tallgren och Saimi Ääri)

BILAGA 1

Yttranden över ändringsförslaget

Nordkalottkommittén har genom skrivelse den 8 januari 1974 förklarat sig icke kunna avge yttrande i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Social- och hälsovårdsministeriet anser det utvidgade förslaget ändamålsenligt då tuberkulospatienternas rehabilitering inte längre förutsätter lika omfattande åtgärder som förut. Ministeriet tillstyrker ändringsförslaget i den del detta inskränker sig till att utreda förutsättningarna för inrättandet av en nordisk rehabiliterings- och rekreationscentral för hjärt- och lungsjuka. Om man företar den i ändringsförslaget föreslagna utredningen, anser ministeriet att man därvid bör beakta de synpunkter angående anstaltens placering och tjänsternas utnyttjande som ingår i ministeriets yttrande över det ursprungliga medlemsförslaget (A 396/s).

Helsingfors den 23 oktober 1974

Pentti Pekkarinen
Minister

Kirsti Valvio
Sekreterare för
internationella ärenden

¹ Yttrandet översatt från finska.

Folkpensionsanstalten¹:

I sitt yttrande den 3 oktober 1973 (*se A 396/s*) ansåg Folkpensionsanstalten det vara motiverat att man fortsätter planeringsarbetet och gör ytterligare utredningar före eventuella beslut om förslagets genomförande. Folkpensionsanstalten erbjöd sig också att vid behov ge sakkunnighjälp i planeringsarbetet.

Ändringsförslaget, vari kretsen av dem som skall rehabiliteras utvidgas till att också omfatta de invånare inom Nordkalotten som lider av hjärt- och blodkärlssjukdomar, bör tillstyrkas. Ett liknande ställningstagande ingår redan i Folkpensionsanstaltens ovannämnda yttrande. Dessa sjukdomars utbredning och deras inverkan på den i arbetsför ålder befintliga befolkningens arbets- och handlingsförmåga har i många sammanhang kommit fram på ett övertygande sätt.

I överensstämmelse med sitt tidigare yttrande tillstyrker Folkpensionsanstalten att man anskaffar ytterligare utredningar och fortsätter planeringsarbetet för att kartlägga helhetssituationen.

Helsingfors den 16 augusti 1974

Folkpensionsanstalten

Jaakko Pajula

Ahti Fredriksson

Länsstyrelsen i Lapplands län¹:

Länsstyrelsen i Lapplands län anser det vid Nordiska rådet väckta ändringsförslaget i vilket det föreslås att även hjärt- och blodkärlssjuka, förutom lunghandikappade rehabiliteras vid samma rehabiliteringsanstalt — nödvändigt speciellt med beaktande av den i de ifrågavarande nordliga delarna förekommande höga frekvensen av hjärtsjukdomar.

Samtidigt betonar länsstyrelsen den omständigheten, att ifrågavarande rehabiliteringsanstalt borde ges ett centralt läge, t. ex. i Lapplands län, på en ort med goda kommunikationsförbindelser med de nordliga delarna av Norge och Sverige.

Invalidförbundet r. f. har samtidigt undersökt möjligheterna att inrätta en rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi. Om projektet har förbundet en plan, avfattad år 1972, angående dess inrättande. Beträffande detta projekt har länsstyrelsen i Lapplands län avgivit sitt motiverande yttrande.

Då det vid båda projekten avses liknande verksamhet, tillstyrker länsstyrelsen att man måtte undersöka nämnda två projekts förenande till en större rehabiliteringscentral inom kalottområdet, där rehabiliteringen skulle avse förutom hjärt- och lunghandikappade också andra handi-

¹ Yttrandet översatt från finska.

kappgrupper, för vilka det inte finns någon specialrehabiliteringsverksamhet i Lapplands län.

Rovaniemi den 3 september 1974

Asko Oinas
Landshövding

Aimo Välimaa
Avdelningschef

Tuberkulos- och lunghandikappades förbund r.f.¹:

— — — är enligt vår åsikt fullt godtagbara.

Helsingfors den 6 augusti 1974

Tuberkulos- och lunghandikappades förbund r. f.

Tauno Laes

Kalevi Vatanen

Hjärtsjukdomsförbundet i Finland¹:

Hjärtsjukdomarnas förekomst i Finland generellt är av samma storleksordning som i norra Sverige. Nationalekonomin och den enskilda människan berörs mer av hjärtsjukdomar i norra och östra Finland än i landets övriga delar. Orsaken härtil är bl. a. det dåliga sysselsättningsläget i dessa områden, de långa avstånden samt knappheten på den medicinala servicen. I fråga om rehabiliteringstjänster har norra Finland ett sämre läge än östra Finland beroende på de långa avstånden.

På grundval av allmänna sjukdoms- och arbetsoförmögenhetsstatistiker kan man konstatera, att hjärtpatienters rehabiliteringsbehov torde vara numeriskt större än tuberkulos- och lunghandikappades. Mot denna bakgrund förenar sig Hjärtsjukdomsförbundet i Finland om det väckta ändringsförslaget, som förbundet anser vara objektivt och sakligt. Förbundet anser också att hjärt- och lunghandikappades rehabilitering funktionellt utan svårigheter lämpar sig för samma anstalts verksamhetsområde.

Hjärtsjukdomsförbundet framhåller ytterligare nödvändigheten av en på tillräckliga bakgrundsuppgifter grundad planering. Vid mötet för arktisk medicin hösten 1973 i Uleåborg behandlades värderingen av hjärt- och blodkärlssjukdomars olägenheter inom kalottområdet. På denna grundval borde man företa en kartläggning av hela kalottområdet och mot bakgrund av de erhållna uppgifterna sammanställa rehabiliteringsplaner för hela området, bl. a. såsom bakgrundsinformation för den föreslagna rehabiliteringsanstaltens inrättande.

¹ *Ytrandet översatt från finska.*

Hjärtsjukdomsförbundet i Finland r. f. medverkar framdeles gärna med alla åtgärder som syftar till en rehabiliteringsanstalts planering och inrättande.

Helsingfors den 9 augusti 1974

Hjärtsjukdomsförbundet i Finland r. f.

G. E. Susiaho
Verkställande direktör

Pentti Siltanen
Forskningsdirektör

Reumaliitto-Reumaförbundet r.f.¹:

Inrättandet av en gemensam rehabiliteringsanstalt för tre länder förefaller vara en otacksam idé eftersom utgångspunkterna i de olika staterna är olika. I teorin är förutsättningarna för rehabilitering i samtliga tre länder lika, men trots detta är Sverige långt före sina grannar. En känd finländsk reumatikerläkare sade — när jag frågade honom efter hans åsikt om den föreslagna anstalten — att svenskarna skulle komma dit med egen personbil, norrmännen med renskjuts och finnarna haltande till fots. I detta sammanhang kan man inte förbise ett motiv som nämnts i samband med anstaltens inrättande, nämligen att kunna utveckla den tvärgående flygtrafiken på Nordkalotten. Denna sak är i hög grad värd stöd men hör inte in i detta sammanhang. Det är osannolikt att sjukförsäkringsmyndigheterna åtminstone i vårt land skulle ersätta flygresor till rehabiliteringsanstalten.

Likaså ersätts övriga kostnader för vård vid anstalten enligt de olika ländernas lagstiftning och socialvårdsinstruktioner på olika sätt, varför patienter som sköts under samma tak inte skulle kunna undvika pinsamma jämförelser och känsla av olikhet.

Det är sannolikt att redan grunderna för valet av vem som skall få tillträde till vård vid anstalten skulle medföra övermäktiga svårigheter. Under vården skulle språk- och valutapolitiska faktorer vara ägnade att öka de praktiska svårigheterna. De långa avstånden, hemresorna och hemlängtan skulle inte heller öka trivsamheten. Det är i det hela svårt att se förutsättningar för en framgångsrik verksamhet för en sådan anstalt.

Det är en realistisk uppfattning om förutsättningarna för denna i och för sig önskvärda och nödiga rehabiliteringsverksamhet, att verksamheten fortfarande bör hållas inom varje nordkalottlands egen krets. Var och en av de tre länderna har för ändamålet lämpliga centra som kan utvidgas och utvecklas: i Norge Tromsø universitet, i Sverige antingen Umeå universitet eller Kiruna centralsjukhus och i Finland antingen

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Uleåborgs universitets centralsjukhus eller Lapplands centralsjukhus i Rovaniemi. Då det vid anstaltsrehabilitering inte är fråga om kortvarig eller ofta upprepade företeelse, utgör avståndet från hemorten till rehabiliteringsorten inte nödvändigtvis något hinder. För närvarande sker den centraliserade reumavården i Finland endast på Reumastiftelsens sjukhus i Heinola och den långa vägen upplevs inte som det största hindret. Man bör dessutom hålla i minnet, att en gemensam rehabiliteringsanstalt för Nordkalotten skulle för nästan varje patient åsamka en maximal resa till vårdorten — uttryckligen i tvärriktning, i vilken trafikförbindelserna är svagast. Inom länderna är långsgående förbindelser redan tillfredsställande.

Om man emellertid av s. k. realpolitiska skäl önskar inrätta en sådan gemensam rehabiliteringsanstalt för Nordkalotten oberoende av de praktiska olägenheterna, anser Reumaliitto-Reumaförbundet r.f. det vara en felberäkning att koncentrera anstalten enbart på rehabilitering av lung- och hjärtsjuka. De ovan angivna nackdelarna kan i någon mån minskas genom att undvika anstaltens helgande enbart för behandling av vissa sjukdomar. Strävan att koncentrera sig på behandling av hjärt- och lungsjukdomar torde bero på att dessa sjukdomar av olika anledningar under senare tid fått den största offentligheten. För fackpersonerna inom branschen står det utan vidare klart, att i områdets kalla, fuktiga klimat reumatiska sjukdomar är minst lika betydelsefulla med tanke på både välbefinnandet och nationalekonomin som nämnda hjärt- och lungsjukdomar.

Sålunda borde den anstalt, som eventuellt inrättas, användas för alla sjukdomsgrupper som enligt lagstiftningen är berättigade till rehabilitering. Här möter man det praktiska problemet att nämnda stadganden är olika i de berörda tre länderna.

Sammanfattningsvis önskar Reumaliitto-Reumaförbundet r.f. vördsamt hemställa att den i ändringsförslaget A 396 Ä/s ingående tanken om inrättandet av en gemensam rehabiliteringsanstalt på Nordkalottens område måtte uppges såsom opraktisk men att, ifall man emellertid beslutar inrätta nämnda anstalt, fackpersoner och -förbund inom branschen bereds tillfälle att vid utvecklandet av utrymmes- och verksamhetsplanerna på nytt avge preciserade yttranden.

Helsingfors den 29 juli 1974

Juhani Kirpilä

Specialist för inre medicin,
styrelsemedlem och f. d. generalsekreterare för Reumaförbundet,
styrelseordförande vid Reumaförbundets rehabiliteringsanstalt

N o r g e**Sosialdepartementet:**

Sosialdepartementet har tidligere avgitt uttalelse i denne saken i brev av 14. august 1973 (se Sak A 396/s).

Etter å ha vurdert det foreliggende endringsforslag har departementet ikke funnet grunn til å avgi noen ny uttalelse.

Oslo, 7. august 1974

Kjell Knudsen

Torbjørn Mork

Fylkesmannen i Finnmark:

Fylkesmannen er kjent med den uttalelse som fylkeslegen i Finnmark har gitt. Under henvisning til fylkeslegens begrunnelse slutter en seg til hans konklusjon om at det neppe er rimelig å føre opp en attføringsinstitusjon som et felles tiltak mellom landene på Nordkalotten. Tiltak for publikumservise er nok som hovedregel lite naturlig å løse som fellestiltak.

I feltet hjertesykdommer er der sikkert andre ting som kan taes opp og løses på felles nordisk basis. Som anført av fylkeslegen vil det kunne være et aktuelt prosjekt å søke å finne årsaken til oversykeligheten av hjertekarsykdommer på Nordkalotten og så forsøke å påvirke disse årsaksfaktorene.

Vadsø, 5. desember 1974

Anders Aune

Erik Blakstvedt

Fylkeslegen i Finnmark:

Til fylkesmannen i Finnmark skreiv jeg en uttalelse om denne saka 5. juni 1973. Den gang var det spørsmål om såkalt rehabiliterings-sentral for lungesjuka (se Sak A 396/s).

Det opprinnelige forslaget er nå endret til å gjelde rehabiliteringsanstalt for hjerte- og lungesjuka med hovedvekt, så vidt jeg kan se, på hjertesjuka. I denne sammenheng er det vist til den høge sjukelighet og dødelighet vi har av hjertesjukdom på Nordkalotten.

Helsemyndighetene i Finnmark er vel kjent med at dødelighet og sjukelighet av hjertesjukdom er høgere her i nord enn ellers i landet, og at forholdet er tilsvarende i Finland og Sverige. Dette med den høge dødelighet og sjukelighet av disse sjukdommene gjør at jeg trygt kan si

at ingen annen sjukdomsgruppe opptar oss så sterkt. Dette gir seg mange uttrykk. Vi forsøker å kartlegge årsakene til overdødeligheten. Vi forsøker å påvirke årsaksfaktorene så langt disse er kjent og vi forsøker å legge til rette behandlingsmuligheter og attføringsmulighetene så godt som mulig.

Hjertepasientene utgjør ei tallmessig stor gruppe. Vi får hvert år minst 200 nye tilfeller med denne sjukdommen i Finnmark.

Dette at tallet på pasienter er så stort gjør at både opplegg for behandling og for attføring må ha stor kapasitet og der må gis tilbud på så mange steder som mulig. Med andre ord må tilbudene til pasientene legges opp etter en desentralisert modell.

Det er denne linje vi har forsøkt å følge med oppbygging av attføring av både hjerte- og lungepasienter i Finnmark. Opplegg av trenings- og attføringstiltak for hjertepasienter i mindre skala er i gang i de fleste kommunene med tilknytting til distriktsleger og sjukestuer. Meir vidtgående opplegg er i gang ved større helsesentra, jeg nevner spesielt Alta og Lakselv helsesenter, og ved sjukehusa i Hammerfest, Kirkenes og Vadsø.

Pasienter som trenger spesial ekspertise kan vises til attføringsinstitusjoner og større sjukehus andre steder i landet. For oss i Finnmark er det særlig aktuelt å samarbeide med Universitetsklinikken og Attføringssettret i Tromsø.

Jeg meiner av fleire grunner at det vil være galt å vise pasienter fra Finnmark til et treningssenter ved Rovaniemi. Jeg nevner noen av disse grunnene:

1. Det er svært tungvint å reise til og fra Rovaniemi fra praktisk talt alle steder i Finnmark. Slik kommunikasjonene er faller det vesentlig enklere å reise fra nær sagt alle steder i Finnmark til både Tromsø og Oslo enn det gjør å reise til Rovaniemi.

2. Sjøl om mange i Finnmark forstår finsk er dette likevel et totalt uforståelig språk for det store fleirtall av befolkningen her. Språkproblemet må i en sammenheng som denne tillegges betydelig vekt.

3. I Finnmark har vi til dels et heilt anna yrkesliv enn Finland og Sverige. Jeg nevner at fiskeri og fiskeindustri er mellom de aller viktigste yrkene i Finnmark mens disse yrkene ikke spiller noen særlig rolle i Nord-Sverige og Nord-Finland.

4. Tallet på hjertepasienter er så stort at det må være galt å bygge opp attføringshjelpa for disse pasientene etter en sentralistisk modell.

Jeg er så visst ikke i mot nordisk samarbeid, tvert i mot. Det betyr imidlertid ikke at jeg kan støtte alle forslag om nordiske fellestiltak. Tiltak for publikumsservice er av de som det etter mitt skjønn er lite naturlig å løyse som fellestiltak. Det gjelder også tiltak for hjerte- og lungesjuka.

I feltet hjertesjukdom er der mange ting som kan tas opp og løyses på

felles nordisk basis, ikke minst på Nordkalotten. Som eksempler på dette nevner jeg koordinering av forskning og personellutdanning. Ikke minst synes jeg i denne sammenheng at forskningen er viktig fordi det viktigste i denne sammenheng må være å få vite meir om årsakene til oversjukeligheten av hjertekarsjukdom på Nordkalotten og så forsøke å påvirke disse årsaksfaktorene.

Vadsø, 26. november 1974

Kolbjørn Øygard

Kirkenes sykehus, medisinsk avdeling:

Det finnes pr i dag ingen rehabiliteringsanstalt for hjerte og lungesyke som ligger i rimelig avstand fra Finnmark fylke. Dette medfører at man i praksis så godt som aldri sender denne kategori pasienter til rehabiliteringsanstalter. Dette sammenholdt med at frekvensen av uføretrygdete på grunn av hjertekarsjukdommer er meget høy i landsdelen, og også sykkeligheten er høyere enn landsgjennomsnittet, gjør at et behov for en rehabiliteringsanstalt for hjerte- og lungesyke synes påkrevet.

Landsdelen har et nokså ensidig yrkestilbud, og det har vist seg meget vanskelig i praksis å utføre hjertepasienter. Dette har ført til at uføretrygden er blitt en slags arbeidsløshetsstrygd, fordi atføringsmulighetene har vært små lokalt. Det er mulig at et slikt rehabiliteringsinstitutt kunne bøte noe på disse forholdene. Det er i den forbindelse av vesentlig betydning at atføringen kan skje i nær kontakt med de lokale arbeidskontorene. Videre er det vesentlig for denne kategori pasienter at kommunikasjonen er god, det vil i praksis si at det bør være flyforbindelse til det sted hvor en eventuell anstalt blir lokalisert.

Det er et avgjort behov for denne kategori institusjon på Nordkalotten, hvorvidt det er hensiktsmessig at den lokaliseres som et nordisk samarbeid, vet jeg ikke, det krever i såfall endel dublering, spesielt når det gjelder atføringspersonale. Når det gjelder den rent medisinske siden, kan vel imidlertid behandlingen foregå uten slike problemer.

Jeg tror det er vesentlig på bakgrunn av de mulighetene som foreligger i landsdelen for arbeid at man ved en slik rehabiliteringsanstalt legger hovedvekten på fysisk trening, og at det bygges ut en skikkelig fysikalsk avdeling.

Kirkenes, 18. november 1974

Jan Sander
Adm. overlege

Den norske lægeforening:

Lægeforeningen har i sitt brev av 29. august 1973, vedrørende medlemsforslag 396/s, uttalt at foreningen mener det er riktig å utvikle og bedre treningsmulighetene for våre lunge/hjertepasienter, men går generelt mot at dette søkes ordnet på nordisk basis. Det pekes bl. a. på at et effektivt atfførings- og rehabiliteringsarbeid forutsetter nøye lokalkjennskap og kontakt med arbeidsliv og arbeidsformidlingsapparater i landsdelen. Det er heller ikke riktig å undervurdere språkproblemene. Mange av de som bor i Finnmark f. eks, har i dag problemer med kommunikasjon på norsk, og i en finsktalende del av Nordkalotten er de skandinaviske språk lite utbredt.

Det nye endringsforslag innebærer ingen endring i Lægeforeningens standpunkt, og foreningen tillater seg å vise til sin uttalelse av 29. august 1973 som fastholdes.

Oslo, 26. juni 1974

Odd Bjercke

Johan Greve Brun

S v e r i g e**Socialstyrelsen, avdelningen för långtidsvård:**

Socialstyrelsen vill med anledning av remiss den 10 juli 1974 rörande förslag om utredning angående ett nordiskt rehabiliterings- och rekreationscentrum för hjärt- och lungsjuka på Nordkalotten erinra om styrelsens yttrande den 29 augusti 1973 över ett liknande förslag avseende en anstalt förlagd till Rovaniemi i Finland (se Sak A 396/s).

Socialstyrelsen vill även denna gång framhålla vikten av att ett rehabiliteringscentrum tar emot patienter oberoende av primärdiagnos och att en total rehabilitering bedrivs i nära anknytning till patientens hemort och de myndigheter utöver de sjukvårdande som svarar för olika rehabiliteringsmoment.

Socialstyrelsen kan dock med hänsyn till att föreliggande ändringsförslag pekar på behovet av ett för de nordiska länderna gemensamt rekreationscentrum på Nordkalotten tillstyrka att en förutsättningslös utredning genomföres rörande behovet och lokaliseringen av ett rehabiliteringsinriktat rekreationscentrum för såväl hjärt- och lungsjuka som andra patientgrupper med motsvarande funktionellt inriktade behandlingsbehov.

Stockholm den 10 oktober 1974

Enligt socialstyrelsens beslut

Gudrun Hådel

Statens handikappråd:

Rådet har tidigare avgivit yttrande i den aktuella frågan. Vi anförde då att rehabiliteringsprocessen förutom medicinsk rehabilitering också innehåller t. ex. sociala och arbetsvårdsmässiga inslag och att det därför är en uppenbar fördel om den kan genomföras så nära bostättningsorten som möjligt. Detta försvåras givetvis om rehabiliteringen genomförs i ett annat land. Vi vill också ifrågasätta om det är riktigt att splittra rehabiliteringsresurserna genom att bygga upp en rehabiliteringsanläggning avsedd enbart för hjärt- och lungsjuka. Detta skulle försvåra utbyggnaden av landstingets rehabiliteringsverksamhet.

Av det ändringsförslag som nu föreligger framgår inte något som ger oss anledning att ändra ståndpunkt då det gäller antagandet att en anläggning som den föreslagna skulle få sin största betydelse som konvalescens- och träningsanläggning. De uppgifter som finns i ändringsförslaget tyder på att det skulle finnas behov av en sådan. Som vi anförde i vårt tidigare yttrande borde rekryteringen till en eventuell anläggning omfatta även andra handikappgrupper.

Skulle det visa sig att det finns anledning att ytterligare utreda frågan — som givetvis inrymmer ekonomiska, arbetsmarknadsmässiga, socialförsäkringstekniska m. fl. aspekter — bör man hålla frågan om lokaliseringssort helt öppen.

Stockholm den 26 september 1974

Tage Johansson

Per-Olof Söderberg

Umeå universitet medicinska fakulteten:

I det ursprungliga förslaget från Nordiska rådet (A 396/s) om en nordisk rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi för tuberkulos- och lunghandikappade var tyngdpunkten lagd på lungsjukdomar och placeringen av rehabiliteringsanstalten var preciserad till Rovaniemi. I det senare ändringsförslaget om rehabiliteringsanstalt för hjärt- och lungsjuka på Nordkalotten (A 396 Ä/s) har hjärt- och kärlsjukdomarna fått ökad tyngd och någon preciserad plats för rehabiliteringsanstalten anges ej.

Den större sjukligheten, inte minst i hjärt- och kärlsjukdomar, inom de nordliga områdena av Finland, Norge och Sverige jämfört med sydligare delar av länderna, ökar behovet av rehabilitering i de nordliga landsdelarna. Därtill kommer att rehabilitering i de nordliga landsdelarna ofta är svår på grund av arbetsmarknadens struktur och geografiska förhållanden. Den föreslagna rehabiliteringsanstalten skulle kunna underlätta

forskning rörande dessa frågor. Nordiska rådets rekommendation till regeringarna i Finland, Norge och Sverige att undersöka möjligheterna för att etablera ett nordiskt rehabiliterings- och rekreationscentrum för hjärt- och lungsjuka på Nordkalotten kan därför tillstyrkas under förutsättning att i Nordkalottens svenska del inräknas hela den norra sjukvårdsregionen (Umeå sjukvårdsregion).

I detta sammanhang kan erinras om det förslag som funnits om inrättande av ett hälsocentrum i Vindeln (svensk riksdagsmotion 1971: 769), i vilket även innefattades rehabiliteringsverksamhet. Förslaget har på nytt väckts i denna fråga i motion 1974: 439. Förslagen har hänvisats till svenska riksdagens kommitté för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m., samt till riksdagens socialutskott (SOU 1974: 8), som båda föreslagit att Kungl. Maj:t i samråd med sjukvårdshuvudmännen låter utreda frågan om upprättandet av sådana anläggningar. Inom Västerbottens läns landsting finns aktuella förslag väckta rörande denna fråga.

Medicinska fakulteten finner att vid den förutsättningslösa prövning av frågan om en rehabiliteringsanstalt på Nordkalotten, som fakulteten vill förorda, borde Vindeln ifrågakomma som tänkbar lokaliseringssort. Följande skäl anser fakulteten tala för detta.

1) I relation till de nordliga delarna av Finland, Norge och Sverige kan Vindeln anses ha ett centralt läge. Goda kommunikationer till Vindeln finnes med järnväg och genom närheten till det tätt trafikerade Umeå flygfält, varifrån goda förbindelser finnes per järnväg och landsväg. Ytterligare åtgärder för att förbättra kommunikationerna tvärs över Nordkalottområdet torde dock vara nödvändiga för att göra kommunikationerna tillfredsställande.

2) Närheten till Umeå regionsjukhus och Umeå universitets medicinska fakultet utgör en tillgång för rehabiliteringsverksamhet i Vindeln. Särskilt bör understrykas de resurser som finns för sjukvården och den medicinska forskningen vid rehabiliteringsklinik, kardiologisk avdelning samt flera specialkliniker och avdelningar vid regionsjukhuset samt vid det arbetsvetenskapliga centrum, som håller på att utformas i Umeå omkring avdelningar för arbetsmedicin, arbetsfysiologi, socialmedicin samt beteendevetenskapliga (psykologi och sociologi) och tekniska ämnen. Därtill kan läggas ett intresse för arktisk medicinsk forskning, som finnes representerat i Umeå.

Sammanfattningsvis ansluter sig fakulteten till uppfattningen att det bl. a. på grund av den relativt höga frekvensen av hjärt- och kärlsjukdomar inom de nordliga delarna av Finland, Norge och Sverige finns skäl att inrätta en rehabiliteringsanstalt för att täcka behovet av rehabilitering med hjälp av resurser, som ej kan beräknas finnas tillgängliga å hemorten och för att underlätta forskningen rörande dessa frågor. En

utredning om förutsättningarna för en sådan rehabiliteringsanstalt bör inbegripa utredning av Vindeln som tänkbar lokaliseringsort.

Umeå den 13 december 1974.

På medicinska fakultetens vägnar

Sture Lidén

Katarina Holmqvist

Norrbottnens läns landsting:

I föreliggande ändringsförslag har det ursprungliga medlemsförslaget modifierats i vad avser patientunderlag och lokaliseringsort.

Enligt det nya förslaget utvidgas patientgruppen till att även omfatta hjärt- och kärlsjuka. En sådan integration synes ur vissa synpunkter kunna försvaras. Förvaltningsutskottet vill emellertid fortfarande hävda att rehabiliteringsenheten bör så långt möjligt ta emot patienter oberoende av primärdiagnos. Därest rehabiliteringen av nu nämnda grupper av särskilda skäl bör ske vid egna enheter måste ifrågasättas om inte patientunderlaget i respektive lands norra delar är tillräckligt stort för att motivera inhemska inrättningar.

I övrigt hänvisas till tidigare yttrande (*se A 396/s*). De synpunkter och förslag som där framfördes bedöms av förvaltningsutskottet vara relevanta även med avseende på föreliggande ändringsförslag.

Luleå den 24 oktober 1974

På förvaltningsutskottets vägnar

Erik Hammarsten

Svenska landstingsförbundet:

Förbundet har tidigare beretts tillfälle att avge yttrande över ett till rådet inkommet medlemsförslag om nordisk rehabiliteringsanstalt i Rovaniemi, medlemsförslag A 396/s. Förbundet anförde i sin skrivelse den 8 augusti 1973 att förbundet ej hade någon erinran mot en samnordisk utredning om förutsättningarna för en rehabiliterings- och rekreationsanläggning för tuberkulos- och lunghandikappade inom Nordkalotten. Enligt förbundets mening borde dock utredningen förutsättnings-

löst få ta ställning till vilken ort inom området som var bäst lämpad för ändamålet.

Motionärernas hemställan i nu aktuell motion synes vara betingad av de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen av medlemsförslag A 396/s. Förbundet har också med tillfredsställelse noterat att lokaliseringsfrågan ansetts böra ingå som ett led i utredningen. Förbundet har i och för sig inget att erinra mot motionärernas förslag om att utredningen skall avse rehabiliteringsmöjligheterna för hjärt- och lungsjuka. Med hänsyn bl. a. till vad som framkommit vid remissbehandlingen av medlemsförslag A 396/s kan dock ifrågasättas om inte generellt borde utredas vilka handikappgrupper som kan komma i fråga för en eventuell rehabiliteringsanstalt på Nordkalotten.

Stockholm den 28 augusti 1974

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

De handikappades riksförbund:

Inom svensk sjukvårdsorganisation strävar man efter att samla all medicinsk behandling inom en enhetlig form. De handikappades riksförbund delar den målsättning som socialstyrelsen presenterar i sitt principprogram för hälso- och sjukvården inför 1980-talet. Enligt detta program skall rehabiliteringsinsatserna ske i tre nivåer nämligen regionsjukhusen för mer kvalificerad vård, länssjukhusen där särskilda enheter skall finnas för rehabilitering samt inom primärvården där rehabiliteringsinsatserna anförtros åt distriktsläkare med viss rehabiliteringsinriktning i sin utbildning.

Det är angeläget att de begränsade resurser som idag står till buds för medicinsk rehabilitering inte splittras till specialenheter.

Förbundet vill gärna understryka vikten av att hjärt-, lung- och kärlsjuka får tillgång till bättre rehabiliterings- och eftervård än vad som för närvarande erbjuds. De uppgifter som lämnas i motionen angående antalet hjärt- och kärlsjukdomar pekar mot att behovet av insatser på området är särskilt stort i de nordligaste delarna av Sverige, Norge och Finland. Det synes oss därför finnas underlag för insatser för rehabiliteringsavdelningar inom vart och ett av de berörda länderna.

För vår del finner vi det tveksamt om rehabiliteringsinsatserna skall centraliseras för hela Nordkalotten, eftersom det medför att patienterna måste vistas långt från hemorten. Ett sådant förhållande kan bli en

negativ faktor i rehabiliteringssammanhang, eftersom de personliga kontakterna med anförvanter försvåras. Vidare försvåras samordningen med arbetsvård, socialvård och andra delar av rehabiliteringsverksamheten på hemorten.

De handikappades riksförbund finner det sålunda nödvändigt att den planerade rehabiliteringsorganisationen i Norrbottens län närmare studeras innan Nordiska rådet engageras för utredning rörande en samnordisk rehabiliteringsanstalt i nordkalottområdet.

Stockholm den 4 oktober 1974

De handikappades riksförbund

Börje Nilsson

Förbundsordförande

Nils Wallin

Kanslichef

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka:

I föreliggande ändringsförslag framhålles att tidigare remissbehandling av frågan grundats på felaktiga intentioner. Oaktat detta hade dock flera viktiga remissinstanser uttalat sig positivt till förslaget. I det nu föreliggande ändringsförslaget har behovet underbyggts med material om frekvensen av hjärtsjukdomar på nordkalottområdet. Man konstaterar att behovet av rehabilitering för dessa grupper handikappade på Nordkalotten är påträngande och att det därför vore naturligt att en utredning om ett gemensamt nordiskt projekt kom till stånd.

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka vill helt instämma i detta och tillstyrker förslaget.

En i Malmö nyligen företagen utredning av docent Bengt W. Johanson vid Malmö allmänna sjukhus utvisar att antalet nytillkomna hjärtinfarktpatienter i Malmö uppgår till 300 om året, om man sätter den övre åldersgränsen till 65 år. Av dessa är dock inte alla lämpade att delta i systematisk träning, men cirka 250 av dessa patienter skulle ändå kvarstå såsom rehabiliteringsbara. Även i fråga om kärlkrampspatienter och hjärtneuroser förelåg betydande antal fall. Siffrorna ger en antydning om problemets storlek beträffande den svenska delen för Nordkalottens vidkommande, där frekvensen enligt tidigare undersökningar är dubbelt så hög som i landets sydligare delar.

Verksamheten med rehabilitering för hjärtsjuka (eller rekonditionering som vi hellre vill kalla den) är en relativt ny företeelse i vårt land. Tidigare tillrättades patienterna vid utskrivningen från sjukhuset efter den akuta sjukdomskrisen att resa hem och "ta det lugnt". Numera har man

helt frångått detta och redan i sjuksängen påbörjas en systematisk träning med lätta rörelser. På några håll i landet (Stockholm, Göteborg och Malmö) har den på sjukhuset inledda rekonditioneringen sedan fortsatt i den öppna vården.

Med stöd av anslag från Allmänna arvsfonden har riksförbundet under åren 1973/74 genomfört fem anpassningskurser för hjärtsjuka där läkare, sjukgymnast, dietist och kurator medverkat. Vi bilägger ett program från en sådan anpassningskurs.¹ Erfarenheten från dessa kurser har varit mycket goda. Enligt samstämmiga uttalanden av medverkande läkare skulle en effektiv rekonditionering bidra till en minskning av kostnaderna för samhället genom att åtskilliga patienter helt eller delvis kunde återgå till arbete. Alternativet skulle annars bli en förtidspensionering i allt för många fall.

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka har för avsikt att via svenska landstingsförbundet få till stånd en verksamhet av detta slag inom alla landstingsområden i landstingens egen regi, som en första åtgärd till återanpassning av hjärt- och lungsjuka, intill dess att en reguljär rekonditioneringsverksamhet kan etableras. Redan dessa korta komprimerade anpassningskurser har till resultat fått att deltagarna känner sig tryggare, befriade från ångest och oro för sjukdomen och framtiden och bättre rustade att möta svårigheter och problem i det dagliga livet. För ytterligare information om anpassningskurserna bilägger vi ett ex. av Status nr 8/1973, där docent Olof Edhag på sidan 5 och följande ger en rapport från en av dessa.¹

Våra erfarenheter av anpassningskurserna pekar alltså på att en rekonditioneringsanläggning gemensam för de tre nordiska ländernas nordkalottområden, där systematisk träning och psykosocial rehabilitering kunde ske under erforderlig tid till dess rekonditioneringen blir fullständig med en återgång till arbete som följd, måste vara till fördel för samhället ur alla synpunkter. Vi vill därför med hänvisning till ovanstående tillstyrka förslaget om en utredning av frågan.

Stockholm den 14 oktober 1974

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka

Albert Fredin

Tord Axelsson

Sveriges läkarförbund:

I det ursprungliga förslaget från Nordiska rådet (A 396/s) var tyngdpunkten lagd på lungsjukdomar och planeringen av rehabiliteringsan-

¹ Här ej tryckt.

stalten var preciserad till Rovaniemi. I det senare ändringsförslaget A 396 Ä/s) har hjärt- och kärlsjukdomarna fått ökad tyngd och någon preciserad plats för rehabiliteringsanstalten anges ej.

Sveriges läkarförbund avstyrkte i yttrande av den 13 augusti 1973 det dåvarande förslaget. Läkarförbundet vidhåller vad som tidigare framhållits, d. v. s. att behovet av rehabiliteringssjukhus för lungsjukdomar är väl täckt för Sveriges del, bl. a. genom Österåsens sjukhus, där sannolikt motsvarande vård och rekreation kunde erbjudas även patienter från de nordiska grannländerna. En förläggning av ett rehabiliteringscentrum för lung- och tuberkulossjuka i Rovaniemi vill läkarförbundet därför avstyrka.

Den större sjukligheten i hjärt- och kärlsjukdomar inom de nordliga områdena av Finland, Norge och Sverige, jämfört med sydligare delar av landet, ökar behovet av rehabilitering i de nordliga landsdelarna. Den föreslagna rehabiliteringsanstalten skulle också kunna underlätta forskning rörande dessa frågor. En rekommendation att undersöka möjligheterna att etablera ett nordiskt rehabiliterings- och rekreationscentrum för hjärtsjuka på Nordkalotten kan därför tillstyrkas under förutsättning att i Nordkalottens svenska del inräknas hela den norra sjukvårdsregionen (Umeå sjukvårdsregion).

I detta sammanhang kan erinras om det förslag som funnits om inrättande av ett hälsocentrum i Vindeln (riksdagsmotion 1971: 769), i vilket även innefattades rehabiliteringsverksamhet. Förslaget har hänvisats till riksdagens kommitté för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m., samt till riksdagens socialutskott (SOU 1974: 8), som båda föreslagit att Kungl. Maj:t i samråd med sjukvårdshuvudmännen låter utreda frågan om upprättandet av sådana anläggningar. Inom Västerbottens läns landsting finns aktuella förslag väckta rörande denna fråga.

Huvudskälen för en lokalisering till Vindeln har varit att Vindeln har ett geografiskt och kommunikationsmässigt gynnsamt läge samt intressant topografi och växlande terräng. Till detta kommer närhet till Umeå universitets medicinska fakultet och till Umeå lasarett, som är ett region-sjukhus. I relation till de nordliga delarna av Finland, Norge och Sverige kan Vindeln anses ha ett centralt läge och borde därför ifrågakomma som tänkbar lokaliseringssort vid en eventuell undersökning av möjligheterna att etablera ett nordiskt rehabiliterings- och rekreationscentrum.

Stockholm den 17 oktober 1974.

För Sveriges läkarförbund

Uncas Serner

Irène Brolin

BILAGA 3**I etterhand inkomna yttranden****N o r g e****Sosialdepartementet:**

Saken har vært forelagt fylkeslegene i de tre nordigste fylker til vurdering. Fylkeslegenes uttalelser vedlegges (*se nedan*).

Ingen av fylkeslegene finner å kunne slutte seg til forslaget om etablering av en attføringsinstitusjon for hjerte- og lungesyke på Nordkalotten.

På denne bakgrunn opprettholder departementet sin uttalelse av 14. august 1973 (*se A 396/s*).

Oslo, 10. januar 1975

Tor Halvorsen

Torbjørn Mork

Fylkeslegen i Nordland:

Det foreliggende endringsforslag av 10. mai d.å. endrer forsåvidt ikke fylkeslegens syn slik det kommer til uttrykk under pkt. 3 i nevnte notat, selv om plasseringen av en slik institusjon skulle bli en annen enn som opprinnelig foreslått (Rovaniemi i Nord-Finland) og selv om endringsforslaget tar sikte på et bredere klientel. Fylkeslegen slutter seg forøvrig til den uttalelse som er avgitt av Sosialdepartementet om saken i mars 1973.

Bodø, 2. desember 1974

Asbjørn Elvik
Fylkeslege

Fylkeslegen i Troms:

Fylkeslegen slutter seg til de uttalelser Sosialdepartementet har avgitt tidligere. Det er i de senere år gjort adskillig for å bedre attføringsmulighetene i Troms. I de konkrete saker bør det tilstrebes å komme i gang med attføringsopplegg ved samarbeid mellom de behandlende instanser, attføringssentret i Tromsø og attføringstjenestemennene ved fylkesarbeidssjefens kontor og ved distriktskontorene. Det er også viktig

at de praktiske attføringstiltak først og fremst tar sikte på at klientene skal attføres til å gå inn i det næringsliv som finnes i distriktet. Fylkeslegen finner på denne bakgrunn ikke å kunne drøfte forslaget om en attføringsinstitusjon for hjerte- og lungesyke på Nordkalotten.

Tromsø, 2. desember 1974

Asbjørn Haugsbø

Fylkeslegen i Finnmark:

Det opprinnelige forslaget er nå endret til å gjelde rehabiliteringsanstalt for hjerte- og lungesyke med hovedvekt, så vidt jeg kan se, på hjertesjuka. I denne sammenheng er det vist til den høge sjukelighet og dødelighet vi har av hjertesjukdom på Nordkalotten.

Helsemyndighetene i Finnmark er vel kjent med at dødelighet og sjukelighet av hjertesjukdom er høgere her i nord enn ellers i landet, og at forholdet er tilsvarende i Finland og Sverige. Dette med den høge dødelighet og sjukelighet av disse sjukdommene gjør at jeg trygt kan si at ingen annen sjukdomsgruppe opptar oss så sterkt. Dette gir seg mange uttrykk. Vi forsøker å kartlegge årsakene til overdødeligheten. Vi forsøker å påvirke årsaksfaktorene så langt disse er kjent og vi forsøker å legge til rette behandlingsmuligheter og attføringsmulighetene så godt som mulig.

Hjertepasientene utgjør ei tallmessig stor gruppe. Vi får hvert år minst 200 nye tilfeller med denne sjukdommen i Finnmark.

Dette at tallet på pasienter er så stort gjør at både opplegg for behandling og for attføring må ha stor kapasitet og der må gis tilbud på så mange steder som mulig. Med andre ord må tilbudene til pasientene legges opp etter en desentralisert modell.

Det er denne linje vi har forsøkt å følge med oppbygging av attføring av både hjerte- og lungepasienter i Finnmark. Opplegg av trenings og attføringstiltak for hjertepasienter i mindre skala er i gang i de fleste kommunene med tilknytting til distriktsleger og sjukestuer. Meir vidtgående opplegg er i gang ved større helsesentra, jeg nevner spesielt Alto og Laksalv helsesenter, og ved sjukhusen i Hammerfest, Kirkenes og Vadsø.

Pasienter som trenger spesial ekspertise kan vises til attføringsinstitusjoner og større sjukehus andre steder i landet. For oss i Finnmark er det særlig aktuelt å samarbeide med Universitetsklinikken og Attførings-senteret i Tromsø.

Jeg meiner av fleire grunner at det vil være galt å vise pasienter fra Finnmark til et treningssenter ved Rovaniemi. Jeg nevner noen av disse grunnene:

1. Det er svært tungvint å reise til og fra Rovaniemi fra praktisk talt alle steder i Finnmark. Slik kommunikasjonene er faller det vesentlig enklere å reise fra nær sagt alle steder i Finnmark til både Tromsø og Oslo enn det gjør å reise til Rovaniemi.

2. Sjøl om mange i Finnmark forstår finsk er dette likevel et totalt uforståelig språk for det store fleirtall av befolkningen her. Språkproblemet må i en sammenheng som denne tillegges betydelig vekt.

3. I Finnmark har vi til dels et heilt anna yrkesliv enn Finland og Sverige. Jeg nevner at fiskeri og fiskeindustri er mellom de aller viktigste yrkene i Finnmark mens disse yrkene ikke spiller noen særlig rolle i Nord-Sverige og Nord-Finland.

4. Tallet på hjertepasienter er så stort at det må være galt å bygge opp attføringshjelpa for disse pasientene etter en sentralistisk modell.

Jeg er så visst ikke i mot nordisk samarbeid, tvert i mot. Det betyr imidlertid ikke at jeg kans tømte alle forslag om nordisk fellestiltak. Tiltak for publikumsservice er av de som det etter mitt skjønn er lite naturlig å løyse som fellestiltak. Det gjelder også tiltak for hjerte- og lungesjuka. I feltet hjertesjukdom er der mange ting som kan tas opp og løyses på felles nordisk basis, ikke minst på Nordkalotten. Som eksempler på dette nevner jeg koordinering av forskning og personellutdanning. Ikke minst synes jeg i denne sammenheng at forskningen er viktig fordi det viktigste i denne sammenheng må være å få vite meir om årsakene til oversjukeligheten av hjertekarsjukdom på Nordkalotten og så forsøke å påvirke disse årsaksfaktorene.

Vadsø, 25. november 1974

Kolbjørn Øygard

Medlemsförslag

om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning

(Väckt av Tønnes Andenæs, Poul Dam, Sture Palm, V. J. Sukselainen och Per Olof Sundman)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska samarbetsdelegationen för samhällsforskning:

Kvalificerade gemensamma nordiska forskningsprojekt bör enligt delegationens mening prioriteras såväl av de nordiska forskningsråden som av andra forskningsstödjande organ.

Delegationen anser den av professor Erik Allardt ledda verksamheten vid Helsingfors universitet synnerligen betydelsefull. Delegationen har redan tidigare diskuterat forskningsarbetet och gett det sitt stöd.

Samarbetsdelegationen är beredd att även i fortsättningen stödja nordiska komparativa forskningsprojekt. Delegationen anser dock att det skulle vara värdefullt, om innehållet i den nordiska komparativa forskningen preciserades och den institutionella ramen för denna forskning förutsättningslöst utreddes.

Stockholm den 29 november 1973

För Nordiska samarbetsdelegationen för samhällsforskning

Torgny Segerstedt

Åke Bruhn-Möller

D a n m a r k

Arbejds- og socialministeriernes internationale afdeling hänvisar i skrivelse den 22 november 1973 till yttrande från socialforskningsinstituttet av den 13 november 1973 (se nedan).

Undervisningsministeriet hänvisar i skrivelse den 20 november 1973 till yttrande från statens samfundsvidenskabelige forskningsråd av den 13 november 1973 (se nedan).

Socialforskningsinstituttet hänvisar i skrivelse den 13 november 1973 till yttrande samma dag från statens samfundsvidenskabelige forskningsråd (se nedan).

Statens samfundsvidenskabelige forskningsråd:

Statens samfundsvidenskabelige forskningsråd har behandlet ovennævnte forslag på 2 møder, d. 28. september 1973 og d. 9. november 1973, ligesom sagen har været behandlet i Nordisk Samarbejdsdelegation for Samfundsforskning på et møde d. 2. oktober 1973.

Det er rådets opfattelse, at komparative undersøgelser med stort udbytte kan og bør foretages på en lang række samfundsvidenskabelige områder i de nordiske lande. Under sagens behandling savnede rådet imidlertid tilstrækkeligt grundlag til belysning af, på hvilke områder og mellem hvilke institutioner der allerede er et samarbejde i gang på nordisk basis, ligesom behovet for komparativ forskning inden for de enkelte fagområder ikke forekommer rådet tilstrækkeligt belyst. Rådet har derfor ikke haft mulighed for at afgøre, om den bedste organisatoriske løsning på dette område er oprettelsen af et koordinerende serviceorgan til betjening af eksisterende nationale institutioner eller et særligt nordisk institut for komparativ samfundsforskning med selvstændige forskningsopgaver.

Såfremt en eventuel yderligere belysning af de rejste tvivlsspørgsmål fører til, at man beslutter sig til at oprette et institut, skal rådet stærkt understrege, at man, for at gøre et sådant levedygtigt, må sikre sig dets nordiske karakter, hvilket bl. a. vil kræve, at ingen stillinger skal være forbeholdt forskere fra et enkelt af de nordiske lande.

Statens samfundsvidenskabelige forskningsråd kan således ikke på det foreliggende grundlag anbefale oprettelsen af et nordisk institut for komparativ samfundsforskning.

København, den 13 november 1973

Th. Herborg Nielsen

Jørgen Stig Andersen

Finland**Undervisningsministeriet¹:**

Ifrågaravande medlemsförslag om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning grundar sig på ett av statens samhällsvetenskapliga kommission i Finland i juni 1973 vid undervisningsministeriet inlämnat PM som bifogas (*se Tillägg*).

Eftersom ställningen och framtiden för samnordiska forskningsinstitut för närvarande håller på att utredas av sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete, borde man enligt undervisningsministeriets uppfattning för närvarande vara återhållsam med inrättandet av nya institut i allmänhet.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Ministeriet anser emellertid, att inrättandet av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning i många avseenden är mera motiverat än inrättandet av vissa andra inom ramen för Nordiska rådet planerade institutioner.

Ministeriet förenar sig om statens samhällsvetenskapliga kommissions i Finland motivering i fråga om behovet av nämnda institut och anser att, ifall man över huvud taget skall inrätta nya samnordiska institut, borde ett institut för komparativ samhällsforskning härvid ges företräde i prioritetsordningen.

Helsingfors den 10 januari 1974

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Helsingfors universitet, kansler, har i skrivelse den 16 november 1973 förklarat sig instämma i konsistoriets yttrande av den 7 november 1973 (se nedan).

Helsingfors universitet, konsistoriet:

Inom olika vetenskapsgrenar och vid forskarutbildningen håller en förskjutning från den metodologiska inriktningen på att ske till förmån för en forskning som utgående från problematik tjänar praktiska syften och som inte begränsas till någon vetenskapsgrens metodiska utgångspunkter.

Då forskningen utvecklar sig i denna riktning krävs det interdisciplinära föreningspunkter vid deskriptionen och uttolkningen av samhällsproblemen, då det till en meningsfull holistisk forskningsinriktning hör att belysa ett och samma basproblem ur olika synvinklar. En regional arbetslöshet kan exempelvis undersökas som ett ekonomiskt fenomen inom ramen för efterfrågan, utbud och resursallokation, men ur samhällets synpunkt får undersökningen en betydelse först då företeelsen och dess följdverkningar har kartlagts även med tillhjälp av sociologiska eller socialpolitiska kriterier. Många vetenskaper känner att de får den bästa hållpunkten i samhället då de delvis rör sig i denna icke närmare definierade terräng mellan vetenskaperna.

Ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning, vars uppgiftsområde inte i alltför hög grad skulle vara preciserat, vore i dessa förhållanden synnerligen nyttigt särskilt med tanke på utvecklandet av den komparativa forskningens teori och metodologi och framhävandet av samhällsvetenskapernas gemensamma element och forskningsobjekt.

Institutet skulle kunna fungera som central för forskarutbildningen, arangör av forskningsseminarier och det skulle kunna påta sig utförandet av konkreta projekt, såsom företeelser inom politiken, socialpolitiken, samhällsstrukturen och det ekonomiska livet.

Forskningsinstitutet borde dessutom reserveras en kanal för participation i det praktiska samhällslivet på nationell eller nordisk samarbetsnivå så att man i uppdragsgivningen och i forskningens inriktning kunde bevara kontakten till samhället med dess viktiga utvecklingsproblem. Genom en ändamålsenlig organisation skulle forskningsinstitutet erbjuda en institutionell ram för projektet angående komparativa studier av de nordiska samhällena.

Helsingfors den 7 november 1973

Ernst Palmén
Prorektor

Jukka Petänen
Biträdande sekreterare

Jyväskylä universitet¹:

Universitetet tillstyrker inrättandet av institutet. Det föreslagna institutet borde emellertid inte få försvaga de redan verksamma institutens forskningsresurser. Å andra sidan kan ifrågavarande institut ge till och med mycket betydelsefulla impulser för närmare samverkan mellan nuvarande samhällsvetenskapliga institut och för tvärvetenskaplig forskning mellan olika institut.

När man planerar det föreslagna institutets verksamhet, borde man lägga märke till, att det inte borde vara dess självklara ändamål att förenhetliga de nordiska ländernas samhällen och samhällspolitik. Inte heller borde det vara forskningsverksamhetens ändamål att enbart undersöka problem som framställts av politiska beslutsfattare.

I institutets verksamhet borde man i högre grad än hittills anlita filosofisk forskning, dels för att utveckla metoder för jämförande forskning, dels när man strävar till en begreppsmässig behärskning av vidlyftiga problem angående samhället. Institutet borde alltsedan början också ha representation för filosofi, närmast samhällsvetenskapernas filosofi och samhällsfilosofi.

När man överväger institutets lokaliseringsort borde man också ta Jyväskylä i betraktande.

Jyväskylä den 29 oktober 1973

Aimo Sakari
Prorektor

Pentti Sillantaus
Byråchef

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Åbo akademi:

Under senare tid har det nordiska samarbetet på vetenskapens område tagit sig många institutionaliserade former. Dessa har emellertid i övervägande utsträckning gällt tämligen specialiserade forskningsområden. Det föreliggande initiativet med sin inriktning på en helhetsbetonad komparativ samhällsforskning fyller alltså ett kännbart tomrum och bör redan därför hälsas med tillfredsställelse. Det bör även framhållas att de nordiska länderna ur rent vetenskaplig synpunkt utgör mycket lämpade objekt för jämförande forskning. Skillnaderna länderna emellan är tillräckligt stora för att göra en komparativt upplagd vetenskaplig verksamhet fruktbar, men inte så stora att de skulle ifrågasätta det meningsfulla i en sådan verksamhet. Initiativet kan sägas bygga på vetenskapligt väl motiverade antaganden.

I förslaget heter det att

insikten om behovet av nordisk forskning på detta område och tanken på ett nordiskt institut härför har vuxit fram i samband med det forskningsprojekt som under åren 1970—1975 bedrivs vid institutionen för jämförande sociologi vid Helsingfors universitet under ledning av professor Erik Allardt.

Det framgår vidare att man tänkt sig att institutet skulle placeras i Finland och att lokaliteter skulle ställas till förfogande från Finland utan ersättning. De löpande kostnaderna skulle bestridas av de nordiska länderna i enlighet med gängse fördelningsnyckel. Institutets styrelse skulle bestå av två representanter för varje nordiskt land jämte en representant för den instans som upplåter lokaliteter för institutet.

Åbo akademi uttalar sin anslutning till tanken på en placering av institutet i Finland och finner det angeläget att det forskningsprogram för vilket en institutionell bas redan existerar kan fortsätta även efter 1975. Förslagen till organisation kan Åbo akademi omfatta. Då institutet av allt att döma kommer att få en viss anknytning till Helsingfors universitet finner Åbo akademi det angeläget att framhålla vikten av att även andra universitet och högskolor kan etablera nära kontakter till institutet; en synpunkt som kunde beaktas t. ex. vid valet av styrelseledamöter för institutet.

Beträffande institutets uppgifter framgår ur en förslaget bifogad promemoria, att verksamheten borde vara inriktad på akademisk forskning med särskild vikt på frågor som ännu inte tillräckligt analyserats av redan existerande institutioner. Åbo akademi omfattar denna princip. Vidare sägs att institutet bör ha en tvärvetenskaplig orientering. Åbo akademi stöder denna princip och finner den vara naturlig.

Då i sagda PM vidare sägs att det "självfallet" är viktigt att kontakter "mellan institutet och praktiska politiker etableras så att institutet stimuleras att påta sig forsknings- och koordineringsuppdrag rörande

relevanta samhällsproblem” kan Åbo akademi emellertid inte utan kvalifikationer acceptera denna tankegång, ty det är av yttersta vikt att den forskning som bedrivs inom institutet garanteras frihet från varje form av direkt eller indirekt påtryckning från politiskt beslutsfattarhåll. Ej heller framstår det som önskvärt att institutet skulle iklädas rollen av organ för utrednings- eller planeringsarbeten. En dylik verksamhet med det åsidosättande av teoretiska ambitioner och metodologisk medvetenhet som den skulle föra med sig strider mot den uppgiftsformulering för institutet som ovan anfördes: akademisk forskning.

Åbo den 19 oktober 1973

För Åbo akademi
Karl-Gustav Fogel
Rektor

C.-E. Kniivilä
Biträdande sekreterare

Turun yliopisto (Åbo universitet)¹:

Turun yliopisto ställer sig positivt till förslaget om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning och önskar påskynda åtgärder för institutets inrättande.

Med institutets förvaltning och uppgifter sammanhängande frågor har mera detaljerat behandlats i bifogade yttranden av humanistiska, juridiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna (*se nedan*).

Åbo den 26 oktober 1973

På Turun yliopistos vägnar:

Kaarlo Hartiala
Rektor

Olavi Rytönen
Förvaltningsdirektör

Turun yliopisto (Åbo universitet), juridiska fakulteten¹:

Turun yliopistos juridiska fakultet ställer sig positiv till tanken om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning. Fakulteten anser det som viktigt, att den juridiska forskningen också beaktas i institutets verksamhet. Nedan framförs några synpunkter från den juridiska forskningens synvinkel:

Utgångspunkter

Behovet och betydelsen av komparativ samhällsforskning behöver knappast speciellt motiveras. Nämnas må bl. a. den internationella handelns tillväxt, arbetskraftens ökade rörlighet och internationella företag.

För den juridiska forskningens andel i ett institut för komparativ

¹ Yttrandet översatt från finska.

samhällsforskning talar för det första den samnordiska rättsvetenskapliga forskningstraditionen. En idkare av rättsvetenskap har det tämligen lätt att i de nordiska länderna förstå ett annat lands vetenskapliga betraktelserätt och forskningsmetoder. Den nordiska juridiska forskningstraditionen under tiden efter krigen kan anses höra till den anglo-amerikanska forskningstraditionen, men delvis är den också förenad med egenartade drag. Ytterligare må pekas på de rättsliga institutionernas betydande gemensamma drag och bl. a. till det samnordiska lagberedningsarbetet. De nämnda institutionerna har en delvis gemensam historisk utveckling som bakgrund. I internationella översikter som ingår i positivrättsliga undersökningar har nordiska rättsjämförelser fått huvudvikten.

Bland det nordiska rättsvetenskapliga forskningssamarbetet må nämnas det kriminologiska samarbetsorganet i Köpenhamn, nordiska institutet för sjö rätt i Oslo, det nordiska samarbetet inom europarätten och det skattevetenskapliga forskningssamarbetet.

Uppgifter och forskningens inriktning

När det föreslagna institutets uppgiftsområde planeras, borde man enligt fakultetens uppfattning beakta följande:

För det första förekommer det redan mellan de nordiska länderna, delvis i institutionsform, ovannämnt juridiskt forskningssamarbete. Det förefaller inte ändamålsenligt att foga dessa områden till det nu föreslagna institutet.

För det andra har det i de olika nordiska länderna alltsedan 1950-talet förekommit en viss institutionell bas uttryckligen inom rättsjämförelse. Nämnas må institutionen för jämförande rättsvetenskap vid Helsingfors universitets juridiska fakultet, årspublikationen *Scandinavian Studies in Law* av den juridiska fakulteten i Stockholm samt Uppsala universitets institut för jämförande rättsvetenskap. Denna ram har man emellertid på sistone ansett som bristfällig både beträffande den vetenskapliga jämförande forskningsverksamheten och beträffande det praktiska rättslivet. Av denna anledning har man väckt idén om åstadkommande av mera omfattande samnordisk rättslig jämförelse. Dessa strävanden har under den senaste tiden riktats på tanken om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ rättsvetenskap. Från den rättsvetenskapliga forskningens synpunkt är det för tillfället en väsentlig fråga, huruvida institutet skulle kunna sammanföras med institutet för komparativ samhällsforskning. Fakulteten tar inte någon definitiv ställning till frågan men anser sammanförandet av de tilltänkta instituten som möjligt och — med tanke på växelverkan mellan samhällsvetenskaplig och rättsvetenskaplig forskning — önskvärt.

Fakulteten förenar sig om den uppfattning, som framgår av statens samhällsvetenskapliga kommissions i Finland promemoria, enligt vilken

forskningsverksamheten vid ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning i främsta rummet bör inriktas på sådana ämnen som hittills inte i tillräcklig grad uppmärksammats. Även det av Nordiska rådet tillsatta sakkunnigorganet har på motsvarande sätt i samband med tanken om inrättandet av ett nordiskt institut för komparativ rättsforskning framhållit, att forskningsföremålet för ifrågakvarande institut inte borde vara allt möjligt material som kan tänkas som föremål för rättslig jämförelse, utan forskningen borde närmast inriktas på vissa problemgrupper, t. ex. handels- och avtalsrätten.

Enligt fakultetens åsikt kan uppgifterna för det föreslagna institutet för komparativ samhällsforskning ses från den rättsvetenskapliga forskningens synpunkt såsom i princip av två typer. Å ena sidan borde institutet kunna företaga en organisering av den befintliga rättsliga jämförelsen angående de nordiska länderna, och å andra sidan borde det kunna integrera den jämförande rättsvetenskapliga forskningen med den övriga samhällsforskningen. I detta avseende önskar fakulteten också betona det tvärvetenskapliga betraktelsesättet och de därtill lämpliga ämnesområdena.

Förutom de i promemorian nämnda ämnesgrupperna kan man tänka sig följande forskningsföremål, i vilka det tvärvetenskapliga betraktelsesättet har en betonad ställning:

- jorddispositionspolitik och anskaffning av byggnadsmark i de olika nordiska länderna,
- näringsstrukturens förändringar och dessas verkningar på kvinnans ställning och på familjerätten i de olika nordiska länderna.

Fakulteten anser även en rent på samhällelig teoribildning inriktad jämförande forskning som nyttig.

Organisation

Fakulteten förenar sig om samhällsvetenskapliga kommissionens rekommendation om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning. Institutet borde ha ett systematiskt samlat litteraturmaterial, en viss permanent forskarkår, ett lämpligt antal stipendier samt en ändamålsenlig publikationsserie. Ett vetenskapligt råd med enbart koordinerande uppgift och i olika länder lokaliserade speciella institut eller ett samnordiskt bibliotek och en dokumentationscentral torde inte vara tillräckligt.

Abo den 10 oktober 1973

På juridiska fakultetens vägnar:

Allan Huttunen

Dekanus

Helena Haapio

Tf. fakultetssekreterare

Turun yliopisto (Åbo universitet), humanistiska fakulteten¹:

Enligt humanistiska fakultetens åsikt är inrättandet av ett samnordiskt institut för samhällsvetenskaplig forskning ett ärende som i mycket hög grad är värt understöd. För fakultetens del angår planen närmast historiska ämnen, vilka för den ekonomiska och ideella historiens del kan bistå med sakkunnig- och forskningshjälp. Nämnas må att talrika samnordiska forskningsprojekt är i gång inom historiska ämnen och att samarbetet mellan de olika nordiska länderna är livligt inom ramen för forskarseminarier och -möten.

Åbo den 15 oktober 1973

Päiviö Tommila

Dekanus

Ismo Heervä

Tf. fakultetssekreterare

Turun yliopisto (Åbo universitet), samhällsvetenskapliga fakulteten¹:

Turun yliopistos samhällsvetenskapliga fakultet konstaterar med tillfredsställelse det vid Nordiska rådet ökade intresset för förbättrade möjligheter för vetenskaplig verksamhet de nordiska länderna emellan. Samnordisk forskningsverksamhet och dess fortsatta utvecklande är enligt fakultetens åsikt nödvändiga. Detta utvecklande kan ske antingen genom att stärka den befintliga forskningsorganisationen eller genom att skapa nya forskningsorganisationer.

Förslaget om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning innebär skapande av en helt ny forskningsorganisation mellan de nordiska länderna. Fakulteten förenar sig om förslagets principer och påskyndar åtgärderna för institutets inrättande. Samtidigt önskar fakulteten emellertid framföra vissa synpunkter i förbindelse med institutets förvaltning och med dess vetenskapliga betydelse.

1. Institutet bör i sin forskningspolitik iakttaga demokratiskt definierade vetenskaps- och samhällspolitiska målsättningar. Det får inte bli en ren central som utför hopsamlande av tekniskt material.

2. Institutet bör ges ett samnordiskt styrelseorgan, som representerar olika samhälleliga åsikter och en tillräcklig vetenskaplig kompetens.

3. Enligt fakultetens åsikt bör institutets finansiering ske genom officiella kanaler, alltså genom de olika nordiska ländernas vetenskapsbudgeter.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

4. Institutets forskningsmaterial och forskningsresultat bör stå till förfogande för utanför institutet stående forskare.

Åbo den 11 november 1973

J. M. von Wright

Dekanus

Kari Nieminen

Fakultetssekreterare

Tammerfors universitet, kanslern, hänvisar i skrivelse den 12 november 1973 till yttrande av den 9 november 1973 från universitetet förvaltning (se nedan).

Tammerfors universitet, styrelsen¹:

Tammerfors universitet förenar sig i princip om det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning. Förutom redan verksamma specialiserade forskningsområden skulle det vara ändamålsenligt att skapa samnordiska kontakter på områden som de olika nordiska länderna nu handhar skilt för sig. Tammerfors universitet anser emellertid, att institutets forskningsområde blivit alltför smalt i det till Nordiska rådets medlemsförslag fogade PM som upprättats av statens samhällsvetenskapliga kommission i Finland (se *Tillägg*). När man avser att inrätta ett institut för samnordisk forskning med helhetsinriktning, torde det inte vara motiverat att redan i detta skede ange framtida forskningsuppgifter, även om sådana i sagda promemoria uppräknats som exempel.

Förutom det ovan anförda önskar universitetet framhålla, att det kanske skulle vara både mera intressant och nyttigare, om forskningsverksamheten vid institutet inte inskränktes att enbart omfatta de nordiska länderna. Det är ju emellertid fråga om i rätt många avseenden lika länder. De vetenskapliga och samhällspolitiska möjligheterna för jämförande forskning skulle bli mera fruktbringande, om jämförelseuppställningen utvidgades geografiskt och om man fäste speciell uppmärksamhet vid olika samhälleliga och ekonomiska system i förhållande till de nordiska länderna. Om avsikten är att strängt hålla sig till undersökningar som enbart jämför de olika nordiska länderna, skulle det kanske inte vara nödvändigt att inrätta ett egentligt forskningsinstitut. Såsom förverkligade i projektform borde undersökningarna emellertid åtminstone delvis företagas i samband med universitet och högskolor.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Tammerfors universitet framhåller att, ifall man beslutar sig för inrättandet av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning, en central uppgift för institutet borde vara att bistå vid koordineringen av jämförande undersökningar som utförts i de nordiska länderna. I medlemsförslaget och i dess tillägg har denna omständighet speciellt uppmärksamats. Dessutom bör det anses som nödvändigt att genom symposier och seminarier utveckla den nordiska forskarutbildningen.

Beträffande organisationen av det planerade institutet påpekar universitetet, att dess styrelse borde omfatta representanter för flera vetenskapsområden för att säkerställa den vidast möjliga vetenskapliga sakkunskapen.

All samnordisk verksamhet bör anses som värt understöd, och inte minst inrättande av sådana samnordiska institut som möjliggör en kartläggning och jämförelse av för de nordiska samhällena karakteristiska problem. Även om ett fördjupat studium av inskränkta problemområden försvarar sin plats, torde en undersökningsverksamhet med helhetsinriktning ge större nytta. Vid sidan av befintliga specialorgan är det önskvärt att skapa ett institut för komparativ samhällsforskning, vilket får systematiskt understöd. Som ett försöksstadium för detta torde man kunna anse det av Nordiska rådet omnämnda, under ledning av professor Erik Allardt pågående nordiska forskningsprojektet.

Tammerfors den 9 november 1973

Jaakko Uotila
Rektor

Yrjö Silo
Förvaltningsdirektör

Finlands akademi, statens samhällsvetenskapliga kommission¹:

Vetenskapliga centralkommissionen har på förslag av samhällsvetenskapliga kommissionen behandlat promemorian vid sitt möte den 29 maj 1973 och konstaterat, att centralkommissionen ingenting har att anmärka i anledning av det föreslagna projektet, samt ansett, att sakens fortsatta behandling i detta skede borde ske genom samhällsvetenskapliga kommissionens försorg.

Mot denna bakgrund sänder samhällsvetenskapliga kommissionen härmed ifrågavarande promemoria till undervisningsministeriet och hemställer högaktningsfullt, att ministeriet måtte vidtaga nödiga åtgärder i saken för projektets genomförande. Samtidigt har kommissionen överfört sitt förslag till behandling av Nordiska rådets Finlands delegation.

Helsingfors den 6 juni 1973

Kettil Bruun
Ordförande

Elli Ojaluoto
Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands akademi, vetenskapliga centralkommissionen¹:

Centralkommissionen konstaterar sig kunna utan förbehåll förena sig om det väckta förslaget och nöjer sig därför med att enbart uppmärksamma vissa synpunkter som kommissionen anser mycket angelägna.

Det är anmärkningsvärt, att en utgångspunkt för förslaget är, förutom mera specialiserade samarbetsområden, att utveckla en helhetsinriktad samhällsforskning på nordiskt plan. Förslaget om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning är också motiverat med tanke på en utbyggnad av löpande nordiskt samarbete. För att sådant samarbete skall kunna förverkligas på det praktiska planet i en utsträckning som tillfredsställer de olika länderna, behöver man som stöd för verksamheten en tidsenlig information med bred bas beträffande samhällenas utveckling, skillnader och likheter samt förändringar som försiggått i dem.

I förslaget har man hänvisat till forskningsarbetet av forskarprofessorerna vid Finlands akademi, Erik Allardt, till vars finansiering även de övriga nordiska länderna deltagit. Enligt centralkommissionens uppfattning kan denna hänvisning till en viss person tolkas enbart som uppgift om att det för det planerade institutet redan finns en reell grundval och att det hittills utförda forskningsarbetet bevisat behovet av ett löpande, på en fastare bas grundat forskningsarbete.

Som Tillägg har till Nordiska rådets medlemsförslag fogats initiativet av statens samhällsvetenskapliga kommission i saken. Centralkommissionen kan helt förena sig om de däri angivna motiven och anser att initiativet är mycket betydelsefullt för utvecklandet av både Finlands och de övriga nordiska ländernas samhällsvetenskapliga forskning. Om inverkningarna av det föreslagna institutets inrättande på det nordiska samarbetets utveckling inom samhällsvetenskaplig forskning kan man i detta skede emellertid endast göra uppskattningar, men enligt centralkommissionens uppfattning skulle förslagets genomförande innebära ett bestämt utvecklingssteg även i detta avseende.

Mot bakgrund av det ovan anförda tillstyrker centralkommissionen inrättandet av det föreslagna institutet och hoppas att projektet med det snaraste skall leda till ett positivt beslut.

Helsingfors den 14 november 1973

Olavi Granö
Ordförande

Heikki Kallio
Förvaltningsdirektör

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

N o r g e**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

Kirke- og undervisningsdepartementet har sendt forslaget til uttalelse til Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Universitetet i Trondheim, Universitetet i Tromsø, Norsk utenrikspolitisk institutt, Institutt for samfunnsforskning, Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning, Norges handelshøgskole og Institutt for konflikt- og fredsforskning.

Departementet har mottatt vedlagte svar fra Universitetet i Bergen, Universitetet i Tromsø, Instituttet for samfunnsforskning, Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning, Norges handelshøgskole og Institutt for konflikt- og fredsforskning (*se nedan*).

Kirke- og undervisningsdepartementet vil komme tilbake til saken så snart en har mottatt uttalelser fra Universitetet i Oslo og Universitetet i Trondheim, senest primo januar 1974.

Oslo, 20. desember 1973

Etter fullmakt

E. Skadsem

Ø. O. Dahl

Kirke- og undervisningsdepartementet viser til sitt brev i saken av 20. desember 1973 og oversender uttalelser om medlemsforslaget fra Universitetet i Trondheim og Universitetet i Oslo (*se nedan*).

Departementet viser til de uttalelser som nå oversendes og til de som fulgte brev av 20. desember f. å. og stiller seg positivt til forslaget.

Når det gjelder det videre arbeid med dette spørsmålet synes det naturlig å bygge på det forskningsmiljø ved Helsingfors universitet som har engasjert seg i disse spørsmål (Professor Erik Allardt). For øvrig bør arbeidet med saken kunne føres videre av de organ som er utviklet under Den nordiske kulturavtalen.

Oslo, 30. januar 1974

Etter fullmakt

E. Skadsem

Ø. O. Dahl

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren:

— — — har vært forelagt for *Det samfunnsvitenskapelige fakultet*, hvor fakultetsstyret har uttalt:

Statens samfunnsvitenskapelige kommisjon i Finland har fremmet forslag om at det opprettes et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning i Finland. Idéen og initiativet til å få etablert et slikt

institutt på nordisk basis, er vokst fram i forbindelse med det forskningsprosjekt om de nordiske samfunn som de senere årene er drevet ved instituttet for jevnførende sosiologi ved Universitetet i Helsingfors. Prosjektet har vært ledet av professor Erik Allardt. Forskningsrådene i Sverige, Danmark og Norge har gitt finansiell støtte til prosjektet, som flere ganger har vært drøftet av forskningsrådenes nordiske samarbeidsdelegasjon.

Selv om professor Allardts prosjekt tar opp viktige forskningsproblemer, stiller fakultetsstyret seg tvilende til behovet for å opprette et nordisk institutt for å ivareta disse oppgavene. Man finner det lite hensiktsmessig å gå til opprettelse av et permanent, ressurskrevende fellesnordisk organ for å ta seg av oppgaver hvis løsning er sterkt avhengig av en bestemt persons innsats.

Et nordisk forskningssamarbeid på dette området bør heller søkes etablert og støttet gjennom samarbeidsorganer som til enhver tid kan tilpasses de varierende behov og forutsetninger.

Universitetsdirektøren viser til det som er anført fra fakultetet.

Oslo, 7. januar 1974

Olav M. Trovik

Jostein Løfsgaard

Universitetet i Bergen, Universitetsdirektøren:

Saken har vært forelagt Det samfunnsvitenskapelige fakultet til uttalelse. På grunnlag av fakultetets behandling er det kommet inn kommentarer til forslaget fra 3 institutter. Kopi av uttalelsene oversendes vedlagt (*se nedan*).

Som det går fram av instituttene svar, er det på faglig hold interesse for oppretting av et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning. En mener også at instituttene ved Universitetet i Bergen både kan yte faglig bidrag til et slikt institutt og ellers ha nytte av et samarbeid som instituttet ventes å kunne gi grunnlag for.

Saken har på grunn av tidsfristen ikke vært forelagt Det akademiske kollegium, og Universitetet kan derfor ikke ta standpunkt til de merknader det bl. a. er gitt uttrykk for i uttalelsen fra Sosialantropologisk institutt. Saken oversendes derfor uten nærmere kommentarer herfra.

Bergen, 26. november 1973

Magne Lerheim

Ass. direktör

Harald Gammelsæter
Konsulent

Universitetet i Bergen, Sosiologisk institutt:

Sosiologisk institutt har fra det ble opprettet i 1966 lagt vesentlig vekt på utbyggingen av den komparative tverr-nasjonale forskning og har tatt en rekke initiativer innen dette felt. Vi nevner spesielt de ulike forskningstiltak innen feltet sammenliknende politikk (Rokkan, Urwin, Larsen, Eliassen, Kuhnle), samarbeidet med svenske og finske forskere i studiet av lavinntektsgrupper (Hernes) og nordisk regionalpolitikk (Strand). Vårt institutt vil se det som en stor fordel at det sørges for en fastere argumentering av slike tiltak innen rammen av et nordisk institutt. Vi tror vi vil kunne bidra vesentlig til forskningen under et slikt institutt og tror at vi kan skape interessante åpninger for våre studenter og våre lærere gjennom et intimt samarbeid med et slikt institutt. Vi vil derfor anbefale forslaget så sterkt vi kan og ser fram til ytterligere rådslagninger om den praktiske gjennomføringen av planen.

Bergen, 6. november 1973

Torodd Strand
Instituttstyrer

Bjørn Henrichsen
Instituttsekretær

Universitetet i Bergen, Sosialantropologisk institutt:

Instituttets kommentarer deler seg naturlig i følgende deler:

1. Kommentar til ønskerdigheten av et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning.
2. Kommentar til rammen for instituttets virksomhet.
3. Kommentar til det vedlagte PM om instituttet: Særlig angående forskningsprosjekter og -tema.
4. Kommentarer angående organisasjonsformen.

1.

Instituttet stiller seg i prinsippet positivt til opprettelsen av et "Nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning". Også sosialantropologer vil være interessert i utvidet kontakt mellom de ulike lands institusjoner. Vi mener imidlertid at betegnelsen "komparativ samfunnsforskning" ikke er i samsvar med de intensjoner som ellers er uttrykt i forslaget.

2.

Når det gjelder instituttets ramme, er forslaget høyst uklart. På den ene siden benyttes betegnelsen "komparativ samfunnsforskning". På den annen side fremgår det klart at en tenker seg forskningen ved instituttet begrenset til materiale om de nordiske land.

Sosialantropologisk institutt må av flere grunner ta avstand fra den innsnevring av begrepet "komparativ samfunnsforskning" som forslaget innebærer: Det finnes i dag en serie samfunnsvitenskaper som arbeider med et globalt perspektiv som rammen for sin forskning. I lys av dette finner vi det utilsattelig å bruke uttrykket "komparativ samfunnsforskning" på et studium av en håndfull nordvest-europeiske land.

For det andre vil det rent faglige utbytte av sammenlignende forskning være avhengig av reelle og dyptgående forskjeller mellom de enheter som sammenlignes. Bare på den måten kan sammenligningen kaste lys over vesentlige trekk ved enhetene. De nordiske land er neppe forskjellige nok til at sammenligning innenfor rammen av nordiske samfunn vil kunne gi noen slags grunnleggende innsikt. Forskeren vil her bare bli konfrontert med forskjeller på detaljplanet. Disse detaljforskjeller kan, f. eks. innen offentlig administrasjon, utvilsomt ha en viss interesse, men de gir ikke alene noe grunnlag for tverrfaglig virksomhet som er forslaget intensjon. For å forstå betydningen av disse detaljer i en videre tverrfaglig sammenheng, er sammenligning med land utenfor Norden uomgjengelig nødvendig.

For det tredje er det i de senere år blitt etablert institutter for studier i Afrika, Asia og Latin-Amerika i felles nordisk regi. Det kunne være av interesse å få vurdert muligheten av å danne et felles-nordisk institutt som kan stimulere den almene komparative analysen av samfunn på en ikke-regional bakgrunn. Betegnelsen "komparativ samfunnsforskning" bør reserveres for dette formål.

En mer dekkende betegnelse på et institutt av den type som skissert i forslaget ville være "Institutt for studiet av nordiske samfunn".

3.

I det vedlagte PM om instituttet antydes en del av de arbeider som instituttet er tiltenkt. Vi finner at det sett av emner som er foreslått, er uillstrekkelig for en fruktbar tverrfaglig kontakt. Fra et sosialantropologisk synspunkt blir det særlig naturlig å foreslå kontakt og utveksling av erfaringer innen følgende emner:

- Lokalsamfunn og lokal og regional organisasjon i de ulike nordiske land.
- De lokale virkninger av distriktpolitikk i de ulike nordiske land.
- Byenes indre organisasjon og struktur, med særlig vekt på problemer av betydning for byplanlegging.
- De enkelte lands U-landsprosjekter, og hvorledes disse drives i de nordiske land.
- Kulturelle emner, med sikte på bedre forståelse av kulturmønsteret i de nordiske land: Vi tenker her på emner som familierollen; religion og ideologi; språkproblemer; holdninger til og manifestasjoner av sosial ulikhet.

De emner vi har nevnt innebærer ikke nødvendigvis en utvidelse av antallet prosjekter ved instituttet. Vi ser dem heller som en nødvendig tverrfaglig utvidelse av de områder som allerede er antydnet i forslaget. Som et eksempel vil vi nevne forslagens antydning om

”jämförelser av populistiska tendenser i de nordiska länderna” (s. 4).

En slik undersøkelse vil nødvendigvis bli hengende i luften dersom en ikke tar følgende punkter med i prosjektet:

1. Innsikt i de lokalsamfunn hvor de populistiske bevegelser har sitt utspring eller får fotfeste.

2. Innsikt i de lokale virkninger og oppfatninger av distriktspolitikken.

3. Innsikt i bybefolkningens forhold til populisme og distriktspolitikk.

4. Innsikt i den ideologiske bakgrunn for bevegelsene, som må antas å være dypt forankret i nordisk ideologi og kultur.

På samme måte er det klart at —

”jämförelser av attityderna till miljön, miljöföreningar och till åtgärder inom miljövärden”

vil henge i luften dersom en ikke vet hva befolkningen — på det lokale plan og i det daglige liv — opplever som problematisk ved sitt miljø, og dersom — like viktig — en ikke kjenner det lokale miljø.

Blandt nordiske samfunnsforskere har sosialantropologer i særlig grad markert seg som eksperter på analysen av lokale miljøer og lokal organisasjon. Uten denne type ekspertise synes det som om flere av de foreslåtte prosjekter vil mangle tverrfaglig bredde, og, i siste instans, lett vil kunne komme til å mangle den nødvendige kontakt med den faktiske livssituasjon for den befolkning som undersøkes.

4.

Instituttets organisasjonsform som et forskningssenter og et senter for undervisning av viderekomne forskere virker riktig på oss. En bør dog etter vår mening sterkt overveie forholdet mellom fast ansatte og stipendiater fra de ulike nordiske land. Skal instituttet fungere etter sin hensikt, er det nødvendig at instituttet virker, først og fremst, som et møtested for nordiske samfunnsforskere, og at en finner frem til en tilfredsstillende stipendiatorstilling. Skal instituttet fungere tverrfaglig så vel som internordisk, er det trolig nødvendig på et gitt tidspunkt å konsentrere seg om et relativt lite antall prosjekter som bør være av en uttalt tverrfaglig art, og involvere den faste stab såvel som stipendiater fra de ulike land. Undervisning ved instituttet bør etter vår mening tenkes som lisensiat — eller doktorand-undervisning innen de ulike lands rammer såvel som innenfor instituttets prosjekter.

Bergen i november 1973

(Ej sign.)

Universitetet i Bergen, Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning:

INAS vil i sin uttalelse vedrørende opprettelsen av det foreslåtte institutt begrense seg til synspunkter i forbindelse med instituttets formål og virkemidler.

Ifølge forslaget skal instituttet drive komparativ forskning over de nordiske samfunn ut fra et mer helhetlig og globalt perspektiv enn det som dekkes av mer spesialiserte forskningsfelt.

De nordiske land er blitt meget viktige referanserammer for hverandre når saker av offentlig interesse drøftes i de enkelte land. Det hører, f. eks., til de fleste offentlige utredninger at lignende forhold og type problemløsninger i de andre nordiske land drøftes som sammenligningsgrunnlag, ikke bare for beslutninger, men også for oppfatninger av om det står bra eller dårlig til i eget land. Å etablere en mer kontinuerlig og kumulativ forskningsvirksomhet på dette område ville sikkert være en fordel.

Hvis en tenker seg en stadig produksjon av interessante forskningsrapporter fra det tiltenkte institutt, synes det nokså sannsynlig at dette ville bidra til å gjøre Norden mer av en sosial virkelighet enn det er i dag. I denne forstand har instituttet relevans ikke bare for Norges forskningspolitikk men også for landets nordiske politikk i sin alminnelighet. Det viktigste forskningspolitiske spørsmål er i hvilken grad samfunnmessige forhold i de nordiske land er et fruktbart objekt for vitenskapelig granskning.

I denne forbindelse er prof. Erik Allardts vurdering av sin komparative undersøkelse i Norge, Sverige, Danmark og Finland, høyst relevant. Etter å ha konstatert hvor like disse land viste seg å være hva angår velferdsnivå og velferdsfordelinger, sier han:

There is definitely a certain drawback in selecting neighboring and, in many respects, similar countries as objects for a comparative study. Great dissimilarities making different countries very high or very low on value dimensions are apt to lead almost immediately to theoretically meaningful interpretations. Great dissimilarities between the national units are also an asset methodologically since the reliability of the measures is of less importance when the differences are clear. From a purely theoretical and methodological point of view, the selection of the Scandinavian countries for comparison has definite limitations. The choice of neighboring countries is nevertheless, one might say, socially natural. In both public and private life, both decisionmakers and citizens make definite comparisons with the neighbors.¹

Allardt antyder at samfunnsvitenskapelige metoder, slik de er i dag, er bedre egnet til å fange opp store og grove forskjeller enn de relativt små forskjeller som er typisk for de nordiske land. På den annen side

¹ Erik Allardt. "Welfare Values and Their Interrelationships: A Search of Directions on the Basis of a Comparative Scandinavian Survey". s. 17—18. Paper presented for discussion at the Helsinki Seminar on Macro-Contexts and Micro-Variations in Cross-National Research, September 17—21, 1973.

bør man ikke se bort fra at å gi en forskningsgruppe en viktig og konkret oppgave å løse når de aktuelle forskningsmetoder ikke strekker til, i seg selv kan virke stimulerende på vitenskapelig produktivitet. Under visse betingelser er en slik situasjon kanskje den som får forskere til å fungere best.

Ved siden av komparativ forskning i snever forstand, mener INAS at undersøkelser over samband, kontakt og andre former for gjensidige påvirkninger mellom de nordiske og eventuelt andre land, også er viktige arbeidsoppgaver for det foreslåtte institutt.

En avgjørende forutsetning for opprettelse av et slikt institutt er at det finnes kvalifiserte forskere som kan tenke seg å arbeide i hvert fall noen år innenfor den ramme som det her er tale om. Dette spørsmål drøftes ikke i det utsendte forslag. Ved at forslaget går ut på å rekruttere staben fra samtlige nordiske land, vil det være på sin plass å undersøke dette forhold nærmere.

Forslaget har sitt opphav i Finland og går ut på å legge instituttet til Finland for å kunne bygge videre på den institusjonelle base etablert av prof. Allardts forskningsgruppe. Det burde være en forutsetning for et permanent institutt at (a) forskningsresultater offentliggjøres på nordiske språk, og at (b) det legges vekt på allsidig formidling til ulike grupperinger i samtlige nordiske land.

Konklusjon

Under forutsetning av at man kan regne med tilfredsstillende rekruttering på nordisk basis og at det foreslåtte institutt får tilstrekkelige midler til å løse den vanskelige oppgaven den er tildelt, vil INAS gi sin støtte til forslaget

Bergen, 12. november 1973

(Ej sign.)

Universitetet i Trondheim, Utbyggingssekretariatet:

Saken ble den 26. september sendt delinstitusjonene til uttalelse. Kopi av uttalelsene fra Norges lærerhøgskole og Det kgl. norske videnskabers selskab følger vedlagt. (*se nedan*).

Utbyggingssekretariatet anmodet i dag Norges tekniske høgskole om å tilstille sin uttalelse direkte til Kirke- og undervisningsdepartementet.

Oslo, 17. desember 1974

Asbjørn Mathisen
Fakultetssekretær

Synnøve Næss
Sekretær

Norges tekniske høgskole, Sekretariatet:

I følge avtale med Utbyggingsssekretariatet oversendes vedlagt de uttalelser som er avgitt av høgskolens Arkitektavdeling datert 11.12.73 og Bygningsingeniøravdelingen, datert 31.10.73. De øvrige avdelinger har ikke avgitt uttalelser i saken (*se nedan*).

Trondheim, 2. januar 1974

Kaare Aadahl

Oddbjørg Sæther

Norges tekniske høgskole, Arkitektavdelingen, *hånvisar i skrivelse den 11 desember 1973 till yttrande av den 20 november 1973 från Institutet för by- og regionplanlegging (se nedan).*

Norges tekniske høgskole, Institutt for by- og regionplanlegging:

Innenfor de fleste fagområder er det idag en bevisst streben etter et helhetlig syn på sin virksomhet, som en integrert del av samfunnet man virker i. Dette skjer ved siden av fortsatte anstrengelser for å trenge dypere inn i, eller ytterligere perfektionere egne fag. En slik utvikling både i dybde og bredde er påkrevet. Ikke noen disiplin bør hevde å ha enerett eller "ene-plikt" til helhetstenkning.

Deler av flere samfunnsvitenskapelige fagretninger har tradisjoner på betydelig holistisk innsats. Teknologer som vanligvis er betegnet som ganske sektororienterte har etter hvert utviklet disipliner som via operasjonsanalyse — systemtenkning og systemanalyse nærmer seg "helhetlige" vurderinger. Arkitektene vil hevde at nettopp deres fag gjennom syntesedannelse forsøker å behandle helheten i samfunn.

Opprettelsen av Nordiska institutet för samhällsplanering — NORDPLAN, ble også båret frem av tanker om at felles nordisk viten og erfaringer bl. a. skulle kunne ta bedre hensyn til mangfoldig og helhetlig samfunnsanalyse og samfunnsplanlegging.

Den første stillingsstrukturen ved Nordplan bar preg av såvel tradisjonell som ny tenkning. Fysiske planleggere hadde etablert seg i Norden som foregangsmenn (kvinner) innen viktige deler av samfunnsplanleggingen; og selv om man under forberedelsene til opprettelsen av Nordplan befant seg i en brytningstid, hvor stadig flere fagretninger fikk betydning i samfunnsplanleggingen, så kom fysiske planleggere til å dominere professoratene. Imidlertid markerte også opprettelsen av en rekke lærerstillinger for andre fag ved Nordplan at man innså fullt ut nødvendigheten av et bredt tverrfaglig og internordisk fagmiljø. Nordplan er følgelig ikke noen sektorinstitusjon. Institusjonen bør og skal

dekke totale samfunnsinteresser. Idag har Nordplan lærere innenfor: arkitektur, teknologi, biologi, geografi, sosialøkonomi, sosiologi, statsvitenskap, jus, historie m. fl. Lærerstaben er internordisk, det faglige stoffet er både internordisk og globalt, de nordiske studentene har også forskjellig fagbakgrunn og erfaring. Faktum er at all faglig virksomhet ved Nordplan i realiteten blir komparativ nordisk samfunnsanalyse, samfunnsplanlegging og etterhvert samfunnsforskning.

Nordplan's etterutdanningskurser er i god gjenge, forskning er påbegynt (bl. a. med et større prosjekt om informasjonssystem for samfunnsanalyse og planlegging for en middels stor nordisk byregion), og forskerutdannelsen er igangsatt med betydelig besvær, først og fremst grunnet manglende ressurser.

En bedømmer det derfor slik at formålet med den foreslåtte opprettelse av et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning allerede er tilgodesett. Ved nordiske læresteder og spesielt ved Nordplan vil det bli utført komparative nordiske studier. Eventuelle utvidelser og supplementer bør følgelig skje i forståelse med, og helst i tilknytning til Nordplan. Det burde f. eks. være fullt mulig å utnytte de finske ressurser og den finske ekspertise som tydeligvis blir tilgjengelig i et konkret prosjektarbeid med Nordplan. Det vil kunne styrke forskningsmiljøet ved institusjonen ytterligere.

Det ville være uklokt og meget uheldig å splitte fysisk og samfunnsvitenskapelig samfunnsplanlegging. Konsekvensen av forslaget om opprettelse av et nytt nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning er en slik kunstig og ødeleggende oppsplitting.

Komparativ nordisk samfunnsforskning bør støttes ved ytterligere å styrke Nordiska institutet för samhällsplanering — **NORDPLAN!**

Trondheim, 20. november 1973

Rolf H. Jensen

Norges tekniske høgskole, Bygningsingeniøravdelingen:

Saken har vært forelagt professor Sagen ved Institutt for samferdselsteknikk.

Avdelingsstyret har i møte 31.10.73 vedtatt å oversende professor Sagens uttalelse av 25.10.73 uten ytterligere behandling ved avdelingen (*se nedan*).

For Bygningsingeniøravdelingen

Rolf Lenschow
Formann

Per Hetling

Norges tekniske høgskole, Institutt for samferdselsteknikk:

Det er betydningsfullt at det foretas komparativ samfunnsforskning fordi man ved å sammenholde forhold innen forskjellige nasjoner bidrar til øket forståelse av samfunnet, og dermed skaper bedre grunnlag for den videre samfunnsutvikling.

Det fremsatte medlemsforslag innebærer opprettelse av et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning. Jeg er sterkt i tvil om dette er riktig. I innledningen til forslaget er det vist til at det allerede eksisterer samnordisk aktivitet på en hel rekke områder. Ifølge forslaget er det betegnende for dem alle at de virker innenfor spesialiserte forskningsområder, og i denne forbindelse nevnes på "samhällsvetenskaparnas" område Nordiska institutet för samhällsplanering (NORDPLAN). Dette vitner om en almindelig misforståelse når det gjelder bredden i Nordplans opplegg. Nordplans intensjoner går langt utover det som konvensjonelt kalles fysisk samfunnsplanlegging, og allerede idag er det i undervisningen og i forskningsopplegget aktivitet igang på vesentlige områder av dem som nevnes i forbindelse med det foreslåtte nye instituttet.

Ved Nordplan har man vanskeligheter med å få gehør for den videre utbygning som man finner sterkt påkrevet, og det synes hevet over tvil at igangsetting av et nytt nordisk institutt på områder som i stor grad overlapper Nordplans tiltenkte arbeidsområde vil føre til en uheldig spittelse av midlene. Det må være maktpåliggende først å diskutere en samling om Nordplan, og man bør nøye gjennomdrøfte hvorvidt de arbeidsoppgaver som er tiltenkt det nye instituttet kan fordeles på allerede eksisterende institusjoner før forslag om en nyopprettelse føres videre frem.

Trondheim, 25. oktober 1973

Ragnvald Sagen
Professor

Norges lærerhøgskole:

Saken har vært behandlet av en komite oppnevnt av Avdelingsrådet for samfunnsfag ved Lærerhøgskolen hvoretter Avdelingsrådet for samfunnsfag i sitt møte 5.11.73 sluttet seg til det fremlagte forslag til uttalelse om opprettelse av et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning (se *Bihang*).

Rådet behandlet saken i sitt møte 15.11.73 og fattet slikt vedtak:

Rådet slutter seg til uttalelsen fra Avdeling for samfunnsfag.

Trondheim, 22. november 1973

Haakon Olsen
Rektor

Peter Lykke
Underdirektør

Uttalelse fra en komite oppnevnt av Avdelingsrådet for samfunnsfag ved Norges lærerhøgskole, UNIT

Komiteen ser positivt på forslaget om at det opprettes et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning. Sammenlignende forskning på nasjonsplanet vil kunne gi verdifull informasjon om utviklingstendenser og sammenhenger i det moderne samfunnet, og den vil ikke minst være nyttig dersom den kan bidra til å videreutvikle "metoderna för komparativ forskning."

Forslaget for Nordisk Råd er ledsaget av et tillegg som gir en oversikt over forskningsoppgaver som det kan bli aktuelt for instituttet å arbeide med. Komiteen finner det nok noe ambisiøst når det heter at forskningen kan komme til å omfatte bl. a. "jämförelser av livskvaliteten i de nordiska länderna", men mener for øvrig at oppgavene som nevnes er verdifulle. På side 3 i saksdokumentene antydes det at den komparative forskningen ved et eventuelt nordisk institutt både kan gå på sammenligninger mellom de nordiske land og på sammenligninger mellom Norden og omverdenen. Komiteen vil i denne sammenheng peke på at dersom en ser saken fra et forskningsmetodisk synspunkt, vil sammenligninger innenfor Norden sannsynligvis være lettest å gjennomføre. Dette skyldes bl. a. at samfunnsforholdene i de nordiske landene i mange henseender er svært like, og av den grunn er det ofte små vansker forbundet med å skaffe fram jevnførbare data. Men nettopp denne likheten gjør også sammenligningene mindre interessante. En vil også legge en viss vekt på at forskningen virker en smule luksusbetonet når den beskjeftiger seg med forskjeller innenfor Norden som går på "Levnadsnivå", "välfärd", "sociala förhållanden". En skulle tro at det ville være mer spennende å studere f. eks. levestandsforskjeller mellom Norden og den øvrige verden. Her dreier det seg om klare og alvorlige forskjeller. Komiteen er derfor tilbøyelig til å mene at et eventuelt nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning burde konsentrere seg om sammenligninger mellom Norden og omverdenen. Med sin ekspertise burde instituttet også kunne bistå ved sammenligninger mellom land utenfor Norden.

Når det gjelder organiseringen av instituttet, har ikke komiteen noe imot at det får sitt utspring i Institutionen för jämförande sociologi i Helsingfors og etableres i Helsingfors. Men forutsetningen må være at instituttet ikke bare formelt, men også reelt blir et nordisk institutt. Derfor bør forskere fra de andre nordiske land kunne knyttes til instituttet gjennom f. eks. to-årsengasjementer med permisjon fra sin faste stilling.

Instituttet bør i tillegg til engasjert personale ha en fast stab som kan stå for prosjektplanleggelsen. Denne må også ha som oppgave å stå for undervisningen i form av seminarier og symposier. Komiteen vil understreke at instituttet både bør drive forskning og undervisning.

I saksdokumentene er det forutsatt at instituttet får et nordisk styre. Komiteen vil peke på at styret også bør settes slik sammen at det garanterer instituttets aksess til ulike datakilder. Det må samtidig sørge for at de forskningsrapporter som utgis, blir tilført de politiske myndigheter i de nordiske land. Dette nordiske instituttet bør kunne yte en datainformasjonsservice etter mønster av European Consortium for

Political Research. Det må legges vekt på å bygge opp en egen data-bank som kommer de andre nordiske universiteter til nytte.

Trondheim, 15. januar 1974

Hans-Fredrik Donjem

Jan Heim

Alfred Offedal Telhaug

Det kongelige norske videnskabers selskab har i skrivelse den 3 november 1973 forklarat sig ikke kunna uttala sig i anledning av medlemsforslaget.

Universitetet i Tromsø:

Styret for Universitetet i Tromsø gjorde i møte 8. november 1973, sak S11/73 slikt enstemmig vedtak:

Instituttet støtter tanken om behov for en viss koordinering av komparative studier i samfunnsforskning på nordisk plass, men kan ikke se at det av den grunn bør etableres et eget institutt for å oppnå dette. Slikt samarbeid kan skje innenfor rammen av f. eks. den nordiske samarbeidsdelegasjon for samfunnsforskning hvor samtlige nordiske foreningsråd nå er medlemmer.

Vi viser til dette.

Tromsø, 9. november 1973

Etter fullmakt

Harald Overvaag

Norges handelshøyskole:

Ovennevnte sak har vært forelagt Høyskolens organer, men uten at det er innkommet noen synspunkter vedr. forslaget.

Bergen, 20. november 1973

Rolf Larsen

Høyskolesekretær

Det norske videnskaps-akademi i Oslo:

Da det kan være vanskelig å vite hvordan nye forskningsinstitutter vil komme til å utvikle seg, må man stole helt på de personer og det miljø som vil prege det påtenkte institutt. En godt samarbeidende stab av forskere, samlet om et fruktbart program, kan utvilsomt bidra til å bøte på en viss mangel på nordisk kontakt innenfor samfunnsforskningen.

Vi vil imidlertid minne om at der — så vidt vi vet — allerede er etablert institutter som arbeider på dette felt i samtlige nordiske land. Det kan derfor tenkes at det vil by på vanskeligheter å samordne programmene i et nytt overstatlig institutt med disse nasjonale institutter. Dertil kommer at et nytt nordisk institutt nødvendigvis vil måtte kreve bevilgninger, muligens av en slik størrelsesorden at det vil kunne vanskeliggjøre økonomisk støtte til de allerede eksisterende institutter. I så fall vil vi være betenkt ved forslag om støtte til det nye tiltak.

Oslo, 20. november 1973

Det norske videnskaps-akademi i Oslo

Paulus Svendsen

Generalsekretær

Kjell Herlofsen

Forretningsfører

Chr. Michelsens institutt:

Vårt institutt har i de senere år ikke tatt opp egne prosjekter innen det fagområde som er nevnt i medlemsforslaget, men vi har for tiden et nært samarbeid med Sosiologisk institutt ved Universitetet i Bergen, særlig med professor Stein Rokkan som tidligere har vært knyttet til Chr. Michelsens institutt.

Vi vil gi uttrykk for positiv støtte til tanken om et nordisk institutt. Når det gjelder utforming av de videre planer for en eventuell etablering, vil vi anbefale at man søker samarbeid med Sosiologisk institutt i Bergen, idet vi har inntrykk av at forskerne der står meget sterkt nettopp på området komparativ tverr-nasjonal forskning.

Bergen, 20. november 1973

Chr. Michelsens institutt

Arvid Johnsen

Direktør

Institutt for samfunnsforskning:

Institutt for samfunnsforskning ser opprettelsen av et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning som et betydningsfullt og gledelig tilskudd til det nordiske sosialvitenskapelige miljø. Vi vil nevne følgende begrunnelser for dette syn:

1. Det er viktig å få utført komparativ samfunnsforskning av praktisk-politiske grunner. Ettersom samfunnsvitenskapelige forskningsresultater mer og mer brukes som et av grunnlagene for politiske beslutninger, må man sørge for at disse resultatene har en bredest mulig basis, og ikke kan tilbakeføres til lokale og nasjonale særdrag der forsk-

ningen ble gjort. Sammenlignende undersøkelser på tvers av nasjoner, som befinner seg på ulike utviklingsstrinn i forskjellige sosiale prosesser, vil bidra til dette.

2. Komparativ samfunnsforskning er viktig ut fra vitenskapelige hensyn. Utforskningen av hele samfunn og sentrale sosiale utviklingsprosesser har vært hemmet av at man bare har kunnet gjøre skikkelige datainnsamlinger og -analyser innenfor ett land. Utsagn om storsamfunn har derfor ofte blitt lokalistiske og fått liten almen gyldighet. Teoretisering om de større sosiale utviklingslinjer krever at man kan sammenligne flere nasjoner på en grundigere måte enn hittil. Slike systematiseringer vil i neste omgang komme den nasjonale planleggingen til gode.

3. Av de to foregående punkter følger at viktige forskningsmessige og politiske spørsmål overhodet ikke er blitt tatt opp hittil. Med et institutt for komparativ samfunnsforskning vil det eksistere en basis for undersøkelser av de grunnleggende betingelsene for sosial og økonomisk likhet, for sentraliserings- og desentraliseringstendenser, for maktforhold i samfunnet som helhet, for utvikling av rettferds- og velferdsoppfatninger osv. Disse og lignende problemer har man ofte bare kunnet nærme seg indirekte til nå.

4. Mulighetene for komparativ samfunnsforskning er — som forslagsstillerne peker på — store i Norden. De kommunikasjonsmessige, kulturelle og tekniske forutsetningene ligger vel til rette for et slikt foretak. Like viktig er det at nordiske samfunnsforskere har et meget utstrakt samarbeid på en rekke områder allerede. Grunnlaget for en aktiv sammenlignende forskning på bred front har imidlertid manglet.

5. Institutt for samfunnsforskning legger stor vekt på at den gruppen som skal drive det foreslåtte institutt har vist at den virkelig kan gjøre god samfunnsforskning. Både lederen, professor Erik Allardt, og hans medarbeidere er kjent som meget dyktige vitenskapsmenn.

6. Endelig vil vi peke på verdien av at komparativ nordisk samfunnsutforskning skal skje ved et nytt institutt, og ikke legges til et av de som allerede eksisterer. Vi betrakter en "institutt-pluralisme" innenfor samfunnsforskningen som et gode, fordi store konsentrerte forskningsinstitusjoner lett stivner til og får monolitisk preg, og derfor gir mindre rom for nye initiativ og nye ideer.

Av alle disse grunner finner vi å anbefale opprettelsen av et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning.

Oslo, 12. november 1973

Willy Martinussen
Bestyrer

Institutt for fredsforskning:

Vi vil først understreke at hensynet til en mest mulig selvstendig nordisk samfunnsforskning tilsier fastere organisasjonsmessige rammer omkring den. I åra som kommer vil innflytelsen fra EF-området antakelig tilta og de enkelte nordiske lands samfunnsforskning i økende

grad bli invitert til å delta i forskningsprogrammer som har sine tyngdepunkter utenfor Norden. Dette er naturligvis ikke noe onde i seg selv. Behovet for forskningsmessig kommunikasjon vil tvertimot øke etterhvert som samfunnsforskningen rundt omkring får større omfang. Men hensynet til de nordiske forskningsmiljøers innflytelse over utviklingen av egen forskning og utformningen av samarbeidsprosjekter med andre tilsier etter vårt skjønn relativt faste samarbeidsformer i Norden. Dette generelle forskningspolitiske synspunkt vil — om man først aksepterer det — selvsagt ikke ha samme relevans for alle felter av samfunnsforskningen. Imidlertid er det grunn til å tro at det har særlig betydning for anvendt samfunnsforskning, hvor den potensielle politiske innflytelse på problemvalg og behandlingsmåte kan være stor. Forslaget om et nordisk institutt for komparativ samfunnsforskning bør etter vår oppfatning sees i lys av dette og derfor vurderes positivt.

Av ting som angår dette forslaget mere spesielt, vil vi for det første legge vekt på behovet for videreutvikling av *teori og metode* i komparativ samfunnsforskning — og som også er understreket i forslaget. Videre at instituttet om det blir opprettet, vil legge en helhetsorientering til grunn for sin forskningsvirksomhet. Det forekommer oss riktig at nordisk anvendt samfunnsforskning får et sterkere innslag av studier omkring samfunnsutvikling og samfunnsfunksjoner i bred forstand, og det er sikkert også viktig for presentasjonen av detaljerte forskningsresultater overfor politikere og praktikere at de kan plasseres i relativt brede samfunnsmessige sammenhenger. Hva angår det empiriske grunnlaget for nordisk komparativ samfunnsforskning, kan de nordiske land av og til synes vel like til å påkalle den helt store interessen. På den andre siden vil det naturligvis alltid være viktig for anvendt forskning i Norden å arbeide med levetilstandene i dette området. Vi vil tro at det ikke minst i dag er behov for å videreføre den smule tradisjon som eksisterer for spesifikke nordiske samfunnsmessige løsninger (jfr. det som er sagt innledningsvis). At instituttet vil legge en tverrvitenskapelig orientering til grunn for sin virksomhet er i denne sammenheng ganske selvfølgelig.

Når det gjelder den rent organisasjonsmessige siden av spørsmålet er det naturlig å legge et slikt institutt til Finland siden det allerede eksisterer anvendte sosialvitenskapelige institutt i de andre nordiske land. Men det er også andre grunner til det, f. eks. at Finland har de lengste tradisjoner i komparativ samfunnsforskning. Vi vil imidlertid understreke at forholdene rent praktisk bør legges tilrette slik at instituttet blir nordisk i egentlig forstand. Dette må innebære at forskere fra andre nordiske land får en rimelig plass i instituttets stab og i dets forskningsutdanningsvirksomhet. Slik vi har oppfattet forslaget, vil det bety en styrking snarere enn en svekking av de nasjonale forskningsmiljøer.

Det hörer også med i bildet at professor Erik Allardt, som er kandidat til lederstillingen ved instituttet, er alment anerkjent som meget godt skikket til å lede nordisk forskning på de områdene som er antydnet i forslaget, og at det for hans vedkommende dreier seg om en videreføring av prosjekter som allerede har vakt betydelig interesse.

Vi stiller oss således positivt til grunntrekkene i forslaget.

Oslo, 20. november 1973

For Institutt for fredsforskning

Kjell Skjelsbæk

Bestyrer

Tord Høivik
Forskningsleder

S v e r i g e:

Universitetskanslersämbetet:

1 Remissbehandling

Yttranden i ärendet har inhämtats från universiteten i Uppsala och Göteborg samt instituttet för social forskning (*se nedan*).

Remissinstanserna delar förslagsställarnas uppfattning att den forskning, som under ledning av professor Erik Allardt bedrivs vid institutionen för jämförande sociologi vid Helsingfors universitet, är av stort intresse. Det är därför enligt remissinstanserna angeläget att professor Allardt får möjligheter att även efter 1975 fortsätta sin framgångsrika komparativa samhällsforskning.

Förslaget att förvandla institutionen i Helsingfors till ett nordiskt institutt för komparativ samhällsforskning tillstyrks av *samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg* men avstyrks av de övriga remissinstanserna.

Göteborgsfakulteten påpekar att behovet av en komparativ forskning kring de nordiska länderna länge har påtalats på samhällsvetenskapligt håll. De kartläggningar som i den internationella litteraturen gjorts av de nordiska ländernas sociala förhållanden har i betydande utsträckning gjorts av amerikanska samhällsvetare och på ganska lösa grunder. Forskningsmässigt erbjuder just jämförelser mellan de nordiska länderna åtskilligt av intresse genom att man här kan överblicka olikheterna och studera vad vissa skillnader haft för sociala konsekvenser och innebörd. En kartläggning av denna art förutsätter en kontinuerlig forskning. En sida i den jämförande forskningen måste bli att bygga upp ett dataförande arkiv. Att ge en internationellt erkänd forskare som professor Allardt möjlighet att fortsätta den forskning han börjat inom ramen för ett forskningsinstitut måste sägas vara ett rationellt utnyttjande av tillgängliga forskningsresurser, framhåller fakulteten.

Juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala anser att det föreslagna institutet skulle kunna fylla betydelsefulla uppgifter på samhällsforskningens fält. Fakulteten är dock inte beredd att förorda inrättande av ett sådant institut, innan ett sedan länge påyrkat institut för komparativ rättsvetenskaplig forskning av mera allsidig orientering kommit till stånd.

Rektorsämbetet och samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala påpekar att det är en central uppgift för befintliga samhällsvetenskapliga institutioner att bedriva forskning med en sådan allmän inriktning som det föreslagna institutet förutsätts göra.

Samhällsvetenskapliga fakulteten framhåller att man vid behov torde kunna lägga ut beställning från stat eller forskningsråd till institutionerna rörande särskilt intressanta frågor. Sådant förekommer sedan länge, t. ex. inom ramen för statliga utredningar. Fakulteten finner inte det framlagda förslaget välgrundat och avstyrker detsamma.

Rektorsämbetet anser att komparativa studier vid universitetsinstitutioner bör stimuleras genom andra mindre resurskrävande åtgärder än tillskapandet av ett särskilt institut. Rektorsämbetet förordar att professor Allardt erhåller sådana arbetsförhållanden att han kan fortsätta sina komparativa studier. Rektorsämbetet förordar vidare att ett antal stipendier för forskare från andra nordiska länder knyts till professor Allardts institution och att medel ställs till förfogande för seminarier i komparativ samhällsforskning vid andra nordiska universitet.

Institutet för social forskning framhåller att helhetsbetonade jämförande studier av samhällsutvecklingen i de nordiska länderna är ett inom den nordiska forskningen försummat område. Institutet finner det vara mycket angeläget att professor Allardts forskningsprojekt ges betryggande resurser, så att fortsatta studier möjliggörs, och att ansvaret för en betryggande resurstilldelning blir samnordiskt. Det är dock inte tillfredsställande klarlagt om en sådan betryggande resurstilldelning bäst kommer till uttryck genom inrättande av ett särskilt institut. Man kan i stället tänka sig att vid institutet för social forskning och dess motsvarigheter i övriga nordiska länder inrätta befattningar för gästforskare från övriga nordiska länder. En sådan lösning skulle stimulera de nordiska kontakterna inom en mera flexibel ram och med minskad risk för isolering som ett särskilt institut med trots allt begränsad resurstilldelning alltid innebär. Ett sådant forskarutbyte skulle enligt institutets mening också verka stimulerande på redan befintliga forskningsmiljöer.

2 Behandling i fakultetsberedningen för rätts- och samhällsvetenskaperna

Fakultetsberedningen för rätts- och samhällsvetenskaperna framhåller att komparativ samhällsforskning bedrivs vid en rad institutioner i Norden. Jämförande studier av samhällsförhållanden i de nordiska

länderna är en viktig gemensam nordisk forskningsuppgift och sådana studier bör stimuleras och stödjas på olika sätt.

Förslaget att omvandla just den aktuella finska institutionen till ett nordiskt institut finner beredningen däremot inte motiverat. Att forskningsområdet är tvärvetenskapligt och spänner över alla de nordiska länderna innebär inte att det skiljer sig från andra samhällsvetenskapliga forskningsområden på ett sätt som skulle motivera inrättande av ett institut för ändamålet. Beredningen avstyrker därför förslaget.

Enligt beredningens uppfattning är det forskningsprojekt som leds av professor Allardt av stort intresse och denne bör därför erhålla möjligheter att fortsätta sin verksamhet. Det är således forskningsprojektet som sådant som bör stödjas resursmässigt och inte den institution vid vilken det för närvarande bedrivs. Eftersom projektet får anses vara en angelägen nordisk forskningsuppgift bör det ankomma på i första hand de samhällsvetenskapliga forskningsråden i de nordiska länderna att gemensamt ställa resurser för fortsatt forskningsverksamhet till förfogande.

3 UKÄ:s ställningstagande

UKÄ instämmer i den bedömning som fakultetsberedningen för rätts- och samhällsvetenskaperna gjort. UKÄ avstyrker således bifall till det framlagda förslaget om ett särskilt institut, samtidigt som UKÄ vill understryka att det är synnerligen angeläget att professor Allardts fortsatta forskningsverksamhet tryggas genom andra insatser.

Stockholm den 10 december 1973

Hans Löwbeer

Annika Belkert

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Huvudsyftet med medlemsförslaget om inrättande av ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning är att åstadkomma "en utökad nordisk forskning om samhället i vid mening, dess funktioner och utvecklingstendenser", varigenom centrala orsakssammanhang och utvecklingstendenser kan undersökas och klarläggas.

Som påpekas i bifogade yttrande från samhällsvetenskapliga fakulteten är det en central uppgift för befintliga samhällsvetenskapliga institutioner att bedriva forskning med en sådan allmän inriktning.

I PM om ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning (upprättat av statens samhällsvetenskapliga kommission i Finland) ges exempel på forskningsuppgifter som anses angelägna för ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning. Länderkomparativa studier avseende

levnadsnivå och välfärd, jämlikhet, livskvalitet, administrativa principer samt arbetsrättsliga problem är några sådana exempel. I nämnda PM och i medlemsförslaget väcks tanken att institutionen för jämförande sociologi i Helsingfors, vid vilken ett forskningsprojekt rörande komparativa studier av de nordiska samhällena bedrivs under professor Erik Allardts ledning, skulle utgöra basen för det föreslagna nordiska institutet.

Rektorsämbetet delar juridiska fakultetens uppfattning att komparativa studier av ovan angiven art är betydelsefulla och kan leda till värdefulla resultat. Sådan forskning bedrivs också vid olika universitetsinstitutioner och bör kunna stimuleras ytterligare genom andra mindre resurskrävande åtgärder än tillskapandet av ett särskilt institut. Ett sätt kan vara att genom särskilda forskningsstipendier möjliggöra forskning i annat nordiskt land för forskare med inriktning på komparativa studier avseende de nordiska länderna.

Rektorsämbetet förordar för sin del att professor Allardt erhåller sådana arbetsförhållanden att han får möjlighet att fortsätta sina komparativa studier, vilka utan tvivel är av stort vetenskapligt värde. Vidare förordar rektorsämbetet att ett antal stipendier för forskare från andra nordiska länder knytes till professor Allardts institution och att medel ställes till förfogande för seminarier i komparativ samhällsforskning vid andra nordiska universitet.

Uppsala den 24 oktober 1973

Torgny Segerstedt

Jörgen Ullenhag

Uppsala universitet, juridiska fakulteten:

Det föreslagna institutet skulle enligt fakultetens mening kunna fylla betydelsefulla uppgifter på samhällsforskningens fält. Flera av de ämnen, som härvid kommer i fråga, hör till fakultetens verksamhetsområde, särskilt inom den offentliga rätten och straffrätten. Komparativa studier skulle här kunna ge värdefulla resultat. Genom samordning med näralliggande forskning skulle arbetet inom de rättsvetenskapliga ämnena helt visst kunna berikas.

Samtidigt som fakulteten är angelägen att betona vikten av den föreslagna organisationen synes det emellertid nödvändigt att framhålla, att ett institut för komparativ rättsvetenskaplig forskning av mera allsidig orientering hör till de reformer, som länge påyrkats. Ur prioriteringspunkt kan det därför vara mindre lyckligt att nu förbereda inrättan-

det av en institution med ett arbetsprogram, som i vart fall ur fakultetens synpunkt ter sig som mera begränsat än det, som förordats för det föreslagna nordiska institutet för komparativ rätt. För förverkligande av detta länge förberedda institut synes en splittring av resurserna fakulteten mindre lycklig.

Uppsala den 10 oktober 1973

För juridiska fakulteten
Stig Strömholm

Ingrid Henriksson

Uppsala universitet, samhällsvetenskapliga fakultetens fakultetsnämnd:

Det är en central uppgift för universitetens samhällsvetenskapliga institutioner att bedriva forskning "om samhället i vid mening, dess funktioner och utvecklingstendenser". Det är tämligen självklart att man därvid skall sträva efter att belysa "centrala orsakssammanhang" för att få resultat av allmänt intresse.

Det synes inte motiverat att inrätta ett nordiskt institut för att få sådant utträttat, som universitetsinstitutioner i stort antal gör eller borde göra. Vid behov torde man kunna lägga ut beställning från stat eller forskningsråd till institutionerna rörande särskilt intressanta frågor. Sådant förekommer sedan länge, t. ex. inom ramen för statliga utredningar. — Vid sådan beställning kan den redan existerande organisationen i Finland komma i fråga, om den synes lämplig för uppdraget.

I PM om ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning (upprättat av statens samhällsvetenskapliga kommission i Finland) framhävs behovet av länderkomparativa studier beträffande t. ex. levnadsnivå och välfärd, jämlikhet, livskvalitet, maktstrukturer m. m.

Frågor som de nämnda har med stor insats av resurser men utan lika stor framgång behandlats inom vissa nordiska länder vart för sig. Särskilt långtgående resultat har inte vunnits beträffande mätmetoder, klassifikationssystem eller klarläggande av orsakssamband. I förhållande till resursinsatserna torde ett nordiskt institut knappast kunna uppnå betydande resultat vid en jämförelse mellan länderna beträffande sådant som inte har kunnat klarläggas något så när entydigt ens inom ett land trots ambitiösa försök.

Därtill må påpekas, att jämförelser mellan länder inte självklart är ett bättre sätt att använda resurser än fördjupning av problemundersökningen inom ett land. Den senare kan i många fall medföra större kunskapstillskott.

Fakulteten anser att förslag om inrättande av nya forskningsinstitut

för speciella syften måste vara synnerligen välgrundade. Som framgår ovan anser fakulteten inte att föreliggande förslag är välgrundat.

Fakulteten avstyrker förslaget.

Uppsala den 20 september 1973

Å fakultetsnämndens vägnar

Gunnar Arpi

Dekanus

Göteborgs universitet, rektorsämbetet hänvisar i skrivelse den 24 oktober 1973 till samhällsvetenskapliga fakultetens yttrande av den 22 oktober 1973 (se nedan).

Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

Förslaget går ut på att inrätta ett institut för komparativ samhällsforskning med uppgift att utföra konkreta jämförande undersökningar av levnadsnivåförhållanden i de nordiska länderna, att bidra till utvecklingen av metoder för komparativ forskning och att vid behov fungera som koordinerande organ för komparativa forskningsprojekt. Institutet bör vara inriktat på akademisk forskning av samhällsliga sidor som ännu inte tillräckligt analyserats. Exempel på forskningsuppgifter uppräknas i förslaget.

En sådan jämförande forskning har bedrivits och kommer att bedrivas vid institutionen för jämförande sociologi vid Helsinki universitet under tiden 1970—1975 under ledning av professor Erik Allardt. En omfattande studie av levnadsnivån i de nordiska länderna har där nyligen slutförts. Den har bland annat möjliggjorts av att professor Allardt innehåller en forskningsprofessur under ovannämnda period.

Fakulteten vill starkt tillstyrka förslaget om inrättandet av ett ovan nämnt institut. Behovet av en komparativ forskning kring de nordiska länderna har länge påtalats på samhällsvetenskapligt håll. Vi har de senare åren sett flera komparativa forskningsprojekt, t. ex. de under ledning av professor Stein Rokkan och Erik Allardt. Vi saknar insikter i hur de nordiska ländernas samhällsstruktur förhåller sig till varandra och till andra länder. Det här är både ett vetenskapligt och praktiskt intresse. I den akademiska undervisningen saknas texter kring Nordens samhällen. De kartläggningar som i den internationella litteraturen gjorts av de nordiska ländernas sociala förhållanden, har i betydande utsträckning gjorts av amerikanska samhällsvetare och på ganska lösa grunder. Denna bristande kartläggning har lett till uppkomsten av gans-

ka felaktiga föreställningar om förhållandena i Norden. Forskningsmässigt erbjuder just jämförelsen av de nordiska länderna åtskilligt av intresse genom att man här kan överblicka olikheterna och kunnat studera vad vissa skillnader haft för sociala konsekvenser och innebörd.

En kartläggning av denna art förutsätter en kontinuerlig forskning. En sida i den jämförande forskningen måste bli att bygga upp ett dataförvarande arkiv. Forskningen måste bli en blandning av tvärsnittsundersökningar och historiskt orienterade uppföljningsundersökningar. Material av denna art har insamlats i Norge av professor Stein Rokkan och i Finland av professor Erik Allardt. Det skulle behövas en liknande informationsuppbyggnad i Sverige och Danmark. Av vikt här är att det sker en koordination så att relevanta jämförelser kan göras mellan de nordiska länderna samt mellan likartade regioner, ortstyper och befolkningsgrupper oavsett ländertillhörighet. En forskning av denna art skulle ge material av betydelse för samhällsforskning inom många områden och för högre undervisning. För närvarande vet sociologistuderande mer om samhällena i USA och Sovjet än om hur det är i grannländerna.

Professor Erik Allardt är en internationellt erkänd forskare, som väl meriterat sig på det komparativa forskningsområdet, och den undersökning han nyligen utfört rörande levnadsförhållanden i de nordiska länderna är av utomordentligt intresse. Att ge denna forskare möjlighet att fortsätta den forskning han börjat inom ramen för ett forskningsinstitut måste sägas vara ett rationellt utnyttjande av tillgängliga forskningsresurser.

Inrättandet av ett här avsett institut, inriktat på komparativ forskning, aktualiserar en fråga som tidigare väckts inom sociologförbundet av Gustaf de Laval och Bengt Rundblad; inrättandet av ett svenskt samhällsvetenskapligt dataarkiv. (Se Forskningsrapport nr 13, sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet.) Som ovan nämnts saknar vi ett mera övergripande dataarkiv för historiskt och komparativt material av den art som uppbyggts i t. ex. Finland och Norge.

Göteborg den 22 oktober 1973

Kurt Grönfors

Marianne Glass

Statens råd för samhällsforskning:

Forskningsrådet anser det väsentligt, att kvalificerade gemensamma nordiska forskningsprojekt prioriteras såväl av de nordiska forskningsråden som av andra forskningsstödjande organ.

Den av professor Erik Allardt ledda verksamheten vid Helsingfors

universitet finner rådet synnerligen betydelsefull. De nordiska samhällsvetenskapliga forskningsråden och riksbankens jubileumsfond har redan tidigare anvisat medel för forskningsarbetet.

Forskningsrådet tillstyrker, att det av Allardt bedrivna forskningsarbetet inom området nordisk komparativ samhällsforskning även i fortsättningen stödes genom gemensamma nordiska insatser. Rådet anser sig dock ej ha möjlighet att på förefintligt material ta ställning till den institutionella ramen för forskningsarbetet.

Stockholm den 29 november 1973

För statens råd för samhällsforskning

Torgny Segerstedt

Åke Bruhn-Möller

Institutet för social forskning:

Förslaget innebär att institutionen för komparativ sociologi vid Helsingfors universitet omvandlas och utvidgas till ett institut med uppgift att bedriva samnordisk komparativ samhällsforskning med helhetsinriktning.

Institutet för social forskning delar förslagsställarnas uppfattning vad gäller behovet av studier av hela samhällen med ett helhetsbetonat perspektiv och den komparativa ansatsens fruktbarhet vid sådana studier. Helhetsbetonade jämförande studier av samhällsutvecklingen i de nordiska länderna är ett inom den nordiska forskningen försummat område. Flertalet helhetsbetonade jämförande studier av de nordiska länderna har gjorts av utomnordiska forskare från utgångspunkter som varit naturliga med hänsyn till dessa forskares ursprungsland. Det forskningsprojekt som sedan något år pågår vid institutionen för komparativ sociologi under ledning av professor Erik Allardt har väckt stort intresse och stimulerande kontakter har kommit till stånd. Institutet finner det därför vara mycket angeläget att denna forskning ges betryggande resurser så att fortsatta studier möjliggörs och att ansvaret för en betryggande resurstilldelning bör vara samnordiskt.

Huruvida en sådan betryggande resurstilldelning bäst kommer till uttryck som ett samnordiskt ansvar genom inrättande av ett särskilt institut är dock inte tillfredsställande klarlagt i föreliggande material. Under förutsättning att professor Allardts projekt ges betryggande möjligheter att slutföras kan man tänka sig att stimulera komparativ nordisk samhällsforskning genom att vid institutet för social forskning och dess motsvarigheter i övriga nordiska länder inrätta befattningar för gästforskare från övriga nordiska länder. En sådan lösning skulle stimulera de nordiska kontakterna inom en mera flexibel ram och med minskad

risk för isolering som ett särskilt institut med trots allt begränsad resurstilldelning alltid innebär. Ett sådant forskarutbyte skulle också verka stimulerande på redan befintliga forskningsmiljöer.

Stockholm den 20 november 1973

Bertil Olsson

Sten Johansson

Utrikespolitiska institutet har i skrivelse den 29 augusti 1973 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Statsvetenskapliga förbundet:

Institutet avses komma att anknyta till de jämförande studier av levnadsnivån i de nordiska länderna, som för tre år sedan inleddes av professor Erik Allardt vid institutionen för jämförande sociologi vid Helsingfors universitet och som är planerade att pågå fram till år 1975. Sammanlagt beräknas fem forskare komma att vara anställda vid institutet, och studierna föreslås bli inriktade på de nordiska samhällena som helheter. I en till förslaget fogad promemoria anges jämförelser av förvaltningsapparat, maktstruktur och idéutveckling bland angelägna arbetsuppgifter.

En ofta berättigad invändning mot särskilt organiserade institut är risken för uttunning och försämring av motsvarande verksamhet vid universitetens institutioner. Bland annat av dessa skäl har Statsvetenskapliga förbundet ställt sig avvisande till inrättandet av ett fristående nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning (*Sak A 400/k*). I det här aktuella fallet finns det dock knappast rum för några betänkligheter i den riktningen. Kvantitativt sett kommer det föreslagna institutet att härbärgera en mycket liten del av de samlade ansträngningarna på detta centrala och väl etablerade område för forskning och undervisning. Kvalitativt sett, däremot, kommer det att kunna bli av strategisk betydelse för den vidare utvecklingen av jämförande nordiska studier vid universiteten.

Eftersom man inte gärna kan experimentera med hela samhällen, är den empiriska samhällsforskningen hänvisad till jämförelse i efterhand. I motsats till vad som gäller på flertalet naturvetenskapliga områden, kan samhällsforskningen sällan ingripa i händelseförloppet. Ideala betingelser för jämförelse kan då inte erhållas genom särskilt ordnade försök. Det praktiskt viktigaste sättet att reducera verkningarna av denna grundläggande svårighet är att koncentrera uppmärksamheten till länder, som är tillräckligt lika för att en stor grupp av faktorer ändå

skall kunna hållas under kontroll. De nordiska länderna med sina relativt ensartade förhållanden erbjuder i stor utsträckning denna möjlighet, och en icke obetydlig del av den empiriska samhällsforskningen i Norden begagnar sig härav.

Ändå är det slående att inte ännu mer av detta slags studier faktiskt har kommit till utförande. Delvis beror detta på att ingen institution i Norden känner särskilt ansvar för att inspirera, underlätta och samordna fortsatta ansträngningar i denna riktning. Ingenstans har man särskilt arbetat med att göra statistiska kategorier jämförbara. Ingenstans arkiveras jämförbara uppgifter från alla de nordiska länderna. Ingenstans har man systematiserat de erfarenheter som vunnits av tvärnationellt upplagda fältundersökningar i Norden. Redan dessa skäl talar för att det föreslagna institutet bör komma till stånd. Därtill kommer värdet av de direkta, substantiella bidrag till det jämförande studiet av nordiska förhållanden, som institutets egna forskare kommer att ge. Ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning kommer inte att begränsa sina kontakter enbart till Helsingfors universitet. Än mindre kommer det att sluta sig inom sig självt. Statsvetenskapliga förbundet utgår ifrån att det kommer att samla forskare från flera olika nordiska länder.

Statsvetenskapliga förbundet vill tillstyrka att ett nordiskt institut för komparativ samhällsforskning skapas enligt de riktlinjer och under den ledning som medlemsförslaget förutsätter. Allt tyder på att det omedelbart kommer att omfattas med förtroende och att det kommer att etablera ett fruktbarande samarbete med forskare i hela Norden.

Stockholm den 12 november 1973

Olof Ruin
Professor,
Statsvetenskapliga förbundets
ordförande

Medlemsförslag

om instiftande av Nordiska rådets idrottspris

(Väckt av Anders Aune, Mauno Forsman, Svend Horn, Essen Lindahl Bror Lillqvist, Matthias Á. Mathiesen, Sven Mellqvist, Arne Nilsen och Jón Skaftason)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

I denne anledning skal man meddele, at ministeriet for kulturelle anliggender har oplyst, at dette ministerium i forbindelse med tidligere medlemsforslag til Nordisk Råd om oprettelse af priser for henholdsvis scenekunst og for billedkunst har givet udtryk for den opfattelse, at man nøje må overveje formerne for det fremtidige nordiske samarbejde inden for de forskellige områder, og at man, indtil sådanne overvejelser har fundet sted mellem de nordiske lande, stiller sig tvivlende over for det rigtige i at udvide antallet af nordiske priser.

Ministeriet for kulturelle anliggender tilføjer, at spørgsmålet om nordisk samarbejde på idrættens område har været indledende overvejet i de i henhold til den nordiske kulturaftale etablerede organer, men at der endnu ikke foreligger konkrete forslag på området. Sagen vil imidlertid blive viderebehandlet i 1974 på basis af bl. a. oplysninger om allerede stedfindende samarbejde på idrætsområdet.

Disse bemærkninger kan indenrigsministeriet for sit vedkommende tiltræde.

København, den 6. december 1973

P. m. v.

E. b.

M. Bjørnbak-Hansen

Sekretær

Idrættens Fællesråd:

På Idrættens Fællesråds møde onsdag den 17. oktober 1973 drøftede man bl. a. Deres skrivelse af 16. ds. indeholdende forslag om indstiftelse af en *Nordisk Råds idrætspris*.

Der var fra samtlige tilsluttede idrætsorganisationer stor glæde over den opbakning, som idrætten på denne måde ville få, og man kunne tilslutte sig, at en sådan idrætspris blev indstiftet.

Hvorledes man i praksis finder frem til modtageren blev ikke nærmere drøftet, men fra de danske idrætsorganisationer vil man gerne være med til at formidle indstillingerne, ligesom man stiller sig positiv til at udpege et medlem til den jury, der skal tage endelig stilling.

I øvrigt er man parat til at hjælpe med yderlige oplysninger, hvis det skulle ønskes.

København, den 25. oktober 1973

B. f. v.

Emanuel Rose

Generalsekretær

F i n l a n d

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete samt statens idrottsnämnd att inkomma med utlåtande i ärendet; förslaget tillstyrkes av *idrottsnämnden*.

På idrottens område har Nordiska rådet tidigare givit en rekommendation (*rek. nr 2/1971 angående ekonomiskt stöd till nordiskt idrottsutbyte*), vars behandling fortsätter i de nordiska samarbetsorgan som tillsatts med stöd av det nordiska kulturavtalet.

Ministeriet stöder tanken på främjande av nordiskt samarbete på ifrågavarande område, dock så att man vid prövningen av samarbetsformerna undersöker möjligheterna att finna fram till andra former för främjande av verksamheten på området, eventuellt genom att åvägbringa nordiska stipendier, i stället för att utöka antalet nordiska prisserier, då i sistnämnda fall sådana personer ofta tillmäts betydelse, som åtminstone i sitt hemland på sitt eget område redan uppnått en ansenlig position.

Däremot kunde t. ex. ett stipendiesystem ge även unga personer, som på sin bana vid ifrågavarande tidpunkt måhända ännu är okända, möjligheter att mottaga intryck genom studieresor till de övriga nordiska länderna.

För att få en klarare helhetsbild av situationen på området, borde man, enligt undervisningsministeriets åsikt, innan ytterligare åtgärder vidtas dock först avvakta förverkligandet av Nordiska rådets förenämnda rekommendation.

Ministeriet kommer att ta slutlig ståndpunkt i ärendet först i sam-

band med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 23 april 1974

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Finlands riksidrottsförbund:

Tanken om konstituteringen av den årligen utdelade Nordiska rådets idrottspremie är i och för sig synnerligen värd understöd. Som motivering för premien kan anses, som även upphovsmännen till förslaget har framfört, den alltmer ökande betydelsen av fysiska kulturen i olika områden i samhällslivet samt dess värdering och det allmänna intresset för den. Även den allmänt godkända och erkända roll, som fysiska kulturen spelar i växelverkan och i umgänge mellan länderna samt redan enbart rikligheten av nordiska traditionella idrottsutbyten är fakta, som talar för konstitueringen av premien.

Enligt förslaget skulle premien utdelas årligen antingen till en meriterad idrottsman eller idrottsledare. För att premien verkligen skulle utöva en främjande inverkan på fysiska kulturen i Norden, bör den täcka de olika grupperna inom fysiska kulturens område i så vid utsträckning som möjligt. Då skulle premien omfatta bl. a. idrottarna, idrottsledarna, tränarna, forskarna inom idrottsvetenskapens område, personerna i fysiska kulturens information o. s. v.

För användningsändamålet av premiesumman borde utarbetas skilda instruktioner i varje enskilt fall. Till exempel till idrottsmannen kunde den beviljas för studie- och träningsändamål, till tränarna för fortbildningen inom träningens område o. s. v.

För utkorande av premiemottagaren borde allmänna kriterier och ett system definieras, enligt vilket kandidaternas förslagsrum bestäms och det slutgiltiga valet äger rum.

Helsingfors den 7 januari 1974

Finlands riksidrottsförbund

Mauri Oksanen

Generalsekreterare

Arbetaridrottsföreningarnas centralförbund¹:

Förslaget om instiftande av Nordiska rådets idrottspris är ett bevis på en ökning av motionskulturens betydelse, och dess förverkligande är en åtgärd som man på allt sätt bör varmt understöda.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Förslagets innehåll utgår enligt vår åsikt emellertid från en onödigt smal grundval, då förslagets huvudtema är prisbelönande av en idrottsman/kvinna eller ledare. Man bör dock konstatera, att idrott i ordets egentliga betydelse endast utgör ett delområde inom motionskulturen. Enligt vår åsikt borde ett sådant samnordiskt erkännandepreis omfatta hela moionskulturens verksamhetsområde. Härtill tycks å andra sidan även förslagsställarna syfta, när de i sin motivering talar om handikappidrott och konditionsmotion. Detta betydande erkännande borde kunna utdelas åt en förtjänt person på vilket område av motionskultur som helst. Att priset omfattar hela motionskulturområdet, borde också framgå av prisets benämning.

En med samhällets intresse överensstämmelse helhetsmålsättning för motionskulturen har hitills till en stor del varit obestämd och de olika verksamhetsnivåernas betoning och betydelse har snedvridits. En överbetoning av elitidrotten har ägt rum på de övriga verksamhetsnivåernas bekostnad. Att öva en individs förutsättningar på något specialområde av motionen till toppen är inte ett mål som bör avvisas. Sådana strävanden bör understödjas. Detta kan emellertid inte vara något uteslutande mål eller ens huvudmål för motionskulturen, såsom biprodukt av strävandena till vars förverkligande man tillgodoser samtliga medborgares motionsbehov. Enligt vår åsikt bör man genom ett samnordiskt erkännandepreis stärka motionskulturens helhet samt dess ställning vid sidan av andra kulturformer.

Helsingfors den 13 december 1973

Arbetarydrottsföreningarnas centralförbund r. f.

Sulo Hostila
Ordförande

Toni Bärlund
Generalsekreterare

Finlands bollförbund¹:

Finlands bollförbund, vars idrottsmässiga förbindelser med de nordiska brödraförbunden knöts redan år 1907, anser det väckta förslaget som bra och nödvändigt. Förslaget är ägnat att framhäva motionens och idrottens betydelse inom det nordiska kulturutbytet.

Beträffande valet av pristagare anser vi, att vederbörande länders olympiska kommittéer kanske är de mest kompetenta organen för denna uppgift. De nationella olympiska kommittéerna bör kunna ställa sina förslag på grundval av de nationella förbundens förslag.

Helsingfors den 12 november 1973

Finlands bollförbund
E. Poroila
Generalsekreterare

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Arbetarnas idrottsförbund¹:

— — — meddelar vi, att vårt förbund inte motsätter sig ifrågasvarande projekt.

Hagalund den 16 november 1973

Arbetarnas idrottsförbund

Ossi Sjöman

Generalsekreterare

Finlands svenska centralidrottsförbund r. f.:

— — — meddela, att frågan behandlats inom vår styrelse, som funnit förslaget positivt och värt att omfatta, icke minst med tanke på den allt större utbredning idrottsrörelsen fått och fortfarande får inom alla samhällsskikt och befolkningsgrupper i Norden.

Helsingfors den 28 november 1973

Finlands svenska centralidrottsförbund

Roland Wiik

Kanslichef

N o r g e**Kirke- og undervisningsdepartementet**

Departementet har forelagt saken for medlemmene av Statens idrettsråd som i det store og hele har stilt seg positive til forslaget. Det er i denne forbindelse bl. a. gitt uttrykk for at det vil styrke idrettens verdi for vårt samfunn at den ved en egen pris likestilles med andre kulturaktiviteter. På den annen side er det uttrykt tvil om en eventuell pris bare burde kunne tildeles en fremstående idrettsmann/idrettskvinne eller idrettsleder. Også andre enkeltpersoner som på en eller annen måte måtte ha gjort seg fortjent, burde komme i betraktning. — Videre er det blitt understreket at forutsetningen må være at den person som blir utpekt som prisvinner selv bare får et synlig bevis for dette, og at en eventuell pengesum må gå til et formål som vedkommende interesserer seg for. — Videre er det blitt pekt på at en eventuell pris ikke bør kunne tildeles samme person mer enn en gang, samt at det vil by på vanskeligheter å finne fram til den rette kandidat, og at dette spørsmålet må vurderes nærmere.

Kirke- og undervisningsdepartementet vil for sin del henlede oppmerksomheten på at spørsmålet om nordisk idrettssamarbeid for tiden er under behandling i organene under den nordiske kulturavtalen. Som

¹ Yttrandet översatt från finska.

det fremgår av Nordisk ministerråds beretning til Nordisk råds 22. sesjon (C 1, side 60), vil man på grunnlag av en kartlegging av det omfattende nordiske samarbeidet som eksisterer på dette område, overveie i hvilke former idrettssamarbeidet kan støttes under hensyn til kulturavtalens bestemmelser.

Etter departementets mening kan en eventuell nordisk idrettspris vise seg å bli av betydning som uttrykk for anerkjennelse av idretten i sin alminnelighet og nordisk idrettssamarbeid i særdeleshet, og dermed også som stimulans for dette området. Forutsetningen er at man kan finne fram til en praktisk ordning. I tilfelle er det flere spørsmål som må vurderes nærmere.

På den annen side bør forslaget om en eventuell idrettspris etter departementets oppfatning ikke vurderes isolert, men tas opp og prioriteres i sammenheng med andre mulige former for støtte og stimulans til nordisk idrettssamarbeid. Dette bør gjøres i forbindelse med det nevnte arbeid som nå utføres innenfor kulturavtalens organer.

På bakgrunn av det som er sagt ovenfor, mener departementet at det nå er for tidlig til å ta noe endelig standpunkt til forslaget om en Nordisk råds idrettspris.

Oslo, 8. februar 1974

Etter fullmakt

Olav Hove

Thomas Mauritzen

Norges idrettsforbund:

Forslaget ble behandlet av Idrettsstyret i møte 15. november, der det ble gitt uttrykk for sterk interesse, blant annet ut fra den begrunnelse forslagsstillerne selv har gitt, der de trekker sammenlikning med Nordisk Råds kulturpris.

Derimot er Idrettsstyret ikke enig i forslaget for så vidt gjelder konklusjonen, der det antydes at prisen bør gis til en eliteidrettsutøver.

En eventuell pris bør, etter Idrettsstyrets oppfatning, gå til den (organisasjon/institusjon/enkeltperson) som innenfor det gitte tidsrom gjør en særlig innsats for idretten som kultur-/samfunnsfaktor. En slik utdeling, i regi av Nordisk Råd, vil være i tråd med de retningslinjer idretten i Norden i dag arbeider etter, og dermed kunne bli av stor betydning for en viktig felles sak.

Når Idrettsstyret ikke har ønsket å slutte seg til tanken om opprettelse av en elitepris, har det sine meget klare årsaker. Dels opplever vi en noe nær inflasjonsartet utvikling når det gjelder belønninger av denne type, og det bør — etter Idrettsstyrets syn — ikke være Nordisk Råds

oppgave å forsterke denne utvikling. Dels vil en med den lösning Idrettsstyret antyder ha en enestående anledning til å manifestere idrettens plass i dagens nordiske samfunn.

Oslo, 17. desember 1973

Norges idrettsforbund

O. J. Bangstad

Formann

Thor Hernes
Generalsekretær

Norges handicapidrettsforbund:

Saken ble behandlet av vårt forbundsstyres arbeidsutvalg den 14. november 1973, hvor følgende vedtak ble fattet:

Det var enighet om å anbefale tanken om Nordisk Råds idrettspris.

Oslo, 22. november 1973

Norges handicapidrettsforbund

Odd Garaas

Sekretær

S v e r i g e

Sveriges riksidrottsförbund (RF):

RF välkomnar ett instiftande av ett Nordiska rådets idrottspris för en förtjänt idrottsman/kvinna eller idrottsledare. Onekligen måste ett sådant pris, som RF uppfattar det, ge idrottsutövandet en positiv och tacknämlig stimulans och skapa ett gott PR-värde för idrotten i Norden.

RF är positivt till förslaget att specialförbunden skall få nominera kandidaterna till priset, men önskar att även distriktsförbunden inom RF får denna nomineringsrätt.

Vad angår de kriterier — statuter — vilka skall gälla vid valet av pristagare, vill RF starkt framhålla betydelsen av att hänsyn tas även till motions- och breddidrottsliga meriter och till uppträdandet under och vid sidan av idrottsutövandet.

RF föreslår att två representanter för idrottsrörelsen i vart och ett av de nordiska länderna, varav en bör vara aktiv idrottsman eller kvinna, ges förtroendet att utgöra jury. Det förefaller RF härvid lämpligt att de högsta förtroendevalda inom de nordiska idrottsrörelserna, i Sverige riksidrottsstyrelsen, bör utse sitt lands ledamöter i Nordiska rådets prisjury.

Stockholm den 10 december 1973

Sveriges riksidrottsförbund

Bo Bengtson

Lars U. Lundh

Svenska korporationsidrottsförbundet:

Vi delar helt förslagsställarnas uppfattning om att idrottens inflytande numera sträcker sig långt utanför idrottsarenorna och påverkar många områden av modernt samhällsliv. Idrotten är en betydelsefull faktor i den förebyggande hälsovården, ett stöd åt ungdomens fostran och en kulturell samhällsfaktor. Idrotten motverkar olika former av isolering, skapar på ett naturligt sätt kontakter och därigenom social gemenskap.

Vi hälsar med särskild tillfredsställelse förslagsställarnas argumentering för att inte enbart insatser inom den extrema tävlingsidrotten — elitidrotten skall uppmärksammas.

Våra erfarenheter av nordiska ”breddlandskamper” talar för att detta genom exempelvis vänortsutbyte skulle kunna byggas ut ytterligare. Landskamper där individuellt deltagande — oavsett resultat i form av sekunder eller millimetrar — ger poäng, kan ges stimulans genom ett Nordiska rådets idrottspris.

Stockholm den 12 december 1973

Svenska korporationsidrottsförbundet

Elof Rörvall

Gösta Schön

Svenska skolidrottsförbundet:

Svenska skolidrottsförbundet vill varmt tillstyrka att ett nordiskt idrottspris utdelas enligt de riktlinjer som dragits upp i det medlemsförslag som utsänts av Nordiska rådets presidium för yttrande.

Mest spektakulärt blir säkerligen priset om det tillfaller en elitidrottsutövare. Kanske får det också på det viset den starkaste stimulerande effekten.

Emellertid ville Svenska skolidrottsförbundet också gärna se att priset någon gång, förslagsvis vart annat år, tillfaller en högt förtjänt idrottsledare. Urvalskriterierna bör då vara sådana att det storslagna arbete som utförs i det tysta kan lyftas fram i ljuset med den PR-effekt detta skulle få för breddverksamheten i nordisk idrott.

En framkomlig väg för Sveriges del vore att varje specialförbund till RF finge föreslå en kandidat, vars verksamhet presenterades översiktligt varefter riksidrottsstyrelsen kunde utse landets kandidat.

Stockholm den 12 december 1973

Svenska skolidrottsförbundet

Ingvar Norrby

Ordförande

Svenska handikappidrottsförbundet:

Handikappidrotten i Norden samarbetar sedan i början av 1960-talet och på svenskt initiativ bildades 1964 ett nordiskt samarbetsorgan. I och med handikappidrottens utveckling och bildandet av specialidrottsförbund i flertalet nordiska länder kunde man 1969 omarbete samarbetsorganet, vars stadgar bifogas (*här ej tryckta*).

Den Nordiska handikappidrottskommittén består av handikappidrottsförbunden i Danmark, Norge och Sverige samt handikappidrottsorganisationer i Finland och efter konferens i Stockholm den 26—28 oktober 1973 också Island. Det nordiska handikappidrottssamarbetet omfattar alla handikappgrupper och gäller bredd- och tävlingsidrott med bl. a. nordiska mästerskapstävlingar. En viktig arbetsuppgift är att vara enad och stark i den internationella handikappidrottsverksamheten, som utgöres av ISOD, det Internationella handikappidrottsförbundet.

Svenska handikappidrottsförbundet instämmer med förslaget att instifta ett idrottspris att årligen utdelas till framstående nordisk idrottsman/-kvinna eller ledare.

Stockholm den 14 december 1973

Svenska handikappidrottsförbundet

Alf Nygren

Intendent

Medlemsförslag

om inrättande av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning

(Väckt av Sven Hammarberg, Doris Håvik och Grethe Lundblad)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Med ledning av de uppgifter som föreligger anser Nordens fackliga samorganisation sig inte vara i stånd att bedöma om grundandet av ett nordiskt livsmedelsinstitut är nödvändigt för att säkra ett effektivt nordiskt samarbete i framtiden på det ifrågavarande området.

Som framgår av t. ex. uttalanden från landsorganisationerna i Danmark och Norge bör det övervägas, om det är möjligt att säkra den önskade verksamheten genom ett koordinerat samarbete mellan redan existerande institutioner och forskningsgrupper i de nordiska länderna.

NFS instämmer i de synpunkter som framförts i Svenska livsmedelsarbetareförbundets svar, nämligen att ytterligare undersökningar är nödvändiga innan man kan ta ställning till grundandet av ett nordiskt institut och att bl. a. arbetsmarknadens parter bör ha möjlighet att delta i sådana undersökningar och diskussioner.

För kännedom bifogar vi kopior av svaren från Landsorganisationen i Danmark, Landsorganisasjonen i Norge samt Svenska livsmedelsarbetareförbundet (*se nedan*).

Stockholm den 6 februari 1974

Nordens fackliga samorganisation

John Svenningsen

Generalsekreterare

NORDFORSK, huvudsekretariatet:

Även om förslaget syftar till inrättandet av ett nordiskt institut, framgår det ej klart av motiveringen om det åsyftas en formell institutsbildning eller om enbart ett gemensamt nordiskt forskningsprogram avses. För att kunna motivera etablerandet av ett nytt nordiskt institut skulle ett omfattande underlag behöva tas fram, varför ett utvidgat samarbete för livsmedelsforskningsområdet skulle bli avsevärt försenat. Det är också tveksamt om det vore ändamålsenligt att binda gemensamma nordiska resurser i ett nytt institut inom en forskningssektor, där nationella institut och institutioner redan är väl etablerade.

Det synes därför vara betydligt viktigare att efter en begränsad behovsanalys gå in för samnordiska forskningsprojekt, varvid redan be-

fintliga institut utnyttjas. Av NORDFORSK:s medlemsorganisationer har flera av de teknisk-vetenskapliga forskningsråden (motsvarande) framhållit, att det vore av särskilt stor vikt att satsa mer på livsmedelskvalitet och näringsvärde. Till de kvalitetsegenskaper som ägnas särskilt stort konsumentintresse räknas näringsriktighet och smak- och texturkvalitet. Man har också för få data rörande näringsvärdet. Detta gäller t. ex. de nya sammansatta livsmedlen och sådana där naturliga beståndsdelar helt eller delvis utbyts mot andra beståndsdelar såsom t. ex. vegetabiliskt protein. Även sambandet mellan livsmedels närings- egenskaper och använd processteknik bör klarläggas.

På kvalitetsområdet bör objektiva eller förbättrade sensoriska metoder framtagas. Utvecklingen av nödvändiga metoder håller inte jämna steg med utvecklingen av nya produkter och ändringar av redan existerande. Genom en gemensam nordisk satsning skulle insatserna kunna fördjupas och även mer grundläggande forskning kunna inrymmas.

NORDFORSK har sedan 1967 haft livsmedelsforskning på sitt program. NORDFORSK:s kommitté för livsmedels sensoriska egenskaper, som är en kommitté med generellt mandat, har bearbetat ett flertal samnordiska forskningsprojekt och även bedrivit uppdragsforskning. Båda dessa verksamheter har haft sitt centrum vid Nordiska aromforskningsgruppen, som är placerad vid SIK i Göteborg. Till aromforskningsgruppen har även stipendiatverksamhet varit knuten. NORDFORSK:s engagemang i livsmedelsteknologi är för närvarande under omprövning.

Utifrån sina erfarenheter med bearbetning av samnordiska forskningsprojekt har NORDFORSK:s kommitté för livsmedels sensoriska egenskaper framhållit, att de ovan nämnda områdena ägnar sig mycket väl för en samnordisk insats. Den gemensamma insatsen på livsmedelsområdet bör ökas särskilt med tanke på att kunna ge konsumenten möjlighet att bedöma sin situation och livsmedelsproducenterna en bättre driftskontroll. Gemensamma nordiska metoder för kontroll av livsmedel bör utvecklas för att bättre kunna svara på kraven från lagstiftningen. Samtidigt främjar samma metoder tillkomsten av nya lagar på livsmedelsområdet. Genom en samordning av forskningsprojekt ges bättre möjligheter att utnyttja och skapa specialiteter hos deltagande institut. Kommitténs uppfattning beträffande stipendiatverksamheten är, att den varit av stort värde och bör därför utvidgas.

Ett gemensamt nordiskt forskningsprogram på livsmedelsområdet bör bearbetas i nära anknytning till de redan tidigare existerande nordiska samarbetsorganen, såsom bl. a. Nordisk ämbetsmannakommitté för livsmedelslagstiftning, Nordisk metodikkommitté för livsmedel, Nordisk kommitté för konsumentfrågor och Lipidforum.

Vid start av nya, samnordiska forskningsprojekt och utvidgad stipendiatverksamhet skulle det även kunna vara fördelaktigt att bygga vidare

på de erfaringer som finns inom NORDFORSK:s kommitté för livsmedels sensoriska egenskaper.

Stockholm den 4 februari 1974

För NORDFORSK:s styrelse

Erling Hagen

Direktör

Nordiska kommittén för konsumentfrågor:

Kommittén delar förslagsställarnas uppfattning att det är angeläget att ökade resurser avsätts till forskning vad gäller såväl livsmedlens närings- och kvalitetsegenskaper som konsumenternas inställning till livsmedlens olika egenskaper.

Kommittén instämmer också med förslagsställarna att, då det gäller forskning för metodutveckling, en bättre hushållning med de för ändamålet disponibla resurserna kan uppnås genom nordisk samverkan. Tillämpad forskning torde däremot bäst bedrivas nationellt.

Nordiska kommittén för konsumentfrågor tillstyrker att åtgärder vidtas i syfte att främja samnordisk forskning på livsmedelsområdet. Kommittén är dock tveksam om inrättandet av ett gemensamt nordiskt institut för livsmedelsforskning är den bästa lösningen. Förslaget bör, i samråd med existerande forskningsinstitutioner på detta område, göras till föremål för ytterligare utvärdering. Alternativa åtgärder bör också studeras innan slutlig ställning tas till förslaget.

Stockholm den 6 februari 1974

För Nordiska kommittén för konsumentfrågor

Lars Ag

Ordförande

Lars-Ola Hansson

Sekreterare

Nordisk Husholdshøgskole (NHH):

— — — Forslaget gir få konkrete opplysninger om hvilke arbeidsoppgaver og eventuelle andre funksjoner et slikt institutt bør tillegges. Det er heller ikke gitt opplysninger om rombehov, instrumentbehov, personell, økonomi o. s. v. På det nåværende tidspunkt er det derfor vanskelig å ta endelig stilling til de foreliggende planer.

Nordisk Husholdshøgskole antar derfor at Nordisk Råd først og fremst er interessert i prinsipputtalelser for på grunnlag av de innkomne kommentarer å avgjøre om saken skal følges opp med videre utredningsarbeid før man tar endelig stilling til et mer detaljert og gjennomarbeidet forslag. Ut fra denne vurdering vil NHH presentere en

del synspunkter av betydning for videre saksforberedelse. Spesielt vil NHH peke på betydningen av at de arbeidsoppgaver man eventuelt måtte tillegge et slikt institutt må være klart presisert.

Nødvendigheten av næringsmiddelforskning i våre moderne samfunn hvor vi i stadig økende grad blir avhengige av næringsmiddelindustrien og dens produkter, kan neppe diskuteres. Innen Norden i dag er det utvilsomt et stort og udekket behov for økt forskningsaktivitet så vel som for en utvidet kontroll av næringsmidler og omsetningen av disse.

Lovregler og bestemmelser på næringsmiddelområdet gjennomgår for tiden betydelige revisjoner i de nordiske land. Sverige og Danmark har allerede fått ny næringsmiddellov og i Norge er man igang med å utarbeide forslag til nye lover. Parallelt med dette pågår arbeidet med å koordinere bestemmelsene for å få nordiske regler, og internasjonalt arbeides det med næringsmiddelstandarder i forbindelse med FAO/WHO's Codex Alimentariusprogram.

En naturlig konsekvens av de nye lover og regler er opprettelse av nye administrative og kontrollorganer. I Sverige fikk man således Livsmedelsverket hvortil det er lagt avdelinger som ferdig utbygget skal drive kontroll og/eller forskning. Det norske lovforslag tar også sikte på en betydelig utvidelse av kontrollorganene.

Innen Norden foregår det for tiden en betydelig opprusting når det gjelder så vel offentlige som ikke-statlige forskningsinstitutter hvis hovedforemål er å drive produktutvikling etc. I Norge har man eksempelvis fått Institutt for næringsmiddelforskning som er under utbygging. Dette instituttet skal betjene landbrukets næringsmiddelindustri (ikke melk og korn) og det finansieres ved en avgiftsordning bestemt ved lov. Likeledes pågår det arbeid med å styrke fiskeriforskning.

NHH har i dag ikke oversikt over alle virksomheter som allerede er igang, enda mindre oversikt har man over planlagte virksomheter innenfor næringsmiddelområdene. Gjennom flere år har det innen Norden foregått et betydelig samarbeid, men samarbeidet har gjerne fulgt bransjelinjer eller det har funnet sted mellom faggrupper med felles interesseområder. I denne forbindelse bør Nordforsk fremheves som en aktiv initiativtaker. Det er neppe tvil om at samarbeidet mellom nordiske forskningsinstitutter kan styrkes og koordineres i langt større grad enn tilfellet er i dag. Gjennom slik koordinering kan forskningsoppgaver fordeles og kostbart dobbeltarbeid kan unngås.

Uten å ha full oversikt over hvilke forskningsaktiviteter som i dag pågår innenfor Norden når det gjelder alle aspekter av næringsmiddelforskning, er det ikke mulig å ha noen fornuftig oppfatning av hvilke fagområder et eventuelt nordisk institutt bør prioritere. Antakelig vil metodeforskning, dvs. utvikling av undersøkelsesmetoder, og en koordinasjon av forskningsaktiviteten innenfor Norden bl. a. være aktuelle oppgaver.

Nasjonale forskningsinstitutter vil i alle fall være like nødvendige som et nordisk institutt. Konsumentenes krav til de forskjellige næringsmidler er nokså ulike innenfor Norden, og det er betydelige forskjeller når det gjelder spise- og måltidsvaner. Det er imidlertid også mange likhetspunkter, og kostholdsutviklingen konvergerer mot stadig større utjevning av nasjonale ulikheter. Dette skyldes bl. a. næringsmiddelindustrien og denne industris internasjonale status.

Ut fra denne utvikling kan et nordisk institutt ha berettigelse. Det er dessuten mange aktivitetsområder hvor nasjonale kostvaner ikke betyr så meget for den generelle problematikk. I denne sammenheng vil NHH vise til sin redegjørelse som ble utarbeidet i oktober 1972. I forbindelse med omtale av forskjellige fagområder NHH mener med fordel kan oppdyrkes gjennom nordisk samarbeid, har man særlig pekt på behovet for forskning og utdanningsmuligheter innenfor følgende aktuelle områder:

1) Produktutvikling, herunder nye kilder for mat, og formulering av ernæringsmessige krav til slike produkter.

2) Tilberedningsforskning, herunder apparatur for tilberedning av mat i industri, storhusholdninger og i hjemmene med særlig tanke på å bevare næringsinnhold og proteinkvalitet, samt hindre dannelse av uønskede og/eller helseskadelige forbindelser.

3) Vurdering av næringsmiddelkvalitet og metodeutvikling for bestemmelse av ulike kvalitetsegenskaper. I denne forbindelse tenker man særlig på de kvalitetsegenskaper som har relasjon til helse hos konsumentene. Virkning av tilsetningsstoffer m. v. er således viktige områder i denne forbindelse. Kvalitetsegenskaper som holdbarhet, konsistens, farge, smak m. v. hører med i dette bildet, men NHH vil ikke tillegge de kulinariske egenskaper samme høye prioritering som forslagsstillerne.

I Norden har det i løpet av de senere år funnet sted en ekspansjon av utdanningsmulighetene innenfor forskjellige deler av næringsmiddelteknologien, og ytterligere aktiviteter er planlagt. Når det gjelder de fagområder som på engelsk dekkes av begrepet "food science", dvs. fagområder som i sterkere grad beskjeftiger seg med et utvidet kvalitetsbegrep enn næringsmiddelteknologien, er det ikke utdanningsmuligheter i Norden. Ved Kemicentrum ved Lunds Universitet har man det eneste professorat i teknisk ernæringslære i Norden, men fagområdet inngår bare som en mindre del av et teknisk studium.

Den veldige ekspansjon innenfor næringsmiddelindustrien medfører etter NHH's mening et udekket behov for personell som kan ivareta de funksjoner som har vesentlig betydning for konsumentenes helse. NHH vil derfor understreke betydningen av at det igangsettes utdanningsmuligheter innenfor denne sektor. Dersom man bestemmer at det skal opprettes et nordisk institutt for næringsmiddelforskning, bør personalets ekspertise også utnyttes i undervisningsøyemed. Dette vil medføre at instituttet bør integreres i et akademisk miljø slik at man unngår en institusjon som mangler kontakt med et universitet eller en høgskole.

En slik integrasjon vil dessuten utvilsomt være av betydning for rekruttering av kvalifisert personell.

Gjennom flere års virksomhet har NHH opparbeidet en betydelig erfaring i organisering av felles-nordiske utdannelsestiltak. I denne forbindelse vil man særlig fremheve fagområdene ernæring og diettikk. Da begge fag har tilknytning til næringsmidler og produksjon av slike, vil det være naturlig at NHH's nåværende undervisningsaktiviteter utvides til også å omfatte "food science". Man vil påpeke mulighetene for å kunne koordinere en eventuell ny utdanningsretning med den igangværende utdanning i ernæring og diettikk. For øvrig kan en utdanning i "food science" tenkes organisert etter følgende alternativer:

a) Videreføring av den generelle ernæringsutdannelse fra NHH's Ernæringslinje ved Universitetet i Oslo. Studenter med 40 poeng i næringslära fra Stockholms Universitet må likestilles.

b) Videreutdannelse av studenter med en generell utdanning i næringsmiddelteknologi, eventuelt kandidater med en mer spesiell utdanning fra meierilinjé, fiskeriteknologi m. v.

c) Spesialisert utdanning i "food science" organisert på stedet.

I det foreliggende forslag er SIK i Göteborg fremhevet. Uten å ta nærmere stilling til en eventuell plassering av et nordisk institutt, bør man allikevel presisere at man i f. eks. Göteborg har gode muligheter til å kombinere en spesialundervisning med andre undervisningsaktiviteter ved universitet eller høgskole.

Opprettelse av en slik studieordning bør under alle omstendigheter føre frem til en akademisk kompetanse som kan aksepteres i alle nordiske land. Kvalifiserte studenter fra hele Norden må aksepteres på like linje.

En felles-nordisk studieordning som den foreslåtte vil utvilsomt med tiden føre til et bedret samarbeid mellom forskjellige institusjoner i Norden idet man vil kunne trekke fordeler av de vennskapsbånd som knyttes i studietiden.

NHH mener de fremsatte forslag bør utredes nærmere i forbindelse med videre bearbeiding av planene for et nordisk institutt for næringsmiddelforskning. Dersom det skulle bli aktuelt med oppnevning av en internordisk komité for å utrede disse spørsmål, vil NHH minne om at høgskolen har ekspertise innenfor ernæring og diettikk.

København, 31. januar 1974

P. s. v.

Kjeld Gleerup

Sten Grambye
Sekretær

D a n m a r k**Miljøministeriet:**

— — — skal miljøministeriet, efter at have modtaget udtalelse over sagen fra indenrigsministeriet, handelsministeriet, fiskeriministeriet og landbrugsministeriet, herved meddele følgende:

Man kan fra dansk side være enig med forslagsstillerne i det ønskelige i at fremme en samfundsorienteret forskningsudvikling inden for levnedsmiddelsektoren til gavn for både konsumenter, erhvervsliv og allerede eksisterende forskningsinstitutioner på området.

Der finder i dag i de nordiske lande en ret omfattende forskningsvirksomhed sted inden for levnedsmiddelområdet, og der er allerede etableret tæt kontakt mellem de implicerede forskningsinstitutioner.

Forinden man kan tage endelig stilling til forslaget om at oprette et selvstændigt nordisk institut for levnedsmiddelforskning, finder man fra dansk side behov for at der foretages en undersøgelse af den ret omfattende forskningsvirksomhed, der allerede finder sted i de nordiske lande inden for området.

Først når resultatet af en sådan undersøgelse foreligger, vil det være muligt at tage stilling til, hvorvidt et intensiveret nordisk samarbejde på levnedsmiddelforskningens område bør finde sted i form af en videre udbygning af samarbejdet mellem de eksisterende nordiske forskningsinstitutter, eller om man i overensstemmelse med det fremsatte forslag bør oprette et nyt selvstændigt nordisk institut.

København, den 30. januar 1974

P. m. v.

E. b.

Mette Mikkelsen

Landbrugsraadet:

— — — skal Landbrugsraadet udtale, at man generelt stiller sig positivt til bestræbelser på at udbygge samarbejdet over grænserne på levnedsmiddelforskningens område.

På baggrund af Danmarks placering som relativt betydende levnedsmiddelproducerende land forekommer det hensigtsmæssigt, om der fra offentlig side ofres forskningen på dette område betydelig bevågenhed.

Ved dansk stillingtagen til det foreliggende forslag synes det for Landbrugsraadet nødvendigt at tage et formentlig snart foreliggende EF-kommissionsforslag til forordning om koordination af forskningsaktiviteten på levnedsmiddelområdet i betragtning.

Sidstnævnte forslag, som ventes at følge retningslinier, der er udtrykt i forordningsforslag R 42/73, ændret ved Rådsdokument 5/1280/73 af

4. december 1973, vil såfremt det vedtages forpligte Danmark på dette område. En forpligtelse, som ikke bare formelt, men også reelt vil følge af vor markedsmæssige placering og betydelige afsætning af levnedsmidler til området.

Landbrugsraadet skal derfor i nærværende udtalelse anmode om, at den danske delegation i sin stillingtagen til det fremsendte forslag under Nordisk Råd tager fornødent hensyn til den forannævnte udvikling under EF.

København, den 23. januar 1974

På Landbrugsraadets vegne

E. b.

N. Kjærgaard

Landsorganisationen i Danmark (LO)

— — — kan vi generelt udtale, at vi finder problemet om vore levnedsmidlers kvalitet af afgørende betydning. Vi mener derfor også, at en intensiveret forskningsindsats er meget ønskelig.

Til forslaget om oprettelse af et nordisk institut må vi på den anden side sige, at vi ikke har speciel viden om forskningsorganisationer og derfor vanskeligt kan udtale os ganske bestemt. Vi må derfor henlede opmærksomheden på, at behovet for et nordisk institut grundigt overvejes, og at man bl. a. også er opmærksom på mulighederne for fælles nordisk forskning ved koordination af eksisterende institutter for levnedsmiddelforskning i de enkelte lande.

København, den 10. januar 1974

P. f. v.

Thomas Nielsen

Finn Thorgerinsen

Industrirådet:

Forslagsstillerne tager deres udgangspunkt i en konstatering af at den nuværende forskning skulle være utilstrækkelig til at holde trit med den hastige fremkomst af nye og ændrede fødevarer, især hvad angår disse varers næringsværdi og kulinariske kvalitetsegenskaber. Der peges endvidere på, at der er et stigende nordisk marked for levnedsmidler.

Som opgaver for det foreslåede institut nævnes specielt følgende:

1. Samfundsorienteret forskning, i første række studier af næringsværdi, holdbarhed, teknologisk virkning af tilsætningsstoffer og kvalitetsegenskaber, herunder forbrugernes indstilling til konsistens og smag.

2. Fremstillingsmetoder.
3. Samvirke mellem producent og forbruger.
4. Dokumentationscentral og central for udveksling af stipendiater.

Om finansiering af instituttet siger forslagsstillerne, at det bør overvejes, om det kan ske via den nye nordiske fond for teknologi og industriel udvikling.

Opgaverne under 1., 2. og 4. svarer til, hvad eksisterende levnedsmiddelforskningsinstitutter i Norden beskæftiger sig med, hvorimod opgave 3. efter vor mening ligger uden for sådanne institutters emneområde.

Til forslaget om en nordisk dokumentationscentral skal bemærkes, at der findes flere europæiske dokumentationscentraler og et udmærket abstract-tidsskrift, oprettet ved et samarbejde mellem England, U.S.A. og Tyskland. Der synes derfor ikke at være behov for en nordisk central. I øvrigt henhører dette spørgsmål formentlig under vore tekniske biblioteker.

Vedrørende de øvrige nævnte emner kan Industrirådet give forslagsstillerne ret i, at den samlede forskning i Norden bør udvides.

Vi mener dog ikke, at indretning af et nordisk institut til løsning af fælles opgaver er den umiddelbart rigtige løsning. Bedre ville det være at udvide samarbejdet om konkrete projekter, som fordeles på eksisterende institutter, og hvortil der stilles økonomiske midler til rådighed, uden at de nationale institutters ressourcer beskæres. En stipendiatorning af den art, som den siddende Nordforsk-Komité for sensorisk kvalitet har praktiseret, synes at være en af de egnede samarbejdsmetoder. De erfaringer, denne komité, som i øvrigt er nævnt i forslaget, har haft, bør udnyttes.

Med hensyn til organisationsformen vil det efter vor mening være naturligt at pege på Nordforsk som et muligt overordnet koordinationsorgan.

Blandt de forskellige af forslagsstillerne nævnte forskningsområder ønsker vi især at pege på levnedsmidlers kvalitet og næringsværdi. De hidtidige erfaringer synes også at have vist, at disse emner egner sig godt til en fællesnordisk forskning.

Der er en udpræget mangel på objektive kvalitetsdata for mange af vore industrielt tilvirkede levnedsmidler. Smagskvalitet er et af de områder, som det med den moderne forskningsteknik i dag skulle være muligt at belyse væsentligt bedre end tilfældet er. Forskningens nuværende omfang gør, at resultatet kun kommer meget langsomt frem.

Vedrørende næringsværdi har vi i øjeblikket kun få data med hensyn til de enkelte næringsfaktorer, og der er specielt stor uklarhed med hensyn til, hvorledes indholdet er i det øjeblik, levnedsmidlerne fortæres, altså efter at de har været kogt, evt. opbevaret i køkken eller køleskab og genopvarmet o. s. v. Det analysearbejde, der er nødvendigt

til belysning af disse spørgsmål er meget stort. Der er en betydelig ensartethed mellem levnedsmidlerne i de nordiske lande, og en fælles indsats på dette område vil derfor være ønskelig.

København, den 11. februar 1974

Ove Munch

Johs. Reeckmann

Grosserer-Societetet:

— — — skal Grosserer-Societetet herved meddele, at man fra societets side er af den opfattelse, at der allerede på nuværende tidspunkt findes tilstrækkeligt udbygget levnedsmiddelforskning i de enkelte lande. Følgelig eksisterer der, efter societetets opfattelse, ikke et behov for oprettelse af et nyt institut med dette formål, og planerne burde derfor, indtil videre, stilles i bero.

København, den 10. januar 1974

Dan Bjørner
Formand

H. Sejer-Petersen
Generalsekretær

Provinshandelskammeret:

— — — takker vi for oplysningen om, at man ikke inden for EF påtænker oprettet et lignende institut for medlemmerne af fællesmarkedet.

Provinshandelskammeret skal herefter meddele, at vi på det således foreliggende grundlag ikke skal rejse indsigelse mod det foreliggende medlemsforslag, men vi ønsker dog at tilføje, at vi herved går ud fra, at eventuel etablering af et nordisk institut vil medføre, at det i de nordiske lande, herunder Danmark, hidtil udførte forskningsarbejde vil kunne overføres til det nordiske institut, således at en ikke uvæsentlig besparelse i de enkelte deltagerlande vil kunne opnås som følge af et nordisk instituts oprettelse.

København, den 17. december 1973

P. p. v.
E. b.
B. Kremer

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — skal man meddele, at Erhvervsrådet ikke finder det tilstrækkeligt dokumenteret, at der er behov for oprettelsen af et nyt organ på dette område, men at man bør tilstræbe et nært samarbejde mellem de allerede eksisterende institutter.

København, den 23. januar 1974

P. r. v.

Frithiof Hagen

Forbrugerrådet:

Forbrugerrådet lægger vægt på, at samarbejdet mellem de nordiske lande udbygges, og finder, at levnedsmiddelområdet er et helt naturligt felt. Forbrugerrådet har det ønske, at forbrugerne på et tidligt tidspunkt inddrages i de forskningsprojekter, der vil komme på tale. Forbrugerrådet vil gerne samtidig understrege, at vi ønsker at opretholde et nationalt levnedsmiddelinstitut, der kan varetage nationale opgaver, herunder f. eks. kontrolopgaver og vurdering af toksikologiske undersøgelser med henblik på en national positivliste.

Forbrugerrådet finder det væsentligt, at det nordiske samarbejde udbygges. Om dette bedst sker ved et samarbejde mellem eksisterende institutioner, eller som ovenfor nævnt ved oprettelse af et nordisk levnedsmiddelinstitut, finder Forbrugerrådet det vanskeligt at vurdere på det foreliggende grundlag. Forbrugerrådet kan som et naturligt arbejdsområde nævne det store behov, der er i Danmark for en vurdering af, hvorvidt tilsætningsstoffer tilsættes af teknologisk nødvendighed eller af traditionelle grunde.

København, den 30. januar 1974

Jette Juul Jensen

Cand. pharm.

Dansk Varedeklarations-Nævn:

Nævnet kan tilslutte sig, at der ydes støtte til en udvidelse og nordisk koordinering af forskning vedr. levnedsmidler. Blandt det nævnte mener nævnet især, at dette er vigtigt med hensyn til udviklingen af prøvningsmetoder til kvalitetsbedømmelse af levnedsmidler samt levnedsmidlenes næringsmæssige værdi.

Nævnet finder, at der er stort behov for, at der bevilges øgede midler til denne forskning, men nævnet finder ikke at have baggrund for at

kunne udtale sig om, hvorvidt denne forskning bør centraliseres ved oprettelse af et nordisk institut for livsmedelsforskning, eller om øgede bevillinger bør fordeles på de allerede eksisterende forskningsinstitutter.

Nævnet vil foreslå, at implicerede institutter selv bliver anmodet om at stille forslag til, under hvilke former et øget samarbejde bedst kan foregå, og hvorledes opgaverne kan fordeles.

Nævnet vil understrege det betydningsfulde i, at forbrugerne får adgang til at formulere opgaver for denne forskningsindsats, ligesom vi finder det vigtigt, at det sikres, at forskningsresultaterne gøres lettilgængelige for alle interesserede.

København, den 23. januar 1974

For Dansk Varedeklarations-Nævn

Inger Magnusson

Håndværksrådet:

— — — skal rådet udtale, at det ikke for nærværende har kommentarer til forslaget, men rådet forbeholder sig senere at vende tilbage til sagen.

København, den 7. maj 1974

P. r. v.

For Laue Traberg Smidt

E. Lundager

Dansk Fiskeriforening:

— — — skal vi meddele, at Dansk Fiskeriforening ikke for sit vedkommende underkender den værdi, som et sådant levnedsmiddelinstitut vil kunne have. På den anden side finder man anledning til at rejse spørgsmålet om, hvorvidt der her er tale om en opgave, som bør prioriteres så højt, at den bør føres ud i praksis forud for andre, som har måttet stilles i bero, indtil Danmarks økonomi har opnået den stabilisering, som af alle anerkendes som nødvendig.

Dansk Fiskeriforening må således for sit vedkommende, og som en organisation der udelukkende varetager fiskeriets særlige interesser, finde det vanskeligt at gå ind for forslaget, så længe det økonomiske grundlag ikke er skabt for etablering af det af fiskeriet særdeles stærkt ønskede danske maritime forureningslaboratorium, for hvilket planer allerede i nogen tid har været udarbejdet.

Dansk Fiskeriforening finder endelig anledning til at bemærke, at man

ikke har nogen viden om, hvilke planer der foreligger for koordinering af gennemførelsen af de af det foreliggende forslag omfattede opgaver med andre tilsvarende opgaver, som er taget op i EF-regie.

København, den 25. april 1974

G. L. Mourier
Kontorchef

Danmarks Havfiskeriforening har i skrivelse den 17 april 1974 forklarat sig icke ha något att invända mot medlemsförslaget.

F i n l a n d

Handels- och industriministeriet¹:

Innan ministeriet avgivit sitt yttrande, har ministeriet i saken hört näringsstyrelsen, som i sitt yttrande behandlade förslaget för livsmedelskontrollens vidkommande.

Handels- och industriministeriet anser förslaget om ett gemensamt nordiskt institut för livsmedelsforskning såsom i och för sig sakligt, emedan utvecklingen på livsmedelshållet de senaste åren varit mycket snabb, och behovet av en hela området täckande forskning har ökat i åtminstone samma proportion. Inrättandet och upprätthållandet av ett institut för livsmedelsforskning i enlighet med de nuvarande behoven innebär sådana kostnader, att det inte förefaller ändamålsenligt att i varje land upprätthålla ett forskningsinstitut som tjänar så gott som samma behov.

Handels- och industriministeriet anser det emellertid inte som tillräckligt motiverat att i detta skede inrätta ett nytt forskningsinstitut, innan det har utretts, huruvida samma målsättningar kan uppnås genom att effektivisera samarbetet under de nuvarande förhållandena. I de nordiska länderna är redan flera livsmedelsforskningsinstitut verksamma, vilka har en rätt tidsenlig apparatur och kompetenta forskarkrafter. Enligt ministeriets uppfattning borde man klarlägga, huruvida man kan förbättra samarbetet mellan dessa institutioner t. ex. genom att öka forskarutbytet samt genom att planera aktuella forskningsprojekt, vilkas delprojekt utförs i det forskningsinstitut som i varje särskilt fall bäst lämpar sig för arbetet. Om sådant samarbete har man redan goda erfarenheter, som exempel på vilka må nämnas det lyckade nordiska aromforskningsprojektet. Genom god planering och samarbetsvilja skulle man uppenbarligen nå samma mål inom hela livsmedelsforsk-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ningen som genom att inrätta det föreslagna nya forskningsinstitutet. Härigenom skulle man också undvika kostnaderna för ett nytt instituts inrättande ävensom det högst sannolika parallella forskningsarbetet.

Helsingfors den 8 februari 1974

Bror Wahlroos

Kanslichef

Anna-Liisa Koskinen

Föredragande

Helsingfors universitets kansler och konsistorium har i skrivelser 21 januari 1974 respektive 19 december 1973 förklarat sig instämma i yttrande från universitetets agrikultur-forstvetenskapliga fakultet av den 13 december 1973 (se nedan).

Helsingfors universitet, agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten¹:

I motiveringen för det av tre svenska medlemmar i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget omnämnes det nordiska samarbete, som inleddes år 1967 på aromforskningsområdet. De nordiska länderna har gemensamt finansierat den vid Svenska institutet för konserveringsforskning i Göteborg verksamma aromforskningsgruppen. Gruppen har utfört huvudsakligen lämplighetsundersökningar närmast för den svenska livsmedelsindustrin, medan de samnordiska projekten varit fåtaliga. NORDFORSK:s kommitté för Livsmedels sensoriska egenskaper, som övervakar gruppens verksamhet och vars medlem från universitetet varit biträdande professor Rakel Kurkela, har inte ansett det vara ändamålsenligt att från nordiska medel lämna ytterligare stöd till ifrågavarande aromforskningsgrupps verksamhet. Aromforskningen har i de olika länderna igångsatts genom nationella krafter. Kontakterna mellan forskare samt informationsutbytet har man ansett kunna skötas på samma sätt som på övriga områden utan någon i ett land placerad forskningsgrupp.

Livsmedelshushållningens frågor är väsentligen nationella till sin karaktär, beroende på geografiska, historiska och politiska faktorer. Ett nationellt utvecklande av vår livsmedelshushållning och organiserandet av den därav fordrade forsknings- och utbildningsverksamheten är just nu i ett aktivt planeringsskede. Bl. a. vid Helsingfors universitet har konsistoriet tillsatt en undervisningskommission att uppgöra riktlinjerna för den livsmedelsvetenskapliga undervisning som meddelas vid agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten. Planen beträffande byggandet av in-

¹ Yttrandet översatt från finska.

stitutionen för livsmedelskemi och -teknologi håller också för närvarande på att behandlas vid undervisningsministeriet.

Med utbyggnaden av det vetenskapliga, tekniska och ekonomiska samarbetet med SEV-länderna har det också konstaterats att det är nödigt att utveckla forskningssamarbetet på livsmedelsområdet. Med Ungern har ett samarbetsavtal redan undertecknats, och motsvarande avtal har också föreslagits med Polen och Sovjetunionen. När man planerar det framtida nordiska samarbetet, bör man också beakta de möjligheter som samarbetet med andra länder bjuder på.

Statens agronomie- och forstvetenskapliga kommission har såsom de viktigaste föremålen för med livsmedelshushållningen sammanhängande forskning definierat jordbrukets urproduktion, livsmedlens förädling och distribution, utvecklandet av livsmedlens konsumtion och folknäring samt riksomfattande och regional planering av livsmedelsproduktionen. Mot denna bakgrund kan man konstatera, att verksamheten av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning på den föreslagna basen inte erbjuder någon lösning för dessa nu synliga, nationellt sett viktigaste problem som kräver forskningsverksamhet.

Mot bakgrund av det ovan anförda anser fakulteten, att behovet, uppgifter och lokalisering av ett permanent nordiskt institut för livsmedelsforskning, som uppenbarligen skulle innebära stora grundinvesteringar och driftutgifter, först borde prövas efter att de viktigaste nationella grundlösningarna gjorts beträffande livsmedelsvetenskaplig undervisning och forskning och efter att man dessutom kartlagt möjligheterna till vetenskapligt och tekniskt samarbete på området inom en vidare ram, i synnerhet med SEV-länderna. Fakulteten hemställer, att eventuella på förslaget grundade vidare åtgärder måtte uppskjutas tills vidare och att, ifall fortsatta åtgärder vidtas, en grundlig undersökning först bör företagas för samtliga nordiska länders vidkommande beträffande det föreslagna forskningsinstitutets behov, uppgift, verksamhet, lokalisering och finansiering.

Helsingfors den 13 december 1973

Reino Ryhänen

Dekanus

Ritva Siipi-Kaupila

Fakultetssekreterare

Lantbrukets forskningscentral:

Livsmedelsindustrins roll i befolkningens livsmedelsförsörjning har fått ansenliga proportioner och kommer synbarligen att ytterligare tilltaga. Denna utveckling har inte varit odelat gynnsam, utan har resulterat bl. a. i en ansenlig sänkning av spannmålsprodukternas ursprung-

liga innehåll av skyddsämnen (mineralämnena, spårämnena och vitaminer). Följdverkningarna av detta kan vålla t. o. m. allvarligt hot mot befolkningens välbefinnande. En likadan inverkan har vissa alster och produkter som redan i och för sig är fattiga på skyddsämnen men som livsmedelsindustrin marknadsför med hjälp av en kraftig reklam.

Främst av hälsoskäl borde därför övervakningen av livsmedlens näringsriktiga sammansättning vara effektiv och på allt sätt ytterligare skärpas. Varje nordiskt land bör vidareutveckla sina interna forskningsanstalter för livsmedelsbranschen. En avancerad livsmedelsforskning kräver emellertid för att kunna utveckla en specialforskning, rätt dyr utrustning och specialskolad personal.

Enligt forskningsanstaltens uppfattning borde en eventuell internordisk inrättning för livsmedelsforskning utrustas med ett avancerat speciallaboratorium där man i främsta rummet skulle inrikta sig på sådan specialforskning för vilken de enskilda länderna inte har ekonomiska betingelser.

I Nordiska rådets skrivelse har aromfrågan fått en rätt central position. Den hör dock till livsmedelsindustrins kommersiella intressesfär. Det oaktat kunde den forskning som inriktar sig på dessa frågor hänföras till en dylik inrättning. Detta under förutsättning att detta icke sker på bekostnad av den forskning som inriktas på kostens näringsvärde. Den kommersiella konkurrensen tvingar redan i och för sig livsmedelsindustrin att med omsorg fördjupa sig i frågor i samband med produkternas arom. En samordnad forskning inom denna sektor kan dock med tiden genom sin kostnadsbesparande inverkan gagna konsumenterna, något som även betonas i förslaget till medlemmarna.

Det planerade forskningsinstitutet skulle ha sin speciella betydelse i utvecklandet av livsmedelsforskningen.

Dess tillkomst skulle dock icke få innebära en begränsning av de nationella forskningsanstalternas inom branschen resurser. Grundandet av ett dylikt planerat institut kan närmast förordas under förutsättning att dess funktion vore att utreda specialfrågor och omfattande gemensamma forskningsprojekt samt att skola forskare.

Helsingfors den 4 februari 1974

Juhani Paatela
Överdirektör

Antti Elomaa
Inspektör

Statens tekniska forskningscentral¹:

I princip är förslaget om understöd för och effektivisering av livsmedelsforskning samt om ökat nordiskt samarbete inom detta område

¹ Yttrandet översatt från finska.

mycket angeläget och värt understöd. Likaså är strävan att minska onödigt parallellt arbete och ekonomiskt utnyttja de tillgängliga resurserna rätt och prisvärd.

Man vet bra, att nordiskt samarbete på olika områden och i synnerhet också på föreliggande område förekommit även hittills bl. a. inom Nordforsk, Nordiska metodikkommittén för livsmedel samt Ämbetsmannakommittén för livsmedelslagstiftning. När man utvecklar samarbetet, måste man naturligtvis försöka utnyttja hittillsvarande erfarenheter om vilka förfaringssätt som visat sig vara resultatgivande. Det är kanske motiverat att också granska saken från synpunkten av de befintliga samarbetskanalerna och de tillgängliga resurserna samt av dessas optimala utnyttjande.

I de olika nordiska länderna finns det en rad forskningsanstalter på ifrågavarande område, både såsom separata och som verksamma i samband t. ex. med högskolor. Vid dessa utför man mycket värdefull forskning i fråga om livsmedlens kvalitet och produktutveckling, näringsvärde, hygien, säkerhet, råämneshandling, förädling, konsumentundersökning o. s. v. För Finlands vidkommande har samarbetet inskränkts mest av den omständigheten, att det inte funnits tillräckliga medel ens för korta kongressresor eller forskarbesök, för att inte tala om forskarutbyte, vilket skulle ge ännu större nytta. Vid ifrågavarande forskningsanstalter arbetar på olika håll mycket kunniga forskare och forskargrupper, vilka det inte är möjligt och inte ens motiverat att försöka centralisera på ett institut.

I detta skede förefaller det som om de i förslaget angivna viktiga målen kunde nås mycket snabbare och med lägre kostnader genom att anlita andra utvägar än att inrätta ett nytt nordiskt institut för livsmedelsforskning, vilket förfarande i praktiken skulle kunna leda till en ökning av parallellt arbete i stället för dess minskning. Eftersom det redan förut finns talrika institutioner, vid vilka man utför i förslaget nämnda specialundersökningar, skulle nordiskt samarbete bäst kunna främjas genom att öka koordineringen och genom att främja och finansiera aktuella gemensamma forskningsprojekt på området, vilka projekt skulle i varje särskilt fall förverkligas vid den institution som lämpar sig bäst för ändamålet och genom vilka projekt man också skulle försöka främja forskarutbyte mellan de nordiska länderna. På detta sätt skulle man nå de bästa resultaten, och de skulle jämsidigt och snabbast och mera direkt ge nytta åt varje land som deltar i projektet och i samarbetet.

Mot bakgrunden av det ovan anförda anser statens tekniska forskningscentral (VTT), att något i förslaget planerat nytt nordiskt institut för livsmedelsforskning inte borde inrättas, utan att nordiskt samarbete på ifrågavarande forskningsområde borde främjas genom att mera än

för närvarande anvisa medel till verksamhetens effektivisering genom koordinering och projektverksamhet.

Otnäs den 11 januari 1974

Pekka Jauho
Generaldirektör

Arto V. Klemola
Tf. förvaltningsdirektör

Konsumentrådet:

Konsumentrådet förhåller sig i princip positivt till forskningssamarbete på nordisk nivå. Rådet hänvisar dock till "Riktlinjer för 1970-talets forskningspolitik i Finland", som utarbetats av statens vetenskapsråd, enligt vilka det internationella forskningssamarbetet i Finland bör basera sig på en totalutredning som bör göras över dess nuvarande läge och former. Sålunda anser sig konsumentrådet i detta skede inte kunna understöda åtgärdsförslag, som förutsätter av statens vetenskapsråd åsyftad, tillsvidare utförd helhetsutredning. Konsumentrådet hänvisar ytterligare till sin hemställan till statsrådet, enligt vilken livsmedelsförsörjningen i Finland i sin helhet, omfattande även forskning och livsmedelskontroll, skulle tas upp som föremål för utredning.

Konsumentrådet konstaterar vidare, att det i alla de nordiska länderna redan finnes flera forskningsanstalter på livsmedelsområdet, varför inrättandet av ett nytt nordiskt institut för livsmedelsforskning skulle förutsätta en noggrann utredning av kraftresurserna för varje nordiskt land.

Enligt konsumentrådets åsikt är medlemsförslagets motiveringar i sin helhet oklara. Utvecklandet av livsmedelslagstiftningen, koncentrerandet av informationstjänsterna samt SIK:s och Nordforsks verksamhet, vilka aspekter framlagts i medlemsförslaget, hör icke konsekvent samman med förslaget om inrättandet av ett institut för livsmedelsforskning. Tidigare nordiskt forskningssamarbete på livsmedelsområdet har varit betydelsefullt, emedan man bl. a. kunnat undvika dubbelforskningsarbete. Å andra sidan har de i forskningssamarbetet medverkande ländernas likställdhet i fråga om utförande av forskningsarbete, utnyttjande av resultat samt finansiering kanske inte alltid motsvarat förväntningarna.

Konsumentrådet önskar ytterligare hänvisa till att man i allmänhet strävar till att underställa Nordiska ministerrådet angelägenheter rörande nordiskt samarbete och bl. a. för konsumentfrågornas vidkommande. Sålunda kunde det vara konsekvent att även samarbetet på livsmedelsforskningsområdet skulle koordineras till samma förvaltningsorganisation. Detta skulle även underlätta åstadkommandet av en samnordisk

verksamhetsmekanism, som skulle möjliggöra att från konsumenthåll härstammande forskningsinitiativ skulle beaktas i forskningsverksamheten på livsmedelsområdet.

På grund av det ovan anförda anser konsumentrådet inrättandet av ett nytt samnordiskt institut för livsmedelsforskning åtminstone i detta skede inte vara motiverat. Däremot anser konsumentrådet det viktigt, att nordiskt forskningssamarbete på livsmedelsområdet främjas genom stödande och effektiviserande av projektverksamhet och koordinering på området.

Helsingfors den 29 januari 1974

Olavi Väyrynen
Viceordförande

Riitta Ritvala
Generalsekreterare

Livsmedelsindustriförbundet:

Instämmande med de i medlemsförslaget framlagda tankar ställer sig Livsmedelsindustriförbundet välvilligt till livsmedelsforskningens effektivisering och nordiska umgänge samt till koordinationens ökande på livsmedelsforskningsområdet. Likaledes skall enligt förslaget livsmedelsforskningens resurser på den nordiska nivån användas ekonomiskt och på samma sätt alla nordiska länder gagnande. I medlemsförslaget har man vidare företett att de nämnda ändamålen kunde bäst uppnås genom etablerandet av ett speciellt nordiskt institut för livsmedelsforskning. Enligt Livsmedelsindustriförbundets uppfattning kan man dock inte genom inrättandet av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning uppnå de berömvärda ändamål, vilka är antecknade i medlemsförslaget. Livsmedelsforskningens starka koncentration på ett nordiskt forskningsinstitut skulle snarare försvaga livsmedelsforskningens läge i de andra nordiska länderna samt i deras egna forskningsenheter. Livsmedelsindustriförbundet förkastar på detta sätt tanken på etablerandet av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning.

Det nordiska samarbetet har redan länge bedrivits på livsmedelsforskningsområdet, bl. a. genom Nordforsk och Nordiska metodikkommitté för livsmedel. De erfarenheter man fått har på många sätt varit fruktbara. Det nordiska forskningssamarbetet borde också ökas på basen av de anvisningar som dessa positiva erfarenheter gett. På det sättet borde det nordiska samarbetet enligt Livsmedelsindustriförbundets uppfattning tillökas genom finansiering av gemensamma aktuella forskningsprojekt, vilka borde realiseras i något för ändamålet bäst tillämpligt nordiskt institut för livsmedelsforskning. Sådana projekt

skulle bidra till att öka såväl forskningens koordination som forskarnas och erfarenheters utbyte mellan de nordiska länderna.

På grund av ovanstående hemställer Livsmedelsindustriförbundet att det i Nordiska rådets medlemsförslag föreslagna institutet för livsmedelsforskning inte måtte inrättas.

I stället för detta borde det nordiska samarbetet på livsmedelsforskningsområdet starkt ökas genom skilda aktuella forskningsprojekter, vilka borde realiseras i de olika nordiska länderna belägna, för ändamålet bäst tillämpade forskningsinstitut.

Helsingfors den 30 januari 1974

Livsmedelsindustriförbundet

Jorma Kontinen

Verkställande direktör

Stiftelsen för befrämjande av livsmedelsproduktionen:

I det moderna samhället har den forskningsverksamhet, som gäller livsmedel samt deras produktion, marknadsföring och användning nått en så stor betydelse och omfattning, att varje land på ett allt mera mångsidigt sätt med egna resurser bör kunna sörja för dess utvecklande. En väsentlig orsak till betonandet av denna självförsörjning är att forskningen inom branschen vid sidan av ny know-how, metoder och lösningar för aktuella problem, likaledes bör kunna frambringa nya specialister. Efterfrågan på sådana ökar inom såväl produktion (planläggning, utvecklingsarbete, produktkontroll o. s. v.), som inom samhällets offentliga tjänster (utbildning, rådgivning, officiell kontroll etc.). Då Norden betraktas som en helhet kan man naturligtvis härvid se ett dubbelarbete, men största delen av detta är också synnerligen nödvändigt med tanke på branschens nationella utveckling; och också inom ramen för den forskning, som skapar speciellt nytt, kan dubbelarbetet elimineras till ett minimum, om nuvarande kontakter och informationsutbyte målmedvetet effektivteras mellan de olika ländernas forskningsinstitutioner.

På grund av livsmedelsforskningens omfattande arbetsfält kan det knappast anses vara en praktisk lösning, om dess uppgifter för fyra eller fem länders behov koncentreras till ett gemensamt institut. Först och främst innebär produktionsprocessen för de flesta och särskilt för de viktigaste livsmedelens del en mycket lång serie av olika skeenden som sträcker sig från förhållandena i naturen ända till de fenomen som avser att tillgodose konsumentens näringsbehov. Sammanfogade i varandra

ingår där en mängd kemisk-fysikaliska, biologiska, teknologiska, ekonomiska och sociala problem. Flere av dessa kan optimalt lösas endast med beaktande av produktionsprocessen i sin helhet och förhållandena i varje land (eller t. o. m. inom ett mera begränsat område). Härvid bör de olika nordiska ländernas förhållande till de ekonomiska sammanslutningarna beaktas, liksom deras beroende av dessa handelsblocks livsmedelsmarknader. I detta avseende befinner sig de nordiska länderna i olika positioner. En dylik helhetsbild innebär också, att en realistisk livsmedelsforskning behöver permanenta kontakter till flere av de vetenskapsområden som den tangerar, börjande med kännedom om primärproduktionen (lantbruk, fiske m. m.) ända till ett bevakande av de under olika skeden av hela processen förekommande frågorna av teknisk, hygienisk och juridisk art.

Då det gäller att överväga hur forskningen bäst kunde organiseras är det heller inte skäl att bortse från behovet av akademisk arbetskraft och dennas utbildning på området. Hittills har gruppen av livsmedelsforskare varit synnerligen heterogen i alla länder; den har utgjorts av representanter för många olika grundvetenskaper och tillämpningsområden. På detta sätt är det kanske möjligt att fortsätta också i framtiden, men under de senaste decennierna har man i en del av de ledande länderna inom forskningen och så småningom också annorstädes börjat utbilda allt flere experter, som ända från början specialiserar sig på livsmedelsvetenskap (Food Science). Då livsmedlens produktionsprocesser, kvalitetsförbättringen, säkerhetskontrollen, marknadsföringen, konsumentupplysningen etc. utvecklats, kommer arbetsgivarna inom branschen (närmast samhället och livsmedelsindustrin) att behöva akademisk arbetskraft som är vetenskapligt utbildad för varje särskild uppgift. Oavsett till vilka högskolor en dylik specialutbildning blir anknuten, synes två grunddrag vara uppenbara; den bör till sin natur vara utbildande av forskare; och varje land kommer därvid att lyckas bäst genom att anpassa den i enlighet med sitt eget system. En sådan lösning innebär samtidigt, att ifrågavarande institution med hänsyn till medel, utrymmen, utrustning och personal bör ha tillräcklig kapacitet för att kunna förverkliga de mångfacetterade forskningsprojekten. Dessutom är det naturligt, att forskningen inom livsmedelsområdet också utförs inom industrins egen krets samt i de statliga kontroll- och forskningsinstitutionerna i den omfattning varje lands behov och resurser förutsätter.

I stället för att inrätta ett gemensamt nordiskt forskningsinstitut, och också efter det ett sådant eventuell etablerats, borde likväl andra former av samarbete kunna utvecklas. Bland sådana kan framför allt nämnas en effektivisering av informationsutbytet mellan de forskare som verkar i de olika länderna och härvid kan säkert ett bistånd från Nordforsk påräknas. På området borde permanenta officiella kontakter etableras

och i brist på dem (och även oberoende av dem) personliga kontakter mellan forskare och forskningsinstitutioner, så att dessa skulle ha kännedom om pågående undersökningar på olika håll och få reda på de framkomna resultaten redan innan de egentligen blivit offentliggjorda. Gemensamma forskningsprojekt har också på många andra områden visat sig utgöra en fruktbar ram för internationell forskningsverksamhet. Vid planeringen av dylika, och då överenskommelse om dem nåtts, är det möjligt att koncentrera sig på en t. o. m. synnerligen noggrann arbetsfördelning, ifall skäl därtill föreligger. Det är säkert fruktbringande att sända stipendiater från ett land till ett annat, eventuellt med gemensamma medel, och därvid förverkliga gemensamt uppgjorda program. Detta är också ägnat att verka i högsta grad positivt på den nya forskargenerationens framtida utveckling. Det är givetvis skäl att prioritera avtalsenliga forskningsprojekt med industrin, redan av den orsaken att industrin själv naturligtvis bäst känner till problematiken inom sitt eget område, varför det redan med tanke på ett klarläggande av utgångspunkterna är skäl att komma ihåg denna form av verksamhet.

Inom livsmedelsforskningen har man också hittills strävat till att arrangera möten, kongresser och symposier; att göra dessa oftare återkommande och att fördjupa och koncentrera de ämnen som därvid behandlas är helt tillrådligt och säkert ägnat att främja utvecklingen i dess helhet. De olika nordiska ländernas lagstiftning på livsmedelsområdet torde fortfarande uppvisa flere t. o. m. onödiga olikheter, varför en vidare utveckling mot största möjliga överensstämmelse säkert också kan rekommenderas.

På grund av förenämnda synpunkter är stiftelsens ståndpunkt i den aktuella frågan den, att inrättandet av ett gemensamt institut, som närmast skulle ägna sig åt experimentell forskning, med dyr eventuell byggnation, utrustning och personal, knappast kan vara det viktigaste som nu borde ske inom denna sektor. Däremot skulle ett väl organiserat samarbete, ett slags kontaktorgan för nordiskt samarbete på livsmedelsforskningens område, vara det mål som med relativt små ekonomiska förutsättningar dock kunde ge synnerligen tillfredsställande resultat.

Helsingfors den 30 januari 1974

På Stiftelsens för befrämjandet av
livsmedelsproduktionen vägnar

Unto Vartiovaara

Maija Pekkarinen

N o r g e**Departementet for industri og håndverk:**

Det oversendte medlemsforslag har vært sendt til uttalelse til berørte instanser og myndigheter. Følgende departementer og institusjoner har uttalt seg: Sosialdepartementet, Norges almenvitenskaplige forskningsråd, Norges landbrukshøyskole, Landbrukets sentralforbund, Norges handelstands forbund, Norges husmorforbund, Norges industriforbund, Hermetikkindustriens laboratorium, Konservindustriens teknologforening og Norsk institutt for næringsmiddelforskning (*se nedan*).

Næringsmiddelforskningen omfatter et meget bredt felt. I Norge er det 8—10 forskningsinstitutter som arbeider med forskning av ulike næringsmidler. Det arbeides med en koordinering av den norske forskningsinnsatsen på området. I de øvrige nordiske land finnes det også en rekke forskningsinstitutter på næringsmiddelområdet. Flere av de nordiske forskningsinstitutter har opparbeidet seg en også i internasjonal målestokk betydelig kompetanse, bl. a. gjennom en spesialisering.

Av nordiske samarbeidsorganisasjoner på dette felt kan nevnes Nordisk metodikk-komite for næringsmidler og Embetsmannsutvalget for harmonisering av nordisk næringsmiddelregulering. Dessuten foregår det et nordisk samarbeid innenfor næringsmiddelforskningen i regi av landbrukets organisasjoner og Nordforsk. På flere felter foregår det også et samarbeid direkte mellom de enkelte forskningsinstitutter. Det er på enkelte felter, der forholdene har ligget til rette for det, bl. a. utviklet seg en nordisk arbeidsfordeling og spesialisering.

Industridepartementet mener at det vil være en fordel med økt nordisk samarbeid innenfor næringsmiddelforskningen. Departementet kan ikke se at det er behov for å etablere et særskilt nordisk forskningsinstitutt for næringsmiddelforskning. Et økt nordisk samarbeid bør baseres på de forskningsinstitutter man allerede har innenfor de nordiske land.

Samarbeidet bør forøvrig på grunn av det vide felt og de forskjellige formål det skal omfatte, være fleksibelt med hensyn til samarbeidsformer, finansiering m. v.

Oslo, 28.februar 1974

Etter fullmakt

Odd Gøthe

Rolf Thodesen

Kirke- og undervisningsdepartementet hänvisar i skrivelse den 19 april 1974 till yttrande från Norges tekniske høyskole (*se nedan*).

Sosialdepartementet:

Så vidt man kan se skal instituttets målsetting i første rekke gjelde forskning med sikte på å utvikle metoder som gjør det mulig å bestemme et næringsmiddels totale innhold av næringsstoffer og dets kvalitative egenskaper. Da utvikling av slike metoder allerede foregår på nordisk basis i Nordisk Metodikk-Komité for Næringsmidler og nasjonalt i Statens Ernæringsråd og Norsk Institutt for Næringsmiddelforskning, er det vanskelig å se noe umiddelbart behov for å opprette et eget nordisk institutt for næringsmiddelforskning. Det synes videre at flere av de andre oppgaver som tenkes tillagt instituttet allerede blir tatt hånd om på nordisk basis gjennom det kontaktorgan — embetsmannasutvalg — som i medfør av Nordisk Råds rekommandasjon nr. 11/62 er nedsatt med sikte på harmonisering av nordisk næringsmiddellovgivning. Hvis det innen næringsmiddelsektoren er behov for et videre nordisk samarbeide, antas et slikt samarbeide i tilfelle å kunne etableres uten å gå veien om å opprette et eget nordisk institutt for næringsmiddelforskning.

Oslo, 31. januar 1974

Etter fullmakt

Torbjørn Mork

Inger-Margrethe Onsum

Norges tekniske høgskole, Sekretariatet:

Høgskolens kjemiavdeling har med brev av 22. februar 1974 oversendt uttalelse fra professor Helge Larsen og professor N. A. Sørensen (*se nedan*).

Trondheim, 28. februar 1974

E. f.

I. M. Huus-Hansen

Oddbjørg Sæther

Norges tekniske høgskole, Kjemiavdelingen:

Kjemiavdelingen viser til vedlagte uttalelser fra professor Larsen og professor Sørensen. Avdelingen slutter seg til disse uttalelser (*se nedan*).

Trondheim, 22. februar 1974

Norges tekniske høgskole
Kjemiavdelingen:

Hans Holtan

Avd. formann

Norges tekniske høgskole, Institutt for organisk kjemi:

Jeg har gått igjennom forslaget og kan i og for seg gi professor Helge Larsens uttalelse min fulle tilslutning (*se nedan*).

Det bør sterkt presiseres at vi har — og må ha — næringsmiddel-forskning i alle de nordiske land. Denne må etter sakens natur være meget bransjeorientert. Det gjelder også aromaforskningen, idet en aromaforskning som ikke bakkes opp med et organeleptisk panel av bransjespesialister, er praktisk talt verdiløs.

Trondheim, 21. februar 1974.

Nils Andreas Sørensen

Professor

Norges tekniske høgskole, professor Helge Larsen:

Innen næringsmiddelbransjen er det mange viktige spørsmål hvor en øket forskningsinnsats burde kunne være til hjelp, og det synes riktig å ta opp til diskusjon om visse deler av denne forskning kan skje med fordel i felles nordisk regi. Av spesielle aspekter som klart byr seg frem i denne forbindelse er spørsmålene om og rundt tilsetningsstoffer hvor det ikke er av minst interesse å komme frem til likest mulige offentlige forskrifter i de forskjellige land. Det samme kan gjelde spørsmål vedrørende næringsverdi, kvalitet, holdbarhet, emballasje, o. l.

For flere av disse spørsmåls vedkommende har det lenge vært kontakt mellom de nordiske land, gjennom komitéer og samarbeidsorganer som Nordisk embetsmannskomit  for næringsmiddellovgivning, Nordisk metodikk-komité for næringsmidler, Nordisk komité for konsumentspørsmål, Nordforsks komité for næringsmidlers sensoriske egenskaper, Lipidforum. Det er åpenbare behov for grundig bearbeidelse — herunder eksperimentell forskning — av en rekke av de problemer disse komitéer behandler, og i en viss utstrekning har dette vært gjort av eksisterende institutter og institusjoner i de nordiske land.

Det er sikkert på sin plass å utvide mulighetene for bearbeidelse av problemer av felles interesse innen næringsmiddelsektoren. Det som kan være tvilsomt, er ønskeligheten av å lage et eget nordisk forskningsinstitutt for dette formål. Den begrunnelse som er gitt for opprettelse av et slikt institutt i forslaget til Det nordiske r d, er da også blitt meget tynt. De allerede eksisterende institutter i de forskjellige land sitter i dag inne med (eller er planlagt utbygget med) en betydelig ekspertise som tilsammen dekker et meget videre område enn hva som kan forventes ved et enkelt institutt. Det synes naturlig at de felles-nordiske problemer blir fordelt til bearbeidelse mellom de eksisterende institutter, og at disse blir tildelt oppgaver i samsvar med deres ekspertise. For Norges vedkommende kan nevnes flere institutter i denne sammenheng. Spesielt

bør nevnes det nyopprettede Norsk institutt for næringsmiddelforskning på Ås.

Det som bør pekes på som ønskelig idag er en bedre *organisasjon* av arbeidet med de problemer innen næringsmiddelsektoren som bør bearbejdes på felles-nordisk basis. Nordforsk vil mulig være et egnet organ for dannelse av en slik organisasjon. Det trenges planlegging, vurdering og prioritering av arbeidsoppgavene. Skulle utredninger av slik art vise at det innen de nordiske land er mangel på tilgjengelig ekspertise innen felter av næringsmiddelbransjen hvor fellesnordisk forsknings-innsats er ønskelig, så får en heller komme tilbake til spørsmålet om å opprette et nordisk institutt for næringsmiddelforskning. I det foreliggende forslag er ikke et slikt behov fornødent dokumentert.

Trondheim i februar 1974

Helge Larsen

Professor

Norges landbrukshøgskole:

Som begrunnelse for forslaget om oppretting av et nordisk institutt for næringsmiddelforskning er det av forslagsstillerne pekt på behovet for å unngå parallellforskning ved de eksisterende nordiske institutter.

Formålet for virksomheten ved dette nordiske institutt skulle være å utvikle en samfunnsorientert forskning ved å skape et samvirke mellom produsenter og konsumenter samtidig som det skulle arbeides for å kunne framstille næringsmidler med bedre kvalitet og med lavere pris enn de vi nå har.

Videre er det pekt på at dette instituttet burde kunne virke som en dokumentasjonssentral og virke for en organisert utbytting av stipendia-ter og gjesteforelesere.

Begrunnelsen og formålet for oppretting av et nordisk institutt for næringsmiddelforskning er ideelle men pretensiøse.

Høgskolen kan ikke se at påpekte arbeidsoppgaver for dette nye institutt vil kunne utføres så mye bedre ved et felles nordisk institutt enn ved allerede eksisterende institutter i Norden.

Ut fra en vurdering av de økonomiske ressurser mener en at de tilgjengelige midler kan utnyttes bedre innen rammen av allerede eksisterende institutter enn ved i tillegg til disse å opprette et helt nytt institutt.

Høgskolen anser det som viktig at all næringsmiddelforskning kan skje i nær tilknytning til et biologisk miljø.

Forskjeller i kostvaner og forbruksstruktur i de nordiske land er

momenter som også kan virke ansporende til varierte forskningsoppgaver ved nasjonale institutter.

Det kan neppe være nødvendig å opprette et nytt institutt for å kunne koordinere forskningsarbeidet på en slik måte at en unngår parallellvirksomhet i forskningen.

Det skulle være mulig å utvikle allerede eksisterende nordiske samarbeidsorganer slik at de kan virke som koordineringsorganer for forskere og forskningsoppgaver innen næringsmiddelforskningen i enda sterkere grad enn hittil. Samarbeidet mellom de nordiske land på dette området er meget godt, men det strander ofte på rent praktiske ting som det må kunne rettes på.

Oslo, 18. januar 1974

Lars Strand

Arne Skipnes

Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd:

Næringsmiddelforskningen spenner over et vidt spekter av råvarer og produkter med ulike problemstillinger, slik at det er vanskelig å ha den fulle oversikt over hele området. I sin uttalelse har NLVF derfor funnet det riktig å ta utgangspunkt i forskning med tilknytning til industriell bearbeiding av råvarer fra landbruket.

Forskningsrådet er enig med forslagsstillerne i at det i dag er en klar utviklingstendens mot mer industriell bearbeiding av næringsmidlene. Industrien overtar en større og større del av det som før var håndverk og husmorens arbeid. Et mer kresent og konkurransepreget marked stiller også spesielle krav til produktenes kvalitet.

Det må understrekes at det ikke bare er spørsmål om å se industriens og konsumentenes behov for forskning på dette området. Råvareproduksjonen og kvaliteten på råvarene er selve grunnlaget og således et viktig ledd i næringsmiddelproduksjonen. For å fremskaffe gode produkter trenger næringsmiddelindustrien jevn tilgang på råvarer av god kvalitet. Et samarbeid mellom råvareforskningen og forskningen for bearbeidingsindustrien er derfor av stor betydning, ikke minst med tanke på at industrien skal bli i stand til å definere sine kvalitetskrav til råvarene. Hele forløpet fra råvareproduksjon og fram til konsument bør derfor sees mest mulig samlet innen næringsmiddelforskningen.

Forskning i tilknytning til industriell bearbeiding av landbruksproduktene, særlig på meieriområdet, har lange tradisjoner i Norge. Flere institutter ved Norges landbrukshøgskole har således arbeidet med disse spørsmål. Med etableringen av Norsk institutt for næringsmiddelforsk-

ning i 1971, er landbrukets næringsmiddelforskning institusjonsmessig bra utbygd på teknologisiden. Dessuten har Norges veterinærhøgskole en betydelig forskningsekspertise på det næringsmiddelhygieniske område. NLVF er også kjent med at Norges fiskeriforskningsråd er i ferd med å bygge ut og intensivere den forskning som har tilknytning til foredling av fisk. De spesielle forhold vi har når det gjelder sammensetningen av råvareproduksjonen og næringsmiddelindustriens struktur har gjort denne utbygging av næringsmiddelforskningen i Norge berettiget.

Selv om det rent institusjonsmessig skulle ligge relativt bra til rette for næringsmiddelforskningen i Norge, er det likevel ønskelig med en sterkere forskningsinnsats på flere felter. Imidlertid setter de økonomiske ressurser sine grenser, og særlig på denne bakgrunn kan det være behov for et sterkere nordisk samarbeid. Hver for seg er de nordiske land små i forskningssammenheng, men ved å gå sammen om oppgaver er det store muligheter til å få mer ut av de tilgjengelige ressurser. Hvordan dette best kan løses er et organisatorisk spørsmål som må vurderes nøye fra det ene området til det annet. Forskningsrådet mener at opprettelse av et nordisk institutt ikke er den riktige løsning for næringsmiddelforskningen, som er et område hvor det er flere nasjonale institutter. Videre kan instituttløsningen lett skape uheldige "båssystemer" da kravet til tverrfaglighet og fleksibilitet er særlig fremtredende innen denne forskningsgren. Man bør derfor søke andre veier for å løse samarbeidsoppgavene, noe som tildels er gjort allerede.

NLVF vil bl. a. peke på de erfaringer man har gjort i NORDFORSK-regi når det gjelder aromaforskningen. Videre er det grunn til å nevne at det innen landbruksforskningen allerede i 1918 ble etablert et nordisk samarbeidsorgan, *Nordiske Jordbruksforskernes Forening* (NJF). Den faglige virksomheten i NJF foregår i 11 fagseksjoner, derav en seksjon for næringsmiddelteknologi. Foreningen som opprinnelig var et kontaktorgan, har etter hvert utviklet seg til å bli et viktig utrednings- og planleggingsorgan for fellesnordiske forskningsprosjekter.

I 1965 ble det opprettet et samarbeidsorgan for de nasjonale topporganer innen landbruksforskningen i Norden: *Nordisk Kontaktorgan for Jordbruksforskning* (NKJ). NKJ fungerer som et eksekutivorgan som skaffer midler til fellesnordiske forskningsprosjekter, som bl. a. er planlagt av Nordiske Jordbruksforskernes Forening. NKJ er også ansvarlig for gjennomføringen og oppfølgingen av disse. For tiden har NKJ i gang et prosjekt med tilknytning til næringsmiddelforskningen: "Vekstbetingelsenes innflytelse på grønnsakkvaliteten".

NLVF mener det for næringsmiddelforskningens vedkommende må være mye å oppnå ved å styrke de samarbeidsorganer man allerede har i Norden, og som har vist sin berettigelse. Rådet anbefaler derfor at

Nordisk Råd søker å bidra til at slike samarbeidsorganer kan få økte økonomiske ressurser.

Oslo, 29. januar 1974

For Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd

Ottar Jamt

Magne Stubbsjøen

Norges handelsstands forbund:

Forslaget kunne ha hatt sin berettigelse hvis de fem nordiske land hadde hørt til samme markedsområde uten stengsler for samhandelen i form av tollsatser, kvantitative importregler og næringsmiddelbestemmelser. Det er ikke realistisk å tro at behovet for nasjonale næringsmiddelinstututter vil opphøre ennå på mange år. Et særskilt institutt for dekning av et spesifikt nordisk behov vil derfor forutsetningsvis måtte etableres i tillegg til de eksisterende nasjonale institutter.

Det som oftest bremser internasjonalt samarbeid er mangel på tid til å komme sammen og mangel på penger til å betale reisene og møteutgiftene. Vi vil fullt ut støtte forslagstillernes utgangspunkt, at det er behov for næringsmiddelforskning på nordisk basis. Vi mener imidlertid at de begrensede fellesnordiske finansielle ressurser bør konsentreres om å dekke de marginalomkostninger som en samordnet nordisk forskning fører med seg:

- Lønn for de forskere i eksisterende nasjonale næringsmiddelinstututter som engasjeres til å løse nordiske oppdrag.
- Tryknings- og distribusjonskostnader av forskningsrapporter.
- Reise- og møteutgifter for samrådsmøter.

Bevilgningen av fellesnordiske fondsmidler må gjøres på grunnlag av budsjettforslag som fremsettes av de nordiske næringsinstututter i fellesskap, og Nordisk Råds bevilgende instanser får dermed anledning til ved utvelgelsen av de forskjellige forskningsoppgaver i rimelig grad å preferere prosjekter som også bidrar til å fremme det nordiske samarbeid. Noe eget nordisk institutt for næringsmiddelforskning kan vi derimot på det nåværende tidspunkt ikke se at det er behov for.

Oslo, 2. januar 1974

Norges handelsstands forbund

Servicekontoret

Herman Scheel

Adm. direktør

Bernt Lie
Avdelingssjef

Norges industriforbund:

Begrepet riktig ernæring er gjennom de senere år blitt tillagt stigende betydning, og kan settes direkte i forbindelse med en rekke aktuelle saksområder som:

Årsak til de økende hjertekar-sykdommer

Årsakene til tannråte

Overvekt

Forurensninger fra industri, landbruk og samfunnet for øvrig

Matmangel og feilernæring i utviklingslandene

Frykt for generell matmangel i verden, spesielt proteinmangel, som følge av befolkningseksplasjonen.

Vår daglige kost kommer i stigende grad fra industrialiserte virksomheter, enten det nå gjelder bearbeidelse av de klassiske landbruksprodukter eller mer rene industriprodukter. For å regulere såvel fremstillingen som omsetningen av næringsmidlene eksisterer et regelverk som stadig utbygges. Det dreier seg her om å definere de stoffer som er tillatt brukt i næringsmidler, definere øvre og nedre grense for den normale dagrasjon av de forskjellige næringsmiddelkomponenter, gi regler for hygiene, for emballasje og transport, og — ikke minst — gi bestemmelser om hvorledes næringsmidlene skal merkes og for reklame. Såvel for å kunne utbygge dette regelverket riktig, som for produsenten å kunne produsere de riktige varer, eksisterer det laboratorier og kontrollorganisasjoner både av offentlig og privat art. Enkelte bransjer har egne forsknings- og kontroll-laboratorier, og det finnes institutter organisert for å ta imot oppdrag. I Norge støttes forskning på næringsmiddelsektoren gjennom tre av våre forskningsråd: Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd, Norges fiskeriforskningsråd og Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd. I tillegg støtter Norges almenvitenskapelige forskningsråd forskning på medisinske områder som bl. a. har tilknytning til ernæring.

Norges industriforbund er av den oppfatning at det er riktig å styrke forskningen innen næringsmiddelområdet. Dette gjelder kanskje særlig den mer industriorienterte forskning, som det er naturlig for Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd å ta seg av. Industriens forskningsforening har derfor tidligere henvendt seg til NTNMF om denne sak, og anmodet om at Rådet spesielt vurderer næringsmiddelforskningen i sitt videre langtidsplanarbeid, og treffer tiltak som kan fremme samarbeidet mellom de nevnte forskningsråd om næringsmiddelforskning. Det synes å være en alminnelig oppfatning innen næringsmiddelområdet at det kunne være ønskelig med et mer organisert samarbeid, såvel mellom de nevnte forskningsråd, som mellom instanser av den typen som er nevnt ovenfor. Den fagkunnskap og det utstyr som kreves til forskning og utvikling er langt på vei det samme gjennom hele nærings-

middelområdet, og koordinasjon og samarbeid vil bidra til bedre utnyttelse av penger, folk og utstyr.

Vi vil imidlertid understreke at dette koordineringsarbeid i Norge knapt er begynt. Vi må forutsette at dette arbeid vil by på atskillige problemer, og det synes naturlig å få dette i gang før man tenker på opprettelse av noe felles nordisk institutt for næringsmiddelforskning. Det er vårt syn at koordinering og samarbeid på det nasjonale plan må komme i første rekke.

På den annen side er det grunn til å hilse et generelt samarbeid innen Norden om næringsmiddelforskning velkommen. Det bør være en naturlig oppgave for Nordforsk å organisere og koordinere dette samarbeidet. Vi ser det viktig at det fremmes samarbeidsformer og utvikles samarbeidsmiljøer som gjør det mulig for de enkelte institutter å forske og utnytte hele den relevante ekspertise i Norden.

Vi vil også peke på at det innen flere næringsmiddelbransjer allerede eksisterer vel etablert nordisk samarbeid, f. eks. på cerealia-siden. Det skal også nevnes at det eksisterer et godt nordisk samarbeid og for så vidt et godt internasjonalt samarbeid for å utarbeide en Codex Alimentarius, d. v. s. en internasjonal standard for de viktigste næringsmidler. Dette arbeid styres av FN. Det ville være naturlig å trekke erfaringene fra disse arbeider inn i det videre opplegg.

Norges Industriforbund er av den oppfatning at det nå er viktig å konsentrere kreftene og oppmerksomheten mot en koordinering og utvikling av norsk næringsmiddelforskning. Videre er det viktig at man får gode muligheter for koordinering og samarbeid på nordisk basis. Vi kan ikke finne det dokumentert at et nordisk institutt i dagens situasjon vil gi bedre resultater og høyere virkningsgrad enn en koordinert innsats av de nasjonale institutter. Opprettelse av et nordisk institutt for næringsmiddelforskning vil kunne trekke både oppmerksomhet, krefter og penger vekk fra et høyst påkrevet koordineringsarbeid og utbygging av nasjonal virksomhet. En nærmere vurdering av behovet for et nordisk institutt vil springe naturlig frem av et mer intensivt arbeid med den nasjonale og nordiske koordinering av eksisterende og fremtidig forskning.

Vi mener derfor at tanken om et nordisk institutt bør utstå inntil videre, mens Nordforsk bør intensivere sitt arbeid med å koordinere og skape samarbeidsprosjekter mellom de institutter som arbeider med næringsmiddelforskning i de enkelte landene. Nordforsk bør også se det som sin oppgave å bidra til at næringsmiddelforskningen i de nordiske land blir organisert og praktisert etter mest mulig de samme prinsipper.

Oslo, 4. januar 1974

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. dir.

Landsorganisasjonen i Norge (LO):

Landsorganisasjonen i Norge har behandlet saken i administrasjonsmøte 15. januar 1974.

Landsorganisasjonen har merket seg at det allerede i dag eksisterer en hel del norske institutter som driver ernæringsforskning. Vi går ut fra at det samme er tilfelle i de øvrige nordiske land.

Landsorganisasjonen i Norge er opptatt av at man finner fram til koordinerende former som kan føre til et samarbeide med de allerede eksisterende instituttene.

Oslo, 15. januar 1974

Landsorganisasjonen i Norge

Tor Aspengren

Evy Buverud Pedersen

Norges fiskeriforskningsråd:

Omhandlede sak har vært forelagt i *Fiskeriteknologisk forskningsinstitutt (FTFI)* Tromsø, som i brev av 25. februar 1974 har uttalt:

FTFI har gått gjennom forslaget og har følgende kommentarer:

FTFI er enig i at en betydelig del av den forskning som utføres vedrørende næringsmidlers kvalitative og ernæringsmessige egenskaper burde kunne skje på nordisk basis.

Vi tror imidlertid at de oppgaver som er skissert for det foreslåtte institutt, kunne gjennomføres mer rasjonelt ved å bruke eksisterende forskningsinstitutter i de respektive land.

De pengemidler man på nordisk basis kunne skaffe til veie til denne forskning, eksempelvis gjennom det nyopprettede nordiske fond for teknologi og industriell utvikling, burde forvaltes av en styringskomite. Denne komiteen skulle planlegge nordiske samarbeidsprosjekter på området, sette ut delprosjekter til relevante institutter i de respektive land og sørge for en skikkelig ledelse av forskningsarbeidet.

Ved å nytte allerede eksisterende institutter i de respektive land, oppnår man forskningsressursmessige fordeler og en effektiv spredning av resultatene.

Norges fiskeriforskningsråd viser til dette.

Oslo, 28. februar 1974

For Norges fiskeriforskningsråd

J. H. Bertnes

Norges kooperative landsforening (NKL):

NKL har med interesse studert det tilsendte medlemsforslag som er reist i Nordisk Råd, om opprettelse av et nordisk institutt for næringsmiddelforskning.

Forslaget tar utgangspunkt i at det foreligger behov for økte ressurser for å utvikle metoder som på en hensiktsmessig måte gjør det mulig å bestemme næringsmidlers totale nærings- og kvalitetsegenskaper. Videre mener man at det i de nærmeste årene sannsynligvis vil bli reist krav om også å utprøve næringsmidlenes kulinariske egenskaper.

Ernæringssspørsmål har i de senere år vært gjenstand for stigende oppmerksomhet. En hovedårsak er at sykdommer som har sammenheng med feilernæring har vist en foruroligende utvikling. Det gjelder i første rekke tannrøte, hjerte-kar-sykdommer, overvekt og anemi. Takket være ernæringsforskningen kjenner man i dag i alt vesentlig de komponenter som må være til stede i et kosthold som skal tilfredsstille normal vekst, utvikling og vedlikehold av kroppen. Vi vet at en hensiktsmessig omlegging av kosten vil redusere forekomsten av de nevnte sykdommer. Det dreier seg i første rekke om å minske forbruket av sukker og fett, begrense den totale kalorimengde og øke jerninnholdet i kosten f. eks. ved jernberiking av mel.

Den kosten vi spiser kommer i stigende utstrekning fra industribedrifter. Det er ikke alltid lett for forbrukeren å bedømme kvaliteten av slike næringsmidler fra et helse- og kostholdssynpunkt. Vurderingen skjer etter smak, utseende, konsistens, pris osv. Med moderne teknologi kan produsenten ofte fylle disse krav, men samtidig komme på tvers av helse- og kostholdsinteresser.

Produksjonen og omsetningen av næringsmidler er regulert gjennom lover og forskrifter som blant annet inneholder bestemmelser og regler om råstoffer, tilsetningsstoffer og andre stoffer som tillates brukt, om hygiene, om emballasje, om merking og om transport og markedsføring. Betydningen av dette regelverk øker i takt med forbruket av industrielt fremstilte næringsmidler. Målet må være å etablere et system som gir næringsmiddelindustrien klare regler å arbeide etter, og som fremmer en ernæringsmessig sunn og riktig utvikling av produktene. NKL er av den oppfatning at det er nødvendig og riktig å styrke forskningen innenfor ernæringssektoren for å nå denne målsetning.

I Norge har vi et betydelig antall offentlige og halvoffentlige laboratorier og institutter som arbeider med forskning og kontroll av næringsmidler. Den fagkunnskap og det utstyr disse foretak rår over kan som regel brukes på mange felter innenfor næringsmiddelområdet. Det er derfor grunn til å tro at en samordning av og et samarbeid mellom de eksisterende institusjoner innenfor norsk næringsmiddelforskning vil kunne øke forskningskapasiteten betydelig. Noen av enhetene er små

og kan kanskje med fordel slås sammen. Vi finner det naturlig at de forskjellige forskningsråd som kanalisierer den offentlige støtte, bevisst går inn for en slik utvikling.

I Norden er det allerede etablert atskillig samarbeid om næringsmid-
delforskning, ikke minst gjennom Nordisk Metodikk-komité. Forslags-
stillerne omtaler samarbeidet mellom nordiske aromaforskere som be-
gynte i midten av 60-årene og foregikk i regi av Nordforsk — Nordisk
samarbeidsorganisasjon for teknisk-naturvitenskapelig forskning. Det
arbeides stadig med felles næringsmiddelovgivning og visse resultater
er nådd, selv om det går langsomt.

Forbrukerkooperasjonen i Norden har i en årrekke samarbeidet om
felles innkjøp og felles produksjon på næringsmiddelsektoren. Dette
samarbeid som i dag har et betydelig og økende omfang, blir av og til
vanskeliggjort ved de forskjeller som eksisterer i næringsmiddelovgiv-
ningen i de nordiske land.

NKL finner det positivt at det reises forslag med sikte på å få
Nordisk Råd til å utvikle aktivitet innen næringsmidelforskning. Vi er
videre enige med forslagsstillerne om at det er nødvendig og viktig å
styrke forskningen på næringsmiddelsektoren.

Det første skritt må som nevnt være å samordne våre norske forsk-
ningsinstitusjoner og gjennom felles planlegging etablere et systematisk
og rasjonelt samarbeid mellom de eksisterende laboratorier og institutter.

NKL vil også gå inn for et utvidet nordisk forskningssamarbeid på
næringsmiddelsektoren. Vi mener imidlertid at dette i første omgang
best kan oppnås ved å bygge opp et nordisk organ som får til oppgave
å koordinere forskningen og etablere samarbeidsprosjekter mellom de
enkelte lands forskningsinstitutter på næringsmiddelsektoren. Vi er av
den oppfatning at en samordnet nordisk forskningsinnsats etter de
retningslinjer som her er skissert, vil bidra til økte kunnskaper om
ernæringssspørsmål og dermed et sunnere og riktigere kosthold. Et
nordisk forskningssamarbeid vil fremme harmoniseringen av gjeldende
lovgivning og forskrifter om næringsmidler i de nordiske land.

Forslaget om å opprette et eget nordisk næringsmidelinstituttt bør
utstå til resultatene av ovennevnte tiltak foreligger.

Oslo, 1. februar 1974

Norges kooperative landsforening

Peder Sjøiland

Harald Korsell

Norsk institutt for næringsmiddelforskning:

Næringsmiddelforskningen i Norden er idag fordelt på en rekke nasjonale forskningsinstitusjoner. Dels dreier dette seg om offentlige institutter, dels om halvoffentlige bransjeinstitutter og dels om industrielle forskningsinstitusjoner. Dels finansieres denne forskningen av statsmidler, dels av forskningsråd, dels av forskningsavgifter og dels ved tilskudd fra bransje eller den enkelte bedrift.

I Norge er både Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd, Norges Fiskeriforskningsråd og Norges almenvitenskapelige forskningsråd med å finansiere næringsmiddelforskningen, og det finnes ialt 8—10 forskningsinstitutter for ulike næringsmidler.

I den senere tid er det iverksatt en rekke tiltak for å få en bedre koordinering av denne forskningsvirksomheten. Forskningsrådene har nedsatt et samarbeidsutvalg som skal utarbeide en samlet prosjektkatalog, og de forskjellige bransjeinstitutter søker stadig mer og mer kontakt seg imellom for å løse sine forskningsproblemer.

Denne koordineringsvirksomhet fører til at instituttene mer og mer søker sine spesielle områder for topp-kompetanse og løser sine øvrige prosjekter med et utstrakt samarbeid instituttene imellom.

Den samme tendens gjør seg gjeldende på nordisk basis. Svenska instituttet for konserveringsforskning i Göteborg etablerer seg mer og mer som et spesialinstitutt for sensoriske analyser (utseende, farge, aroma, smak, konsistens og struktur); Slakteriernes Forskn.inst. i Roskilde har utviklet seg til et spesialinstitutt for kjøtt-teknologi, og her i landet har vi dels institutter med stor kompetanse når det gjelder fiskeforskning, samt næringsmiddel-mikrobiologi og hygiene.

En slik spesialisering gjør et samarbeid over landegrensene stadig mer påkrevd, og det eksisterer idag en rekke internordiske samarbeids tiltak på næringsmiddelforskningens område. Foruten den nordiske aromaforskningsgruppen som er nevnt i medlemsforslaget, har man tilsvarende forskningssamarbeid når det gjelder fett- og lipidforskning, og det er dessuten etablert en nordisk metodikk-komite for næringsmidler samt et nordisk utvalg for koordinering av næringsmiddelover og -forskrifter.

Vi finner det meget positivt at Nordisk Råd nå ser ut til å interessere seg for denne viktige forskningssektor. Det foreliggende forslag om opprettelse av et internordisk institutt for næringsmiddelforskning synes vi imidlertid virker altfor dårlig forberedt. Blant annet burde det vært utarbeidet en grundig faglig vurdering av hvilke områder innen næringsmiddelforskningen dette burde omfatte. Å opprette et nytt institutt for forskningsområder hvor man fra før har topp-kompetanse

ved et eller annet nordisk institutt, synes å være sløsing med faglige ressurser og med midler.

Etter vår mening bør en videre utbygging av næringsmiddelforskningen på nordisk plan skje ved en ytterligere koordinering av den virksomhet som idag skjer ved våre eksisterende nasjonale forskningsinstitutter. Nordisk Råd kunne yte en stor innsats ved å initiere til et slikt samarbeid. Dette kunne eventuelt skje ved å oppnevne et internordisk utvalg for næringsmiddelforskning for, med midler fra Nordisk Råd, å koordinere og etablere samarbeidsprosjekter mellom de institutter som idag arbeider med næringsmiddelforskning i de enkelte nordiske land.

Ås, 11. januar 1974

Oskar Kvåle

Fung. direktør

Landbrukets sentralforbund:

I anledning det oversendte medlemsforslag skal vi etter å ha drøftet saken med de mest interesserte av våre medlemsorganisasjoner få uttale at det etter vår mening utvilsomt vil være nyttig og ønskelig å utbygge samarbeidet mellom de nordiske forskningsinstitusjoner også på dette fagområde.

Vi er derimot sterkt i tvil om det vil være hensiktsmessig å opprette et felles nordisk institutt for slik forskning. Vi antar at de midler som de enkelte land kan avse til det omtalte formål vil utnyttes mest effektivt ved utbygging av nasjonale institutter og organisering av et intimt samarbeid mellom disse.

Oslo, 20. desember 1973

Landbrukets sentralforbund

Hans Borgen

Olav Borgan

Hermetikkindustriens laboratorium:

Forskningsaktiviteten innen næringsmiddelindustrien her i landet er beskjedent sammenlignet med annen industri. Før det opprettes et nordisk "sentralinstitutt" for næringsmiddelforskning (som, hvis dette skulle svare til intensjonen, ville måtte bli en meget stor affære) bør de allerede eksisterende institutter innen dette forskningsområde, som alle har en vanskelig og meget anstrengt økonomi å stri med, få tilstrekkelige midler for til i større grad å kunne utnytte og utvide den erfaring og

viten disse sitter inne med på dette spesielle området. En styrkelse av disse institutter ville være til nytte for næringsmiddelforskningen generelt og til stor gagn for den industri denne forskning er knyttet til.

Vi tror derfor det er mer hensiktsmessig å samordne den forskning som foregår i dag ved prioritering av forslag og søknader om prosjektstøtter fra disse institutter. Vi tror det vil være mer hensiktsmessig om der innen Nordisk Råd/Nordforsk nedsettes et utvalg for næringsmiddelforskning som med tilstrekkelige midler til disposisjon, kan få gjennomført de forskningsoppgaver der er behov for ved de institutter og spesiallaboratorier som er i virksomhet i Norden, og som har en kompetanse innen næringsmiddelforskningen, som med ovennevnte prosjektstøtte kan utnyttes i atskillig større grad enn tilfellet er i dag.

Hermetikkindustriens Laboratorium er derfor enig i at det er av stor interesse med et nærmere utvidet forskningsarbeid innen næringsmiddel-sektoren i Norden, men at denne forskningen bør foregå ved de allerede eksisterende institutter. Vi vil derfor fraråde at det opprettes et nytt institutt for næringsmiddelforskning i Nordisk Råds regi.

Stavanger, 7, januar 1974

Hermetikkindustriens laboratorium

Alf Olsen

Konservindustriens teknologforening:

Konservindustriens teknologforening er meget positivt innstilt til et utstrakt nordisk samarbeid innen næringsmiddelteknologi- og forskning. Vi finner det også prisverdig at Nordisk Råd nå ser ut til å interessere seg for denne viktige forskningssektor.

Det foreliggende medlemsforslag synes imidlertid svært lite forbedret. Etter vår mening vil opprettelsen av et nytt forskningsinstitutt på nordisk basis ikke på noen måte kunne løse de problemer man idag står overfor. På forskjellige steder i Norden er det idag opprettet forskningsinstitutter med stor kompetanse innen ulike deler av næringsmiddelforskningen. Hvert av de nordiske land har idag en rekke offentlige og halvoffentlige institutter som driver forskning og undervisning på dette område.

I de senere år er det iverksatt en rekke tiltak for å koordinere næringsmiddelforskningen, såvel på et nasjonalt som på et nordisk plan. De ulike forskningsråd som bevilger penger til næringsmiddelforskningen i Norge, Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd, Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd, Norges fiskeriforskningsråd og Norges

almenvitenskapelige forskningsråd, har nedsatt et samarbeidsutvalg for å kartlegge og å koordinere sin innsats; og de ulike bransjeorganisasjoner og bransjeforeninger søker stadig mer og mer kontakt seg imellom for å løse sine problemer. Det er imidlertid ennå langt igjen før en kan si at dette koordineringsarbeid er tilfredsstillende gjennomført. En rekke tiltak er dessuten satt i verk for å koordinere næringsmiddelforskningen i Norden. Vår forening har således nær kontakt med tilsvarende sammenslutninger i de øvrige nordiske land, med utveksling av informasjoner og erfaringer. Foruten den nordiske aromaforskningsgruppen som er nevnt i medlemsforslaget, har man tilsvarende forskningssamarbeid når det gjelder fett- og lipidforskning. Det er også etablert en nordisk metodikkomite for næringsmidler, samt et nordisk utvalg for koordinering av næringsmiddelover og -forskrifter.

En videre utbygging av næringsmiddelforskningen på et nordisk plan mener vi bør skje ved en ytterligere koordinering av virksomheten ved de allerede eksisterende nasjonale forskningsinstitutter. Det ville være en stor fordel om Nordisk Råd kunne yte midler til et slikt samarbeid. I regi av Nordisk Råd kunne det eventuelt opprettes en komite for næringsmiddelforskning for å påse at koordinering av forskningsprosjekter og kanalisering av midler skjer til forskningens beste.

Stavanger, 11. januar 1974

For konservindustriens teknologforening

Richard Johnsen

Formann

Norges fiskarlag:

En finner å ville anbefale videre bearbeiding av det foreliggende forslag, men forbeholder seg rett til når detaljert forslag foreligger å komme tilbake til saken.

Trondheim, 29. januar 1974

Norges fiskarlag

Arnulv Midtgaard

Arne Krenmervik

Norges husmorforbund har i skrivelse den 16 januari 1974 förklarar sig tillstyrka medlemsförslaget.

Sverige

Socialstyrelsen:

I anledning därav får socialstyrelsen efter att ha hört styrelsens vetenskapliga råd i näringslära professorn Arvid Wretling anföra följande.

Enligt förslaget skulle ett nordiskt institut för livsmedelsforskning bland annat innebära en bättre hushållning med resurserna i de enskilda nordiska länderna. Uppgifterna för institutet skulle vara att få till stånd en samhällsorienterad forskningsutveckling inom livsmedelssektorn, att underlätta framställningen av bättre och prisbilligare livsmedel samt att åstadkomma samverkan mellan producenter och konsumenter. De arbetsområden som föreslås komma i första hand är studiet av livsmedlens näringsvärde, deras hållbarhet och effekterna av olika former av tillsatser samt konsumenternas attityder till struktur, arom och konsistens. Framför allt framhålls den aromforskning som bedrivs vid Svenska institutet för konserveringsforskning.

En omfattande forskning rörande livsmedel förekommer vid ett flertal institutioner i Sverige. Livsmedlens näringsvärde och hållbarhet, effekterna av tillsatser samt förekomst av främmande ämnen är föremål för en intensiv bearbetning vid livsmedelsverkets undersökningsavdelning och vid de akademiska näringsinstitutionerna i Göteborg, Lund, Stockholm och Uppsala.

Härtill kommer att socialstyrelsen sedan 1971 bedriver en omfattande informationsverksamhet för att förbättra svenska folkets kostvanor. Det vetenskapliga underlag som denna information baseras på har utarbetats av socialstyrelsens medicinska expertgrupp för kost- och motionsfrågor (MEK). Expertgruppens arbete har uppmärksamats även i de övriga nordiska länderna. Hösten 1970 anordnade socialstyrelsen en konferens i vilken experter på näringsfrågor från de nordiska länderna deltog.

En förutsättning för såväl nordiskt som internationellt vetenskapligt samarbete är att vårt land har en rad fackinstitutioner. De knappa nationella resurserna bör i första hand användas för att vidareutveckla i landet hittills inrättade institutioner och laboratorier. Man bör också sträva efter att inrätta nya forskningsinstitutioner i näringslära eller livsmedelslära vid övriga universitet eller högskolor. Endast på så sätt kan landets behov av livsmedels- och näringsexpertis på längre sikt tillgodoses. Vissa olikheter i de nordiska ländernas kostvanor, användning och produktion av livsmedel talar också för att utvecklingen tills vidare bäst sker på nationell bas.

Kontinuerligt anordnade konferenser bör kunna förbättra insikten i respektive lands forskning och andra aktuella projekt rörande näringsfysiologiska frågor. Samverkan med representanter för näringslivet är vidare en viktig del för att föra fram näringsmässiga krav på olika livsmedel och synpunkter på hur livsmedel kan förbättras.

Sammanfattningsvis finner styrelsen sålunda att man i stället för att inrätta ett nytt institut för livsmedelsfrågor bör använda tillgängliga medel för att åstadkomma en utbyggnad av landets egna institutioner inom livsmedels- och nutritionssektorn. Såväl nordiskt som internationellt samarbete mellan forskarna bör dock eftersträvas. Endast genom samarbete och kontaktverksamhet kan man få den information, stimulans och samordning som är önskvärd inom såväl dessa som andra forskningsområden. Planering och prioritering av internordiska projekt bör beslutas i samrådsorgan.

Stockholm den 30 januari 1974

Enligt socialstyrelsens beslut

Bo Adin

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL):

Förslaget framlägger i huvudsak två motiv för att inrätta ett nordiskt institut för livsmedelsforskning: marknaden för livsmedel i Norden är i stort sett enhetlig och onödigt dubbelarbete kan undvikas genom nordisk samverkan.

Onekligen har ovannämnda motiv åtskillig tyngd. Det kommer att bli mycket dyrt att bedriva här aktuell forskning och basen för rekrytering av forskare och övrig erforderlig personal är smal. Bl. a. kan förutses mycket stora kostnader för inköp och drift av erforderlig utrustning. Basorganisationen för verksamheten kommer att kräva en proportionsvis stor del av de totala kostnaderna. Det blir därför angeläget att den utnyttjas så fullständigt och effektivt som möjligt. Ämnesområdet är stort och det blir här fråga om en komplicerad verksamhet som kräver medverkan av många slag av specialister. För att institutet skall få erforderlig slagkraft och bli attraktivt för kvalificerade forskare kommer därför säkerligen en stor organisation med ett betydande antal högt kvalificerade befattningshavare att krävas.

Enligt förslaget skall följande deldiscipliner vara representerade i forskningsarbetet: kemi, fysik, matematik, sociologi och psykologi. I denna uppräknings saknas en viktig disciplin, mikrobiologi. Det torde inte vara möjligt att bedriva forskning om livsmedels arom och hållbarhet utan företrädare för mikrobiologi. Även när det gäller tillsatser till livsmedel spelar mikrobiologin en betydande roll. Ett exempel är den pågående debatten angående tillsats av nitrit till vissa livsmedel. Det hindrar utväxt av vissa bakterier (sporbildare, framför allt botulinusbakterien), ger vissa charkuterivaror en aptitligare färg och ökar hållbarheten men har samtidigt anlagats för att medföra potentiell risk för cancer. Problem av liknande art torde bli många i framtiden. Forskning

i de nordiska länderna inom detta fält är mycket sparsam. Detta gäller även ett annat område som förslaget kort berör, nämligen livsmedels hållbarhet. Ett problem, som ligger dessa båda områden nära, är frågan om livsmedlens ofarlighet. Detta problem har icke berörts i förslaget.

Institutet skulle enligt förslaget få ganska vida uppgifter, t. ex. att underlätta framställningen av livsmedel av bättre kvalitet och till lägre pris och att skapa vägar för samverkan mellan producenter och konsumenter. Tänkbara arbetsområden skulle i första hand vara livsmedlens näringsvärde, hållbarhet, effekterna av tillsatser samt struktur, arom och konsistens. Förslaget framhåller också att forskningsuppgifterna kräver ett tvärvetenskapligt angreppssätt. I förslaget räknas vissa institutioner upp som bedriver forskningsarbete rörande livsmedels aromatiska och sensoriska egenskaper. Betydande sådant arbete bedrivs även av laboratorier tillhörande livsmedelsindustrier i de nordiska länderna. Även inom vissa övriga områden som kan tänkas engagera ett nordiskt institut för livsmedelsforskning bedrivs forskningsarbete för närvarande, t. ex. av Svenska institutet för konserveringsforskning, livsmedelsverket och vissa universitetsinstitutioner. Risken är därför påtaglig för att ett nyinrättat nordiskt livsmedelsinstitut kan medföra intressekonflikter med redan existerande verksamhet på området och även innebära onödiga dubbleringar, som förslaget går ut på att undvika. En noggrann kartläggning av pågående verksamhet är ur dessa synpunkter önskvärd innan principbeslut om inrättande av ett nytt institut fattas.

SBL anser sammanfattningsvis, att goda motiv finns för att överväga inrättandet av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning. Innan principbeslut fattas bör en utredning tillsättas, som kartlägger nu existerande verksamhet på området, lägger fram mera preciserade förslag till arbetsuppgifter och program för ett sådant institut och ger en preliminär bedömning av vilka resurser ett förverkligande av ett sådant program kommer att kräva. Det förefaller SBL sannolikt att ett sådant institut bäst kan fullgöra sina uppgifter om det får en organisatorisk ställning fristående från industri och myndigheter och således får en enbart rådgivande funktion.

Solna den 19 december 1973

Holger Lundbäck

Georg Frisk

Statens livsmedelsverk:

Som redovisas i det remitterade medlemsförslaget har redan ett första steg tagits mot en gemensam nordisk forskning på livsmedelsområdet.

Sedan 1967 bedriver den i viss mån till Nordforsk anknutna Nordiska aromforskningsgruppen forskningsverksamhet i form av projekt till

större delen förlagda till Svenska institutet för konserveringsforskning (SIK). Från SIK:s sida har i skrivelse den 2 november 1972 till Styrelsen för teknisk utveckling (STU) förslag framlagts om att vidga denna verksamhet genom bildande av ett nordiskt institut med ett arbetsområde som skulle omfatta kvalitetsforskning beträffande livsmedel. Med denna kvalitetsforskning avses studier inom det sensoriska området såsom utseende, färg, smak och arom, textur och konsistens. Det immateriella nordiska institutet skulle enligt SIK:s förslag administrativt och lokalmässigt integreras med SIK och få en personal av 17 forskare jämte biträden. SIK:s förslag synes ha vuxit fram som en naturlig följd av det nordiska samarbete inom det berörda specialområdet som redan pågått under en följd av år och innebär i princip först och främst en fastare organisation av detta med de fördelar detta bör innebära för såväl forskningsarbetet som personalen.

Även när det gäller forsknings- och utvecklingsfrågor på livsmedelsområdet i övrigt sker ett visst nordiskt samarbete. Exempel härpå utgör Nordiska metodikkommittén för livsmedel, som bildades 1947. Denna kommitté har i första hand till uppgift att utarbeta för Norden gemensamma anvisningar för provtagning och undersökning av livsmedel. Den har hittills utgivit nära 90 meto danvisningar som har kommit till stor användning på nordiska livsmedelslaboratorier tillhörande såväl myndigheter och statliga institutioner som industrier. I fråga om undervisning på livsmedelsområdet äger ett nordiskt samarbete rum vid den nordiska hushållshögskolans linje för näringslära vid Johan Throne-Holst's Institut för Ernæringsforskning i Norge samt i viss mån vid Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg. Vidare äger inofficiellt samarbete och överläggningar rum på nordisk nivå bl. a. inom näringsområdet. Nordiska forskare och administratörer inom livsmedelsområdet får ofta tillfälle att vid nordiska eller nationella kongresser och symposier utbyta erfarenheter med varandra.

Medlemsförslaget om att upprätta ett gemensamt nordiskt institut för livsmedelsforskning i allmänhet ger dock anledning till viss tveksamhet. Forskning inom livsmedelsområdet pågår för närvarande vid ett stort antal nationella institutioner i Norden, statliga såväl som organisationsägda. Resultaten av denna forskning är lätt tillgängliga. Olika former för nordiskt samarbete förekommer som nämnts redan. Med hänsyn till de likartade förhållandena i de nordiska länderna är forskningsresultaten i regel direkt tillämpliga i samtliga dessa länder. Vid flertalet institutioner torde vidare gästforskare från övriga nordiska länder vara välkomna.

Motionärerna föreslår såsom tänkbara arbetsområden för ett nordiskt institut

i första hand studiet av livsmedlens näringsvärde, hållbarhet och effekterna av olika former av tillsatser.

Det forskningsområde som anges i motionärernas förslag synes delvis redan väl täckt av pågående forskning.

Livsmedlens näringsvärde undersöks i Sverige redan på institutioner för näringslära i Stockholm, Lund, Göteborg och Uppsala och på livsmedelsverket. Även i de andra nordiska länderna görs sådana undersökningar. Tidigare försök att bilda ett nordiskt näringsinstitut har ej lyckats.

Redan 1956 års nordiska näringsforskningsutredning konstaterade, att man inte rimligen kunde bygga upp ett näringsforskningsinstitut, som inom sig kunde bedriva all i sammanhanget erforderlig forskning inom näringsområdet. Man framhöll, att vissa olikheter rått mellan de nordiska ländernas kost- och produktionsförhållanden.

Livsmedlens hållbarhet och effekterna av olika former av tillsatser undersöks både inom industrin och inom statliga institutioner inklusive livsmedelsverket.

Ett institutionellt samgående om studiet av de sensoriska kvalitetsegenskaperna synes emellertid välmotiverat med hänsyn till områdets specifika innehåll, det manifesterade behovet av gemensam satsning samt den koncentration till ett ställe som skett; SIK i Göteborg. Såsom motionärerna framhållit bör vid forskning inom detta område konsumenternas attityder särskilt uppmärksammas.

Vad som i medlemsförslaget framförs om ett nordiskt institut för livsmedelsforskning med allmän samhällsorienterad inriktning synes däremot mindre rationellt med hänsyn till forskningsområdets stora omfattning och den låsning av de nationella insatserna som kan bli följden. Ett nordiskt institut med denna inriktning synes inte heller nödvändigt med hänsyn till redan pågående nordiskt samarbete inom området. Generellt sett torde behovet av nordisk samverkan på livsmedelsforskningens område i stället bli bättre tillgodosett genom att utvalda forskningsområden eller konkreta forskningsobjekt blir föremål för samordnad projektplanering, för vilka gemensamma ekonomiska resurser ställs till förfogande. För genomförandet av dessa projekt bör redan befintliga institutioner och kapaciteter bli utnyttjade. För viss forskning bör även organiserad gästforskning kunna möjliggöras.

För detta ändamål utgör tillskapandet av ett gemensamt organ, inom vilket denna samverkan kan ske, en närliggande uppgift. Det förefaller härvid lämpligt överväga om inte en samordning på livsmedelsplanet mellan STU och dess skandinaviska motsvarigheter, eventuellt organiserad som en utbyggnad av Nordforsk, kunde utgöra en lösning.

Livsmedelsverket ställer sig således tveksamt till motionärernas förslag såvitt det gäller upprättande av ett nordiskt institut för allmän livsmedelsforskning, men finner formerna för en koncentration av nordiska resurser inom vissa bestämda forskningsområden av gemen-

samt nordiskt intresse förtjäna ytterligare utredning. Ett viktigt alternativ, som också bör övervägas i sammanhanget, är enligt verkets mening att skapa fasta officiella samarbetskommittéer på olika delområden såsom t. ex. skett vad gäller metodikfrågorna. Det sätt på vilket nordisk aromforskning föreslås bli organiserad vid SIK finner statens livsmedelsverk vara en lämplig samordningsform.

Stockholm den 16 januari 1974

Gösta Björkman

Vidar Hellström

Konsumentverket:

Forskning på livsmedelsområdet med olika huvudinriktning bedrivs vid ett flertal institutioner, universitet och högskolor i de nordiska länderna. Livsmedlen är emellertid av mycket stor betydelse för enskilda och kollektiva hushålls ekonomi och arbetsförhållanden samt för individens hälsa och trivsel, varför en ökad satsning på livsmedelsforskning är befogad.

Konsumentverket instämmer med förslagsställarna att det är angeläget att ökade resurser avsätts till forskning, som är inriktad på att utveckla metoder, vilka på ett tillfredsställande sätt möjliggör bestämning av livsmedels närings- och kvalitetsegenskaper. Likaså anser konsumentverket att ökad forskning är önskvärd beträffande konsumenternas attityder till olika livsmedel och till olika egenskaper hos livsmedel.

Tillämpad forskning bedrivs i regel lämpligast på nationell basis. När det gäller forskning för metodutveckling och annan bakgrundsforskning instämmer konsumentverket med förslagsställarna att personella och ekonomiska resurser bättre kan utnyttjas och onödigt dubbelarbete förhindras genom nordisk samverkan.

Som exempel på samnordisk forskning på livsmedelsområdet anför den forskning, som bedrivits av Nordforsks kommitté för aromforskning. Konsumentverket delar förslagsställarnas uppfattning att denna forskning varit av stor betydelse och anser att det nordiska samarbetet borde kunna utvecklas att även gälla bakgrundsforskning beträffande andra kvalitetsegenskaper hos livsmedel, såsom näringsvärde, utseende, textur och konsistens samt konsumenternas attityder till dessa egenskaper m. m.

Konsumentverket vill tillstyrka att åtgärder vidtas för att främja samnordisk forskning på livsmedelsområdet men är tveksamt om detta bäst sker genom inrättandet av ett särskilt nordiskt institut för livsmedelsforskning. Måhända kan ekonomiska och personella resurser och utrustning bättre tillgodogöras genom inrättandet av nordiska forsk-

ningskommittéer med förankring av olika forskningsuppgift till de nordiska institutioner som är mest lämpade därtill, i likhet med vad som skett då det gällt nordiskt samarbete på aromforskningsområdet.

Stockholm den 15 januari 1974

Lars Ag

Marit Neymark

Sveriges grossistförbund:

Mot bakgrund av önskvärdheten av en alltmer enhetlig marknad för livsmedel och behovet av en så likartad livsmedelslagstiftning som möjligt inom Västeuropa vill vi se ett ökat samarbete också på livsmedelsforskningens område som ett värdefullt inslag, dels för att fördela knappa resurser, dels för att samla resurser till de mest angelägna områdena inom livsmedelsforskningen.

Det för nordisk del mest intressanta området för forskning är — som framhållits i förslaget — utvecklandet av metoder för bestämningar av livsmedels näringsegenskaper.

Förslaget diskuterar också utvärdering av livsmedlens kulinariska egenskaper som en gren för forskningens inriktning.

Om man utifrån detta ser på världens totala livsmedelsförsörjning och speciellt då utvecklingsländernas problem, får inrättandet av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning ett ej fullt lika självklart berättigande. Ett forskningsinstitut för undersökning av bland annat livsmedlens kulinariska egenskaper måste i detta perspektiv anses som mindre angeläget.

För att vi skall tillstyrka inrättandet av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning bör den i förslaget oklara framställningen av institutets forskningsinriktning ytterligare definieras. Det finns därvid anledning överväga om ett forskningsinstitut av detta slag — och med de nordiska länderna som huvudansvariga — inte skulle vidga det tänkta arbetsområdet till att även omfatta frågor som berör världens livsmedelsförsörjning i vidare mening.

När det gäller samordningen av den pågående livsmedelsforskningen inom Norden bör denna omfatta även de institutioner som bedriver forskning med anknytning till livsmedelsområdet, men som ej omnämnts i förslaget. Förutom de institutioner som bedriver forskning med enbart livsmedel kan här nämnas medicinska och kemiska forskningsinstitutioner med inriktning på näringsfrågor liksom lantbrukshögskolor och liknande, vilka sysslar med forskning med nära anknytning till försörjningsområdet. Här bör också beaktas den livsmedelsforskning som bedrivs inom det enskilda näringslivet.

För finansieringen av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning nämns i förslaget att denna eventuellt skulle kunna ske med medel från den nordiska fonden för teknologi och industriell utveckling. Här kan diskuteras huruvida en fördelning av medel från denna fond skulle kunna göras tillgänglig för olika forskningsorgan efter framställning och att vid ansökan om medel hänsyn tas till angelägenheten av forskning inom olika områden.

Vi vill således föreslå att finansiering, inriktning och samordning av angelägna forskningsområden ytterligare utreds innan slutlig ställning tas till inrättandet av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning.

Stockholm den 24 januari 1974

Sveriges grossistförbund
Livsmedelssektionen

Björn Passad

Inge Karlsson

Sveriges industriförbund:

Med anledning härav får förbundet hänvisa till bifogade yttrande i ärendet av Industrins livsmedelsgrupp, som är ett samarbetsorgan för de till förbundet anslutna branschföreningarna på livsmedelsindustriområdet (*se nedan*).

Stockholm den 7 februari 1974

Sveriges industriförbund
Thomas Cederberg

Lantbrukarnas riksförbund:

I första hand anges som tänkbara arbetsområden för ett gemensamt livsmedelsforskningsinstitut studiet av livsmedlens näringsvärde, hållbarhet och effekterna av olika former av tillsatser, samt uppmärksammande av konsumenternas attityder till struktur, arom och konsistens. Institutet skulle även tjänstgöra som en nordisk dokumentationscentral samt organisera ett utbyte av stipendiater som kunde vara verksamma vid institutet som gästforskare.

Med anledning av det väckta förslaget ges härmed följande synpunkter varvid samtidigt bör uppmärksammas att i Nordiska rådet liknande motion behandlades redan för cirka 20 år sedan.

Behovet av resursförstärkning inom livsmedelsforskningen i Norden låter sig inte fullständigt bedömas annat än mot bakgrunden av dels

en inventering av föreliggande forskningsbehov, dels en kartläggning av befintliga forskningsresurser och pågående forskning. En kartläggning och katalogisering av forskningsintensiteten inom olika branscher och råvaruområden avseende olika komponenter och kvalitetsegenskaper har nyligen gjorts genom Styrelsens för teknisk utveckling försorg. Man kan därför utgå ifrån att forskningen i Sverige vad gäller livsmedel håller på att samordnas så att dubbelarbete i möjligaste mån undviks. Med Styrelsen för teknisk utveckling har vi i Sverige alltså en instans med möjligheter att överblicka behovet av forskning. Vidare har i motionen onödigt stor vikt lagts vid aromforskningen. Denna forskning, som i och för sig är angelägen, utgör endast en liten del av det stora komplex som livsmedelsforskningen utgör. Sålunda bedrivs forskning i en rad institutioner, statliga som privata, med inriktning på olika ämnesområden från råvaran till färdiga livsmedel, processutveckling, emballage, distribution etc.

Inom ämnesområdet aromforskning har redan ett nära nordiskt samarbete kommit till stånd. Denna verksamhet kan tillmätas stor betydelse bl. a. för utvärdering av livsmedels kvalitet och egenskaper. Det synes därför naturligt att man inom Nordiska rådet undersöker möjligheterna att ge den redan etablerade aromforskningen en fastare ram så att verksamheten och samarbetet mellan de nordiska länderna kan vidareutvecklas.

En annan forskningsverksamhet som sedan länge framgångsrikt bedrivits i samråd mellan de nordiska länderna är den forskning som berör utvecklingen av metoder för provtagning och undersökning av livsmedel inom den s. k. Nordiska metodikkommittén. Genom detta samarbete, som började 1947, har många gemensamma rekommendationer för de nordiska länderna kommit till stånd. Alla tecken tyder på att detta nordiska samarbete kommer att fördjupas och bör därför ges ett ökat stöd.

Genom att det i livsmedelsforskningen inbegripes så många ämnesområden är det inte realistiskt att tänka sig ett gemensamt nordiskt forskningsinstitut. De i medlemsförslaget tilltänkta arbetsuppgifterna bearbetas redan på en eller flera befintliga institutioner. Ett nytt institut med den angivna målsättningen skulle snarare ge en resurssplittring än en förstärkning av forskningskapaciteten. En eventuell ökning av resurserna till livsmedelsforskningen bör hellre fördelas mellan befintliga forskande enheter eller grupper.

Av ovan sagda framgår att det bedöms vara fördelaktigare att i första hand bygga upp och förstärka den forskningsverksamhet som finns inom respektive land. De nordiska länderna bör sedan gemensamt upprätta samarbetskommittéer inriktade på olika specialområden. Dessa samarbetskommittéer skulle kontinuerligt utbyta tankar och erfarenheter.

Nordiska jordbruksforskarens förening (NJF) och Nordiskt kontaktorgan för jordbruksforskning skulle kunna tjäna som förebilder för denna verksamhet både vad avser samordning och finansiering.

Lantbrukarnas riksförbund vill därför föreslå att man försöker kartlägga behovet av forskning inom livsmedelsområdet parallellt med att man undersöker möjligheterna för bättre samordning, planering, finansiering och utbildning inom nuvarande organisationers ram. Vi har med tillfredsställelse hälsat de strävanden man haft i samma riktning inför utarbetandet av den nya lagen inom livsmedelsområdet, och hoppas att även detta kan leda till en bättre samplanering än tidigare.

Detta ärende har handlagts av forskningsberedningen efter hörande av branschorganisationerna inom Lantbrukarnas riksförbund.

Stockholm den 31 januari 1974

Lantbrukarnas riksförbund

Erik Jonsson

Oscar Westerlind

Industrins livsmedelsgrupp:

En ökad satsning på forskning inom livsmedelsområdet är en angelägen uppgift för såväl konsument som näringsliv. Eftersom ett framgångsrikt forskningsarbete kräver mycket kvalificerad personal och utrustning är det av betydelse att inte förekommande resurser inom Norden splittras på alltför många institutioner. En samordning av resurserna skulle därför vara av positivt värde.

Vad gäller de i medlemsförslaget angivna forskningsuppgifterna för ett nordiskt institut är dessa för allmänt formulerade för att ligga till grund för ett ställningstagande. Skulle förslaget leda till att ett institut inrättas, bör utarbetandet av ett detaljerat forskningsprogram ske i nära samarbete med Svenska institutet för konserveringsforskning och STU:s livsmedelstekniska nämnd.

Enligt livsmedelsgruppen kan ett utvidgat nordiskt samarbete ges olika former — från ett stipendiatprogram till ett immateriellt institut rekryterat på nordisk bas och förlagt till en eller flera existerande institutioner. Tillräcklig forskningspotential finns enligt uppgift tillgänglig på SIK för ett utvidgat forskningssamarbete och eftersom ytterligare institutionslokaler kommer att stå till SIK:s disposition fr. o. m. första halvåret 1974, skulle enligt SIK:s styrelse förutsättningar finnas för att administrera den nordiska forskningsverksamheten.

Om avsikten med medlemsförslaget är att upprätta en form av samverkan inom livsmedelsforskningsområdet i Norden med utnyttjande av existerande institutioner, har livsmedelsgruppen inga erinringar här emot.

En fristående ny gemensam nordisk institution, som inte är anknuten till en redan bestående organisation, skulle sannolikt få stora svårigheter att balansera insatserna för t. ex. norskt fiske, danskt jordbruk och den privata förädlingsindustrins behov. Någon form av gemensam programkommitté för de olika institutioner i de nordiska länderna som sysslar med livsmedelsforskning borde däremot ha vissa möjligheter att uppnå en erforderlig balansering av insatserna. Visst dubbelarbete skulle naturligtvis också på det sättet kunna undvikas.

Livsmedelsgruppen ställer sig däremot avvisande till inrättande av ett fristående nordiskt institut för livsmedelsforskning. De forskningsområden som anges i motionärernas förslag synes redan delvis täckta av pågående forskning. Livsmedlens hållbarhet och effekten av olika former av tillsatser undersöks både inom industrin och inom statliga institutioner. Behovet av nordisk samverkan på livsmedelsforskningens område torde kunna bli tillgodosett genom att vissa forskningsobjekt blir föremål för samordning hos en redan existerande institution och för vilka gemensamma ekonomiska resurser ställs till förfogande.

Stockholm den 7 februari 1974

Industrins livsmedelsgrupp

Göran Holmqvist

Svenska livsmedelsarbetareförbundet:

Förbundet delar motionärernas syn på att individen för sin dagliga livsföring och hälsa är i starkt beroende av den produktion och produktionsutveckling, som sker inom livsmedelsindustrin. Det gäller i lika hög grad de anställda inom livsmedelsindustrin för deras inkomst och trygghet. Om de kunskaper, insikter och erfarenheter som finns bland olika kategorier av anställda inom livsmedelsindustrin och forskningsresultatet i företagen skall kunna tillvaratagas och utvecklas, anser förbundet det vara angeläget att en samordning av detta i första hand bör ske inom resp. land för att kunna fastställa från vilken nivå, i vilken omfattning och inriktning som forskningen skall ske inom de olika nordiska länderna eller samordnat i ett institut. Att förädlingsvärdet utgör en så hög andel som ca 10 procent i Sverige är väl känt för vår organisation, men litet uppmärksammat i övrigt. Strävandena att på nordisk basis nå en harmonisering av den lagstiftning som berör livsmedelsindustrin och likartad medicinsk kontroll är vällovlig, men bör inte överdrivas och bli för påträngande för den enskilde individen och för kostnadskrävande för företagen. Skall den ha ett också för den anställde reellt värde, bör man veta om livsmedlet i sig har tillsatser som t. ex. är allergiframkallande för de anställda, men också för vissa

konsumentgrupper. LO-utredningen "Risker i jobbet — Livsmedel", Prisma 1971, påvisade genom professor Paul Kallós undersökningar att ca 30 procent av de anställda hade någon form av allergibesvär från sitt arbete. Att harmoniseringssträvanden skall anpassas till de internationella bestämmelser som eftersträvas anser förbundet vara nödvändigt för det framtida utbytet av varor och tjänster länderna emellan.

I motionen redovisas något av det arbete som bedrivits av institutioner eller liknande organ i resp. land inom Norden för forskning och information om livsmedelsproduktionen. Med denna begränsade redovisning som underlag och den målsättning för ett nordiskt institut för livsmedelsforskning som motionärerna redogjort för i punkterna 1—3 samt att institutet skulle kunna tjäna som en dokumentationscentral och ha ytterligare några uppgifter som t. ex. utbyte av forskare, torde kräva vidare utredningar och överväganden innan beslut om en fast institution i Norden kan tas.

Förbundet får därför, med hänvisning till vad här anförts, i första hand tillstyrka att en allsidig och förutsättningslös utredning kommer till stånd genom Nordiska rådets initiativ innan slutgiltigt beslut fattas samt att arbetsmarknadens parter i berörda länder, som nära berörts av motionärernas förslag, blir representerade i utredningen och att det definitiva förslaget remitteras till berörda myndigheter och organisationer för yttrande innan det slutliga beslutet fattas.

Stockholm den 30 januari 1974

Svenska livsmedelsarbetareförbundet

Arne Nybom

Medlemsförslag

om privata skolers och utbildningsinstitutioners fortbestånd och utbyggnad

(Väckt av Per Borten, Jo Benkow, Poul Hartling, Asbjørn Haugstvedt, Elsi Hetemäki, Eric Krönmark, Gerda Møller och Karl Skytte)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska lärarorganisationers samråd (NLS):

Nordiska lärarorganisationers samråd anser att de privata småskolornas existens i sådana länder där de tillgodoser en språklig minoritets behov av undervisning är motiverade såsom fallet är i Finland. Likaså anser ULS att t. ex. anhängare av utanför statskyrkan stående religiösa sammanslutningar bör ha rätt till att deras barn erhåller uppfostran och undervisning enligt för dem godtagbara former antingen i offentliga eller privata skolor.

I den mån de privata skolorna mot denna bakgrund förekommer bör de garanteras existensmöjligheter genom att erhålla understöd av offentliga medel. Lärarnas anställningsvillkor i sådana skolor bör överensstämma med villkoren i övriga skolor.

NLS vill emellertid betona att det allmänna skolväsendet i respektive land bör utformas på sådant sätt att de ger utrymme för tillgodoseende av vissa minoritetsgruppers behov t. ex. beträffande språkundervisning. En skolegregation genom utbyggnad av alternativa privata skolor kan inte stödjas av NLS då en sådan segregation skulle leda till splittring av de tillgängliga samhällsresurser som kan satsas på undervisningsväsendet.

Helsingfors i april 1974

Nordiska lärarorganisationers samråd

Aimo Tammivuori

Ordförande

Ralf Mattsson

Sekreterare

Nordisk Privatskoleunion:

I skrivelse af 20. december 1973 har Nordisk Råds Præsidium meddelt, at rådets kulturudvalg i sit møde den 10. maj 1973 har behandlet

vor henvendelse af 15. april 1973 til Nordisk Råd om at udforme ensartede retningslinier for sikring og udbygning af de private skole- og uddannelsesinstitutioner på alle undervisningstrin i Norden.

Samtidig har Præsidiets meddelt, at et medlemsforslag, rejst 12. oktober 1973, om "privata skolers och utbildningsinstitutioners fortbestånd och utbyggnad" indeholder forslag om, at Nordisk Råd henstiller til Nordisk Ministerråd at udforme sådanne retningslinier, som vi i vor henvendelse af 15. april 1973 har udtrykt ønske om.

Nordisk Privatskoleunion (NPU) deler Præsidiets opfattelse og skal indledningsvis udtrykke vor bedste anerkendelse af det fremsatte medlemsforslag.

Dernæst ønsker Nordisk Privatskoleunion at understrege medlemsforslagets præcisering af selve det grundlæggende princip bag de private skoler: at give alle borgere samme demokratiske ret til frit at vælge den undervisningsform og det undervisningsmiljø, de måtte ønske for deres børn og unge. Et synspunkt, der i øvrigt stærkt harmonerer med den erklæring om menneskerettigheder, som vore nordiske lande har tilsluttet sig.

Det er tillige Nordisk Privatskoleunion magtpåliggende at fremhæve rigtigheden i medlemsforslagets anførende af, at rimelige tilskud til undervisningen i private skoler, så de — på alle undervisningstrin — kan holde en pædagogisk, bygnings- og indretningsmæssig standard, som bringer dem på højde med tilsvarende offentlige skoler, ikke betyder en merudgift for det offentlige, men tværtimod en besparelse.

Endelig ønsker Nordisk Privatskoleunion at påpege, at efterhånden, som hele befolkningen bestandig mødes af et øget krav om en indbyrdes økonomisk solidaritet, bliver der en stadig mindre del tilbage for den enkelte borger til frit at disponere over; derfor må der i samme takt kræves en solidaritet fra det offentlige i forhold til de medborgere, der ønsker at benytte sig af alternative tilbud til det offentliges, bl. a. på opdragelses- og uddannelsesområdet. En sådan solidaritet fra det offentlige er tillige en helt nødvendig forudsætning for, at den enkelte medborger kan gøre brug af de rettigheder, der gennem den universelle konvention er tilsikret også befolkningen i vore nordiske lande.

Med den positive indstilling til de private skoler på alle undervisningstrin, medlemsforslaget er udtryk for, og i øvrigt med henvisning til vor henvendelse af 15. april 1973, kan Nordisk Privatskoleunion på det varmeste anbefale, at Nordisk Råd fremmer medlemsforslaget til vedtagelse.

Slagelse, den 4. februar 1974

For Nordisk Privatskoleunion

Knud Geckler
Formand

D a n m a r k**Undervisningsministeriet:**

I denne anledning skal man herved meddele, at det danske undervisningsministerium fuldt ud kan tiltræde det i forslaget opstillede princip, at borgerne skal have ret til frit at vælge den undervisningsform, de måtte ønske for deres børn, og at denne ret forudsætter så store offentlige tilskud til de private skoler, at det bliver muligt for alle, der ønsker det, at frekventere disse uden for store økonomiske ofre. Det kan tilføjes, at dette princip ligger til grund for den danske lovgivning på dette område.

Herudover har medlemsforslaget ikke givet det danske undervisningsministerium anledning til bemærkninger.

Man beklager svarets sene fremkomst.

København, den 19. marts 1974

P. m. v.

E. b.

Frida Horten

Danmarks Lærerforening:

— — — skal Danmarks Lærerforening tilslutte sig de fremførte udtalelser.

Foreningen finder ikke behov for at fremsende supplerende udtalelser, da de anvendte formuleringer må anses fuldt at dække foreningens principielle syn på de private skolars berettigelse.

København, den 3. januar 1974

Jørgen Jensen

Danmarks Realskoleforening:

Danmarks Realskoleforening, der rummer medlemmer fra såvel den offentlige som de private skoler, kan i princippet tilslutte sig de i forslaget angivne retningslinier og hilser med glæde en udvikling i den angivne retning for hele Norden.

Med hensyn til undervisningens indhold er det vor opfattelse, at de private skoler, der er alternativ til den offentlige skole, skal være forpligtede til at give en undervisning i de grundlæggende fag, der mindst svarer til hvad der er foreskrevet for den offentlige skole, og dette krav

opfyldelse bør kontrolleres af det offentlige. Derudover bør det være den enkelte skoles forældrekræds og medarbejdere, som fastlægger skolens pædagogiske målsætning og vælger de midler og metoder, som man skønner er mest hensigtsmæssige til opnåelse af de fastsatte mål. En fuldstændig harmonisering med den offentlige skole vil dels være en hindring for at tilgodese religiøse og nationale mindretals ønsker om en særlig linie i overensstemmelse med deres livssyn, dels vil en fuldstændig parallelitet være en hæmsko for afprøvning af nye pædagogiske veje og midler.

Vi er enige i, at det frie skolevalg bør være til stede for flest muligt, og det må derfor være et ideelt sigte, at der bliver en så god geografisk dækning, at uoverstigelige transportproblemer ikke er hindrende for det frie valg, og vi anser det for rimeligt, hvor længere afstande ikke kan undgås, at det offentlige yder tilskud til transporten.

Vi er ligeledes enige i, at forældrene bør bære en vis del af omkostningerne, dog bør der for de økonomisk svagest stillede være mulighed for fuldstændig eller delvis fritagelse for skoleafgift, så ingen af økonomiske grunde afskæres fra et frit skolevalg. Det er os magtpåliggende at understrege, at ethvert tilløb til social slagside blandt elevklientellet ved de private skoler er **uønskeligt**. I øvrigt mener vi, at der som hovedregel bør gælde, at det offentliges tilskud pr. elev i private skoler bør svare til udgiften pr. elev i den offentlige skole.

Da vi er vidende om, at de private skolers organisationer har fremsendt mere detaljerede kommentarer til forslaget, skal vi indskrænke os til disse få principielle betragtninger.

Odense, den 18. marts 1974

For Danmarks Realskoleforening

Bent H. Pedersen

Formand

Teknisk Skoleforening:

Skoleforeningen skal i den anledning udtale, at den kan tilslutte sig forslaget i sin helhed, for så vidt angår den eksisterende grundskoleuddannelse i det omfang, retningslinierne kan udformes på en sådan måde, at eleverne i relation til den senere uddannelse kan opnå et kundskabs- og færdighedsniveau, som mindst ligestiller elever fra private skoler med elever fra offentlige skoler med hensyn til mulighederne for at gennemføre en senere uddannelse.

De tekniske skoler er som bekendt etableret som selvejende institutioner, der i overvejende grad (lærlingeuddannelserne, E.F.G. m. m.) modtager sine elever direkte fra folkeskolen. Skolerne har derfor en

klar interesse i den grundlæggende skoles indhold og undervisningsomfang.

De tekniske skoler har ikke bemærket nogen forskel for mulighederne for at gennemføre en uddannelse inden for dette område for elever fra henholdsvis offentlige og private skoler.

Skoleforeningen forstår forslaget på den måde, at der på alle niveauer af uddannelsesforløbet ønskes alternative undervisningsinstitutioner — eller muligheder for at oprette sådanne — hvor man vil fastholde undervisningens egentlige målsætning.

Konsekvensen for de tekniske skoler, som på nuværende tidspunkt må betragtes som statsunderstøttede private fagskoler, må være, at såfremt de på et senere tidspunkt — eksempelvis i forbindelse med mesterlærens evt. afskaffelse — overgår til en status som offentlige fagskoler (erhvervsgymnasier), skal der være muligheder for oprettelse af private skoler af tilsvarende karakter.

Skoleforeningen er af den opfattelse, at det i et sådant tilfælde vil være vanskeligt med baggrund i forslagets argumenter at opbygge et sæt af private skoler til varetagelse af de nuværende undervisningsopgaver på en sådan måde, at de vil kunne tilgodese interessenternes interesser i fuld udstrækning.

Skoleforeningen skal dog ikke undlade at bemærke, at de seneste udkast til ændrede vurderinger i uddannelsesstrukturen, herunder udkastet fra "Højby-udvalget", kan fremønske en afgørende ændring af bl. a. de tekniske skolars virkefelt, der kan gøre det naturligt at sikre bevarelsen af private skoler, som også inden for de faglige uddannelser kan fremkomme med alternative uddannelsesstilbud til den almene undervisning.

Odense, den 22. februar 1974

Jørgen Peder Hansen

MF/formand

De Frie Folkeskolers Fællesråd:

Foranlediget heraf vil De Frie Folkeskolers Fællesråd, der er samarbejdsorgan for alle frie og private skoleformer i Danmark, der er alternativ til folkeskolen, for det første udtrykke vor taknemlighed over at være blevet gjort bekendt med ovennævnte medlemsforslag til Nordisk Råd og dernæst udtale vor store tilfredshed med det initiativ, der med dette forslag er blevet taget.

De private skoler i Danmark har i mange år kunnet glæde sig over en tilskudslovgivning, vedtaget af et enigt folketing, der ikke blot har gjort det praktisk og økonomisk muligt at oprette og drive private skoler, men også at kunne udbygge dem til en standard, der ligger på høj-

de med den offentlige skoles, samtidig med at forældrebidragene de fleste steder hidtil har kunnet holdes på et rimeligt niveau, så skolerne stort set har kunnet undgå at få social slagside.

Samtidig med at de private skoler i Danmark som nævnt har kunnet glæde sig over denne lovgivning og den indstilling hos de lovgivende myndigheder, den er udtryk for, betragtes den imidlertid også som en helt naturlig ret, uden hvilken forældrenes grundlovsfæstede ret til frit skolevalg ville blive af temmelig illusorisk art under de herskende samfundsøkonomiske forhold. I denne sammenhæng vil det også være rimeligt at gøre opmærksom på, at de samme forældre, der benytter sig af de private skoler, gennem deres skatter tillige er med til at opretholde det offentlige skolevæsen, således at de offentlige tilskud til de private skoler i vid udstrækning vil kunne betragtes som en art refusion, som de pågældende forældre må have rimeligt krav på at få.

Vi har imidlertid i Danmark ikke blot en tilskudslovgivning, der må siges at hvile på grundlæggende demokratiske principper, men vi har tillige en lovgivning, der sikrer de frie og private skolars pædagogiske, undervisningsmæssige og opdragelsesmæssige frihed inden for de rammer, grundloven angiver. De offentlige tilskud, der ydes til disse skoler, gøres med andre ord ikke afhængige af, om de private skoler i et og alt følger de normer, der gælder for undervisningen i de offentlige skoler, lige så lidt som der spørges om, hvilke motiver forældrene kan have til at sætte deres børn i en privat skole.

De private skoler i Danmark betragter alt dette som naturlige demokratiske rettigheder, og det har voldt megen — og stigende — bekymring at se, at disse principper ikke uden videre er gældende i alle de nordiske lande. De Frie Folkeskolars Fællesråd hilser derfor med megen glæde det initiativ, der nu er taget med ovennævnte medlemsforslag til Nordisk Råd, og i håb om at det må vinde tilslutning og medføre en lovgivning inden for de forskellige nordiske lande, der tilgodeser de principper, der så klart og entydigt gøres rede for i forslagsstillernes motivering for forslaget, anbefales dette hermed på det varmeste.

Det skal tilføjes, at De Frie Folkeskolars Fællesråd i øvrigt fuldt ud kan tilslutte sig de henvendelser, som Nordisk Privatskoleunion har fremsendt om denne sag.

Slagelse, den 23. februar 1974

For De Frie Folkeskolars Fællesråd

Frede Bording

Formand

Foreningen af frie Ungdoms- og Efterskoler:

— — — skal jeg herved, efter at sagen har være forelagt foreningens styrelse, meddele, at man fra de frie ungdoms- og efterskoler side kun kan være interesseret i en sikring og udbygning af de private skole- og uddannelsesinstitutioner på alle undervisningstrin i Norden.

Til belysning af de frie ungdoms- og efterskoler situation sender jeg hermed 3 eksemplarer af bogen om de frie ungdoms- og efterskoler 72—73 og 3 eksemplarer af hæftet "En orientering" (*här ej tryckta*).

Det tilføjes, at en ny udgave af bogen er under udarbejdelse. Den vil senere kunne rekvireres, hvis man ønsker det.

Ulstrup, den 22. februar 1974

Aksel Nielsen

Formand

Foreningen af Husholdningsskoler:

Vi har ikke i foreningen nogle forslag eller bemærkninger til det tilsendte materiale, men vi er i foreningen taknemmelige over at erfare, at Nordisk Råd tager denne sag op til behandling, og vi håber på, at forslaget vil blive velvilligt modtaget i Nordisk Ministerråd.

Silkeborg, den 22. april 1974

P. f. v.

Maja-Lise Schou-Jørgensen

Formand

Foreningen af private selvejende Gymnasier, Studenterkurser og HF-kurser har i skrivelse den 22 april 1974 meddelat, att foreningen instämmer i De frie Folkeskoler Fællesråds yttrande av den 23 februari 1974 (se ovan).

Gymnasieskolernes Lærerforening har i skrivelse den 23 april 1974 upplyst, att de inte har något att anmärka i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Magisterforenings Seminariesektion:

Begrundelsen herfor må søges i den kendsgerning, at bestyrelsen for øjeblikket arbejder med et forslag, der sigter imod at ophæve de private seminariers særlige status. Spørgsmålet har senest været behandlet på

et tillidsmandsmøde den 30. marts uden at en endelig afklaring fandt sted.

Forslaget vil atter blive behandlet ved et tillidsmandsmøde i oktober.

København, den 19. april 1974

For Dansk magisterforenings seminariesektion

Kaj Bonde

Dansk Forening for Hjem og Skole:

Dansk Forening for Hjem og Skole kan ubetinget tilslutte sig det forslag, nogle medlemmer af Nordisk Raad har fremsat om private skolars udbygning og fortsatte beståen. På foreningens vegne har jeg givet udtryk for denne indstilling over for statsminister Poul Hartling, og statsministeren har videresendt brevet til undervisningsministeren. Jeg vil imidlertid gerne over for den danske delegation begrunde vor holdning.

Vor forening går ind for grundtvigske skoletanker i børne- og ungdomsskolen, og vi har paa denne baggrund altid hævdet retten til at danne private skoler og med støtte fra staten. Vi gør det ud fra en anerkendelse af forældrenes førsteret i opdragelsen og mindretallets frihed som udtryk for den åndsfrihed, der er en demokratisk forudsætning.

Denne linie har i vid udstrækning været fulgt i dansk skolelovgivning. Begyndelsen blev gjort med grundloven af 1849 og den lille, men i sin virkning vidtrækkende skolelov af 1855, og har i dette århundrede fundet sin mest markante udformning i den sønderjyske skoleordning af 1920 og ungdomsskole- og højskolelovene af 1942 og friskoleloven af 1946. Disse love tegner en hovedlinie i dansk skolepolitik og viser, at spørgsmålet om den private skole og dens jævnstilling med den offentlige i Danmark opfattes som mere end et grundtvigsk anliggende.

Denne linie er da heller ikke blot en dansk linie. Den er endnu dybere fæstnet i de lande, hvor demokratiet gennem kirkelige og folkelige brydninger ud fra reformationen er stærkest forankret i folkets historie: England, Skotland og Holland. I alle tre tilfælde er det principet at give de private folkeskoler 100 % statsstøtte til skolernes drift. Der gives ogsaa støtte til skolebyggeri og vedligeholdelse: i Skotland 100 %, i Holland 85 % og i England 50—75 %. Danmark er nået frem til sin særlige ordning, der nærmer sig den hollandske, men er skabt uafhængig af indflydelse udefra.

Det er denne linie, Dansk Forening for Hjem og Skole ønsker fortsat og udbygget, så ogsaa vi kommer op på 100 % i driftstilskud. Vi ser

derfor med sympati på det initiativ, nogle medlemmer fra de forskellige nordiske lande har taget til at hævde denne linie i de nordiske lande.

Vejen, den 25. april 1974

Styrelsen for Dansk Forening for Hjem og Skole

Holger Kjær

Finland

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, skolstyrelsen samt yrkesutbildningsstyrelsen att inkomma med utlåtande i ärendet. Inkomna utlåtanden närslutes (*se nedan*).

Ministeriet kommer dock att ta ståndpunkt i ärendet först i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 16 april 1974

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultersekreterare

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Initiativtagarna har föreslagit, att Nordiska rådet genom att erkänna de privata skolornas betydelse och berättigande hemställer hos Nordiska ministerrådet om att utforma riktlinjer för säkerställandet och utvecklingen av de privata skol- och undervisningsanstalterna på alla undervisningsnivåer i Norden. Av initiativet framgår, att ett nästan likadant förslag väckts år 1968, varför rådet har ansett, att anledning icke föreligger till att skrida till åtgärder och hänvisar bl. a. till de pågående reformerna av den nordiska propedeutiska undervisningen och förenhetligandet av skolsystemen.

Yrkesutbildningsanstalternas ägorättsförhållanden i Finland växlar från en skolform till en annan. Enligt situationen år 1971 ägdes 31 procent av alla 597 läroanstalter av understödsföreningar eller fonder; de övriga av staten, kommuner, kommunförbund eller andra. Enligt lagstadgandena får privata läroanstalter statsunderstöd i samma förhållande som andra läroverk, som icke ägs av staten, d. v. s. sådana som ägs av kommun eller kommunförbund.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Med undantag av de allmänna yrkesskolorna har kommunerna icke lagstadgad skyldighet att stöda och utveckla all yrkesutbildning, vilket har varit ägnat att öka behovet av att inrätta privata läroanstalter. Detta har medfört att de privata läroverken inte i tillräcklig mån har fått ekonomiskt stöd från kommunerna, utan de har fått bära ansvaret för en mycket stor utgiftspost. Yrkesutbildningen kräver investeringar för anskaffandet av maskiner o. s. v. och är sålunda mycket dyrbarare än den allmänbildande skolningen. Emedan en privat och ofta därjämte liten läroanstalt har svårigheter att fylla de krav, som en tidsenlig yrkesutbildning ställer i dag, har de privata läroanstalterna i allt större utsträckning strävat till att få komma i kommunernas, kommunförbundens och även i statens ägo.

Mångfalden i ägoförhållandena har i praktiken i någon mån försvårat framför allt det regionala samarbetet och planeringen. Initiativet till inrättandet, utvidgningen och byggandet av läroanstalter togs i allmänhet av var för sig verkande ägosamfund, vilket inte alltid främjar ett regionalt välbalanserat utbud på skolning. I detta avseende har mångfalden av de särskilda yrkesanstalternas ägoförhållanden för sin del bidragit till att försvåra helhetsutvecklingen av yrkesutbildningen.

Yrkesutbildningsstyrelsen anser det viktigt, att ungdomen ges en gedigen yrkesutbildning. Såväl privata som andra läroanstalter är i varje fall med hänsyn till undervisningen underkastade myndigheternas överinseende. Oaktat läroanstaltens ägoförhållanden är det till fördel för eleven, att yrkesutbildningen utvecklas så, att de kostnader, som åsamkas eleverna, blir möjligast små.

Med beaktande av mångsidigheten i yrkesutbildningen, av de kvantitativa och regionala fluktuationerna i närings- och arbetslivet samt de utbildning underkastade årsklasserna, har inte yrkesläroanstalternas ägoförhållanden varit det centrala problemfältet vid verkställandet av yrkesutbildningen.

Helsingfors den 12 februari 1974

Viljo Kuuskoski
Generaldirektör

Aulis Lintunen
Byråchef

Suomen opettajain liitto r.y. (Finlands lärarförbund) hänvisar i skrivelse den 18 februari 1974 till yttrande från Nordiska lärarorganisationers samråd i april (se ovan).

Finlands folkhögskolförening r.f.¹:

Det vid Nordiska rådet väckta medlemsförslaget A 414/k om privata skolors och utbildningsinstitutioners fortbestånd och utbyggnad grundar sig på principen om föräldrarnas rätt att fritt välja den önskade undervisningsformen för sina barn. Principen ingår i stora internationella konventioner, i den universella deklarationen om de mänskliga rättigheterna samt i Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna, till vilka de nordiska länderna anslutit sig.

Den i konventionerna avsedda valrättigheten är emellertid teoretisk, om man inte med tillhjälp av samhällets ekonomiska stöd ger de privata skolorna och utbildningsinstitutionerna verkliga verksamhetsförutsättningar, vilka är lika med i skolsystemet ingående utbildningsinstitutioners möjligheter.

Folkhögskolorna och folkakademierna i Finland är privata utbildningsinstitutioner som är verksamma med hjälp av lagstadgat statsbidrag och av privata understödarkretsars stöd. Folkhögskoleväsendet erbjuder den vuxna befolkningen en möjlighet att återvända från arbetslivet till studier vid en tidpunkt som vederbörande person finner lämplig och att härigenom förverkliga principen av en livstids uppfostran. Folkhögskolan fungerar samtidigt såsom medelstadiets utbildningsväg för personer som av någon anledning antingen inte vill eller inte kan studera inom ramen för det egentliga skolsystemet. Som internat utgör en folkhögskola en studiemiljö som skapat förutsättningar för koncentrerad på heltid på studier samtidigt som den fungerar som en uppfostrare. Folkhögskoleväsendet är flerformigt och kan därför erbjuda flera olika andliga studiemiljöer och impulser. Tack vare dess lagstiftning är folkhögskolan en smidig utbildningsinstitution, som lätt kan anpassa sig till i samhället förekommande utbildningsbehov och snabbare än det officiella skolsystemet anordna aktuella utbildningstjänster.

Enligt överenskommelser tillkommer folkhögskoleväsendet, jämsides med övriga privata skolor och utbildningsinstitutioner, samhällets stöd, som garanterar detsamma med det officiella skolsystemets förmåner jämförbara studiesociala förmåner, uppfostrans-, byggnads- och utrustningsnivå samt lärares avlöning. För folkhögskoleväsendets vidkommande kan samhällets stöd för närvarande inte anses som tillräckligt eller jämförbart med det officiella skolsystemets ekonomiska förutsättningar. Studerande vid folkhögskolor får nuförtiden inte på långt när tillräckligt stöd genom studiesociala åtgärder. Folkhögskoleutrymmens uppbyggnad och grundreparationer finansieras inte genom statens medel i samma utsträckning som inom skolsystemet. Avlöningen av lärarna vid folkhögskolor borde också bättre än för närvarande följa avlöningsnivån för lärarna vid övriga skolor på mellanstadiet.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer vi vördsamt, att Nordiska rådet måtte genom sina åtgärder försöka främja förverkligandet av den i de internationella konventionerna godkända principen på det i medlemsförslaget A 414/k nämnda sättet.

Helsingfors den 15 februari 1974

Suomen kansanopistoyhdistys — Finlands folkhögskolförening

Matti Kähäri

Ordförande

Marjatta Krause

Utbildningssekreterare

Finlands svenska folkhögskolförening r.f.:

Folkhögskolorna och folkakademierna i Finland är privata läroinrättningar, vilka för sin verksamhet åtnjuter statsunderstöd enligt lagen om statsunderstöd åt folkhögskolor given 29 augusti 1969. Enligt denna lag skall folkhögskolorna i likhet med övriga privata skolor erhålla ett sådant stöd av samhället, som garanterar folkhögskolorna samma möjligheter som de offentliga skolorna har. Eftersom åtminstone vi som representerar folkhögskolan inte anser att samhällets stöd är tillräckligt, föreslår vi högaktningsfullt att Nordiska rådet med alla medel skall medverka till att de privata skolornas ställning kan tryggas och förbättras i Norden.

Borgå den 26 februari 1974

Finlands svenska folkhögskolförening r.f.

Rainer Johansson

Ordförande

Iris Ericsson

Sekreterare

Landsbygdens bildningsförbund (Maaseudun sivistysliitto r.y.)¹:

Med tanke på det nya skolsystemets ständiga utvecklande och på samhällets pluralistiska karaktär är det nödvändigt, att man förutom de till det kommunala skolsystemet hörande skolorna bevarar och utvecklar kompletterande skolformer i den utsträckning, som det med tanke på ett för landets undervisningsväsen viktigt skolexperiment eller på minoriteternas utbildningsbehov eller av annan motiverad anledning är nödigt. När man prövar behovet, bör man enligt bildningsförbundet utgå från att bl. a. de redan befintliga konst- och gymnastikskolorna samt skolorna med främmande undervisningsspråk kan fortsätta sin

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

verksamhet när det kommunala skolsystemet förändras. Dessa skolor har gjort rätt stora investeringar i undervisningsmaterialet och skolbyggnaderna. Lärarkårens struktur lämpar sig bra för både utvecklings- och försöksverksamhet, och nämnda skolor har redan utfört för utvecklandet av landets skolväsen viktig försöks- och innovationsverksamhet.

När utbildningsbehovet av en språklig minoritet inte på ett ändamålsenligt sätt kan tillfredsställas i samband med det kommunala skolväsendet, skulle privata skolor kunna komplettera detta. Härvid bör man förutsätta, att de läropliktiga eleverna får i samtliga fall samma sociala förmåner som i kommunala skolor. Emellertid borde man kunna tillfredsställa utbildningsbehovet av språkliga minoriteter i första hand i samband med det kommunala skolväsendet.

Såsom övriga med saken sammanhängande synpunkter framför Maaseudun sivistysliitto följande:

Eleverna som kommer från samhälleligt, religionsmässigt eller annars på annorlunda sätt tänkande medborgarkretsar bör i undervisningen och i skolans övriga verksamhet behandlas rättvist och jämlikt. Även lärarna bör härvid garanteras en tillräcklig pedagogisk frihet i arbetets planering och genomförande.

Man bör försöka öka föräldrarnas aktiva medverkande i skolans arbete. Härigenom kan man förhindra att skolväsendet blir främmande för sin omgivning. Samtidigt bör man betona, att man både av pedagogiska skäl och av skäl som hänger ihop med arbetsfreden bör undvika alltför stora skolor. Medborgarnas förtroende för skolan kan bevaras bäst genom att effektivisera informationsverksamheten och att även för övrigt utveckla samarbetet mellan hemmet och skolan.

Som målsättning bör man ha, att privata skolor och läroanstalter måste understödjas i en sådan utsträckning, att de som går i dessa skolor inte kommer i en sämre ställning än eleverna som går i andra skolor. Likaså bör man för i dessa skolor verksamma lärare kunna garantera lika ekonomiska förmåner i jämförelse med de i offentliga skolor verksamma lärarna.

Till slut framhåller Maaseudun sivistysliitto, att utbildningen fortfarande bör vara öppen i alla riktningar och erbjuda mångsidiga möjligheter för att medborgarna skall kunna utvecklas till konstruktiva krafter i samhället. Utbildningen bör framför allt ge möjligheter till en mångsidig utveckling av personligheten hos dem som får utbildning. Utbildningen får inte ensidigt betjäna produktionslivet eller den så kallade vetenskaplig-tekniska kulturen. Grundmålet bör vara människans välbefinnande och säkerställande av hennes mångsidiga utveckling i enlighet med principerna i FN:s deklaration om de mänskliga rättighe-

terna. När man fastslår utbildningens målsättning, bör man beakta hela kulturen.

Helsingfors den 22 mars 1974

Maaseudun sivistysliitto r.y.

Jaakko Numminen

Ordförande

Jouko Manninen

Tf. verksamhetsledare

**Föreningen för privata lantbruks-, hemhushållnings- och hemslöjds-
skolor r.f.:**

Vi anser den princip viktig, att medborgarna bör ha rättighet att fritt välja den undervisningsform de önskar för sina barn.

I allt större utsträckning förekommer det föräldrar, som anser de mindre privata skolorna bättre för sina barn än de ofta stora offentliga skolorna. De privata skolorna representerar anmärkningsvärt stora kapital i fastigheter och i annan egendom.

Praktiska förutsättningar för grundandet av sådana skolor och för deras existensmöjligheter bör skapas. Staten och kommunerna bör ge de privata skolorna så stor finansiell hjälp, att det blir möjligt för de föräldrar, som önskar att deras barn får undervisning på detta sätt, att göra detta utan alltför stora ekonomiska uppoffringar.

Det offentliga understödet bör vara så stort, att det är möjligt för privatskolorna att upprätthålla den offentliga skolans standard. Eleverna bör tillförsäkras samma studiesociala förmåner och lärarna samma löner som i den offentliga skolan samt tillses att de privata skolorna kan verka på en tryggad ekonomisk grund.

Vår förening understödjer den finska delegationens förslag, att Nordiska rådet erkännande de privata skolornas betydelse och berättigande framlägger för Nordiska ministerrådet att utforma riktlinjer för fortbestånd och utbyggnad av privata skolor och utbildningsinstitutioner på alla nivåer i Norden.

Pirkkala den 27 februari 1974

Föreningen för privata lantbruks-, hemhushållnings- och
hemslöjds-skolor r.f.

Martti Yli-Seppälä

Ordförande

Antti Liukkonen
Sekreterare

Privatskolornas förbund r.f.:

I motiveringarna till sitt förslag framhåller Per Borten, Jo Benkow, Poul Hartling, Asbjørn Haugstvedt, Elsi Hetemäki, Eric Krönmark, Gerda Møller och Karl Skytte, att det här är fråga om principen att medborgarna bör ha rätt att fritt välja den undervisningsform som de önskar för sina barn. Denna rättighet har alltid haft rotfästa traditioner i Norden.

I artikel 26 av FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, daterad 10 december 1948, säges, att föräldrarna i främsta rummet har rätt att välja kvaliteten av den undervisning som skall ges deras barn. Även annars är det en allmänt godtagen princip, att staten bör respektera föräldrarnas rätt att ge sina barn en uppfostran och undervisning, som överensstämmer med deras religiösa och filosofiska övertygelse.

Det är likväl så, att stora risker för maktmissbruk och likriktning ansluter sig till det offentliga monopolet på undervisningens och skolutbildningens område. Därför bör det i varje verklig demokrati vid sidan av det allmänna undervisnings- och utbildningsutbud finnas ett alternativ. Utbudet på ett dylikt alternativ bör inte vara begränsat endast till den egentliga grundundervisningen, utan det bör gälla även ungdomens utbildning och fortbildningen. Privatskolornas förbund ger allt stöd åt och förordar det väckta medlemsförslaget om att Nordiska rådet måtte erkänna de privata skolornas betydelse och berättigande och att rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att utforma riktlinjer för trygga de privata skolornas verksamhet på alla nivåer i Norden, och menar att rådet härvid borde beakta följande omständigheter:

- att i de direktiv som utfärdas föräldrarnas rätt att välja arten av den undervisning som ges deras barn i praktiken realiseras
- att till rätten att grunda och upprätthålla privata läroinrättningar även ansluter sig rätt att för dem erhålla statsunderstöd enligt i lag stadfästa grunder
- att man med hjälp av understöd som tas ur offentliga medel gör det möjligt för läroinrättningar av privat natur att bevilja sådana sociala förmåner, att deras elever inte på grund av föräldrarnas medelöshet eller avlägsna boningsort råkar i en väsentligt ojämlig ställning och
- att man vid reformeringen av skolväsendet inte lämnar de privata skolorna utan möjligheter att som smidigare skolform fortlöpande delta i lösandet av de regionala och pedagogiska utbildningsproblemen och i utvecklandet av skolväsendet.

Helsingfors den 19 mars 1974

Privatskolornas förbund rf.

Veikko Hallenberg
Ordförande

Matti Höysti

Svenska folkskolans vänner:

I Finland har de privata skolorna haft en stor betydelse för utbildningsväsendet som helhet. Det är här anledning att erinra om, att folkskolväsendet fram till år 1898 till väsentlig del byggdes upp genom privata initiativ och genom privata organisationers insatser. Småskolan som först genom 1921 års läropliktslag införlivades med folkskolan utvecklades på samma sätt genom enskilda insatser. I mycket hög grad har de privata läroverken i vårt land varit pionjärer för reformer och nytänkande inom undervisningen. Genom den utveckling som inletts vid förverkligande av den pågående skolreformen har privatskolornas ställning avsevärt försvagats.

Svenska folkskolans vänner finner det angeläget, att även inom det framtida utbildningsväsendet skulle erbjudas alternativ till den offentliga skolan. Å ena sidan skulle härigenom föräldrarna kunna välja en skolform som bäst motsvarar barnens behov och intressen, å andra sidan skulle det för kulturella, religiösa eller språkliga minoriteter på en ort kunna skapas förutsättningar för att barn tillhörande sådana grupper skulle beredas möjlighet till en för dem anpassad undervisning. Inom ramen för en för alla skolor gemensam läroplan bör sådana skolor ges möjlighet till försöksverksamhet och till pedagogiskt utvecklingsarbete. Samhällets stöd till de privata skolorna bör vara så anpassat, att barnens föräldrar inte för barnens skolgång tvingas till orimliga ekonomiska uppoffringar.

Helsingfors den 28 februari 1974

Svenska folkskolans vänner r.f.

Gunnar Bäck
Ordförande

Ragnar Mannil
Sekreterare

N o r g e**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

I Norge oppnevnte Kirke- og undervisningsdepartementet den 4. mars 1966 et utvalg med det mandat bl. a. å utrede behovet for og legge fram forslag til tilskottsordning for de ulike slag videregående skoler som ikke drives av det offentlige og som ikke hadde noen fast tilskottsordning.

Seinere fikk utvalget et tilleggsmandat som gikk ut på å vurdere be-

hovet for en fast tilskottsordning for private grunnskoler i Norge og for norske barn i utlandet.

Utvalget avga i alt fire innstillinger:

- Innst. I: Videregående private skoler med paralleller i statlige, fylkeskommunale eller kommunale skoler.
- Innst. II: Videregående private skoler uten paralleller i tilsvarende statlige, fylkeskommunale eller kommunale skoler.
- Innst. III: Brevskolene.
- Innst. IV: Private grunnskoler i Norge og for norske barn i utlandet.

Disse fire innstillinger er det som bl. a. ligger til grunn for lov av 6. mars 1970 om tilskudd til private skoler. Loven ble satt i kraft fra 1. mai 1970 med økonomisk virkning fra 1. januar s. å. for skoler som på det tidspunkt oppfylte lovens vilkår for tilskott.

I følge § 1 omfatter loven private skoler som har paralleller i de offentlige grunnskoler, gymnas, yrkesskoler m. m., samt skoler som ikke har paralleller i det offentlige skoleverk, men som gir videregående yrkesrettet undervisning.

For så vel skoleslag med som uten paralleller i det offentlige skoleverk er betingelsen for offentlig tilskott at skolen enten må ha til formål å drive forsøk, eller være opprettet av religiøse og/eller etiske grunner, eller fylle et kvantitativt undervisningsbehov.

Lovens forutsetning er at undervisningspersonale og skoleledere ved de private skoler skal ha samme kvalifikasjoner og de samme lønns- og arbeidsvilkår som ved tilsvarende offentlige skoler.

Skolene skal etter loven ha et styre som øverste ansvarlige organ, og en daglig leder. Styret som består av 5 medlemmer med 3 varamedlemmer tilsetter skoleleder og undervisningspersonale, vedtar skolens budsjett og fastsetter reglement og instruksjer. Det offentlige har rett til å ha en representant til stede på styremøtene.

Det er en forutsetning at alle offentlige tilskudd i henhold til loven skal komme elevene til gode.

Skolene må legge fram budsjett og regnskap etter regler fastsatt av departementet. På denne måten har det offentlige muligheter for kontroll med alle sider ved de private skolers virksomhet, samtidig som loven legger opp till samarbeid mellom de private skoler og de offentlige myndigheter.

Før en skole kan godkjennes etter privatskoleloven, skal søknaden vurderes henholdsvis av vertskommunens skolestyre og skoledirektøren i fylket, fylkesskolestyret, vedkommende sakkynndige råd, samt Forsøksrådet for skoleverket, alt etter hvilket skoleslag eller skoletrinn søknaden gjelder.

Det departement som skolen hører inn under avgjør i hvert enkelt tilfelle om skolen tilfredsstillter kravene etter loven og om den etter en samlet vurdering skal godkjennes som tilskottsberettiget.

Departementet gir hvert år melding til Stortinget om godkjenning av private skoler.

Statstilskottet fastsettes etter ti forskjellige tilskottsregler alt etter skoleslag og skoletrinn. For enkelte skoleslags vedkommende fordeles tilskottet fra det offentlige mellom stat og vedkommende elevs hjemstedskommune eller hjemstedsfylke etter nærmere bestemte regler.

Med hjemmel i privatskoleloven er det for tiden godkjent 147 skoler i Norge foruten at det gis tilskott til ti private norske grunnskoler i utlandet.

Bevilgningen til private skoler utgjør for 1974 ca. kr 56,8 mill. kroner.

Kirke- og undervisningsdepartementet antar at lov av 6. mars 1970 om tilskudd til private skoler etter norske forhold tilfredsstillende de ønskemål som medlemsforslaget gir uttrykk for.

Til orientering legges ved særtrykk av lov av 6. mars 1970 om tilskudd til private skoler (*här ej tryckt*).

Oslo 8. mars 1974

Etter fullmakt

Erling Waaler

Ole Kirkemo

Norges frikirkeråd:

Norges frikirkeråd vil uttale sin tilslutning til ovennevnte forslag om at Nordisk Råd i erkjennelse av de private skolers betydning og berettigelse henstiller til Nordisk Ministerråd å utforme retningslinjer for sikring og utbygging av de private skole- og utdanningsinstitusjoner på alle undervisningstrinn i Norden.

Oslo, 14. februar 1974

Norges frikirkeråd

for styret

Gustav Söiland

Sekretær

Det norske lutherske indremisjonsselskap

Det norske lutherske indremisjonsselskap vil i hovedtrekkene slutte seg til de synspunkter som det tilsendte forslag kommer fram med.

Vi vil spesielt understreke det viktige prinsipp om *foreldreretten* til selv å velge undervisningsform for sine barn.

Denne retten kommer klart til uttrykk både i den universale deklarasjon om menneskerettighetene av 10. desember 1948 og i tilleggsproto-

kollen av 20. mars 1952 til Europarådets kommisjon til menneskerettighetene.

En anser det som en selvfølge at også denne delen av deklarasjonene om menneskerettighetene er bindende for de land som har undertegnet dem. Som medlemsforslaget peker på, har da også dette prinsippet lange tradisjoner i Norden.

I et moderne samfunn sier det seg selv at prinsippet først lar seg realisere hvis myndighetene legger forholdene slik tilrette at private skoler kan gi et likeverdig utdanningstilbud til offentlige skoler. Den enkelte borger betaler gjennom skatten en stor del av sin inntekt til fellesgodene, herunder undervisning for sine barn. Borgere med alminnelige inntekter har ingen mulighet til i tillegg å betale undervisning for sine barn på privat skole.

Uten tilfredsstillende tilskuddsordninger fra det offentlige, vil menneskerettighetens prinsipp om fri rett til utdanningsform bli reelt bare for et lite fåtall med meget høye inntekter. En er enig med medlemsforslaget i at foreldrene bør bære en del av utgiftene til privat skolegang. En fordeling som i store trekk pålegger institusjon/foreldre kapitalkostnadene og det offentlige driftkostnadene, mener en ville være rimelig.

Da kapitalkostnadene ved start og drift av skoler er store, og det stadig kreves vedlikehold og nye investeringer for å holde skolene på høyde med utviklingen vil private skoler etter dette bety en betydelig innsparing for det offentlige. Samtidig vil startkostnadene bety en sikkerhet mot en eventuell uønsket stor oppblomstring av private skoler.

En er også av den oppfatning at private skoler kan være et verdifullt pedagogisk supplement til offentlige skoler. Også av denne grunn bør det være en viktig oppgave for samfunnet å legge forholdene til rette for å sikre og utbygge private skoler i Norden.

Denne vår prinsipielle tilslutning tar forbehold når det gjelder en eventuell "harmonisering" av undervisningen i privatskoler over hele Norden. De enkelte nordiske land representerer både forskjellige tradisjoner og utviklingslinjer. Hva det innholdsmessige angår er vi betenkt ved å være med på å svekke våre *kristne* skoletradisjoner for å opprette et fellesskap på nordisk grunn.

Imidlertid forstår en det slik at en her står overfor selve spørsmålet om friskolens eksistens. Der gjelder å samle alle krefter for å sikre og utbygge det private skoletilbud. Derfor anbefales det foreliggende forslag sterkt fra vår side.

Oslo, 1. april 1974

Håkon E. Andersen

Norsk lærerlag har i skrivelse den 30 januari 1974 förklarar sig icke ha tagit realitetsståndpunkt till medlemsförslaget.

Sverige

Universitetskanslersämbetet:

UKÄ har berett rektorsämbetena vid universiteten tillfälle att avge yttrande i ärendet. Flertalet myndigheter som inkommit med yttrande har understött förslagsställarnas synpunkter. Rektorsämbetet vid universitetet i Umeå kan emellertid inte finna att det föreligger något behov av att utforma gemensamma riktlinjer.

Det nordiska samarbetet har under det senaste decenniet ytterligare byggts ut. Utvecklingen på utbildningens område uppvisar på viktiga punkter likartade drag i de nordiska länderna. Samtidigt förekommer också särdrag, betingade av historiska traditioner, med viktiga konsekvenser även på utbildningens område. Dessa variationer mellan länderna utgör en betydande tillgång från det nordiska kultursamarbetets synpunkt.

Ett viktigt led för att stärka samarbetet utgör tillkomsten av det nordiska kulturavtalet. UKÄ vill hänvisa till kulturavtalets artikel 3, som uttryckligen stipulerar samarbete på utbildningsområdet bl. a. i fråga om utbildningssystemets struktur. Såvitt UKÄ kan bedöma, har man därmed skapat rimliga garantier för att uppnå det med förslaget avsedda syftet. Såsom rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm påpekat, är det mot bakgrund av de olika traditionerna i de nordiska länderna svårt att med gott resultat lägga fast mera detaljerade riktlinjer i fråga om utbildningsväsendets uppbyggnad.

På universitets- och högskoleutbildningens område har den i medlemsförslaget behandlade frågan mera begränsad räckvidd. UKÄ vill emellertid hänvisa till att 1968 års utbildningsutredning uttalat att också statsunderstödd enskild utbildning bör kunna föras in under samlingsbeteckningen högskoleutbildning (SOU 1973: 2, s. 41).

Sammanfattningsvis framstår det således för UKÄ som naturligast att räkna med att på grund av kulturavtalets innehåll de i medlemsförslaget redovisade synpunkterna i rimlig utsträckning kommer att nyttiggöras inom ramen för det utbyggda nordiska kultursamarbetet.

Stockholm den 18 mars 1974

Hans Löwbeer

Ulf Lindgren

Skolöverstyrelsen:

I yttrande över det i maj 1968 i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om gemensamma riktlinjer för det enskilda skolväsendets utveckling i Norden anförde SÖ bl. a. följande.

Rätten att upprätta, driva respektive utnyttja enskild skola konstituerar inte någon rätt till ekonomiskt stöd från det allmänna. Frågan om sådant stöd måste enligt SÖ:s mening liksom hittills prövas från fall till fall. SÖ är fullt medveten om de svårigheter som i dag föreligger att driva enskild skola utan något slag av ekonomiskt stöd av det allmänna men finner det inte påkallat att mera preciserade riktlinjer anges för när bidrag skall kunna utgå.

Vid SÖ:s handläggning av frågor om stöd till privata skolor har en viktig princip för statsmakternas agerande tillkommit genom departementschefens uttalande i 1969 års statsverksproposition (bil. 10 s. 237) i anslutning till gymnasieskolreformen. Därvid berörde han även frågan om de privata skolornas funktion i vårt skolsystem och deklarerade bl. a. att

samhället dvs. stat och kommuner påtagit sig ett i princip helt och fullt ansvar för skolväsendet i vårt land, oavsett utbildningsstadium och oavsett utbildningsinriktning. — — — Mot denna bakgrund synes statsbidrag till en vid sidan av den samhälleliga utbildningsorganisationen etablerad enskild utbildning förutsätta särskilda motiv.

Vidare anmälde departementschefen i 1973 års statsverksproposition (bil. 10 s. 283) sin avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att statsbidrag till privatskola som åtnjuter bidrag enligt kungörelsen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor ej längre skall utgå om kommunen, där skola är belägen, beslutar avveckla motsvarande kommunala bidrag till skolan.

I anslutning till departementschefens ovan citerade uttalanden har SÖ i skilda sammanhang ställts inför uppgiften att ta ställning till när sådana särskilda motiv kan anses föreligga att samhället bör ge stöd till en privat skola. Särskilda motiv har därvid främst ansetts föreligga om skolan bedrivit en starkt specialiserad yrkesutbildning som det inte funnits möjligheter att anordna inom det allmänna frivilliga skolväsendet.

Vidare kan nämnas att den allmänna skolan i Sverige är utbyggd så att den kan ta emot alla barn i nioårig obligatorisk grundskola. Vad gäller gymnasieskolan är denna numera dimensionerad så att antalet intagningsplatser motsvarar nära 95 procent av varje årskull 16-åringar.

Den ungefärliga omfattning av det statliga stödet till privata skolor i Sverige innevarande budgetår framgår av följande sammanställning.

Skoltyp	Antal	Huvudsakliga grunder för statsbidrag	Statsbidragets storlek 1973/74 (1 000-tal kr)
Riksinternatskolor	3	Samma grunder som gäller för bidrag till kommunal gymnasieskola	8 484
Vissa privatskolor med grundskola och gymnasieskola eller enbart gymnasieskola	8	60—90 % av lönekostnaderna för skolledare och lärare	14 292
Enskilda yrkesskolor	34	78—100 % av lönekostnaderna för lärare; visst bidrag till undervisningsmaterial m m	15 841
Enskilda företagskolor	c 60	13 00—14 500 kr per läsår och klass	7 000
Vissa övriga skolor			
a) på grundskolnivå			
Kristofferskolan i Stockholm	1	Enligt av KM:t utfärdade särskilda bestämmelser	1 825
Hillellskolan i Stockholm	1		367
Estniska grundskolorna i Stockholm och Göteborg	2		461
b) på gymnasial nivå			
Bergsskolan i Filipstad	1	100 % av lönekostnaderna för rektor och lärare	1 107
c) på grundskol- och gymnasial nivå			
Restenässkolan i Uddevalla	1	8 kr per elev och dag av läsåret	851
			50 228 ¹

¹ motsvarar cirka 0,7 procent av de totala kostnaderna för staten inom SÖ:s område av utbildningen

Vidare utgår ekonomiskt stöd i form av statlig studiehjälp till eleverna vid ett tiotal privatskolor och enskilda yrkesskolor som står under statlig tillsyn men som inte åtnjuter statsbidrag till verksamheten.

En typ av skolor, som emellertid inte upptagits i sammanställningen, är de folkhögskolor — för närvarande 49 — som är s. k. rörelseskolor, d. v. s. drivs av folkrörelse, religiöst samfund eller motsvarande. Till dessa skolor utgår statsbidrag enligt samma grunder som till övriga, av landstingskommun drivna folkhögskolor.

SÖ får slutligen anföra att SÖ, bl. a mot bakgrund av vad som anförts i det föregående, inte finner motiverat att verka för gemensamma riktlinjer i syfte att stabilisera och bygga ut det privata skolväsendet i de nordiska länderna. Enligt SÖ:s mening riskerar man därigenom att åstadkomma en uppdelning av eleverna vad gäller deras sociala bakgrund, något som syns strida mot ett av de grundläggande målen för

reformerna på utbildningens område under de senaste decennierna såväl i de nordiska länderna som i andra länder.

Vidare medför enligt SÖ:s erfarenhet en splittring av utbildningen på ett stort antal huvudmän betydande svårigheter att åstadkomma en rationell fördelning av tillgängliga resurser, vilket i sin tur kan försämra villkoren för eleverna i de av samhället bedrivna skolorna och utbildningsinstitutionerna.

På grund av vad här anförts finner SÖ sig inte kunna tillstyrka medlemsförslaget.

I detta ärendes slutliga handläggning har deltagit generaldirektören Orring, överdirektören Sköld, ledamöterna Bergström, Poppius (ersättare för ledamoten Dahllöf), Helte (ersättare för ledamoten Haldén), Sundquist, Färm, T. Karlson, Arfwedson (ersättare för ledamoten Tobisson), Hellers, Landström och Raattamaa. Vidare har närvarit skolråden Isling, Olsson, Bosson-Nordbö, Gårdstedt och Sönnnerlind samt byrådirektören Beijer, föredragande.

Särskilt yttrande av ledamoten Helte bifogas.

Stockholm den 3 april 1974

Jonas Orring

Malin Beijer

Särskilt uttalande av ledamoten Helte:

Enligt min mening borde SÖ ha kunnat instämma i medlemsförslagets hemställan om riktlinjer för att säkra de privata skol- och utbildningsinstitutionerna i Norden. Beslutet i 1973 års svenska riksdag att statsbidrag till vissa privatskolor ej längre skall utgå, om kommun, där sådan skola är belägen, beslutar avveckla motsvarande kommunala bidrag till skolan, har emellertid begränsat SÖ:s förutsättningar att tillstyrka medlemsförslaget.

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet avstår från att yttra sig i detta ärende.

De synpunkter rörande privata skolors fortbestånd och utbyggnad som universitetet har att företräda är ej av den art att de på ett avgörande sätt påverkar ärendets natur av politisk fråga.

Uppsala den 11 januari 1974

På rektorsämbetets uppdrag

Ake Vinterbäck

Lunds universitet, humanistiska fakulteten:

Frågan om de privata utbildningsinstitutionernas ställning i samhället kan och bör säkerligen ses bl. a. ur allmänpolitiska synpunkter. Fakulteten finner det dock inte ligga inom dess kompetens- och ansvarsområde att yttra sig om denna del av problematiken och inskränker sig därför till att enbart anlägga vetenskapliga och pedagogiska synpunkter.

Om man vill att universiteten skall utvecklas till en för idéutbyte och kreativt tänkande gynnsam miljö, är det av väsentlig betydelse att de studerande har en så varierad studie- och erfarenhetsbakgrund som möjligt. Ur den synpunkten är det positivt, att en del studerande till universitet medför erfarenheter från yrkeslivet, men det är också betydelsefullt, att några kommer från de okonventionella studiemiljöer som privatskolorna utgör. De privata skolorna har genom små klass- och gruppstorlekar, goda elev-lärarkontakter och relativ obundenhet av centralt utarbetade läroplaner erfarenhetsmässigt kunnat ge en utbildning som bildat en god grund för kommande universitetsstudier. Vid vissa privata skolor har bedrivits en pedagogisk förnyelseverksamhet som dels verkat befruktande på den pedagogiska utvecklingen i stort, dels underlättat övergången till universitetets friare och mera ansvarskrävande studieformer. Fakulteten finner det därför vara av stort värde, att en fri sektor inom utbildningsområdet av icke alltför obetydligt omfång även i fortsättningen får finnas kvar och vill ur dessa synpunkter tillstyrka medlemsförslaget.

Lund den 15 februari 1974

På humanistiska fakultetens vägnar

Carin Berg

Lunds universitet, juridiska fakulteten:

Fakulteten som av såväl principiella (de internationella konventionerna och deklARATIONERNA) som praktiska pedagogiska skäl finner privatskolor utgöra ett värdefullt komplement till de offentliga undervisningsanstalterna, vill biträda de synpunkter och tillstyrka det förslag, som i förenämnda ämne har väckts till Nordiska rådet om privata skolors och utbildningsinstitutioners fortbestånd och utbyggnad.

Lund den 11 februari 1974

Gunnar Bramstång

Vanja Hansson

Lunds universitet, teologiska fakulteten:

I de nordiska länderna har de privata skolorna haft en erkänt betydelsefull funktion i samband med såväl skolsystemets framväxt som den pedagogiska utvecklingen på den grundläggande utbildningens område. Förekomst, omfattning och utformning av denna skolform är i dag starkt växlande inom Norden.

Den pluralistiska karaktär som samhället i alltfler sammanhang uppvisar har gett allt starkare eftertryck åt krav på att tillgodose medborgarnas olikartade behov och önskemål. Mot bakgrund av framför allt denna aspekt har frågan om de privata skolorna såsom ett komplement till det statliga skolsystemet diskuterats vid åtskilliga tillfällen. De internationella konventionerna — tilläggsprotokollet till Europarådskonventionen 1952 samt UNESCO- och FN-konventionerna från 1960 resp. 1967, vilka också ratificerats av de nordiska länderna — förutsätter egentligen förekomsten av ett icke alltför obetydligt privatskolesystem vid sidan om det statliga just för att tillgodose de enskilda medborgarnas behov och därmed utgöra ett slags "säkerhetsventil" på skolans område. Enligt FN-konventionen 1967, ratificerad av Sverige 1971, förpliktar sig konventionsstaterna "att respektera föräldrars och, i förekommande fall, förmyndares frihet att för sina barn välja andra skolor än dem som inrättats av offentlig myndighet, såvida läroplanerna täcker vad som från det offentligas sida må ha föreskrivits eller godkänts som minimistandard" (art. 13.3).

I det från medlemmar av Nordiska rådet framförda förslaget diskuteras också frågan om statligt och kommunalt ekonomiskt stöd till privatskolorna. Förslaget gör gällande att det finansiella tillskottet från stat och kommun ska göras så stort att föräldrar "ikke af økonomiske årsager forhindres i at udnytte den anerkendte menneskeret det er at vælge den skoleform de ønsker". Man framhåller också att grundvalen är ett demokratiskt jämlikhetskrav. Beträffande tolkningen av konventionerna på denna punkt vill fakulteten erinra om och hänvisa till vad den framstående norske juristen Frede Castberg anfört härom i sin kommentar till Europarådskonventionens tilläggsprotokoll art. 2. Castberg påpekar således att "staten kan selvsagt ikke være forpliktet til i sitt skolesystem å tilfredsstille et hvert krav om undervisning i samsvær med en hvilken som helst religion eller en hvilken som helst livsanskuelse. Det kan ikke antas at art. 2, annet punktum krever mere enn at det skal være fri adgang til å organisere undervisning, som er basert på et annet grunnsyn enn det som statens skoler er basert på. Så snart det ved offentlig kontroll konstateres at undervisningen tilsværer den ellers gjeldende standard, må også en privat skole, basert f. eks. på et ikke-kristent livssyn, godtas. Om staten går lenger og selv holder eller gir økonomisk støtte til skoler av en slik typ, vil det etter min mening

være et utmerket utslag av respekt for åndsfriheten” (F. Castberg, Den europeiske konvensjon om menneskerettighetene, 1971 s. 162).

Med understrykande av det angelägna i att ett demokratiskt samhälle inte endast erkänner de fundamentala rättigheter som här åsyftas utan även genom lämpliga åtgärder ger medborgarna reella möjligheter att i praktiken förverkliga dem, vill fakulteten oreserverat tillstyrka det framlagda förslaget.

Lund den 31 januari 1974

Birger Gerhardsson

Vanja Hansson

Lunds universitet, medicinska fakulteten, har i skrivelse den 18 januari 1974 meddelat, att man beslutat avstå från att avge yttrande i ärendet.

Lunds universitet, odontologiska fakulteten, har i skrivelse den 17 januari 1974 förklarat, att fakulteten avstår från att avge yttrande över rubricerade remiss.

Lunds universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten, har i skrivelse förklarat, att fakulteten avstår från att besvara remissen.

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

Förslagsställarna anser att Nordiska ministerrådet bör utforma riktlinjer för att säkra fortbestånd och utbyggnad av privata skolor och utbildningsinstitutioner på alla nivåer i Norden.

Det svenska utbildningsväsendet har i allt väsentligt byggts ut i offentlig regi. På vissa områden har emellertid funnits och finns privata skolor. De har ofta spelat en betydelsefull roll, bl. a. i det pedagogiska utvecklingsarbetet och för vissa grupper av elever. Detta gäller i särskild grad folkhögskolorna. Också på högskolenivå har privata initiativ och privata huvudmän emellertid betytt mycket.

Rektorsämbetet anser det vara naturligt att stat och kommun är huvudman för utbildningsväsendet. Det kan emellertid, som förslagsställarna framhåller, finnas situationer då föräldrar och elever föredrar andra skolor än de offentliga. Samhället bör därför inte bara tillåta utan också stödja privata skolor, förutsatt att de följer fastställda läroplaner.

Rektorsämbetet kan i huvudsak dela förslagsställarnas allmänna synpunkter om de privata skolornas betydelse. Samtidigt måste dock konstateras att de privata skolorna i de nordiska länderna — och även

inom ett land — har olika traditioner och utvecklingslinjer. Det kan därför ifrågasättas om det är möjligt och lämpligt att på nordisk nivå utforma preciserade regler för de privata skolornas ställning. Rektorsämbetet anser dock att det kan vara av intresse att undersöka förutsättningarna för att utarbeta sådana gemensamma linjer.

Stockholm den 11 februari 1974

Dag Norberg

Ingemar Mundebo

Göteborgs universitet, rektorsämbetet:

— — — får rektorsämbetet härmed överlämna och för egen del hänvisa till bifogade yttranden av medicinska och odontologiska fakulteterna gemensamt med instämmande av odontologiska fakultetens utbildningsnämnd, medicinska fakultetens utbildningsnämnd, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten med instämmande av dess utbildningsnämnd, humanistiska fakulteten och humanistiska fakultetens utbildningsnämnd. Samhällsvetenskapliga fakulteten och dess utbildningsnämnd har avstått från att yttra sig.

Göteborg den 18 februari 1974

I tjänsten

Margit Thorslund

Göteborgs universitet, medicinska och odontologiska fakulteterna:

Människan använder den första tredjedelen — fjärdedelen av sitt liv till att genom tillväxt och utveckling förbereda sig för resten av livet. Det är en tidsbunden och mångfasetterad biologisk process där olika faktorer samverkar, inre och yttre — arv och miljö i vidaste bemärkelse. Stora individuella variationer föreligger och de genetiska faktorerna kan ses som en primärt programmerad utskjutningsbana som sedan successivt påverkas av omgivande faktorer.

För de individer som skiljer sig från det stora flertalet i utvecklingshastighet — snabb eller långsam, har ett ojämt banmönster, snedbågning eller ökad känslighet — kan en mittenanpassad yttre påverkan, som t. ex. en likformad skolgång ha ogynnsam effekt. Individen gives väsentligt minskad möjlighet att uppnå sin potentiella kapacitet. För sådana barn- och ungdomar är möjligheter till individualiserad skolgång i enlighet med medlemsförslaget inom Nordiska rådet av stor betydelse.

Inom det allmänna skolväsendet är det tämligen väl sörjt för intellektuellt svagbegåvade elever. Bland emotionellt sköra elever med normal begåvning förekommer emellertid en betydande utstötning och för välbegåvade elever med känslig läggning är ibland de stora grundskoleenheterna och gymnasieenheterna deletära både för den personliga utvecklingen och för kunskapsinhämtandet. I många fall har man inom barn- och ungdomspsykiatrin placerat sådana elever vid internatskolor eller i privata skolor i hemorten och i fall, där prognosen bedömts som synnerligen dålig, möjliggjort en utveckling till friskhet.

En ökad individuell anpassning är också av utomordentlig betydelse för barn som lever i främmande miljö. För svenskar i utlandet fungerar ett par internatskolor som kombinerad undervisningsanstalt och hem för familjernas barn. Vidare har utlänningar i Sverige behov av skolor med föräldrarnas språk. Detta gäller framför allt de större språkgrupperna och avsaknaden av sådana skolor är ett påtagligt problem för t. ex. gästforskare vid universitet och industrier.

Att avskaffa eller försvåra de privata skolornas och utbildningsinstitutionernas existens innebär minskad valfrihet för invånarna i fråga om utbildning och skolgång. Det synes fakulteterna paradoxalt att allvarliga begränsningar i valfriheten införes för konsumtion av utbildning i en demokrati som anses vara synnerligen väl utvecklad. Detta synes bero på att de jämlikhetspolitiska motiven fått dominera över de demokratiska men principen kan ej heller ur biologisk synpunkt vara riktig.

Mot bakgrund av vad ovan anförts tillstyrker därför fakulteterna att riktlinjer utarbetas för att trygga existensen och utbyggnaden av privata skolor och utbildningsinstitutioner i Norden.

Göteborg den 12 februari

För medicinska och odontologiska fakulteterna

Lars Werkö

Bo Krasse

Barbro Strand

Göteborgs universitet, odontologiska fakultetens utbildningsnämnd
instämmer i ovanstående yttrande.

Göteborgs universitet, medicinska fakultetens utbildningsnämnd:

Utbildningsnämnden delar helt den uppfattning som förslaget ger uttryck för. Speciellt vill utbildningsnämnden understryka det angelägna i att sådana praktiska och ekonomiska förutsättningar tillskapas

som gör det möjligt att driva privata skolor på samma villkor som de samhälleliga.

Utbildningsnämnden biträder sålunda den i förslaget presenterade att-satsen.

Göteborg den 10 februari 1974

På utbildningsnämndens vägnar

Tomas Eriksson

Inger Wildt-Persson

Göteborgs universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

I vårt land torde enigheten vara stor om önskvärdheten av ett allmänt skolsystem, som är så utbyggt att det kan tillfredsställa alla utbildningsbehov. Det gäller då också att kunna ge en fullgod och acceptabel utbildning till i olika avseenden svaga och svagpresterande elever, ej svenskspråkiga och andra minoriteter, religiösa grupper etc. Som erfarenheten visar är det dock svårt att tillfredsställa alla inom dessa kategorier i det offentliga systemet. Det kan ju t. o. m. vara fråga om önskemål som en ansvarig myndighet ej önskar tillgodose.

Då de nordiska länderna anslutit sig till deklarationer om de mänskliga rättigheterna som bl. a. ger föräldrarna företrädesrätt att bestämma över barnens uppfostran och undervisning, synes det klart att det ej endast är en fråga om att tillåta utbildning i privat regi utan att det också är en ekonomisk avvägningsfråga. Denna har hittills behandlats helt olika i skilda nordiska länder.

Den konflikt som här uppstår mellan principer som var för sig är naturliga i ett demokratiskt land, bör vara värd ett fördjupat studium. Fakulteten tillstyrker därför medlemsförslaget A 414/k i Nordiska rådet i de delar som avser utarbetandet av gemensamma riktlinjer för lagar och ekonomiska regler för privata skolor.

Göteborg den 15 februari 1974

Olof Hanner

Inger Enlund

Göteborgs universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnd, har vid sammanträde 1974-02-07 beslutat instämma i matematisk-naturvetenskapliga fakultetens yttrande över förevarande remiss.

Göteborgs universitet, humanistiska fakulteten:

De privata skolorna har spelat och spelar en mycket stor och viktig roll för utbildningen i Sverige genom att de prövar olika pedagogiska

metoder och att de ofta genom lågt elevantal och personlig atmosfär erbjuder en lämplig miljö inte minst för barn med anpassningssvårigheter.

Det är en skyldighet för staten att anordna undervisning så att skilda religiösa, filosofiska och pedagogiska åsiktsriktningar tillgodoses. Det måste finnas plats i vårt samhälle för ett rikt utbud av varierande utbildning som komplement till de standardmodeller som nu erbjudes. Det är beklagligt att det f. n. endast finns fem privata skolor i Sverige (vartill kommer tre skolor i Stockholm som dock håller på att avvecklas).

Som argument mot de privata skolorna brukar anföras att de medför en viss social isolering. Riskerna härför är dock ringa i dagens samhälle med den alltmer fortskridande utjämningen bl. a. genom massmedias rika informationsflöde.

Som argument mot de privata skolorna brukar också anföras att endast rika föräldrar kan placera sina barn i dem. Terminsavgifterna är dock inte mer avskräckande — för Samskolan i Göteborg 375 kronor per termin — än att de flesta i dagens Sverige skulle ha råd med dem. Inkomstutjämningen och den generella standardhöjningen gör det möjligt för alla enskilda att själva avgöra om de önskar satsa pengar på att sätta barnen i privatskola eller använda sina medel till något annat. Härtill kommer att såväl nedsättning av samt befrielse från terminsavgiften medges för mindre bemedlade. Även invandrargrupper med låga inkomster har möjlighet att låta sina barn gå i privata skolor — ett tiotal barn från invandrarfamiljer går f. n. i en privat skola i Göteborg, varvid kommunen står för undervisning i deras egna språk.

Stat och kommun bör därför bidra till att terminsavgifterna i de privata skolorna blir lägre eller slopas så att ingen av ekonomiska skäl hindras från att välja skola efter sin speciella religiösa, filosofiska eller pedagogiska åsiktsriktning.

Humanistiska fakulteten får därför varmt tillstyrka förslaget att Nordiska rådet med erkännande av de privata skolornas betydelse och berättigande hemställer att Nordiska ministerrådet utformar riktlinjer för bevarande och utbyggande av de privata skol- och utbildningsinstitutionerna på alla undervisningsstadier i Norden.

Mot ovanstående har ledamöterna Liedman, Ling och Cavallius anmält skiljaktig mening (*Bihang I*).

Göteborg den 14 februari 1974

På humanistiska fakultetens vägnar

Per Gustaf Hamberg

Dekanus

Claes Hjertman

*Bihang 1***Reservation**

Undertecknade reserverar sig härmed mot humanistiska fakultetens vid Göteborgs universitet tillstyrkan av förslaget gällande Nordiska rådets skrivelse om privata skolors och utbildningsinstitutioners fortbestånd och utbyggnad.

Vi vill i likhet med remissen betona att det är statens skyldighet att anordna undervisning så att skilda religiösa, filosofiska och pedagogiska åsiktsriktningar tillgodoses, men vi anser att detta icke skall ske genom utbyggnad av privata skol- och utbildningsinstitutioner utan inom det statliga utbildningssystemet.

Göteborg den 7 februari 1974

Sven-Eric Liedman
T. f. prof

Gustaf Cavallius
T. f. univ. lekt.

Jan Ling
Univ. lekt.

Göteborgs universitet, historisk-filosofiska och språkvetenskapliga sektionernas utbildningsnämnder:

Utbildningsnämnderna vill tillfullo instämma i de i medlemsförslaget framlagda synpunkterna och deras motiveringar. Nämnderna tillstyrker därför varmt förslaget om de privata skolornas och utbildningsinstitutionernas fortsatta verksamhet och existens.

Dessutom vill utbildningsnämnderna understryka den mycket goda tillgången på välutbildade lärare, vilket garanterar undervisning av hög kvalitet inom alla skolformer.

Mot ovanstående har skiljaktig mening anmälts av ledamöterna Persson Utterhall och Stendahl med motivering som framgår av *Bihang 2* samt av ledamöterna Hillberg, Ling och Jonsson med motivering som framgår av *Bihang 3*.

Göteborg den 18 februari 1974

I tjänsten

Claes Hjertman

Bihang 2

Reservation

Den inom Nordiska rådet framförda propositionen behandlar en allmänpolitisk fråga med endast marginell anknytning till utbildningsnämndernas kompetensområde.

Innan beslut kan fattas om fortbestånd och utbyggnad av privata skolor och utbildningsinstitutioner måste frågor rörande bl. a. statligt stöd till dessa skolor och deras gallringsinstrument utredas och regler härför fastslås. Emedan så ej har skett kan vi till ingen del tillstyrka den inom Nordiska rådet avgivna propositionen.

Göteborg den 18 februari 1974

Irja Persson Utterhall

Christina Stendahl

Bihang 3

Reservation

Någon utbyggnad av privata skolor finner undertecknade ej vara motiverad. Undertecknades principiella ståndpunkt gentemot segregation av studerande, på privata och ej privata skolor, är starkt negativ. Att ekonomiska förhållanden inom primärfamiljen skall vara grunden för en fullgod utbildning, är helt förkastligt. Därför reserverar sig undertecknade mot nämndernas beslut att uttala sig positivt till privata skolors och utbildningsinstitutioners fortbestånd och utbyggnad.

Göteborg den 18 februari 1974

Jan Hillberg

Jan Ling

Lars O. Jonsson

Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, har i skrivelse den 7 februari 1974 förklarat, att man med hänsyn till ärendets art avstår från att yttra sig.

Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnd, har i skrivelse den 17 januari 1974 förklarat, att man med hänsyn till ärendets art avstår från att yttra sig.

Umeå universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet kan icke finna att det föreligger behov av att utforma gemensamma riktlinjer.

Umeå den 31 januari 1974

På rektorsämbetets vägnar

Lars Mårdell

Riksförbundet hem och skola (RHS):

När medlemsförslaget om enhetlig nordisk skolordning väcktes 1964 instämde RHS (dåvarande Målsmännens Riksförbund) i förslagsställarnas önskemål att det aktiva nordiska samarbetet borde fördjupas och breddas. RHS hävdar dock att det saknades möjlighet att realisera en samordning av den genomgripande art som förslagsställarna avsåg. Den ojämna reformtakten varierade betingelserna för de nordiska ländernas skolreformer och RHS såg ingen olycka däri: en ändamålsenlig skola i varje nordiskt land skulle vara målet, icke i första hand en enhetlig nordisk skola. Genom aktivt nordiskt samarbete kunde detta mål lättare nås än om varje land isolerade sig i reformarbetet. Gemensamma värderingar och likartade samhällsförhållanden skulle garantera ett successivt närmande av skolordningarna.

Nordiska rådets rekommendation (*nr 26/1967*) med anledning av ovan nämnda medlemsförslag uttalade att regeringarna borde verka för ett ytterligare närmande av skolordningarna i de nordiska länderna med särskilt beaktande av undervisningens innehåll och därför ställa ökade medel till förfogande för pedagogisk forskning och försöksverksamhet.

Ojämnheter i reformtakten föreligger även i dag. Exempelvis har Danmark ännu icke antagit den lag som skulle reglera den 10-åriga folkskola som folketinget fattade ett principbeslut om den 30 maj 1969. Det kommer därför att ta åtskilliga år till innan den obligatoriska skolan fått en likartad struktur i Norden. Utvecklingstendenserna går dock otvetydigt i samma riktning i de olika länderna.

Det nu föreliggande medlemsförslaget antyder vissa skillnader i privatskolornas villkor i de nordiska länderna. Till en del förklaras dessa av olikheter i skoltraditionen. RHS vill dock hävda att de till stor del förklaras av ovannämnda ojämnheter i reformtakten: när den obligatoriska skolan i Norden så småningom fått den likartade struktur som nu ändå tydligt kan skönjas torde skillnaderna i privatskolornas villkor komma att minska.

RHS vill icke betrakta föreliggande medlemsförslag principiellt på annat sätt än det medlemsförslag som ledde fram till rekommendation nr 26/1967 angående enhetlig nordisk skolordning. Det fackmässiga samarbetet på skolans område har lång tradition att falla tillbaka på; sedan länge har ett fortlöpande samarbete pågått mellan de olika ländernas centrala skolmyndigheter, organisationer av olika slag har regelbundet återkommande utbyte av erfarenheter och synpunkter och inom ramen för nordiska kulturavtalet har samarbetet iklätts fasta organisatoriska former. Det på denna bas genomförda samarbetet kan uppvisa betydande resultat i fråga om förenhetligandet av undervisningsväsen-

det i Norden. Undervisningsförhållanden kommer att småningom föras närmare varandra och "det kulturelle og folkelige fællesskab i Norden" som förslagsställarna ytterst syftar till kommer att uppnås genom en naturlig utveckling, varvid vederbörlig hänsyn kan tas till ländernas olika historiska traditioner och nationella särdrag. RHS ser det därför icke nödvändigt att Nordiska rådet hemställer till Nordiska ministerrådet att utforma riktlinjer för privata skolors och utbildningsinstitutioners fortbestånd och utbyggnad i Norden. RHS anser det däremot önskvärt att den "Översikt över utbildningsväsendets styrelseformer i de nordiska länderna, som förbereddes inom Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete, kompletteras med en översikt över de privata skolorna och utbildningsinstitutionerna i Norden. För RHS är det självklart att de privata skolornas förekomst påverkar utbildningsväsendets struktur i de olika länderna. Redan en sammanställning av privatskolornas förekomst och villkor med tillhörande analys av orsakerna till olikheterna skulle troligen utöva ett nyttigt inflytande på utvecklingen av skolan i Norden. Enligt RHS' mening står vi idag i de nordiska länderna inför en utveckling av skolans inre arbete som kommer att ställa ökade anspråk på samarbetet mellan hem och skola. Ett övergripande mål måste därvid vara att söka inlemma samtliga hem i samarbetet.

Hur skolans mål än formuleras och hur skolans verksamhet än utformas, kan troligen icke alla medborgare helhjärtat möta upp. I vårt svenska samhälle måste därför även framgent föreligga möjlighet till enskild undervisning (skollagen § 35) och undervisning i enskild skola (skollagen § 34). Det följer också av de förpliktelser som Sverige iklätt sig internationellt (FN, Europarådet, UNESCO). Dessa möjligheter i det enhetliga svenska skolsystemet är dock inte enbart att betrakta som säkerhetsventiler för missnöjesyttringar. Vi kommer alltid att ha föräldrar, lärare, elever som vill pröva djärvare pedagogiska program än dem som den allmänna skolan kan våga sig på. Vi kommer också alltid att ha människor som är beredda att träda i samhällets ställe under extraordinära förhållanden, som exempelvis när det gäller undervisning av svenska barn i utlandet. Slutligen kommer vi troligen att i ökad utsträckning — på grund av de stora folkomflyttningarna — få invandrargrupper som vill bevara sin egen kultur och religion och därför kräver särskilda skolor.

I skolans mål ingår att främja de ungas utveckling till dugliga samhällsmedlemmar. Skolan ska hjälpa de unga att växa in i en större gemenskap, lära dem den svåra konsten att leva och verka tillsammans med andra människor. Skolan måste visserligen ständigt sträva efter att stärka varje ung människas självförtroende men också grundlägga generositet och tolerans: därigenom skapas övertygelsen om varje människas egen värde. Samhällets skola med barn från olika sociala, ekono-

miska, politiska och religiösa miljöer är därvid den bästa växtplatsen. Barn och ungdom bör därför undervisas i allmänna skolor som åter speglar de meningsbrytningar som återfinns i samhället.

Viljan att bryta sig ur gemenskapen synes mera sällan vara betingad av misstro och missnöje med hela skolan. I de fall som förekommit har i allmänhet religionsundervisningens uppläggning varit anledningen. 1970 års kyrkomöte framhöll därför i en skrivelse till Kungl. Maj:t att man önskade en generös inställning från myndigheternas sida vid ansökningar om befrielse från den allmänna skolans religionsundervisning. Men samma kyrkomöte gav också i uppdrag åt sin utredningsnämnd att utreda möjligheterna att inrätta en alternativskola på kristen grund. Denna utredning har också färdigställts. De allra flesta i samhället torde dock vara beredda på långtgående kompromisser för att vidmakthålla grundidén att den allmänna skolan bör omfatta näst intill alla för att återspegla de skilda uppfattningar och meningar som återfinns ute i samhället. Att läsa om meningsskiljaktigheter är icke detsamma som att uppleva dem. Och vissa skillnader i uppfattning om beteendemönster är betydelselösa för samlevnaden. De utgör inget hinder utan berikar snarare livsytringarna. Om inga andra så har våra dagars invandrare lärt oss det.

Sammanfattningsvis vill RHS därför upprepa det ovan sagda att RHS inte anser det nödvändigt att Nordiska rådet hemställer till Nordiska ministerrådet att utforma riktlinjer för privata skolors och utbildningsinstitutioners fortbestånd och utbyggnad i Norden.

Stockholm den 25 februari 1974

Riksförbundet hem och skola

Karl Grunewald
Förbundsordförande

Lars Hildeberg
Förbundssekreterare

Svenska privatskolors riksförbund (SPR):

Den fråga, som har aktualiserats i Nordiska rådet genom ifrågavärande förslag är av största betydelse för medborgarna i alla länder och särskilt då i länder med ett demokratiskt styrelseskick. Frågan gäller ytterst om undervisningen skall vara förbehållen det allmänna eller ej, om medborgarna skall ha rätt att välja mellan olika skolarrangörer eller vara hänvisad till endast en skolarrangör, det allmänna (stat, kommun, landsting och motsvarande).

Obestridligt torde vara att det allmänna bör vara en stor, kanske den största skolarrangören, för att säkerställa vars och ens lika rätt till ut-

bildning, men det bör finnas alternativ för medborgarna, så att dessa icke uteslutande är hänvisade till ett statligt undervisningsmonopol.

Svenska Privatskolors Riksförbund har enligt dess stadgar till syfte bland annat att värna om och stärka det alternativ och det komplement till det allmänna skolväsendet, som privatskolorna utgör.

Ett undervisningsmonopol är farligt ty det blir lätt ett "indoktrineringsmonopol". Något tillspetsat uttryckt skulle ett sådant monopol innebära att en sittande regering i 7-åringen kan sätta in en "injektionspruta", som skapar och formar individen och lär den vad den skall tänka, tycka och — rösta på!

Belysande i detta sammanhang är ett uttalande av dåvarande statsrådet Olof Palme i hans jungfrutal som utbildningsminister den 28 oktober 1967 vid TCO:s utbildningsdagar: "Den förlängda skolplikten, principen och det fria valet av studieväg, de sammanhållna klasserna, är inte bara utbildningsmässigt motiverade. De uttrycker också en vilja att förändra samhällsstrukturen i stort och påverka våra möjligheter till samlevnad i en demokrati. Jag tror att dess verkningar på sikt blir mera genomgripande än dess tillskyndare kunde drömma om". . . . "Vill man överhuvud förändra och demokratisera samhället så är skolan utan varje tvekan ett av våra förnämsta instrument".

De enskilda skolorna har som regel tillkommit på initiativ av ideellt och pedagogiskt intresserade personer eller grupper. Genom dessa skolors större flexibilitet har de kunnat lansera en lång rad nya pedagogiska metoder, av vilka en stor del senare adopterats av det allmänna skolväsendet.

På grund av att de enskilda skolorna i allmänhet har färre elever än de allmännas, kan de enskilda skolorna bland annat genom en mera personlig handledning av eleverna hjälpa många sådana, som annars inte skulle klara sig till goda resultat. Det gäller ofta sådana elever, som av en eller annan anledning icke kan anpassa sig väl i det allmännas skolsystem.

Situationen för de enskilda skolorna är iögonfallande olika i de nordiska länderna, särskilt Danmark och Sverige synes utgöra de verkliga kontrasterna i detta hänseende. I Sverige torde man med fog kunna säga att vi lever i privatskoledödens tidevarv. Under de två senaste decennierna, och särskilt det senaste, har varje år ett ökande antal privatskolor nödgats nedlägga sin verksamhet, främst beroende på bristande stöd från statsmakternas sida. De svenska skolmyndigheterna har tyvärr i alltmera otvetydiga ordalag deklarerat sin kallsinnighet inför idén om ett alternativ till det allmännas skolor.

En utveckling som den i Sverige är självfallet särskilt beklaglig för ett antal minoritetsgrupper, som av etiska, moraliska eller religiösa skäl önskar välja en annan skolform än den som erbjudes i allmänna skolor.

För att de enskilda skolorna skall kunna verka och utgöra det alter-

nativ för medborgarna, som särskilt en demokratisk stat bör slå vakt om, måste ett i positiv anda verkande reellt stöd från det allmänna finnas. Eljest blir valfriheten blott illusorisk. Den vanlige medborgaren kan icke utnyttja dessa skolor, eftersom elevavgifterna ökar i den mån statsstödet minskar.

Stödet från det allmänna kan i princip utgå på två sätt. Det ena sättet är att det allmänna lämnar ekonomiskt bidrag efter vissa normer direkt till skolan. Detta system används till de få kvarvarande enskilda skolorna i Sverige.

En annan och enligt förbundets uppfattning lämpligare form för det statliga stödet är att de elever, som väljer de enskilda skolorna med dess avgifter, får bidrag av det allmänna till elevavgiften under förutsättning att kostnaden per elev härför för det allmänna understiger elevkostnaden på motsvarande undervisningsnivå och linje inom den allmänna sektorn. Att denna förutsättning föreligger visar uppgifter, som förbundet erhållit från Stockholms skoldirektion. Enligt skoldirektionen utgjorde kostnaden per elev vid gymnasium, fackskola o. dyl. för år 1972 drygt 7 000 kronor, vilket belopp endast avser driftskostnader och således ej anläggningskostnader, administration o. dyl. Motsvarande belopp för en enskild jämförbar skola här dock inklusive alla kostnader, utgjorde 3 000 kronor. Valet av enskild skola innebär således i dylika fall en ren besparing för skattebetalarna.

Den sistnämnda principen för det statliga stödets utgående tillämpas i Danmark, där denna fråga för övrigt inte är av politisk art utan omfattas av samtliga demokratiska partier.

När det gäller stödet från det allmänna sida till de enskilda skolorna är det också värt att framhålla nödvändigheten av att ett sådant stöd icke förknippas med en oöverstiglig barriär av statlig byråkrati och krävande administrativ procedur, så att de enskilda skolorna trots allt inte kan tillgodogöra sig stödet.

Svenska privatskolors riksförbund gjorde för några år sedan en undersökning om de enskilda skolornas ställning och situation i Finland, Danmark, Norge, Västtyskland, Nederländerna, Frankrike, Schweiz, Österrike, Storbritannien, Canada och USA. Undersökningen har tillgått så att förbundet tillställt skolor, skolmyndigheter och skolorganisationer i dessa länder en enkät med konkret ställda frågor i detta hänseende. Som resultat av enkäten inkom ett rikhaltigt och omfattande material, vilken utvisade att situationen för det enskilda skolväsendet i Sverige avgjort är sämre än i något av de undersökta länderna och undersökningen bekräftar, som ovan antytts, att särskilt Sverige och Danmark utgör kontraster såvitt avser de enskilda skolornas ställning som existens- och utvecklingsbetingelser.

På grund av vad ovan anförts och den för de enskilda skolorna i Sverige ödesdigra utvecklingen till men för medborgarnas möjlighet att

kunna välja alternativa skolarrangörer vill styrelsen för Svenska Privatskolors Riksförbund uttrycka sitt varma stöd för de i medlemsförslaget angivna synpunkterna och ansluta sig till den däri angivna rekommendationen.

I syfte att främja frågans vidare snara utveckling står förbundets styrelse gärna till förfogande för personliga kontakter med Nordiska rådets presidium och kansli.

Stockholm i mars 1974

Styrelsen för
Svenska privatskolors riksförbund

K. Lahnborg

Ordförande

Rektor

Bröderna Påhlmans handelsinstitut

I. Lillieroth

V. ordförande

Rektor

Köpings tekniska institut

U. Lindblom

Sekreterare,

styrelseledamot

Sätergläntans vävskola

K. Holmqvist

Rektor

Filip Holmqvist handelsinstitut

De enskilda läroverkens förbund:

Förslagsställarna har enligt förbundets mening avgivit ett väl underbyggt förslag och pekat på ett antal principiellt viktiga argument för ett bibehållande av existerande privatskolor och ett möjliggörande av nya privata utbildningsinstitutioner.

En demokratisk rättighet. Det finns, särskilt med hänsyn till den behandling privatskolefrågan i Sverige fått, all anledning åberopa deklARATIONERNA om de mänskliga rättigheterna 1948 och tilläggsprotokollet 1952 till europakonventionen om dessa rättigheter. Det är, som förslagsställarna påpekar, även ett socialt jämlikhetskrav, att den allmänt erkända mänskliga rättigheten att fritt få välja undervisningsform och skola icke skall vara förbehållen människor med höga inkomster. I argumentationen mot privatskolorna i Sverige har aldrig anförts, att deras undervisning skulle vara sämre än de allmänna skolornas, eller att de skulle erbjuda en olämplig skolmiljö. Tvärtom har i regel den lugna och harmoniska miljön och de goda resultaten erkänts. Men då har i stället det argumentet anförts, att eftersom icke alla barn kan komma i åtnjutande av privatskolornas fördelar, icke heller ett mindre antal barn genom en ekonomisk insats från föräldrarna skulle kunna köpa sig tillträde till dessa skolor. Mot detta resonemang torde man kunna anföra, att det i ett demokratiskt samhälle borde stå varje medborgare fritt att ha sin egen prioritering beträffande användandet av sina egna ekonomiska resurser.

Bör enskild skolarrangör tillåtas? Det synes undertecknat förbund klart, att samhället har som en väsentlig uppgift att övervaka, att varje barn får en så god grundutbildning som möjligt och att alla barn därvid skall ha lika chanser. Likaså bör staten fastställa läroplaner och övervaka undervisningens och utrustningens kvalitet. Men det är icke alls givet, att stat eller kommun skall med monopolrätt vara arrangör till samtliga skolor i landet. Enskilda huvudmän, t. ex. stiftelser eller privatpersoner, bör även tillåtas och bör efter lämplig kvalitetsprövning kunna erhålla allmänna bidrag, så att skolan blir tillgänglig även för personer med små eller medelstora inkomster. En monopolisering och alltför stark centralstyrning av skolan medför alltid en risk för att skolan kan komma att användas som ett politiskt instrument. Det växande släktets undervisning skall till målsättning och innehåll icke göras beroende av den för tillfället härskande politiska ideologin.

Några ekonomiska synpunkter. I medlemsförslaget påpekas, att de privata skolorna icke utgör en ekonomisk belastning för samhället utan snarare en besparing av allmänna medel. I detta sammanhang kan från svensk sida framföras, att Skolöverstyrelsen i sina förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1974/75 anger driftskostnaderna i kronor per elev och år under 1973/74 för olika skolformer (ASÖ specialnummer, augusti 1973, s. 59):

Skolform	Stat	Kommun	Summa
Grundskolor	4 100	3 300	7 400
Gymnasieskolor	6 100	3 800	9 900
Privatskolor*	4 400	—	4 400

* Hårtill kommer kommunbidrag (i Stockholm 600) och elevavgifter (i Stockholm 1 050).

Även om ovannämnda kostnader icke utan vidare är helt jämförbara med varandra, finns det i Stockholm andra undersökningar, som visar, att varje elev i en privatskola kostar skattebetalarna avsevärt mindre i driftskostnader än en elev i en kommunal skola.

De enskilda läroverkens förbund skulle med stor tillfredsställelse se, att Nordiska rådet ville antaga det medlemsförslag som nu föreligger.

De senaste åren har i Sverige som ett resultat av statliga och kommunala beslut ett antal allmänt ansedda och uppskattade privatskolor, som i flera fall verkat som pionjärskolor sedan förra århundradet, tvingats lägga ned sin verksamhet och ytterligare några kommer inom en snar framtid att upphöra, om icke en ändring sker i policyn mot dessa skolor. Våren 1973 fattades i riksdagen och i Stockholms kommunfullmäktige med mycket knapp majoritet sådana beslut i bidragsfrågorna, att Stockholms privatskolor av såväl allmänbildande som yrkesförberedande typ kommer att praktiskt taget utraderas. Förslags-

ställarnas ord om en utbyggnad av det privata utbildningsväsendet låter därför med de svenska erfarenheterna som bakgrund något utopiska, men förslaget tillstyrkes i sin helhet.

Stockholm den 28 februari 1974

För
De enskilda läroverkens förbund

Lennart Silfverberg
Ordförande

Karl-Gustav Kökeritz
Vice ordförande

Svenska privatskolors elevförbund:

Vi är övertygade om att privatskolorna även i fortsättningen kommer att ha stor betydelse för utbildningen i Sverige och biträder därför till fullo det förslag som tillställts oss för yttrande.

Stockholm den 25 februari 1974

Svenska privatskolors elevförbund

Hans Grillhammar
Ordförande

Riksförbundet kristen fostran (RKF):

— — — översänder jag på uppdrag av Riksförbundet kristen fostran och Samrådsgruppen för kristna skolor bifogade promemoria, som på vår anmodan utarbetats av hovrättsrådet K.-G. Lindelöw, Lund (*se Bihang*).

Utöver vad som anförs i promemorian bör det påpekas att sedan 1971 målmedvetna försök görs att driva fria kristna skolor (*här ej tryckt*). En av de i broschyren nämnda skolorna, nämligen den i Vetlanda, har tills vidare tvingats lägga ner verksamheten på grund av ekonomiska svårigheter.

Gemensamt för de tre övriga skolorna är att eleverna åtnjuter de av kommunen bekostade skolsociala förmånerna, dvs. fria skolmåltider och läromedel samt fri skolhälsovård. Ingen av skolorna har någon form av kommunalt eller statligt bidrag. — En redogörelse för Vasaskolans ansträngningar att erhålla kommunalt bidrag eller statsbidrag till lärarlönerna ber vi att få översända senare. — Obligatoriska elevavgifter förekommer inte, utan skolornas verksamhet finansieras helt genom frivilliga gåvor. Antalet elever är vid Vasaskolan 53, vid Örebro-skolan 14 och vid Örkelljunga-skolan 24. Skolföreningarna i Örebro och Örkelljunga betalar reducerad lön till sina lärare medan lärar-

na vid Vasaskolan har full lön. Enligt de uppgifter som Samrådsgruppen för kristna skolor fått från lärarna vid de privata skolorna numera generellt tillgodoräkna sig tjänstgöringspoäng därest de har föreskriven kompetens för tjänsten.

Som framgår av promemorian har den svenska riksdagen steg för steg gjort det svårare för privatskolorna att existera. Till bilden hör att den skattepolitik som förs driver personalkostnaderna i höjden. För skolor utan statsbidrag gäller detta även lärarlönerna. Följden blir att privata skolor, främst skolor utan statsbidrag och internatskolor, drabbas av kostnadsstegringar som är betydligt större än vad som motsvarar den allmänna inflationen.

Formellt har stiftelser och andra sammanslutningar rätt att starta och driva friskolor därest dessa uppfyller de krav som skollagen ställer och skolstyrelserna därmed kan ge sitt godkännande. I fyra internationella konventioner tillförsäkras också föräldrar/målsmän rätten till annan undervisning för sina barn än den samhället erbjuder. Det måste betecknas som orättfärdigt och orimligt att genom ekonomisk politik och beslut på kommunal nivå — det sista syftar på Örebro-fallet — sätta gällande lagar och konventioner ur spel eller i varje fall göra erkända mänskliga rättigheter till förmåner som kan utnyttjas endast av dem som har stor inkomst. Genom att inte ta ut avgift av föräldrarna har huvudmännen för de kristna skolorna lyckats förhindra att dessa blir skolor för rikemans barn. Men det är verkligen inte någon prydnad för det svenska samhället att detta måste ske helt på grundval av enskilda människors uppoffringar och detta samtidigt med att elevernas föräldrar som skattebetalare fullgör sina skyldigheter mot det allmänna skolväsendet.

Det är uppenbart att pluralismen i det svenska samhället alltmer går i dagen. Att då samtidigt förstärka strävandena mot ett samhälleligt skolmonopol är helt orimligt och kan bara leda till ökade spänningar i samhället.

När det gäller undervisningens frihet kan främst Danmark, men i hög grad även Norge, tjäna som förebild för andra länder. Det är vår förhoppning att Nordiska rådet skall visa sig vilja och kunna värna om denna grundläggande mänskliga fri- och rättighet i alla de nordiska länderna.

Lundsberg, Storfors den 9 januari 1975

På uppdrag

Thorwald Holmström
Informationssekr. i RKF

PM angående statsbidrag till skolväsendet i Sverige

(Upprättad av hovrättsrådet K.-G. Lindelöw, Lund)

Enligt kungörelsen om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet (svensk författningssamling 1958: 665) äger *kommun* få statsbidrag för

- a) driften av grundskola och praktisk lärarutbildning vid grundskola
- b) avlöning av skoldirektör och bitr. skoldirektör.

Bidrag till driften utgår som allmänt driftbidrag och beräknas med hänsyn till antalet i föreskriven ordning inrättade tjänster som rektor, studierektor och lärare.

Det allmänna driftbidraget utgår med bidragsunderlaget (årslönebeloppens summa) minskat med en kommunandel som bestämts enligt 13 § efter kommunens hyresgrupp och som utgör en mindre del av lönen.

Till kostnaderna för avlöning åt skoldirektör och bitr. skoldirektör utgår statsbidrag med 79 % av årslönebeloppet.

Om statsbidrag till avgifter enligt försäkring för tilläggspension gäller särskilda bestämmelser.

Statsbidrag till kostnad för avgift enligt förordningen om allmän arbetsgivaravgift utgår med viss procent av övriga statsbidrag enligt ovannämnda kungörelse (1973: 4 %).

Statsbidrag utgår, utom till kommun, i vissa särskilda fall även till enskilt bedriven undervisning nämligen

1. yrkesinriktad utbildning, dels till vissa särskilda skolor för sådan utbildning, dels som ett allmänt bidrag till driften av enskild yrkesutbildning (anslag budgetåret 1972—73 25 572 000 kr.; förslag budgetåret 1973—74 22 891 000 kr.)

2. driften av riksinternatskolor (anslag budgetåret 1972—73 11 399 000 kr., förslag budgetåret 1973—74 8 484 000 kr. avseende Grännaskolan, Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk och Sigtunaskolan (verksamheten vid riksinternatskolan i Viggbyholm upphörde vid utgången av juni 1972)

3. driften av vissa privatskolor (anslag budgetåret 1972—73 17 080 000 kr., förslag budgetåret 1973—74 14 983 000 kr.)

För riksinternatskolorna gäller kungörelsen om riksinternatskolor (SFS 1970: 333, ändrad 1971: 345) och vissa delar av privatskolestadgan (SFS 1967: 270, omtryckt 1971: 259, ändrad 1972: 90). Statsbidraget utgår till skolverksamheten enligt samma grunder som till kommunal gymnasieskola; detta gäller även den del som avser grundskolan. För grundskoledelen utgår också bidrag till resurstimmar och till fritt valt arbete enligt bestämmelserna för grundskola. Därutöver utgår statsbidrag till föreståndare och fritidsledare samt för skolhälsovård. Vidare utgår tillägg som motsvarar lönekostnadspålägg. För elev som har utlandssvenska föräldrar utgår statsbidrag till kostnaden för skolgång och skolmåltider med belopp som gäller för motsvarande ersättning vid kommunal samverkan på skolväsendets område.

Organisationskommittén för riksinternatskolor avgav 14.1.1972 för-

slag om riksinternatskolornas organisation på kort sikt. Den föreslog också en förstärkning av elevvården vid skolorna och skulle återkomma med långsiktigt förslag samt i frågan om inrättande och lokalisering av rikselevhem.

5.5.1972 (med ändring 16.6.1972) förordnade Kungl. Maj:t att vid riksinternatskolorna fick under läsåret 1972—73 finnas gymnasieskolor med vissa linjer samt vid Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk även grundskola med mellan- och högstadium. Förhållandena är alltså likartade.

Bidrag till driften av vissa privatskolor utgår till vissa av Kungl. Maj:t i skilda beslut angivna privatskolor. För dessa skolor gäller privatskolestadgan (SFS 1967: 270, omtryckt 1971: 259, ändrad 1972: 90). Statsbidraget utgår enligt kungörelsen om statsbidrag till vissa privatskolor (SFS 1964: 137, omtryckt 1971: 350) med 60 % av ett bidragsunderlag, omfattande kostnader för avlöning för rektor, studierektor och lärare. Kungl. Maj:t kan dock besluta om högre statsbidrag. För närvarande (1974) uppgår bidraget till i genomsnitt 87 % av skolornas bidragsunderlag. I statsbidraget ingår dock kompensation för arbetsgivaravgiften till staten, som beträffande kommunala skolor ligger utanför det allmänna driftbidraget. Statsbidrag utgår även till avgifter till ATP och till hälsovården; huruvida dessa statsbidrag är inräknade i ovan nämnda 87 % har ej kunnat utrönas.

För Restenässkolan gäller särskilda regler. Enligt bestämmelser av Kungl. Maj:t 11.5.1973 utgår till grundskolans högstadium samt under vissa förutsättningar bidrag till gymnasiedelen. Bidraget utgjorde 1972—73 endast 6: 50 kr. per elev och dag av läsåret men höjdes för kommande år till 8 kr., också det otillräckligt.

Genom bl. a. statsverksproposition 1973 ströps bidragen till privata skolor ytterligare. Skolöverstyrelsen (SÖ) har i sina petita lydigt fungerat som initiativtagare härtill.

Strypningen finner uttryck i bortfall av skolor med statsbidrag och i ett trots inflation minskat statsbidrag.

Medan bidraget till driften av vissa privatskolor gav en utgift budgetåret 1971—1972 för staten om 16 288 505 kr. var anslaget 1972—1973 17 080 000 kr. men förslaget till statsverkspropositionen 1973 för budgetåret 1973—74 endast 14 983 000 kr. trots en automatisk löne- och prisomräkning uppåt inräknad med 667 000 kr.

Internatskolan *Solbacka läroverk* anmäldes av SÖ i dess petita skola avvecklas vid utgången av läsåret 1972/73.

Mariannelundsskolan anhöll i skrivelse 1.2.1972 om förbättrade statsbidrag men nödgades till följd av statsmakternas kallsinnighet avveckla verksamheten redan vid utgången av juni 1972.

Restenässkolan (i kristen regi) anhöll i skrivelse 15.2.1972 att bli inordnad bland de s. k. riksinternatskolorna och därigenom få ökat statsbidrag. Alternativt anhöll skolan om bidrag enligt kungörelsen (1964: 1937) om statsbidrag till vissa privatskolor. SÖ var negativ till båda alternativen och tillstyrkte endast oförändrade grunder, speciella och lägre för skolan än för andra (6: 50 kr. per elev och dag av läsåret). Departementschefen delade SÖ:s uppfattning; dock tillade han: "Jag är för närvarande (understruket här) inte beredd att räkna upp statsbidraget till skolan".

Högländsskolan och *Ahlströmska skolan* (båda i Stockholm) begärde på ett tidigt stadium överläggningar med Stockholms skoldirektion om

skolornas kommunalisering; överläggningar hade påbörjats 1972. Som ett extra påtryckningsmedel för skolornas upphörande som privata skolor beräknade SÖ i sina petita ej bidrag till dessa skolor förrän 1973/74.

1973 anmälde chefen för utbildningsdepartementet i statsverkspropositionen, att han avsåg att föreslå Kungl. Maj:t att statsbidrag ej längre skall utgå om kommun, där privatskola med statsbidrag är belägen, beslutar avveckla motsvarande kommunala bidrag till skolan. Statsbidraget bör, anförde statsrådet, avvecklas successivt. — Kommunens beslut blir alltså utslagsgivande för statsbidraget. Härigenom övervältrar de statliga politikerna ansvaret på kommunen. I det för kommunerna kärva ekonomiska läget under 1970-talet, med bl. a. påtvingat stopp för höjning av kommunalskatten, var kommunerna benägna att på grund av bidragets konstruktion inte ge kommunbidrag till privata skolor utan överföra dem och dess elever till kommunala skolor för att på så sätt öka statsbidraget till kommunen.

1973/74 fick följande privatskolor statsbidrag:

Externatskolor:

Stockholm:

Beskowska skolan
Franska skolan
Palmgrenska skolan
Whitlockska skolan

Göteborg:

Göteborgs högre samskola
Sigrid Rudebecks gymnasium

Internatskolor:

Fjellstedska skolan i Uppsala
Lundsbergs skola i Värmland

Inom grundskolan utgår bidrag till driften för budgetåret 1973/74 med 4 011 000 000 kr. Ur bidraget utgår även vissa belopp till följande enskilda skolor på grundskolestadiet:

1. Estniska grundskolor, enl. SÖ:s förslag 461 000 kr.
2. Kristofferskolan i Stockholm, enl. SÖ:s förslag 1 825 000 kr.
3. Hillelskolan i Stockholm, enl. SÖ:s förslag 367 000 kr.

Estniska grundskolor fanns 1973/74 i Stockholm (3 klasser på låg- och 3 på mellanstadiet) och i Göteborg (1 låg- och 2 mellanstadielklasser).

SÖ avstyrkte bidrag för dels estniska kompletteringskolor, som fanns på 18 platser, för kompletterande undervisning utanför skoltid i nationella ämnen till estniska elever i grundskolan, dels inrättande av högstadium och av gymnasium.

Kristofferskolan, som arbetar enligt Waldorfpedagogikens principer, beräknades för 1973/74 ha högst 600 elever i 21 klassavdelningar, därav högst 3 i årskurserna 10—12.

SÖ avstyrkte anhållan om utökning av antalet klassavdelningar i årskurserna 10—12 och även ansökan från Järna-Waldorfskola om bidrag (82 elever i 5 undervisningsavdelningar år 1972).

Hillelskolan (1 klass av envar av årskurserna 1—6 med 116 elever)

för barn till föräldrar med mosaisk bekännelse fick statsbidrag med 100 % av kostnaderna för löner och lärare och skolledare.

Departementschefen ville 1973 i enlighet med SÖ:s mening inte heller utöka de estniska skolorna eller Kristofferskolan och inte ge bidrag till andra Waldorfskolor — det räckte med bidrag till en sådan experimentiska. Karaktäristiskt för den fortsatta utvecklingen under de sista åren är den genom statsverkspropositionen 1973 av departementschefen påbörjade utvecklingen via kommunerna.

9.4.1973 beslöt Stockholms kommunfullmäktige utveckla kommunens bidrag till årskurs 1 av gymnasieskolan och årskurs 7 av grundskolan vid statsunderstödda privatskolor läsåret 1974/75 samt vid årskurs 2 och 8 läsåret 1975/76 och årskurs 3 och 9 läsåret 1976/77; detta skulle dock ej gälla Franska skolan.

Kungl. Maj:t beslöt 11.5.1973 att statsbidrag för privatskolor, med undantag för Franska skolan, inte längre skulle utgå för privatskolor i Stockholms kommun, med viss utvecklingsordning i den takt Stockholms kommun beslutat enligt ovan.

Belysande för situationen är även *Restenässkolans* svårigheter att få ökat statsbidrag. Skolan anhöll 1973 att för 1974/75 få bidrag enligt kungörelsen om statsbidrag till vissa privatskolor, alternativt höjning till 10 kr. per elev och dag av läsåret.

Kungl. Maj:t beslöt 11.5.1973 bidra med 8 kr. per elev etc. SÖ förordade i petita 1973 oförändrade bidrag för 1974/75. Departementschefen hade samma uppfattning i statsverkspropositionen 1974.

Departementschefens förslag statsverkspropositionen 73 om utveckling av statsbidrag till privata skolor i samma takt som kommunerna beslöt utveckla skolorna följdes upp av 1973 års riksdag. Denna beslöt att statsbidraget till privat skola, med undantag för Fjellstedtska skolan och Lundsbergs skola, av rikskaraktär skulle successivt utvecklas om kommun drog in motsvarande kommunala bidrag.

I Sverige utgår ytterligare bidrag till skolväsendet, bl. a. till uppförande av skolbyggnader och till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.

Bidragsfloran är sålunda synnerligen utvecklad. I bjärt kontrast här-till står den negativa behandling som de privata skolorna rönt.

Medlemsförslag

om fasta korrespondenter i de nordiska huvudstäderna från de nationella radio- och TV-bolagen

(Väckt av Aimo Ajo, Tønnes Madsson Andenæs, Ilkka-Christian Björklund, Gylfi Þ. Gíslason, Jørgen Peder Hansen, Demmus Hentze, Elsi Hetemäki och Grethe Lundblad)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Ministeriet for kulturelle anliggender:

— — — Udenrigsministeriet har samtidig fremsendt det omhandlede materiale til statsministeriet samt udenrigsministeriets presse- og kulturafdeling, der er anmodet om at fremsætte eventuelle bemærkninger over for nærværende ministerium.

Under henvisning til ovenstående skal man oplyse, at man har modtaget bemærkninger fra udenrigsministeriets presse- og kulturafdeling samt fra statsministeriet, der har indhentet en udtalelse fra Danmarks journalisthøjskole. Nærværende ministerium har endvidere indhentet en udtalelse fra Danmarks Radio.

På basis af disse udtalelser skal man meddele, at man fra dansk side er enig i ønskeligheden af en større dækning af det nordiske stof i radio og TV, f. eks. gennem udstationering af faste korrespondenter. Danmarks Radio har med beklagelse oplyst, at man næppe foreløbig vil få økonomisk mulighed for at gennemføre en sådan korrespondentordning, men har i øvrigt henledt opmærksomheden på, at Nordvisions-samarbejdet bl. a. omfatter daglige telefoniske nyhedskonferencer med tilbud om vederlagsfri udveksling af nyhedsindslag til brug for de enkelte landes nyhedsudsendelser.

Det er i øvrigt ministeriets principielle opfattelse, at det er Danmarks

Radio's opgave inden for rammerne af sit budget at tage stilling til behovet for og placeringen af faste korrespondenter.

København, den 19. marts 1974

P. m. v.

E. b.

J. Harder Rasmussen

Eksp. sekr.

Dansk Journalistforbund:

— — — skal Dansk Journalistforbund udtale, at forbundet naturligvis vil være sympatisk stemt over for placering af faste korrespondenter som foreslået, men at det efter forbundets opfattelse må være de respektive redaktionsledelser, som ud fra en ren journalistisk vurdering afgør, i hvilket omfang der skal placeres faste korrespondenter i de andre nordiske hovedstæder.

Forslagets andet afsnit om i givet fald at lade det nordiske kulturbudget finansiere en sådan ordning finder forbundet ikke rimeligt ud fra betragtningen, at det næppe vil være rigtigt, at statsinstitutioner trækker på de i forvejen knappe kulturfondsmidler.

København, den 23. januar 1974

For Dansk Journalistforbund

V. Fleischer Michaelsen

F i n l a n d

Trafikministeriet:

Oy Yleisradio Ab har sedan år 1966 haft en egen utsänd korrespondent för Skandinavien, vars stationsort är Stockholm. Som korrespondentens medhjälpare fungerar aktiva free lance-arbetare i Köpenhamn, Oslo och Stockholm. I Reykjavík har bolaget en kontaktperson, vars tjänster anlitas i samband med de största nyhetsändelserna.

Tyngdpunkten för korrespondentens och free-lancernas verksamhet ligger vid rapportering för radions och televisionens nyhetsredaktioner.

Av ekonomiska skäl har ej Oy Yleisradio Ab för närvarande möjligheter att bygga ut sitt korrespondentnät i Norden på det sätt som föreslagits i medlemsförslaget, ehuru detta i princip vore önskvärt.

Helsingfors den 13 februari 1974

Esko Rekola

Kanslichef

Oy Yleisradio Ab:

Oy. Yleisradio AB har sedan år 1966 haft en egen utsänd korrespondent för Skandinavien, vars stationsort Stockholm varit. Som korrespondentens medhjälpare arbetar fria medarbetare i Köpenhamn, Oslo och Stockholm. I Reykjavík har bolaget en kontaktperson, vars tjänster kunnat anlitas i samband med de allra största nyhetskändelserna.

Tyngdpunkten för korrespondentens och de fria medarbetarnas verksamhet ligger vid rapportering för radions och televisionens nyhetsredaktioner.

Av ekonomiska skäl anser Oy Yleisradio AB det för närvarande inte möjligt att bygga ut sitt korrespondentnät i Norden på det sätt som föreslagits, ehuru detta naturligtvis i princip vore önskvärt.

Helsingfors den 14 januari 1974

Oy Yleisradio Ab
Pekka Silvola

Matti Anderzén

Radio- ja televisiotoimittajien liitto — Radio- och televisionsredaktörernas förbund r.y.:

Radio- och televisionsredaktörernas förbund (RTRF) stöder varmt förslaget att inrätta fasta radio- och televisionskorrespondentvakanser i våra nordiska grannländers huvudstäder.

Erfarenheterna av informationsutbytet mellan Finland och Sverige, där Yleisradio Ab har en fast korrespondent stationerad i Stockholm, är positiva. Däremot är informations- och programutbytet med de övriga nordiska länderna bristfälligt.

RTRF stöder därför det väckta förslaget inom Nordiska rådet att inrätta fasta korrespondentvakanser i det nordiska grannländerna. Ett förverkligande av detta förslag skulle bidra till att öka informations-samarbetet mellan de nordiska länderna vilket har en hög prioritet i RTRF:s programpolitiska målsättning.

Helsingfors den 7 februari 1974

På Radio- och televisionsredaktörernas förbunds vägnar
Christian Sundgren

N o r g e**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

Kirke- og undervisningsdepartementet har lagt saken fram for *Norsk rikskringkasting*, som svarer:

Norsk rikskringkasting har nå i vel ett år hatt en fast korrespondent i Stockholm, vesentlig med sikte på Radio. Vi er tilfreds med utbyttet og vil fortsette å ha en medarbeider plassert der. Han holder oss også informert om aktuelle kringkastingsspørsmål i Sverige.

Oppmuntret av det gode resultat har vi drøftet muligheten for en tilsvarende stilling i København, og er av Kringkastingsrådet anbefalt å gå til dette skritt. Det er på det nåværende tidspunkt umulig å si noe mer, et eventuelt forslag i denne retning vil i tilfelle bli tatt med i kringkastingsens budsjettforslag for 1975.

Vi har til nå ikke vært inne på tanken om korrespondenter også i de øvrige nordiske land.

Alternativet til slike korrespondentstillinger er utsending av medarbeidere til nabolandene. Dette har i de siste år skjedd i voksende omfang, både i Radio og Fjernsyn, og vi har i begge nyhetsavdelinger fått eksperter som er meget fortrolige med forholdene i de nordiske land. Dekningen av nabolandene blir neppe merkbart svakere om en velger denne arbeidsmåten. Det vil være praktiske hensyn mer enn kvaliteten av dekkningen som blir avgjørende for valget. Vi antar at Norsk rikskringkasting selv vil være i stand til å bestride utgiftene, dersom vi finner opprettelsen av slike korrespondentstillinger hensiktsmessige.

I tillegg til dette kan vi slå fast at samarbeidet mellom de nordiske lands kringkastinger er meget godt, både i Radio og Fjernsyn, såvel når det gjelder nyheter som aktuelle kommentarer.

Kirke- og undervisningsdepartementet viser til dette svaret.

Oslo, 4. mars 1974

Etter fullmakt

E. Skadsem

Ø. O. Dahl

Kringkastingsforeningen:

Kringkastingsforeningens prinsipielle syn er at dette må være et spørsmål de enkelte radio- og TV-selskaper selv må ta stilling til på fritt journalistisk grunnlag, og at de også selv må bestride eventuelle utgifter til slike korrespondenter.

Forøvrig ser vi selvfølgelig positivt til at det blir gitt god nyhetsdekning fra andre nordiske land.

Oslo, 11. mars 1974

Rolf Johnsen

Formann

Norsk journalistlag:

Norsk journalistlag stiller seg positivt til en utbygging av den gjensidige informasjon i Norden ved at de nasjonale radio og TV-selskaper får korrespondenter i de andre nordiske land. På den annen side mener

vi at det må være den redaksjonelle ledelse i selskapene som på journalistisk grunnlag selv i siste omgang må vurdere hvor og i hvilken utstrekning man skal plassere korrespondenter i utlandet.

Vi kan ikke se at der er en naturlig oppgave å bidra til finansieringen av en slik ordning over det nordiske kulturbudsjett. Det ville i så fall reise spørsmålet om en delfinansiering også for korrespondenter i nyhetsbyråer og aviser over det samme budsjett. Hvis ikke vil man få en uheldig forfordeling av kringkastingsselskapene i forhold til andre nyhetsmedia.

Oslo, 13. desember 1973

Norsk journalistlag

Trygve Moe

Formann

Sverige

Sveriges radio (SR):

Medlemsförslaget utgår från en redovisning av programutväxlingen de nordiska länderna emellan sådan den föreligger i den av de nordiska radiocheferna föranstaltade undersökningen "TV-Radio i Norden" (1972). Bland tiotalet skisserade modeller för utvidgat nordiskt rundradiosamarbete fanns där en, "modell J", som bland annat just pekade på möjligheten av fast stationerade nordiska korrespondenter.

De nordiska nyhetsinslagens omfång

Medlemsförslaget anger antalet inslag i det nordiska radio- och TV-utbytet som "minimalt". "TV-radio i Norden" undviker i sin redovisning att göra några generella ställningstaganden, men kan i sitt studium av nordvisionsutvecklingen notera "en tydlig tendens till stagnation med en reell tillbakagång hotande nära" (s. 70).

Av Sveriges båda TV-kanaler har den ena redan i sin allmänna programförklaring givit ett starkt ettertryck åt behovet av nordiska inslag. De ligger i prioriteringen redan på tredje plats. Den andra TV-kanalen har markerat en mer allmänt internationell linje i sin profilering. Båda är inriktade på en effektivisering av programutbytet, men påståendet att det skulle vara minimalt är felaktigt, även i fråga om aktualitetsprogrammen. Inte heller i ljudradions kommenterande nyhetsservice är nuvarande nordiska rapportering underdimensionerad.

Även om den nordiska nyhetsutväxlingen för Sveriges radios del sålunda bedöms ha ett på det hela taget rimligt omfång, finns det samtidigt önskemål om att göra informationen i stort rikhaltigare. Aktiva förberedelser pågår i sikte att förverkliga andra av de framlagda mo-

dellerna för en expanderande samnordisk radio och TV. Men liksom Nordiska ministerrådet i uppdraget till sin TV-kommitté förordat praktiska åtgärder som inte begränsar rörelsefriheten för de nationella radio- och TV-företagen och deras olika redaktioner, medverkar Sveriges radio inom ramen för det nordiska radio- och TV-samarbetet till en systematisk breddning, fördjupning och ökad attraktivitet i fråga om programutbytet. Konkreta och genomgripande förslag i denna riktning har just framarbetats.

I fråga om nyhetsinslag har en viss ökning redan skett. Fluktuationerna är dock påtagliga, såsom när ett normalt underrepresenterat land som Island periodvis intensivbevakats och dominerat det nordiska utbytet till följd av vulkanutbrott och fiskekrig.

Erinringar mot fasta korrespondenter

Just fluktuationerna i nyhetsintresset medverkar till en tveksamhet inför så statiska arrangemang som fasta korrespondenter. Även med ett ökat inslag av nordiska aktualiteter måste Sveriges radio göra den bedömningen att korrespondenterna för dess del skulle bli normalt undersysselsatta. Å andra sidan kräver ofta en fokusering av intresset till ett land under viss tid särskilda insatser.

Stockholm har snabba flygförbindelser med de andra nordiska huvudstäderna med undantag av Reykjavík. Restiden är cirka en timme. Detta ger bl. a. den fördelen framför stationerade korrespondenter att händelser och evenemang utanför det vanliga, kan bevakas av utsända specialister, från fall till fall, politiska, ekonomiska, kulturella, tekniska o. s. v., vilket är ägnat att fördjupa meddelelsen och göra den attraktivare. Danmark TV-bevakas för övrigt med fördel av Sveriges radios Malmö-redaktion. Med Finland och Norge finns vidare ett slags kontinuerlig rapportering säkrad med hjälp av medarbetare som ställts till förfogande av respektive länders radioinstitutioner.

Ett avgörande hinder för Sveriges radio att ansluta sig till tanken på en genomförd placering av korrespondenter i de nordiska huvudstäderna är emellertid det faktum att andra liknande behov gör sig så mycket starkare gällande. Rapporteringen från vissa utomnordiska och utomeuropeiska länder och världsdelar är så otillfredsställande att man med skäl kan tala om vita fläckar inom nyhetsrapporteringen i radio och TV. I den mån nyhetstjänsten kan förstärkas finns det starka skäl att prioritera dessa behov.

Därtill kommer för närvarande den ekonomiska situationen för Sveriges radio som inte möjliggör ökade insatser i programverksamheten.

Allt nordiskt samarbete torde förr eller senare göra den erfarenheten att det är välbetänkt att räkna inte bara med de stora likheterna de nordiska folken emellan, utan också med olikheterna. Behovet av nyheter

från grannländerna finns överlag, men det skiftar starkt. (Se vidare Nordiska rådets undersökning "Den nordiska allmänheten och det nordiska samarbetet" *NU 1973: 4*).

Finansiering via den nordiska kulturbudgeten

Medlemsförslaget har förutsett de ekonomiska svårigheterna för radioföretagen att själva bekosta nordiska korrespondenter och föreslagit en eventuell delfinansiering via den nordiska kulturbudgeten.

Sveriges radio kan emellertid inte finna det förenligt med villkoren för företagets integritet att dess programtjänstemän i sina anställningsförhållanden är beroende av medel utanför företagets ansvarsområde.

Slutsats

Sveriges radio anser sig sålunda ej kunna tillstyrka åtgärderna i medlemsförslaget. Det är angeläget att understryka att detta ej innebär något avståndstagande från förslagets syfte, ett vidgat utbyte av information de nordiska folken emellan. Tvärtom. De praktiska åtgärder som nu seriöst prövas dels inom Nordiska ministerrådets TV-kommitté, dels inom det nu allt fastare organiserade nordiska radio- och TV-samarbetet, syns kunna främja en utveckling som överensstämmer med andemeningen i medlemsförslaget.

Stockholm den 13 februari 1974

Otto Nordenskiöld

Publicistklubben:

— — — vill Publicistklubben som sin mening uttala, att klubben gärna skulle se att medel ställs till förfogande för en sådan verksamhet.

Stockholm den 16 februari 1974

Olle Petrini

Ordförande

Svenska journalistförbundet:

Svenska journalistförbundet har i och för sig ingenting att invända mot att fasta korrespondentplatser inrättas i de nordiska huvudstäderna. Förbundet är principiellt för att det nordiska nyhets- och programutbytet växer. Det måste emellertid vara respektive radio- och TV-företag som själva avgör på vilket sätt och i vilken omfattning de vill satsa tillgängliga resurser på fasta korrespondenter i Norden. Detta avgörande måste ske utifrån rent journalistiska principer.

Svenska journalistförbundet ställer sig tveksamt till att den nordiska kulturbudgeten skulle kunna bidra till finansiering av de fasta korrespondenterna. Skulle sådant bidrag komma till stånd får det under inga omständigheter innebära att bidragsgivarna ges något som helst inflytande över korrespondenternas anställningsförhållanden eller programverksamhet.

Stockholm den 2 april 1974

Svenska journalistförbundet

Östen Johansson

Lars E. Rabenius

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

D a n m a r k

Statsministeriet:

Statsministeriet har gennem rigsombudsmanden på Færøerne modtaget den i fotokopi vedlagte skrivelse af 27. januar 1975 fra Færøernes landsstyre bilagt skrivelse af 24. januar 1975 fra den færøske radio, Útvarp Føroya, vedrørende medlemsforslag sag A 417/k om faste korrespondenter i de nordiske hovedstæder fra de nationale radio- og TV-foretagender (*se nedan*).

Det fremgår heraf, at en økonomisk støtteordning på nordisk basis vil være af stor betydning for den færøske radios planer om ansættelse af deltidskorrespondenter i de nordiske hovedstæder, og at Færøernes landsstyre anbefaler, at der ydes støtte dertil.

Man skal anmode om, at Nordisk Råds kulturudvalg må blive gjort bekendt med landsstyrets og den færøske radios skrivelser med henblik på sagens behandling under rådets forestående session.

Det tilføjes, at statsministeriet for sit vedkommende kan anbefale, at der af midler, der måtte blive stillet til rådighed for en korrespondentordning, ydes støtte til Útvarp Føroya.

København, den 14. februar 1975

P. m. v.

E. b.

Inger Skydsgaard

Fuldmægtig

Føroya landsstyri:

Hoslagt følger til videre foranstaltning ansøgning fra Útvarp Føroya til Nordisk Råd (*se nedan*) om økonomisk støtte til oprettelse af særlige korrespondentstillinger i de nordiske hovedstæder med landsstyrets bedste anbefaling.

Eftersom kulturudvalget skal behandle det i ansøgningen nævnte forslag under sessionen i Reykjavík i næste måned haster sagen meget, hvorfor hr. rigsombudsmanden anmodes om at ekspedere sagen videre så vidt muligt omgående.

Tórshavn, den 27. januar 1975

Dánjal P. Danielsen

J. Ellendersen

Útvarp Føroya:

Under henvisning til at kulturudvalget under sessionen i Reykjavík i næste måned skal behandle et forslag om, at der af Nordisk Råds kulturbudget ydes økonomisk støtte til de nordiske radiofonier, til oprettelse af særlige korrespondentstillinger i de nordiske hovedstæder, vil den færøske radio, Útvarp Føroya, gerne blande sin røst i koret af dem, der har haft sagen til udtalelse.

Det er klart, at med den geografiske beliggenhed Færøerne har, er det af meget stor betydning, at Útvarp Føroya er i stand til at formidle nyheder og kommentarer fra hovedstæderne i Skandinavien. Dette krav styrkes yderligere af, at årsbonnementet for en telexlinie København—Færøerne er ca. 72 000 kroner. Med det budget Útvarp Føroya har, har man ingen mulighed for at dække sig ind ad den kanal.

Útvarp Føroya prøver derfor i øjeblikket at bygge et net op af deltidskorrespondenter i de nordiske hovedstæder, og vil i første omgang rekruttere korrespondenterne blandt studerende og andre, der er under uddannelse.

En økonomisk støtteordning fra Nordisk Råds kulturbudget ville på den måde have meget stor betydning for denne plan.

Tórshavn, den 24. januar 1975

Ú. v.

N. J. Arge

Medlemsförslag

om samnordisk insats för förhindrande av skador genom giftiga laster i Östersjön

(Väckt av Eric Carlsson, Finn Gustavsen, Sven Hammarberg, Lars Lindeman, Cecilia Nettelbrandt, Arne Nilsen och Carl Olof Tallgren)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

NORDFORSK, miljövårdssekretariatet:

Östersjön är som bekant ett utomordenligt ömtåligt ekologiskt system och redan nu svårt belastad av olika slag av föroreningar. NORDFORSK har därför tidigare starkt understrukt vikten av alla sådana åtgärder som är ägnade att minska tillförseln av föroreningar till östersjöområdet. Senast skedde detta i NORDFORSK:s yttrande över medlemsförslaget om förbud mot utsläpp av avfall i Bottniska viken (A 411/s)¹, i vilket framhölls att ett eventuellt förbud i linje med det föreslagna borde omfatta hela Östersjön, icke blott Bottniska viken.

Då emellertid NORDFORSK verkar för att samordna teknisk-vetenskaplig forskning i de nordiska länderna, faller de i medlemsförslaget anförda synpunkterna till största delen utanför NORDFORSK:s verksamhets- och kompetensområde.

Om det som en följd av medlemsförslaget blir aktuellt att utarbeta tekniska bestämmelser för tillämpning av den i förslaget nämnda IMCO-konventionen och om härvid en samnordisk insats bedöms vara önskvärd, ställer NORDFORSK gärna sina erfarenheter av nordiskt tekniskt-vetenskapligt samarbete till berörda instansers förfogande.

Stockholm den 26 februari 1974

För NORDFORSK
Sigvard Tomner
 Styrelsens ordförande

Nils Mustelin
 Miljövårdssekretariatets föreståndare

D a n m a r k

Miljøministeriet, miljøstyrelsen:

Man kan fra dansk side i det hele være enig med forslagsstillerne

¹ Se Nordiska rådet, 22:a sess., Supplementband, s. 639.

i det rejste medlemsforslag om at fremme bestræbelserne vedrørende forhindring af skader ved sejlads i Østersøen med giftige laster.

Vedrørende de i medlemsforslaget omhandlede 3 konkrete forslag kan oplyses:

ad 1: Rekommandation om at virke for international gennemførelse af den i London den 2. november 1973 undertegnede IMCO-konvention om forhindring af forurening af havet fra skibe. Det skal i denne forbindelse oplyses, at den danske ambassadør i London den 15. januar 1974 på den danske regerings vegne har undertegnet den omhandlede konvention, og at arbejdet med udfærdigelsen af de nødvendige nationale, administrative bestemmelser herefter er påbegyndt med henblik på dansk ratifikation af konventionen. Man vil fra dansk side stræbe imod en hurtig ratifikation for herved at bidrage til, at konventionen træder i kraft snarest muligt. (Konventionen træder ifølge sine bestemmelser i kraft, når 15 stater, repræsenterende 50 % af verdenshandels-skibstonnagen har ratificeret).

Det kan endvidere tilføjes, at det i resolution nr. 2 som vedtaget på den internationale konference om havforurening i London fra 8. oktober til 2. november 1973, hvori bl. a. Danmark deltog, er anbefalet, at konventionen snarest muligt ratificeres.

ad 2. Rekommandation om i fællesskab at udarbejde de tekniske og øvrige bestemmelser, der måtte være påkrævet for konventionens anvendelse i Østersøområdet. Danmark vil i samarbejde med de andre nordiske lande i den inden for IMCO's organisation etablerede Marine Environment Protection Committee søge snarest at få udarbejdet de nødvendige tekniske og øvrige bestemmelser i medfør af konventionen, herunder de særlige bestemmelser som kræves for Østersøen som "special area" i henhold til konventionens annekser I, II og IV. Det kan tilføjes, at det første møde i Marine Environment Protection Committee blev afholdt i London i dagene 4. —8. marts 1974.

Det skal yderligere anføres, at da konventionen til beskyttelse af det marine miljø i Østersø-området, se ad 3, indeholder IMCO-konventionens bestemmelser f. s. v. angår reglerne for "special area", og da det må påregnes, at Østersø-konventionen træder i kraft før IMCO-konventionen, vil det være påkrævet, at samtlige Østersølande samarbejder ved udformningen af de tekniske og øvrige bestemmelser, som er nødvendige for, at Østersøkonventionens regler kan opfyldes.

ad 3. Rekommandation om at søge international gennemførelse af ensartede bestemmelser for fartøjer, som trafikerer Østersøområdet. Danmark har den 22. marts 1974 i Helsingfors undertegnet konventionen om beskyttelse af det marine miljø i Østersøen, ved hvilken lejlighed man endvidere fra dansk side har medundertegnet en rekommandation, hvorefter skibe fra ikke-østersølande, der besejler Østersøen, opfordres til at følge de for dette område gældende regler til begrænsning af havforurening fra skibe, ligesom IMCO anmodes om at mod-

tage en rekommandation angående reglernes anvendelse af andre lande end Østersø-staterne.

København, den 28. marts 1974

P. d. v.

Karen Westerbye-Juhl

Rederiforeningen af 1895:

— — — skal vi meddele, at vor bestyrelse har drøftet det fremsendte materiale, og at vi i øvrigt er i nøje samklang med de synspunkter, Danmarks Rederiforening (*se nedan*) har givet udtryk for i brev af 6. februar d. å. til Nordisk Råd.

København, den 21. februar 1974

Rederiforeningen af 1895

Christen Hovgaard

Rederiforeningen for mindre skibe:

— — — skal vi herved meddele Dem, at foreningen ikke ønsker at fremsætte supplerende oplysninger til det fremsendte korrekturksemplar.

Vi kan kun støtte alle rimelige forsøg på at standse forurening uanset forureningskildens art.

Vestbjerg, den 16. april 1974

Rederiforeningen for mindre skibe

A. Traunholm

Dansk Fiskeriforening:

— — — skal man meddele, at Dansk Fiskeriforening for sit vedkommende fuldt ud kan tilslutte sig den heri optagne henstilling til regeringerne i Danmark, Finland, Norge og Sverige.

København, den 25. april 1974

G. L. Mourier

Kontorchef

Danmarks Havfiskeriforening har i skrivelse den 17 april 1974 forklarat sig icke ha något att invända mot medlemsförslaget.

Danmarks Rederiforening:

— — — at Danmarks Rederiforening kan tiltræde, at der virkes for en hurtig gennemførelse af IMCO-konventionen af 1973, og at der på nordisk plan samarbejdes om udarbejdelsen af de bestemmelser, der er nødvendige, for at den nævnte konventions bestemmelser for så vidt angår "Special Areas" kan gennemføres for Østersøområdet.

Punkt 3 er efter vor opfattelse ikke klart formuleret, men i vort vedlagte brev af 4. februar 1974 vil fremgå Danmarks Rederiforenings standpunkt til det foreliggende udkast til en konvention om beskyttelse af havmiljøet i Østersøen (*se Bihang*).

København, den 6. februar 1974

Danmarks Rederiforening

Jens Degerbøl

BIHANG

Skrivelse till handelsministeriet i Danmark från Danmarks Rederiforening angående utkast till konvention om beskyttelse af havmiljøet i Østersøen

I "International Convention for the Prevention of Pollution from Ships 1973" er Østersøområdet blevet anerkendt som "Special Area", hvorefter der i praksis vil komme til at gælde totalt forbud mod ud-tømning af enhver art olie og skadelige stoffer fra skibe. Ved denne internationale aftale er der således sikret havmiljøet i Østersøområdet fuld beskyttelse mod forurening fra skibe, og Rederiforeningen må derfor være af den opfattelse, at en Østersøkonvention, der omfatter skibsfarten, er overflødig.

Den foreslåede konvention vil, hvis den træder i kraft før IMCO-konventionen af 1973, hvad der jo er tilsigtet, alene binde de 7 Østersølande. Dette vil i sig selv forringe dens værdi og stille Østersølandenes skibsfart ugunstigt i konkurrencen med andre landes skibsfart. Det bemærkes, at certepartibetingelser, som omtalt i resolution 1, der til-siger, at ikke forpligtigede lande skal overholde Østersøkonventionen, er en urealistisk og betænkelig foranstaltning, som i givet fald kan være skadelig for danske interesser.

Rederiforeningen må i øvrigt også anse det urealistisk at tro, at Øster-sø-landene inden IMCO-konventionen træder i kraft vil være i stand til at etablere de modtageranlæg, der må være en absolut forudsætning for, at begge konventionerne kan gennemføres.

Selv om Østersøkonventionens indhold med få undtagelser, som vi senere vil kommentere, ikke går videre end IMCO-konventionen af 1973, vil den for skibsfartserhvervet i alle lande indebære administrative vanskeligheder, idet rederierne og skibsledelsen i de skibe, der sejler på havne i Østersøområdet, for at sikre sig, nødvendigvis må sætte sig ind i konventionens bestemmelser. Det siger sig selv, at særbestemmelser oprettet rundt om i verden fører til uoverskuelighed og usikkerhed for erhvervets udøvere og underminerer hele ideen bag internationale aftaler og tankegangen bag ved udformningen af bestemmelserne for "Special Areas" i IMCO-konventionen af 1973. Skibsfartsnæringen har derfor internationalt vendt sig mod nationale eller lokale særbestemmelser, der let kan få karakter af diskrimination.

Det eneste, der kan opnås ved Østersøkonventionen er, at IMCO-konventionens bestemmelser muligvis kan sættes i kraft for Østersøen

lidt tidligere, end tilfældet ellers ville blive. Der er ikke et rimeligt forhold mellem dette resultat og de fornævnte ulemper.

Hertil kommer, at en Østersøkonvention som den foreslåede ikke har en sådan balance, at den på rimelig måde beskytter Østersøen mod forurening. Konventionsforslaget lægger nemlig fejlagtigt hovedvægten på en begrænsning af skibsfartens forurening. Som alle sagkyndige ved, er forholdet det, at skibsfartens andel er meget lille i forhold til Østersøens samlede forurening, og at Østersøen i øvrigt har været forbudszone for så vidt angår olie siden 1967.

På trods heraf er skibsfarten i Østersøkonventionen som også i IMCO-konventionen pålagt særdeles rigoristiske og omfattende regler og kontrolforanstaltninger, der vil få øjeblikkelig virkning fra ikrafttrædelsestidspunktet, medens reglerne for forurening fra landsiden fremstår som henstillinger og målsætninger uden bestemte normer og tidsfrister og mangler totalt bestemmelser om gensidige kontrolforanstaltninger.

Endelig gør det forhold sig gældende, at konventionen for skibsfartens vedkommende vil indebære et helt unødvendigt administrativt apparat. jfr. herved konventionens artikler 13, 14, 15 og 16; et apparat, der skal tage sig af spørgsmål, som i forvejen varetages af IMCO, som netop har oprettet en speciel "forureningskomité" hertil.

Til de enkelte af konventionens og de tilhørende resolutioners bestemmelser har vi nedenstående bemærkninger:

Annex IV

Vi kan ikke tiltræde, at der for passagerskibe stilles andre krav end de i IMCO-konventionen af 1973 indeholdte og heller ikke, at de træder tidligere i kraft.

Der kan i øvrigt ikke være nogen mening i, at skibene skal aflevere deres kloakfløb til land, før alle landene har gennemført rensning af alt kloakvand.

Resolution 3

Vi må gå imod et krav om transportabelt DECCA-udstyr, dels vil det kunne medføre, at der rundt om i verden stilles krav om vidt forskelligt udstyr af den slags, dels indebærer det, at der benyttes udstyr som ombordværende navigatører ikke er fortrolige med ved dagligt brug. Det er direkte farligt, at lodsene er den eneste, der kender apparaturet. Han kan begå fejltagelser.

Også kravet om lodsvang må Rederiforeningen gå imod. Uanset at mange skibe vil benytte lods, kan der være forhold, hvor det ikke er muligt at få en lods. Hvis en i øvrigt stedkendt skibsfører fortsætter under sådanne omstændigheder, vil han have overtrådt reglerne med heraf følgende konsekvenser og ansvar. Hertil kommer at der Rederiforeningen bekendt ikke findes materiale, der underbygger at tilstedeværelsen af lods om bord er nogen garanti for, at risikoen for forurening mindskes.

Resolution 4

Rederiforeningen har ikke noget imod, at radiomeldetjenesten bliver udvidet til Østersøen.

Under hänvisning til det foranstående henstiller Danmarks Rederiforening, at arbejdet med den foreslåede konvention indstilles for så vidt angår skibsfartens forhold, og at der i stedet tages fat på en konvention, der på en realistisk måde kan formindske forureningen i Østersøen fra landsiden.

København, den 4. februar 1974

Danmarks Rederiforening

H. Wøldike Schmith

Formand

Jens Degerbøl

Adm. direktør

Danmarks Naturfredningsforening:

— — — skal det meddeles, at Danmarks Naturfredningsforening kan støtte det foreliggende forslag og i øvrigt betragter det pågældende initiativ som særdeles værdifuldt til sikring af Østersø-området.

København, den 17. juni 1974

P. f. v.

Hans Signe Olsen

Finland

Ministeriet för inrikesärendena, miljöårsavdelningen¹:

På senare tid har i olika sammanhang frågan om ett effektivt förhindrande av utsläpp från fartyg av för omgivningen farliga ämnen i havet aktualiserats. Med beaktande av de särskilda drag som kännetecknar östersjöområdets marina miljö är det synnerligen betydelsefullt att kuststaterna kring Östersjön genom avtal tillsammans går in för att utveckla sådana förfaranden, med vilkas hjälp Östersjöns förorening genom fartyg kan förhindras.

Genom den i Finland gällande lagen om bekämpande av från fartyg härrörande oljeskador (668/72) är utsläpp av olja och oljehaltig blandning från finskt tankfartyg — vars typ är närmare fastställd i lagen — utanför Finlands territorialområde förbjudet i viss medelst i stöd av sagda lag utfärdad förordning (710/72) närmare angiven omfattning. Enligt dessa stadganden är utsläpp av olja och oljehaltig blandning inom Finlands vattenområden enligt huvudregeln förbjudet. Därjämte har handels- och industriministeriet jämlikt den förenämnda lagens 3 § rätt att helt förbjuda oljeutsläpp i Finska viken, Bottniska viken och Östersjön. Med ledning av ovan anförda torde lagstiftningen i Finland vad

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

beträffar förorening som förorsakas av spillolja och annat oljeavfall kunna anses tillräcklig i synnerhet sedan handels- och industriministeriets bestämmelser om nödvändiga anläggningar för mottagande av oljeavfall och oljehaltiga blandningar har utfärdats. Beaktas bör dock de justeringar i lagstiftningen som eventuellt kan bli aktuella som en följd av det i Helsingfors i mars 1974 undertecknade internationella generella avtalet om skydd av Östersjöns marina miljö.

Det internationella samarbetet inom östersjöområdet är en utväg att på ett effektivt sätt förhindra föroreningen av hela Östersjöns vattenområde. Som en följd av detta samarbete har det förenämnda generella avtalet om skydd av Östersjön tillkommit. Genom detta avtal kan all sådan verksamhet som förorsakar förorening av Östersjön regleras och reduceras, även sådana skador som åsamkas Östersjön genom i det förevarande initiativet avsedda giftiga fartygslaster. Av sjöfarten förorsakad förorening ingår sålunda som en och synnerligen detaljerat behandlad del i det generella avtalet om skydd av Östersjöns marina miljö. Bestämmelserna i detta avtal om förhindrande av den förorening som sjöfarten förorsakar överensstämmer med bestämmelserna i det generella IMCO-avtal om förhindrande av förorening av havet som hösten 1973 undertecknats inom ramen för regeringarnas rådgivande sjöfartsorganisation (IMCO).

Utgångspunkten för den internationella IMCO-konventionen är för sin del den att bestämmelserna rörande Östersjön bör vara betydligt strängare än de bestämmelser som gjorts upp för oceanerna. Med uppgörandet av det generella avtalet om skydd av Östersjöns marina miljö har beaktats den betydelsefulla omständigheten att Finland inom en nära framtid kommer att genomföra ändringar i lagstiftningen som föranleds av den generella IMCO-konventionen och att dessa ändringar torde komma att till största delen motsvara de ändringar som är påkallade av Östersjöavtalet. På grund härav sägs i bilaga IV 1 till Östersjöavtalet att de fördragsslutande parterna bör hålla kontakt med sikte på att regeringarnas rådgivande sjöfartsorganisation (IMCO) skulle börja utveckla internationella bestämmelser om förhindrande av sammanstötningar och bottenkänning i fråga om fartyg som transporterar farliga skeppslaster inom internationella vattenområden och infartslederna till Östersjön. Med hjälp av IMCO är det därjämte möjligt att utveckla det internationella radioburna positionsanmälningssystemet för stora fartyg som transporterar betydande mängder skadliga ämnen. I den generella konventionen finns dessutom särskilda bestämmelser om transport av farliga flytande ämnen inom östersjöområdet.

Emedan bestämmelserna i det generella avtalet om skydd av Östersjöns marina miljö inte påverkar de fördragsslutande parternas av tidigare ingångna generella avtal härrörande rättigheter och skyldigheter blir det även möjligt att genomföra den generella IMCO-konventionens syftemål på samnordiskt plan.

På grundval av vad ovan anförts tillstyrker ministeriet för inrikesärendena det förenämnda medlemsförslaget sålunda presicerat att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige att verka för internationellt genomförande av IMCO-konventionen samt utarbeta de tekniska bestämmelser som erfordras för konventionens tillämpning inom östersjöområdet och eftersträva internationell kodifiering av likartade bestämmelser för fartyg som trafikerar östersjöområdet med beaktande av de särskilda bestämmelser som ingår i det numera undertecknade generella avtalet om skydd av Östersjöns marina miljö.

Helsingfors den 10 april 1974

Olli Ojala
Avdelningschef

Satu Nurmi
Tf. yngre regeringssekreterare

Handels- och industriministeriet¹:

Såsom inbegärd utlåtande får handels- och industriministeriet meddela att det i materiellt avseende inte har någonting att anmärka beträffande de framställningar som görs i medlemsförslaget. Ministeriet fäster dock uppmärksamhet vid att de åtgärder som avses i medlemsförslagets 3 punkt ävensom många av de åtgärder som berörs i dess 2 punkt bör, enligt konventionen rörande skyddandet av havsmiljön inom östersjöområdet, vilken avslöts i Helsingfors den 22 mars 1974, samt de resolutioner som antogs vid undertecknandet av nämnda konvention, vidtas gemensamt av alla östersjöländerna. Då dessutom den åtgärd som avses i 1 punkten är det effektivaste sättet att nå det i 3 punkten nämnda målet, bör även sagda 1 punkt anses falla inom kretsen för det samarbete som genom ovannämnda konventionen skall fås till stånd mellan östersjöländerna.

På grund av vad ovan sagts anser ministeriet att de i medlemsförslaget rekommenderade åtgärderna borde vidtas inom ramen för det samarbete som konventionen rörande skyddandet av havsmiljön inom östersjöområdet förutsätter.

Helsingfors den 8 april 1974

Bror Wahlroos
Kanslichef

Heikki Muttilainen
Äldre regeringssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Miljövårdsrådet:

Miljövårdsrådet förenar sig i princip med de synpunkter, som framförts i medlemsförslaget om giftiga fartygslaster. Rådet anser att bestämmelserna rörande nedsmutsning från fartyg utgör en väsentlig del av konventionen rörande skyddandet av Östersjöns marina miljö. Förverkligandet av dessa bestämmelser är av stor betydelse vid skapandet av ett effektivt skydd för Östersjön. Rådet vill speciellt förena sig med medlemsförslaget i det, att det är viktigt, att de nordiska länderna gemensamt strävar att globalt få i kraft IMCO-bestämmelserna. På så sätt skulle Östersjön erkännas som ett s. k. särområde av havsområdena i världen. Det är även viktigt, att de nordiska länderna brådskande förverkligar de åtgärder som en ratificering av Östersjöns miljövårdskonvention förutsätter. På detta sätt skapas även bättre förutsättningar för ett erkännande av Östersjöns ekologiska särställning och för själva skyddet av Östersjön. Det nordiska samarbetet borde enligt miljövårdsrådet även befrämja den verksamhet som nyligen kommit i gång inom ramen för IMCO:s kommitté för skyddandet av den marina miljön. Oberoende av konventionernas ikraftträdande vore det önskvärt att de nordiska länderna var för sig strävar att förverkliga de ifrågasvarande överenskommelserna. Förverkligandet av åtgärder beträffande Bottniska viken är framför allt Finlands och Sveriges uppgift.

Helsingfors den 4 april 1974

Miljövårdsrådet

Antti Kulmala

Viceordförande

Ilppo Kangas
Generalsekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

De i medlemsförslaget nämnda rekommendationerna för förhindrande av skador genom giftiga laster i Östersjön är detaljerat behandlade i artikel 7, tillägg IV i miljöskyddsavtalet om Östersjön (Helsingfors, 22 mars 1974), helt i konformitet med IMCO-konventionens bestämmelser.

Landskapsstyrelsen anser att alla åtgärder som strävar till att förbättra situationen i Östersjön bör påskyndas och förordar sålunda medlemsförslaget.

Mariehamn den 28 mars 1974

Alarik Häggblom

Lantråd

Carl Storå
Fiskeriintendent

Finlands redareförening r.f.:

Föreningen, vars representanter aktivt deltagit i förberedande möten och i den konferens som ledde till den i London den 2 november 1973 undertecknade konventionen om förhindrande av havets förorening från fartyg, stöder oförbehållsamt förslaget om samnordisk insats för att inom överskådlig framtid bringa ovannämnda konvention i kraft.

Förarbetet som fordras innan konventionen kan ratificeras av ett tillräckligt antal länder och därmed träda i kraft är ansenligt. Det berör ett flertal områden såsom lagstiftning, byggande av tillräckliga mottagningsanordningar i hamnar och terminaler för skadliga ämnen av olika slag, inrättande av ändamålsenliga laboratorier för koncentrationsbestämning, planerande och byggande av anläggningar för återvinning eller destruktion av olja och kemikalier, skolning av inspektörer och annan personal etc.

Med beaktande av att föroreningen av Östersjön i främsta rummet förorsakas av aktiviteter i land medan sjöfarten kan lastas för endast en anspråkslös del därav — några få procent — anser föreningen att skyddandet av Östersjöns havsmiljö bäst kan befrämjas av att regeringarna i länderna vid Östersjöns kuster rekommenderas att snarast möjligt ratificera den s. k. Östersjökonventionen, vilken torde signeras i Helsingfors inom mars månad, och att målmedvetet och effektivt tillämpa bestämmelserna angående förbud mot och begränsning av utsläpp av skadliga ämnen från land.

Helsingfors den 30 januari 1974

Finlands redareförening r.f.

H. Hallberg

P. S. Grunér

Ålands redarförening r.f.:

Det är otvivelaktigt ett allmänt intresse att Östersjön inte förorenas.

Man bör dock ha klart för sig att föroreningen av Östersjön i detta nu inte huvudsakligen beror på utsläpp från fartyg utan på utsläpp från land.

Mot denna bakgrund borde Nordiska rådets insatser i första hand inrikta sig på att i största möjliga omfattning eliminera industri- och andra landutsläpp samt att vad sjöfarten beträffar befrämja sådana åtgärder, att mottagningsanordningar för föroreningar från fartyg snarast utbygges i hamnarna.

Mariehamn den 20 februari 1974

Ålands redarförening r.f.

Stig Lundqvist

N o r g e**Departementet for handel og skipsfart:**

Handelsdepartementet har mottatt ovennevnte medlemsforslag fra Statsministerens kontor. Saken har vært forelagt for Sjøfartsdirektoratet som har uttalt seg i brev av 13. d. m. (*se nedan*)

Handelsdepartementet slutter seg til de synsmåter som er kommet til uttrykk i nevnte utkast.

Oslo, 19. mars 1974

Etter fullmakt

Johs. Dalstø

Aage Os

Sjøfartsdirektoratet:

— — — Saken har ved Sjøfartsdirektoratets ekspedisjon av 14. februar d. å. vært forelagt følgende departementer, institusjoner og organisasjoner til uttalelse:

Industridepartementet, Fiskeridepartementet, Fraktestøyetenes rederiforening, Det norske Veritas, Norges skibsførerforbund, Norsk styrmandsforening, Det norske maskinistforbund, Assuranceforeningen Skuld (Gjensidig), Assuranceforeningen Gard (Gjensidig).

Som det går fram av omtalte brev fra Statsministerens kontor har Den norske delegasjon til Nordisk Råd selv kontaktet Norges rederforbund, Norske havforskeres forening og Norsk sjømannsforbund. Norges rederforbunds uttalelse i sakens anledning, datert 7. februar d. å., ble som kjent oversendt hertil med departementets påtegning av 27. februar d. å.

Norges skibsførerforbund har i brev av 7. d. m. anført blant annet:

Norges skibsførerforbund er enig i intensjonene i Nordisk Råds medlemsforslag i denne sak og går inn for punktene 1 og 3 i forslaget til rekommandasjon til de nordiske lands regjeringer angående tiltak for å forhindre skader som oppstår som følge av at giftige stoffer tilføres vannet i Østersjøen.

Når det derimot gjelder punkt 2 i forslaget, er vi noe betenkt. I og med at definisjonen av Østersjøen foruten Østersjøbassenget omfatter også Kattegat og iallfall deler av Skagerak, kan dette resultere i at alt innenfor grensen f. eks. Kristiansand/Hirshals defineres som Østersjøen. Når medlemsforslaget da tar sikte på begrensninger/forbud mot utslipp fra industrier i land, kan vi risikere at samme bestemmelse vil bli gjort gjeldende for bedrifter som ligger på Sørlandskysten, som f. eks. for Finskeviken/Bottenbukten. Selv med vurdering basert kun på de maritime miljøhensyn mener vi det ikke er grunnlag for å la begge de nevnte områder komme inn under samme bestemmelser. Østersjøen er jo et lukket farvann mens Skagerak har et stort tilførsels/avløpsområde.

Norges Skipsførerforbunds kommentarer til punkt 2 i medlemsforslag A 419/s har underhånden vært forelagt Industridepartementet, som uttalte som departementets forutsetning at medlemsforslaget ikke omfatter utslipp fra land til sjøen som er underlagt norsk lovgivning.

Sjøfartsdirektoratet vil for sitt vedkommende bemerke at omtalte medlemsforslag omfatter samnordisk innsats for å forhindre skader i Østersjøen ved sjøtransport av giftige laster. Østersjøkonferansen 1974 vil imidlertid også behandle forurensning som nevnt fra land. Skipsførerforbundets bemerkninger forutsettes vurdert i forbindelse med nevnte konferanse, men synes ikke å høre hjemme i denne sammenheng.

Det norske maskinistforbund uttaler i brev av 27. februar d. å. følgende:

Vi har gjennomgått det tilsendte materiale og kan bare slutte oss til den anbefaling som IMCO har vedtatt angående dette spørsmål.

Såvidt vi kan se er den henstilling som er kommet fra Nordisk Råd i samsvar med IMCO-konvensjonen om å hindre forurensning av havet.

Norsk styrmandsforening har i brev av 20. februar d. å. uttalt:

Vi har gjennomgått det tilsendte medlemsforslag.

På IMCO's forureningskonferanse 1973 ble det vedtatt at Østersjøområdet skal kunne betraktes som "special areas". Dette forutsetter at mottakerapparatet i havnene blir tilfredsstillende utbygd.

Når dette mottakerapparatet er tilfredsstillende utbygd basert på skipsfartens behov uten å forårsake unødig forsinkelse for skipene, har vi intet i mot at det i det aktuelle området blir forbud mot utslipp av farlige stoffer.

Når det gjelder tekniske krav til skipenes konstruksjon må disse bygge på de internasjonale konvensjoner som er satt i verk. Vi kan ikke akseptere at enkelte land fastsetter strengere regler til utenlandske skip innen sitt område enn det som gjelder internasjonalt.

Fiskeridepartementet og Fraktestyrerforbunds Rederiforening har underhånden meddelt ikke å ha bemerkninger til omtalte medlemsforslag.

De øvrige instanser som Sjøfartsdirektoratet har forelagt saken for, har ikke hatt bemerkninger til medlemsforslaget.

På bakgrunn av de foreliggende uttalelser har Sjøfartsdirektoratet utarbeidet utkast til uttalelse, som følger nedan.

Den internasjonale konvensjon om hindring av forurensning fra skip, som ble vedtatt i London 2. november 1973, inneholder detaljerte bestemmelser om utslipp i sjøen fra skip av olje, andre skadelige stoffer enn olje, som kjemikalier etc. Konvensjonen inneholder blant annet detaljerte bestemmelser om skips konstruksjon og utstyr, samt om opprettelse av mottakerstasjoner (reception facilities) på land.

Visse områder, deriblant Østersjøen, er spesielt beskyttet ved strenge bestemmelser. Disse såkalte "spesielle områder" er definert som områder hvor spesielle oseanografiske, økologiske eller transportmessige forhold gjør det nødvendig å etablere spesielt strenge bestemmelser. Gjen-

nomføring av disse bestemmelser forutsetter at det i disse områder opprettes tilfredsstillende leveringsmuligheter (mottakeranlegg) i land for olje og andre skadelige stoffer.

Forurensning av sjøen som følge av sjøtransport må i første rekke betraktes som et internasjonalt problem. En er derfor enig i at de nordiske land samarbeider om gjennomføring av omtalte Forurensningskonvensjon, 1973.

Hva angår det foreslåtte samarbeid om utarbeidelse av de tekniske og øvrige bestemmelser vises til at Norges innsats når det gjelder bestemmelsene for kjemikalietankskip har vært vesentlig og at det fortsatt fra norsk side arbeides med dette spørsmål for å sikre at man får praktiske og hensiktsmessige arrangementer og utstyr for utslipp i sjøen av rester fra kjemikalieskip i henhold til nevnte konvensjons bestemmelser.

Dette arbeid omfatter også arrangementer og konstruktive løsninger for fremtidige skip med sikte på å tilfredsstille konvensjonens krav, blant annet det instrumenteringsutstyr som kreves for overvåking av oljeinnholdet i det vann som Forurensningskonvensjonen, 1973, tillater pumpet overbord.

Disse prosjekter synes å ligge vel tilrette for et samarbeid med de øvrige nordiske land, også hva angår gjennomføringen av disse og andre liknende prosjekter med sikte på å hindre skader av så vel Østersjøen som området rundt den norske kyst.

En gir også full tilslutning til forslaget om samarbeid på det nordiske plan med sikte på å komme frem til ensartede bestemmelser for fartøy som trafikkerer Østersjøen og tilgrensende områder som farvannene rundt norskekysten, for å hindre skader ved sjøtransport av olje og andre skadelige stoffer enn olje.

Oslo, 13. mars 1974

Modolv Hareide

Carl Fleischer

**Norges rederforbund og Skibsfartens arbeidsgiverforening,
Felleskontoret:**

Vi henviser i denne forbindelse til den nye forurensningskonvensjonen, som er utarbeidet under en diplomatisk konferanse i regi av Intergovernmental Maritime Consultative Organisation (IMCO) høsten 1973. Konvensjonen inneholder detaljerte bestemmelser vedrørende ut-

slipp av olje, andre skadelige stoffer enn olje, søppel og kloakk. Bestemmelsene vedrørende olje- og kjemikalieskip inneholder også konstruksjonskrav og er obligatoriske for de land som tiltrer konvensjonen. Anneksene vedrørende søppel og kloakk er frivillige. Konvensjonen vil, når den trer i kraft avløse den eksisterende internasjonale konvensjon om hindring av oljeforurensning av sjøen, 1954 med endringer 1962, 1969 og 1971.

Forurensning av sjøen er et internasjonalt problem som bør løses gjennom internasjonale avtaler. Vi er derfor enig i nødvendigheten av spesiell beskyttelse av Østersjøen i den form den kommer til uttrykk i konvensjonen. Spesielle områder er i konvensjonen definert som et område hvor spesielle oseanografiske, økologiske eller transportmessige forhold gjør det nødvendig å beskytte dette spesielt. I disse spesielle områder er utslippskriteriene strengere vedrørende olje og andre farlige laster enn olje, slik at hvis skipene skal kunne operere innenfor disse områder er det nødvendig med mottageranlegg *i land*. Konvensjonen er utformet på en slik måte at det vil bli mulig å seile i disse farvann og foreta utslipp etter spesielle bestemmelser også før mottagerstasjonene er etablert. Vi er derfor enig i at de nordiske land samarbeider for å få gjennomført den internasjonale konvensjon internasjonalt så hurtig som mulig.

Dette vil i det alt vesentlige avhenge av hvor raskt de nødvendige mottagerstasjoner på land kan opprettes såvel i som utenfor de spesielle områder. Vi tør derfor anbefale at det nordiske samarbeid på dette felt ikke bare begrenses til de nordiske land som grenser opp til Østersjøen, men også utvides til å gjelde Norge. Vi er videre enig i at det innledes et samarbeid mellom de nordiske land angående de tekniske bestemmelser m. m. som må til for at konvensjonen skal kunne tre i kraft såvel i Østersjø-området som området rundt den norske kyst.

Til orientering kan opplyses at den norske innsats når det gjelder bestemmelsene for kjemikalietankskip har vært forholdsvis stor og at det fortsatt arbeides energisk fra norsk hold med dette spørsmål for å sikre at man får praktisk og hensiktsmessig arrangement og utstyr for utslipp i sjøen av lasterester fra kjemikalieskip i henhold til konvensjonens bestemmelser.

Videre arbeides det med å vurdere de arrangemessige og konstruktive løsninger som kan anvendes på fremtidens skip for å oppfylle de nye konvensjonsbestemmelsene. Dette gjelder bl. a. instrumenteringsutstyret som kreves for overvåking av oljeinnholdet i det vann som pumpes overbord.

Disse prosjekter ligger vel til rette for et samarbeid med de øvrige nordiske land. Nordisk Råd tør i denne forbindelse anmodes om også å bidra til den økonomiske gjennomføringen av disse og eventuelle andre prosjekter for å oppfylle en fellesnordisk innsats for å hindre skader ved

transport av olje og andre skadelige stoffer enn olje i Østersjøen og farvannene rundt norskekysten.

Oslo, 7. februar 1974

Norges rederforbund og Skibsfartens arbeidsgiverforening,
Felleskontoret
H. J. Darre Hirsch

Norske havsforskeres forening:

I den forestående konferanse om en konvensjon til forhindring av forurensning av Østersjøen, tas det sikte på reguleringer via tilførsler fra land, dumping fra skip etc. og forurensning fra skip i normal trafikk. I den nyopprettede IMCO-konvensjonen er de sistnevnte forhold ivaretatt — og spesielt for Østersjøen ved at dette område er utpekt som spesialområde med innskjerpete bestemmelser. IMCO-konvensjonen kommer først till gyldighet når 15 stater har ratifisert den.

Da IMCO-konvensjonen således vil være en integrerende del av den fremtidige Østersjøkonvensjon, vil det være uheldig om manglende ratifikasjoner i IMCO-konvensjonen står i veien for en fullstendig Østersjøkonvensjon.

På denne bakgrunn, og fordi Østersjøen er et område meget utsatt for forurening, må det anbefales at IMCO-konvensjonens bestemmelser blir snarest mulig gjennomført, og at de nordiske land således forbereder seg på en hurtig og felles ratifikasjon.

Oslo, 22. februar 1974

For Norske havsforskeres forening

Kr. Fr. Wiborg
Formann

Th. Schram
Sekretær

S v e r i g e

Fiskeristyrelsen:

I IMCO-konventionen (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships 1973), som syftar till att förhindra förorening av havsvatten från fartyg, har Östersjön upptagits som ett speciellt område, i vilket utsläpp förbjuds av olja och en rad andra skadliga ämnen. Styrelsen har i yttrande till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet den 20 februari 1974 tillstyrkt tillträde till IMCO-konventionen.

Styrelsen har därjämte i sitt yttrande till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet den 17 januari 1974 över utkastet till miljökonvention för Östersjön, vilket torde framläggas på den planerade Östersjökonferensen i Helsingfors i år, framhållit värdet av det skydd Östersjöns levande marina tillgångar kommer att få enligt detta konventionsutkast.

Då det, inte minst ur fiskets synpunkt, bör vara ett nordiskt intresse att IMCO-konventionen snarast möjligt träder i kraft och att erforderliga anordningar samt kontrollorgan för konventionens tillämpning inrättas och att Östersjöns särställning blir internationellt kodifierad, tillstyrker styrelsen bifall till föreliggande medlemsförslag.

Göteborg den 20 februari 1974

Jöran Hult
Överdirektör

S. J. Sjögren
Byråchef

Fiskeristyrelsen, havsfiskelaboratoriet:

Medlemsförslaget innebär en rekommendation till regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige att *dels* verka för att IMCO-konventionen om förhindrande av havets förorening genomförs, *dels* gemensamma tekniska och andra bestämmelser utarbetas för en tillämpning av konventionen i Östersjön, *dels* eftersträva en internationell kodifiering av likartade bestämmelser för fartyg som trafikerar östersjöområdet. — Dessa rekommendationer tillstyrkes då de ligger i linje med konventionens syfte. Beträffande en samnordisk insats för tillämpning av konventionens bestämmelser torde det med tanke på den intima kontakten mellan de nordiska länderna vara praktiskt med en sådan åtgärd.

I ett vidare perspektiv kan samnordiska insatser vara en ekonomiskt gynnsam lösning och ge impulser för att ytterligare styrka konventionens funktion. Medlemsförslaget tillstyrkes.

Göteborg den 14 februari 1974

Armin Lindquist

Statens naturvårdsverk:

Under hänvisning till vad statens naturvårdsverk anført i avgivna yttranden över dels förslag till konvention om skydd av Östersjöns miljö (*se Bihang 1*), dels förslag till IMCO-konventionen om förhindrande av havsförorening från fartyg (*se Bihang 2*) tillstyrker verket bifall till medlemsförslaget.

Det kan tilläggas att förslaget redan torde ha tillgodosetts genom de

resolutioner som östersjöländerna signerat i anslutning till undertecknandet av den förstnämnda konventionen. På nordisk bas synes därför inga särskilda initiativ behöva tas.

Stockholm den 29 mars 1974

Valfrid Paulsson

Ulf Hänninger

BIHANG I

Remissuttalande till jordbruksdepartementet i Sverige från statens naturvårdsverk rörande konvention för skydd av Östersjöns marina miljö

Den föreslagna konventionen om skydd för Östersjöns miljö har av statens naturvårdsverk tillställts Sveriges industriförbund, Sveriges kemiska industrikontor, Svenska kommunalförbundet och Svenska naturskyddsföreningen med hemställan om synpunkter.

Samtliga remissinstanser har uttalat sin tillfredsställelse över att arbetet för Östersjöns skydd och för en förbättrad vattenkvalitet i östersjöområdet fortskrider. Flertalet instanser framhåller emellertid samtidigt att konventionsförslaget knappast medför, eller ens borde medföra, någon ändring av svensk miljövårdslagstiftning eller -politik. Endast såsom incitament till åtgärder från andra länders sida och en av alla berörda länder likartad tillämpning kan ett förverkligande av konventionsförslaget tveklöst motiveras. *Kommunförbundet och kemikontoret* betonar att konventionen inte får bli en förevändning för en ensidig skärpning i Sverige av en redan kostnadskrävande miljöskyddslagstiftning och att eventuellt ökade krav i Sverige måste föregås av noggranna utredningar med speciell hänsyn tagen till effekter på totalmiljön, kontrollinsatser och kostnader. *Industriförbundet* anför sammanfattningsvis att östersjöstaterna i sitt samarbete för havsområdets skydd måste basera sina åtgärder på samma värderingar och att den svenska lagstiftningen därvid bör vara normerande.

Remissinstanserna uttrycker även synpunkter på ett antal artiklar, eller andra stadganden, med förslag till ändringar. Verket återkommer härtill i det följande.

Dessförinnan vill verket göra följande allmänna kommentarer.

Under de senaste två åren har ett icke ringa antal konventioner eller förslag till konventioner presenterats som alla tar sikte på begränsning av havsföroreningar, t. ex. 1969 års konvention med ändringar av 1954 års konvention om förhindrande av oljeföroreningar till havs (prop. 1972: 38), den s. k. Oslokonventionen (prop. 1972: 71), den s. k. Londonkonventionen (prop. 1973: 111), den s. k. IMCO-konventionen 1973 (förslag), den s. k. Pariskonventionen (förslag 1974) och den nu aktuella Östersjökonventionen.

Då konventionerna eller förslagen inte endast kompletterar varandra utan också — om än i begränsad omfattning — dubblar varandra är det för närvarande förenat med svårigheter att överblicka hela floran av konventioner. Det är således inte möjligt att, utan detaljerade och tidskrävande arbete, konstatera i vilken omfattning bestämmelser i de

olika konventionerna eller förslagen är förenliga med varandra. Att diskrepanser förekommer är uppenbart och kommer att beröras i det följande.

Kattegatt ingår sålunda i det havsområde som Östersjökonventionen omfattar. Detsamma är emellertid förhållandet såvitt avser Oslokonventionen och Pariskonventionen (förslag). De materiella reglerna i de tre konventionerna är inte helt konforma. Konsekvenserna av detta förhållande bör utredas.

I Östersjökonventionen föreslås regler för — som ovan sagts såväl landbaserade föreningar som dumpning och annan förorening från fartyg. Medan listorna i Annex IV, Appendix III och IV, uppenbarligen är hänförliga till den sistnämnda typen av förorening, framstår det inte klart vilken tolkning som skall ges artikel 6 jämte till denna artikel hörande lista (Annex II). Det förefaller naturligt om sistnämnda stadganden vore hänförliga enbart till reglering av landbaserade föroreningar. I motsatt riktning talar emellertid paragraf 1 (in fine) av artikel 7, den enda artikel som uttryckligen sägs behandla landbaserade föroreningar. En mera distinkt åtskillnad mellan landbaserade och andra föroreningar torde vara nödvändig. Lättast torde detta åstadkommas genom ändrad rubricering av berörda artiklar.

Beträffande Annex II önskar naturvårdsverket anföra följande.

Å ena sidan torde Annex II böra tillföras vissa substanser utöver de redan upptagna. Ett av de ämnen som mest påverkat Östersjön och angränsande havsområden är lignin. Genom de stora utsläpp som skett huvudsakligen från Sverige och Finland under det senaste seklet har stora delar av Östersjöns vattenmassa blivit påverkad. Denna påverkan kommer att kvarstå under lång tid även om utsläppen minskas radikalt. Det finns därför starka skäl för att även *lignin* placeras i annex II.

Undersökningar, som redovisats under det senaste året har visat att vissa komplexbildare bl. a. påskynda omlagringen av metaller i fisk och att de även kan påskynda bildningen av metylkvicksilver i förorenade bottnar. Naturvårdsverket har därför ansett det nödvändigt att utsläppen av komplexbildarna EDTA och DTPA från skogsindustrin snarast upphör. Med hänsyn till de forskningsresultat som framlagts finns det anledning att även föra nu nämnda *komplexbildare* till annex II, framför allt då dessa ämnen också kan öka utsläppen av vissa tungmetaller från reningsverken.

Vidare bör *elementär fosfor* fogas till pkt 9 i Annex II.

Å andra sidan bör eftersträvas att göra listan så kort som möjligt för att undvika risken att eljes respekten för de prioriterade ämnena reduceras. En sådan begränsning synes kunna ske genom att vissa av de under pkt 2 i Annex II nämnda ämnena utgår t. ex. zink, molybden och selen, samt att föreningarna under punkterna 12 och 13 sammanförs förslagsvis under benämningen "Persistent oils and hydrocarbons of petroleum origin".

Punkterna 14 och 15 bör omformuleras och bringas i överensstämmelse med motsvarande stadganden i Pariskonventionens Annex A part II resp. part I.

Det framstår, slutligen, som i hög grad angeläget att strängare regler införs i konventionstexten eller i Annex rörande kvicksilver, kadmium och föreningar av dessa än för övriga i listan nämnda metaller.

Naturvårdsverket önskar i detta sammanhang rikta uppmärksamheten

på följande förhållande. Medan Östersjökonventionens regler för kontroll av landbaserade föroreningar i huvudsak utgår från ett antal förorenande ämnen, utgår den svenska lagstiftningen från ett antal förorenande anläggningstyper. Stadgandet i Artikel 6:2 om periodisk översyn av givna tillstånd har inte motsvarighet i den svenska lagstiftningen. Ett inhämtande av uppgifter enligt Artikel 6:3 kräver betydande insatser, varjämte bör framhållas att kontrollmöjligheterna är begränsade. Från svensk sida torde en korrekt tillämpning av konventionen med hänsyn till vad nu sagts förutsätta en omarbetning av miljöskyddslagen. I likhet med ett par av remissinstanserna anser verket emellertid att konventionsförslaget i sina huvuddrag stämmer överens med den vattenvårdspolitik som hittills bedrivits i Sverige och den målsättning som föreligger för framtida vattenvårdsåtgärder. Under sådana omständigheter kan naturligen frågan ställas huruvida motiv verkligen föreligger för en nyss antydd omarbetning av svensk lagstiftning eller om en modifikation av konventionstexten kan göras om det visar sig nödvändigt.

Beträffande reglerna om begränsning av landbaserade föroreningar kan allmänt sägas att de vid en jämförelse med reglerna om fartygsburna föroreningar framstår som otillräckligt konkretiserade. En precisering av de krav som ställs på medlemsländerna synes önskvärd. (Annex III.) Samtidigt bör beaktas behovet av likformiga bestämmelser i Östersjö- och Pariskonventionerna.

I övrigt kan verket ansluta sig till vad flertalet remissinstanser anfört rörande konventionens betydelse som incitament för andra östersjöländer att vidta åtgärder för havsområdets skydd.

Verket saknar möjligheter att för närvarande bedöma storleken av de nya finansiella och personella insatser som kommer att erfordras för uppförande av mottagningsanordningar i hamnar, kontroll, diverse rapportering och övrigt föreskrivet samarbete. Hithörande frågor bör snarast utredas.

Naturvårdsverket vill slutligen göra följande påpekanden i anslutning till vissa stadganden, varvid verket i ett antal fall stöder sig på remissyttrandena.

1. Sjunde preambulära paragrafen synes alltför kategorisk.
2. Artikel 1. Det framstår som en allvarlig brist, trots stadgandet i Artikel 4:3, att konventionen inte är tillämplig på vattenområdet innanför baslinjen (Jfr Pariskonventionen)
3. Artikel 2:6. Förhållandet mellan orden Harmful, Hazardous, Noxious och Toxic är oklart. (Jfr Annex III pkt 3).
4. Artikel 3: 2, 7: 1 och 9: 1. Ordet "endeavour" bör utgå.
5. Artikel 5: 2 bör utgå då innehållet redan synes tillgodosett i 5: 1.
6. Artikel 14: c) Annex IV bör nämnas i stadgandet.
7. Artikel 17: 1. Uttrycket "ävensom ekonomi, sociologi och andra forskningsområden" är oklart. Torde lämpligen kunna utgå.

Under återopande av det anförda tillstyrker naturvårdsverket att Sverige ansluter sig till den föreslagna konventionen. Verket förordar att i det föregående angivna synpunkter och ändringsförslag, som inte kunnat beaktas före undertecknandet av konventionen, måtte upptas till diskussion inom den tilltänkta kommissionen.

Stockholm den 5 februari 1974

Valfrid Paulsson

Ulf Hänninger

Remiss till kommunikationsdepartementet i Sverige från statens naturvårdsverk angående internationella överenskommelser mot vattenförorening från fartyg m. m. (dnr IS 3330/73)

Jämfört med IMCO:s utkast till konvention har vissa ändringar införts. Sålunda har t. ex. den bestämmelse slopats som begränsar den enskilda statens rätt att inom dess jurisdiktion utfärda strängare regler än vad konventionen föreskriver beträffande bl. a. fartygens konstruktion och utrustning. Härigenom medges möjlighet att för vissa vattenområden skapa föreskrifter anpassade efter kravet på skyddsåtgärder, vilket är betydelsefullt när det gäller vattenområden som används för dricksvattenförsörjning, t. ex. Mälaren.

Bestämmelserna rörande olje- och kemikalietankfartyg är obligatoriska för de länder som ratificerar konventionen. Utom för de mest farliga kemikalierna (kategori A samt inom "special areas" A och B) är bestämmelserna så utformade att större utsläpp tillåts beträffande kemikalier än vad som gäller för olja. Ett fartyg har sålunda rätt att släppa ut större kvantiteter av t. ex. aromatiska kolväten såsom benzen, toluen och xylen (kemikalier kategori C) än mindre giftiga oljeprodukter som t. ex. flygfoto-gen. Detta är anmärkningsvärt eftersom det för de exemplifierade kemikalierna inte erfordras några tekniska arrangemang utöver vad som krävs för olja för att behålla dessa kemikalierester ombord.

Överenskommelsens bestämmelser rörande bl. a. sanitärt utsläpp och fast avfall göres frivilliga för stat som ratificerar konventionen, vilket ur svensk synpunkt är en nackdel. För närvarande råder inga restriktioner gällande utsläpp av sanitärt avloppsvatten från fartyg inom svenskt vatten. Svensk lagstiftning gör det emellertid möjligt att reglera sådana utsläpp, men för att en föreskrift av detta slag skall uppnå åsyftad effekt torde det vara nödvändigt med en bred internationell anslutning. Från svensk sida bör man därför nu verka för att dels de frivilliga delarna av konventionen antas av så många stater som möjligt samt att dels funktionskraven på reningsanordningarna — en fråga som hänskjutits till IMCO — utformas med utgångspunkt från vad som är bästa teknik inom reningsområdet.

Sammanfattningsvis måste, trots de begränsningar som införts i konventionen, de utsläpp som alltjämt tillåts från fartyg betraktas som höga. Reglerna präglas till stor del av vad som kan karakteriseras som utspädningstänkande. Naturvårdsverket är emellertid medvetet om de svårigheter som föreligger att uppnå internationella överenskommelser. Konventionen torde dock medge bättre möjligheter än den nu gällande att snabbt åstadkomma tillägg till de tekniska avsnitten vilket är betydelsefullt för att hålla konventionen tidsenlig och i linje med tekniskt framåtskridande. Naturvårdsverket tillstyrker därför ett svenskt tillträde till överenskommelserna i alla dess delar.

Stockholm den 8 mars 1974

C. W. Rhedin

Per Fahlin

Koncessionsnämnden för miljöskydd:

— — — får koncessionsnämnden för miljöskydd uttala att nämnden helt ansluter sig till syftet med rubricerade medlemsförslag.

Stockholm den 25 mars 1974

L. af Klintberg

Rolf Hammarstedt

Miljökontrollutredningen har under hand meddelat att den inte har några synpunkter i ärendet.

Utredningen rörande omhändertagande och behandling av kemiskt avfall m. m. (UKA):

Utredningen, vars uppdrag genom tilläggsdirektiv innefattar frågan om omhändertagande av olje- resp. kemikalierester från fartyg, får med anledning av remissen anföra följande.

Utredningen har avlämnat betänkande om mottagningsanläggningar för oljeblandat barlastvatten m. m. (Ds K 1973: 4). Utredningens förslag i fråga om mottagning av kemikalierester och kemikalieblandat vatten från fartyg kan väntas under 1974.

Utredningens förslag i fråga om oljeförorenat barlastvatten innebär sammanfattningsvis följande. Behovet av att avlämna barlastvatten föreligger i lastningshamnarna för olja och oljeprodukter och beträffande s. k. OBO-fartyg i malmlastningshamn. För att på ett effektivt sätt täcka uppkommande avlämningsbehov bör skyldigheten att inrätta och driva erforderlig mottagningsanläggning knytas till huvudmannen för den anläggning varifrån olja och oljeprodukter resp. malm utskippas. Det bör ankomma på sjöfartsverket att meddela föreskrifter om bl. a. det tekniska utförandet av sådan anläggning samt att fortlöpande övervaka verksamheten vid anläggning.

De oljerester som uppkommer vid fartygs drift och som kan behöva avlämnas i vilken hamn som helst bör innefattas i sådant kommunalt monopol på bl. a. avfallsolja som föreslagits i utredningens betänkande om Kemiskt avfall — uppgifter och organisation, del II (Ds Jo 1973: 1). Oljerester från fartygs drift skiljer sig enligt utredningens mening principiellt inte från avfallsolja som härrör från kommunikationsmedel på land.

Beträffande östersjöområdet erinrade utredningen i sitt betänkande om oljeblandat barlastvatten bl. a. att överväganden pågick om att göra Östersjön till skyddat område i vad avser oljeutsläpp. Även om det

kunde antas att det kommer att dröja en inte obetydlig tid innan sådana nya regler kan träda i kraft, var det angeläget att vårt land vidtog sådana förberedelser att vi kan leva upp till de skärpta reglernas krav. Det var enligt utredningens mening också av betydelse att vårt land tog upp konsultationer i ämnet med övriga berörda strandstater. Resultatet av sådana konsultationer kunde vara av väsentlig betydelse för att vinna internationell förståelse för behovet av att få speciella skyddsregler tillämpliga på Östersjön.

1973 års havsföreningenskonvention som numera antagits innebär bl. a. att inom östersjöområdet råder i princip totalförbud mot utsläpp av olja. Även i fråga om kemikalier och kemikalierester gäller för Östersjön strängare föreskrifter än konventionens allmänna regler. Om utredningens i det föregående omnämnda förslag genomförs, torde för Sveriges del betryggande förutsättningar finnas för att uppfylla de krav som konventionens tillämpning i fråga om olja såväl inom östersjöområdet som eljest medför. När det gäller kemikalierester och kemikalieblandat vatten från fartyg har utredningen också för avsikt att i sitt fortsatta arbete och förslag beakta de krav och bestämmelser som konventionen uppställer.

Konventionen förutsätter emellertid att medlemsstaterna utfärdar närmare detaljbestämmelser för att förhindra och minimera havsföreningar. Sådana detaljbestämmelser torde böra avse bl. a. vissa tekniska tillämpningsföreskrifter samt inte minst kontrollåtgärder för att bestämmelserna av olika slag iakttas. Mot denna bakgrund är det angeläget att de berörda nordiska regeringarna tar gemensamma initiativ för att konventionens tillämpning blir enhetlig och effektiv. Erforderlig samordning mellan de sju östersjöstaterna torde komma att säkerställas genom den östersjökonvention som avses bli undertecknad under denna månad. De berörda nordiska regeringarna bör dock verka för att erforderliga mottagningsanläggningar enligt bestämda tekniska normer blir anordnade inom östersjöområdet och i övriga delar av världen.

Stockholm den 12 februari 1974

Einar Henningsson

Lars Ovegård

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning, IVL:

Skyddet av Östersjön mot olika former av förorening har diskuterats under de senaste åren. Genom den konvention som i dagarna ratificerats mellan staterna runt inlandhavet synes nu förutsättningarna för en effektiv kontroll av utsläppen vara på väg att förverkligas.

Det synes därför inte påkallat att nu taga ytterligare initiativ för Östersjöns skyddande.

Stockholm den 26 mars 1974

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning

Leif Bruneau

Svenska naturskyddsföreningen:

En lång rad undersökningar har visat att Baltiska havet (Östersjön inklusive Bottenhavet och Bottenviken) är mycket allvarligt förorenat. Föreningen har vid flera tillfällen uttryckt stark oro för denna tilltagande förorening. Åtgärder för att motverka fortsatt nedsmutsning är synnerligen angelägna.

Såväl internationellt som nationellt har under senare år ett mycket betydande arbete lagts ned för att lösa föroreningsproblemen i Baltiska havet. Exempelvis diskuterade den av IMCO sammankallade konferensen i London 1973 hur föroreningar av olja och andra skadliga ämnen från fartyg skulle kunna förhindras. Konferensen misslyckades visserligen med att få till stånd ett generellt förbud mot avsiktliga utsläpp till haven från fartyg, men de specialbestämmelser som antogs beträffande Baltiska havet innebär ändå ett viktigt steg i rätt riktning vad gäller detta havsområdes skydd. Föreningen har liksom Nordiska oljeskyddsunionen, vari föreningen är en medlemsorganisation, i yttrandet till kommunikationsdepartementet tillstyrkt att Sverige ratificerar den havsföroreningskonvention som blev huvudresultatet av konferensen. Första punkten i den hemställan, vari det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget utmynnar, ligger således helt i linje med de strävanden föreningen givit uttryck för.

Som framhålls i medlemsförslaget avses havsföroreningskonventionens bestämmelser vad gäller Baltiska havet komma att samordnas med en särskild konvention om skydd av Baltiska havets miljö (Östersjökonventionen), som förbereds av strandstaterna runt detta hav. Härigenom uppnås dels att även föroreningar från land kan omfattas av bestämmelserna, dels att dessa kan fås att träda i kraft snabbare än som eljest skulle bli fallet. Frågan om tillämpningsföreskrifter för havsföroreningskonventionen vad gäller Baltiska havet är alltså intimt förbunden med arbetet med Östersjökonventionen, som redan bedrivits gemensamt av bl. a. de nordiska länderna. Andra punkten i medlemsförslagens hemställan håller således redan på att förverkligas. Stöd för detta arbete från Nordiska rådet kan dock vara av värde.

I medlemsförslaget diskuteras myndigheternas kontroll av konstruktion, utrustning m. m. hos de fartyg som använts för transport av olja

och andra skadliga ämnen i Baltiska havet. Från naturvårdssynpunkt har det stor betydelse att bestämmelserna härom är rigorösa. Självfallet är det av stort värde om sådana rigorösa bestämmelser antas av så många nationer som möjligt. Ett värdefullt steg i denna riktning vore om de nordiska länderna inom ramen för arbetet med Östersjökonventionen kunde enas om ensartade bestämmelser för fartyg som trafikerar Baltiska havet med farlig last samt få dessa bestämmelser internationellt accepterade. Föreningen tillstyrker att Nordiska rådet ger regeringarna i de nordiska länderna en rekommendation härom, som föreslås i medlemsförslaget.

Sammanfattningsvis tillstyrker föreningen medlemsförslagets hemställan i dess helhet. Föreningen vill också uttrycka en förhoppning om att de föreslagna rekommendationerna från Nordiska rådet kommer att leda till fortsatta och intensifierade konkreta åtgärder från de berörda regeringarnas sida för ett utökat skydd av Baltiska havets unika miljö.

Stockholm den 1 april 1974

Svenska naturskyddsföreningen

Bengt Hamdahl

Ordförande

Bo Olsson

Sekreterare

Sveriges redareförening:

Föreningen, vars representanter aktivt deltagit i förberedande möten och i den konferens som ledde till den i London den 2 november 1973 undertecknade konventionen om förhindrande av havsföroreningar från fartyg, stöder oförbehållsamt förslaget om samnordisk insats för att inom överskådlig framtid bringa ovannämnda konvention i kraft.

Det förarbete, som fordras förrän konventionen kan ratificeras av ett tillräckligt antal stater och därmed träda ikraft, är ansenligt. Det berör ett flertal områden såsom lagstiftning, konstruktion och byggande av tillräckliga mottagningsanordningar i berörda hamnar och terminaler för farliga ämnen av olika slag, inrättandet av ändamålsenliga laboratorier för koncentrationsbestämning av de skadliga ämnena i fartygens lasttankar, planering och byggande av anläggningar för återvinning och/eller destruktion, utbildning av inspektörer och annan personal etc.

Hithörande problem för sjöfartsnäringen är mångahanda och stora insatser krävs av alla inblandade. Fartygen måste t. ex. utrustas med instrument, som kan registrera såväl olje- som gifthalter i ballastvatten,

sloptankar och rännstenar. Dessa instrument skall kunna registrera så små mängder som 15 ppm för olja och 1 ppm för giftiga ämnen. Då sådana instrument ännu icke finns tillgängliga, har föreningen hemställt hos sjöfartsverket att även myndigheterna aktivt engagerar sig i forskning och utveckling.

Med beaktande av att Östersjöns föroreningar i främsta rummet förorsakas av utsläpp från land, medan sjöfarten endast kan lastas för en anspråkslös del därav — enligt uppgift 2 procent — anser föreningen, att skyddandet av Östersjöns havsmiljö bäst befrämjas av att regeringarna i strandstaterna rekommenderas att snarast söka åstadkomma de praktiska förutsättningarna för ratificering av den s. k. östersjökonventionen.

Östersjöländernas regeringar måste också rekommenderas att målmedvetet och effektivt arbeta för begränsning och slutligt förbud mot utsläpp av skadliga ämnen från land. I föreliggande utkast till östersjökonventionen berörs de s. k. landbaserade föroreningarna ytterst knapphändigt.

Svensk sjöfart står väl rustad i olika avseenden för att bevara Östersjöns miljö. Föreningen har gjort en utredning, som visar, att passage-rarfärjorna i trafik inom östersjöområdet redan i de flesta fall är utrustade med anordningar för ilandpumpning av kloakavfall och andra driftsavfall. Föreningen vill emellertid fästa uppmärksamheten på att beträffande fartyg icke tillhörande strandstaterna blir det förbundet med stora svårigheter att effektivt kunna kontrollera att föreskrifterna följes. De i den internationella föroreningskonventionen av 1973 föreskrivna "Cargo Record Book", "Oil Record Book" och certifikaten saknas i sådana fartyg intill dess den internationella konventionen trätt i kraft.

Föreningen vill också framhålla vikten av att tekniska och andra bestämmelser utformas på en så bred internationell basis som möjligt, då detta förenklar möjligheten till efterlevnad av reglerna, som skall gälla i östersjöområdet.

Göteborg den 14 februari 1974

Sveriges redareförening

Lars Bäcklund

Sveriges fiskares riksförbund:

Liksom i tidigare yttranden i dessa frågor som berör Östersjön har förbundet framhållit vikten av att få stopp på föroreningar av olika slag. Det var därför med största tillfredsställelse förbundet konstaterade att Londonkonferensen 1973 resulterade i en konvention som syftar

till att förhindra alla former av förorening av havsvattnet från fartyg.

När det gäller Östersjön kommer, som nämnts, ett förslag till miljökonvention att framläggas, vilket skall gälla föroreningar både från fartyg och från land. Generellt dumpningsförbud föreslås. Även denna konvention och dumpningsförbud stöds givetvis av riksförbundet.

Riksförbundet stöder således helt Nordiska rådets hemställan såsom den kommer till uttryck i de tre punkter medlemsförslaget gäller.

Göteborg den 22 februari 1974

Sveriges fiskares riksförbund

Bertil Johansson

Svenska ostkustfiskarens centralförbund:

Alla åtgärder i syfte att förhindra föroreningar i Östersjön och att återställa nu förorenade vatten hälsas med den största tillfredsställelse. Den i dagarna i Helsingfors antagna konventionen mot förhindrande av föroreningar i Östersjön är en betydande framgång.

Nordiska rådets förslag till hemställan till regeringarna i Danmark, Finland och Sverige torde trots den konvention som antagits vara av betydelse bl. a. av den anledningen att nämnda regeringar rekommenderas eftersträva internationell kodifiering av likartade bestämmelser för fartyg som trafikerar östersjöområdet.

Svenska ostkustfiskarens centralförbund tillstyrker därför till alla delar förslaget om en samnordisk insats i berörda avseende.

Stockholm den 26 mars 1974

Svenska ostkustfiskarens centralförbund

Carl Eric Hedin

Ordförande

Gösta Lindebo

Ombudsman

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

S v e r i g e

Sjöfartsverkets centralförvaltning:

Sjöfartsverket har den 11 november 1974 till kommunikationsdepartementet lämnat förslag till erforderliga ändringar i lagen (1972: 275)

om åtgärder mot vattenförorening från fartyg och i tillhörande kungörelse (1972: 278) som påkallas vid svenskt tillträde till 1973 års internationella konvention om förhindrande av förorening från fartyg och 1974 års konvention om skydd av östersjöområdets marina miljö.

I yttrandet den 27 september 1974 till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet över remiss den 2 juli 1974 (dnr 1227/74) angående konventionen om skydd av östersjöområdets marina miljö har verket tillstyrkt att Sverige ratificerar konventionen och vidare bl. a. angivit att Sverige genom tidig anslutning bör medverka till att bringa konventionen i kraft så snart som möjligt. Verket angav vidare att ratificeringen av östersjökonventionen bör samordnas med ratificeringen av den globala konventionen.

Enligt östersjökonventionens artikel 11 skall de sju östersjöstaterna vidta åtgärder för bekämpning av utsläpp och samarbeta vid sådan bekämpning på sätt som anges i en bilaga (bilaga VI) till konventionen. Samarbetet bör bli närmare utformat inom den kommission som upprättas enligt konventionen och genom direktkontakter mellan berörda verkställande organ.

Frågor av ifrågavarande slag som berör andra länder än de sju östersjöstaterna bör behandlas i IMCO:s miljöskyddskommitté (MEPC). Före och under sammanträden med MEPC bör de nordiska länderna samverka på samma sätt som hittills.

Stockholm den 7 juli 1974

Göran Steen

Medlemsförslag

om obligatorisk användning av reflexbricka för fotgängare

(Väckt av Eric Carlsson, Bror Lillqvist och Seppo Westerlund)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska trafiksäkerhetsrådet:

Såsom framgår av medlemsförslaget har till trafiksäkerhetsrådet överlämnats den rapport i ämnet som år 1972 utarbetades av en arbetsgrupp inom statens trafiksäkerhetsverk i Sverige. Rådet har påbörjat utredningen av frågan, som rymmer flera olika problem. Utredningen avses sammanställas i en rapport som beräknas vara färdig i april—maj 1975. Ifrågavarande material torde bli av värde vid den fortsatta beredningen av frågan.

Stockholm den 27 augusti 1974

För Nordiska trafiksäkerhetsrådet

Nils-Olov Hasslev

Ordförande

Nordisk kommitté för trafiksäkerhetsforskning hänvisar i skrivelse den 30 september 1974 till Nordisk Trafiksikkerhedsråds yttrande av den 27 augusti 1974 (se ovan).

Nordisk union för alkoholfri trafik (NUAT):

De oskyddade trafikanterna är utsatta för stora risker i trafiken. Detta gäller särskilt under mörker. Olika åtgärder har diskuterats för att minska dessa risker. Hit hör bl. a. en ökad användning av reflexer.

Hittills har man i första hand velat gå fram informationsvägen, då obligatoriska och straffsanktionerade bestämmelser bedömts mindre lämpliga och svåra att övervaka. Propagandaverksamheten synes också ha medfört en ökning av användningsfrekvensen av reflexer, men man har inte på denna väg nått ett helt tillfredsställande resultat.

Nya vägar att öka skyddet för fotgängare bör därför prövas. De i medlemsförslaget framförda synpunkterna kan inte avfärdas. Även om olika former av problem kan åberopas för en obligatorisk användning av reflexer får dessa inte hindra att frågan blir föremål för en seriös pröv-

ning. Man har nu nått fram till gemensamma nordiska bestämmelser för att ålägga fordonsförarna att skydda sig själva genom tvingande regler beträffande användning av bilbälte. Det synes därför följdriktigt att också fotgängarna får ett ökat tryck att skydda sig själva i trafiken.

Under återopande av vad ovan anförts anser NUAT att Nordiska rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att pröva möjligheterna att införa gemensamma nordiska bestämmelser om användning av reflexer eller lykta vid gång i mörker.

Stockholm den 30 september 1974

Nordisk union för alkoholfri trafik

Valeri Surell

Generalsekreterare

D a n m a r k

Justitsministeriet:

— — — fremsendes vedlagt de af justitsministeriet indhentede udtalelser fra rigspolitichefen, politidirektøren og politimester-foreningen (se nedan).

Forslaget har været behandlet i Nordisk Trafiksikkerhedsråd, der har afgivet vedlagte udtalelse af 27. august 1974 til Nordisk Råds præsidium (se oven).

Justitsministeriet kan henholde sig til denne udtalelse.

København, den 8. oktober 1974

P. m. v.

E. b.

P. Wiese

Rigspolitichefen:

Den seneste færdselsuheldsstatistik for Danmark, Statistiske Meddelelser 1974: 2. "Færdselsuheld 1972", ses ikke at give støtte for, at noget tilsvarende gælder for Danmark. De uheldstyper, der primært vil kunne nedbringes i antal ved videre anvendelse af refleksbrikker el. lignende, er formentlig situationerne 841—853 i færdselsuheldsstatistikens bilag 2. Af "Færdselsuheld 1972" tabel 14 fremgår, at der var 79 uheld med 80 implicerede fodgængere af typen 841. Fordelingen af disse på mørke/dagslys fremgår ikke af tabellen.

En dokumentation af medlemsforslagets påstand kunne have afgivet grundlag for en bedre vurdering.

Jeg er enig i, at det må anses for at være ønskeligt at forøge anvendelsen af refleksbrikker eller lignende. Det må ligeledes anses for

at være ønskværdigt, at reglerne i de nordiske lande samordnes. De svenske erfaringer om propagandaens virkning kan måske overføres til danske forhold.

Et eventuelt påbud vil utvivlsomt blive ignoreret i et stort antal tilfælde. Håndhævelse af påbud kan næppe med rimelighed gives særlig høj prioritet. Et påbud kunne tænkes at have den uheldige bivirkning, at motorførere på uoplyste strækninger slækkede på agtpågivenheden, idet de alene rettede opmærksomheden på fodgængere afmærket med refleks. Uafmærkede fodgængere ville derved være mere udsat for risiko. Skyldvurderingen, når motorkørere påkører ikke-afmærkede fodgængere, vil nok blive vanskeliggjort. Disse muligvis teoretiske indvendinger kan ikke gøres gældende over for de beslægtede forslag om påbud om anvendelse af sikkerhedsseler og styrthjælme.

Jeg finder det mest formålstjenligt, at man fra dansk side afstår fra at anbefale indførelse af et strafsanktioneret påbud, men at man anbefaler en intensivering af propagandaen for benyttelse af refleksbrikker.

København, den 9. august 1974

P. r. v.

Baun

Politidirektøren i København:

— — — at spørgsmålet om fodgængeres benyttelse af refleksmærker ikke skønnes at have større betydning for færdselssikkerheden i København. — Endvidere skønnes en obligatorisk anvendelse af refleksmærker i mørke at medføre meget store vanskeligheder i relation til håndhævelsen.

Under henvisning hertil kan man ikke herfra anbefale forslaget.

København, den 24. juli 1974

P. p. v.

Hasselriis

Foreningen af Politimestre i Danmark:

Under henvisning til justitsministeriets skrivelse af 26. juni 1974 (j.nr. 5.F.114.k/739) skal man til Nordisk Råds rekommandation om tvungen anvendelse af refleksanordning eller lygte ved gang i mørke på dårligt oplyst vej udtale følgende:

4 medlemmer af bestyrelsen kan tiltræde, at anvendelse af sådant udstyr er gavnligt for færdselssikkerheden, men finder det betænkeligt at indføre et påbud. Det må forudses, at det vil blive overordentlig vanskeligt at få fodgængere, der ikke er vant til "udstyrskrav", til at

følge påbudet, og politiet vil derfor let komme i den ikke ukendte situation, at man enten må optage et meget betydeligt antal rapporter eller lukke øjnene for, at loven ikke overholdes. Selv en energisk indsats fra politiets side vil næppe kunne føre til en blot nogenlunde tilfredsstillende overholdelsesgrad.

Man er bekendt med, at Rådet for Større Færdselssikkerhed har drevet en betydelig kampagne for anvendelse af refleksbrikker, og der er da også udleveret et meget betydeligt antal brikker. Man kan anbefale, at denne propaganda fortsættes og udbygges.

Et medlem af bestyrelsen er i det væsentlige enig i de anførte argumenter, men kan dog gå ind for et påbud, da dette uden tvivl vil få mange til at benytte refleksmateriale, og dette er af så væsentlig betydning for færdselssikkerheden, at betænkelighederne må træde i baggrunden.

Gladsaxe, den 2. september 1974

Mogens Grav

Assurandør-Societetet har i skrivelse den 28 juni 1974 meddelat at man ikke ämnar yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Rådet for Større Færdselssikkerhed:

Således foranlediget skal det oplyses, at rådet ifølge dets vedtægter har til opgave at propagandere for de gældende færdselsregler og iøvrigt at vejlede trafikanterne om færdselssikkerhedsfremmende foranstaltninger inden for lovgivningens rammer. Dette medfører, at rådet ikke officielt tager stilling til ændringer i eller forslag til nye bestemmelser i færdselsloven.

På den anden side kan det forekomme, at rådet har indhøstet erfaringer, der måske kan være værdifulde at tage i betragtning, når der skal tages stilling til forslag til færdselsloven.

I det foreliggende tilfælde er det rådets opfattelse, at det ikke igennem propaganda er muligt at få *alle* fodgængere, der i mørke færdes på uoplyste veje, til at anvende refleksbrikker eller andre former for reflekterende materialer.

Samtidig må rådet konstatere, at et meget stort antal cyklister og knallertkørere færdes i mørke uden at anvende det lovbefalede lys og refleks, uanset at der er blevet gennemført en intensiv propaganda for at få de to trafikantkategorier til at overholde lovens bestemmelser.

Med andre ord — rådet har ikke været i stand til at få cyklister og knallertkørere til at opfylde lovens krav ved at henvise til gældende

regler i færdselsloven. Dette må for en stor del nok tilskrives den omstændighed, at rådet ikke i propagandaen kan fastslå, at en cyklist eller knallertkører, der færdes i mørke uden at opfylde lovens krav om lygteføring m. m., vil løbe en meget stor risiko for, at politiet griber ind.

På betænkningens side 2 står: "Utredningen søger sig inte dela tidigare framförda betänkligheter mot obligatorium med hänsyn till övervakningssvårigheter. Propagandan anses ha minskat behovet av övervakning och förberett marken för lagstiftning".

Rådet kan ikke tilslutte sig dette synspunkt, bl. a. under henvisning til det ovenfor omtalte vedrørende cyklister og knallertkørere.

Valby, den 15. august 1974

P. r. v.

Ulrik Duurloo

Forenede Danske Motorejere

1. Generelt

Det må anses for fastslået, at fodgængeres anvendelse af refleks i mørke væsentligt formindsker risikoen for påkørsel. Der er altså tale om en aktiv sikkerhedsfaktor af betydning for fodgængeren selv og for andre trafikanter, der løber en risiko ved påkørsel eller evt. undvigemanøvre.

Det er endvidere overvejende sandsynligt, at en tilstrækkelig udbredt anvendelse af refleks ikke kan opnås ad frivillighedens vej. Det må tilføjes, at en anvendelsesfrekvens på f. eks. 60 pct. ikke kan anses for tilfredsstillende — de resterende 40 pct. ubeskyttede vil derved blot blive så meget mere udsat, fordi de motorkørende ikke forventer at møde fodgængere uden refleks. Anvendelsesfrekvensen må altså højere op.

Under hensyn til ovenstående samt den i forslaget fremførte argumentation kan FDM erklære sig enig i, at det principielt ville være ønskeligt, om man ad lovgivningens vej påbød anvendelse af refleks i mørke for fodgængere, således som det er tilfældet for alle andre trafikantkategorier.

2. Overholdelse af påbudet

Selv om det vel er sandsynligt, at et forslag om obligatorisk anvendelse af refleks vil finde støtte i størstedelen af den danske befolkning, er problemet med overholdelse ikke dermed løst — jævnfør at "mørklagte" cyklister efterhånden snarere synes at være reglen end undtagelsen, på trods af, at alle erkender nødvendigheden af lovpåbudet, der foreskriver cykellygte i mørke!

Politiet vil kun i beskedent omfang kunne overkomme en kontrol af et evt. reflekspåbud for fodgængere, og en anvendelse af sanktioner ud over advarsel og en beskeden bøde kommer næppe på tale. Overholdelsen vil derfor i høj grad afhænge af fodgængernes egen disciplin.

Med den hidtidige anvendelsesfrekvens for refleks i Danmark må det blive et åbent spørgsmål, om tiden allerede er inde til et påbud. Noget taler for, at en langvarig propaganda- og informationskampagne vil være nødvendig, før en tilfredsstillende overholdelse kan påregnes.

3. Anvendelsespligtens afgrænsning

I forslaget tales der om, at anvendelsespligten skal gælde fodgængere, der i mørke færdes på vej uden tilfredsstillende belysning, og hvor særskilt fortov/gangsti ikke findes. Definitionen af tilfredsstillende belysning er imidlertid særdeles uklar, og risikoen for, at gadebelysningen skal svigte, kan muligvis begrunde et krav om, at refleks under alle omstændigheder skal medbringes.

Ved færdsel på fortov eller gangsti er refleks vel ikke nødvendig, men før eller siden risikerer den gående at skulle krydse f. eks. kørebanen. Der er altså en del, der taler for en udvidet og forenklet regel, hvorefter refleks under alle omstændigheder skal anvendes ved færdsel i lygte-tændingstiden.

Såfremt man fastholder, at vej med tilfredsstillende belysning eller særskilt fortov/gangsti er undtaget fra påbudet, må der tages stilling til, om refleks i det mindste skal medbringes (ikke fremvises) i disse situationer.

4. Refleksernes art og anbringelse

Såfremt et påbud skal have nogen mening, bør der formentlig etableres en form for godkendelsesordning af reflekserne, ligesom påbudet må indeholde regler for refleksernes anbringelse på personen.

Det er her vigtigt, at reflekserne bliver anbragt så lavt som muligt, og det må overvejes, om man i stedet for den simple og letanvendelige refleksbrik skal foreskrive andre — mere besværlige men måske også mere effektive — former for refleks.

5. Erstatningsspørgsmål

Såfremt der gennemføres et påbud om anvendelse af refleks for fodgængere, vil der forekomme ulykker, hvor fodgængere bliver påkørt på grund af manglende overholdelse af påbudet. Det er foreningens opfattelse, at dette forhold ikke bør medføre nedsættelse af en eventuel erstatning til fodgængerens.

København, den 30. september 1974

V. Lærkes

Finland**Trafikministeriet:**

Såsom det konstateras i motiveringen till medlemsförslaget, utreds frågan om effektivisering av användningen av reflexanordning i Nordiska trafiksäkerhetsrådet. I detta arbete försöker man även klarlägga de ansvars-, övervaknings- och informationsproblem som är förknippade med en eventuell bestämmelse om obligatorisk användning av reflexanordning. Trafikministeriet anser det ändamålsenligt att eventuella reflexanordningar och bestämmelserna om deras användning är så enhetliga som möjligt i de nordiska länderna.

Helsingfors den 30 september 1974

Pekka Tarjanne
Trafikminister

Mauri Kuitunen
Tf. regeringsråd

Trafikförsäkringsföreningen:

Trafikförsäkringsföreningen understöder förslaget och hemställer att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet införande av bestämmelser om obligatorisk användning av reflexer för fotgängare. För egen del har föreningen redan den 9 januari 1973 i samarbete med Bilförbundet och Trafikskyddet gjort en framställning i saken enligt *Bihang*.

I samband med publiceringen av ovannämnda program har det bl. a. påståtts, att bestämmelserna om obligatorisk användning av reflexer medför förfång vid vållandebedömning och i ersättningsspörsmål. Med anledning härav vill vi i detta sammanhang framföra följande synpunkter.

Den straffrättsliga vållandebedömningen rörande personer, som färdats på vägar och varit delaktiga i trafikskador, avgörs med stöd av bestämmelserna i vägtrafiklagen, medan ersättning som utbetalats ur ett fordons trafikförsäkring grundar sig på bestämmelserna i trafikförsäkringslagen.

Fotgängare, som varit inblandad i trafikskada, får ersättning ur fordonets trafikförsäkring enligt principen om objektivet ansvar även om ingen personligen kan anses skadeståndspliktig på grund av att fordonet använts i trafik (trafikförsäkringslagens 4 §). Till följd härav inverkar inte den omständigheten att reflexanordning saknats på trafikförsäkringens skadeståndsskyldighet. Enligt trafikförsäkringslagens 7 § 1 mom. kan ersättningen nedsättas eller förvägras beroende på graden av ifrå-

gavarande persons egen medverkan till skadans uppkomst. I samma lagrum konstateras, att "ersättning för skada å person skall utgå oavkortad, om hans delaktighet var ringa". Enligt Trafikförsäkringsföreningens uppfattning inverkar inte avsaknad av reflexanordning på tidigare nämnda grunder på trafikförsäkringens skyldighet att ersätta skada som drabbat fotgängare. Om man av någon anledning anser, att person som inte använt reflexanordning därigenom själv medverkade till uppkomsten av trafikskada, är medverkan enligt vår uppfattning ringa, varför ersättning på grund därav inte kan ersättas eller förvägras. Ersättning, som utgår ur trafikförsäkringen, grundar sig på principen om full ersättning och enligt vår uppfattning kan det nuvarande ersättningsskyddet inte begränsas till följd av att reflexanordning inte använts.

För att kunna förutse vilka påföljder som kommer av att reflexanordning inte använts, borde enligt vår uppfattning övervägas införande av lika stora bötesstraff i allmänhet för alla och helst införande av en avgift för trafikförseelse.

Vårt ställningstagande till nödvändigheten av att göra användningen av reflexanordningar obligatorisk motiveras på följande sätt:

1. Belysningsförhållanden vid fotgängarskador

År 1972 omkom i Finland 357 fotgängare, som utgjorde 31 procent av totalantalet trafikdödade. Motsvarande siffra var i Sverige år 1971 243 eller 20 procent. Antalet trafikdödade fotgängare i Finland är således oroväckande stort. Av dessa 357 fotgängare dog 196 eller cirka 55 procent under mörker eller skymning. Undersökningar har gett vid handen att det är 2.5 gånger så farligt för fotgängare att färdas gående i mörker som vid dagsljus.

2. Reflexanordningens skyddseffekt

Syftet med reflexanordningar är att göra fotgängare synlig i mörker och skymning, varvid fordonets förare har möjlighet att undvika eventuell trafikskada, som annars kunde uppkomma genom förarens eller fotgängarens felaktiga förfarande. Enligt utredning upptäcker en bilist vid påkopplade halvljus en svart- eller mörklädd fotgängare på cirka 26 m avstånd, en gråklädd på cirka 31 m avstånd, en ljusklädd på cirka 38 m avstånd och en svartklädd fotgängare med en cirka 30 cm² stor reflexanordning på cirka 136 m avstånd. Sålunda ser en bilist som kör med 80 km/h hastighet en fogängare utan reflexanordning 1—2 sekunder före möte eller passering medan han har cirka 6 sekunder på sig att förbereda sig på möte med eller omkörning av fotgängare, som bär reflexanordning.

3. Reflexanordningens beräknade inverkan vid trafikskada

Den av Trafikförsäkringsföreningen tillsatta trafikskadekommissionen i Åbo och Björneborgs län har under åren 1971—1973 undersökt 46

trafikskador där fotgängare omkommit. Av dessa inträffade 30 skador i mörker. Enligt trafikskadekommissionens bedömningar hade av dessa 30 fotgängare 21 eventuellt räddat livet om de haft reflexanordning eller åtminstone hade bilförarna bättre kunnat varsebli fotgängarna än vad som varit fallet.

4. Ringa frivilligt bruk av reflexer

Man har under flera år arbetat för att öka frivilligt bruk av reflexanordningar genom information och gratisutdelning av reflexbrickor. Användningen av reflexer har i Finland, då den varit som bäst, varit 40 procent, men har under senare år sjunkit till 30 procent. Det har på olika sätt framkommit, att användningen av reflexer för närvarande är det effektivaste verkställbara åtgörande, med vilket fotgängarens trafik säkerhet väsentligen kan förbättras snabbt, varför man bör införa bestämmelser om obligatorisk användning av reflexer.

Samtidigt som bestämmelserna förbereds borde man arbeta för att öka användningen av fasta reflexer på i marknaden förekommande fritidskläder samt utarbeta enhetliga anvisningar om reflexmaterialens egenskaper, kvalitetskrav, yttne håll och placering, genom vilket det enligt vår uppfattning blir möjligt att i hög grad minska det förfång tvånget att använda reflexer medför. Trafikförsäkringsföreningen gjorde i september 1973 en förfrågan i alla län, vilken gav vid handen att cirka hälften av de tillfrågade affärerna sålde friluftskläder med fasta reflexanordningar. Det framkom dock, att kännedom om reflexklädernas existens var mycket varierande och att mera upplysning i saken är nödvändig.

I enlighet med ovan anförda är det självfallet även nödvändigt att uppgöra bestämmelser rörande minimikvalitetsfordringar och kvalitetskontroll för lösa reflexbrickor samt utveckla enkla och användbara appliceringsätt för dessa.

Helsingfors den 5 juli 1974

Trafikförsäkringsföreningen

Ilkka Honkajuuri

BIHANG

Förslag till minimiprogram för trafiksäkerhetsarbetet

Bilförbundet, trafikskyddet och trafikförsäkringsföreningen har i anledning av trafiksäkerhetssituationen utarbetat ett förslag till minimiåtgärder för situationens förbättrande. Det bör betonas, att det här är fråga om ett minimiprogram, i vilket många ur trafiksäkerhetssynpunkt

viktiga åtgärder och frågor av nödvändighet har lämnats obeaktade. Detta förslag är avsett som bas för ett mera detaljerat program, som så många sammanslutningar som möjligt med engagemang på trafiksäkerhetsområdet borde fås att medverka till. Minimimålsättningarna har indelats i två grupper utgående från hur länge man räknar med att det skall ta att genomföra åtgärderna i tillräcklig utsträckning. De åtgärder, som avser målsättningarna på kort sikt, borde kunna genomföras under 1—2 års tid, medan programmet på längre sikt kräver mera tid.

De som utarbetat förslaget är helt på det klara med att inga lagstadganden, tekniska lösningar eller andra åtgärder leder till önskat resultat, om inte den i trafiksäkerhetssammanhang viktigaste faktorn — människans inställning — undergår en väsentlig förändring till det bättre. Uppfostran till bättre trafikattityder måste därför ägnas central uppmärksamhet i allt trafiksäkerhetsarbete. Denna fostran måste framför allt avse att få till stånd en positivare inställning till medtrafikanterna. En annan faktor, som måste ägnas uppmärksamhet, är det ökade bruket av alkohol. Detta är ett problem, som måste angripas dels genom intensifierad övervakning, dels genom attitydfostran.

Målsättningar på kort sikt

Följande åtgärder borde genomföras omedelbart:

1. Bruk av säkerhetsbälte och störhjälm

Det finns redan tillräckligt belägg för säkerhetsbältets förmåga att rädda liv i personbilar. Trafikskadekommissionerna har i sina utredningar kommit till, att över 150 människors liv skulle ha räddats och ca 7 000 människor undgått skador eller fått dem mildrade under år 1971 om de hade använt säkerhetsbälte. På motsvarande sätt kan sägas att om alla motorcykel- och mopedförare inklusive passagerare, som omkom år 1971 (150 personer), hade använt störhjälm, skulle omkring 40 ha undgått trafikdöden.

Bruket av säkerhetsbälte i personbilar och av störhjälm på motorcyklar och mopeder borde därför göras obligatoriskt.

2. Reflexbrickor åt fotgängarna

Det har i många år bedrivits upplysningsverksamhet i syfte att öka bruket av reflexbrickor och annat reflekterande material bland fotgängarna. Fotgängare som använder reflexmaterial av något slag upptäcks i mörker betydligt tidigare än andra fotgängare. Det har ändå inte blivit så vanligt som det borde att använda reflexskydd. Därför borde det bli obligatoriskt att använda reflexbricka eller reflexband, när man går till fots på en bristfälligt upplyst väg.

Ett beslut i saken borde fattas så fort som möjligt, men ikraftträdandet ske tidigast efter ett år, så att informationen kring frågan skall hinna verka.

3. Säkerhetsutrustning i fordon

Fordonens tekniska konstruktion och utrustning borde underkastas en effektiv och kontinuerlig kontroll. Möjligheterna att genomföra den erforderliga kontrollen bör därvid stå på samma nivå som modern fordonsteknik. Den statistik som man får fram genom den tekniska kontrollen rörande olika konstruktioners och anordningars hållbarhet och säkerhet bör ställas till fordonsägarnas fria förfogande.

Många utrustningsdetaljer spelar en viktig roll, när det gäller att förebygga skador och lindra deras följder. Vindrutan med tillhörande anordningar har i vårt land en större betydelse än annorstädes på grund av de speciella svårigheter som klimatet medför. De finska SFS-standards, som godkändes för bilglas den 25.05.1972, borde därför snarast möjligt träda i kraft och laminerade vindrutor som fyller kraven bli obligatoriska. Vindrutespolaren bör göras motordriven och endast ur trafiksäkerhetssynpunkt acceptabla spolvätskor tillåtas.

En annan viktig konstruktionsfaktor är tvåkretsbrömsystem, som borde göras obligatoriskt i alla bilar.

Vårt nuvarande bilskattesystem är ur trafiksäkerhetssynpunkt alltför jämt otillfredsställande och har konsekvenser som inte är till gagn för trafiksäkerheten. Åtgärder borde i brådskande ordning vidtas syftande till en ändring av systemet i en sådan riktning att alla väsentliga säkerhetsfaktorer blir beaktade.

För att få till stånd en ökad synlighet för själva fordonen borde byte till reflekterande nummerbrickor påskyndas. Även mopedernas försäkringsbrickor borde överdras med något reflekterande material, om detta är tekniskt möjligt. Ytterligare borde föreskrifter införas, som gör ändamålsenliga belysningsanordningar obligatoriska på cyklar både fram- och baktill.

4. Eliminering av "trafikfällor"

På många livligt trafikerade vägvägnitt är olyckorna ofta koncentrerade till vissa platser. Denna problematik har på ett förtjänstfullt sätt utretts av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och möjligheterna att fortsätta detta utredningsarbete måste tryggas. Trafiklösningarna bör i dessa fall övervägas med hänsyn till behovet och möjligheterna att avskilja den lätta trafiken från den övriga och ge den egna körfiler. Tillfredsställande trafikarrangemang måste ordnas i brådskande ordning och anslag härför i tillräcklig utsträckning upptas i statens budget varje år.

5. Differentierade hastighetsbegränsningar

Hastighetsbegränsningen som trafiksäkerhetsfaktor har varit föremål för en livlig debatt på senare tid. Den färskaste utredningen i hastighetsbegränsningsfrågan avseende våra förhållanden ingår i den s. k. hastighetsbegränsningskommitténs betänkande (betänkande 03.05.72; B 51). Kommittén föreslog bl. a. att det i hela landet skall införas ett system med hastighetsbegränsningar och hastighetsrekommendationer, där gränsen fixeras efter väg-, trafik- och miljöförhållandena. Systemet kan införas successivt — en väg i sänder — med början på de vägar där behovet av åtgärder är mest uppenbart.

Vi understöder vägdifferentierade hastighetsbegränsningar och vägdifferentierade hastighetsrekommendationer på ovan nämnda grunder. De vägdifferentierade hastighetsbegränsningarna borde införas successivt och på de farligaste vägvägnitten omedelbart.

6. Effektivisering av trafikövervakningen

Trafikövervakning i dess olika former måste anses vara en viktig trafiksäkerhetsfaktor. Vägledningen och övervakningen borde effektiviseras avseende alla trafikanter.

Den tidigare nämnda kommittén ansåg en effektivisering av trafikövervakningen vara viktig även när det gäller hastighetsbegränsning-

arnas efterlevnad. Det har nämligen framgått, att det ofta sker flagranta överträdelse av fordonsdifferentierade hastighetsbegränsningar.

Enligt vår uppfattning är det nödvändigt att öka polisens resurser för trafikövervakning.

7. Trafikupplysning

Radions och televisionens möjligheter är stora inom det riksomfattande upplysningsarbetet. I synnerhet inom attitydfostran har dessa informationsmedia en viktig ställning. Enligt vår uppfattning borde radion och televisionen aktivare än för närvarande gå in för produktion och distribution av trafik kunskap i syfte att bibringa allmänheten en bättre förståelse för trafiksäkerhetens allmänna betydelse och vikten av samförstånd i trafiken. Det borde göras effektivare bruk av radions och televisionens möjligheter att rapportera om väglag och väderleksförhållanden. I detta sammanhang bör inte minst regionalradions möjligheter beaktas.

Målsättningar på lång sikt

Förberedelser borde omedelbart vidtas för följande åtgärder:

1. Planering av trafikmiljön

Trafikmiljön har en viktig funktion som trafiksäkerhetsfaktor. Detta borde beaktas även i trafikplaneringen. Trafikmiljön borde planeras utgående från människans kapacitet och inte så att människan tvingas anpassa sig efter en illa planerad trafikmiljö. Denna omständighet har enligt vårt förmenande stor betydelse även för allmänhetens inställning till trafiken. En människovänlig trafikmiljö skapar positiva attityder till olika trafikantkategorier.

I detta sammanhang bör särskilt beaktats att den s. k. lätta trafiken borde separeras från den övriga trafiken åtminstone i bostadscentra och deras omedelbara närhet.

2. Vägnätets utvecklande

Det allmänna vägnätet borde utvecklas och förbättras med ökad trafiksäkerhet som målsättning. Beläggandet av oljegrusvägar med bitumen borde fortsättas överallt där trafikvolymen förutsätter det. Det borde även byggas fler korsningar i olika plan. För att underlätta omkörningar borde det även byggas s. k. krypfiler på sådana vägvägnitt, där volymen av tung trafik och terrängförhållandena gör det påkallat ur trafiksäkerhetssynpunkt.

I samband med vägbyggen och grundförbättringar borde man ovillkorligen för att skydda den lätta trafiken bygga tillräckligt breda vägrenar förutsatt att den lätta trafiken inte kan ledas in på egna filer.

Vägbelysningen borde byggas ut, eftersom det har konstaterats, att man härigenom avsevärt kan nedbringa antalet trafikolyckor med personskador som följd under den mörka tiden.

Ett tillräckligt antal trafikmärken och ett rationellt bruk av sådana borde sörja för att alla som rör sig i trafiken är på det klara med vilka bestämmelser och regler som gäller.

Vägförbättringsåtgärderna bör sättas in med hänsyn till trafikintensiteten på olika områden. Dessutom borde anslagen för vägbyggen och -förbättringar respektive -underhåll årligen höjas på basen av penningvärdeförsämringen och trafiktillväxten.

Ett helhetsprogram borde utarbetas för höjande av vägnätets standard med tanke på trafiksäkerheten.

3. *Utbildning av vägtrafikanter*

I läropliktsskolor och grundskolor är trafikundervisningen redan obligatorisk. För den som är under skolåldern är trygghets- och undervisningsfrågorna ännu inte ordnade. Det borde därför inledas en organiserad trafikupplysningsverksamhet för barnens föräldrar och försörjare.

Som ett led i grundskolans trafikundervisningsprogram borde man för grundskolans högstadium skapa en egen trafikundervisningsplan inefattande teoretisk undervisning syftande till körkortsexamen.

Det program som uppgjorts för vidareutbildningen av bilisterna bör förverkligas. I denna verksamhet borde alla bilorganisationer och andra sammanslutningar, som har trafiksäkerhetsarbete på sitt program, fås med. Vidareutbildningsprogrammet upptar förutom teoretisk undervisning och körundervisning även läroämnen, som syftar till åstadkommande av bättre trafikattityder. Prov som avläggs efter meddelad undervisning och däröver givet intyg kunde öka intresset för vidareutbildningen. För den som kör i yrkesmässig trafik borde provet vara strängare än för andra. Programmet borde först genomföras i form av s. k. arbetsplatsundervisning.

4. *Poängsystem för körkortskontroll*

Indragning av körkortet på grund av trafikförseelser anses vara en effektivare åtgärd än bötesstraff. Sedan ett centralregister inrättats för körkort kunde det även införas ett poängsystem för körkortsindragning. Varje trafikförseelse kunde medföra ett visst antal felpoäng och då det stipulerade talet uppnåtts borde indragning av körkortet upptas till prövning. Ett annat alternativ vore skyldighet att delta i trafikföreläsningar eller annan vidareutbildning i sådan utsträckning som antalet felpoäng förutsätter. Vi anser att ett poängsystem av dylikt slag skulle få en klart skönjbar effekt vad beträffar attityderna till trafikförseelser.

5. *Alkohol och trafiksäkerhet*

Alkoholen har visat sig vara ett svårt problem i trafiken. Rattfylleriet har ökat oavbrutet, varjämte även fotgängare ofta vållar sin egen död genom att röra sig i trafiken i spritpåverkat tillstånd. När man dryftar medel att komma tillrätta med alkoholproblemet i trafiken, borde möjligheterna att via massmedia, i synnerhet televisionen, sprida trafiknykterhetsupplysning beaktas. Straffskärpningar har inte förmått hejda den ogynnsamma utvecklingen. Det förefaller som en ökad risk att bli fast, d. v. s. effektivering av trafikövervakningen skulle vara en viktig faktor i sammanhanget. I varje fall borde vår rattfyllerilagstiftning ses över i syfte att öka trafiksäkerheten. Effekten av samtidigt bruk av mediciner och alkohol på människans körförmåga borde undersökas.

6. *Forskningsverksamhet*

Allt trafiksäkerhetsarbete är ytterst även fortlöpande forskningsarbete. Forskningen borde ökas och bedrivas på alla plan, högskolorna medräknade. Den forskningsverksamhet som redan nu pågår, borde

koordineras i syfte att få till stånd en så effektiv resursanvändning som möjligt.

Helsingfors den 9 januari 1973

Trafikskyddet:

Utredningen baserade på olycksfallssiffror av åren 1963—1964 visade, att det under den mörka tiden skedde minst 11 procent mera trafikolyckor än under den ljusa tiden, när undersökningsperioder var lika långa och trafikmängder lika stora. (Häkkinen, Leppänen: Vägtrafikolyckor under den mörka tiden")

I enlighet med den ovannämnda utredningen var antalet skadade personer nästan lika stort i båda grupperna, men det fördelade sig ändå till olika vägnyttjares del så, att under den mörka tiden var antalet skadade fotgängare nästan två gånger så stort som under den ljusa tiden. Faran för trafikdöden visades vara minst 27 procent större under den mörka tiden än under den ljusa tiden och i synnerhet för fotgängare på en mörk väg var faran minst 2,5 gånger större jämfört vid den ljusa tiden.

Fotgängarens ställning i trafiken i mörkret är alltså verkligen farlig och man borde utan tveivel finna på medel för att förbättra den.

Det förnämsta och viktigaste medlet är att skilja fotgängare och cyklisterna från motorfordonstrafiken samt att trygga deras övergångsställen i livliga vägkorsningar med planskilda korsningar eller trafikljus.

Man borde också öka fotgängarens trygghet genom att ge motorfordonsförare effektiv upplysning och skolning samt ge dem fortbildning i körning, då speciell vikt borde fästas vid körundervisning för den mörka tiden och mörkrets faror.

Trafiktekniska åtgärder förverkligas mycket långsamt även i det bästa fallet. Också inverkan av upplysnings- och skolningsarbetet kräver tid och med det kan man knappast någonsin avgöra slutgiltigt fotgängarens ställning i mörkret.

Erfarenhet och utförda utredningar visar, att användningen av reflexbrickor ökar fotgängarnas trygghet mycket effektivt. I enlighet med en nyligen utförd utredning kan man öka motorfordonsförarens siktlängd till fotgängare även 6 gånger med hjälp av en reflexbricka. Detta betyder, att den stoppträcka, som föraren behöver, växer i samma förhållande.

Trots att man känner till reflexbrickans betydelse, har deras användning inte ökat tillfredsställande under de senaste åren. I Finland är utvecklingen av reflexens användning följande:

år 1968 cirka 33 procent av fotgängare använde reflexbrickan
 år 1969 cirka 35 procent av fotgängare använde reflexbrickan
 år 1970 cirka 40 procent av fotgängare använde reflexbrickan
 år 1971 cirka 36 procent av fotgängare använde reflexbrickan
 år 1972 cirka 30 procent av fotgängare använde reflexbrickan

Siffror om reflexanvändning har man tagit ur en utredning, som har gjorts i samarbete mellan Trafikskyddet och polisen.

Emedan användningen av reflexbrickor inte har blivit allmännare har man gjort förslag om deras obligatoriska användning. Till detta strävar också detta medlemsförslag väckt i Nordiska rådet.

Enligt Trafikskyddets uppfattning är förverkligandet av obligatorisk användning av reflexbrickor inte en rätt lösning, eftersom till det skulle ansluta sig flera, åtminstone tills vidare oavgjorda och negativa faktorer:

- det vore svårt att övervaka bestämmelsen
- det kommer alltid att vara grupper, om vilket man kan antaga, att de inte med visshet använder reflexbrickan (barn, åldringar, hjärninvalidier o. s. v.)
- vid olycksfall kan det också uppstå ansvarsfrågor, som är svåra att lösa.

Trafikskyddet förhåller sig alltså negativt till obligatorisk användning av reflexbricka för fotgängare och föreslår att man borde undersöka inverkan av en mera omfattande gratisdistribution av reflexbrickor (till exempel på statens bekostnad) på deras användning. Därtill Trafikskyddet föreslår, att man överväger inkluderandet av en rekommendation om reflexbrickans användning i trafikregler på likadant sätt som det redan existerar en rekommendation till fotgängare att i främsta rummet gå på vänstra sidan av vägen. Också användningen av närljus i vintertid var i början en rekommendation.

Helsingfors den 9 oktober 1974

Trafikskyddet

Pentti Pekonen
 Styrelsens ordförande

Arno Linnoila
 Verkställande direktör

Automobilförbundet¹:

Trafikskyddsundersökningarna visar klart att den mörka årstiden är särskilt osäker för fotgängarna i otillräckligt belysta förhållanden. Reflexbrickan hjälper bilföraren att observera fotgängaren på ett betydligt längre avstånd än utan reflexbricka.

Information har inte hjälpt till att öka reflexbrickans användning.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Inte heller har beglädnadsindustrin godtagit vanan att fästa reflekterande material på ytterkläder, fastän utvecklingen går i positiv riktning.

Enligt Automobilförbundet fordrar en väsentlig förbättring av fotgängarnas trafiksäkerhet att reflexbrickorna görs obligatoriska då man rör sig på dåligt belysta eller helt obelysta vägar. Automobilförbundet stöder medlemsförslaget och hoppas att Nordiska rådet rekommenderar ministerrådet att införa regler gällande obligatorisk användning av reflexbrickor.

Förbundet har, tillsammans med Trafikskydds- och trafikförsäkringsföreningen den 9 januari 1973 framlagt ett förslag till den parlamentariska trafikkommittén och till trafikministeriet.

Helsingfors den 21 augusti 1974

Jussi A. Muttonen
Verkställande direktör

Enemistö r. y. (Majoritet)¹:

Fotgängarnas och cyklisternas intresseorganisation Enemistö r.y. är bekymrad över fotgängarnas oskyddade ställning i trafiken och är därför beredd att understödja åtgärder som ökar fotgängarnas säkerhet. Att främja bruket av reflexbricka är en i och för sig nyttig del i försöken att minska risken som riktar sig på fotgängarna.

Att göra reflexbrickans användning obligatorisk är enligt föreningens åsikt emellertid inte en åtgärd som bör tillstyrkas. Det är farligt att skapa en lögnaktig känsla av säkerhet i trafiken. Som exempel härpå kan nämnas, att enligt tillgängligt statistikmaterial bilarnas säkerhetskarosserier o. d. inte minskat trafikolyckor för dessa bilars vidkommande. En falsk känsla av säkerhet främjar farliga körvanor. Därför är det inte motiverat att övertyga bilisterna om att där ingenting glimtar, där finns inte heller någonting — åtminstone inte någonting för vars påkörning de skulle kunna anklagas. Man bör lägga märke till att en betydande del av de fotgängare som dödas i mörker är alkoholpåverkade. Om deras bruk av reflexbricka kan man inte förvissa sig, varvid bilistens ökade mod tillsammans med den obligatoriska användningen av reflexbricka kan öka olycksfallen för alkoholpåverkade fotgängares vidkommande. Bilisternas insikt om den obligatoriska reflexbrickan kan eliminera den säkerhet som i och för sig ökad användning av reflexbricka kan ge.

I vårt land har parxis vid domstolar mot fotgängaren varit — med undantag av de tydligaste och grövsta fallen — att fotgängaren ansetts

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

skyldig för att han själv blivit överkörd. Obligatorisk användning av reflexbricka såsom en fotgängaren ålagd skyldighet skulle vara ägnad att öka möjligheten att fotgängaren anses vara skyldig i fall av olycka. Enligt vår åsikt borde man inte ens av misstag få ge anledning till en sådan uppfattning, att det ur straffsynpunkt skulle vara tillåtet att köra över en fotgängare som inte har reflexbricka.

Enemmistö r.y. anser, att säkerheten för fotgängarna och den lätta trafiken främjas effektivast genom att bygga gångbanor och särskilda leder för lätt trafik. I motiveringen i föreliggande medlemsförslag konstateras, att risken för fotgängare är synnerligen stor i mörker och på bristfälligt belysta gator och vägar. De vägsträckor, på vilka regleringarna för den lätta trafiken inte är tillfredsställande, bör förses med lägre hastighetsbegränsning vid mörker.

Helsingfors i september 1974

På Enemmistö r.y.:s vägnar

Harri Halsti

Ordförande

Osmo Soininvaara

Direktionsmedlem

N o r g e

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Forbruker- og administrasjonsdepartementet er prinsipielt enig i at fotgjengere bør pålegges å være tilstrekkelig synlige når de ferdes på mørke og dårlig opplyste veier. Såvel av hensyn til egen sikkerhet som for å unngå å skape farlige situasjoner for andre trafikanter, bør fotgjengerne være synbare.

En vil likevel gi uttrykk for en viss tvil med hensyn til innføringen av en plikt til å bruke refleks e. l. Det kan komme til å virke urimelig med et påbud på et område hvor det er store muligheter for at mange vil komme til å overtre påbudet ut fra ren glemsomhet, og hvor forholdene i de enkelte tilfeller vil kunne variere sterkt. Det påvirker likeledes vurderingen at fotgjengere — i motsetning til andre trafikantgrupper — i seg selv ikke er farlige. Det er andre trafikantgrupper, i første rekke bilistene, som skaper farlige situasjoner.

Ut fra dette er en av den oppfatning at en nok bør nytte den påvirkning som ligger i et påbud, men neppe bør innføre straff for overtredelse. Selv om ikke-straffsankjonerte påbud generelt kan medføre betenkeligheter dreier det seg her om å regulere en så alminnelig atferd at straff neppe er på sin plass.

Høringsliste medfulgte ikke departementets brev. En vil bemerke at bilistinteresser kan synes noe høyt representert blant dem som fikk forslaget til uttalelse direkte fra Nordisk Råd. En håper således at også andre interesser, bl. a. Forbrukerrådet, er medtatt ved Samferdselsdepartementets høring.

Oslo, 9. september 1974

Etter fullmakt

Lars Oftedal Broch

Gerd Sætness

Justis- og politidepartementet:

Justisdepartementet er fullt oppmerksom på den trafiksikkerhetsmessige betydning av en økt bruk av refleksbrikke e. l. hos fotgjengere. Man har likevel de største betenkeligheter overfor forslaget om at en slik økt bruk skal søkes oppnådd gjennom et lovfestet og eventuelt straffesanksjonert påbud og finner å måtte frarå at det fra norsk side gis støtte til det foreliggende medlemsforslag i Nordisk Råd.

Medlemsforslaget synes å forutsette at overtredelse av påbudet skal være straffbar. I og med at påbudet vil være helt uegnet for bruk av forenklet forelegg — og for den del også for en gebyrordning — vil det måtte bli tale om vanlig straffemessig forfølgning av de masseovertredelser man her vil stå overfor. Mens man i de senere år har arbeidet med å avkriminalisere mindre alvorlige forseelser, vil man her få et påbud som vil gjøre store deler av befolkningen til lovbrytere på grunnlag av en bestemmelse som i allfall for en vesentlig del tar sikte på å beskytte vedkommende selv. Det synes også å måtte by på adskillige vanskeligheter å gi bestemmelsen et så klart, enkelt og avgrenset innhold som det må kreves av en straffebestemmelse med adresse til — og jevnlig overtredelsesrisiko for — praktisk talt alle landets innbyggere. Antagelig vil påbudet måtte knyttes så vidt mye til skjønnsmessige kriterier og utformes så vidt nyansert, at man allerede av den grunn vil stå over for store håndhevingsproblemer. For øvrig må man under enhver omstendighet regne med at politiets håndhevingssituasjon vil bli så vanskelig og få så mange uheldige sider, at den straffemessige oppfølging av påbudet i praksis vil bli nærmest illusorisk.

Under det forberedende arbeid med et påbud om bruk av bilbelter fant Justisdepartementet, til tross for betydelige betenkeligheter både av prinsipiell og praktisk art, etter omstendighetene ikke å burde rette noen avgjørende innvending mot at man i første omgang forsøksvis lar påbudet stå uten sanksjon. Man finner på denne bakgrunn kort å burde gi uttrykk for at man ikke vil anse det tilrådelig å innføre en tilsvarende ordning ved et påbud om bruk av refleks. Fotgengeres bruk

av refleks anses som nevnt ovenfor i det hele lite egnet for en lovfestet regulering, og det er også et spørsmål om man ikke her vil stå i fare for å gjøre et større inngrep i den personlige integritet enn folk flest vil være villig til å akseptere.

Justisdepartementet finner til slutt grunn til å gi uttrykk for en viss tvil om den trafikkikkerhetsmessige verdi overhodet av et direkte påbud om bruk av refleks e. l. for fotgjengere. Spørsmålet har i hvert fall også den side at man derved fører en større del av det felles ansvar over på den stadig svakere stille trafikantgruppe som fotgjengerne representerer, samtidig som man vel risikerer å gi bilistene et visst grunnlag for under sin kjøring å basere seg på at når det ikke sees noen refleks, skal det i følge loven heller ikke finnes noen fotgjenger på veien.

Oslo, 19. september 1974

Etter fullmakt

A. Irgens

Aage Jansen

Samferdselsdepartementet:

Det har i de siste 10 årene vært drevet betydelig propaganda for økt bruk av refleksbrikker. Det antas at det i Norge årlig produseres ca 1,5 millioner brikker, hvorav noe over halvparten deles ut gratis blant spesielle trafikantgrupper. Man har imidlertid ikke sikre oppgaver over hvor stor anvendelsesprosenten er blant fotgjengerne.

Samferdselsdepartementet er interessert i at bruksprosenten blir så høy som mulig da det ikke synes å være tvil om refleksbrikkens trafikkikkerhetsmessige betydning. Man støtter derfor det informasjons- og propaganda arbeid som utføres.

Samferdselsdepartementet viser ellers til de foreliggende uttalelser, der man særlig understreker Vegdirektoratets og Justisdepartementets innvendinger mot forslaget. Dette departement kan under henvisning til dette ikke støtte de omhandlede medlemsforslag.

Det vises forøvrig til det utredningsarbeid som pågår i regi av Nordisk trafikkikkerhetsråd, og som ventes avsluttet om kort tid.

Oslo, 11. oktober 1974

Etter fullmakt

Sigmund Larsen

Johan H. Paxal

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet har for sin del ingen merknader til nevnte medlemsforslag.

Oslo, 26. juli 1974

For sosialministeren

Emil Vindsetmo

Halldor Haldal

Statens vegvesen, Vegdirektoratet:

I sakens anledning vil en henvisne til Norges offisielle statistikk (1972) som viser at fotgjengerulykkene utgjør ca. 25 % av alle politirapporterte trafikkulykker, mens omtrent 13 % av fotgjengerulykkene skjer i mørke eller tusmørke på ubelyst veg. 70 % av fotgjengerulykkene skjer innenfor tettbygd strøk, dvs. på steder hvor man stort sett har vegbelysning. Hva angår de trafikkskadedes alder, så er ca. 37 % av drepte eller skadede fotgjengere under den kriminelle lavalder, 14 år.

Vegdirektoratet er klar over den sikkerhetsmessige effekt av at gående bruker refleksanordning, og anser det ønskelig at flest mulig gående bruker det. Likevel synes det ikke riktig å innføre lovgivning som gjør dette til en plikt.

Den risiko som skal avverges av den gåendes refleks skriver seg fra den gruppe trafikanter som bruker kjøretøy og som ikke innretter kjøringen i samsvar med de siktforhold som faktisk foreligger. Mange gående vil finne det urimelig at de skal pålegges plikter for å avverge følgene av andres svikt. Det blir her ikke bare tale om et påbud om å kjøpe og bruke refleksutstyret, men i høy grad om et forbud mot å begi seg ut på mørk veg i de mange tilfelle da man faktisk ikke har refleksutstyr for hånden. Som frihetsinnskrenkning vil reflekspåbud for gående derfor være adskillig kraftigere enn f. eks. et påbud om å bruke bilbelter som jo faktisk befinner seg i bilen.

Et reflekspåbud for gående vil lett bli oppfattet av bilførere som en offentlig godkjenning av at biler skal kunne kjøres ut fra den forutsetning at alle hindringer vil bli synlige på større avstand enn den som bilens eget lys tilsier. Mange bilførere vil vel også ha overdrevne forventninger om den økning i sikt lengde den gåendes refleks i praksis vil medføre. Det synes meget betenkelig å gi regler som kan skape uklarhet om bilføreres ansvar for å innrette kjøringen etter siktforholdene slik de faktisk er.

Forslaget gjelder refleksbruk "på dårligt opplyst väg". Nyttens av, og behovet for, refleks på gående varierer med mange forhold, bl. a. den

gåendes mulighet for å ta seg fram utenfor kjørebanelinjen. Det synes vanskelig å finne en noenlunde grei avgrensning for påbudet, noe som er særlig viktig overfor trafikanter som får en begrenset opplæring og ingen prøve på sine kunnskaper.

Ut fra ovenstående mener Vegdirektoratet at refleksutstyr for gående fortsatt bør være en varmt anbefalt mulighet for gående til frivillig å sikre seg noe bedre enn det bilførere har grunn til å regne med.

Oslo, 24. september 1974

Etter fullmakt

A. J. Grotterød

Odd Schøyen

Motorførernes avholdsforbund:

Vårt forbund har allerede for mange år siden slått til lyd for obligatorisk bruk av refleksbrikker for fotgjengere på veger med dårlig eller ingen belysning, og vi har ikke forandret oppfatning i den henseende. Vi støtter således dette medlemsforslaget.

Oslo, 11. oktober 1974

Motorførernes avholdsforbund

Steinar Hauge

Trygg trafikk:

Man innser fullt ut nytten og viktigheten av å se og bli sett i dagens trafikk situasjon.

Trygg trafikk har da også gjennom mange år drevet produksjon og distribusjon av refleksbrikker på det norske marked til lavest mulige priser. Produksjon og tilbud av refleks har i hver enkelt sesong vært fulgt opp av til dels intensiv informasjon og propaganda for bruk av refleks — gjennom film distribusjon, pressestoff, annonsering, fjernsynet, radio og andre media.

Intensjonene i medlemsforslaget støttes derfor fullt ut av Trygg trafikk. Når styret ikke i denne omgang vil gi forslaget om påbud sin støtte henger dette sammen med at man fortsatt vil søke gjennom motiverende informasjon og propaganda å animere til ytterligere økt anvendelse av refleksanordninger i stedet for å komme med et påbud som vanskelig kan håndheves.

Da man i Norge innførte de såkalt forenklete forelegg for visse trafikkforseelser avstod man fra å vedta bestemmelser rettet mot fot-

gjengerne. Dette antagelig fordi man innså de begrensede muligheter til oppfølging og fordi man vel ikke egentlig ønsket en konfrontasjon mellom den aller svakeste trafikantgruppe og myndighetene (politiet).

Styret i Trygg trafikk ser gjerne at det på nordisk plan vedtas inn-
trengende anbefalinger angående anvendelse av refleks og lys etter
mørkets frembrudd og vil gjerne bruke et slikt vedtak som et forsterket
utgangspunkt for forserte informasjons- og propagandatiltak.

Oslo, 6. september 1974

Trygg trafikk

Th. Kalsen

Styrets formann

Aage Borgen

Direktør

Kongelig norsk automobilklub (KNA):

I anledning forslag om å påby fotgjengere å bruke refleks i mørket på dårlig opplyst vei, vil vi først gjerne få gi uttrykk for vår prinsipielle motstand mot alt for mange trafikale påbud som kan berøre den personlige integritet. Kfr. vår tidligere uttalelse vedr. påbud om bruk av bilbelter.

Når dette er sagt, vil vi gi vår tilslutning til nærværende forslag om fotgjen-
geres påbudte bruk av refleks eller lykt. Vi ville dog helst at man byttet ut uttrykket "i mørket på dårlig opplyst vei" med "i mørketiden". Uttrykket "i mørket på dårlig opplyst vei" gjør at avgjørelsen bestemmes i for stor grad av et skjønn.

Vi vil gjerne knytte noen kommentarer til vår innstilling. Først gjelder det et forhold som for såvidt ligger utenfor nærværende forslag, nemlig bestemmelsen i Vegtrafikkloven om fotgjen-
gers plass i veibanen. Som det nu er bestemt skal man på vei uten fortau fortrinnsvis gå på venstre side slik at man i alle fall fikk det lysere ansikt mot seg og derved en noe større sikkerhetsfølelse for bilistene. Spesielt tenker vi da på det korte øyeblikk ved møte med motgående bil da man ikke unngår et kort blendingsøyeblikk.

Når det gjelder refleksforslaget for fotgjengere, viser vi til at alle trafikksikkerhetstiltak stort sett er blitt belastet bilførerne, tildels også for å beskytte bilførerne selv. Fotgjengere og syklistene som betegnes som myke trafikanter, er ikke i samme grad blitt belastet med plikter for å sikre seg selv ved å gi bilførerne nødvendig mulighet til å ta det tilstrekkelige hensyn som er pålagt dem.

Vi vil anse påbud om bruk av refleks å være på linje med påbud om

bruk av lys på bilene i mørket som også har til formål å gjøre bilene synlige for andre. Vi legger da spesiell vekt på det kanskje viktigste i trafikken, nemlig å vise hensyn overfor andre. I den grad man måtte mene at påbudt bruk av refleks griper inn i den personlige frihet må man stille et eventuelt påbud her i relasjon til påbud som er gitt andre trafikanter.

Vi vil imidlertid påpeke at overtredelse av et eventuelt sådant påbud ikke må mulktbelegges, men kun pålegges en avgift som av politiet kan innkreves på stedet, og vi vil fraråde et spesielt kontrollorgan for å påse at påbudet overholdes. Det burde rekke langt om den vanlige trafikkontroll også innbefattet reflekskontrollen.

Oslo, 4. oktober 1974

Kongelig norsk automobilklub

Tor Østmo

Kontorsjef

Norges automobil-forbund:

Norges automobil-ofrbund ønsker å gå imot forslaget om obligatorisk anvendelse av refleksbrikke for alle fotgjengere. Vi mener at en slik ordning nok ville kunne redusere trafikkulykkene noe, men altfor mange praktiske og prinsipielle faktorer taler imot at forslaget bør gjennomføres.

Oslo, 2. oktober 1974

Norges automobil-forbund

E. Storrusten

Norske forsikringsselskapers forbund:

— — — I den forbindelse vil vi gjerne sterkt understreke at et påbud om bruk av refleksbrikke e. l. neppe vil få særlig betydning for motorvognforsikringsselskapene om man anlegger en rent økonomisk vurdering. Man kan således ikke regne med at et påbud vil føre til reduksjon av erstatningsutbetalingene i et slikt omfang at det vil gi noe utslag i bilforsikringspremiene.

Det foreligger utvilsomt også prinsipielle betenkeligheter ved å innføre et påbud av denne art. Påbudet vil føre til omfattende inngrep i borgernes personlige integritet uten at det gis særlig mulighet for å kontrollere at påbudet overholdes.

Forsikringsselskapene er imidlertid sterkt interessert i at publikum frivillig benytter refleksbrikke e. l. i alle situasjoner hvor dette er egnet til å øke sikkerheten for alle som ferdes i trafikken. Flere selskaper

driver systematisk utdeling av refleksbrikker, og gjennom sitt bidrag til organisasjonen Trygg Trafikk søker forsikringsselskapene også å skape stigende forståelse for dette ledd i trafikksikkerhetsarbeidet. Selskapene er innstillet på å fortsette sine bestrebelse forsåvidt.

Oslo, 19. august 1974

Norske forsikringsselskapers forbund

Knut E. Henriksen

Adm. direktør

S v e r i g e

Rikspolisstyrelsen

I vägtrafikkungörelsen (1972: 603) finns bestämmelser om fordonsförarens särskilda förpliktelser mot gående (80—85 §§) och även särskilda regler för gående (132—138 §§). Enligt 80 § skall förare vid möte med eller omkörning av gående lämna denne tid att vika åt sidan och låta honom förfoga över tillräckligt utrymme på vägen. I 132 § stadgas att gående skall använda gångbana eller vägren och, om han inte leder cykel eller moped, gå längst till vänster i färdriktningen. Gående skall vidare enligt 134 § iakttaga särskild försiktighet när han beträder körbana eller cykelbana och får inte hindra eller störa trafiken genom att onödigtvis uppehålla sig på dessa banor.

Det är enligt styrelsens uppfattning från trafiksäkerhetssynpunkt angeläget att gående använder reflexanordning eller lykta på väg med ingen eller otillfredsställande belysning. Fordonsförare har då större möjlighet att upptäcka den gående och kan därvid lättare ställa sig till efterrättelse bestämmelsen i 80 § vägtrafikkungörelsen om att låta gående förfoga över tillräckligt utrymme på vägen och även anpassa möte med annat fordon så att mötet inte inkräktar på den gåendes utrymme.

Styrelsen är dock inte benägen att tillstyrka utfärdande av föreskrifter om straffsanktionerad skyldighet för gående att använda reflexanordning eller lykta. Utan tvivel skulle stora tolkningsproblem vara förknippade med en sådan bestämmelse. Huruvida tillfredsställande belysning är anordnad kan vara svårbedömt. Väderleksförhållanden påverkar t. ex. det artificiella ljusets genomträngningsförmåga och effekten av samma belysning kan därför snabbt variera. Övergången från dagsljus till mörker eller tvärtom växlar i tidsrymd vid de olika årstiderna och även i skilda delar av landet varför även begreppet mörker ter sig svårt att definiera. Till följd av att det i praktiken skulle vara förenat med stora svårigheter att avgöra om brott begåtts skulle övervakning av bestämmelsens efterlevnad i det närmaste helt omöjliggöras.

Det är styrelsens bestämda uppfattning att straffsanktionerade bestämmelser inom trafikens område vars efterlevnad inte effektivt kan övervakas leder till allmän uppluckring av trafikmoralen till men för trafiksäkerheten.

Det har kunnat konstateras att under senare år allt flera personer använder reflexanordning. Klädedräkt eller delar därav av reflekterande material används numera allmänt av de personer som i sin yrkesutövning måste uppträda till fots tillsammans med andra trafikantgrupper. Detta framstår för de flesta som en viktig detalj i självskyddet och påverkar förmågan att mera riskfritt uppträda på platsen. Även gående använder reflexanordning (reflexbricka) i större utsträckning vid förflyttning i mörker och på dåligt belysta platser där kör- eller cykelbana måste beträdas.

Rikspolisstyrelsens uppfattning är således att fortsatt information om reflexanordnings fördelar såsom självskydd för gående och som ett led i ökad trafiksäkerhet torde få bättre effekt än tvingande regler om användningen. Informationen bör även omfatta gåendes rätta beteende och dessas förpliktelser i förhållande till andra trafikantgrupper. Det bör särskilt eftersträvas att informationen når bl. a. de åldersgrupper som inte erhållit trafikundervisning i skolan och inte heller genomgått körkortsutbildning.

Stockholm den 19 september 1974

Rikspolisstyrelsen

C. E. Kappelin

G. Tåveby

Socialstyrelsen:

I sitt yttrande över statens trafiksäkerhetsverks promemoria med förslag till målsättning för arbetet för ökad trafiksäkerhet anförde socialstyrelsen att man inte kan förvänta att en föreslagen informationskampanj skulle ge avsedd effekt, varför styrelsen föreslog att 60 § VTF mom. 2 ändras så att det blir obligatorisk skyldighet för trafikant, som under mörker färdas gående på väg, som inte har tillfredsställande belysning och särskild gångbana, att vara försedd med tänd lykta eller reflexer. Socialstyrelsen fann inte några skäl till varför fotgängare i olikhet med andra trafikantgrupper under mörker inte skall ha skyldighet att lämna andra trafikanter information om sin närvaro.

Socialstyrelsen vidhåller denna uppfattning och får med åberopande av ovanstående tillstyrka förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att införa gemensamma nordiska bestämmelser

om användning av reflexanordning eller lykta vid gång i mörker på dåligt upplyst väg.

Stockholm den 26 juni 1974

Enligt socialstyrelsens beslut

Rune Andréasson

Fdr i trafikmedicin

Statens trafiksäkerhetsverk:

Frågan om möjligheterna att föreskriva en obligatorisk användning av reflexer för gående har, såsom också framgår av medlemsförslaget, varit föremål för närmare överväganden av en särskild arbetsgrupp inom det svenska trafiksäkerhetsverket. Arbetsgruppens utlåtande och förslag har överlämnats till Nordiska trafiksäkerhetsrådet. Enligt föreliggande medlemsförslag skulle en behandling av spørsmålet i Nordiska rådet underlätta övergången till ett obligatorium genom att göra gångtrafikanterna mer medvetna om nödvändigheten av att bära reflex eller lykta i mörker. Med hänsyn härtill har förslagsställarna hemställt, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att införa gemensamma nordiska bestämmelser om användning av reflexanordning eller lykta vid gång i mörker på dåligt upplyst väg.

Då trafiksäkerhetsverket erfarit att Nordiska trafiksäkerhetsrådet redan påbörjat sin utredning av frågan och under våren 1975 avser att publicera resultatet av sina överväganden, anser verket att denna utredning bör kunna avvaktas innan frågan aktualiseras inför Nordiska ministerrådet.

Stockholm den 25 september 1974

Statens trafiksäkerhetsverk

Arne Bjelking

Svenska försäkringsbolags riksförbund:

Gångtrafikanter är trafikens mest oskyddade trafikant, vars situation blir ytterligare utsatt efter mörkrets inbrott. Vikten av att gångtrafikanter på mörka vägar är försedda med reflexanordning eller lykta är därför uppenbar, även om tillgänglig olycksstatistik inte ger någon möjlighet att ange antalet olyckor då gångtrafikanter kommit till skada just genom avsaknad av reflexanordning eller lykta. Det är alltså ännu så länge mycket svårt att dokumentera betydelsen av användningen av reflexmaterial. Inte heller finns i dag tillräcklig kännedom om effek-

terna av olika typer av reflexmaterial. Av dessa skäl anser riksförbundet att en så långt gående åtgärd som särskild lagstiftning är otillräckligt grundad. Därtill kommer att en betydande del av de utsatta gångtrafikanterna är minderåriga och detta faktum gör det än svårare att konstruera ändamålsenliga lagbestämmelser.

Detta motsäger inte att det är angeläget att nå fram till ökade kunskaper om problematiken och andra mera ändamålsenliga och effektiva åtgärder än lagstiftning synes vara. Ett initiativ från rådet kan därför vara befogat för att stimulera till ökad information. I Sverige torde t. ex. effekt kunna nås om trafikundervisningen i skolorna aktivare och mer motivationsskapande än hittills tar upp problemet liksom Hem och skola-föreningarna i landet.

Ytterligare en konstruktiv väg kunde möjligen vara att — i likhet med vad som sker inom brandforskningen — kontakt etableras med textiltforskare för att eventuellt få fram särskilda textilfibrer med reflexverkan, vilka på effektivt sätt skulle kunna ingå i klädedräkten. I sammanhanget kan också erinras om åtgärder som företagits i Finland, där man genom tävlingar för modeskapare och genom kontakter med konfektionsindustrin fått fram klädesplagg, som varit utrustade med reflexmaterial. Riksförbundet tillstyrker ett initiativ på nordisk bas, eftersom våra länder här har ett gemensamt problem.

Stockholm den 25 september 1974

Svenska försäkringsbolags riksförbund

Erik Bendz
Styrelsens ordförande

Richard Schönmeyr
Verkställande direktör

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF):

Det är riktigt som framhållits i medlemsförslaget att fotgängarna utsätts för stora risker under mörkertrafik. NTF har därför under en följd av år bl. a. genom propaganda och upplysning sökt förmå fotgängarna att skydda sig genom att använda reflexer. Den upplysningsverksamhet som bedrivs av NTF m. fl. har lett till att fotgängarna i ökad omfattning använder reflexer. NTF är dock helt medveten om att de uppnådda resultaten inte är tillfyllest. Mot den bakgrunden gjorde NTF den 30 december 1970 en framställning till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, i vilken NTF bland annat föreslog att bestämmelse skulle införas om obligatoriskt användande av reflexer för fotgängare. De invändningar som kunde göras gentemot en sådan bestämmelse ansåg NTF fick vika till förmån för den ökade säkerhet för fotgängarna som kunde vinnas genom bestämmelsen.

Utvecklingen därefter har styrkt NTF i uppfattningen att en sådan bestämmelse bör införas. NTF tillstyrker därför förslaget om att rekommendera Nordiska ministerrådet att införa gemensamma nordiska bestämmelser om användning av reflexanordning eller lykta vid gång i mörker på dåligt upplyst väg.

Stockholm den 26 september 1974

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

Alvar Thorson

Bertil Grönberg

Motormännens riksförbund:

Redan den 31 oktober 1972 i remissyttrande över inom trafiksäkerhetsverket utarbetad PM med förslag till målsättning för arbetet för ökad trafiksäkerhet (det s. k. "Lars Skiölds testamente") anfördes

Frågan om skyldighet för fotgängare att bära reflex eller lykta vid färd på väg i mörker är ur många synpunkter mer komplex än de ovan behandlade. Effekten ur synbarhetssynpunkt är ovedersäglig. För motorfordonsförarna är detta av mycket stor betydelse och därför ett bestämt önskemål. För fotgängarna utgör det en ökad personlig säkerhet av samma betydelse som bilbälte och hjälm för motorfordonsförare. Invändningen att fordonsförare skulle avtrubbas i sin uppmärksamhet och försiktighet om fotgängarna allmänt använder reflexer kan tyckas bestickande men är inte mer relevant än risken för att motorfordonsförare skulle bli oförsiktigare om sin egen säkerhet om de använder bilbälte eller hjälm. Resonemanget skulle ju också innebära att man inte heller skall propagera för frivillig användning och kan därför inte tillmätas någon som helst betydelse.

En generell lag om skyldighet för fotgängare att bära reflex eller lykta på väg i mörker skulle emellertid innebära ett utomordentligt ingripande i hela befolkningens rörelsefrihet såväl inom som utom tätorterna. Det måste ifrågasättas om inte detta vore större våld än nöden kräver. De siffror utredningen anför beträffande skadade och dödade fotgängare under mörker är knappast adekvata, när det gäller att bedöma reflexernas betydelse i och utom tätort. Man kan nämligen med fog ifrågasätta om avsaknaden av reflexer bidragit till inträffade skadefall i samma utsträckning i tätorterna som utom dessa. Körning med halvljus i dessa och en successivt förbättrad gatubelysning är båda faktorer, som kan minska reflexens betydelse i tätorterna. Det är främst på mörka landsvägar som de har sin stora betydelse, vilket inte behöver närmare utvecklas och det är där som såväl motorfordonsföraren som fotgängaren har största behovet av detta skadeförebyggande hjälpmedel.

Att hänföra skyldigheten att bära reflex till olika grader av vägbelysning synes innebära en komplikation. Erfarenheten visar att begrepp som "väg med tillfredsställande belysning" föranlett en mängd tolkningsvårigheter. Skyldigheten att bära reflex eller lykta synes därför böra gälla gående, som ej färdas på särskild gångbana. Under alla förhållanden kan

det vara lämpligt att starta med en sådan differentiering för att elter kunna erfarenheter eventuellt utvidga skyldigheterna.

I yttrande över Nordiska trafiksäkerhetsrådets rapport 2 "Bilbelter" anförde M bl. a.

att M kan acceptera en bältesplikt betingad av att förbundet ser en möjlighet att härigenom minska antalet dödsolyckor och lindra personskadorna för passagerare och förare samt att motsvarande tankegångar med fog kan göras gällande beträffande fotgängares skyldighet att i vissa fall bära reflex. M anser därför att skyldighet snarast införes för gående, som under mörker ej begagnar särskild gångbana, bära reflex eller tänd lykta.

Under arbetet med remissyttrandet över rapporten "Bilbelter" fann M att en svensk undersökning rörande fordonsförarens inställning till obligatorisk bältesanvändning saknades medan attitydundersökningar genomförts i såväl Danmark och Finland som Norge. Med anledning härav har M i månadsskiftet oktober—november 1973 låtit SIFO genomföra en undersökning av inställningen i Sverige till bl. a. en bälteslag och ett obligatoriskt användande av reflexbricka.

Den fråga som ställdes när det gällde användning av reflexbricka var:

Det har diskuterats att den som under mörker går på väg utan att använda särskild gångbana, enligt lag skall bära reflex eller tänd lykta.

Tycker ni att det är ett mycket bra förslag, ganska bra förslag, ganska dåligt förslag eller mycket dåligt förslag?

Resultatet ger vid handen att 98 procent av de tillfrågade anser förslaget vara "mycket bra" eller "ganska bra".

Rapporten bifogas (*här ej tryckt*).

Motormännens riksförbund

tillstyrker Nordiska rådets rekommendationer till Nordiska ministerrådet att gemensamma nordiska bestämmelser införs om användande av reflex eller tänd lykta vid gång i mörker

hävdar att begreppet "tillfredsställande belysning" skall utgå och

kräver att formuleringen skall vara "den som under mörker färdas gående på väg utan särskild gångbana skall vara skyldig bära reflex eller tänd lykta".

Stockholm den 11 september 1974

Motormännens riksförbund

Hans G. Falk

Verkst. direktör

Sven Gustafsson
Informationschef

Kungl. automobil klubben (KAK):

Det väckta förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att införa gemensamma nordiska bestämmelser om användning av reflexanordning eller lykta vid gång i mörker på dåligt upplyst väg tillstyrkes i princip av KAK.

KAK vill dock erinra om att MSD i sitt yttrande över inom trafiksäkerhetsverket år 1972 utarbetad "PM med förslag till målsättning för arbetet för ökad trafiksäkerhet" konstaterade att hänförelsen av skyldigheten att bära reflex till olika grader av vägbelysning synes innebära en komplikation. Erfarenheten visar att begrepp som "väg med tillfredsställande belysning" föranlett en mängd tolkningssvårigheter. Skyldigheten att bära reflex eller lykta synes därför bära gälla gående som ej färdas på särskild gångbana.

Utformningen av lagbestämmelserna samt eventuella undantagsbestämmelser, straffpåföljd m. m., inom de olika länderna bör givetvis bli föremål för närmare utredning. KAK har givetvis intresse av att medverka i detta arbete.

Stockholm den 1 oktober 1974

Kungl. automobil klubben

J.-O.Lysell

Generalsekreterare

Motorförarnas helnykterhetsförbund (MHF):

MHF delar den i medlemsförslaget framförda uppfattningen att en obligatorisk bestämmelse skulle göra gångtrafikanterna mer medvetna om nödvändigheten av att bära reflex eller lykta i mörker. De gående hör till trafikens mest oskyddade trafikanter och förorsakas ofta skador även vid sammanstötningar med fordon med låg fart.

Frågan om skyldighet att bära reflexer aktualiseras av att den i Sverige i tidigare gällande trafikförordning intagna rekommendationen icke medtagits i nu gällande vägtrafikkungörelse. Anledningen uppges vara att NVK uttalat att ej tvingande regler icke bör finnas i trafiklagstiftning och att bestämmelser om reflexer på gående inte bör göras tvingande och straffsanktionerade utan att problemet i första hand bör lösas propagandavägen. Då ändringarna av trafikreglerna i Sverige icke i eljest vanlig ordning föregicks av remissförfarande gavs MHF icke tillfälle att framföra invändningar.

I Sveriges riksdag framfördes 1973 tre motioner med yrkanden att bestämmelser skulle införas, innebärande skyldighet för gångtrafikanter att i mörker bära reflexanordning eller lykta. Utskottet erinrade om

att tidigare utredningar icke ansett sig kunna förorda att tvingande bestämmelser om reflexanordningar infördes. Motionerna avstyrktes därför, men utskottet underströk vikten av att propagandaverksamheten på området bedrevs med all kraft. Riksdagen följde utskottet.

I ett remissyttrande 1972 över ett förslag från trafiksäkerhetsverket om skyldighet för fotgängare att bära reflex eller lykta vid färd på väg i mörker anför MHF tillsammans med andra motororganisationer bl. a. följande.

Effekten ur synbarhetssynpunkt är ovedersäglig. För motorfordonsförarna är detta av mycket stor betydelse och därför ett bestämt önskemål. För fotgängarna utgör det en ökad personlig säkerhet.

En generell lag om skyldighet för fotgängare att bära reflex eller lykta på väg i mörker skulle emellertid innebära ett utomordentligt ingripande i hela befolkningens rörelsefrihet såväl inom som utom tätorterna. Det måste ifrågasättas om inte detta vore större våld än nöden kräver. De siffror utredningen anför beträffande skadade och dödade fotgängare under mörker är knappast adekvata, när det gäller att bedöma reflexernas betydelse i och utom tätort. Man kan nämligen med fog ifrågasätta om avsaknaden av reflexer bidragit till inträffande skadefall i samma utsträckning i tätorterna som utom dessa. Körning med halvljus i dessa och en successivt förbättrad gatubelysning är båda faktorer, som kan minska reflexens betydelse i tätorterna. Det är främst på mörka landsvägar som det har sin stora betydelse och det är där som såväl motorfordonsföraren som fotgängaren har största behovet av detta skadeförebyggande hjälpmedel.

Att hänföra skyldigheten att bära reflex till olika grader av vägbeslysning synes innebära en komplikation. Erfarenheten visar att begrepp som väg med tillfredsställande belysning föranlett en mängd tolkningssvårigheter. Skyldigheten att bära reflex eller lykta synes därför böra gälla gående, som ej färdas på särskild gångbana. Under alla förhållanden kan det vara lämpligt att starta med en sådan differentiering för att efter vunna erfarenheter eventuellt utvidga skyldigheten.

MHF tillstyrker förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att införa gemensamma nordiska bestämmelser om obligatorisk användning av reflexanordning eller lykta för gående. Med hänvisning till ovanstående förordar MHF att uttrycket "på dålig upplyst väg" utbytes mot "som i mörker ej färdas på särskild gångbana".

Stockholm den 30 september 1974

Motorförarnas helnykterhetsförbund

Valeri Surell

Verkst. direktör

Olle Fermefors

Folksam:

Folksam anser att reflexanordning for fotgângare ár en värdefull och bra säkerhetsanordning som vid obligatorisk användning skulle minska antalet mørkerolyckor. Vi bedömer att även ett obligatorium skulle kräva i stort sett samma mängd information som under nuvarande förhållanden för att uppnå en god efterlevnad. Ett obligatorium kräver också viss kontroll. Vi bedömer det tveksamt att kriminalisera ett beteende som sannolikt inte kan övervakas i tillfredsställande omfattning. Det kan få en menlig inverkan på den allmänna lagefterlevnaden.

Folksam förordar därför nuvarande regler som innehåller bestämmelser för användande av reflexbricka i form av rekommendation. En effektiv information om riskerna under mørker för gående och bilister bör leda till ökad användning av reflexbrickor utan att ett obligatorium behöver införas.

Stockholm den 26 september 1974

Folksam

Knut Lindberg

BILAGA 3**I efterhand inkommet yttrande****N o r g e****Forbrukerrådet:**

— — — Saken ble behandlet på Rådets møte 6. desember, og mot én stemme ble det fattet følgende vedtak:

Forbrukerrådet har vurdert medlemsforslaget om obligatorisk anvendelse av refleksanordninger for fotgjengere, og Rådet vil innledningsvis bemerke at en er enig i at bruk av refleks har en positiv betydning fra et trafikksikkerhetssynspunkt i dagens trafikmiljø. Uten at Rådet kan vise til tallmateriale har en det inntrykk at refleks fortsatt bare nyttes i begrenset utstrekning her i landet. Rådet vil derfor i prinsippet støtte tiltak som kan bedre disse forhold.

Rådet er imidlertid i tvil om et straffesanksjonelt påbud er et adekvat virkemiddel i så henseende. En viser i denne forbindelse til uttalelse fra Forbruker- og administrasjonsdepartementet av 9. september 1974, som Rådet i det vesentlige kan slutte seg til. En mellomløsning i form av et påbud som ikke er belagt med straff er selvsagt mulig, men også dette gir etter Rådets oppfatning grunnlag for motforestillinger. Foruten de rent prinsipielle synspunkter departementet har pekt på mot en slik løsning, vil en overtredelse av påbudet kunne få erstatningsrettslige kon-

sekvenser. Rådet kan ikke se at dette uten videre vil være rimelig under henvisning til at fotgjengere som for øvrig opptrer i samsvar med regelverket, ikke representerer de primære faremomenter i trafikkbildet. Her kommer også det forhold inn at påbud om bruk særlig vil få virkning for de svakere samfunnsgruppene. En tenker her på barn, gamle og enkelte grupper funksjonshemmede som står dårlig rustet til dels å gjøre seg kjent med og forstå betydningen av offentlige påbud. I tillegg kan et påbud tenkes å føre til en svekket aktsomhetsgrad hos bilførerne, hvilket er betenkelig.

På bakgrunn av det som her er anført, er Rådet derfor av den oppfatning at en prinsipalt bør benytte andre virkemidler enn påbud for å øke bruken av refleksanordninger her i landet.

En tenker her i første rekke på økt bruk i forbindelse med merking, da enten slik at selve plagget utstyres med eller at refleksanordninger følger med ved kjøp.

Videre er Rådet av den oppfatning at distribusjonen av refleksanordninger bør kunne organiseres atskillig bedre enn hva tilfellet synes å være i dag. Således vil en peke på at slikt utstyr burde være vanlig tilgjengelig i detaljhandelen.

Under enhver omstendighet vil Rådet understreke viktigheten av at egenskapen/kvaliteten på refleksanordningene utvikles slik at refleksvirkningen ikke svekkes ved ugunstig værforhold og ved vedlikehold av plagget.

Svein Fakset stemte for medlemsforslaget om obligatorisk bruk av refleksanordninger.

Oslo, 9. desember 1974

For Forbrukerrådet
Bjørn Gulbrandsen
Direktør

Rolf Biørnstad
Avd.leder

Medlemsförslag

om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätten

(*Väckt av K. B. Andersen, Poul Dam, Lars Lindeman, Grethe Lundblad och Sture Palm*)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordkalottkommittén har genom skrivelse den 8 januari 1974 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Föreningarna Nordens Förbund:

Förbundet vill inledningsvis konstatera, att de skillnader vad gäller rätten att fritt röra sig i skog och mark som finns i de nordiska länderna stundom kan vara till ett hinder under nordbors resor inom Norden. En utveckling mot en större enhetlighet i de nordiska ländernas lagstiftning skulle sannolikt verka stimulerande på den nordiska reseverksamheten och öka medvetenheten om de nordiska naturresursernas värde. Det finns skäl förmoda att de enhetliga nordiska bestämmelserna om allemansrätt vilka efterlyses i medlemsförslaget skulle kunna vara ett verkamt medel för att göra de nordiska ländernas naturrikedomar lättare tillgängliga för flera.

Enligt nu rådande regler synes den i Finland och Sverige förekommande allemansrätten vara den mest långtgående i Norden. Det framstår därför som ett önskemål att den grundfilosofi som ligger bakom denna allemansrätt utvidgas till att bli giltig också i övriga länder. Samtidigt är det viktigt att framhålla, att den relativa frihet som allemansrätten innebär också måste innebära förpliktelser att ta sådana hänsyn att inte otillbörlig förslitning av naturen sker.

Ett område där man kunnat konstatera att risker kan föreligga för skador i naturen gäller körning i terräng med motordrivet fordon. Det är enligt förbundets mening viktigt, att man vid ett eventuellt införande av enhetliga bestämmelser om allemansrätt skapar garantier för att inte naturen kommer till skada genom sådana fordon.

En annan fråga gäller riskerna vid ett industriellt utnyttjande av naturen, t. ex. vid bärplockning. Förbundet vill därvid framföra den synpunkten, att eventuella framtida nordiska bestämmelser om allemansrätt måste tillgodose syftet att skydda naturen mot ett sådant utnyttjande.

Under återopande av vad som här framhållits ber Föreningarna Nordens Förbund att få tillstyrka det översända medlemsförslaget.

Stockholm den 31 oktober 1974

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Ake Landqvist

Sekreterare

D a n m a r k

Miljøministeriet:

Retsgrundlaget for almenhedens færdsel i landskabet i Danmark har haft en væsensforskellig karakter fra det, der har været gældende i de andre nordiske lande, der i denne henseende er baseret på den såkaldte allemandsret. En lignende allemandsret kan have eksisteret i Danmark tidligere, men uanset dette blev under samfundsudviklingen i forrige århundrede udgangspunktet for lovovervejelserne, at grundejerne skulle kunne afspærre deres arealer også for andres uskadelige færdsel. Mark- og vejfredsloven af 1872 gav i overensstemmelse hermed grundejere ret til at forbyde anden mands færdsel på sine jorder.

Med dette udgangspunkt er udviklingen i 1900-årene overvejende gået i retning af at lette mulighederne for almenhedens adgang, idet omfanget af de én gang accepterede rettigheder for grundejerne til at afspærre deres arealer i flere tempi er taget op til overvejelse. De lovbestemmelser, der har tilsigtet at lette almenhedens adgang til landskabet, har været koncentreret omkring naturfredningsloven, mens på den anden side mark- og vejfredsloven ved revisionen i 1953 er blevet skærpet eller præciseret.

Det sociale sigte med naturfredningsbestræbelserne har altid været et væsentligt led i dansk naturfredningslovgivning. Det blev, som det fremgår af redegørelsen i medlemsforslaget, markeret allerede i naturfredningsloven af 1917 bl. a. ved, at der herved blev åbnet adgang til skove og udyrkede arealer tilhørende stat og kommune. Ved naturfredningsloven af 1937 gennemførtes en almindelig regel om almenhedens adgang til at færdes til fods langs strandbredderne.

Spørgsmålet om almenhedens adgang til landskabet blev siden taget

op på et bredere grundlag af den i 1961 nedsatte naturfredningskommission, som afgav betænkning i 1967, jfr. betænkningens kap. XX, s. 311 ff. Denne betænkning dannede udgangspunkt for en række bestemmelser i kap. VIII i det forslag til en lov om naturfredning, som herefter blev udarbejdet og med en række ændringer vedtaget af folketinget i 1969, jfr. nu bekendtgørelse nr. 445 af 1. oktober 1972 af lov om naturfredning.

Ved de herved gennemførte nye bestemmelser i naturfredningsloven om almenhedens færdsel og ophold i naturen, blev den ved naturfredningsloven af 1937 gennemførte generelle adgang til færdsel til fods på strandbredderne udvidet til også at omfatte ret til kortvarigt ophold og badning (§ 54). Endvidere blev den hidtidige adgang til offentlige skove udvidet til også at omfatte færdsel og ophold i private skove på 5 ha eller areal, hvortil der fører offentlig vej eller sti (§ 55), ligesom der blev institueret en adgang til færdsel til fods og kortvarigt ophold på private udyrkede arealer, hvortil der fører offentlig vej eller sti m. v., og som ikke i deres helhed er forsvarligt hegnede (§ 56).

Herudover gælder fortsat mulighederne for gennem rejsning af en fredningssag efter naturfredningslovens kap. III eller ved offentlig erhvervelse, jfr. lovens § 61, at opnå offentlig adgang til et konkret areal, hvor der måtte være særligt behov herfor. I denne forbindelse kan også nævnes den i 1972 gennemførte lov om erhvervelse af fast ejendom til fritidsformål (lov nr. 230 af 7. juni 1972), hvorefter staten kan erhverve fast ejendom, som det har betydning at råde over til fremme af befolkningens rekreative interesser.

Endelig findes der enkelte andre generelle regler om almenhedens færdsel på visse arealer, jfr. lov nr. 84 af 25. marts 1961 om bekæmpelse af sandflugten, § 6, der hjemler, at klitmyndighederne kan give offentligheden adgang til fods og ophold af kortere varighed på de efter loven fredede strækninger, og vandløbsloven (lovbekendtgørelse nr. 523 af 26. september 1973) § 3 stk. 4. hvorefter det er tilladt alle og enhver at sejle på fælles vandløb, d. v. s. vandløb der ejes af flere, med robåde o. lign. små fartøjer, medmindre sejladsen bevisligt er til skade eller væsentlig ulempe for anden mands jagt, fiskeri, rørskær el. lign.

Som nævnt er de nuværende danske regler baseret på en kommissionsbetænkning af nyere dato. Uanset dette vil det dog være af interesse at få belyst retstilstanden i de nordiske lande, der uanset noget forskellige naturforhold har en fælles interesse for beskyttelsen og for benyttelsen af naturen.

Man kan derfor anbefale, at der iværksættes en undersøgelse som foreslået.

Man skal endvidere i overensstemmelse med medlemsforslaget anbefale, at det i samme forbindelse undersøges, hvorvidt der er mulighed for at gennemføre en yderligere harmonisering.

Det bemærkes, at der for tiden som et led i arbejdet på miljøområdet

under nordisk ministerråd foregår et udredningsarbejde, som tager sigte på at tilvejebringe ensartede regler om færdsel i landskabet med visse arter af køretøjer som f. eks. snescootere, og at det eventuelt vil være hensigtsmæssigt at knytte den undersøgelse, som medlemsforslaget går ud på, til dette arbejde.

Det tilføjes, at handelsministeriet, justitsministeriet og indenrigsministeriet i de i sagens anledning afgivne udtalelser har anført, at man ikke har bemærkninger til det ovennævnte medlemsforslag.

Man har samtidig hermed anmodet landbrugsministeriet om direkte til udenrigsministeriet at fremsætte de bemærkninger, som det ovennævnte måtte give landbrugsministeriet anledning til.

Man vedlægger til orientering en i sagens anledning indhentet udtalelse fra Dansk Skovforening og direktoratet for statsskovbruget (*se nedan*).

Handelsministeriet, justitsministeriet og indenrigsministeriet er herfra underrettet om foranstående.

København, den 29. november 1974

P. m. v.

E. b.

Viggo Nielsen
Kontorchef

Direktoratet for statsskovbruget:

— — — skal direktoratet udtale følgende, idet henvises til skrivelse af 25. okt. 1974 fra Dansk Skovforening (*se nedan*).

Skovdirektoratet synes i almindelighed, at det er ønskeligt at ensrette den nordiske lovgivning mest muligt. Imidlertid må man give Dansk Skovforening medhold i, at forholdene i Danmark i heromhandlede sag er væsentlig anderledes end i de øvrige nordiske lande, idet der i Danmark for det første ikke forekommer "vildmark" (uden for Grønland), og idet både drykningsintensiteten og folkemængden pr. arealenhed her er større, medens omvendt landskabets dimensioner er mindre. I det omhandlede forslag om at indføre allemandsretten også i Danmark argumenteres med det øvrige Europas voksende behov for fritidsområder, men opmærksomheden henledes på, at Danmark på grund af sin geografiske beliggenhed må antages i særlig grad at blive mål for mellemeuropæeres besøg og benyttelse, særlig i de søndre og vestre dele af landet, hvilket allerede i dag er tilfældet.

Det var disse forhold, der i 1969 ved drøftelsen af allemandsrettens evt. indførelse i Danmark blev årsag til, at man i naturfredningsloven ikke gik så vidt som i det øvrige Norden, men kun tillagde almenheden en noget begrænset færdselsret i de private skove m. m.

Hvad særlig angår jagten, er det en kendsgerning, at der i de offentlige danske skove, hvor allemandsretten må siges at råde, er mindre vildt end i mange af de private skove, hvori jagten gennem udleje ofte er en væsentlig indtægtskilde.

Klampenborg, den 11. november 1974

H. Frølund

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 15 juli 1974 forklarat icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Frederiksberg kommune har i skrivelse den 28 november 1974 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 22 november 1974 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Centralforeningen af "Tolvmandsforeninger" og større Landbrugere i Danmark:

Idet vi henviser til udtalelsen af 25. oktober d. å. fra Dansk Skovforening (*se nedan*), som vi har givet vor tilslutning til, skal vi stærkt advare mod, at offentligheden gives forøget adgang til det åbne land.

På de dyrkede arealer, der i Danmark udgør en forholdsvis stor andel af det totale areal, vil offentlighedens adgang medføre såvel driftsmæssige problemer som direkte skader på afgrøder, indhegninger o. s. v.

På de beskedne udyrkede arealer, der findes i landet, vil offentlighedens frie adgang kunne medføre meget omfattende og uoprettelige skader på faunaen.

Danmark adskiller sig i både topografisk og økologisk henseende afgørende fra de øvrige lande, hvilket gør en sammenligning urealistisk. Arealerne udnyttes langt mere intensivt i Danmark og påkalder sig næsten slet ikke vintersportsmæssig interesse — og vel heller ikke helt så stor naturmæssig interesse.

Set fra et jordbrugsmæssigt synspunkt — og under hensyn til den danske fauna — kan det skitserede forslag fra Nordisk Råd om ensartede nordiske regler om allemandsret absolut ikke anbefales.

København, den 25. november 1974

Tolvmandsforeningerne

P. Vejby Sørensen

Dansk Skovforening:

Dansk Skovforening må fraråde, at der foretages ændringer i de nu gældende danske bestemmelser vedrørende almenhedens færdsel i det åbne land.

Forslaget indledes med, at de nordiske lande råder over store, endnu urørte naturområder, der kan betegnes som Europas sidste vildmarker. Og forslaget slutter med, at det henstilles, at der søges tilvejebragt ensartede nordiske bestemmelser om almenhedens ret med det formål at give befolkningen øgede muligheder for frit at færdes i skov og mark. Hvis forslaget blev taget til følge, ville dette i første række indebære en væsentlig udvidelse af almenhedens ret til i Danmark at færdes i det åbne land.

Forslaget bygger på en forudsætning om ensartede naturforhold i de nordiske lande — en forudsætning, som ikke er til stede.

I Norge, Sverige og Finland findes både absolut og relativt meget betydelige skovområder, der i vidt omfang henligger i naturtilstand. I Danmark udgør det skovbevoksede areal kun 11 % af landets samlede areal. I Norge, Sverige og Finland findes dels i bjergegne, dels i de nordlige områder store ubevoksede områder, der henligger i det væsentlige uudnyttede. I Danmark findes der af tilsvarende områder stort set kun de forholdsvis smalle, ubevoksede kystområder og et beskedent areal bestående af udyrkede enge og ubevoksede, udyrkede småøer. De tidligere hedeområder i Jylland er så godt som forsvundet.

Skovene

Det danske skovområde er ikke alene langt mindre i forhold til landets udstrækning og indbyggerantal end i de øvrige nordiske lande. Skovbruget har i alt væsentligt en anden karakter. I Danmark fornys skovene efter borthugst af samlede afdelinger ved nyplantning. Af hensyn til omkostningerne herved sker dette hyppigst i forbindelse med indhegning til beskyttelse af de unge planter mod vildtskade. En almindelig adgang til færdsel i skovene ville medføre økonomisk overordentlig tyngende tab for ejerne, dels ved publikums direkte beskadigelse af

plantningerne. dels ved omfattende vildtskader som følge af at led til de nævnte indhegninger i meget vidt omfang vil blive efterladt åbne.

Der finder i de danske, privatejede skove en intensiv vildtpleje sted med henblik på opnåelse af jagtindtægter, der er af væsentlig betydning for skovenes økonomi. En almindelig færdselsret ville på grund af den heraf følgende forstyrrelse både i yngletiden og i jagttiden medføre betydelige tab.

Landbrugsområdet

Hele dette er intensivt udnyttet, og en færdselsret for almenheden ville medføre væsentlige økonomiske tab for ejerne. Der kan gå år imellem, at jorden i Danmark om vinteren er dækket af sne ud over ganske korte perioder, og en regel som den norske, hvorefter der er en ret til færdsel på dyrket jord om vinteren ville være uden forbindelse med de reelle forhold — også fordi terrænet i alt væsentligt er uegnet til vintersport.

Udyrkede arealer

Disse områders meget beskedne udstrækning har i Danmark medført, at det fugleliv, der knytter sig til områder af denne art, er stærkt koncentreret. således at yderligere uro på disse områder ville være til ubødelig skade for den pågældende del af landets fauna. Dette gælder dels de stedlige arter på grund af forstyrrelse i yngletiden, dels trækfugle fra Norge, Sverige og Finland, der benytter disse områder som de sidste, anvendelige rasteplasser i Danmark.

Spørgsmålet om almenhedens adgang til færdsel i naturen er i Danmark sidst behandlet i forbindelse med lov om naturfredning nr. 314 af 18. juni 1969. Denne lov blev til efter et indgående kommissionsarbejde, der resulterede i en omfattende betænkning fra 1967. Betænkningen indeholder en indgående fremstilling af de i de andre nordiske lande gældende, vidtgående regler om almenhedens ret til færdsel i naturen. Uanset at der først i kommissionen og derefter i folketinget var en væsentlig interesse for at udvide almenhedens adgang til færdsel i naturen, fandt man det på grund af Danmarks fra de øvrige nordiske lande helt afvigende situation ikke muligt her i landet at indføre regler, svarende til reglerne i de øvrige nordiske lande.

Med hensyn til de ubevoksede kyster blev der givet almenheden en almindelig ret til færdsel og kortvarigt ophold — herunder badning — samt ret til at have båd uden motor liggende på stranden. For de ubevoksede kysters vedkommende er færdselsretten således i Danmark formentlig af samme omfang som almenhedens almindelige ret i de øvrige nordiske lande.

For skovenes vedkommende er stillingen den, at 32 % af skovarealet tilhører staten, kommuner og offentlige stiftelser, og i disse skove er der i princippet fuld adgang for almenheden til færdsel og ophold. For de

resterende 68 % af skovarealet, der er privatejet og for hvis vedkommende der som ovenfor anført foreligger afgørende hensyn til ejernes økonomi, blev der ved naturfredningsloven af 1969 — bortset fra de helt små skovparceller — tilladt almenheden ret til gående færdsel og kortvarigt ophold i dagtimerne på de eksisterende veje. Efter at lovens bestemmelser nu har været gældende i godt 5 år, mener Dansk Skovforening at kunne udtale, at denne nye færdselsret, netop fordi den er begrænset til de eksisterende veje og dagtimerne, ikke har medført ulemper eller tab af afgørende karakter. En udvidelse af færdselsretten, således at almenheden frit kan færdes og opholde sig overalt i skoven, ville som ovenfor anført medføre meget væsentlige tab for skovejerne.

For landbrugsområdet blev der ikke hjemlet nogen færdselsret eller opholdsret.

Med hensyn til de udyrkede arealer bortset fra de ubevoksede kyststrækninger blev der ved loven af 1969 givet almenheden adgang til færdsel og kortvarigt ophold, medmindre det pågældende areal er forvarsligt hegnet. Efter de oplysninger, Dansk Skovforening har indhentet, har man i den forløbne tid konstateret, at udøvelsen af denne færdselsret mange steder har udgjort en alvorlig trussel mod fuglelivet, og man mener at have konstateret en stigende tendens til, at lovens bestemmelser, hvorefter der kan gøres undtagelser fra færdselsretten, bliver anvendt.

Sammenfattende skal Dansk Skovforening udtale, at en direkte sammenstilling af på den ene side Danmark og på den anden side de øvrige nordiske lande i denne henseende ikke er mulig. Så godt som hele det danske landskab må ved en sammenligning betragtes som det, der i Norge betegnes som "inmark". Hele spørgsmålet om almenhedens adgang til færdsel har for få år siden været indgående behandlet og fastlagt i en omfattende lovgivning. Erfaringerne vedrørende denne lovgivning tyder på, at de gældende regler er acceptable for de privatejede skove og de ubevoksede kyststrækninger, medens der — som det måtte forventes — har vist sig uheldige virkninger for så vidt angår de meget begrænsede øvrige udyrkede arealer. Den danske natur er på grund af de her beskrevne forhold meget sårbar og vil ikke kunne tåle et yderligere tryk forårsaget af offentlig færdsel. For de privatejede skoves vedkommende ville en udvidelse af almenhedens færdsel medføre meget alvorlige økonomiske konsekvenser for ejerne. Det samme er tilfældet for landbrugsområdet.

København, den 25. oktober 1974

Dansk Skovforening

Iakob Estrup

Ole Fog

Danmarks Naturfredningsforening:

— — — skal Danmarks Naturfredningsforening udtale, at man gerne ser en koordinering af allemandsret-begrebet inden for de nordiske lande.

Det skal dog bemærkes, at ved naturfredningsloven af 18. juni 1969 har man i vidt omfang tilgodeset almenhedens muligheder for færdsel og ophold i naturen.

Samtidig må man have for øje, at den i Danmark meget intensive landbrugs- og skovdrift samt det store pres, der allerede i dag er på vore i udstrækning ret små naturlokaliteter, kan motivere noget strammere regler for allemandsretten.

København, den 30. oktober 1974

P. f. v.

Hans H. Sune Ebbesen

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF):

Dansk Ungdoms Fællesråd er i princippet enig i, at retten til at færdes frit i naturen skal respekteres, men at man dette til trods alligevel finder det meget vanskeligt at gennemføre forslaget på grund af de nordiske landes forskellighed på mange områder.

Dansk Ungdoms Fællesråd har haft forslag nr. A 427/j ude til behandling i de af medlemsorganisationerne, som specielt beskæftiger sig med friluftsliv og fritidsbeskæftigelse i naturen.

Dansk Ungdoms Fællesråd

Jens Clausager

Generalsekretær

Det danske Hedeselskab har i skrivelse den 26 september 1974 förklarat sig icke finna anledning till att kommentera förslaget.

Finland**Justitieministeriet¹:**

För närvarande gäller i de nordiska länderna jämförelsevis oenhetliga regler och bestämmelser om allmänna rättigheter att använda na-

¹ Yttrandet översatt från finska.

turen, varom i samband med friluftslivet benämningen allemansrätten användes. Med allemansrätten avses den envar tillkommande rätten att oberoende av fastighets ägande eller besittande fritt färdas i naturen till fots, på skidor, med cykel och med dessa jämförbart sätt, att tillfälligt vistas på mark i annans ägo samt att plocka naturbär, svampar och blommor.

På vatten avser allemansrätten rätt att röra sig på vattendrag där detta är öppet, att simma, att ösa vatten för hushållsbruk samt i viss utsträckning även rätt att idka fiske bl. a. med metkrok.

I Danmark är allemansrätten mera begränsad i jämförelse med de övriga nordiska länderna. Stadganden om allemansrätten ingår i vissa gamla landskapslagar samt i synnerhet i den år 1969 stiftade naturskyddslagen genom vilken allemansrättens område utvidgades.

I Norge gäller sedan 1957 en friluftslag (Friluftslöven av den 28 juni 1957), som innehåller utförliga bestämmelser om allemansrätten, vilka man redan före friluftslagens ikraftträdande ansåg vara rättigheter som tillkommer medborgarna med stöd av sedvanerätten. Ytterligare ingår bl. a. i vattenlagstiftningen regler om allemansrätten.

I Sverige anser man sedan gammalt, att medborgarna med stöd av sedvanerätten och diverse lagstadganden tillkommer tämligen omfattande rättigheter att utnyttja naturen på det i allemansrätten avsedda sättet. Till exempel i naturvårdslagen som trädde i kraft år 1964 (Naturvårdslagen 11.12.1964) har man låtit ingå diverse stadganden, vilkas ändamål är att skydda och förbättra möjligheterna att utnyttja allemansrätten genom att i vissa fall begränsa jordägarens rätt att genom inhägnad m. m. hindra människor att röra sig i naturen på sådana områden där allemansrätten bör gälla. Härförutom har man framlagt förslag om intagande av positiva stadganden om allemansrätten i lagstiftningen. De senaste förslagen ingår i det vid 1974 års början avgivna betänkandet av naturvårdskommittén (Naturvård, I 1974). Förslaget innebär bl. a. att man i naturvårdslagen intar en inledande paragraf, enligt vilken naturen utgör en nationell tillgång som bör skyddas och vårdas. Ytterligare stadgades det att rätten att fritt röra sig i naturen bör respekteras, varförutom noggrannare bestämmelser skulle meddelas om allemansrätten så att omfånget av allemansrätten utvidgas genom att i lagen låta ingå diverse begränsade bestämmelser som angår jordägare.

I Finland liknar situationen i mycket hög grad den i Sverige. Allemansrätten grundar sig närmast på sedvanerätten och till vissa delar på gamla lagstadganden. För vattenområdenas vidkommande ingår i 1961 års vattenlag (Vattenlag 19.5.1961/264) emellertid utförliga stadganden om allemansrätten. I samband med stiftandet av lagen om friluftsliv (13.7.1973/606), som trädde i kraft år 1973, behandlades frågan om att låta stadganden angående allemansrätten ingå i lagen även för

jordområdenas vidkommande. Bl. a. den kommitté, som förberedde lagen om friluftsliv, föreslog att stadganden skulle införas i lagen. I regeringens senaste proposition, som ledde till lagstiftning, förekom dessa emellertid inte. Även om stadgandena om allemansrätten utelämnades från lagen, antog riksdagen i samband med lagens stiftande en kläm, vari riksdagen uttalade följande:

När riksdagen antar lagen konstaterar den, att rätten att allmänt utnyttja jord och vatten, d. v. s. varmansrätten, som medborgarna i vårt land sedan urminnestider har haft, bibehålles i den form den fått på basen av allmänt accepterad landssed och olikartad lagstiftning, även om stadganden i saken ej har intagits i lagen om friluftsliv. Riksdagen förutsätter, att Regeringen ser till, att samhällsplaneringen, byggnadsverksamheten och jorddispositionen ordnas så, att möjligheter att utgående från varmansrätten utnyttja naturen för rekreationsändamål bibehålls och garanteras.

Därefter har bl. a. kommittén om fritidsområden, som avgett sitt betänkande år 1973, föreslagit, att stadgandena om allemansrätten samt de skyldigheter som de som rör sig i naturen har mot naturen och jordägarna liksom även vissa för jordägarna uppgjorda inskränkningar i fråga om jordens utnyttjande skulle införas i lagstiftningen. Kommittén om fritidsområden har funnit detta viktigt även av den orsaken, att kommittén funnit att hos oss liksom i de övriga nordiska länderna den viktigaste delen av friluftslivet nu och i framtiden kommer att försiggå med stöd av allemansrätten på jord- och vattenområden där de är fria. I jämförelse med friluftsliv i stöd av allemansrätten är friluftsliv på egentliga rekreationsområden, som är utrustade med friluftsverksamhet avsedda anläggningar, trots sin större intensitet av mindre betydelse numerärt. Justitieministeriet har i ett över kommitténs betänkande avgivet yttrande förenat sig om kommitténs uppfattning.

Såsom av det ovan anförda framgår är allemansrätten känd i alla de nordiska länderna. I Norge, Sverige och Finland där naturförhållandena är likartade är rättsläget i stort sett detsamma. I Danmark som med hänsyn till naturförhållandena avviker från de förenämnda länderna är omfånget av allemansrätten och dess användningsmöjligheter något mera begränsade. Stadgandena i den skrivna lagen och i förordningarna är däremot mycket oenhetliga. Av erfarenhet har man kunnat konstatera att avsaknaden av klara stadganden i respektive länder har kunnat ge upphov till oklarhet och oreda samt onödiga stridigheter mellan friluftsmänniskor och jordägare. Då så har kunnat ske till och med mellan det egna landets invånare är det så mycket mera förståeligt och beklagligt att så har kunnat vara fallet även då en friluftsmänniska rört sig i de nordiska länderna utanför sitt lands gränser.

Justitieministeriet anser, att det nordiskt sett vore nyttigt att stadgandena om allemansrätten vore entydiga och allmänt kända. Därför

förordas att man i alla de nordiska länderna försöker förtydliga rättsprinciperna rörande allemansrätten samt bringa dem så effektivt som möjligt till allmänhetens kännedom. Det bör även övervägas huruvida det är möjligt att för de trafikanter som överskrider gränserna genom broschyrer eller på annat sätt redogöra för de inresande för gällande bestämmelser om allemansrätten.

Enligt justitieministeriets uppfattning vore det värdefullt att uppställa sådana samnordiska mål, att trygga allemansrätten i ettvarrt nordiskt land. Detta kunde ske genom en rekommendation enligt vilken allemansrätten i de nordiska länderna borde tryggas så att den med hänsyn till naturförhållandena icke i något land är mindre till omfånget än i ett annat nordiskt land. Ministeriet finner det även betydelsefullt att allemansrätten som en medborgarna tillkommande grundrättighet skulle erkännas i ettvarrt nordiskt lands lagstiftning. Det vore även nyttigt om varje lands lagstiftning i mån av möjligheter och med beaktande av varje enskilt lands särskilda förhållanden kunde erhålla enahanda innehåll utan att de nu gällande rättigheterna för något lands vidkommande skulle begränsas. Med utgående från dessa premisser kan den i medlemsförslaget föreslagna kommissionen anses vara av behovet påkallad.

Då allemansrätten är en de nordiska ländernas medborgare sedan gammalt tillkommande grundrättighet är dess skyddande, tryggande och utvecklande i de olika nordiska länderna särskilt behövt. Justitieministeriet föreslår därför att i varje nordiskt land måtte initieras forskning rörande allemansrätten och dess användning samt att de sålunda erhållna upplysningarna kunde utväxlas mellan länderna. Det organ som drar försorg om forskningsverksamheten kunde samtidigt omhändera den informationsverksamhet om allemansrätten, till vilken i det föregående hänvisats.

Helsingfors den 29 oktober 1974

Matti Louekoski
Justitieminister

Antti Kivivuori
Avdelningschef

Ministeriet för inrikesärendena:

I samband med samhällsutvecklingen förutsätter regleringen av naturens rekreationsanvändning och trygandet av naturens rekreationsanvändningsmöjligheter aktiv verksamhet av samhället. I Finland har rekreationsområdeskommittéen, vilken överlämnade sitt betänkande i november 1973, särledes utförligt granskat rekreationsanvändningen av naturen. I betänkandet har föreslagits förutom stadgandet av en sär-

skild lag för anskaffande och upprätthållande av rekreationsområden även regleringen av allemansrätt samt användningen av denna och förhindrandet av användningen.

Kommittén har skilt granskat utlänningarnas friluftsliv och föreslagit att i Nordiska rådet skulle tas upp frågan om reseavgift samt lagstadgade begränsningar rörande friluftsliv skulle åstadkommas. Enligt de utlåtanden om betänkandet som erhållits bereder ministeriets miljövårdsavdelning ytterligare kommitténs förslag. Kretsen av naturens rekreationsanvändningsrätt har fortsättningsvis blivit allt mindre, som följd av bl. a. strandbebyggelsens spridning, vattendragens förorening, bebyggandet av vägar, tagandet av grus och andra ämnen ur marken samt effektivieringen av skogsvården och avverkningen. Befolkningsökningen och centraliseringen av bosättningen har förorsakat det att friluftsliv som sker med allemansrätt riktar sig allt kraftigare till närheten av bostadscentra. Den internationella turismen, samt den ständiga ökningen av motorfordonstrafiken både på land, på vattenområden och i luften har tillsammans med den i närheten av bostadscentra koncentrerade rekreationsanvändningen av naturen förorsakat både de privata markägarna och det allmänna olägenheter, för vilkas avskaffande har fordrats att innehållet av allemansrätten förtydligas.

Lagstiftningen har tillsvidare innehållit endast i någon mån stadganden vari allemansrätten formligen definieras. I många fall kan innehållet av allemansrätten läsas endast omvänt t. ex. i de brottslagens och polislagens stadganden och bestämmelser vilka förbjuder utomstående på ett visst sätt att använda sig till godo av områden som ägs av andra eller organisering, som rörande viss verksamhet såsom malmletning och jakt, förutsätter att man får röra sig fritt i naturen. Samtidigt har allemansrätten levt och utvecklats i folkets rättsuppfattning och i deras seder. Till den allmänna rätten att använda naturen hör i Finland följande rättigheter:

1. Rätt att röra sig till fots, skidande, på cykel och därmed jämförbara sätt annorstädes än på gårdsplan och sådana ängar, åkrar och planteringar, som kan ta skada eller specialområden på vilka det är på myndigheternas åtgärd eller på skilt givna bestämmelser förbjudet att röra sig. På motsvarande sätt har man rätt att röra sig på vattenområde där, var är öppet vatten, samt på isen.

2. Rätt att tillfälligt uppehålla sig bl. a. att simma och tälta, längre ifrån gårdsplan på sådana områden, var det är tillåtet att röra sig.

3. Rätt att plocka naturens bär och svamp samt blommor där var det är tillåtet att röra sig. Vatten från vattendrag och källor, vilka ej är i någons privata användning har man rätt att ta till hushållsvatten.

4. Rätt att fiska och jaga på särskilda havsområden obegränsat och rätt att meta med några begränsningar i vattenområde i den kommun var vederbörande bor.

Allemansrättens innehåll varierar, såsom det framgår ur det gjorda medlemsförslaget, i de olika nordiska länderna. Ministeriet för inrikes-

ärendena anser, att förenhetligandet av allemansrätten ej får betyda att allemansrätten i Finland skulle bli snävare. Dock borde de undantag, rörande bärplockning, som tillämpas alltfortfarande i vårt lands kommuner i norr, bevaras enligt den lokala befolkningens fördel.

Vad ankommer regleringen av själva allemansrätten samt användningen av denna och användningens möjliga förhindrande, verkar det vara i Finland åtminstone på längre sikt möjligt endast om lagstiftningen kompletteras och görs klarare. Nu då lagen om friluftsliv (606/73) varit i kraft litet över ett år, verkar erfarenheterna peka på det att intagandet av stadganden berörande allemansrätt i lagen borde övervägas på nytt. Sålunda borde i lagen om friluftsliv intas stadganden om rätt att röra sig, vistas, tälta, rätt att ta särskilda naturprodukter osv. likaså stadganden om förbud att uppsätta förbudsskyltar och stängsel vilka förhindrar användningen av allemansrätten och stadganden om de personers skyldigheter som rör sig i naturen. Likaså borde i lagen intas stadganden om skydd av områden som är utsatta för speciell nötning och störningar eller ersättande av de skador vilka uppkommer eller stadganden om förutsättningar att lösa in dessa områden åt samhället. Därtill kunde man gå till väga på så sätt som miljövårdsbrottskommittén föreslagit eller i brottslagen förbjuda å ena sidan den allmänna användningen av naturen, hindra användningen av allemansrätten, å andra sidan missbrukning av dessa rättigheter.

Med ovanstående som grund omfattar ministeriet för inrikesärendena det i Nordiska rådet gjorda medlemsförslaget, men poängterar att som följd av detta ej får vara att allemansrätten skärs ner i Finland. I det utredningsarbete som kommer att göras bör även granskas, hurudant behov och hurudana möjligheter det finns att ställa de utomnordiska turisterna i en annan situation i fråga om allemansrätten.

Helsingfors den 9 september 1974

Heikki Tuominen

Minister för inrikesärendena

Pentti Ruuhonen

Avdelningschef

Jord- och skogsbruksministeriet:

I medlemsförslagets motiveringar konstateras, att allemansrätten i Finland och Sverige är till innehållet i huvudsak likadan. Även i Norge känner man en likartad allemansrätt. Däremot avviker gällande bestämmelser i Danmark i princip avgörande från bestämmelserna i de övriga nordiska länderna. I Danmark är ju den odlade arealen betydligt stor medan det finns rätt litet skogsmark. Denna skillnad i omständigheterna medför, att allemansrätten i Danmark inte kan stadgas lika omfattande

som den till exempel för nuvarande redan är i Finland. Enligt jord- och skogsbruksministeriets uppfattning ser givandet av enhetliga nordiska bestämmelser således icke ut att vårda en realistisk målsättning.

Vidkommande utvidgandet av allemansrättens innehåll, kan man konstatera, att utnyttjandet av sagda rätt redan i dag förorsakas olägenheter på vissa tätt besökta platser. Olägenheterna framkommer bland annat såsom nedskräpning av naturen, slitage av terrängen, förstörelse av plantbestånd och i Lappland till och med såsom försvårande av idkandet av naturliga näringar. För närvarande tillåter allemansrätten i princip all sådan verksamhet på annan tillhörighet till annat än särskilt bruk taget område, varav jordägaren icke åsamkas men eller ekonomiska förluster. Således kunde ett utvidgande av allemansrätten enligt medlemsförslaget enbart betyda, att jordägaren på grund av allemansrätten skulle kunna åsamkas utan ersättningsskyldighet större men än för närvarande. I medlemsförslaget fäster man dock icke uppmärksamhet vid denna sida av saken. I praktiken skulle utvidgandet av allemansrätten betyda ett försvårande av idkandet av jord- och skogsbruk och i Lappland även av renskötsel, fiske och jakt.

Enligt jord- och skogsbruksministeriets uppfattning är utvidgandet av allemansrätten icke ändamålsenligt och icke heller av behov påkallat.

I medlemsförslagets motiveringar hänvisas till de förslag som gjorts av naturvårdskommittén i Sverige. Kommittén har bland annat föreslagit, att stadgandena angående allemansrätten skulle skrivas i lag.

I anledning av detta har jord- och skogsbruksministeriet ingenting att anmärka under förutsättning att man för Finlands del håller sig vid inskrivande av nuvarande praxis. Dock bör man anse, att intagandet i lagstiftning av stadganden med ett innehåll liksom rätten att färdas fritt i naturen skall respekteras, som förenämnda kommitté har föreslagit, inte är lyckat. Fastän det i Finlands lagstiftning också ingår rikligt med stadganden, med närmast av deklarerande natur, för vilkas efterlevnad inga sanktioner förefinns, bör sagda förslag dock anses vara i den mån oklart och, vad innehållet beträffar, för lagstiftning opassligt, att dess intagande i Finlands lagstiftning icke kan anses vara önskvärt.

Sammanfattningsvis konstaterar jord- och skogsbruksministeriet på grund av det ovensagda, att ministeriet icke förordar vidtagande av åtgärder på basen av medlemsförslaget, emedan dess avsikt är att utvidga allemansrätten. En noggrannare utredning av den saken huruvida det är möjligt att i de nordiska länderna ge enhetliga bestämmelser angående ärendet kan däremot vara på sin plats. I fall man vidtar med utredningsarbetet, borde man enligt ministeriets uppfattning samtidigt upptaga till behandling frågan om inskränkningar av utomnordiska resenärs rättigheter. Det är inte ändamålsenligt under den nuvarande mass-turismens tid att den i Mellaneuropa alltmer allmänna uppfattningen om att man i de nordiska länderna fritt får använda naturen för friluftss-

och lägerliv, får befästas. Allemansrätten borde enbart beröra medborgarna i sådana länder som i gengäld bjuder finländare samma rätt.

Helsingfors den 10 september 1974

P. O. Väisänen

Avdelningschef

Jarmo Ratia

Yngre regeringssekreterare

Länsstyrelsen i Lapplands län¹:

De för de nordiska länderna typiska rättigheterna till allmän användning av mark och vatten, de s. k. allemansrättigheterna, har utformats inom ramen för olika allmänt godtagna landsseder och diverse lagstiftningar. Dessa rättigheter är emellertid i Finland i någon mån oklara, emedan de i allmänhet ännu inte skrivits i lagen. Av denna anledning skulle det enligt länsstyrelsens uppfattning vara ändamålsenligt att precisera allemansrätten samt att utveckla densamma på samnordisk grundval.

Länsstyrelsen förenar sig i det av svenska naturvårdskommittén ställda förslaget att allemansrätten får ett positivt uttryck i lagen. Detta torde ha betydelse i synnerhet i Danmark och i Norge samt även i södra Sverige och i södra Finlands skogsområden. Emellertid har man i Lappland uppfattat allemansrätten så pass omfattande, att den genom noggrannare bestämmelser snarare bör inskränkas än utvidgas. Som exempel härpå bör nämnas kommitténs förslag till regler om användning av terränggående motorfordon. Även fri camping och fri rörelse på bl. a. renbetesmarker har föranlett olägenheter, som man borde försöka minska genom noggrannare definiering av allemansrättigheterna. En allvarlig olägenhet inom Lapplands län är nedskräpningen av naturen. Därför bör man också överväga en bestämmelse i nya regler, enligt vilken nedskräpning anses som en straffbar gärning. Vidare anser länsstyrelsen, att känsligheten i Lapplands natur hindrar utsträckandet av allemansrättigheterna till att gälla utlänningar utom nordbor.

Enligt länsstyrelsens åsikt kan man genom planering, nya regler samt genom effektiviserad övervakning och till utlänningar given information minska de olägenheter som åsamkas miljön. Samtidigt kan man också säkerställa bevarandet av den s. k. allemansrätten samt friluftslivet och utflyktsverksamheten inom dess ram.

Rovaniemi den 30 september 1974

Asko Oinas

Landshövding

Olavi Parpala

T.f. inspektör för plane- och byggnadsfunktionen

¹ Yttrandet översatt från finska.

Miljövårdsrådet:

Miljövårdsrådet anser det ändamålsenligt att man på nordisk bas utreder ett förenthetligande av allemansrätten och bestämmelserna om skyldigheter som anknyter till ovannämnda rätt samt behovet av detta.

Helsingfors den 4 november 1974

Raimo Pekkanen
Ordförande

Ilppo Kangas
Generalsekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

Medlemsförslagets hemställen går ut på att Nordiska ministerrådet skulle utreda frågan om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätt i syfte att ge medborgarna ökade möjligheter att fritt få röra sig i skog och mark. Medlemsförslaget kan uppdelas i tvenne frågor, för det första, enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätt, och för det andra, genom dessa bestämmelser skulle en utvidgning av allemansrätten fås till stånd.

Allemansrätten härrör från det gamla nordiska bondesamhället, och innebar främst rätt till färdsel och uppehåll i det då i stort sett väglösa landet. Ett intressant drag av tidigt socialt tänkande spåras i rätten för envar att tillgodogöra sig vissa naturaförnödenheter såsom bär och svamp. Denna rätt kunde givetvis icke utnyttjas av andra än befolkningen i den närmaste omgivningen, främst de egna byborna. Från denna grund har sedan under tidernas lopp utvecklats den grupp sedvanerättigheter som utgör det vi nu kallar allemansrätt. Dessa rättigheter är icke hos oss inskrivna i lag. I princip är sådan färdsel, vistelse och täkt, som icke förbjudits i lag, tillåten för envar. I allemansrätten finns också inbyggd en omständighet, som lätt förbises: den belastade parten, markägaren, får icke tillfogas skada eller nämnvärd olägenhet.

Under de senaste decennierna har levnadsförhållandena i vårt land radikalt förändrats och därmed också förutsättningarna för befolkningen att utnyttja allemansrätten. Av befolkningen bor i detta nu över 2/3 i städer och övriga tätorter. Levnadsstandarden bland tätortsbefolkningen är hög, innehavet av bilar och nöjesbåtar är allmänt och rörligheten därför betydande. Fritiden har gradvis ökat, femdagarsvecka och fyra veckors semester gäller alla löntagare. Intresset för vistelse i skog och mark och särskilt i skärgårdsnatur har under senare år ökat i betydande grad.

Vad som inpå detta sekel varit en allmän rätt för befolkningen har

nu utvecklats till en ensidig rätt för majoriteten — tätortsborna — med motsvarande belastning för minoriteten — landsbygdens och skärgårdens befolkning. Det är icke endast den jordbrukande befolkningen som kommit i kläm, också de på landsbygden s. k. obesuttna har fått se sina bär- och svampställen skövlas och länsas av tätortsborna. Fisket i skärgården störs av snabbgående farkoster utanför lederna och ankrade båtar i snart sagt varje vik. Man kan lätt konstatera en tilltagande irritation bland den bofasta befolkningen, vilken icke förminskas av att standardhöjningen på landsbygden och i synnerhet i skärgården skett i långsamare takt än i tätorterna.

Det vi nu kallar natur är till största delen en kulturprodukt, ett resultat av århundradens ansträngningar och arbete. För att bevaras kräver den fortgående åtgärder, bäst i form av ett kreatursbetonat gårdsbruk. Den pågående avfolkningen på landsbygden och i skärgården hotar just det kulturlandskap, som ger allemansrätten ett reellt innehåll.

Vi har å ena sidan ett stigande rekreationsbehov hos våra egna tätortsbor, i det övriga Norden, i Mellaneuropa, medan å andra sidan vår kanske största tillgång, den levande miljön, hotas av förfall och igenväxning på grund av att den jordbrukande landsbefolkningen i flera avseenden saknar konkurrenskraftiga levnadsbetingelser.

I stället för att utveckla ett motsatsförhållande mellan tätortsbor och markägare skulle det för vardera parten vara fördelaktigt att inordna rekreationsbehovet i landsbygdens näringsliv och hushållning. Fördelarna är ovedersägliga, gårdsbruket får det tillskott i inkomster, som gör det möjligt att fortleva, naturen (kulturlandskapet) får nödig vård och skötsel och tätortsborna garanteras på lång sikt avsevärt bättre möjligheter till rekreation i ren miljö.

Fördelarna begränsar sig naturligtvis inte enbart till lantbrukssektorn. Även för landet som helhet utgör naturen en framtidstillgång av sådant värde, att vi under inga omständigheter har råd att upplåta den till gratis tummelplats för vår världsdels rekreationsbehov. De som sysslar med turism i detta land, har redan nogsam fått erfara följderna av alltför frikostigt marknadsförda löften.

För Åland är utformningen och tolkningen av allemansrätten särskilt ömtålig och betydelsefull. Läget i omedelbar närhet till stora befolkningscentra skapar särskilda problem. Skärgårdens natur är unik med enastående rekreationsvärde. På längre sikt utgör denna natur landskapets största tillgång jämförbar med fisketillgångarna i havet utanför Island och Färöarna. Ålands befolkning utgör i detta nu ca 22 000, varav i tätorten Mariehamn ca 9 000. När det gäller allemansrätten har den egna befolkningens behov av rekreation inte skapat några större problem.

Trycket utifrån är emellertid betydande. Besöksfrekvensen nådde senaste år en topp på över 1,1 miljon (vilket omräknat för hela landets

befolkning skulle motsvara 250 miljoner). Detta är givetvis i många avseenden en positiv företeelse ur försörjningssynpunkt, men då en alltmer ökande del av dessa besökande söker sig ut i naturen med rätt dunkla begrepp om allemansrätten, blir faran för nedslitning och nedskräpning av naturen alltmer överhängande samtidigt som irritationen växer bland den egna befolkningen. Likaså undergräves möjligheterna att på längre sikt utveckla detta rekreationsbehov i omvärlden till en väsentlig faktor i näringslivet för ett område som praktiskt taget saknar andra tillgångar av betydelse.

På Åland har man fortgående och målmedvetet strävat till att inlemma turismen i landskapets ekonomi. Huvudinsatsen har tillsvidare lagts på produktion av fritidsnyttigheter i form av uthyrningsstugor, campingplatser, gästhamnar, ordnat fritidsfiske och båtuthyrning. På denna grund planeras större anläggningar och mera kapitalkrävande former av turism i landskapet. Trots den korta tidsrymden kan resultat av ansträngningarna redan märkas i form av en tilltagande återflyttning till landskapet och stigande befolkningstal på den rena landsbygden.

Enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätt skulle, i fall dessa leder till en utvidgning av den allemansrätt som bland lokalbefolkningen på Åland nu anses gälla, komma att försvåra den målinriktade utvecklingen av turismen som landskapet försöker få till stånd. Ifall det därför i det övriga Norden finnes ett uttryckligt behov av dylika enhetliga regler, måste det enligt landskapsstyrelsens uppfattning göras undantag för Åland.

Trots dessa betänkligheter till enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätt, ställer sig landskapsstyrelsen positiv till en internordisk utredning om enhetliga bestämmelser rörande friluftsliv och naturvård. Finland har redan genom lagen om friluftsliv (FFS 606/73) infört stadganden om friluftsleder, statens strövområden och campingområden. Dylika stadganden liksom även naturvårdslagstiftning och båttrafiklagstiftningen kunde med fördel vara enhetlig för de nordiska länderna.

Vad sedan gäller den föreslagna utredningens syftemål, en utvidgning av allemansrätten, finner landskapsstyrelsen på ovan anförda grunder, att en utvidgning av allemansrätten skulle kunna få en bromsande effekt på utbyggnaden av turistnäringen på Åland samt dessutom medföra risker för den känsliga åländska naturen och skärgårdsmiljön. Landskapsstyrelsen motsätter sig för Ålands del därför alla förslag om en utvidgning av allemansrätten.

Mariehamn den 30 september 1974

Alarik Häggblom
Lantråd

Sune Carlsson
Lagberedningschef

Maataloustuottajain keskusliitto och Svenska lantbruksproducenternas centralförbund:

Naturen i de nordiska länderna är ännu relativt oförstörd och utgör således en värdefull tillgång. Såsom anges i medlemsförslaget är det ett gemensamt intresse för de nordiska länderna att skydda och bevara denna natur. Centralförbunden omfattar helt denna tanke.

En betydande del av det ursprungliga naturlandskapet har bevarats i våra länder, men ännu större arealer har rönt en långvarig påverkan av landsbygdsbefolkningens näringar. Både den ursprungliga naturen och kulturlandskapet är på grund av det nordliga läget ömtåliga för påverkan. Användningen av naturen kan således lätt ge spår som försvinner först efter en lång tid.

Då bebyggelsen i allmänhet är gles i de nordiska länderna har en stor del av befolkningen en nära kontakt med naturen och dess mångskiftande värden. I de nordiska länderna finns dessutom en omfattande rätt att färdas i naturen. Dessa rättigheter avviker dock starkt från varandra i de olika länderna. Till en del är rätten baserad på lag och dessutom till en betydande del grundad på gammal sedvana.

Denna möjlighet att utnyttja naturen sker dock inte utan att slitage uppstår; alldeles såsom allt annat förfogande över naturliga tillgångar försliter dessa. I samband med natur- och miljövården är det skäl att beakta även effekten av denna användning av naturtillgångarna. Exempel på att redan den nuvarande intensiteten i användningen av allemansrätten åstadkommer skador i naturen har vi i både fjällområdena i norr och i skärgården i sydväst. Även på andra områden finner man tecken på förorening av naturen i samband med rekreativ verksamhet.

Medborgarnas rätt att färdas i naturen bör man dock trots dessa miljörisker sträva efter att bibehålla. Med beaktande av dessa risker är det eventuellt möjligt att samordna de nordiska bestämmelserna om rätten att färdas i naturen. En alltför långt förd samordning kan dock inte med tanke på starkt skiftande naturförhållanden, uppnås om hela Norden berörs. De nu rådande förhållandena bör därför i hög grad beaktas. Nuvarande sedvanerätt beaktar således i så hög grad naturliga och ekonomiska betingelser att väsentliga ändringar inte kan genomföras.

En utredning om möjligheterna att samordna de nordiska ländernas bestämmelser om allemansrätten blir således i hög grad ofullständig om inte konsekvenserna för miljön och landskapet blir klarlagda. Alla växter och djur är värdefulla i det nordiska landskapet, men särskilt nödvändiga är de livsformer som utgör grunden för den ekonomiska verksamheten. Utan ekonomiskt utbyte av skogar och fiskevatten är det omöjligt att upprätthålla den landskapsbild som uppskattas av dem som färdas i de nordiska länderna.

För att landskapsbilden skall kunna hållas städad synes det vara viktigt att skolor och allmänna informationskanaler förmedlar ökade kunskaper om naturen. Alla medborgare och även gäster från utomeuropeiska länder bör ges undervisning i den svåra konsten att med respekt och med varsamhet röra sig i naturen. Endast genom en dylik inlärd inställning till naturen kan man på längre sikt tillgodose tätortsbefolkningens rekreationsbehov. Om detta behov kan tillgodoses inom ramen för landsbygdens och landets näringsliv ges betydligt större ekonomiska resurser att bibehålla landskapsbilden och de servicemöjligheter som allemansrättens utövare är i behov av. Förbunden anser att den utredning angående konsekvenserna för landskapet och miljön på grund av allemansrätten bör beakta åtminstone följande: Fiskevården i starkt trafikerade vatten, motordriven trafik i naturen och på mindre vattendrag, städningen i samband med friluftslivet, ansvaret för eldsvåderiskerna, förslitningen av vegetationen i utsatta skogsområden, störningen av häckande fåglar och annat djurliv samt beivrandet av tjuvfiske.

Med hänvisning till ovanstående anser Maataloustuottajain keskusliitto och Svenska lantbruksproducenternas centralförbund i likhet med det översända medlemsförslaget att naturen i de nordiska länderna är en värdefull tillgång och att länderna har ett gemensamt intresse att skydda den nordiska naturen.

De allmänna rättigheter som finns i de nordiska länderna att färdas i naturen bör man, med beaktande av nationella olikheter, söka bevara även i framtiden.

En samordning bör dock eftersträvas i de regler som ges beträffande dessa rättigheter, såsom t. ex. rätten att färdas med snöskoter. Någon utvidgning av den s. k. allemansrätten är det dock inte skäl att eftersträva, vare sig beträffande dess omfattning eller art. Centralförbunden föreslår en utredning av de konsekvenser utnyttjandet av allemansrätten förorsakar naturen och landskapsbilden. Samtidigt bör utredningen taga sikte på möjligheterna att skydda värdefull natur, eventuellt genom att föreslå begränsningar i var mans rätt att färdas i naturen.

Uppfostran, information och anvisningar bör i ökad grad medverka till ett positivt resultat vid utvecklingen av allemansrätten i de nordiska länderna. Denna verksamhet bör komma både ungdom och vuxna till del liksom även riktas till de turister som besöker våra länder.

Helsingfors den 31 oktober 1974

Maataloustuottajain
keskusliitto

Heikki Haavisto

Esko Ala-Ketola

Svenska lantbruksproducenternas
centralförbund

Håkan Malm

Bertel Bäck

Finlands naturskyddsförbund¹:

De snabba förändringarna i vår miljö och i näringsstrukturen har i synnerhet i närheten av tätorter och på stränder minskat områden som lämpar sig för friluftsliv. Å andra sidan har medborgarnas fritid ökat och områdenas åtkomlighet blivit större. Som följd härav har det förekommit tryck mot allemansrättens användning i de mest mångskiftande former. Emellertid har i synnerhet den urbaniserade människans tradition beträffande allemans rättigheter och i synnerhet skyldigheter fördunklats.

Allemansrätten har hittills erkänts närmast såsom en oskriven lag om beteende i enlighet med god sed på mark som är i annans besittning. Skymningen av denna oskrivna tradition håller på att leda till en konflikt mellan den jordägande och den icke-jordägande befolkningsdelen. Därav följer osakliga åtgärder som syftar till inskränkning av allemansrätten och, på den motsatta sidan, ett ökat missbruk av rättigheterna. I bägge fallen är den förlorande parten naturen och människorna som njuter därav.

För situationens klarläggande har Finlands naturskyddsförbund även tidigare upprepade gånger krävt att reglerna angående allemans rättigheter och skyldigheter bör inskrivas i lag. Härvid skulle det vara ändamålsenligt att dessa regler är lika i samtliga nordiska länder.

Finlands naturskyddsförbund anser det nödvändigt, att endast traditionella s. k. urminnes rörelse- och nyttjanderättigheter skyddas genom allemansrätten. Det är synnerligen nödvändigt, att rättigheternas krets inte utvidgas att gälla någon motoriserad rörelseform på land. Enligt huvudregeln bör man alltså exempelvis förbjuda bilkörning utanför vägar. Nöjesbruket av terrängfordon bör helt förbjudas, och deras bruk bör begränsas till yrkes- eller räddningstjänstuppgifter.

För att skydda den slitningskänsliga skärgårdsnaturen borde man eftersträva starka åtgärder som främjar rörelses kanalisering. Detta skulle förutsätta inrättande av servicekunniga båthamnar i förbindelse med de mest använda rutterna och områdena. Snabba motorbåtar bör vid registrering åläggas en speciell miljövårdsavgift, vars intäkter skulle användas för effektiviserandet av avfallsservicen i båthamnar.

Att samla naturprodukter borde vara fritt. Emellertid bör man låta kommersiell hjortronplockning på kalottområdet förbli en rättighet av enbart på området permanent bosatt befolkning.

Enligt Finlands naturskyddsförbunds åsikt har allemansrätten under senare tid begränsats mest av den effektiverade, ensidiga skogshushållningen som inte tar hänsyn till skogens mångsidiga utnyttjande med kalhuggningar, jordbearbetning, kärrdikning osv. som exempel på sådant skogsbruk, samt av den alltmer ökande och sig till de mest avlägsna

¹ Yttrandet översatt från finska.

trakter utbredande strandbebyggelsen. På ett betydelsefullt sätt inskränkes rekreationen med stöd av allemansrätten även av vattnens förorening och av den okontrollerade grustagningen. Dessa olägenheter koncentrerar sig dessutom på områden som är synnerligen värdefulla för det allmänna rekreatjonsbruket.

Sammanfattningsvis anser förbundet, att man i regleringen av naturens allmänna utnyttjande med stöd av allemansrätt bör utgå från följande allmänna principer:

- den på allemansrätten baserade användningen av naturen garanteras förutom hemlandets medborgare även för invånarna i de övriga nordiska länderna. Däremot bör man i fråga om övriga utlänningar införa vissa begränsningar samt öka informationen till utlandet om de nordiska ländernas naturförhållanden.
- den motoriserade rörelsen bör tydligt uteslutas från allemansrätten. Rörelsen med snöskooter, motorcykel, terrängfordon och högeffektsmotorbåtar bör kanaliseras så, att deras användning inte medför miljökador och olägenhet för det egentliga rekreatjonsbruket. Likaså bör den fria landningsrätten för hydroplan avskaffas.
- för fiskets vidkommande bör allemansrätten utvidgas att gälla både metning och pimpelfiske.
- upplysning om allemans rättigheter och skyldigheter samt om härmed sammanhängande riktigt beteende i naturen bör ökas på samtliga utbildningsnivåer.

Sålunda tillstyrker Finlands naturskyddsförbund det väckta medlemsförslaget om enhetliga bestämmelser om allemansrätten i Norden. En förutsättning är emellertid att man inte inskränker allemansrätten i förhållande till den i vårt land för närvarande rådande praxis.

Helsingfors den 26 september 1974

Finlands naturskyddsförbund r.f.

Harri Dahlström
Ordförande

Esko Joutsamo
Verksamhetsledare

Natur- och miljövård r.f.:

Det snabbt industrialiserade samhället, koncentrationen av befolkningen till tätorter, samt den ökade turismen, har fört med sig ett allt större krav på områden, där befolkningen med stöd av allemansrätten kan röra sig fritt i naturen. Genom bebyggelse, vägdragning m. m. har tillgången på sådana områden i synnerhet just kring tätorterna minskat starkt.

Användningen av de områden som ännu är tillgängliga, har ofta lett

till konflikter mellan markägarna och dem som utnyttjar marken med hävdvunnen rätt. Dessa konflikter har uppstått dels på grund av det stora antalet människor som rör sig i naturen, dels på grund av den bristfälliga uppfattningen om vilka rättigheter och skyldigheter som allemansrätten innebär.

Natur- och miljövärd anser att en lagstiftning om allemansrätten kan bidra till en ökad förståelse för nödvändigheten att skydda naturen. Samtidigt garanterar en sådan lagstiftning människornas rätt att fritt färdas i naturen. Natur- och miljövärd anser också att det är en stor fördel om en sådan lagstiftning är enhetlig i Norden.

En lagstiftning om allemansrätten bör innefatta de traditionella rättigheterna, dvs. att färdas och tillfälligt vistas i naturen. Därtill bör rätten att plocka vilda bär, svamp och örter ingå i lagen.

Med tanke på den i framtiden starkt ökande turistströmmen, bör rätten att tälta utan tillstånd av markägaren inte ingå i allemansrätten. Särskilt populära lättillgängliga områden med känslig natur hotas redan nu av en så stark nerslitning, att faran för en långvarig förstörelse av naturen föreligger. På grund av förbättrad utrustning för friluftsliv och ökad fritid är naturens andhämtningspaus nerskuren till de egentliga vintermånaderna och därmed alltför kort.

Natur- och miljövärd anser också att ingen som helst färdsel med motorfordon eller campingvagnar bör få förekomma annat än på därför avsedda vägar och områden.

Nöjesåkning med terrängfordon borde förbjudas helt. Särskilt tillstånd kan ges för körsel med terrängfordon i yrkestrafik, räddningsarbete eller om kommunikationerna för bofast befolkning i glesbygderna underlättas avsevärt.

Rätten att fritt landa med sjöflygplan bör av naturskyddsskäl helt avskaffas.

All färdsel med motordrivna fordon bör alltså ovillkorligen falla utanför allemansrätten.

Det våldsamt ökade behovet av fritidsområden har i hög grad riktat sig mot skärgården. Den stora rörligheten och problemen med avfallshandlingen har tillsammans med mängden människor som rör sig där, bidragit till ett alltför stort slitage på naturen. Samtidigt har den bofasta befolkningens hemfrid och möjligheter att bedriva sina traditionella näringar störts.

Skärgårdens natur är känslig och samtidigt lättillgänglig. Under dessa omständigheter anser Natur- och miljövärd det vara nödvändigt att införa specialbestämmelser för utnyttjandet av allemansrätten i skärgården. Landstigningsförbud måste kunna tillämpas bl. a. under fåglarnas häckningstid samt på sälskar också utanför naturskyddsområden.

En kanalisering av friluftslivet genom en kraftig satsning på gästhamnar, servicepunkter, campingplatser och friluftsområden måste ske.

Natur- och miljövård föreslår också att en extra miljövårdsavgift i samband med registreringen av snabba motorbåtar uppbärs. Denna avgift bör oavkortad användas för att göra avfallsuppsamlingen effektiv. De mest utsatta små skärgårdskommunerna skall inte ensamma behöva bekosta en uppgift av denna storleksordning.

Då allt större områden av naturen reserveras för speciellt bruk, eller görs odugliga för rekreativ användning genom bearbetning eller nedsmutsning, anser Natur- och miljövård att möjligheterna för medborgarna att på ett meningsfullt sätt vistas i naturen inskränks på ett icke önskvärt sätt.

Natur- och miljövård understöder därför initiativet till lagstiftning, som garanterar rätten att fritt färdas i naturen.

Denna rätt skulle förutom landets egna medborgare också innefatta medborgarna i de övriga nordiska länderna.

För att en sådan lagstiftning skall ha önskad verkan, krävs det att ett intensivt upplysningsarbete om allemansrättens innebörd och om hur man bör bete sig i naturen, riktas till medborgare av alla kategorier.

Upplysning om och marknadsföring av de nordiska ländernas natur till utomnordiska länder måste ske på ett sådant sätt att missuppfattningar inte uppstår.

Helsingfors den 9 oktober 1974

Natur- och miljövård r.f.

Carl-Erik Bengelsdorff

Ordförande

Ulrica Cronström

Verksamhetsledare

Finlands juristförbund¹:

Syftet med medlemsförslaget är att klarlägga frågan om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätt med syfte att ge medborgarna ökade möjligheter att fritt få röra sig i skog och mark. Som ett allmänt mål kan man väl godtaga att man strävar till att alla människor under sin fritid i största möjliga utsträckning skall kunna njuta av fri och ren natur i de delar av Europa, som ännu har sådan natur bevarad. Samtidigt bör vi, såsom i medlemsförslaget, observera att bevarande av miljö och natur och förhindrande av nedsmutsning är en global fråga av allra största vikt som mänskligheten måste lösa för att ej själv gå under. Att bevara en ren natur är således ett första rangens problem och allemansrätten kan utövas endast under förutsättning att naturen ej blir illa medfaren.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Utgående från dessa synpunkter måste man observera att man i de nordiska länderna strävat efter att genom nya bestämmelser allt mer begränsa rätten att färdas fritt. Bland annat innebär de nya bestämmelserna om camping och friluftsstråk att rätten att fritt färdas begränsas och att friluftslivet dirigeras i sådana ordnade fåror att naturen åsamkas minsta möjliga skada. Likaledes har man i de nordiska länderna varit tvungen att begränsa fri bärplockning och användning av terränggående motorfordon såsom i medlemsförslaget även påpekats. Man har även fäst särskild uppmärksamhet vid att förhindra nedsmutsning av naturen. Allt detta innebär att det ej förefaller finnas grund för att utvidga allemansrätten.

Utövande av allemansrätten har redan nu förorsakat betydande olägenhet i de nordiska länder där denna rättighet nu är mest utbredd. Detta visar sig speciellt i form av nedsmutsad natur, nedsliten terräng, skadade planteringar och försvårad utövning av de naturliga näringarna. Detta leder till att man ej kan börja med att utvidga allemansrätten vid förenhetligande av den nordiska rätten, utan genom att dirigera användningen av naturen för rekreatiönsändamål i ordnade fåror på sätt som i de olika nordiska ländernas utvecklade friluftslagstiftning redan delvis har skett. Utvidgad allemansrätt synes ofelbart leda till att naturen blir illa medfaren och samtidigt till uppkomsten av sådana skador som i varje fall skulle bereda betydande svårigheter att ersätta och korrigera.

I medlemsförslaget har allemansrätten kort refererats sådan den är nu gällande i de olika nordiska länderna. Skiljaktigheterna är betydande, fastän måhända ej så stora att man inte kunde nå resultat i förenhetligandet av dem. I medlemsförslaget har Finlands gällande rätt, som ej är analog med Sveriges rätt, i någon mån tolkats felaktigt. Enligt huvudregeln i finsk rätt har markägaren rätt att förbjuda att man färdas och vistas på hans fastighet i det fall förbundet har en godtagbar orsak och att det ligger i markägarens intresse att förhindra att man färdas i naturen. Nedskräpning och fara för annan skada är bland annat sådan godtagbar orsak. Detta framgår av strafflagens kapitel 33 § 11, där bötesstraff stadgas för skada som förorsakas av att man färdas på annans mark. I Finlands lag finns talrika bestämmelser, där det uttryckligen medges rätt att färdas på annans mark under vissa förutsättningar. Till exempel enligt lagen om fiske § 19, har innehavare av fiskerätt rätt att i och för fiskandet beträda annan tillhörig strand under vissa förutsättningar. Stadganden som hör till samma grupp är bland annat lagen om skifte § 69 och brandlagen § 27. Sådana stadganden skulle vara obehövligen om vi hade en allmän och obegränsad rätt att färdas på annans område. Alla dessa stadganden visar att allemansrätten i Finland är mer begränsad än man i förslaget låter förstå.

Hänvisande till allt ovanstående, anser Finlands juristförbund att anledning ej föreligger att utvidga allemansrätten i de nordiska länderna

då detta kunde förorsaka oersättliga skador för bevarande av en ren natur. Dessutom skulle detta föranleda fortgående skada för markägaren och hans näringsutövning. Däremot borde man vid förenhetligandet av den nordiska rätten utgå ifrån att all turism och allt fritt färdande i naturen borde dirigeras i sådana ordnade fåror, där de skulle åsamka så liten skada som möjligt på naturen och för jordägare. Samtidigt borde man ombesörja att dessa skador skulle ersättas. Vad beträffar allemansrätten, kunde man utgå från den i finsk rätt gällande huvudregeln, enligt vilken jordägaren har rätt att av godtagbar orsak och intresse förbjuda vistelse på hans område. Gällande rätt i Finland är sålunda snävare än i Sverige, men i någon mån vidare än i till exempel Danmark, varför den som en mellanform kunde utgöra en lämplig utgångspunkt då man granskar förenhetligandet av de nordiska rättsordningarna på detta viktiga och aktuella rättsområde.

Helsingfors den 2 oktober 1974

Suomen lakimiesliitto — Finlands juristförbund r.y.

Erkki Ailio

Styrelseordförande

Tapani Peltonen

Ombudsman

Kalantuottajat — Fiskproducenterna r.y.:

Förslaget gäller i praktiken en begränsning av den enskilda äganderätten, vilket stöds en del av motiveringen till förslaget. Av denna orsak föreslår Fiskproducenterna r.f., att Nordiska rådet inte ställer detta förslag till Nordiska ministerrådet.

Med beklagande har Fiskproducenterna r.f. konstaterat, att yrkesfiskarnas vattenområden har blivit mycket ofredade på grund av ökande båttrafik och olagligt fiskande.

Fiskproducenterna r.f.'s orubbliga åsikt är, att s. k. sportfiskarna måste betala tillräckligt för fiskerätten, och de som säljer eller uthyr denna rätt, måste bevaka att sportfiskarna inte föranleder någon skada för yrkesfiskarnas näringsutövning.

Fiskproducenterna r.f. föreslår av dessa orsaker att man stiftar en lag, som ålägger varje fiskrättsförsäljare, att utplantera fiskar i proportion till den överlåtna fiskerätten. Genom det kan man garantera yrkesfiskarnas näringsutövning också i framtiden.

Åbo den 26 september 1974

Kalantuottajat — Fiskproducenterna r.y.

Antero Mörsky

N o r g e**Miljøverndepartementet:**

Generelt vil Miljøverndepartementet bemerke at det kan være behov for likeartede regler om såvel plikter som rettigheter når det gjelder bruk av naturen. En tenker her f. eks. på bestemmelser rettet mot forsøpling, ødeleggelse og fjerning av verdier.

Miljøverndepartementet ville finne det ønskelig at dette forhold kommer noe klarere til uttrykk enn i det foreliggende medlemsforslag.

Når det gjelder rettighetene mer spesielt, berører medlemsforslaget i første rekke spørsmålene omkring ferdselen til fots, samt i tilknytning til denne, adgangen til plukking av bær og andre ville vekster.

Som påpekt i medlemsforslaget er det tildels stor forskjell mellom de nordiske land med hensyn til almenhetens ferdselsrett. En viser også til framstillingen i Friluftslvskomiteéns innstilling av september 1954 til lov om friluftslivet, s. 43—49.

Almenhetens rett til ferdsel i utmark ble lovfestet her i landet i 1957 ved loven om friluftslivet. Lovens bestemmelser bygger på eldre gjeldende sedvanerett.

Om retten til fri ferdsel på vassdrag vises det till §§ 12 og 65 i lov om vassdragene av 14. mars 1940 nr. 3, hvoretter denne i hovedregel er fri.

Retten til på annenmanns eiendom å plukke bær og andre ville vekster som sopp, nøtter o.l. er ikke lovfestet på positiv måte. Straffelovens § 400 inneholder imidlertid et regelsett som, selv om det direkte kun gjelder strafferettslige forhold, også trekker opp rammen for rettsinstituttet i sin helhet. Den eneste vesentlige innskrenkning i den frie rett til plukking av ville bær, er etter straffelovens § 400 forbudet mot plukking av multer på "muldebærland" i de tre nordligste fylkene. En viser forøvrig også til lov om forbud mot plukking av moltekart av 6. mai 1970 nr. 25.

Norge har en relativt ny og omfattende lovgivning på de vesentligste områder vedrørende allemannsrettene. En bør være oppmerksom på dette ved vurdering av spørsmålet om enhetlige nordiske bestemmelser.

Under henvisning till ovenstående antar Miljøverndepartementet at det fra norsk side ikke foreligger spesielt behov for den foreslåtte utredning, men vil ikke motsette seg at Nordisk ministerråd utreder spørsmålet om likeartede nordiske bestemmelser om allemannsrett for å gi befolkningen økte muligheter til fritt å få bevege seg i skog og mark.

Oslo, 15. oktober 1974

Etter fullmakt

Erik Lykke

Ø. Torp

Fylkesmannen i Nordland:

Medlemsforslag A 427/j har herfra vært forelagt for fylkeslandbruks-sjefen i Nordland, lappfogden i Nordland samt for fylkesmannens utbyggingsavdeling som alle har avgitt uttalelse (se nedan).

Det er rett nok at den internordiske reisetrafikken har økt sterkt de senere år og det synes også å være en stigende tendens til ferdsel i skog og mark. Reglene om allmennhetens rett til ferdsel i skog og mark kan i enkelthetene være noe forskjellig i de nordiske land selv om hovedprinsippene nok er de samme. Selv om ulikhetene kan være irriterende både for turister og andre og selv om de derfor kan skape vansker for enkelte, skal en ikke se bort fra at de også kan ha sin begrunnelse sterk nok til at en tross alt får leve med dem.

Jeg er enig i at det generelt sett er ønskelig med såvidt mulig ensartede nordiske bestemmelser om allmennhetens rettigheter. Hensett her til og med den reservasjon jeg har nevnt ovenfor mener jeg likevel at det kan være av interesse å få utredet spørsmålet om muligheten for slike ensartede bestemmelser som nevnt i medlemsforslag A 427/j.

Bodø, 24. september 1974

Ole S. Aavatsmark

Fylkesmannen i Nordland, utbyggingsavdelingen:

Av begrunnelsen for forslaget fremgår det at utgangspunktet blant annet er ulikhetene i de nordiske landenes bestemmelser og praktisering av mulighetene til å bedrive rekreasjon i forbindelse med friluftsliv. Det pekes på at den internordiske samtrafikken har økt kraftig de siste årene, og at dette blant annet er et uttrykk for de nordiske folks behov for å søke rekreasjon i de ulike miljøer som de forskjellige land representerer.

Forslagsstillerne finner det på bakgrunn av dette påkrevd at det utarbeides enhetlige bestemmelser både med hensyn til plikter og rettigheter i forbindelse med bruk av natur i samband med friluftsliv.

Forslagsstillerne har gitt en oversikt over hvordan en del allemannsrettigheter er regulert i de forskjellige nordiske land. Utbyggingsavdelingen vil peke på at når det heter at i Norge er "bærplukking fri utenom Finnmark" er dette positivt galt, en viser til straffelovens bestemmelser om muldebær i Nordland, Troms og Finnmark. Avdelingen har ingen inngående kjennskap til lovreglene angående ferdsel i utmark i Sverige og Finland, av det som fremgår av oversikten i det foreliggende forslag kan en imidlertid ikke se at det er vesentlig forskjell på bestemmelsene i Norge, Sverige og Finland på dette felt.

For vårt lands vedkommende er allemannsrettighetene hjemlet i en rekke forskjellige lover og regler. For fullstendighetens skyld har utbyggingsavdelingen satt opp en oversikt over de mest aktuelle allemannsrettigheter.

Rett til fri ferdsel

Regulert i friluftsloven av 28. juni 1957 hvor det i § 2 heter at "enhver kan ferdes til fots hele året i utmark, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet".

I innmark kan enhver ferdes til fots i den tid marken er frossen eller snølagt, bortsett fra tidsrommet 30. april til 14. oktober.

Ferdsel på sjø er regulert i friluftslovens § 6. På sjø med båt og på islagt sjø er ferdsel fri for enhver.

Ferdsel på innsjøer og elver er regulert gjennom vassdragsloven av 5. mars 1950. I § 65 heter det at ferdsel med båt eller annet fartøy er tillatt for enhver i de vassdrag som er farbare av naturen eller er gjort farbare før lovens ikrafttreden.

Plukking av ville bær er regulert i straffelovens § 400, hvor det fremgår at det er fritt for enhver på uinnhegnet mark å plukke ville bær. Bestemmelsen gjelder ikke for muldebær i Troms stift.

Jakt etter jaktbare fuglearter på sjø er fritt for enhver norsk borger. Jaktlovens § 20.

Sportsfiske i sjø er også fritt for enhver norsk borger. Her bygges på sedvanerett, idet retten ikke har kommet til uttrykk som noen egen bestemmelse i lov om laks- og innlandsfiske.

De almenne rettigheter i Norge med hensyn til ferdsel og høsting ved forskjellige former for rekreasjon er således relativt store. Det forslaget til lov om motorferdsel i utmark og vassdrag som nylig er lagt frem, vil begrense en del av almenhetens rettigheter, blant annet med hensyn til fri ferdsel på vassdrag, altså en tendens som går noe på tvers av siktepunktet for det foreliggende lovforslag.

Når en sammenholder de regler som allerede eksisterer i vårt land i dag med de bestemmelser som ifølge forslaget eksisterer i vårt naboland, er en noe i tvil om hensiktsmessigheten av og behovet for en utredning som foreslått. Utbyggingsavdelingen er enig i at med den økende samtrafikk over grensene i de nordiske land, vil det være behov for å fremskaffe en oversikt over de bestemmelser som gjelder i de forskjellige land, og at dette materialet blir offentliggjort på en slik måte at det kan få praktisk betydning for den enkelte turist som krysser grensen til et eller flere naboland.

På bakgrunn av en slik oversikt, bør det vurderes om en skal gå videre med konkrete forslag om harmonisering av lovverket på de enkelte deler av sakskomplekset.

En harmonisering av lovverket må i alle tilfelle skje ut fra den forutsetning at lovreglene utarbeides under hensyntaken til nødvendigheten av å beskytte og bevare den natur og det naturmiljø hvor allemannsrettighetene skal utøves.

Bodø, 23. september 1974

Odd Melø
Plan- og utbyggingssjef

Per R. Schjerden
Naturvernkonsulent

Fylkesmannen i Finnmark

I forhold til andre land har almenheten i Norge en forholdsmessig vid adgang til utnyttelse av såkalte allemansrettigheter.

I Finnmark har almenheten dessuten stort sett videre adgang til jakt og fiske enn det som gjelder ellers i landet (jfr. jaktloven av 14. desember 1951 § 19 og lakseloven av 6. mars 1964 § 16).

Fylkesmannen kan ikke være enig i at det bør innføres enslydende bestemmelser i de nordiske land om allemansrettigheter hvis dette skal innebære at almenhetens adgang til utnyttelse av utmarka i Norge skal innskrenkes. Etter fylkesmannens oppfattning bør almenhetens rettigheter fastlegges etter en avveining mellom befolkningens behov og ønsket om en bevaring av utmarksgodende. Forholdene er tildels så forskjellige i de nordiske land at det på det grunnlag vel er vanskelig å utforme fellesregler.

Vadsø, 18. desember 1974

Etter fullmakt
Kurt Mosbakk

Erik Blakstvedt

Nordland landbrukselskap:

Bærplukking

I forslaget side 2, 2. avsnitt, er anført at plukking av hjortron (multer) er belagt med særlige regler for Finnmark. Dette gjelder imidlertid også Nordland og Troms.

I Nordland og Troms kan multer plukkes fritt på statens grunn. I Finnmark har fastboende enerett også på statens grunn. På privat grunn har bare grunneieren rett til multeplukking i hele Nord-Norge.

Motorisert ferdsel i utmark

Statens skogforvaltere kan forby, og har delvis forbudt snøscootertrafikk på statens grunn.

Dette bør fastholdes. I motsatt fall risikerer vi at turistene kommer med scooter på tilhengeren, for å rase rundt blant skiløperne.

Det bør også settes grense for bruk av småfly inn til fiskevatn.

Våre gamle bestemmelser for multeplukking i Nord-Norge bør beholdes og medtas som særbestemmelser for Nord-Norge i et eventuelt felles regelverk for de nordiske land.

Motorisert ferdsel utenom veger og i lufta bør begrenses sterkt, eventuelt henvises til bestemte plasser, slik at det blir store støyfrie områder.

I motsatt fall blir Europas siste naturområder ødelagt for dem som søker stillhet og ro.

Forøvrig er jo allemannsretten ivaretatt i lov av 28. juni 1957 — lov om friluftslivet.

Bodø, 12. august 1974

A. Bartholsen

Iver Hersoug

Lappfogden i Nordland:

Hensikten med forslaget er, som det vil fremgå, å gi "medborgarna økade möjligheter att fritt få röra sig i skog og mark".

Samtidig er det klart at saken har to sider. På den ene side er behovet for almenheten til å bevege seg mest mulig fritt i naturen. På den annen side fremstår nødvendigheten av å begrense og regulere den form for ferdsel som har utviklet seg med motoriseringen.

I det foreliggende forslag er nevnt "varmansrätten" eller "allemansrätten" som gjelder i Finland og Sverige med hensyn til ferdsel på annen manns mark. Det syns i prinsippet ikke å være stor forskjell på denne og tilsvarende sedvanerett som i Norge er søkt regulert i friluftsløven av 28. juni 1957.

Når det gjelder motorisert ferdsel i utmark har som kjent Statens skoger innført regler som begrenser slik trafikk på statens grunn.

Det vil også være kjent at det nå foreligger innstilling til lov som skal begrense og regulere den motoriserte trafikk i utmark og vassdrag.

Det er, etter det en kjenner til, en klar utakt når det gjelder utviklingen på dette område i Norge og Sverige. Jeg tenker her spesielt på bruken av snøscootere.

Flere forhold gjorde at bruken av dette kjøretøy utviklet seg svært fort i Sverige. Snøscootertrafikken har her fått et omfang og er bundet til så mange forskjellige interesser at det nå vil bli svært vanskelig å sette i verk virkningsfulle restriksjoner.

Jeg er kjent med at for svensk reindriftsnæring har denne utvikling

ført til betydelige problemer på grunn av den uro snøscootertrafikken fører med seg.

I Norge skjedde ikke utviklingen av snøscootertrafikken så brått og statens skoger kom med sine restriksjoner mens det ennå var tidsnok til å beholde kontrollen over det hele.

Det som syns åpenbart er at det er behov for mest mulig likartede regler for bruk av skog og mark i de nordiske land. For Norge fremstår dette mest tydelig, etter min oppfatning, når det gjelder forholdet til Sverige og Finland på grunn av de lange felles grenser.

Forøvrig har jeg ingen spesielle bemerkninger til det foreliggende forslag.

Rognan, 7. september 1974

Anders Bendigtsen

Finnmark landbrukselskap:

Først vil en bemerke en ukorrekthet på side 2, andre avsnitt, hvor det står:

”Bärplockning är fri utom i Finnmark, där särskilda regler gäller för hjortronplockning.”

Bærplukking er i sin alminnelighet fri på ”uinnhegnet sted”.

På multebærland er det imidlertid forbudt å plukke multebær i Tromsø stift. Dette må tolkes slik at det kun gjelder privat grunn. Det er alminnelig enighet blandt juridisk kyndige om at det ikke finnes hjemmel for den spesielle bestemmelse for plukking av moltebær som en har i Finnmark.

I Norge har allmenheten utstrakte rettigheter til fri ferdsel i utmark. Det vil trolig være riktig at de øvrige land harmonerer sin lovgivning med den norske på dette området.

Det ville være en fordel med ensartede regler for ferdsel med motor-kjøretøyer i naturen i grenseområdene mellom landene.

Så lenge spørsmålet dreier seg om ferdsel i naturen, vil problemet med å få gjennomført enhetlige nordiske bestemmelser om allemannsrett ikke være stort. Hvis det derimot blir spørsmål om utnyttelse av ressurser som multebær, fisk, vilt osv., vil hensynet til behovet hos vedkommende lands befolkning og hensynet til bevaring av ressursene måtte bli avgjørende. En mener derfor at hvert enkelt land må stå helt fritt ved utforming av lover og regler som regulerer denne side av virksomheten i naturen. Det gjelder også regulering av ferdselen og virksomheten i Verneområdene.

Vadsø, 16. september 1974

H. Movinkel

Finmark jordsalgskontor:

Der er litt uklart hvor langt forslagsstillerne har ment å ville gå. Det pekes innledningsvis på at de nordiske land har store hittill urørte naturområder som kan betegnes som Europas siste villmarker og at det er vesentlig at disse bevares.

Det synes som om forslaget imidlertid ikke tar sikte på å løse spørsmålet om hvordan ressursene skal vernes og nyttes. Dermed blir det bare de tradisjonelle allemannsrettighetene som skal reguleres og disse antar en vil få en form som neppe vil avvike særlig fra de normer som gjelder i dag.

Dette er rettigheter som ferdselrett til vanns og til lands i inn- og utmark, retten til bading, teltslagning m. m. på annen manns grunn, retten til bærplukking o. a.

En del av disse rettighetene er regulert i frilufsloven, noe finns i vassdragsloven, litt i straffeloven og noen rettigheter har sitt grunnlag i lokal sedvane.

Det fremgår av medlemsforslaget at rettighetene varierer innen de nordiske land hvilket tildels har sin årsak i forskjellige behov. For nordkalott-landene vil det sikkert være ønskelig med ens regler p. g. a. den store turistutvekslingen som finner sted. Det vil være enklere for turistene å innrette seg etter regler som de er kjent med fra sine egne hjemsteder.

Et annet spørsmål er om behovene i de enkelte land gjør det mulig å utforme regler som er tjenlige overalt. De problemer som eksisterer i Danmark er neppe de samme som Finnmark kjenner. Det kan derfor ligge en viss fare i dette ved at de like nordiske bestemmelser ikke kan få den virkning i et land som det kan være behov for, fordi en uønsket virkning i et av de andre land må forhindres.

Såvidt en kan forstå vil ikke forslaget befatte seg med jakt- og fiske-lovgivningen. Da det for tiden er under bearbeidelse utkast til lov om ferdsel med motorkjøretøy utenfor offentlig vei på sentralt hold, vil dette med tiden inngå som en del av grunnlaget for det fellesnordiske regelverket om allemannsrettene. Dette under forutsetning av at det ventelig vil ta flere år før forslaget vil resultere i en konkret lov. Det som gjenstår blir da regler om ferdsel til fots, bading, telting, bærplukking o. l. En finner disse bestemmelsene i frilufsloven, kap. I, delvis kap. II, straffelovens § 400 og vassdragslovens kap. VII.

Jordsalgstyret er prinsipielt enig i at en bør søke å samordne regler for allemannsretten i de nordiske land i den grad dette er praktisk mulig, men en vil påpeke at det bør gis muligheter for spesielle regler der lokale forhold tilsier dette.

Styret regner med å få utkastet til regler til uttalelse før disse blir

endelig vedtatt. En vil da ta stilling til de forskjellige enkelt-spørsmål som eventuelt vil reise seg.

Vadsø, 14. oktober 1974

Steinar Kjenstad

Finnmark fylkes friluftsnemnd:

Om ovennevnte sak fattet Finnmark fylkes friluftsnemnd i møte 12. september 1974, følgende vedtak:

Finnmark fylkes friluftsnemnd mener at de bestemmelser som gjelder om allmenhetens rett og den frie ferdsel er tilstrekkelig her til lands. Nemnda vil istedet ha innført bestemmelser som regulerer den frie bruk av naturen ytterligere.

Vadsø, 23. september 1974

For Finnmark fylkes friluftsnemnd

Torbjørn Mykland

Sekretær

Norges bondelag:

I Norge hviler allmenhetens rett til å ferdes på annen manns grunn på gammel sedvane. Det samme gjelder ferdselen på vassdrag. I 1957 ble denne rett lovfestet i friluftsløven. I samme lov ble det også forsøkt trukket opp grenser for hva den fri ferdsel innebar. Den samfunnsmessige utvikling — og særlig den tekniske utvikling har ført til at innholdet i begrepet fri ferdsel er i ferd med å forandre seg. Det har blant annet resultert i at det nå foreligger forslag til lovbestemmelser som tar sikte på å regulere motorferdselen i utmark.

Selv om Norge i nordisk sammenheng har meget liberale bestemmelser om allemansretten, har denne retten alltid vært respektert av yrkesutøverne i landbruket og deres organisasjoner. Organisasjonene driver også en omfattende virksomhet som blant annet tar sikte på å legge forholdene til rette for dem som ønsker rekreasjon og friluftsliv i utmark.

Den fri ferdsel skaper også problemer — ikke bare for grunneierne, men for andre viktige interesser som f. eks. naturvernet. Disse virkninger av den fri ferdsel eller allemansretten burde også vært belyst.

Selv om Norges bondelag vanskelig kan se at det er mulig å praktisere felles nordiske bestemmelser om allemansretten, er vi enig i at saken utredes. *Vi må imidlertid ta det forbehold at alle sider ved denne retten utredes, og at de som blir mest berørt av eventuelle endringer, nemlig*

grunneierne, får ta del i utredningsarbeidet. For denne gruppen i samfunnet vil nemlig enhver endring i allemannsretten få følger for deres næringsgrunnlag, enten det er jordbruk, skogbruk eller utnyttelse av utmarksressursene.

Oslo, 23 oktober 1974

Hans Haga

Paul M. Dalberg

Norges skogeierforbund:

Norges skogeierforbund gir sin tilslutning til at spørsmålet om allemannsretter og naturvern tas opp til drøfting i Nordisk Råd. Som det fremgår av forslaget, er det et stort behov for å fremme forståelsen for at alle må vise respekt for naturen i sin omgang med den. Disse spørsmål er idag meget aktuelle.

I Norge har almenheten til alle tider kunnet ferdes fritt i skog og annen utmark. Denne rettighet er klart slått fast i Lov om friluftslivet av 28. juni 1957, nr. 16. Det har uhyre sjelden oppstått konflikter mellom almenheten og grunneierne om retten till fri ferdsel. For Norges vedkommende er det således intet behov for lovendringer for å sikre almenheten rett til fri ferdsel i naturen.

Som det fremgår av forslaget, må det ved utformingen av allemannsrettens innhold legges stor vekt på hensynet til å bevare naturens verdier. Det er idag en økende forståelse for nødvendigheten av å ta vare på naturressursene. Et godt natur- og ressursvern må søke å ta vare på naturens materielle og immaterielle verdier. Skog er en fornybar ressurs, og med et fornuftig drevet skogsbruk kan vi øke framtidens skogressurser. Vi vil i denne forbindelse peke på at den konflikt enkelte idag mener er til stede mellom skogbruk og naturvern i fremtiden må ventes å bli overskygget av konflikter mellom naturvern og en ukontrollert bruk av skog til friluftsmål.

Ufornuftig bruk av skog kan virke nedbrytende på naturen. Meget stor ferdsel og utøvelse av fritidsaktiviteter i skog og annen utmark forstyrrer dyre- og fuglelivet, og plantelivet kan utsettes for betydelig slitasje. Forhold som lett følger med stor ferdsel — som forsøpling, støy etc. — kan føre til at utmarksområder mister sitt preg av naturmiljø. I flere nordiske land har man derfor funnet det nødvendig med en viss regulering av den frie ferdsel — som begrensninger i adgangen til å benytte motorkjøretøyer til fritidsaktiviteter i naturen.

Skal naturmiljøet kunne tåle slike påkjenninger, må naturressursene forvaltes på en fornuftig måte. Et godt drevet skogbruk sikrer en livskraftig natur, og er på denne måten et godt natur- og ressursvern.

Eventuelle forslag om lovendringer for å sikre almenhetens rett til fri ferdsel gir ikke uttrykk for en relevant problemstilling. Den frie ferdselsrett er klart slått fast, og respekteres fullt ut. Den relevante problemstilling i denne sammenheng er hvordan vi skal kunne lede fritidsaktiviteter i skog og annen utmark inn i baner som tilfredsstillende behøver for godt natur- og ressursvern. Norges skogeierforbund understreker nødvendigheten av at disse spørsmål idag tas opp til seriøs diskusjon.

Oslo, 29. oktober 1974

Norges skogeierforbund

Ivar Aavatsmark

Arne J. Grønn

Norga Sámiid Riikssær'vi (Norske samers riksforbund):

Norske samers riksforbund har ved alle anledninger pekt på nødvendigheten av å regulere utmarkene slik at næringsutøvelse blir tilgodesett. De siste års utvikling har imidlertid ført til at verdien av utmarksnæringene er blitt forringet, likeledes er næringsutøvelse blitt vanskeliggjort gjennom økende turisme og ukontrollert jakt, fiske og bærplukking m. m.

Næringsgrunnlaget i samiske områder er ikke sterkere enn det svakeste leddet i en næringskjede, utmarksnæringene er det ledd som i dag er sterkest angrepet av fri ferdsel i utmark og skog.

Den økte turismen har heller ikke gitt service-næringene i samiske områder forventede økonomiske fordeler, og således synes ikke samiske interesser være tjent med at ukontrollert turisme, jakt, fiske, bærplukking m. m. skall kunne øke ytterligere.

På bakgrunn av det som ovenfor er anført, vil Norske samers riksforbund fraråde bestemmelser som gir muligheter for økt fri ferdsel.

Kautokeino, 8. oktober 1974

Johan KL Kalstad

Den norske turistforening:

Den norske turistforening viser til Lov om friluftsliv som allerede foreligger i Norge, og finner ellers ikke grunn til å uttale seg i saken.

Oslo, 13. september 1974

Christian Blom

Formann

Toralf Lyng

Sverige

Svea hovrätt:

Förslagsställarna önskar enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätten med syfte dels att skydda naturen dels och att ge allmänheten ökade möjligheter att fritt röra sig i skog och mark. Nuvarande olikheter i bestämmelser och praxis kan enligt förslagsställarna skapa onödigt irritation de nordiska länderna emellan.

Allemansrätten, d. v. s. rätten för envar att i viss utsträckning färdas över och uppehålla sig på annans mark och vattenområde, har i Sverige uråldrig hävd. Dess omfattning framgår indirekt av vissa lagstadganden om åverkan, tagande av olovlig väg, jakt, fiske, flottning o. s. v. men den grundas väsentligen på sedvanerätt. Ursprungligen hade allemansrätten sitt huvudsakliga värde för den lokala samfärdseln men har numera genom bilismens genombrott och allmänhetens ökade intresse för friluftsliv kommit att utnyttjas i en utsträckning och på ett sätt som tidigare varit otänkbart.

Frågan om behovet av att i lag reglera allemansrättens närmare omfattning och innebörd har vid ett flertal tillfällen aktualiserats i Sverige. Vid bl. a. 1961, 1964 och 1965 års riksdagar väcktes motioner om utredning angående allemansrätten. Två av motionerna från 1961 uttryckte önskemål om samnordisk lagstiftning på området och angav som lämplig förebild den år 1957 i Norge antagna friluftslagen. I tredje lagutskottets av respektive riksdag godkända utlåtanden (30/1961, 41/1964 och 6/1965) hemställdes emellertid om avslag på motionerna. Lagutskottet framhöll att de befogenheter som nu kan anses rättmätigt tillkomma allmänheten ej bör beskäras genom ny lagstiftning. Vidare ifrågasatte utskottet om en ny lagstiftning skulle skapa så mycket större klarhet i förhållandet mellan jordägare och allmänhet, då det knappast var möjligt att få till stånd entydiga bestämmelser med giltighet för alla de skiftande förhållanden som kan möta på olika håll i landet. Beträffande önskemålen om en samnordisk lagstiftning ansåg utskottet att förhållandena de nordiska länderna emellan i väsentliga delar var så olikartade att tanken på enhetlig lagstiftning åtminstone då ej var realistisk. Ett utkast till allemansrättsliga regler för svenskt vidkommande framlades 1962 av naturvårdsutredningen i betänkandet "Naturen och samhället" (SOU 1962: 36). Utredningen föreslog att frågan om allmänhetens rättigheter och skyldigheter på annans mark skulle utredas i syfte att lagstiftning i ämnet skulle åvägbringas. I remissyttranden över betänkandet var meningarna delade om både behovet och lämpligheten av de skisserade lagreglerna. Utredningens förslag om utredning av frågan föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Senast har frågan tagits upp i prop. 1974: 166 med anledning av naturvårdskommitténs delbetänkande (Ds Jo 1974: 1). Kommittén före-

slog — som nämnts i medlemsförslaget — att i 1 § naturvårdslagen skulle intagas ett stadgande att "Rätten att färdas fritt i naturen skall respekteras". I prop. uttalade departementschefen att han för sin del ansåg att en lagstiftning angående allemansrättens innehåll skulle kunna leda till många svårbedömda tvister i skälighetsfrågor där olägenheterna i dag inte är större än att de kan övervinnas med upplysning och uppmaning till hänsyn. Han ansåg det emellertid värdefullt att markera allemansrättens betydelse i 1 § naturvårdslagen och förordade ett tillägg i paragrafen, varigenom — utan någon precisering av allemansrättens innebörd — slås fast att naturen är tillgänglig för alla i enlighet med allemansrätten.

Hovrätten anser i princip att de allemansrättsliga befogenheter som nu anses tillkomma envar ej bör beskäras genom ny lagstiftning. Utvecklingen på allemansrättens område synes utan väsentliga olägenheter kunna liksom hittills ske genom rättspraxis.

Emellertid bör uppmärksammas att ett alltmer expanderande och i lag oreglerat utnyttjande av naturen från allmänhetens sida kan medföra olägenheter och vådor av skilda slag. Det finns otvivelaktigt behov av bestämmelser till skydd för naturen, det rörliga friluftslivet och de enskilda markägarna. I Sverige har också sedan länge funnits lagar och författningar med detta syfte. Byggnadslagstiftningen, naturvårdslagen med strandskyddsbestämmelser och miljöskyddslagen utgör exempel härpå. Det synes dock tveksamt om generella enhetliga nordiska bestämmelser skulle kunna tillskapas med hänsyn till de olikartade förhållanden som råder i de nordiska länderna. Till stor del torde de olägenheter förslagsställarna pekat på kunna — liksom hittills skett i viss utsträckning — undanröjas genom gemensam nordisk lagstiftning beträffande vissa speciella problem.

Hovrätten vill i detta sammanhang särskilt peka på ett par områden där det kan vara motiverat med en reglerande lagstiftning. Det är främst den ökade motoriseringen såväl till lands som till sjöss som skapat problem. De inre vattenvägarna används ej längre endast för att underlätta den lokala samfärdseln utan utnyttjas alltmer för ren nöjesåkning med bl. a. små snabba motordrivna plastbåtar. Betydande bullerstörningar och andra olägenheter för människor och djur har blivit följden. Till lands har bl. a. den år från år allt vanligare snöskotertrafiken medfört problem, särskilt i fjällvärlden. Snöskotern har från att ursprungligen ha varit endast ett rent nyttofordon tenderat att bli ett mer och mer uppskattat nöjesfordon och snöskotertrafiken har därmed blivit ett stort problem för såväl markägarna, samerna och friluftsfolket som för djurlivet.

I den mån den av Nordiska ministerrådet redan tillsatta ämbetsmannakommittén, som inom ramen för frågor om nordiskt turistsamarbete avser att även behandla bl. a. naturvård och allemansrätt, icke

skulle behandla nu berörda problem, finner hovrätten starka skäl tala för att man låter utreda frågan om lagstiftning på nordisk basis till undanröjande av de uppenbara nackdelar som är förbundna med en alltmer ökande motorism.

Stockholm den 22 november 1974

På hovrättens vägnar

Sten Rudholm

Hans Hedberg

Statens naturvårdsverk:

Allmänhetens skyldigheter och rättigheter i umgänget med naturen är, som framhållits i det remitterade förslaget, i vissa avseenden olika i de nordiska länderna. Den rättsliga regleringen har vidare byggts upp efter skilda linjer. Som angivits i det aktuella förslaget har en svensk utredning, den s. k. naturvårdskommittén, föreslagit viss lagreglering beträffande rätten att färdas fritt i naturen. Enligt medlemsförslaget bör denna principiella nyhet kunna bilda utgångspunkten för ett samnordiskt arbete med enhetliga bestämmelser om allmänhetens rätt i naturen.

Emellertid har naturvårdsverket i ett nyligen avgivet yttrande över det ifrågavarande betänkandet avstyrkt bifall till naturvårdskommitténs förslag på denna punkt, under åberopande bl. a. av de varierande förhållandena inom Sverige och att lagstiftningsåtgärder — som inte gärna kan innebära detaljreglering för olika delar av landet och för olika naturtyper inom dessa delar — kan komma att i vissa avseenden medföra inskränkningar i allmänhetens nuvarande möjligheter att röra sig fritt i skog och mark. Kopia av det ifrågavarande avsnittet i verkets yttrande bifogas (*se Bihang*). Med hänsyn bl. a. till att förhållandena i Danmark är väsentligt annorlunda än i de övriga nordiska länderna är vad som sålunda anförts i fråga om rättslig reglering av allemansrätten i Sverige enligt verkets mening tillämpligt även på frågan om samordning av reglerna om allemansrätt i de olika nordiska länderna.

Naturvårdsverket anser således att förutsättningar för närvarande saknas för att få till stånd enhetlig nordisk lagstiftning i fråga om allemansrätten.

Solna den 28 oktober 1974

Valfrid Paulsson

Lars Müntzing

BIHANG

Utdrag ur skrivelse till jordbruksdepartementet i Sverige från statens naturvårdverk angående naturvårdskommitténs betänkande Naturvård I, strandskydd, landskapsvård, förvaltning.*Allemansrätten*

Naturvårdskommittén har funnit det lämpligt att lägga fram förslag om viss lagreglering av den rätt som enligt den s. k. allemansrätten tillkommer var och en att färdas fritt i naturen. Som motiv härför åberopas att färdselrätten har grundläggande betydelse för utformningen av NVL och att denna rätt med den ökade konkurrensen om naturtillgångarna och friluftslivets utveckling får allt större betydelse och därför bör komma till positivt uttryck i lagen.

Frågan om särskild reglering av allemansrätten prövades ingående av 1960 års naturvårdsutredning, som även lade fram förslag till lagstiftning i ämnet i sitt betänkande "Naturen och samhället" (SOU 1962: 36). I remissyttrandena över förslaget var meningarna delade både i fråga om behovet av lagstiftning och beträffande lämpligheten av de föreslagna lagreglerna. Utredningens förslag till lagstiftning föranledde ingen åtgärd från Kungl. Maj:ts sida. Riksdagens tredje lagutskott, som därefter upptog frågan till behandling med anledning av motioner om utredning av allemansrätten, framhöll de svårigheter som är förenade med en civilrättslig reglering av allemansrättsliga frågor och ansåg att någon ny utredning i syfte att få till stånd civilrättsliga regler på området inte var påkallad i dåvarande läge. Utskottet förutsatte dock i sitt av riksdagen på denna punkt godkända yttrande (3 LU 1964: 41) att statens naturvårdsnämnd skulle ta tillvara befintliga möjligheter att skapa större klarhet i allemansrättsliga frågor och att nämnden skulle ta initiativ till den ytterligare utredning i ämnet som kunde finnas erforderlig.

I syfte att skapa större klarhet om allemansrättens innehåll har naturvårdverket givit ut en informationskrift om allemansrätten, författad av en rättsvetenskapsman med auktoritet på området. Varken naturvårdsnämnden eller senare naturvårdverket har funnit anledning ta något initiativ till ytterligare utredning i ämnet.

Förutom färdselrätten omfattar allemansrätten flera andra befogenheter, t. ex. rätten att plocka växter, bär och svamp m. m. samt rätten att uppehålla sig på annans mark, t. ex. genom camping. Med hänsyn härtill kan det enligt verkets mening till en början ifrågasättas om det är lämpligt att ta upp just färdselrätten till särskild reglering. Ett så allmänt hållet principstadgande som utredningen föreslår skulle enligt verkets mening inte heller ha något värde. Ett sådant stadgande kan snarare föranleda konfrontationer, tolkningstvister och andra svårigheter vid den praktiska tillämpningen. Med hänsyn bl. a. till de varierande förhållanden i landet finns det enligt verkets mening vidare en risk för att lagstiftningsåtgärder — som inte gärna kan innebära detaljreglering för olika delar av landet och för olika naturtyper inom dessa delar — kan komma att i vissa avseenden medföra inskränkningar i allmänhetens nuvarande möjligheter att röra sig fritt i skog och mark.

Naturvårdsverket vill vidare göra en invändning mot ordvalet i det föreslagna stadgandet. Uttrycket "färdas" används visserligen i 9 och 16 §§ NVL i sammanställningen "fritt färdas". Att färdas innebär emellertid enligt modernt språkbruk närmast att företa färd mellan fordon av något slag. För att förebygga en sådan tolkning bör man vid eventuell lagstiftning välja ett annat uttryck. Verbet "vistas" skulle kunna övervägas. Detta uttryck anknyter emellertid snarast till rätten att uppehålla sig på annans mark, som bl. a. gäller rätten till camping. Det synes mindre lämpligt att nu införa ett stadgande som skulle komma att särskilt gälla den ganska kontroversiella rätten att uppehålla sig på annans mark. Om ett principstadgande om färdselrätten skulle införas är det vidare — särskilt med hänsyn till behovet av skydd för naturen — angeläget att stadgandet inte får ett alltför vidsträckt tillämpningsområde. Detta mål skulle uppnås om man i stället för "färdas fritt" väljer uttrycket "färdas till fots". En sådan specificering skulle dock ej vara helt tillfredsställande. T. ex. cykling skulle inte kunna innefattas i "färdas till fots" och tveksamhet skulle i detta avseende råda beträffande t. ex. skidåkning. De här angivna alternativen visar att frågan om den språkliga utformningen av ett eventuellt stadgande fordrar ingående överväganden.

Med hänsyn till det anförda anser naturvårdsverket att färdselrätten inte bör lagregleras särskilt. Verket avstyrker således kommitténs förslag i denna del. Innan lagstiftning i ämnet genomförs bör i vart fall frågan ha belysts i en allsidig och grundlig utredning.

Solna den 19 augusti 1974

Valfrid Paulsson

Mats Dahlberg

Domänverket:

Som framhålls i medlemsförslaget har en svensk utredning den s. k. naturvårdskommittén i betänkandet "Naturvård I" bl. a. föreslagit ett tillägg till första paragrafen i naturvårdslagen med lydelsen "Rätten att färdas fritt i naturen skall respekteras". Tillägget anses utgöra ett uttryck för den rätt som enligt allemansrätten tillkommer en var att färdas fritt i naturen. Domänverket har i remissyttrande över nämnda betänkande beträffande detta tillägg till 1 § framhållit att allemansrätten inte kan skrivas in i naturvårdslagen på sätt som kommittén föreslagit, eftersom här är fråga om en begränsad rätt, som förutsätter att mark och anläggningar inte skadas. Allemansrätten innebär dessutom i princip endast rätt att färdas till fots.

Enligt verket är tillämpningen och kodifieringen av allemansrätten en ytterst komplicerad fråga som i sin helhet bör prövas i särskilt sammanhang. Att detta sker genom utredning av Nordiska ministerrådet i syfte

att uppnå enhetliga nordiska bestämmelser synes vara lämpligt mot bakgrund av de synpunkter som framförs i medlemsförslaget. Verket tillstyrker därför att den föreslagna utredningen kommer till stånd.

Stockholm den 22 oktober 1974

Stig Johansson

Naturvårdskommittén:

Förslaget syftar till en samnordisk reglering av allmänhetens rätt i naturen enligt allemansrätten.

Naturvårdskommittén delar uppfattningen att en sådan reglering skulle vara av värde. Den får naturligen ej inkräkta på de befogenheter som nu föreligger i fråga om allmänhetens rätt på annans mark. En reglering kräver emellertid ställningstaganden till åtskilliga, delvis kontroversiella frågor och jämkningar som betingas av skiljaktigheter mellan de olika länderna. Arbetet måste därför bli tidskrävande. Redan en diskussion av de föreliggande frågorna och en samling kring vissa gemensamt accepterade principer på området skulle emellertid enligt kommitténs mening vara av värde. Som en utgångspunkt lär emellertid förutsättas att det nuvarande rättsläget i respektive land klarläggs.

I fråga om allemansrättens närmare innehåll och gränser råder ovisshet i skilda hänseenden. Behovet av precisering är särskilt påtagligt när det gäller storstadsreigonerna och för friluftslivet särskilt värdefulla områden som stränder och skärgårdar, men också i andra fall skulle ett klarläggande av rättsläget vara av värde. Förslag om lagstiftning har också förts fram vid olika tillfällen. Oavsett om en samnordisk satsning kan åstadkommas eller ej skulle därför enligt kommitténs mening en kartläggning och precisering av allemansrätten vara av värde för svensk del och kunna ge grundlag för internordiska överväganden i saken. En sådan utredning ingår emellertid inte i kommitténs uppdrag och förutsätter ett initiativ av statsmakterna.

Stockholm den 10 september 1974

På naturvårdskommitténs vägnar

Göran F. Karlsson

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Länsstyrelsen har tidigare i en hithörande fråga haft tillfälle att lämna synpunkter, nämligen den 28 november 1972 angående förslag om enhetliga bestämmelser i de nordiska länderna för terränggående fordon¹. I detta sistnämnda ärende, som också behandlar en del avsnitt om färdseirätt inom den s. k. allemansrätten, framhöll länsstyrelsen angelä-

¹ Se *Nordisk Råd, 21. sess., supplement, s. 946.*

genheten av att man erhöill likartade eller enhetliga bestämmelser. Därvid skulle man kunna undanröja en del olägenheter när det gäller internordiska kommunikationer. Problem som annars uppstår när terrängtrafiklagarna i de olika länderna inte överensstämmer med varandra. Vidare skulle man med enhetligare bestämmelser lättare kunna främja förståelsen och lösningen av frågor om turism, naturskydd m. m.

Även när det gäller möjligheterna att idka friluftsliv i gränsregionerna vore det önskvärt om bestämmelserna för allemansrätten kunde få en mer likartad utformning.

En enhetligare lagutformning för allemansrätten i de nordiska länderna skulle i särskilt hög grad gagna de intressen och de olika verksamhetsområden som är knutna till Nordkalotten. Här är sannolikt samarbetet och sambandskontakterna mellan länderna särskilt väl utvecklade.

Länsstyrelsen har sålunda i yttrande till jordbruksdepartementet den 20 augusti 1974 över naturvårdskommitténs betänkande intagit en positiv grundinställning till att allemansrätten i Sverige blir lagligt förankrad. I yttrandet har dock länsstyrelsen i likhet med de flesta remissinstanser påpekat att betänkandets lagförslag — som i sin text var alltför kortfattad och oklar — på denna punkt borde bli föremål för en utredningsmässig bearbetning.

Länsstyrelsen som utgår ifrån att denna fråga vidare utreds finner det därför lämpligt att de synpunkter som redovisas i föreliggande medlemsförslag om möjligt beaktas i detta arbete.

Mot bakgrunden av vad här ovan anförts får länsstyrelsen tillstyrka att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att låta utreda frågan om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätt i syfte att ge medborgarna ökade möjligheter att fritt få röra sig i skog och mark.

Luleå den 28 oktober 1974

R. Lassinantti

Carl Sundt

Lantbrukarnas riksförbund:

I medlemsförslaget framhålls att den svenska naturvårdskommitténs förslag i delbetänkandet "Naturvård I" att allemansrätten skall komma till positivt uttryck i naturvårdslagen bör kunna bilda utgångspunkten för ett samnordiskt arbete med enhetliga bestämmelser om allmänhetens rätt i naturen. Förslagsställarna föreslår att frågan utreds med syfte att ge medborgarna ökade möjligheter att fritt få röra sig i skog och mark.

Riksförbundet har i yttrande över "Naturvård I" ställt sig kritiskt till naturvårdskommitténs förslag rörande allemansrätten. I betänkandet presenteras allemansrätten närmast som en ensidig markering av allmänhetens rättigheter. Allmänhetens skyldigheter berörs inte och inte heller diskuteras andra avgränsningar, som t. ex. vad som avses med naturen. Riksförbundet ser frågan om allemansrättens innehåll inte bara som en rimlig avvägning mellan allmänhetens och markägarnas intressen utan även som en miljöskyddsfråga av växande betydelse. Olägenheterna av en omfattande allemansrätt har i den hittillsvarande debatten icke beaktats i tillräcklig utsträckning. Skadeverkningar uppkommer på djur- och fiskeliv, mark och vegetation. Vidare ökar nedskräpningen och bullerstörningar av olika slag.

Som framgår av redovisningen i medlemsförslaget av rättslaget rörande allemansrätten i de fyra nordiska länderna är skillnaderna dem emellan betydande. Medlemsförslagets framställning är dock inte helt rättvisande. Danmark har över huvud taget ingen allemansrätt och en helt annan rättslig utgångspunkt än de andra länderna. Den svenska allemansrätten är också i högre utsträckning än t. ex. den norska baserad på sedvana och rättspraxis. Vidare är den helt parallella behandlingen av läget i Sverige och Finland inte motiverad och dessutom förenklad. Mot denna bakgrund är det förvånande att förslagsställarna hemställer att den föreslagna utredningen inte skall vara förutsättningslös utan direkt ha till syfte att ge medborgarna ökade möjligheter att fritt få röra sig i skog och mark. Det är ovisst från vilket lands utgångspunkt detta uttalande skall tolkas. Om alla de nordiska ländernas medborgare skall få ökade rättigheter på området samtidigt som enhetliga bestämmelser införts betyder det att man går längre än den nuvarande svenska allemansrätten. Det säger sig självt att en sådan målsättning om den förverkligades skulle medföra mycket stora förändringar i främst dansk rätt.

Oaktat de betydande svårigheter som kan förutses vid en utredning i de nordiska länderna om allemansrätten vill riksförbundet inte motsätta sig en sådan. Det är dock riksförbundets bestämda mening att utredningen, om den kommer till stånd, skall vara förutsättningslös och beakta både allmänhetens och markägarnas skäligen intressen. I utredningsarbetet bör eftersträvas en totalsyn på förhållandet rättigheter och skyldigheter mot bakgrund av frågans miljöskyddsaspekter. Riksförbundet förutsätter att företrädare för markägarna bereds tillfälle medverka i utredningsarbetet.

Stockholm den 30 oktober 1974

Lantbrukarnas riksförbund

Erik Jonsson

Anders Mallmén

Svenska turistföreningen (STF):

Enligt STF:s mening är allemansrätten så som den av hävd utvecklats och upplevts i Sverige av utomordentligt värde för friluftslivet och turismen. Föreningen har i sin verksamhet ofta haft anledning att behandla allemansrätten såväl genom att hävda den stora allmänhetens rätt att färdas i svenska marker som genom en propaganda för hänsyn och varsamhet i umgänget med naturen.

Medlemsförslaget utmynnar i en hemställan om utredning av frågan om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätten. En nordisk lagstiftning på detta område kan enligt STF:s mening komma att för Sveriges del innebära inskränkning av nuvarande rättigheter och kan väl därför ej anses vara odisputabelt önskvärd.

STF har emellertid under senare år på ett särskilt område med oro följt utvecklingen inom friluftslivet, nämligen det starkt stigande antalet terränggående motorfordon, hittills mest i form av snöskotrar men framdeles säkerligen också som barmarksfordon. De hittills observerade effekterna härav har medfört särskilda åtgärder i Sverige i form av provisoriska lagbestämmelser under en treårsperiod. Omfattande utredningar företas på initiativ av statens naturvårdsverk för att skapa underlag för beslut om mer permanenta lagbestämmelser.

På detta speciella område — bestämmelser beträffande terränggående motorfordon — finner STF det motiverat att en utredning företages. Föreningen har ej heller någon erinran, om det då skulle befinnas motiverat att utredningen vidgades att avse även andra delar av allemansrätten.

Stockholm i november 1974

Svenska turistföreningen

Halvar Sehlin

Verkställande direktör

Skogsindustriernas samarbetsutskott:

Det måste enligt samarbetsutskottets uppfattning ur såväl principiell som praktisk synpunkt anses önskvärt att söka åstadkomma så likartade regler som möjligt för invånarnas rörelsefrihet inom de nordiska länderna. I fråga om enhetliga bestämmelser för allemansrätten kompliceras emellertid situationen av att denna inte utgör något specifikt lagkomplex. Allemansrätten är i stället en sedvanerätt som endast på vissa punkter stöds av lagbestämmelser. Grundprincipen kan sägas vara att

envar skall ha möjlighet att färdas fritt i annans skog och mark — i varje fall till fots — under förutsättning att markägaren inte härigenom vållas skada eller hindras i sin yrkesutövning. Av detta följer att allemansrätten inte endast tillförsäkrar allmänheten rättigheter utan också omfattar skyldigheter och hänsynstaganden.

Att denna balans mellan rättigheter och skyldigheter upprätthålls blir allt viktigare när trycket mot naturområdena ökar i takt med att fritiden förlängs och människor får allt lättare att förflytta sig även över större avstånd. Det måste vidare understrykas att av allmänheten uppskattade naturområden i privat eller statlig ägo nästan alltid innehåller viktiga naturresurser i form av skog, jordbruksjord, renbeten, fiskevatten etc som skall ge ägaren eller brukaren inkomster och bidra till det samlade produktionsresultatet i landet.

Grundinställningen till allemansrätten har inom skogsbruket/skogsindustrin hittills varit positiv. Åtskilliga skogsföretag har lagt ned arbete på att öka allmänhetens utbyte av vistelsen i skog och mark genom att iordningställa strövstigar och utsiktsplatser, upplåta fiskevatten etc.

Vissa inskränkningar i rätten att färdas fritt i naturen måste emellertid upprätthållas bl. a. för att olika arbetsmoment skall kunna genomföras i skogsbruket. Det kan exempelvis inte vara rimligt att allmänheten med tanke på riskerna skall ha fritt tillträde till avverkningsplatserna eller kunna färdas obehindrat med snöskoter eller terrängfordon utan avseende på skadeverkningarna för plantskog och ungskog. Andra konsekvenser i form av nedskräpning och nötning samt utarmning av delar av flora och faunan måste också uppmärksammas.

I förslaget återopå den svenska naturvårdskommitténs yrkande att i en förändrad version av den svenska naturvårdslagen skall ingå ett tillägg (§ 1) med lydelsen: "Rätten att färdas fritt i naturen skall respekteras". Det föreslås att detta tillägg bör bilda utgångspunkten för det samnordiska initiativet. Samarbetsutskottet vill härtill framhålla att en dylik deklARATION av skäl som ovan berörts inte rimligen kan vara avsedd att tolkas bokstavligt och därför inte heller kan uppfattas såsom meningsfull. Ändringsförslaget ifråga har också kritiserats starkt av en rad remissinstanser.

Sammanfattningsvis kan Skogsindustriernas samarbetsutskott under nedanstående förutsättningar tillstyrka att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att låta utreda frågan om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätten

- att ovannämnda deklARATION från naturvårdskommittén inte utgör underlag för övervägandena
- att utredningsarbetet syftar till att uppnå en rimlig avvägning mellan de rättigheter allmänheten bör åtnjuta enligt allemansrätten och motsvarande skyldigheter och hänsynstaganden för att skydda naturen

och förhindra att markägare och näringsidkare förorsakas olägenhet eller skada

- att representanter för markägarna inom skogsbruket i vart och ett av de nordiska länderna bereds tillfälle att ingå i utredningen eller på annat sätt får tillfälle att under arbetets gång framföra sina synpunkter.

Stockholm den 8 november 1974

Skogsindustriernas samarbetsutskott

Osvald Andreasson

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund (SSR):

SSR finner anledning tillstyrka medlemsförslagets hemställan om att Nordiska ministerrådet måtte låta utreda frågan om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätt med syfte att ge medborgarna ökade möjligheter att fritt få röra sig i skog och mark, om följande beaktas.

SSR yrkar bestämt på att en dylik utredning icke enbart får komma att omfatta rättigheter, utan att allmänhetens skyldigheter samtidigt måste noga belysas. Man får inte bortse från de risker som kan drabba såväl flora som fauna om allmänheten inte iakttagit försiktighet vid sitt vistande i skog och mark. Det måste också bli klarlagt att allemansrätt ej innebär att man får störa pågående skogsarbeten eller jakt och fiske.

Slutligen vill SSR hemställa att representanter för markägarna måtte beredas plats i en eventuell utredning.

Stockholm den 17 oktober 1974

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund

Kjell Kilander

Bo Hansson

Sveriges villaägareförbund:

Inledningsvis vill vi uttrycka vår uppskattning av att Nordiska rådets presidium bedömt det som värdefullt, att vårt förbund får lämna sina synpunkter på denna fråga till rådet. Den s. k. allemansrättens utformning och innehåll är nämligen, som tydligen också rådets presidium genom remissen bedömt det, en angelägenhet av synnerlig vikt för landets villa- och småhusägare — och naturligtvis också för våra grannländers.

Vi har som "underrubrik" på vårt namn Sveriges villaägareförbund beteckningen Riksorganisationen för småhus- och fritidshusägare. Detta vill vi understryka just med hänsyn till den genom presidiets skrivelse auktualiserade frågan. Allemansrättens innehåll och utformning berör nämligen, vilket ju framgår redan av det remitterade medlemsförslaget, inte bara villa- och småhusägare i vedertagen bemärkelse av ägare av permanenthus utan också kanske i synnerhet ägare av fritidshus. För övrigt tenderar som bekant skillnaden mellan permanent- och fritidshusägare att alltmer uttraderas; vi hänvisar t. ex. till uttalanden i förarbetena till den svenska expropriationslagstiftningen, där föredraganden uttalar bl. a.: "en gränsdragning mellan permanentbebyggelse och fritidsbebyggelse torde i praktiken vara omöjlig".

Det är minst sagt besvärande att allemansrätten alltså är baserad på uteslutande s. k. sedvanerätt. Detta medför självfallet, att den blir till sin gränsdragning och sitt innehåll flytande och obestämbart. Som företrädare för den stora grupp mark- och fastighetsägare, som våra medlemmar utgör, skulle vi möjligen vid ett första påseende inte ha anledning anlägga synpunkter utöver dessa intressen i de nu nämnda egenskaperna. Frågan har dock ytterligare en sida: Den som är fastighets-, läs småhusägare, kan ha ett intresse av en lagstiftning, som fredar honom i denna hans egenskap. Men han kan också i egenskap av ägare av ett fritidshus ha ett mot detta intresse måhända motsatt, nämligen att ha tillgång till den fria markdisposition av andra områden, som är att betrakta som ett komplement till fastigheten, t. ex. strövområden, rätt att utnyttja badplatser, möjlighet att fritt passera ett strandområde etc. Egnahemsägaren är kort sagt en dubbelfigur när det gäller allemansrätten. Vi bilägger en liten skrift av vår förbundsjurist, "Båtägaren och allemansrätten" (*här ej tryckt*), en skrift som visserligen med hänsyn till rättsutvecklingen i flera hänseenden numer är föråldrad, men som dock torde vara ägnad att belysa just problemställningens tvåsidighet när det gäller ägare av fritidshus.

I medlemsförslaget citeras det förslag som väckts av den s. k. naturvårdskommittén i dess delbetänkande Naturvård I om en paragraf i naturvårdslagen: "Rätten att färdas fritt i naturen skall respekteras". Vi ställer oss skeptiska mot dylika allmänt hållna lagföreskrifter. Redan nu har vi i naturvårdslagen sådana allmänna bestämmelser t. ex. 1 § andra punkten: "Envar skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med naturen" eller 23 §: "— — — skall tillse, att han ej skräpar ned utomhus, vare sig i naturen eller inom bebyggda områden med plåt, glas, plast, papper, avfall eller annat". Var och en som vet hur dessa bestämmelser fungerar i praktiken — eller rättare sagt inte fungerar — måste ställa sig tveksam mot ytterligare dylika kautschukparagrafer.

Särskilt betänksamma är vi mot bakgrunden av nu refererade bestämmelse, när vi ser på den bestämmelse i kommunala renhållningsla-

gen, vari stadgas skyldighet för kommun att verkställa renhållning, om någon plats utomhus "där allmänheten äger att fritt färdas, har skräpats ner eller eljest osnyggats". Kommunen har då att återställa platsen i sådant skick "som med hänsyn till ortsförhållandena, platsens belägenhet och omständigheterna i övrigt tillgodoser skäligen anspråk". Hur detta verkar i praktiken torde vara välbekant för den som i dagliga livet har beröring därmed. Särskilt beklagligt är det fall, då kommuner genom långvariga expropriationsframställningar och därefter genom långvariga dito tillstånd lägger sin tunga hand över ett område och låter detta vandaliseras, nerskräpas och förstöras. Då blir det ofta fastighetsägaren inom området som nödgas ingripa och på egen bekostnad söka utföra de nödvändigaste renhållningsåtgärderna. Möjlighet för dem att mot vandalisering och dylikt freda sitt kvarboende fram till den dag kommunen behagar verkställa expropriationen och fastighetsförvärvet inryms varken i allemansrätten eller i annan lagstiftning.

Vad därefter frågans lagtekniska sida angår synes det helt riktigt att, som medlemsförslaget innebär, frågan görs till föremål för enhetliga nordiska bestämmelser. Låt oss illustrera detta med ett aktuellt exempel: en statlig utredning, 1969 års vägutredning, har nyligen lagt fram ett betänkande "Kommunal och enskild väghållning" (DSK 1947: 7). Där föreslås bl. a. att enskilda vägar, som av olika skäl hittills inte är tillgängliga för allmän biltrafik, skall kunna bli öppna för dylik. Denna utredning har enligt vad som framgår av densamma inte ifrågasatt något internordiskt lagstiftningsarbete i dessa frågor. Vi tycker emellertid att sådant vore förenligt med de tankegångar som kommer till uttryck i det här föreliggande lagförslaget.

Sammanfattningsvis vill vi som svar på presidiets förfrågan uttala:

1. Vi uppskattar att presidiet velat inhämta våra synpunkter på medlemsförslaget om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätt.
2. Vi tillstyrker en utredning om frågan om enhetliga nordiska bestämmelser härom samt understryker att därvid också fastighetsägarnas berättigade intresse tillgodoses.
3. Vi uttrycker önskemålet att få deltaga i sådan utredning då vi har erfarenhet och sakkunskap på området, och då dessa frågor är av synnerlig vikt för våra medlemmar.

Stockholm den 16 oktober 1974

Sveriges villaägareförbund

Harry Dahl

Förbundsordförande

Sigurd Rietz
Förbundsjurist

Skid och friluftsförbundet:

I förslaget betonas det värdefulla för oss som bor i Norden att ha tillgång till stora naturområden. Vidare påpekas fördelen av att kunna använda dem i samband med rekreation. Olikheter i de nordiska ländernas bestämmelser och praxis beträffande möjligheterna att bedriva ett rörligt friluftsliv kan emellertid skapa irritation, framhåller förslagsställarna som därvid erinrar om de lokala kontroverserna varje sommar i de nordliga delarna av Finland, Norge och Sverige i samband med hjortronplockningssäsongen.

Förslagsställarna redovisar också variationerna mellan de nordiska länderna beträffande bestämmelserna om färdslut m. m. i markerna. Den svenska och finska allemansrätten respektive varmansrätten sammanfaller i stort. Den norska friluftslöven ger mer preciserade anvisningar, medan den danska lagstiftningen föreskriver betydande begränsningar jämfört med de tre övriga länderna.

Ett steg i strävan att åstadkomma likartade bestämmelser har tagits genom en tidigare rekommendation från rådet vilket lett till att regeringarna nu behandlar frågan om hur man genom ensartade bestämmelser skall begränsa användningen av terränggående motorfordon. I den ämbetsmannakommitté som — likaledes efter förslag från Nordiska rådet — skall utreda frågor rörande turistsamarbete, däribland allemansrätt, sker överläggningar som kan leda till resultat i det nu aktuella medlemsförslaget andå.

Något som tydligen bidragit till att inspirera förslagsställarna är förslaget från den svenska sk naturvårdskommittén att införa i den inledande paragrafen av naturvårdslagen tillägget:

Rätten att färdas fritt i naturen skall respekteras

Friluftsförbundet delar helt den principiella grundinställningen angående värdet av vidsträckt naturområden och möjligheten för medborgarna att röra sig fritt i markerna och på vatten utan att störa och skada.

Det är av fundamentalt intresse att naturen skyddas och vårdas. Allmänheten lika väl som exploaterande intressen måste därför förväntas ha förståelse för och respektera vad som står i den svenska naturvårdslagens inledande paragraf, nämligen att naturen är en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas. Erfarenheten visar att efterlevnaden av denna lagbestämmelse är långtifrån tillfredsställande. Det föreslagna tillägget är inte heller klagörande utan väcker en viss undran. Vad menas med att färdas? Kommer terränggående motorfordon att kunna ges ökade möjligheter att färdas fritt i markerna genom denna komplettering oavsett vilken speciallagstiftning som kan komma att införas efter den provisoriska som togs 1972?

Friluftsförbundet grundinställning är självklar. Vi önskar behålla allemansrätten. Det är kanske möjligt att allmänhetens färdsl och uppträdande i marker och på vatten kan preciseras av bestämmelser som är enkla, lättbegripliga och så nära som möjligt anknyter till den urgamla allemansrätten, men samtidigt — och detta är ytterst väsentligt — önskar vi inte medverka till en lagstiftning som vidgar möjligheterna till åverkan på växtliv, på djurliv och annan egendom o. s. v. Ett upplevelserikt och omväxlande friluftsliv skall kunna bedrivas utan att naturen kommer till skada eller att andra människor störs.

Föreningen önskar med skärpa framhålla att den ökande förekomsten av terrängfordon under olika årstider är ett allvarligt hot mot naturen och människor som vistas i de trakter där fordonen utnyttjas. Det är också ett hot mot friluftslivet som sådant, och — vilket man inte får glömma bort — det är ett hot mot dem som använder sig av fordonen. Dessas utnyttjande har vållat skador på förare och orsakat kostnader i tid och pengar, oro och obehag för dem som har nödgats engagera sig i efterforskningar och för anhöriga till förare som åkt vilse, skadats eller omkommit.

Att föreningen uppehåller sig så mycket med denna sektor av färdslen bör inte vara ägnat att förvåna. Erfarenheterna från myndigheternas långsamma hantering av snöskoterfrågan utgör grunden.

Innan utredning igångsatts och medan den pågick växte snöskoterbeståndet i sådan omfattning att statsmakterna såg sig nödsakade att mer eller mindre acceptera förekomsten och ohämdad användning av detta fordon som — rätt använt — är ett värdefullt kommunikationsmedel. På senare tid har s. k. månbilar och liknande fordon tagits i bruk utan att statsmakterna visat nämnvärd oro.

Friluftsförbundet vill också framhålla att det i den information om allemansrätten, som föreningen medverkar i sedan decennier, visat sig vara svårt att åskådligt och någorlunda klarläggande redogöra för vad allemansrätten innebär. Rättsfallen är få och ger sällan vägledning.

I en skrift som statens naturvårdsverk givit ut — ”Allemansrätten” — belyses detta på ett effektivt sätt, även om man där för första gången sökt t. ex. precisera hur nära man kan gå ett bostadshus utan att göra sig skyldig till intrång.

Förslagsställarna syftar till att ge medborgarna ökade möjligheter att fritt röra sig i skog och mark. Friluftsförbundet har svårt att tänka sig någon utvidgning av den svenska allemansrätten, i synnerhet om den svenska naturvårdskommitténs förslag till bl. a. generellt strandskydd förverkligas. Att det emellertid finns konfliktämnen framgår som sagt under hjortronplockningen. Även andra frågor kan behöva diskuteras och förslag till lösningar utarbetas. Kan en motsvarighet till allemansrätten e. d. införas i Danmark vore naturligtvis detta av värde för danskarna själva i första hand, men även för utländska turister.

Friluftsfremjandet anser att det vore värdefullt med en utredning angående här aktualiserat problemkomplex. I en sådan bör stor uppmärksamhet ägnas informationen till det egna landets och till de nordiska ländernas invånare samt till besökare från andra länder om allemansrätt och allemansskyldighet.

Stockholm 30 oktober 1974.

Skid- och friluftsfremjandet

T. Wiklund

Verkst. direktör

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

Sámi Institut'ta

Spørsmålet om allemansrett til fri ferdsel i utmark er av stor viktighet for samiske interesser. Spesielt gjelder dette ferdsel under benyttelse av motoriserte fremkomstmidler, samt opphold og ferdsel som innebærer en intensiv utnyttelse av naturtilganger som ville bær, vilt og innlandsfisk.

De samiske kjerneområdene har lenge vært sterkt belastet rent ressurs- og miljømessig. Dette har spesielle konsekvenser for den samiske befolkning, da denne for en stor del henter sin næring direkte og indirekte fra naturtilgangene gjennom reindrift i jakt, fiske, bærplukking etc. ofte i kombinasjon med annen yrkesaktivitet som jorbruk og hel eller delvis deltakelse i landenes vanlige arbeidsmarked.

Sámi Institut'ta mener derfor at medlemsforslaget prinsipielt må ses i sammenheng med Nordisk Råds medlemsforslag A 406/j "Om skydd av miljön i de samiske kärnområdena" og påfølgende rekommendasjon. Det er spesielt viktig at det i de samiske områdene fremmes ensartede, og for det samiske næringsgrunnlaget vernende bestemmelser. Imidlertid bør det også påpekes at den uskyldige rekreasjonsmessig ferdsel som ikke forstyrrer natur- eller næringsgrunnlaget så langt det er mulig bør være fri for alle.

Sámi Institut'ta har også, ved siden av et prosjekt i tilknytning til A 406/j satt igang et større prosjekt om bruksrett og bruksmåter i de samiske bosetningsområdene. En vil gjennom disse prosjektene gjerne få komme tilbake til problemene som angår naturgrunnlaget og utnyttelsen av dette.

En håper at Nordisk Råds organer vil kunne behandle disse pro-

blemene på en mest mulig enhetlig og samordnet måte spesielt hva angår samiske interesser. En viser i denne forbindelse til medlemsforslaget "om en felles samepolitik", de ovenfornevnte medlemsforslag samt til den VII Samekonferansens vedtak "Sámiid Kulturpolitii'ka" (*här ej tryckt*).

Kautokeino, 28. januar 1975

AN Sara

Inst. styrer

Alf Isak Keskitalo
Sekjonsleder

Medlemsförslag

om inrättandet av ett nordiskt samarbetsorgan på äldreomsorgens område

(Väckt av Kristian Albertsen, Asbjørn Haugstvedt, Gerda Møller och Anna-Lisa Nilsson)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

NORSAM, Nordisk Samråd for Eldreomsorg:

Styrelsen skal indledningsvis udtale, at man anser størst muligt samarbejde og erfaringsudveksling mellem de nordiske lande for nyttigt og rationel.

De betydende nordiske frivillige hjælpeorganisationer, der helt eller delvis beskæftiger sig med ældreomsorg, har da også sluttet sig sammen i NORSAM for, som det fremgår af vedtægterne: "at udvikle forbindelserne mellem organisationerne gennem udveksling af information fra land til land og afholdelse af nordiske møder og eventuelle seminarer m. v. til drøftelse af ældres forhold og at bidrage til at påvirke den offentlige opinion for udbygning af ældreomsorgen samt medvirke til samarbejde mellem organisationerne og de offentlige myndigheder".

Dette arbejde, der allerede påbegyndtes uofficielt ved Nordisk Konference om ældreomsorg i 1969 i Helsingør, arrangeret af Komiteen for Sundhedsoplysning og Omsorgsorganisationernes Samråd, er i god udvikling.

Mange initiativer er taget og opgaver udført i den relativt korte tid, NORSAM har virket.

Det er vor opfattelse, at Nordisk Råds socialpolitiske udvalg ikke i tilstrækkeligt omfang har været orienteret om dette arbejde og ikke hidtil har udnyttet samarbejdsmulighederne.

NORSAM's styrelse beklager dette og føler sig ansvarlig for ikke i fornødent omfang at have givet den nødvendige information til Nordisk Råd.

Om NORSAM's enkelte initiativer skal henvises til vedlagte meddelelse til deltagerne i NORSAM-KONFERENSEN i Sandefjord 8.—

11. oktober d. å. og til ligeledes vedlagte NORSAM NYTT nr. 2—3/1974.¹

NORSAM's sidste initiativ har været nævnte konference i Sandefjord med emnet:

”Det ældre menneske i samfundsudviklingen”.

Mere end 200 sagkyndige fra Danmark, Finland, Norge og Sverige, politikere, socialembudsmand, læger, planlæggere og ledere fra frivillige organisationer har deltaget.

Som konkret svar på det inden for Nordisk Råd stillede medlemsforslag skal styrelsen udtale:

(1) *at* man primært mener, at forslaget allerede er dækket af det socialpolitiske udvalg inden for Nordisk Råd, der naturligvis til enhver tid vil kunne samarbejde med NORSAM og andre eksisterende samarbejdsorganisationer.

NORSAM vil sætte pris på en udbygning af et sådant samarbejde, f. eks. ved at NORSAM fungerer som konsultativt organ for Nordisk Råd's socialpolitiske udvalg.

NORSAM er rede til at udpege et konsultativt underudvalg, der løbende samarbejder med Nordisk Råd's socialpolitiske udvalg.

(2) *at* man anser det for værdifuldt at bibeholde NORSAM i nuværende struktur som bindeled mellem de frivillige hjælpeorganisationer.

(3) *at* det er styrelsens indtryk, at der i de enkelte medlemslande allerede er et vel udbygget samarbejde mellem myndighederne og de frivillige organisationer.

Sammenfattende skal vi udtale, at NORSAM ikke for tiden ser nogen saglig motivering for etablering af et nyt samarbejdsorgan ved siden af de bestående. I tilfælde af, at dette på trods af de anførte synspunkter alligevel ønskes dannet, forudsætter NORSAM, at man bliver repræsenteret på passende måde.

Hellerup, den 14. oktober 1974

NORSAM

Nordisk Samråd for Eldreomsorg

Jørgen Theisler

Erik Gravesen

Föreningarna Nordens Förbund:

Under senare år har Föreningarna Norden i sin kurs- och konferensverksamhet behandlat olika problem som berör åldringsvården varvid särskilt bör nämnas den seminarierie på temat ”Eldreomsorgen i Nor-

¹ Här ej tryckta.

den" för vilken den norska föreningen stått som huvudansvarig. Nämnas bör också det seminarium som anordnades av Pohjola-Norden hösten 1973 om den informationsverksamhet som gäller förberedelserna inför pensionsåldern. Vid detta seminarium framfördes bl. a. idén om en särskild pensionärsombudsman i varje nordiskt land. Samtliga seminarier som anordnats av Föreningarna Norden har mött ett mycket stort intresse från olika berörda organisationer och institutioner vilket förbundet tolkar som ett uttryck för ett växande behov inom de nordiska länderna av vidgade kontakter och ett bättre erfarenhetsutbyte inom åldringsvården. Det är därför naturligt att förbundet principiellt ställer sig positivt till varje åtgärd som kan öka samarbetet och kontakterna mellan de nordiska länderna.

I detta sammanhang konstaterar förbundet att tidigare försök att upprätta nordiska samarbetsorgan byggda på frivilliga organisationer inom åldringsvården mött vissa svårigheter. Förbundet vill därför framföra den synpunkten att den berörda utredningen för den händelse en sådan kommer till stånd särskilt ingående analyserar följande problem:

- a. Rådets mandat och arbetsområde
- b. Rådets uppbyggnad, målsättning och sekretariatsresurser
- c. Frågan om vilka organ som i de enskilda länderna skall vara rådets basorganisationer

Förbundet anser att man under utredningsarbetet med fördel kan utnyttja de erfarenheter som det nordiska Rådet for Eldreomsorg fått under sitt arbete.

Under återopande av vad som ovan anförts ber Föreningarna Nordens Förbund få tillstyrka det aktuella medlemsförslaget.

Stockholm den 24 september 1974

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Åke Landqvist
Sekreterare

D a n m a r k

Arbejds- og socialministeriernes internationale afdeling:

Som det fremgår af forslaget, finder der allerede i dag et vist samarbejde sted mellem institutioner og organisationer, som virker inden for ældreomsorgen i de nordiske lande.

Hertil kan føjes, at der inden for rammerne af virksomheden i Den nordiske socialpolitiske Komité finder et generelt samarbejde sted, som også indebærer udveksling af informationer om udviklingen inden

for det sociale område. Der foregår for tiden overvejelser i komiteen om yderligere udbygning af dette samarbejde.

Socialministeriet finder, at de organisationer m. fl., som virker inden for ældreomsorgen, formentlig bedst selv vil kunne afgøre, i hvilket omfang de har behov for oplysninger om tilsvarende virksomhed i de øvrige nordiske lande samt være hinanden behjælpelige med oplysninger herom. Der vil næppe gennem oprettelse af et organ med deltagelse også af repræsentanter for det offentlige kunne gives organisationerne et bedre grundlag for deres virksomhed. Ministeriet må derfor stille sig tvivlende over for behovet for at oprette et organ som det omhandlede, men skal dog ikke udtale sig imod, at spørgsmålet gøres til genstand for en undersøgelse gennem Nordisk Ministerråd.

København, den 11. oktober 1974

Jac. Sørensen

N. Raaschou-Nielsen

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 23 augusti 1974 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Kommunernes landsforening:

I denne anledning skal man meddele, at landsforeningen er bekendt med, at der i forvejen eksisterer danske omsorgsorganisationer på dette område, eksempelvis Omsorgsorganisationernes Samråd, der gennem samarbejdsorganet Norsam deltager i et nordisk samarbejde, hvorfor man ikke finder, at der for tiden er behov for under Nordisk Råd at oprette et sådant særligt nordisk samarbejdsorgan på ældreomsorgens område.

København, den 27. september 1974

Jens Mathiasen

O. Ingvartsen

Omsorgsorganisationernes Samråd och Ensomme Gamles Værn hänvisar i skrivelser den 9 september 1974 till yttrande från Norsam av den 14 oktober 1974 (se ovan).

Folkepensionistforeningernes og Invalideorganisationernes

Kontaktudvalg:

— — — skal vi meddele, at problemet har været drøftet i en række af kontaktudvalgets medlemsorganisationer. Man er her ikke uden in-

teresse for spørgsmålet og vil derfor gerne holdes orienteret om sagens udvikling. Man er dog af den opfattelse, at man ikke kan tage endelig stilling til spørgsmålet på det foreliggende grundlag.

København, den 11. september 1974

Svend Jensen

Finland

Social och hälsovårdsministeriet:

Social- och hälsovårdsministeriet finner att motiveringarna till medlemsförslaget är riktiga och att problematiken inom åldringsvården är likartad inom de nordiska länderna. Därför är det också naturligt att de nordiska länderna, för att genomföra och utveckla åldringsvården, strävar till att i så stor omfattning som möjligt utbyta information och erfarenheter på området. Informationsutbytet är av särskilt stor betydelse mellan staternas olika centralförvaltningsorgan eftersom det är framför allt dessa som skall utveckla lagstiftningen på området. Samarbete mellan lokalförvaltningen och de olika organisationerna på området vore också betydelsefullt, då förutsättningarna för det praktiska samarbetet inom åldringsvården kan skapas härigenom.

I praktiken kan ett tillräckligt samarbete mellan de olika myndigheterna uppnås genom att de statliga myndigheterna har direkta kontakter och regelbundet informationsutbyte. Därtill kommer gemensamma möten, seminarier o. s. v. För de kommunala myndigheternas del är saken inte lika enkel. Även i fråga om dessa är det dock möjligt att genom kommunala centralorganisationer åstadkomma det nödvändiga utbytet av information och erfarenheter. Organisationerna på området kan också stå i direkt kontakt med varandra, och de nordiska samarbetsorganen kan medverka i saken.

På grund härav synes det som om det inte skulle föreligga behov av ett särskilt nordiskt organ för samarbete på åldringsvården. Inrättandet av ett dylikt organ synes vara mindre ändamålsenligt även därför att ett motsvarande utbyte av information och erfarenheter också på många andra områden kunde vara av nöden. Motsvarande organ borde då även inrättas för andra ändamål. Detta skulle emellertid hindra en helhetsbehandling av de socialpolitiska frågorna. Behovet av ett särskilt samarbets- och koordinationsorgan på nationell nivå kunde däremot vara motiverat bl. a. inom åldringsvården.

Helsingfors den 6 november 1974

Pentti Pekkarinen
Minister

Matti Marjanen
Biträdande avdelningschef

Folkpensionsanstalten:

Folkpensionsanstalten anser behovet av nordiskt samarbete på åldringsvårdens område uppenbart och förenar sig med det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget enligt vilket ett systematiskt utbyte av information på sagda område borde utvecklas.

Den nordiska konventionen om social trygghet utgör grunden för det nordiska samarbetet även i pensionsfrågor. De sociala tjänsterna begränsar sig dock inte enbart till socialskyddspolitiken, utan de ingår även i bl. a. arbets-, hälsovårds- och kulturpolitiken. Till följd av den ökade utkomsttryggheten håller tyngdpunkten inom åldringsvården på att förskjutas allt närmare bostadspolitiken och producerandet av tjänster som gör det möjligt för åldringarna att så länge som möjligt klara sig i det egna hemmet. Det kommer att bli allt större efterfrågan på hemvårdshjälp och vissa andra tjänster såsom rehabilitering, rådgivning, rekreation etc. Det är tämligen klart, att man inte kan lösa de för åldringarna specifika problemen och inte kan tillfredsställa utbytet av nationell och internationell information på åldringsvårdens område enbart inom ramen för olika organisationers frivilliga verksamhet, utan att det dessutom krävs medverkan av stat och kommun.

Genom att få till stånd ett samnordiskt informationsutbyte i fråga om utredningar som berör åldringsvården, skulle man utöka särskilt den information om produktionen och koordineringen av sociala tjänster för åldringar som beslutsfattarna i olika länder behöver. Mot bakgrunden av det ovan sagda förenar sig Folkpensionsanstalten med Nordiska rådets uppfattning om nödvändigheten av ett nordiskt samarbetsorgan på åldringsvårdens område. Innan ett dylikt organ grundas bör man dock noggrant undersöka i vilken form detta lämpligen bör ske eller huruvida det redan existerar ett organ som skulle kunna överta denna uppgift. Folkpensionsanstalten önskar ytterligare betona, att det samnordiska informationsutbytet inom åldringsvården står i nära samband med de allmänna planerna rörande det nordiska samarbetet, varför det vid organiseringen av informationsutbytet är viktigt att beakta även den övriga samhällspolitiken accepterade principer och reformsträvanden när det gäller nordiskt informationsutbyte.

Helsingfors den 11 september 1974

Folkpensionsanstalten

Jaakko Pajula

E. O. Tuominen

Vanhustyön keskusliitto — Centralförbundet för de gamlas väl r.y.:

Centralförbundet för de gamlas väl anser förslaget om inrättandet av ett nordiskt samarbetsorgan på äldreomsorgens område gott och önskar att ett dylikt organ skall kunna inrättas.

Centralförbundet har varit fast bundet till Norsam, samarbetsorgan på äldreomsorgens område i Norden, ända från dess inrättande och har rönt mycket positiva erfarenheter av verksamheten inom ett dylikt nordiskt samarbetsorgan. Norsam har visat sig nödvändigt för de frivilliga organisationerna vad utbyte av kunskaper, erfarenheter och impulser beträffar.

Centralförbundet enar sig dock med förslagets ställningstagande, enligt vilket åldringarnas problem inte kan lösas enbart inom ramen för de frivilliga organisationernas inbördes verksamhet. Verksamheten kräver ett nära samarbete mellan företrädare för det allmänna och representanter för organisationerna. Mot denna bakgrund framhåller centralförbundet nödvändigheten av det föreslagna samarbetsorganet, som representerar statliga och kommunala myndigheter och frivilliga organisationer. Centralförbundet för de gamlas väl anser dock, att samarbetsorganet för de frivilliga pensionärsorganisationerna Norsam även efter det eventuella inrättandet av det föreslagna samarbetsorganet har en betydande ställning inom de frivilliga organisationernas samarbete.

För att det nordiska samarbetsorganet på äldreomsorgens område skall kunna verka effektivt, bör man enligt Centralförbundets för de gamlas väl uppfattning fästa uppmärksamhet vid dess a) verksamhetsområde, b) sammansättning och c) tekniska arbete såväl på nordiskt som framför allt på nationellt plan:

a) Vid definitionen av verksamhetsområdet torde man från början beakta förutom åldringsvården i anslutning till den egentliga socialvården även pensionspolitiska frågor och åldringarnas hälsovård, eftersom dessa frågor ligger i så nära anslutning till varandra, att det inte kan anses ändamålsenligt att behandla dem var för sig.

b) Vad beträffar sammansättningen av samarbetsorganet är det av vikt, att utse experter från ovan nämnda verksamhetsområden som medlemmar i samarbetsorganet. Centralförbundet för de gamlas väl önskar speciellt framhålla, att man vid definitionen av de frivilliga organisationernas andel i samarbetsorganet torde beakta å ena sidan de organisationer, som arbetar för åldringar, s. k. åldringsvårdsorganisationer, och å andra sidan de pensionärsorganisationer, som upp bärs av åldringarna själva.

c) Samarbetsorganets resultatrika arbete förutsätter central förberedning av de ärenden som upptas i samarbetsorganet. Det bästa resultatet torde uppnås genom att i de olika länderna tillsätta en kompetent, permanent sekreterare för samarbetsorganet, i Finland svenskspråkig. Sekre-

teraren torde i enlighet med norskt exempel ha ett nationellt rådgivande organ att ty sig till vid förberedandet av olika frågor.

Helsingfors den 13 september 1974

Vanhustyön keskusliitto —
Centralförbundet för de gamlas väl r.y.

Asko Kahanpää
Ordförande

Tertta Sundholm
Verksamhetsledare

Svenska pensionärsförbundet r.f.:

— — — beslutat att enhälligt understöda detsamma och uttalar samtidigt sin förhoppning om att förslaget då detsamma behandlas av Nordiska ministerrådet snarast möjligt kommer att förverkligas.

Vårt förbund har redan länge känt behov av kontakter med motsvarande organisationer i Sverige, Norge, Danmark och Island, men i avsaknad av lämpliga adresser har vi icke kunnat få dessa kontakter etablerade ännu.

De flesta städer, köpingar och många kommuner har vänskapsorter i de nordiska länderna. Vad vore då mera naturligt än att pensionärerna från orter i Finland skulle besöka motsvarande föreningar på respektive orter och på detta sätt knyta personliga kontakter.

Då ett organiserat samarbete pensionärsförbunden emellan fås till stånd är vi säkra på att många nya synpunkter, problem och andra orsaker till initiativ kommer att bereda samarbetsdelegationen mycket — men välsignelsebringande — arbete.

Vi uttalar därför förhoppningen, att ministerrådet skall ställa sig positivt till förslaget och förklarar oss i mån av vår förmåga, att såsom det enda svenskspråkiga förbundet i landet — verka som ett kontaktorgan för de finska förbunden, med vilka vi inlett ett permanent samarbete.

Täcker den 27 september 1974

Svenska pensionärsförbundet r.f.

Victor Heinström
Ordförande, socialråd

Jarl V. Hellström
Sekreterare, dipl. ekonom

Rättighet för pensionerade r.f.:

Efter att ha godkänt Nordiska rådets förslag förutsätter Rättighet för pensionerade, att vår förenings representation fortfarande skulle iakt-

tagas i frågan angående grundandet av ett nordiskt samarbetsorgan enligt parlamentarisk princip.

Abo den 2 augusti 1974

På sammanträdets vägnar

Eino Sares

Ordförande och sekreterare

Eläkeliitto r.y. (Pensionsförbundet)¹:

I samtliga nordiska länder har man förutom genom sociallagstiftningen också genom frivilliga organisationer uppmärksammat äldreomsorgen. Detta har emellertid enbart skett på nationellt plan. Då frågorna på området är i hög grad lika och då nordiskt samarbete ansetts vara nödvändigt inom olika områden, innebär det enligt Eläkeliitto r.y:s åsikt en utbyggnad av verksamheten på äldreomsorgens område, när man undersöker frågan om inrättandet av ett nordiskt samarbetsorgan på området.

Helsingfors den 12 september 1974

Eläkeliitto r.y.

Aaro Lintilä

Verksamhetsledare

Eläkkeensaajien keskusliitto r.y. (Pensionstagarnas centralförbund)¹:

— — — meddelar vi, att vårt centralförbund i alla avseenden förenar sig om det väckta förslaget och om dess sluthemställan.

Helsingfors den 4 september 1974

Eläkkeensaajien keskusliitto r.y.

Aarre Lauliainen

Verksamhetsledare

Eläkeläiset r.y. — Pensionärerna:

— — — meddelar vi, att vår organisations centralstyrelse behandlade frågan på sitt möte den 19 augusti 1974, varvid vi avhöll oss från att ta ställning till nämnda förslag.

Helsingfors den 22 augusti 1974

Eläkeläiset r.y.

Leevi Raitaniemi

Verksamhetsledare

¹ Yttrandet översatt från finska.

N o r g e**Sosialdepartementet:**

Departementet har innhentet uttalelser fra henholdsvis Rådet for eldreomsorgen og Norsk gerontologisk institutt (se nedan). Som det framgår av disse uttalelsene stiller begge institusjoner seg positive til en nærmere utredning av forslaget om opprettelse av et nordisk samarbeidsorgan innen eldreomsorgen.

Etter departementets oppfatning vil et nordisk fellesorgan kunne ha stor betydning som formidler av erfaringer og informasjon både fra offentlige og private organer. En vil imidlertid understreke at forutsetningen for et effektivt samarbeidsorgan er at dette har sin forankring i nasjonale sammenslutninger med representanter fra offentlige og private organer, i likhet med Rådet for eldreomsorgen i Norge.

Til tross for at en som det er nevnt i brevet fra Norsk gerontologisk institutt, allerede har to fora for diskusjon og utveksling av erfaringer av felles interesse innenfor eldreomsorgen i Norden, savner en imidlertid fremdeles et organ hvor representanter fra statlige og kommunale myndigheter har sin naturlige plass. En må imidlertid søke å unngå at flere organer arbeider parallelt på dette området, og Sosialdepartementet vil derfor tilrå at en i den nærmere utredning av saken, søker å komme fram til et organ hvor både representanter fra statlige og kommunale myndigheter, samt representanter fra frivillige organer inngår som medlemmer.

Ved utredningen av et eventuelt samarbeidsorgan som det her er tale om, bør en drøfte om dette ved siden av å være en formidler av generell informasjon, også kan fungere som et samarbeidsorgan når det gjelder forskning og forskningsresultater.

Spørsmål om størrelse, sammensetning og arbeidsform for et eventuelt samarbeidsorgan er viktig å få gjennomdrøftet, likeså spørsmålet om koordinerende organer i de andre nordiske land.

Ved en nærmere utredning av disse spørsmål, vil Rådet for eldreomsorgen kunne bidra med materiale om de erfaringer som er høstet i Norge siden oppnevningen i 1970.

Sosialdepartementet er enig i at en foretar en utredning av forslaget om opprettelse av et nordisk samarbeidsorgan innen eldreomsorgen.

Oslo, 23. september 1974

Etter fullmakt

M. Langholm

Halldor Helda

Norske kommuners sentralforbund:

Saken vil bli behandlet av Norske kommuners sentralforbunds sosialutvalg og styre i løpet av oktober måned. På grunn av tidsfristen for avgivelse av uttalelse skal en imidlertid få komme med følgende uttalelse med forbehold om styrets tilslutning:

Eldreomsorgen spiller idag en framtreddende rolle i de nordiske lands sosial- og helsevesen. På bakgrunn av de store likhetstrekk som er mellom den økonomiske, administrative og sosiale struktur i de nordiske land foreligger det mange oppgaver innenfor dette felt som vil kunne dra stor nytte av en bedre organisert gjensidig utveksling av synspunkter, erfaringer og informasjon mellom de nordiske land. Norske Kommuners Sentralforbund anser det derfor som formålstjenlig at det opprettes et nordisk samarbeidsorgan innen eldreomsorgen og at kommunenes organisasjoner i de nordiske land blir fyldestgjørende representert i et slikt samarbeidsorgan, da som kjent eldreomsorgen utgjør en vesentlig del av kommunenes arbeidsområder.

Oslo, 5. august 1974

Th. Nilsen
Formann

Arne Rødskog

Med forbehold om styrets tilslutning avga Norske kommuners sentralforbund den 5.8.1974 en foreløbig uttalelse til medlemsforslag A 428/s: Om opprettelse av et nordisk samarbeidsorgan innen eldreomsorgen.

Saken ble behandlet av Forbundets styre i styremøte den 25. oktober og Forbundet ønsker på bakgrunn av det å gi uttrykk for at man ikke anser det som nødvendig med opprettelse av et eget samarbeidsorgan innen eldreomsorgen i Norden, da spørsmålet om informasjon innen dette felt bedre bør kunne løses på andre måter.

Oslo, den 20. november 1974

Kjell T. Evers

Martin Osnes

Nasjonalforeningen for folkehelsen *hänvisar i skrivelse den 31 oktober 1974 till yttrande från Norsam av den 14 oktober 1974 (se ovan).*

Norsk gerontologisk institutt:

I de senere år har representanter for de nordiske land drøftet problemer innen eldreomsorgen bl. a. på seminarier arrangert av Foreningen

Norden. Interessen for og oppslutningen om disse møtene tyder på at det er behov for gjensidig opplysningsvirksomhet og meningsutveksling når det gjelder eldreomsorgen i de nordiske land.

Kontakt mellom frivillige organisasjoner som arbeider innen eldreomsorgen i norden blir, som nevnt i medlemsforslaget fra Nordisk Råd, ivaretatt av samarbeidsorganet Norsam.

Det spørsmål som reiser seg ved en eventuell etablering av et nordisk samarbeidsorgan for eldreomsorg er i hvilken utstrekning det er behov for ytterligere informasjonsutveksling i tillegg til den som formidles av ovennevnte organer.

Sannsynligvis vil et nordisk fellesorgan på en mer effektiv og rasjonell måte enn hittil kunne medvirke til en regelmessig og systematisk kontakt og utveksling av erfaringer høstet av både frivillige og offentlige organer. Vi antar imidlertid av forutsetningen for et effektivt samarbeidsorgan er at dette har sin forankring i noenlunde likeartede nasjonale sammenslutninger med representanter fra offentlige og private organer, i likhet med Rådet for eldreomsorgen i Norge.

Norsk gerontologisk institutt vil gi sin tilslutning til forslaget om å utrede spørsmålet om et nordisk samarbeidsorgan innen eldreomsorgen. Vi tillater oss å tilrå at man under utredningsarbeidet drøfter behovet for nasjonale organer, samt at også forskningsopplegg og utveksling av forskningsresultater vurderes som en funksjon for et fremtidig samarbeidsorgan.

Oslo, 20. august 1974

Gustav Vig

Formann, fylkeslege

Eva Beverfelt

Instituttssjef

Rådet for eldreomsorgen:

Rådet for eldreomsorgen vil anbefale at man utreder nærmere muligheten for å få opprettet et nordisk samarbeidsorgan innen eldreomsorgen.

I arbeidet med å samle erfaringsmateriale og aktuell informasjon har Rådet stadig hatt stor nytte av å kunne følge med i utviklingen i våre naboland. Dette har vært gjort gjennom studieturer, deltakelse i konferanser, innsamling av skriftlig materiale, og personlige forespørsler og kontakter.

Uten et formelt kontakt- og samarbeidsledd er dette arbeidet ofte både vanskelig og tungvint. Rene tilfeldigheter kan avgjøre om man får

høre om ting av interesse, og det er ofte vanskelig å vite hvilke organer og personer man kan ta kontakt med.

En rekke forhold gjør at de samme retningslinjer og målsettinger for eldreomsorgsarbeidet i hovedtrekk gjelder for alle de nordiske land. Rådet mener at et nordisk samarbeidsorgan vil kunne tjene en nyttig funksjon ved innsamling og formidling av erfarings- og informasjonsmateriale, og som forum for drøfting av saker av felles interesse.

Spørsmål om størrelse, sammensetning og arbeidsform for et slikt samarbeidsorgan regner vi med må drøftes i forbindelse med en nærmere utredning, likeledes spørsmålet om koordinerende organer i de andre nordiske land. Rådet vil ved en slik anledning kunne bidra med materiale om de erfaringer som er høstet i Norge siden oppnevningen i 1970.

På bakgrunn av det som er sagt anbefaler Rådet at medlemsforslaget tas til følge, og håper å bli holdt underrettet om sakens videre gang.

Oslo, 27. august 1974

Gustav Vig

Petter J. Drefvelin

Norsk pensjonistforbund:

Saken er behandlet av Norsk pensjonistforbund, men er etter vedtak i pensjonistenes nordiske samarbeidskomite forelagt årets møte som holdtes i Danmark utimo august, hvor det blev gitt tilslutning til en uttalelse, foreslått av samarbeidskomiteens formann, tidligere svensk riksdagsman, Axel E. Svensson, forøvrig på linje med et vedtak på forrige møte i Danmark.

I uttalelsen heter det at de eldres velferd bygger på samfunnets økonomiske muligheter. Løsningen har variert fra "fattiggården" til de mer humane former, bygd på samfunnets økte ressurser. Fordelingen av disse ressurser er fortsatt det store problem. I de nordiske land har vi når det gjelder de eldre kunnet notere en utvikling som bygger på en noenlunde lik lovgivning. Betydelige forbedringer av grunnpensjonene er oppnådd i alle de nordiske land og opparbeidelsen av tilleggspensjoner vil etter hvert føre til at en nærmer seg den målsetting lovgiverne har satt.

De forbedringene som er skjedd i løpet av et par-tre årtier, er skjedd under medvirkning av pensjonistenes organisasjoner, og gjennom det nordiske samarbeidsorgan er det oppnådd et intimt samarbeide.

De nordiske sosialministrene har på samme måte kontinuerlige konferanser og det samme er tilfelle med Nordisk Råd.

Pensjonistenes nordiske samarbeidskomite består av to representanter fra hvert land. Norsk pensjonistforbunds representanter er forbundets formann, Karl Hansen og dets sekretær Gunerius Reiersen.

I Norge foreligger det innstilling om konsultasjonsplikt når det gjelder fastsettelsen av grunnpensjonene og det samme er til dels tilfelle med de andre organisasjoner som danner samarbeidskomiteen — og som er de toneangivende i sine land. De er akseptert som talsmenn for de eldre.

Det er en rekke organisasjoner som arbeider for de eldre, men pensjonistenes nordiske samarbeidskomite har ment at samarbeidet bare kan skje med pensjonistorganisasjoner og de organisasjoner som står bak den nordiske samarbeidskomiteen har en medlemsskare av en slik størrelsesorden at myndighetene har godtatt dem som representanter for de eldre når grunnpensjonene skal fastlegges.

Når det gjelder det forslag som er fremmet overfor Nordisk Råd og hvor det fremholdes at det savnes kanaler for en systematisk utveksling av tiltak og erfaringer i de andre land i Norden, så mener vi at de organisasjoner som vi så lenge har hatt fyller denne målsetting.

Krav om forbedringer skjer gjennom de organer vi allerede har.

Medlemsforslaget om å opprette et samarbeidsorgan utover det som allerede eksisterer kan ikke ansees som påkrevet og kan virke forsinkende på de spørsmål som reises.

Såfremt Nordisk Råd savner informasjon om hva som rører seg blant de eldre kan dette skje uten å opprette nevnte samarbeidsorgan. Vår uttalelse må konkludere med at forslaget ikke vedtas.

Sarpsborg, 18. september 1974

Norsk pensjonistforbund

Karl Hansen

Gunerius Reiersen

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Problem och frågeställningar inom äldreomsorgens område synes så likartade i de nordiska länderna att ett samarbete bör vara av stort värde.

Byrå LÅ 4 förutsätter att ett eventuellt nybildat organ finner former för ett smidigt samarbete med befintliga organ och sammanslutningar för samordning av erfarenheter och forskningsresultat.

Samarbetsorganets arbetsresultat bör även kunna tjäna som underlag för framtida planering inom äldreomsorgens område i Norden.

Byrå LÅ 4 vill därför instämma i motionärernas hemställan om en rekommendation att låta utreda frågan om inrättande av ett nordiskt samarbetsorgan på äldreomsorgens område.

Stockholm den 17 september 1974

Stefan Schnell

Nämnden för internationella hälso- och socialvårdsärenden:

— — — vill nämndens för internationella hälso- och socialvårdsärenden arbetsutskott framhålla värdet av ett internordiskt samarbete med utbyte av erfarenheter och forskningsresultat.

Det synes dock som ett sådant samarbete i viss mån redan existerar dels på personlig bas dels ock är formaliserat genom de möten som anordnas alternativt i de nordiska länderna av Nordiska socialpolitiska kommittén.

Ett samarbete torde också kunna intensifieras utan väsentligt ökade kostnader genom utökad besöksverksamhet av ansvariga befattningshavare mellan respektive länder.

Enligt arbetsutskottets mening synes det nordiska samarbetet på äldreomsorgens område kunna etableras inom existerande samarbetsformer.

Stockholm den 3 oktober 1974

Bror Rexed

Elisabeth Allgulander

Universitetskanslersämbetet:

Universitetet i Uppsala, geriatriska institutionen, och institutet för social forskning har anmodats att avge yttrande i ärendet. Institutet har avstått från att yttra sig. Från universitetet i Uppsala har inkommit yttrande (*se nedan*).

Den påfallande kraftiga förändring av åldersstrukturen som ägt rum i de nordiska länderna under de senaste decennierna medför att frågor som gäller äldreomsorgen kommer att få en starkt ökande betydelse. Det är därför angeläget att man får vidgade kunskaper om åldrandets problem, de äldres sociala situation och hur denna kunskap bör få påverka planering och utbyggnad av skilda samhällsfunktioner. Ett såsom medlemsförslaget avser mera systematiskt utbyte av kunskap och erfarenheter mellan de nordiska länderna bör självklart vara av stort värde. Det ankommer naturligtvis i första hand på de ansvariga sam-

hällsorganen på området att ta erforderliga initiativ eller utveckla redan öppnade förbindelser i detta syfte. Huruvida helt nya organ behövs — frågan är generell för en rad områden inom länderna där grundproblemen är likartade och beträffande vilka skärpt uppmärksamhet är nödvändig — är en fråga som måste bedömas från skilda utgångspunkter. Fördelar med specialorgan får vägas mot bl. a. de risker för splittring eller oklarhet som kan följa på ansvarssidan. Äldreomsorgen är därjämte ett belysande exempel på områden som med avseende på organisatoriska lösningar rimligen måste behandlas i nära anknytning till en rad andra samhällsfält. Det synes UKÄ naturligt att den i medlemsförslaget väckta frågan uppmärksammas och bereds av Nordiska ministerrådets sekretariat.

Stockholm den 14 oktober 1974

Hans Poppius

Harald Häggquist

Uppsala universitet, geriatrika institutionen:

— — — förefaller ett sådant initiativ innebära en hel del potentiella möjligheter till förbättring av äldreomsorgen. Särskilt förefaller det betydelsefullt att erfarenheter utbyts, så att dubbelarbete undviks. Det norska initiativet i denna fråga förefaller lovt, och de norska erfarenheterna kan säkert bidra till att lösa en hel del av de problem som kvarstår, inte minst i Sverige.

Uppsala den 28 augusti 1974

Per Björntorp

tf professor, geriatrika institutionen, i samråd med
överläkare Lars Linder, Kungsgårdets sjukhus, Uppsala

Svenska kommunförbundet:

Under senare år har socialvården varit föremål för parlamentariska utredningar i såväl Danmark som Norge, Finland och Sverige.

I samtliga utredningar har man utvecklat behovet av ökat hänsynstagande till sociala aspekter i samhällsplaneringen, nödvändigheten att arbeta efter en helhetssyn på människan och hennes problem samt angelägenheten att arbeta efter principer som integrering och normalisering för att undvika särbehandling.

Man finner också stora likheter i synpunkterna på att man i framtiden bör samordna och samutnyttja resurserna bättre för att kunna decentra-

lisera verksamheten och därmed uppnå större närhet till människorna i deras miljö.

Dessa ömsesidiga och samtida utvecklingstendenser talar för att man bör undvika särbehandling av en viss grupps problem.

Den föreslagna utredningen bör i stället enligt styrelsens mening inriktas på att utreda frågan om ett nordiskt samarbetsorgan för socialvården över huvud taget.

Stockholm den 18 oktober 1974

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Kerstin Petersson

Pensionärernas riksorganisation (PRO):

Grunden för de äldres välfärd är samhällets ekonomiska tillgångar. Lösningen har växlat från fattigstugan till nuvarande mera humana former genom samhällets ökade resurser. Fördelningen av resurserna är allttjämt det stora problemet. I de nordiska länderna har vi kunnat konstatera en utveckling för de äldres vidkommande som är ganska likartad i lagstiftningen.

Avsevärda förbättringar av grundpensionens belopp har uppnåtts inom de nordiska länderna. Genom den nya lagen om allmän pension erhåller den enskilde en ekonomisk förstärkning som är betydande. Målsättningen 65 procent av intjänt lön uppnås inom ett fåtal år.

Det nya pensionssystemet med dess ekonomiska genomslag medför att de problem, som följt folkpensionären under gången tid, försvinner. Behovsprövningens förnedrande innebörd förminskas och kan endast beröra ett fåtal. Den ökade pensionen skapar möjlighet för den enskilde till ett fritt val att handla efter sina tillgångar. De medborgerliga rättigheterna, som berövats oss som åldringar, återställs med den medborgarrätt som gäller för samtliga.

De förbättringar, som skett under åren, har tillkommit under medverkan av organisationer inom pensionärsrörelsen i respektive länder. Utvecklingen har medfört på detta område ett intimt samarbete med bildandet av ett samarbetsorgan — Nordiska kommittén.

De nordiska regeringarna har kontinuerliga sammankomster genom ministerråd i syfte att samordna lagstiftningen. Den nordiska kommittén har samma syfte. De tongivande pensionärsorganisationer inom respektive länder — Pensionärernas riksorganisation, Sverige, Norsk pensionistförbund, Norge, Invalide- og Folkepensionistforeninger i Danmark

samt Eläkkeensaajien keskusliitto, Finland — är anslutna till kommittén.

Dessa organisationer har genom sin verksamhet accepterats av myndigheterna samt utgör remissorgan i frågor, som berör de äldres välfärd. Utanför dessa finns en mångfald institutioner, som sysslar med pensionärer — i Sverige 92 — samt ett mindre antal i övriga nordiska länder. Om man undantager handikapporganisationerna är ingen av de övriga någon intresseorganisation.

Framställning från dessa särorganisationer om samarbetsorgan har förelegat men avvisats av Pensionärernas riksorganisation. Nordiska kommitténs medlemsländers uppgift är att verka för en enhetlig pensionsorganisation i respektive länder. Kravet på förhandlingsrätt har framförts gemensamt i dessa länder och deklARATIONER från regeringshåll visar intresse för en lösning.

De organisationer, som ingår i kommittén, har en medlemsstorlek som berättigar dem till rätten att förhandla om de äldres levnadsvillkor oavsett vilken myndighet som berörs. Den nuvarande allemansrätten att enskilda av ideella skäl eller av andra motiv sysslar med de äldres välfärd tillhör det förflutna och måste successivt upphöra.

Det framhålls som motiv för tillsättandet av ett nytt samarbetsorgan ”att det saknas kanaler för ett systematiskt utbyte av den kunskap som utvinnes i ett land till de övriga nordiska länderna.” De tongivande organisationernas verksamhet fyller detta syfte. Krav på förbättringar sker likartat genom framställning till myndighet, som har att handlägga ärendet.

Medlemsförslaget om inrättandet av ett samarbetsorgan utöver det nu fungerande kan ej anses vara av behovet påkallat samt kan verka fördröjande för frågornas behandling. Därest Nordiska rådet saknar information som rör de äldres omsorg bör detta kunna lösas utan tillkomsten av det yrkade samarbetsorganet.

Med åberopande av det anförda hemställs att inrättandet av ett nordiskt samarbetsorgan på äldreomsorgens område ej föranleder någon åtgärd.

Malmö den 28 augusti 1974

Pensionärernas riksorganisation

Axel E. Svensson

Ordförande

Medlemsförslag

om ett nordiskt handlingsprogram för ökad livsmedelstillgång

(Väckt av Tønnes Madsson Andenæs, Ingvar Bakken, Chr. Christensen, Jørgen Peder Hansen, Gunnar Helén, Niels Helveg Petersen och Erland Steenberg)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Husholdshøgskole:

I forbindelse med det foreliggende forslag vil Styret for Nordisk Husholdshøgskole uopfordret gjerne avgi en uttalelse hvor man helhjertet slutter seg til de prinsipielle synspunkter i forslaget.

På Verdens Matvarekonferanse i Roma i november i år vil disse problemer bli ytterligere belyst og diskutert. Industrilandene vil antakelig få anmodning om å gå inn for en offisiell politikk på linje med den det foreliggende medlemsforslag fremhever nødvendigheten og betydningen av. I denne sammenheng vil Styret for Nordisk Husholdshøgskole påpeke at en koordinert bruk av matvareressursene innenfor Norden må samordnes med de globale forsyningsproblemer.

Nordisk Husholdshøgskole (NHH) har som formål å fremme og organisere undervisning og forskning innenfor de fagområder som har relasjon til husholdningsområdet. NHH er en immatriell høgskole idet undervisningen under NHH er lagt til bestående høgre utdannelseinstitusjoner i de nordiske land. Relevant i foreliggende sammenheng er NHH's Ernæringslinje ved Universitetet i Oslo hvor det er organisert en 2 1/2-årig utdanning i ernæring og relaterte fagområder. Linjen mottar studenter fra hele Norden.

Styret vil i denne forbindelse vise til bl. a. p. 36—37 i vedlagte redegjørelse om virksomheten ved NHH, avgitt 23. oktober 1972 til Sekretariatet for Nordisk Kulturelt Samarbeid (*hår ej tryckt*).

Blant de mange aktuelle fagområder hvor NHH kan tenke seg et nordisk samarbeid, vil Styret vise til en uttalelse den avga til Nordisk Råd tidligere i år i forbindelse med et medlemsforslag om opprettelse av et Nordisk institutt for næringsmiddelforskning (*se Sak A 412/s*). Vi vil også fremheve at det ved NHH lenge har vært arbeidet med nye linjer, bl. a. for dietetikk, konsumentøkonomi, kommunikasjonsteori, familie-

kunnskap, forbrukerveiledning. Disse planer har til dels ikke kunnet realiseres i påvente av resultatet av den nevnte evaluering som kan ventes først våren 1975.

Det foreliggende forslag poengterer meget sterkt betydningen av å trygge og styrke matproduksjonen i Norden, samt å fremme arbeidet med å skape et bedre og riktigere kosthold i de nordiske land hvor man i dag har betydelige helseproblemer på grunn av feilernæring. Dette er helt på linje med de synspunkter som i sin tid førte til at NHH ble opprettet, men som senere dessverre ikke har møtt den samme forståelse for disse problemers betydning i våre samfunn.

NHH vil derfor meget varmt støtte det initiativ som er tatt av forslagsstillerne i denne sak. Særlig mener Styret at det snarest bør settes igang videre tiltak for å styrke utdanning av det nøkkelpersonell som er nødvendig for å kunne gjennomføre de mange tiltak en felles ressurs- og ernæringspolitikk vil medføre innen de enkelte nordiske land. Styret vil særlig peke på betydningen av økt produksjon av ernæringsmessig sett betydningsfulle produkter, samt utvidet opplysnings- og veiledningstjeneste overfor produsenter så vel som konsumenter.

Til slutt vil NHH's styre minne om at det eksisterer et nordisk undervisningssamarbeid her, og at man har et apparat med erfaring, kunnskaper og kontakter, som kan organisere videre utbygging av eller sette igang nye linjer innenfor de områder man blir enige om å prioritere, og som faller inn under NHH's virksomhet.

København, 1. oktober 1974

P. s. v.

Kjeld Gleerup

Sten Grambye
Sekretær

Nordens fackliga samorganisation NFS):

NFS anser det vara något oklart vad som egentligen avses med förslaget.

Är det en utvidgad livsmedelshandel de nordiska länderna emellan, en rationalisering av odlingarna, en höjning av livsmedelshygienen, sundare matvanor, att upprätta ett slags globalt skafferi eller annat som avses.

NFS kan instämma i en önskan om att närmare utreda flera av dessa aspekter, men anser det vara svårt att för närvarande rekommendera att arbetet med ett handlingsprogram för ökad livsmedelstillgång prioriteras.

Nordens bidrag till en lösning av världens problem med livsmedelstillgång är svår att sätta i samband med Nordens självförsörjningspolitik på detta område.

Stockholm den 3 oktober 1974

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes

Generalsekreterare

Föreningarna Nordens Förbund:

Förbundet ställer sig givetvis positivt till grundtanken i medlemsförslaget som är att de nordiska länderna på olika sätt bör medverka till att världens livsmedeltillgångar utnyttjas på ett förnuftigt sätt. Det är också starkt önskvärt att länderna genom ett närmare samarbete på olika sätt söker vidta åtgärder som främjar detta övergripande mål.

Förbundet anser att de samarbetsområden som tas upp i medlemsförslaget är centrala och att det är värdefullt om länderna söker göra en samlad bedömning av vilka möjligheter till ökad koordinering som kan föreligga. Förbundet vill emellertid framhålla, att jordbruks- och fiskeripolitiken är utomordentligt komplicerade områden där de nordiska länderna i hög grad är beroende av den rådande situationen på världsmarknaden. När det gäller det i medlemsförslaget upptagna problemet om odlingsbar jord är detta en fråga som åtminstone i några av de nordiska länderna är föremål för högst skiftande värderingar. När det gäller möjligheterna att genom en samlad nordisk insats söka lägga om kostvanorna i de nordiska länderna i syfte att bättre utnyttja tillgängliga resurser finner förbundet förslaget intressant och väl värt att tas upp till gemensam överläggning.

Under hänvisning till ovanstående synpunkter ber Föreningarna Nordens Förbund att få tillstyrka det översända medlemsförslaget.

Stockholm den 24 oktober 1974

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Åke Landqvist

Sekreterare

Nordens Husmorförbund:

Det föreliggande medlemsförslag om ett nordiskt handlingsprogram ges full stöd av följande organisationer innan Nordens husmorförbund: Finlands svenska Marthaförbund, Marttaliitto, Husmodersförbundet hem och samhälle, Kvenfélagasamband Islands og Norges Husmorförbund.

Vi finner det nödvändig att man på nordiskt plan samarbetar för att öka selvforsyningen og utnyttje ressursene av mat og matemner. Det

trenges et utvidet forskningssamarbeid innen Norden på flere felt med tilknytting til dette sakskomplekset, som spesielt viktig vil vi her nevne ernæringssspørsmål og spørsmål med tilknytting til kostholdsinformasjon.

Oslo, 14. oktober 1974

Nordens Husmorforbund

Elin Wedege

Forbundsleder

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

— — — skal man efter at have indhentet udtalelser fra miljøministeriet, indenrigsministeriet, landbrugsministeriet, fiskeriministeriet og statens husholdningsråd udtale følgende:

De danske myndigheder har med interesse stiftet bekendtskab med de i medlemsforslaget indeholdte forslag og kan erklære sig enig med forslagsstillerne i, at verdens fremtidige forsyning med fødevarer frembyder alvorlige problemer, hvorfor en øget nordisk indsats i løsningen heraf er ønskværdig og formentlig kan blive af stor værdi.

En aktiv nordisk indsats i bestræbelserne for at finde en løsning gennem øget international samhandel og accept af medansvar for den globale fødevarerforsyning vil i særlig grad modsvare situationens krav. De drøftelser, som for øjeblikket finder sted omkring verdensfødevarerkonferencen og i de multinationale handelsforhandlinger i GATT, bør kunne tilvejebringe mulighederne for en sikring af fødevarerforsyningerne og stabile markeder.

Fra dansk side er man, inden for de rammer medlemskabet af EF sætter, positivt indstillet over for en forøgelse af samhandelen med fødevarer mellem de nordiske lande med henblik på at bringe selvforsyningsgraden med fødevarer i Norden højere op.

Et intensiveret samarbejde om en bedre ressourceanvendelse — især gennem udveksling af forskningsresultater og erfaringer — vil kunne være af værdi, såfremt de nordiske lande herved kan bidrage til løsningen af de globale forsyningsproblemer. Forslaget om en fælles nordisk indsats for en bedre ernæring vil kunne imødekommes gennem en udbygning af det samarbejde om ernæringsoplysning, som allerede finder sted mellem de nordiske konsumentinstitutioner, og inden for disse rammer skulle der være gode muligheder for at opnå resultater.

Det tilføjes, at der ikke er indhentet udtalelse fra andre ministerier.

København, den 15. oktober 1974

P. m. v.

E. b.

Tage Leth

Landbrugsraadet:

I sagens anledning skal bemærkes, at det stedse har været Landbrugsraadet opfattelse, at der, uanset Danmarks medlemskab af EF, vil være betydelige forudsætninger for på en række områder at fortsætte og udbygge det nordiske samarbejde på landbrugsområdet. Der kan i denne sammenhæng henvises til det kommercielle område, hvor det gælder, at den internordiske samhandel med landbrugsvarer gennem de senere år har vist fortsat stigende tendens, og at samhandelen med landbrugsvarer i 1973 kan opgøres til henvend 2 milliarder kr. mod 1,6 milliarder kr. det foregående år. Som det kunne forventes tegner Danmark og Sverige sig for den største andel, nemlig over halvdelen af den nordiske samhandel. Derudover kan det konstateres, at alle lande i 1973 har registreret en stigning i den nordiske samhandel med landbrugsvarer, omend der er forskellige tendenser for de enkelte landes vedkommende.

På nordisk plan har Nordens Bondeorganisationers Centralråd, der etableredes i 1930-erne, gennem årene været forum for drøftelser af fælles nordiske landbrugsproblemer. De generelle landbrugsorganisationer i alle de nordiske lande, for Danmarks vedkommende Landbrugsraadet, De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeninger og andelselskaberne, er repræsenteret i NBC, der sædvanligvis arbejder gennem en årlig generalforsamling, årlige præsidiemøder samt en række særlige arbejdsorganer.

Ved NBC's generalforsamling i 1973, den første efter udvidelsen af EF, var der enighed om, at der fortsat består et bredt interessefællesskab mellem de nordiske landbrugsproducenter, bl. a. i spørgsmål vedrørende international handels- og bistandspolitik, i spørgsmål vedrørende kommercielt samarbejde m. m.

Ved dette års generalforsamling i NBC var hovedemnet den internationale landbrugs- og levnedsmiddelsituation, hvorunder det bl. a. blev understreget, at de nordiske lande har et ansvar med hensyn til at sikre de nødvendige forsyninger, bl. a. gennem opretholdelse af de nordiske landes produktionspotentiel.

Som det fremgår af det foranstående er landbrugsorganisationerne på nationalt og på fælles nordisk plan engageret i overvejelser vedrørende en række af de problemer, der forudses taget op i forbindelse med det foreslåede nordiske handlingsprogram. Landbrugsraadet kan derfor støtte, at der træffes forberedelser til iværksættelse af et program

af den foreslåede art, ligesom Raadet vil bistå med den videre vurdering og realisering af et sådant program.

København, den 19. august 1974

På Landbrugsraadets vegne
E. b.

N. Kjærgaard

A. Vesten Pedersen

De samvirkende danske Husmandsforeninger:

Samvirksomheden kan anbefale, at der foretages fornødne undersøgelser særlig med henblik på Nordens medvirken til sikring af den globale fødevareforsyning.

København, den 16. september 1974

På foreningernes vegne

Jørgen Pedersen

Håndværksrådet:

Rådet ønsker for nærværende ikke at kommentere forslaget og kan ikke stille supplerende oplysninger til rådighed.

København, den 19. august 1974

Steffen Preuss

Danmarks Havfiskeriforening har i skrivelse den 19 november 1974 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Fiskeriforening:

Dette allerede fordi vi ikke af forslaget ser nærmere, hvorledes de praktiske retningslinier for programmets udførelse agtes tilrettelagt eller størrelsesordenen af de dermed forbundne udgifter.

København, den 25. november 1974

P. f. v.

G. L. Mourier

Kontorchef

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — skal det herved meddeles, at Erhvervsrådet finder at det foreslåede handlingsprogram bør afvises, idet Nordens bidrag til en løsning af fødevareproblemerne i verden ikke skal ses i sammenhæng med nordisk selvforsyningspolitik på fødevareområdet.

Derimod kan man tilslutte sig, at man samarbejder om at forbedre kostvanerne i Norden.

København, den 30. september 1974

P. r. v.

Frithiof Hagen

Forbrugerrådet:

Forbrugerrådet kan tilslutte sig, at der udarbejdes et handlingsprogram for størst mulig madforsyning ved en bedre ressourceudnyttelse, udvidet samarbejde om forskning og videreudvikling, og fælles indsats for et sundere kosthold.

København, den 26. september 1974

P. r. v.

Dorte Bennedsen

Formand

Helle Munch-Petersen

Kontorchef

F i n l a n d

Ministeriet för utrikesärendena:

De frågor som i medlemsförslaget berörs är för tillfället föremål för behandling i ett flertal internationella organisationer. Man kan här nämna den världsomfattande livsmedelskonferens som i FN:s regi skall arrangeras denna höst, de förestående handelsförhandlingarna i GATT, vilka denna gång också kommer att omfatta jordbruksfrågor, samt slutligen arbetet på jordbruksområdet inom UNCTAD. I samtliga dessa frågor har ett nära samarbete mellan de nordiska länderna på ett informellt plan sedan länge ägt rum.

Med beaktande av detta samarbete anser ministeriet för utrikesärendena för sin del, att det icke föreligger hinder för ett ytterligare utvecklande av informationsutbytet och koordinationsverksamheten på de områden som nämnes i förslaget. Det bör understrykas, att man vid ett eventuellt utarbetande av det i förslaget anförda handlingsprogrammet noga bör beakta de krav som den internationella verksamheten på detta område ställer.

Helsingfors den 7 oktober 1974

Arvo Rytkönen

Avdelningschef

Bo Göran Eriksson

Sektionschef

Vid FN:s livsmedelskonferens i Rom i november 1974 uttryckte Finlands delegation sitt fulla stöd för det internationella handlingsprogrammet för världens livsmedelstrygghet (World Food Security), vilket bl. a. förutsätter en nationell lagringspolitik för varje land. Också livsmedelskonferensens resolution XVII betonar samma målsättning.

Mot denna bakgrund finner utrikesministeriets avdelning för internationellt utvecklingssamarbete att det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om ett intimare nordiskt livsmedelspolitiskt samarbete samt om upprättandet av ett nordiskt handlingsprogram för rådet beträffande livsmedelsproduktionen, är värt att stödas.

Helsingfors den 30 december 1974

Unto Korhonen
Tf. avdelningschef

Jord- och skogsbruksministeriet¹:

Jordbruket i Finland utövas under naturförhållanden som kan betecknas rådande på odlingens ytterområden. Härav följer förhållandevis höga produktionskostnader. Det oaktat har det finska jordbruket visavi de viktigaste lantbruksprodukterna förmått uppnå en produktion som i kvantitativt hänseende till och med överstiger landets självförsörjningsnivå. Marknadsföringen av den produktion som överskrider den inhemska konsumtionen har åsamkat staten betydande kostnader. Därför har jordbrukets produktionspolitik präglats av jämviktssträvande åtgärder, vilka syftar till en bättre balans mellan produktion och konsumtion av livsmedel i hemlandet.

Som jordbrukets produktionspolitiska målsättning har i vårt land i allmänhet godkänts produktion av en mot konsumtionen svarande mängd sådana lantbruksprodukter, som kan produceras i landet till skäliga kostnader. Denna försörjningsmålsättning, som baserar sig på inhemsk produktion, kompletteras medels ändamålsenlig och tillräcklig lagring av livsmedel. Utvidgandet av produktionsmålsättningen till att avse även utländsk efterfrågan är i detta nu svårt att uppskatta, emedan situationen på livsmedelshandelns område i världen för tillfället är oklar. De internationella utvecklingsprognoserna för livsmedelsproduktion och befolkningstillväxt visar att näringssituationen fortlöpande försämras. Därför bör det anses nödvändigt att främja det forsknings- och utvecklingsarbete, som kan bidra till att underlätta världens livsmedels-situation. Det är dock skäl att noggrant överväga vilka medel som borde användas för att bistå de näringsfattiga länderna.

Jordbruket i vårt land har oaktat sin höga produktionsnivå vissa svaga punkter. Det baserar sig till stor del på användande av utländsk

¹ Yttrandet översatt från finska.

energi, likaledes har det fortsättningsvis förekommit importbehov av proteinfoder. Jord- och skogsbruksministeriet anser att samarbetet för att höja självförsörjningsnivån på ovannämnda produktionsområden och för att betrygga varuutbytet genom långfristiga avtal borde inta en central ställning. Ökandet av energi- och proteinproduktionen skulle innebära att den reella försörjningskapaciteten höjdes i de nordiska länderna samtidigt som förmågan att bistå det internationella livsmedelsläget skulle förbättras.

Vid sidan av den kvantitativa produktionsmålsättningen bör i framtiden fästas större avseende än hittills vid kvalitativa strävanden. Genom kontinuerligt nordiskt samarbete kunde mycket vinnas för att göra folknäringen mångsidigare. Även strävanden som skulle syfta till ett bättre tillvaratagande av de inhemska produktionsmöjligheterna vore överensstämmande med internationell målsättning. Detta skulle förutsätta utom produktionsinriktad forskning, även sådana åtgärder, vilka underlättade framför allt marknadsföringen av råämnesproduktionens nya produkter.

I näringsproduktionens kvalitativa målsättning ingår vidare produkternas renhet, så att människan ej genom näringskedjan tillförs menliga ämnen. Nedsmutsningen av miljön sker ofta utan hänsyn till nationella gränser. Därför borde samarbetet utvecklas med sikte på att skydda produktionsmiljön från nedsmutsning.

Jord- och skogsbruksministeriet förhåller sig positivt till medlemsförslaget. Ministeriet betonar dock valet av sådana medel, vilka utan att avvika från de nationella produktionsmålsättningarna syftar till en rikhaltigare och kvalitativt bättre produktion av livsmedel än förut i de nordiska länderna.

Helsingfors den 7 oktober 1974

Heimo Linna

Jord- och skogsbruksminister

Holger Mauria

Föredragande

Handels- och industriministeriet:

Handeln med livsmedel mellan de nordiska länderna är ansenlig och visar en fortsatt utveckling och tillväxt. Som exempel kan anföras nedanstående värden för exporten av livsmedel från Finland till de nordiska länderna och importen därifrån till Finland under åren 1963, 1969 och 1973:

Livsmedel, drycker och tobak (SITC 0/1)

	export 1963	1 000 mk fob		import 1963	1 000 mk cif	
		1969	1973		1969	1973
Sverige	7 031	54 201	95 860	10 013	28 832	59 855
Norge	956	15 116	47 241	8 141	34 411	78 601
Danmar	186	5 927	11 319	14 442	26 642	75 187
Island	5	533	1 453	9 362	6 019	18 072

Av ovanstående statistiksammandrag framgår, att ett effektivare utnyttjande av de resurser som avses i föreliggande medlemsförslag redan håller på att förverkligas. Denna utveckling kan till en del anses vara en följd av avskaffandet av tullarna för livsmedel inom ramen för EFTA-överenskommelsen. I princip berör EFTA-frihandeln inte de egentliga överenskommelser, av vilka man kan nämna det under innevarande år ingångna avtalet mellan Finland och Norge om handeln med jordbruks- och fiskeriprodukter. Å andra sidan har den integreringsutveckling som förverkligats i Västeuropa i vissa avseenden varit ägnad att begränsa strävandena till en mera omfattande handel med jordbruksprodukter mellan de nordiska länderna.

Beroende på strukturen hos den finska jordbruksproduktionen överstiger produktionen av vissa viktiga produkter avsevärt den inhemska förbrukningen. Upprätthållandet av exporten av dessa produkter har för sin del förorsakat staten mycket stora marknadsföringsutgifter, och man har varit tvungen att i jordbrukets produktionspolitik ty sig till tillfälliga balanseringsåtgärder. Det är uppenbart, att man genom långtidsavtal mellan de nordiska länderna i fråga om handeln med jordbruksprodukter skulle kunna främja bedrivandet av en förnuftig produktionspolitik i Finland.

Samarbetet mellan de nordiska länderna har visat sig betydelsefullt även vid den verksamhet som syftar till lösningen av de globala näringsproblemen. För närvarande verkar två internationella program för styrningen av jordbruksprodukter i form av livsmedelshjälp till de underutvecklade länderna, nämligen Världens livsmedelsprogram WFP (World Food Programme) och i anslutning till det internationella veteavtalet Livsmedelsavtalet FAC (Food Aid Convention). De nordiska länderna har traditionellt styrt sin hjälp i form av jordbruksprodukter till de underutvecklade länderna via dessa program. Vidare kan man konstatera, att de nordiska representanterna i samarbete har förberett sig för FN:s livsmedelskonferens som i november detta år skall hållas i Rom.

Handels- och industriministeriet anser medlemsförslaget om ett nordiskt handlingsprogram för ökad livsmedelstillgång värt att undersökas och understödas, i synnerhet till den del det är fråga om att effektivare

utnyttja resurserna och att undersöka och utveckla en kvalitetsmässigt bättre livsmedelsproduktion.

Helsingfors den 15 oktober 1974

Kalervo Hentilä

Avdelningschef

Päivi Lehtonen

Föredragande

Maataloustuottajain keskusliitto (Lantbruksproducenternas centralförbund) och Svenska lantbruksproducenternas centralförbund:

1) Vad i förslaget styckena ett—fyra anføres angående den globala försäljningssituationen överensstämmer detta med den uppfattning undertecknade centralorganisationer har.

2) I fråga om det i femte stycket framförda förslaget angående en nordisk undersökning om summan av FN och andra internationella organisationers insats kan ökas, anser undertecknade att en sådan undersökning knappast konkret hjälper upp aktiviteten, utan att de nordiska länderna i möjligaste utsträckning uppträder samlat och aktivt i de internationella organ det här är fråga om. På detta sätt kan det nordiska samarbetet gå ut på att vid behov aktivera de internationella organens arbete på att kartlägga världens samlade resurser och samla världens nationer till globala lösningar.

3) I fråga om i sjätte stycket framfört förslag om "en vittgående prövning hur våra länder bäst skall disponera de resurser som ingår i matproduktionen och som finns i vår region", kan anföras:

Enligt undertecknade organisationers uppfattning har varje nordiskt land en fullt tillfredsställande uppfattning om sina resurser i livsmedelsproduktionen, varför en dylik undersökning förefaller omotiverad att upprepas på nordiskt plan. Vår åsikt i fråga om livsmedelspolitiken (varav lantbruket utgör en central del) i Norden är att de nordiska länderna bl. a. med hänsyn till naturliga och ekonomiska betingelser samt olika handelspolitiska lösningar, bör föra en självständig livsmedelspolitik, som dock inte utgör ett hinder för nordiskt samarbete inom livsmedelsförsörjningen t. ex. genom suppleringsexport/import. Världens livsmedelssituation ger härvid en god utgångspunkt för utformningen av de nordiska ländernas livsmedelspolitik.

4) Stycke sju är ett påstående som i dagens läge är riktigt, men man får dock inte glömma att lantbruksproduktionen i ett flertal nordiska länder är mycket beroende av importfoder, -handelsgödsel o. a. importproduktionsmedel. I stycke åtta framfört förslag om "avtalt samråd om valg av virkmedler" är alltför vagt formulerat för att kunna kommenteras. Härvid kan endast hänvisas till ovan anförda synpunkter på

behovet av en självständig lantbrukspolitik/livsmedelspolitik. Samrådet kan givetvis utbyggas i fråga om idéutbyte.

5) Angående i stycke nio framförda synpunkter på en undersökning för ökad handel med matvaror inom Norden, kan det framhållas att ländernas olika handelspolitiska situation ställer hinder i vägen för en likartad lösning för samtliga. Frågan bör därför lösas genom bilaterala handelsavtal inom EFTA, såsom redan existerar mellan Finland och Norge.

6) I punkt tio framfört förslag förefaller motiverat med tanke på att odlingsjorden är tämligen svagt skyddad i t. ex. Finland och Sverige. Enligt undertecknade centralorganisationers uppfattning är en tryggad dispositionsrätt för lantbrukarna över odlingsmarken en förutsättning för en stabil utveckling av livsmedelsproduktionen. Skyddet mot miljöförstöring i marken och vattnet är likaså angelägen och bör lösas på internationellt plan såväl som nationellt.

7) Undertecknade organisationer finner förslaget i punkt tolv om behovet av en omläggning av kosthållet i Norden angelägen åtminstone för Finlands del såtillvida att konsumtionen av importfetter i form av margarin borde upphöra till förmån för inhemsk fettproduktion.

Den ökade konsumtionen av industriellt förädlade produkter samt det ökade utbudet av utländska livsmedel försvårar konsumentens möjligheter att välja en näringsriktig kost. En saklig upplysning och undersökningsverksamhet är härvid motiverad.

Undertecknade centralorganisationer motsätter sig inte att Nordiska ministerrådet utarbetar ett handlingsprogram i dessa frågor, men förutsätter att detta sker i samråd med lantbrukarnas intresseorganisationer i de nordiska länderna.

Helsingfors den 10 oktober 1974

Maataloustuottajain

keskusliitto

Heikki Haavisto

Matti Uusitalo

Svenska lantbruksproducenternas

centralförbund

Ola Rosendahl

Bertel Bäcks

Finlands industriförbund¹:

De i medlemsförslaget nämnda åtgärderna för lösande av världens näringsproblem är i och för sig värda allt stöd. Å andra sidan må konstateras att ett av målen för tryggheten av Nordens egen livsmedelsproduktion är till sina viktigaste delar redan uppnått; Norden är ju som helhet betraktat ett överproduktionsområde beträffande livsmedel och

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

från Norden sker också en rätt betydande export. Ökandet av produktionen och därmed exporten i avsikt att bringa hjälp till hungerområdenas befolkning kan naturligtvis i princip accepteras, men frågan ansluter sig så nära till vårt lands lantbrukspolitik med därtill hörande planer för den odlade jordens disposition, och därigenom också till hela vår samhällspolitik, att det inte är möjligt att fatta definitiv ståndpunkt till den inom ramen för ett yttrande om ett allmänt hållet medlemsförslag. Då man vidare beaktar, att Danmarks lantbrukspolitiska förpliktelser noggrant definierats i det avtal som uppgjorts mellan detta land och den Ekonomiska Gemenskapen och att de övriga nordiska ländernas lantbrukspolitiska riktlinjer utformats av vederbörande lands nationella förhållanden på basen av en lång historisk utveckling, synes förutsättningar knappast föreligga för fattande av i förslaget nämnda politiska beslut och för uppgörande av ett konkret nordiskt handlingsprogram.

Inom ramen för EFTA-avtalet är det möjligt att utveckla de nordiska ländernas inbördes handel med livsmedel i den utsträckning som ovan berörda lantbrukspolitiska synpunkter tillåter. Mot denna bakgrund är det svårt att förstå på vad sätt de i förslaget nämnda långsiktiga matvaruavtalen skulle kunna främja utvecklandet av handeln med livsmedel.

Hänvisande till det föregående anser industriförbundet, att förutsättningarna för uppgörande av ett handlingsprogram med ändamål att eftersträva största möjliga livsmedelsproduktion inte är gynnsamma. Däremot är det allt skäl att stöda forsknings- och utvecklingssamarbete särskilt även med tanke på att utveckla befolkningens matvanor i sundare riktning.

Helsingfors den 2 oktober 1974

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Konsumentrådet¹:

Den allmänna livsmedelsförsörjningen i världen, som försvårats på grund av den fortgående kraftiga befolkningsökningen och de skördekatastrofer som under de senaste åren inträffat på olika håll i världen, har skapat ett problem, som man bör göra allt för att lösa. Vid världslivsmedelskonferensen i Rom i november 1974 framhölls kraftigt betydelsen av industriländernas egen livsmedelsproduktion och industriländernas ansvar för ökningen av produktionen.

På valet av självförsörjningsgrad inom den nordiska livsmedelsproduktionen har inverkat de begränsningar, som det geografiska läget

¹ Yttrandet översatt från finska.

ställer för lantbruksproduktionen. De nordiska länderna kan genom att utveckla sin egen livsmedelsförsörjning positivt inverka på att få livsmedlen att räcka till inom det egna området och samtidigt öka sina möjligheter att delta i beviljande av livsmedelshjälp speciellt i katastrofsituationer.

De nordiska länderna sköter sin livsmedelspolitik och som en därtill hörande del också sin lantbrukspolitik helt självständigt. På lösningarna inverkar de skiftande naturliga förutsättningarna samt ekonomiska och nationella förhållandena. Trots detta är det nödvändigt att kartlägga de resurser som påverkar självförsörjningen inom lantbruket och fisket. Speciellt viktigt är det att utreda, i vilken utsträckning lantbruket i ettvarv land bygger på inhemska och å andra sidan på från utlandet importerade produktionsinsatser.

De produktionspolitiska målsättningarna skapar vissa begränsningar i de enskilda nordiska ländernas egna handelsintressen. Trots detta är det befogat att utreda möjligheterna att öka det nordiska samarbetet inom livsmedelshandeln.

Näringspolitiken som helhet kräver tilläggsundersökningar. Osunda matvanor kan anses utgöra orsaken till vissa sjukdomar som nära nog kan karakteriseras som folksjukdomar. En undersökning av folkets matvanor och en riktig näringsinformation eller skapandet av en målinriktad näringspolitik påverkar också livsmedelsförsörjningen och -produktionen. Produktionen av rena och till sitt näringsinnehåll hälsosamma livsmedel ansluter nära till ländernas självständiga näringsförsörjning.

En nordisk undersökning av livsmedelsproduktionsproblemen kan också hjälpa FN och andra internationella organisationer vid kartläggandet av tillgångarna i världen och dessas användning.

Konsumentrådet anser den planerade undersökningen av en ökning av utbudet på livsmedel vara motiverad och förordar densamma samt föreslår att ovannämnda omständigheter tas i beaktande vid genomförandet av arbetet.

Helsingfors den 18 december 1974

Konsumentrådet

Jermu Laine

Ordförande

Eeva Lyyra

T.f. sekteterare

N o r g e**Fiskeridepartementet:**

Vedlagt oversendes gjenpart av Fiskeridirektørens brev av 22. november 1974 (*se nedan*). Av konkrete felter hvor nordisk samarbeid og initiativ kan bidra til en bedre utnyttelse av fiskeressursene nevner Fiskeridirektøren:

1. Fiskeprotein i næringsmiddelindustri, på basis av råstoffer som nå går til sild- og fiskemel.
2. Fiskeoljer som matfett (Produkttilpasning).
3. Produktutvikling fra utnyttede eller dårlig utnyttede råstoffer tilpasset kravene i det enkelte land (spesielt farseprodukter).

Fiskeridepartementet viser til dette, og har intet ytterligere å bemerke.

Oslo, 6. desember 1974

Etter fullmakt
J. H. Bertnes

Arne Grut

Departementet for handel og skipsfart:

Handelsdepartementet vil kunne støtte forslaget om en utredning om mulighetene for et nærmere nordisk samarbeid om matvareforsyningene, herunder et utvidet samarbeid om forskning og videreutvikling, og felles innsats for et sunnere kosthold. En slik utredning vil være et nyttig bidrag i arbeidet for å styrke nordisk økonomisk samarbeid.

En naturlig forutsetning for en eventuell samordnet nordisk politikk på dette området må være at det ikke settes i verk tiltak som hindrer økt matvarehandel med tredjeland. Det bør videre være en forutsetning at økt nordisk selverging ikke bare reduserer virkningene av store prisfluktuasjoner på verdensmarkedet, men også bidrar til å holde matvareprisene på et rimelig nivå.

Samarbeidet bør også kunne gi grunnlag for en mer aktiv innsats fra de nordiske land til løsning av globale problemer som kartlegging av verdens matvareressurser og en riktigere disponering av disse. I denne forbindelse vil en tilrå at en under utredningen tar hensyn til den strategien som ventes vedtatt på Verdens Matvarekonferanse kommende måned til løsning av verdens matvareproblemer.

Oslo, 23. oktober 1974

For Handelsministeren

Per Glad

Asbjørn Sveen

Landbruksdepartementet:

På bakgrunn av matforsyningssituasjonen i verden i dag og den sannsynlige framtidige situasjon, mener Landbruksdepartementet det vil være riktig å arbeide for en best mulig utnyttelse av ressursene i matvareforsyningen. Spesielt må det legges vekt på å utnytte de begrensede naturressurser best mulig. Departementet vil også gå inn for et nordisk samarbeid på dette området.

De disponible naturressurser fordeler seg ulikt på de nordiske land, og et nordisk handlingsprogram som bygger på en best mulig samlet utnyttelse av naturressursene vil sannsynligvis være til gjensidig fordel og sikre nordens matforsyning.

En slik politikk må kombineres med en hensiktsmessig og aktiv ernæringspolitikk som samsvarer med forsyningspolitikken. En må tilstrebe en best mulig tilpasning mellom produksjonsmulighetene og kostholdet. Ved å gjennomføre en slik politikk, vil sannsynligvis de nordiske land best kunne bidra til å løse de globale problemer.

Mange av disse spørsmålene trenger en nærmere utredning og forskning. På dette området er det naturlig og riktig med et utstrakt nordisk samarbeid. Det er grunn til å peke på at det er etablert flere nordiske institusjoner og organisasjoner på dette området, og at dette arbeidet i størst mulig utstrekning bør legges til de allerede etablerte organer.

En har innhentet uttalelse fra Handelsdepartementet, Miljøverndepartementet, Statens ernæringsråd, Norges landbrukshøgskole, Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd og Norges bondelag.

Disse uttalelsene følger som vedlegg. Ytterligere uttalelser vil bli ettersendt.

Oslo, 6. november 1974

Etter fullmakt

John Ringen

Erling Mykland

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet vil støtte det foreliggende medlemsforslag i Nordisk Råd med sikte på å få utarbeidet et nordisk handlingsprogram for økt matvareforsyning, bedre ressursutnyttelse og sunnere kosthold.

Miljøverndepartementet vil for ordens skyld tilføye at forslag om vern av natur kan medføre restriksjoner på dyrket eller dyrkbar mark. Slike

restriksjoner forhindrer imidlertid ikke en omdisponering i fremtiden, hvis ressursituasjonen eventuelt skulle gjøre det nødvendig.

Oslo, 22. oktober 1974

Etter fullmakt

Erik Lykke

Ø. Torp

Utenriksdepartementet:

— — — sendes vedlagt kopi av skriv av 19. desember 1974 fra Direktoratet for utviklingshjelp, hvortil vises (*se nedan*).

Utenriksdepartementet er for sitt vedkommende enig i uttalelsen i den utstrekning som økt nordisk samhandel fører til ressursutnyttelse som eller ikke ville ha funnet sted.

Oslo, 3. januar 1975

Etter fullmakt:

Aage Bothner

Ole Peter Kolby

Direktoratet for utviklingshjelp:

Direktoratets rådgivende fagutvalg for ernæring behandlet saken på sitt møte 13. desember. Utvalget så positivt på forslaget. En mente det var i tråd med de hovedsynspunkter som kom fram under Verdens Matvarekonferanse i Roma f. m. og med hovedtankene i det nordiske resolusjonsforslaget om ernæring.¹ Økt nordisk samhandel og selvforsyning med matvarer ville etter utvalgets mening ha positive virkninger for utviklingslandene, i det de nordiske land dermed — om enn i beskjeden grad — vil bidra til å lette presset på verdens totale matressurser og dermed på matvareprisene.

Utvalget legger også vekt på den betydning økt og samordnet nordisk forskning om ernæring, produktutvikling og forurensning vil kunne ha for utviklingslandene.

Oslo, 19. desember 1974

Paal Bog

Avdelingsdirektør

Fiskeridirektoratet:

— — — vedlegger fotokopi av skriv av 18. f. m. fra Fiskeridirektoratets havforskningsinstitutt (*se nedan*).

¹ *Här ej tryckt.*

Fiskeridirektøren er enig med Havforskningsinstituttet i at det er viktig at det nordiske samarbeid om forskning av forurensningens virkning på fiskeressursene blir styrket gjennom det internasjonale Råd for Havforskning (ICES).

Bergen, 2. januar 1975

For direktøren

Sigm. Skilbrei

T. Lilleheil

Fiskeridirektøren:

— — — og skal meddele at saken har vært forelagt nedennevnte institusjoner m. v. som har gitt uttalelser som vedlagte skriv viser:

1. Skriv av 14. f.m. fra Fiskeridirektoratets kjemisk-tekniske forskningsinstitutt, her.
2. Skriv av 15 f.m. fra Vitaminlaboratoriet, her.
3. Skriv av 18 f.m. fra Nor-sildmel, her.
4. Skriv av 29. f.m. fra Sildolje- og Sildemelindustriens Forskningsinstitutt, her.

Som kjent eksporterer Norge ca. 90 % av sin fiskeproduksjon, mens 10 % nyttes på det innenlandske marked. Ca. 70 % av det oppfiskede kvantum nyttes til oppmaling til olje og mel. Den vesentligste del av melet anvendes til dyrefor, mens oljen i det alt vesentlige brukes til margarinproduksjon. I de senere år er en også kommet i gang med en viss produksjon av mel til menneskeføde (fiskeproteinkonsentrat).

Dessuten blir det, bl. a. fra norsk side, drevet et intenst forskningsarbeid for å utvikle et mer høyverdig fiskeprotein til menneskeføde. En viser for øvrig til de redegjørelser som er gitt i vedlagte uttalelser om utvikling og anvendelse av fiskeproteinkonsentrat til humant bruk.

Av konkrete felter hvor nordisk samarbeid og initiativ kan bidra til en bedre utnyttelse av fiskeressursene, kan bl. a. nevnes:

1. Fiskeprotein i næringsmiddelindustri, på basis av råstoffer som nå går til sild- og fiskemel.
2. Fiskeoljer som matfett. (Produkttilpasning).
3. Produktutvikling fra unyttede eller dårlig utnyttede råstoffer tilpasset kravene i det enkelte land (spesielt farseprodukter).

Bergen, 22. november 1974

Knut Vartdal

Sigm. Skilbrei

Fiskeridirektoratets havforskningsinstitutt:

Vi har merket oss forslaget til Nordisk Råd og avsnittet hvor forskning om forurensnings virkning for fiskeressursene er nevnt. Det er kanskje ønskelig med en presisering av styrkingen av et slikt samarbeid og da gjennom ICES (Det internasjonale Råd for Havforskning) som allerede er engasjert i slik problematikk.

Bergen, 18. desember 1974

Gunnar Sætersdal

Lars Føyn

Fiskeridirektoratets kjemisk-tekniske forskningsinstitutt:

Av konkrete felter for samarbeid mellom nordiske land når det gjelder å nytte fiskeressursene bedre skal kort nevnes:

- a) fiskeprotein i næringsmiddelindustri, på basis av råstoffer som nå går til fiskemel (f. eks. Astra — Hetland).
- b) fiskeoljer som matfett i Norden (produkttilpassing).
- c) produktutvikling fra unyttete, eller dårlig utnyttete råstoffer tilpasset de forskjellige krav i Norden (spesielt farseprodukter).

Bergen, 14. oktober 1974

Hilmar Jacobsen

Forbrukerrådet:

Forbrukerrådet har vurdert det framlagte forslag om et samarbeid om matforsyningen i Norden ved bedre utnyttelse av de matproduserende ressurser og en endring i ernæringspolitikken. Rådet ser positivt på forslaget og legger særlig vekt på at den internasjonale matvaresituasjon nødvendiggjør en bedre utnyttelse av ressursene. Også hensynet til forsynings situasjonen i Norden peker i retning av behovet for en økt selvforsyning.

Rådet er videre enig i forslaget om en samordning og intensivering av opplysningsarbeidet i ernæringspolitikken. En vil i denne sammenheng peke på at subsidiepolitikken ikke i tilstrekkelig grad synes å ta hensyn til de ernæringsmessige målsettinger. Etter Forbrukerrådets syn bør matproduksjonen og de støtte-tiltak en finner nødvendig i denne forbindelse, så langt det er mulig gå inn som ledd i ernæringspolitikken.

For forbrukerrådet
for *Bjørn Gulbrandsen*
Direktør

Sigmund Kaarbi

Øivind Fegth Knutsen
Avdelingsleder

Norges landbrukshøgskole:

Det forslag som er satt fram, peker på viktige, men samtidig vanskelige problemer. Vi oppfatter forslaget slik at en ønsker

- størst mulig matforsyning ved en bedre ressursutnyttelse
- felles innsats for et sunnere kosthold og
- et utvidet samarbeide om forskning og videreutvikling innenfor de områder som måtte være nødvendige for å bedre matforsyning og kosthold.

I betraktning av at det problemområde som er tatt opp er så omfattende, finner Norges landbrukshøgskole det ikke hensiktsmessig å prøve å gi seg inn på mer konkrete forslag av innholdet i et slikt handlingsprogram. I første omgang må en finne fram til hvordan en skal arbeide for å få laget et handlingsprogram.

Det naturlige utgangspunkt synes å være et nordisk utvalg som får i oppdrag å lage et nordisk handlingsprogram. Dette utvalget må ha nasjonale underutvalg som kan arbeide innenfor de enkelte land for å fremskaffe nødvendige data, foreta de utredninger som er nødvendige o. l.

Det faller naturlig å tenke seg at arbeidet vil kunne deles inn i følgende områder:

1. Analyse av situasjonen
2. Syntese — grunnlag for et handlingsprogram
3. Utarbeidelse av et handlingsprogram
4. Forskningen

Arbeidet innen de enkelte områdene vil ha noe forskjellig karakter. Analysen og syntesen krever for en stor del rent faglige utredninger. Det dreier seg her om spørsmål vedrørende

- dyre- og planteproduksjon
- kosthold
- landbruks- og fiskeriøkonomi.

Når en kommer over til utarbeidelse av handlingsprogram, blir det spørsmål om avveiningen. Politiske vurderinger kommer sterkere inn i bildet.

Hvilke aktuelle og viktige forskningsoppgaver som bør tas opp og hva som bør klarlegges gjennom mer forskning, vil fremkomme som et resultat av arbeidet med analysen og syntesen. Her vil det avdekkes hvor våre kunnskaper er særlig svake, og hvor derfor noe bør gjøres.

Det er alltid et stort stridsspørsmål i hvilken grad en kan (og bør) holde forskning og politikk adskilt. I dette tilfelle vil det neppe være hensiktsmessig å dele arbeidet, slik at de faglige utredninger ble foretatt av forskere, mens det politiske innslag ble sterkere når en kommer over til selve handlingsprogrammene. En må regne med å ha et nasjonalt

utvalg (med evt. underutvalg) til å gjøre arbeidet. M. h. t. sammensetningen av et nasjonalt utvalg, bør medlemmene dekke husdyr-, fiske- og planteproduksjon, kosthold, landbruks- og fiskeriøkonomi.

Vi vil ikke unnlate å peke på at Nordiske Jordbruksforskeres Forening (NJF) i mange år har arbeidet med problemer av betydning for matproduksjon, ressursutnyttelse o.l. Denne foreningen har også bidratt til et godt nordisk samarbeid innen landbruksforskningen. Det synes naturlig at et evt. fremstøt i denne saken bør skje i nært samarbeid med NJF, og eventuelle tilsvarende foreninger innen kostholds- og fiskeriforskning.

Ås, 23. august 1974

Lars Strand

Statens ernæringsråd:

Vårt utvalg for ernæring har behandlet medlemsforslaget og gir både det og den foreslåtte rekommandasjon full støtte.

Utvalget uttalte for øvrig at det allerede er etablert samarbeid i Norden på flere områder som har betydning for matforsyning, kosthold og ernæring, f. eks. Nordisk metodikkkomité for levnedsmidler, Levnedsmiddeltoksikologisk utvalg, Nordisk embedsmannsutvalg for næringsmiddeloggivning, Nordisk kontaktorgan for jordbruksforskning, Nordisk husholdshøgskole (Ernæringslinjen), om normer for næringstilførsel og om dietetikerutdannelse. En del av dette samarbeid er selvbestaltet.

Utvalget mente at det ville være en fordel om dette samarbeidet kunne få status under Nordisk Råd.

Oslo, 25. september 1974

For Statens ernæringsråd

Arne Løchen

Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd:

Fra et ressursmessig synspunkt vil det være mye å vinne ved et nordisk samarbeid om matvareproduksjonen. Som omtalt i medlemsforslaget fordelers de disponible naturressurser seg ulikt på de nordiske land. Et nordisk handlingsprogram som bygger på en mest mulig samlet utnyttelse av naturressursene kombinert med en hensiktsmessig ernæringspolitikk, vil både på kort og lengre sikt kunne trygge Nordens egen matproduksjon. Samtidig vil det være et verdifullt bidrag til løsningen av de globale ernæringsproblemer.

Selv om naturressursene setter grensene for matproduksjonen, vil sam-

mensetningen av kostholdet innvirke sterkt på hvor effektivt vi kan utnytte naturgrunnlaget. Forskningsrådet finner derfor grunn til å understreke behovet for å tilstrebe en best mulig tilpasning mellom produksjonsmulighetene og kostholdet. Det må med andre ord utformes en aktiv ernæringspolitikk som samsvarer med landbrukspolitikken.

Som bekjent er fotosyntesen grunnlaget for produksjon av både protein og energi. Et handlingsprogram for økt matvareproduksjon bør imidlertid ta sikte på et mest mulig formålstjenlig forhold mellom produksjon av protein og energi, basert på naturgrunnlaget i den region som handlingsprogrammet skal dekke. Samtidig må man vurdere hensiktsmessigheten og ønskeligheten av å foredle en større eller mindre del av plantene gjennom husdyr.

Man skal imidlertid være klar over at nasjonale ulikheter må føre til tilsvarende produksjons- og forskningsprogrammer i tillegg til et eventuelt nordisk handlingsprogram. For å opprettholde besetningen i distriktene og utnytte naturressursene på en hensiktsmessig måte, er det nødvendig med et godt utviklet landbruk i de samme områder. Det er grunn til å understreke at vi har forholdsvis store produksjonsressurser i norsk utmark som ennå ikke er utnyttet på en effektiv måte. Ved siden av arbeidsdeling og koordinering på nordisk basis er det nødvendig med en sterk nasjonal innsats, ikke minst innen forskningen.

I denne forbindelse er det grunn til å peke på det forhold at store deler av jordbruksarealet i Norge egner seg særlig for grasproduksjon. Grasavlingene må imidlertid foredles gjennom husdyrene, og det krever et visst tilskudd av kraftfôr. I andre nordiske land ligger forholdene bedre til rette for kornproduksjon, og en supplerende import av korn fra disse landene for å nytte våre grasavlinger, vil totalt sett gi en god ressursutnyttning og høyverdig mat.

Både når det gjelder forbruk av energi og beredskapsmessige hensyn vil et utstrakt nordisk samarbeid være fordelaktig. Transporten vil i stor grad kunne foregå over forholdsvis korte avstander til lands og vil være adskillig mer energisparende enn den oversjøiske transport vi i så stor grad har i dag.

Mange spørsmål i forbindelse med en felles landbruks- og ernæringspolitikk i Norden må belyses eller løses gjennom utredning og forskning. Det ville være rimelig at slike utrednings- og forskningsoppgaver også i størst mulig utstrekning tas opp på nordisk basis. Forskningsrådet vil i den forbindelse vise til at man allerede har godt utbygde samarbeidsorganer for landbruksforskning i Norden.

Et organisert samarbeid innen jordbruksforskningen startet allerede i 1918, da Nordiske jordbruksforskernes forening ble etablert. Foreningen er den eldste i sitt slag i Norden og var opprinnelig et kontaktorgan. Etter hvert har den utviklet seg til å bli et viktig utrednings- og planleggingsorgan for fellesnordiske forskningsprosjekter innen jordbruket.

Også innen skogbruk og veterinærmedisin er det tilsvarende nordiske organer, selv om disse foreløpig i mindre grad har deltatt i planlegging av fellesnordiske prosjekter.

I 1965 ble det opprettet et organ som dekker alle områder innen landbruksforskningen, Nordisk kontaktorgan for jordbruksforskning (NKJ). Dette er et fellesorgan for de nasjonale topporganer for landbruksforskningen i de nordiske land. NKJ fungerer som et eksekutivorgan som skaffer midler til fellesnordiske forskningsprosjekter og er ansvarlig for gjennomføringen og oppfølgingen av disse.

Organisatorisk har man et handlingskraftig apparat som det vil være fordelaktig å nytte i forbindelse med mange av de oppgaver som et eventuelt handlingsprogram for økt matvareproduksjon vil medføre. Det er dessuten grunn til å understreke at i styrene for disse organer er det personer med stor innsikt og som også vil være sentrale i forbindelse med å utvikle nevnte handlingsprogram.

Oslo, 23. september 1974

For Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd

Ottar Jamt

Magne Stubsjøen

Norges bondelag:

— — — Norges bondelag vil støtte alle tiltak for økt matvareproduksjon i Norden for å sikre en relevant dekning av matvarebehovet for de nordiske land i fremtiden. Særlig for Norge vil et slikt program ha stor betydning med den dekning av matvarebehovet som vi har, og likeså anser Bondelaget det for riktig at nødvendig suppleringsimport kan avtales med de øvrige nordiske land.

Et program for økt matvareproduksjon i Norden må underlegges de respektive lands nasjonale målsettinger for jordbruksproduksjon, og samarbeidet mellom de nordiske land må baseres på suppleringsimport av matvareprodukter i den grad det er nødvendig. Et system med suppleringsimport mellom de nordiske land anser vi for et viktig bidrag både til Nordens matvareforsyning på sikt og et bidrag i den globale matvaresituasjon.

Vi vil peke på at et høyt prioritert element i denne sammenheng, er å sikre produksjons-ressursene i form av et sterkest mulig vern av dyrkede og dyrkbare arealer, og vi tror dette vernet blir sterkere hvis vi får en samlet nordisk aksjon for dette, selvom vi må erkjenne at forholdene er høyst forskjellige innen Norden.

På det nordiske plan har Nordens bondeorganisationers centralråd, som ble etablert i 1930-årene, vært et forum for drøftelse av felles nordiske landbruksproblemer de nordiske bondeorganisasjoner imellom.

Både i arbeidsgrupper, de årlige generalforsamlinger og presidiemøter blir felles problemer angående landbruksproduksjonen drøftet.

Også ved årets generalforsamling ble temaet om internasjonal landbruks- og matvarehandel drøftet, og det ble understreket at de nordiske land har ansvar med hensyn til å sikre nødvendige forsyninger, bl. a. gjennom opprettholdelse av de nordiske lands produksjonspotensial.

Norges bondelag er interessert i å være med og drøfte konkrete tiltak for økt matvareproduksjon hvis dette skulle bli aktuelt.

Oslo, 24. oktober 1974

Paul M. Dalberg

Edvard Grimstad

Norges industriforbund har i skrivelse den 14 augusti 1974 forklarat sig icke ha för avsikt att uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Norges husmorforbund hänvisar i skrivelse den 14 oktober 1974 till yttrande av den 14 oktober 1974 från Nordens husmorforbund (se ovan).

Landbrukets sentralforbund:

Vi er enig med forslagsstillerne i at den internasjonale matvaresituasjon og siste års energikrise har aktualisert de langsiktige globale forsyningsproblemer. Det er derfor grunn til innen rammen av det nordiske samarbeid å vurdere muligheten av i fellesskap å styrke forsyningspotensialet i de nordiske land og derved samtidig yte et bidrag til styrking av den globale matforsyning.

Det må imidlertid være grunn til å foreta en omhyggelig vurdering for å klarlegge hvilke områder som gir mulighet for positiv virkning av et spesielt nordisk samarbeid for å nytte de enkelte lands produksjonsressurser.

Vi vil i denne uttalelse begrense oss til spørsmål som angår jordbrukets matproduksjon. Det kan her være tale om nordisk samarbeid på en rekke områder som forskning, undervisning og veiledning, jordbrukspolitiske og ernæringspolitiske tiltak osv. Vi er imidlertid tilbøyelig til å anta at det ikke er særlig meget å oppnå på slike områder. Delvis er det alt utviklet et nært nordisk samarbeid og delvis er det tale om nasjonale politiske problemer som ikke ligger særlig godt til rette for nordisk samordning.

Utnyttelsen av produksjonsressursene er avhengig av at produksjonen

kan gi en rimelig lønnsomhet, hvilket sannsynligvis forutsetter en stabil avsetning til regningssvarende priser. Det kan være grunn til å vurdere om et nærmere nordisk samarbeid kan bidra til sikrere markedsforhold for jordbruksvarene.

Da Danmark er medlem av EF, antar vi at dette land vil falle utenfor den mulige ramme for et markedsmessig samarbeid. Men det vil også for de øvrige nordiske land være meget begrensede områder hvor et slikt samarbeid kan bidra til en bedre utnytting av produksjonsressursene. De nordiske land er også uten Danmark et overskuddsområde for de jordbruksvarene som produseres i et kjølig temperert klima. Alle nordiske land er selvforsynte med animalske produkter og har sammenlagt ikke ubetydelige eksportoverskudd selv om den danske produksjon ikke regnes med. Behov for suppleringsimport av mindre kvanta kan forekomme. Jordbrukets salgsorganisasjoner for husdyrprodukter som er godt utbygget i alle nordiske land, har imidlertid et intimt samarbeid, og den samhandel det er markedsmessig behov for, blir gjennomført enkelt og effektivt.

Det er således ingen grunn til å anta at en utredning om nordisk markedssamarbeid for animalske produkter vil føre til positive resultater. Anderledes kan det stille seg for vegetabiliske produkter, særlig korn.

Finland og Sverige har overskudd av korn, mens Island og Norge har relativt store importbehov. Island har som kjent ingen korndyrking, og Norge importerer ca. halvparten av sitt totale kornbehov og praktisk talt alt brødkorn. Norsk hvetedyrking synes nå å øke, men det vil likevel være behov for en betydelig hveteimport som det kan være aktuelt å dekke i større eller mindre omfang fra andre nordiske land.

Norge har også en betydelig import av førkorn, men førkornproduksjonen i de nordiske land består av bygg og havre, og det kan for Norge være hensiktsmessig å supplere egen førkornproduksjon med import av førstoffer som ikke kan produseres i Norden. Sannsynligvis vil dog også en del av førkornimporten uten vesentlige ulemper kunne tas fra andre nordiske land.

Formålet med et utvidet samarbeid må være å bidra til økt utnytting av produksjonsressursene og samtidig gi en bedre sikring av forsyningene. Vi mener at det innen jordbruket er for korn, og praktisk talt bare for korn, at et nordisk samarbeid kan ha vesentlig markedsmessig betydning.

Forutsetningen må være at det inngås bindende avtaler om leveranser og at det gis sikkerhet for oppfylling av avtalene. Da værforholdene i Norden enkelte år kan være slik at det oppstår uakseptable kvalitets-skader på kornet, vil sannsynligvis et lagringsprogram være en betingelse. Avtaleprisene må forutsettes å bli høyere enn normal verdensmarkedspris. Vi vil anta at svensk produsentpris vil være et naturlig grunnlag for prisfastsettingen.

Medlemsforslaget reiser også en rekke andre spørsmål som angår landbruket som forskning, jordvern m. v. På mange områder kan de nordiske land utvilsomt lære av hverandre, men med den nære kontakt det er mellom nordiske fagfolk på de forskjellige områder, tviler vi på at felles utredninger og handlingsprogram vil være hensiktsmessige hvor det ikke kan påvises konkrete oppgaver som kan løses mer effektivt ved samarbeid mellom to eller flere nordiske land.

Oslo, 8. oktober 1974

Landbrukets sentralforbund

Hans Borgen

Olav Borgan

Norges fiskarlags arbeidsutvalg har i skrivelse den 23 augusti 1974 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Landsforeningen for kosthold og helse:

Det er liten tvil om at emnet har stor aktualitet og dersom et forslag som dette kan påvirke den offentlige ernæringspolitikk ville allerede en del være oppnådd.

Etter Landsforeningens syn er det behov for en intensivering av den elementære kostholdsopplysning. Det bør især legges vekt på hva de forskjellige matvaregruppene betyr ernæringsmessig og økonomisk og på konkrete råd om oppbygging av måltider. Den situasjon vi nå står overfor, med usikre forsyningsforhold og fare for generell knapphet på ressurser, må føre til en omvurdering av kostholdsopplysningen med større vekt på matvarer som korn og poteter, noe som også har ernæringsmessige fordeler, idet det bl. a. vil føre til lavere fettinnhold i kosten. Også andre omlegginger av kostholdet, f. eks. heving av utmalingsgraden for hvetemel og mer utstrakt bruk av bygg og havre, kan bli aktuelle.

En må regne med at slike endringer, som går på tvers av den utvikling vårt kosthold har hatt siden århundreskiftet, kan møte motforestillinger. Det er nødvendig at publikum blir mentalt forberedt gjennom saklig opplysningsvirksomhet der ressurspolitikken trekkes inn.

I denne forbindelse vil det utvilsomt være nyttig om det kan etableres et mer ordnet og systematisk samarbeid mellom de nordiske land, slik at man kan komme overens om de generelle retningslinjer for opplysningsvirksomheten.

Organisering og planlegging av spesielle tiltak, utarbeidelse av opplysningsmateriale m. v., må nødvendigvis foregå på nasjonal basis og tillempes etter kostvaner og andre forhold i de enkelte land.

De forsyningsmessige og ressursmessige problemer vi står overfor vil føre med seg økt behov for forskning bl. a. innen områdene matvareproduksjon, matvareteknologi og kosthold.

Også på disse områder vil et mer systematisk nordisk samarbeid være gunstig.

Oslo i september 1974

Fredrik Chr. Gran
Styrets formann

Eva Homb
Faglig leder

Vitaminlaboratoriet:

Medlemsforslaget retter innledningsvis oppmerksomheten mot matvareforsyningsens globale problemer, men stiller disse i relasjon til nordisk matvareproduksjon og dermed direkte til primærnæringens framtidige status. Forslagsstillerne ber således om "at det blir foretatt en vidtgående prøvning av hvordan våre land best skal disponere de ressurser som inngår i matvareproduksjonen og som finnes i vår region." Forslagsstillerne påpeker at de ressurser som er stillet til vår disposisjon er ujevnt fordelt, og det er da nærliggende å anta at fiskeriressurserne ansees primære for Norge. Uten å ta standpunkt til hvor koordinerende innsats faller naturlig, kan følgende punkter understrekes.

Ønske om en bedre direkte utnyttelse av fisk til menneskeføde er primært. Det er i denne forbindelse viktig at en basert på vurdering av ressurstilgangene, ikke minst utnyttelse av hittil ikke almindelig anvendte arter, gjennomfører mest mulig omfattende undersøkelser over deres næringsverdi så vel som deres egenskaper som råvarer for videre foredling. De næringsmessige undersøkelser bør gi en mest mulig detaljert opplysning om innholdet av næringsstoffer for å muliggjøre en rasjonell vurdering av deres plass i den totale ernæring. For mulig anvendelse til videreforedling er det av den største betydning å kjenne råvarenes fysikalsk-kjemiske egenskaper, for eks. fiskeproteinenes struktur for de enkelte arter.

Forslagsstillerne understreker betydningen av en koordinert innsats mot økende forurensning. I relasjon til en best mulig utnyttelse av fiskeriernes ressurser i ernæringen er det i denne forbindelse av stor betydning å kartlegge og jevnt kontrollere så vel sporelementer som organiske forurensninger (bl. a. pestisider og PCB) i konsumfisk og fiskeprodukter.

I forbindelse med en optimal utnyttelse av de ernæringsmessige ressurser fiskeriene representerer er det viktig å ha for øye at en står overfor en betydelig variasjon i råstoff, ikke bare representert med forskjellige arter, men råstoff fra samme arter med betydelige sesong-

variasjoner. Dette har ført til en differensiert og til dels meget arbeidskrevende industri. En finner det viktig å framheve at en utnyttelse av fiskeriernes ressurser både nasjonalt og globalt som viktige proteinnæringsmidler, stiller krav til at denne industri er intakt, og helst kan utbygges. Det synes som den senere tids utvikling på pris- og arbeidsmarked arbeider mot en riktig utvikling på dette område. Problemet kan ende som primært et politisk spørsmål, men det tør understrekes at uten et sterkt og levedyktig produksjonsapparat knyttet til primærnæringen, kan den ikke øke ressursutnyttelsen, enn si muliggjøre bidrag fra norske ressurser til en løsning av ernæringsproblemer i et mere globalt perspektiv.

Bergen, 15. oktober 1974

Olaf R. Brækkan

Sildolje- og sildemelindustriens forskningsinstitutt:

Vi går ut fra at det arbeid som Norsildmel og SSF har utført i de senere år med henblikk på å utvikle og markedsføre et fiskeprotein-konsentrat til menneskeføde er så kjent at det er unødvendig å gå nærmere inn på dette. Kort sammenfattet kan en si at det foreligger positive uttalelser fra ca. 20 land. I Bangladesh har produktet vært i daglig bruk i flere år i forbindelse med nødhjelp-prosjekter. I andre land søkes produktet markedsført på vanlig måte.

På grunnlag av de erfaringer som foreligger må en kunne konkludere med at det nå er teknisk mulig å utnytte industrifisk til fremstilling av fiskeprotein-konsentrat til menneskeføde, og videre at den produkttype en er kommet frem til synes å passe godt inn i kostholdet i en lang rekke land hvor det er proteinunderskudd. For nærmere å belyse ernæringsmessige og markedsmessige sider ved bruk av dette produkt, vil FAO i 1975 gjennomføre bredt anlagte undersøkelser i fem land i Afrika og Asia. Prosjektet gjennomføres med økonomisk støtte fra NORAD.

Det som nå hindrer en videre utvikling mot utnyttelse av industrifisk til menneskeføde er manglende kjøpekraft i de områder hvor det hersker underskudd på protein og som må anses som potensielle markeder. Til tross for at det i følge FAO er omkring 500 millioner mennesker som lever i permanent sult, er FN's organer lite engasjert i direkte nødhjelp. Dette synes stort sett overlatt til humanitære hjelpeorganisasjoner som Kirkens Nødhjelp, Røde Kors o. l., og det er disse organisasjoner som har gjort bruk av produktet hittil i kvanta av størrelsesorden 3000 tonn.

Hvis det er politisk vilje til å fremme en raskere utvikling i ovennevnte retning, synes det nødvendig med garantier i en eller annen form. Næringen må i alle fall sikres avsetning og økonomisk grunnlag for

produksjon av et nærmere bestemt kvantum før en kan foreta full omstilling til det nye produksjonsmønster.

Vi er glad for alle de tiltak som settes i verk for å fremme en bedre global ressursutnyttelse, men vi tror det er på tide å fastslå at forsåvidt gjelder utnyttning av industrifisk er problemene nå mindre av teknisk natur og mer av politisk-, handels- og markedsmessig art.

I den grad myndighetene og politiske organer måtte være interessert i å gå dypere inn i ovennevnte problemer står vi gjerne til disposisjon med ytterligere opplysninger. I så fall hører vi gjerne fra Dem.

Fyllingsdalen, 29. oktober 1974

Sildolje- og sildemelindustriens forskningsinstitutt

Gudmund Sand

Norsildmel — Norsk sildolje- og sildemelindustriens salgslag A/S:

Vi har med interesse lest det oversendte forslag fra Nordisk Råd vedrørende et nordisk handlingsprogram for økt matvareproduksjon, og vi vil som representanter for den norske sildolje- og sildemelindustrien gjerne få komme med noen kommentarer.

I Norge blir årlig ca. 2 mill. tonn fisk nyttet til mel- og oljeproduksjonen (gir ca. 400.000 tonn mel) eller ca. 70 % av landets fiskeriråstoff. Årsaken til at så pass stor andel av fiskefangstene går til melproduksjon skyldes at de store mengder fisk som blir fanget i et forholdsvis kort tidsrom, krever et mottaksapparat med stor foredlingskapasitet, og i så henseende er melproduksjonen helt overlegen andre foredlingsmetoder. Det kan også nevnes at det meste av fisken som går til produksjon av mel består av fiskearter som idag ikke regnes som salgbare for humant konsum på de industrialiserte lands markeder.

Det vesentligste av melet inngår som komponent i forblandinger til en-magete husdyr. En bedre ressursutnyttelse av fisken ville selvsagt vært å benytte den direkte for humant konsum. Som nevnt vil dette idag umulig la seg gjøre uten å gå veien om fiskemel. For om mulig å utnytte våre fiskeriresurser på en enda bedre måte, har den norske sildolje- og sildemelindustrien utviklet en spesialkvalitet av sildemel, kalt Norse Fish Powder, som er beregnet for humant konsum.

Som følge av bl. a. råstofftype, produksjonsmåte er Norse Fish Powder blitt et billig næringsmiddel med høy næringsverdi, faktorer som er av største viktighet da melet er ment å sikre selv befolkningsgrupper med lav betalingsevne en mer fullverdig kost. Da melet har sin naturlige smak og lukt, er det i sin nåværende form mindre egnet til å tilfredstille de nordiske lands smakpreferanser. Norse Fish Powder har imidlertid vist seg å ha høy akseptabilitet smakmessig sett i en rekke land i Afrika og Asia, og da det samtidig er et lagringsstabilt produkt, er melet blitt

stadig mer benyttet for å hindre hungersnød i katastroferammete områder. FAO/NORAD har i denne sammenheng tatt initiativ til en vitenskaplig test av Norse Fish Powder for i større grad å kunne bruke melet i sine hjelpeprogrammer. På kommersiell basis er fiskemelet innført i ett land, Nigeria, der det selges under navnet Joyfish.

Det er vår målsetting å øke produksjonen av sildemel til menneskeføde, men omsetningen har hittil bydd på vanskeligheter, vesentlig på grunn av U-landenes kjøpekraft. Selv om den norske sildolje- og sildemelindustrien arbeider intenst for å øke salget av Norse Fish Powder, er det urealistisk å tro at vi i overskuelig fremtid kan komme dithen at alt råstoff kan opparbeides til konsum. Overgangen fra fiskemel til matmel krever naturligvis store omstillinger både hva fangst og produksjon angår. Dessuten er en avhengig av markedsutvikling og at Utviklingslandene klarer å skaffe den nødvendige kjøpekraft.

I den senere tid har tanken om å opprette en verdens matvarebank blitt mye diskutert. På grunn av sitt konsentrerte næringsinnhold og høye proteinverdi, skulle fiskemel være velegnet som matvarereserve i en slik bank.

Bergen, 18, oktober 1974

Norsildmel
Norsk sildolje- og sildemelindustri Salgslag A/B
E. Grimelund
Iflg. fullmakt

S. Ugletveit

S v e r i g e

SIDA:

Det har sedan länge stått klart och ytterligare understrukits under den nyligen avslutade världslivsmedelskonferensen dels att u-länders livsmedelsförsörjning i första hand måste lösas genom att öka dessa länders egen produktion dels också att enskilda länders livsmedelsförsörjning alltmer måste ses i ett globalt sammanhang. Resurser, i form av exempelvis handelsgödsel, måste få en jämnare spridning över världen. Alternativanvändningen för den lyxkonsumerade handelsgödseln i västvärlden ger betydligt mer utbyte i form av livsmedel i de flesta u-länder jämfört med de små marginaleffekter som uppnås i västvärlden. Det nordiska jordbruket borde således sträva efter att så långt möjligt utveckla mindre resurskrävande jordbruksmetoder. En annan faktor som belyser det globala sambandet inom livsmedelsproduktionen är den nu mycket aktuella frågan om att spannmål används som djurfoder i stället

för direkt till människoföda. Utnyttjandegraden av en viss mängd spannmål blir betydligt ineffektivare om det först skall passera ett djur jämfört med om samma mängd konsumeras direkt av människan. Mot bakgrund av detta har kritik riktats mot olika former av husdjursuppfödning. Kritiken är i stort sett riktig vad gäller fjäderfä och svin, som till stor del lever av foder som alternativt kunnat användas som människoföda. Däremot är det inte lika befogat att kritisera nötkreatursuppfödning då dessa djur till stor del lever av foder som ej kan användas till människoföda. I Norden drivs emellertid nötkreatursuppfödningen mycket intensivt, vilket innebär att spannmål utnyttjas även i denna drift och det finns därför skäl att sträva efter en omläggning mot mindre kraftfoderintensiv drift.

Samtidigt som det ofta råder brist på livsmedel i u-länder är jordbruksprodukter ofta dessa länders viktigaste exportvaror på vilka deras ekonomi är mycket beroende. SIDA anser därför att en planering av jordbruksproduktionen i Norden måste ses mot bakgrund av detta så att u-länders exportmöjligheter till de nordiska länderna inte onödigt motverkas.

Avslutningsvis vill SIDA framhålla den betydelse det har i internationella sammanhang om de nordiska länderna kan enas om en gemensam policy i de här diskuterade frågorna.

Stockholm den 19 december 1974

Gösta Ericsson

Per Rydén

**Socialstyrelsen, nämnden för internationella hälso- och socialvårds-
ärenden:**

— — — överlämnas yttrande dels från socialstyrelsens vetenskapliga råd professor Arvid Wretlind dels från professor Leif Hambræus (*se nedan*).

Socialstyrelsen vill för sin del ansluta sig till den framförda synpunkten.

Stockholm den 15 januari 1975

Sven-Olof Hedengren

Malcolm Tottie

Professor Arvid Wretlind, socialstyrelsens vetenskapliga råd:

I det väckta förslaget förordas ett intimare samarbete mellan de nordiska länderna med avseende på livsmedelsproduktionen. Detta

måste givetvis innebära att de ekonomiska, politiska och praktiska förutsättningarna för ett sådant projekt finns. Ett sådant ökat samarbete skulle med säkerhet kunna leda till ett effektivare utnyttjande av de inom Norden existerande resurserna för livsmedelsproduktion. Därigenom skulle även livsmedelsförsörjningen kunna förbättras speciellt om vi samtidigt ändrar våra kostvanor. Dessa åtgärder måste givetvis även vara av stort intresse för att öka den globala livsmedelstillgången.

I Sverige förordade den näringsfysiologiska expertisen redan på sextioalet en omläggning av kosthållet. Detaljerade rekommendationer rörande en sådan ändring av kosttraditionerna framfördes gemensamt av medicinalmyndigheterna i Finland, Norge och Sverige genom ett uttalande benämnt "Medicinska synpunkter på folkkosten i de nordiska länderna". Detta uttalande publicerades bland annat i Vår Föda, 1968. Rekommendationerna innebär i korthet att fetthalten minskas till mellan 25 och 35 energi%, att fettets näringsfysiologiska kvalitet samtidigt förbättras, att sockerkonsumtionen sänks och att konsumtionen av grönsaker, frukt, potatis, fettfattiga mjölkprodukter, fisk, magert kött, fjäderfä, matbröd och andra spannmålsprodukter ökas. Samma synpunkter har även under senaste åren framförts av den svenska socialstyrelsens expertgrupp för kost och motion. Från ekonomisk synpunkt är det angeläget att en förskjutning sker från animaliska till vegetabiliska livsmedel. En sådan förändring skulle minska behovet av det dyrbara animaliska proteinet. Samtidigt finge man därigenom ett effektivare utnyttjande av jordbruksarealerna. Generellt åtgår 5 till 10 gånger större åkerbruksareal för att producera energi och protein i form av animaliska livsmedel än av vegetabiliska.

En förutsättning för att det av Nordiska rådet föreslagna samarbetet skall kunna förverkligas är att sambandet mellan näringsfysiologiska och ekonomiska aspekter på livsmedlen och folkkosten blir föremål för ingående forskning och utredning. Detta är av mycket stor betydelse för såväl den enskilde individen som ur nationell synvinkel. Lämpligen bör detta ske genom inrättandet av forskartjänster vid de universitetsinstitutioner som bedriver undervisning i näringslära. Det är väsentligt att dessa tjänster besättes av forskare med god utbildning i näringslära. De bör ha till uppgift att hålla kontakt med andra forskare som sysslar med dessa frågor i de nordiska länderna. Vidare är det angeläget att de genom undervisning och information ser till att utarbetade rekommendationer blir allmänt kända.

Med hänsyn till vad ovan framförts vill jag tillstyrka Nordiska rådets rekommendation till Nordiska ministerrådet att utarbeta ett handlingsprogram för ökad livsmedelstillgång genom ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser. Detta program bör lämpligen utformas så att

de olika nordiska länderna uppmanas att inrätta forskningstjänster vid lämpliga näringsavdelningar för att bearbeta hithörande frågor.

Stockholm den 22 december 1974

Arvid Wretling

Karolinska institutet, avd. för näringslära

Professor Leif Hambræus, socialstyrelsens vetenskapliga råd:

Förslaget upptar väsentliga internationella problemställningar som speciellt aktualiserats vid den nyligen genomförda världslivsmedelskonferensen i Rom. Det förefaller också helt logiskt att man uppföljer den hedrande insats som man från framför allt norsk sida men även från svensk sida gjorde under konferensen och där Norge och Sverige utgjorde de enda stater som i ett konstruktivt åtagande band sig för livsmedelsleveranser för att förbättra den globala livsmedelsförsörjningen. Det förefaller också helt rimligt att man omprövar jordbrukspolitiken i de nordiska länderna med hänsyn till den kraftiga förändring som skett beträffande världens livsmedelsförsörjning och de kraftigt ökade livsmedelspriserna. För detta kräves en analys av energi- och proteinutbytet vid olika former av jordbruksproduktion, samt av utnyttjandet av odlingsbara arealer samt en noggrann omvärdering av vilka grödor som ter sig mest optimala såväl ur nationell synpunkt för odling i Norden. De förändringar som föreslagits från näringsfysiologiskt håll rörande folkkosten bör också analyseras ej enbart med hänsyn till dess preventiva effekt på folkhälsan utan också med hänsyn till dess effekt på den globala livsmedelsförsörjningen. Ett övervägande bör likaledes ske rörande självförsörjningsgraden vad avser enskilt land inom Norden som helhet.

Med hänvisning till ovanstående synpunkter vill jag tillstyrka förslaget om att man lägger fram ett handlingsprogram för största möjliga livsmedelsförsörjning genom ett bättre utnyttjande av resurser, utvecklat samarbete rörande forskning och utveckling samt en gemensam insats för en förbättrad folkkost.

Jag noterar med viss förvåning att förslaget inte sänts på remiss till någon representant för näringsfysiologi. Lämpliga remissinstanser för svenskt vidkommande hade varit dels Stiftelsen svensk näringsforskning, dels Svenska nationalkommittén för näringslära. Jag vill också understryka att för utarbetande av ett handlingsprogram bör tillsättas en arbetsgrupp där förutom representanter för handeln, jordbruks- och

fiskeproduktionen även företrädare för preventiv hälsovård och näringsforskning bör ingå.

Uppsala den 23 december 1974

Leif Hambraeus

MD, professor i näringslära vid Uppsala universitet

Lantbruksstyrelsen:

1. Inledning

Huvudmotivet bakom det framlagda förslaget är att den internationella försörjningssituationen inom livsmedelsområdet är allvarlig och har försämrats under de senaste åren. Därför föreslås att Nordiska ministerrådet utarbetar ett nordiskt handlingsprogram för största möjliga livsmedelsförsörjning och förbättrat resursutnyttjande i livsmedelsproduktionen inom regionen. Vidare föreslås att handlingsprogrammet skall omfatta utvidgat samarbete inom forskning och produktutveckling i Norden samt gemensamma insatser för ett sundare kosthåll.

Lantbruksstyrelsen konstaterar att förslagsställarnas bedömning av det internationella försörjningsläget i stort sammanfaller med den som SIDA:s styrelse gör i biståndsorganets petita för budgetåret 1975/76. Även där framförs att kraftigt stigande internationella råvarupriser ökar risken för akuta kriser i livsmedelsförsörjningen.

Styrelsen finner också att medlemsförslaget anknyter till den syn på det internationella försörjningsläget för livsmedel som präglar det program om en ny internationell ekonomisk ordning som med stöd av de nordiska länderna antogs vid FN:s extra generalförsamling våren 1974.

Mot denna bakgrund kan lantbruksstyrelsen se skäl för utökad gemensam nordisk kartläggning av frågor som rör livsmedelsförsörjning och utnyttjande av jordbrukets resurser i Norden. Därigenom kan en viss handlingsberedskap uppnås, som blir värdefull, därest nationella eller internationella förhållanden bedöms kunna leda till ändrade krav på produktionsvolym, resursutnyttjande eller produktionsteknik inom jordbruket.

2. Nuvarande jordbrukspolitikens inriktning

Styrelsen måste dock framhålla att i målen för nu gällande jordbrukspolitiska program finns inte invänt några internationella försörjningsmål. I stället är det en kompromiss mellan krav på nationell självförsörjning, internationell frihandelsteori och krav på företagsekonomiskt effektiva produktionsmetoder. Med nuvarande jordbrukspolitiska mål är lämpligaste resursutnyttjande i jordbruket i första hand en företagsekonomisk fråga. De internationella och nationella naturaspekter som förslagsstäl-

larna drar upp ligger nästan helt utanför de mål och medel som nuvarande jordbrukspolitik arbetar med.

Hela den svenska jordbrukspolitiken är emellertid under utredning i 1972 års jordbruksutredning. Bl. a. studeras frågan om produktionens lämpliga omfattning och den internationella marknadsutvecklingen i denna utredning.

3. *Handlingsprogrammets innehåll*

Lantbruksstyrelsen finner förslaget vara oklart vad gäller det föreslagna handlingsprogrammets innehåll och avgränsning. Några exempel på frågor som bör beaktas innan ett ev. handlingsprogram upprättas och antas anföres i det följande. Styrelsen tar inte upp frågor som rör internationell handel och åtgärder för ett sundare kosthåll.

3.1. *Markens utnyttjande*

I motiveringen till förslaget framhålls att "I den nåværende situasjon vil det være særlig viktig å vurdere om vi i Norden i tilstrekkelig grad utnytter den dyrkbare jord. Et hovedpunkt i et intensivt ressurspolitisk samarbeide må derfor være å gjennomgå gjeldende regler for jordvern og vurdere felles retningslinjer for utnyttelse av hittil uutnyttet jord." En sådan genomgång och värdering förefaller nödvändig, innan ett näringspolitiskt samråd rörande val av åtgärder för att påverka produktionens omfattning kan komma till stånd.

Nuvarande svenska jordhävdslagstiftning (SFS 1963: 698-700 samt SFS 1971: 543) inriktas på att skydda odlad jord från nedläggning. Lagens räckvidd begränsas till att omfatta odlad jord som ingår i fastighet taxerad som jordbruksfastighet. Jorden skall vidare höra till brukningsenhet som är eller kan bli lämpad för rationell jordbruksdrift eller med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga omständigheter finnes, böra hållas i odlad skick för att underlätta bildandet av rationell brukningsenhet. Lagen är ej tillämplig på mark som ägs av staten, som ingår i stadsplan eller som enligt byggnadsplan är avsedd för annat ändamål än jordbruk.

För en mera förutsättningslös värdering av utnyttjandegraden av odlingsvärd jord krävs en grundlig sammanställning av utförda markinventeringar och -klassificeringar. Om värderingen skall utgöra underlag för långsiktiga beslut i markanvändningsfrågor krävs förmodligen efter hand kompletterande inventeringar och undersökningar. De inventeringar som under senaste år genomförts har främst inriktats på den del av åkermarken som nuvarande rationaliseringsmål inom jordbrukspolitiken är inriktade på dvs. den bättre och välbelägna åkermarken.

I den mån markresursinventeringar igångsätts för att uppfylla syften som anföres i förslaget bör en samordning ske med de naturresursinventeringar och det utvecklingsarbete som sker genom internationella organisationer.

År 1970 beslutade således FN:s ekonomiska och sociala råd att inrätta en permanent kommitté för naturresursfrågor. Kommittén sysslar i första hand med vattenresurser, mineralresurser och energiresurser men röster har höjts för att kommitténs arbetsområde borde vidgas till att även omfatta bl. a. markresurserna och hushållningen med dessa. Sverige har en representant i kommittén.

Lantbruksstyrelsen förordar att jordbruksforskning och utvecklingsarbete på naturresursområdet ges hög prioritet och att så långt möjligt samnordiska projekt eftersträvas.

3.2. Behov av integrerade mål för markanvändningsplaneringen

En ändring eller precisering av målen för markresursernas användning för jordbruksändamål innebär skärpta krav på avvägning mot andra näringars och intressens markbehov. Integrerade mål för markanvändningsplaneringen saknas i stor utsträckning för närvarande. Inom ramen för genomförandet av den fysiska riksplaneringens första etapp enligt riksdagens beslut 1972 sker avvägningar mellan olika sektors markbehov i den mån riksintressen står på spel. Ännu så länge finns emellertid inga preciseringar av vilka riksintressen som föreligger vad gäller markanvändning inom de areella näringarna.

I ett principbetänkande från bygglagutredningen (SOU 1974: 21) föreslås principer för planmässig reglering av detaljförändringar i nuvarande markanvändning. Lantbruksstyrelsen fäster i sitt yttrande över utredningsförslaget uppmärksamheten på att de areella näringarnas markbehov behandlats ofullständigt. Inom ramen för nuvarande plan-system har jordbruksintressen också vanligtvis fått vika, då konkurrerande markanvändningsintressen stått mot varandra.

I ett handlingsprogram för effektivt utnyttjande av markresursen inom jordbruket med de utgångspunkter förslaget innehåller måste därför samordningen med andra intressens markanspråk klargöras. I annat fall blir programmet lätt verkningslöst att döma av lantbruksstyrelsens hit-tillsvarande erfarenheter från tillämpad markanvändningsplanering.

Ett övergripande handlingsprogram för resursanvändningen inom jordbruket måste också i hög grad samordnas med målen för rationaliseringen av jordbruksföretagen. Åtgärder som leder till förändringar i jordbruksföretagens arbetsförutsättningar måste noggrant konsekvensbedömas i förväg vad avser inkomst- och kostnadsfördelning mellan regioner, företag, produktionsgrenar och produkter.

Stockholm den 11 september 1974

Ingvar Widén
Generaldirektör

Lennart Lindqvist
Byrådirektör

Fiskeristyrelsen:

Beträffande fiskerinäringen kan framhållas att man ur svensk fiskeripolitisk synpunkt strävar efter att anpassa fiskets fångstkapacitet till avsättningsmöjligheterna på den inhemska marknaden och vid export för att genom en så anpassad produktionsvolym skapa mera stabila ekonomiska förhållanden inom näringen.

Under senare år har emellertid produktionsunderlaget för vissa delar av det svenska havsfisket försämrats. Så har i Nordsjön och Skagerak bestånden av vissa fiskslag kraftigt reducerats genom en alltför hård beskattning. När det gäller sillen, som med hänsyn till det ekonomiska utbytet är det mest betydelsefulla fångstobjektet, har inskränkningar i fisket eller kvoteringar i Nordsjön och Skagerak tillämpats sedan 1971. Även fångstregleringar av andra fiskarter kan till följd av intensiv exploatering bli aktuell i snar framtid.

Härtill kommer att det svenska fisket, om inrättande av omfattande fiskezoner av stater belägna vid Nordsjön kommer till stånd, kan utestängas från tidigare mycket betydelsefulla fångstområden.

Med hänsyn till den situation som eventuellt kan uppstå i snar framtid beträffande fiskeområden och fiskemöjligheter för det nordiska saltsjöfisket synes det nödvändigt med samarbete och överenskommelser på grannstatsbasis för att uppnå en gemensamt positiv lösning av hithörande frågor.

I diskussionen om fiskevårdande åtgärder intager föroreningsproblemen en framskjuten plats. För fiskets del föreligger behov av åtgärder mot förorening av ämnen, som har direkt eller indirekt negativ inverkan på fiskebestånden. En koordinering av insatserna inom ifrågasvarande område på nordiskt plan bör kunna bidra till inte blott en ökad kunskap om hur vattenmiljön allmänt påverkas av mänskliga aktiviteter utan även till ökat skydd för våra fisktillgångar.

Göteborg den 10 september 1974

Jöran Hult
Överdirektör

S. J. Sjögren
Byråchef

Statens jordbruksnämnd:

Medlemsförslaget synes beröra ett flertal frågor av stor räckvidd och komplicerad natur. I vissa avseenden ger vidare förslaget — i avsaknad av preciseringar — inte möjlighet till en närmare bedömning av innebörd och konsekvenser. Nämnden vill därför begränsa sig till att endast i korthet kommentera vissa aspekter.

Även om många skäl kunde tala för att man borde söka samordna jordbrukspolitiska och fiskeripolitiska åtgärder i de nordiska länderna, kan man inte bortse från de betydande svårigheter av olika slag som erfarenhetsmässigt visat sig på detta område och som borde mana till viss försiktighet då det gäller att fastställa ambitionsnivån.

Inte minst viktigt i sammanhanget är den handelspolitiska utveckling som ägt rum under senare år. Förutsättningarna för att lyckas med en sådan samordning synes sålunda väsentligt ha försvagats genom Danmarks anslutning till EG, varigenom landet blivit inordnat i EG:s gemensamma jordbruks- och fiskeripolitik. Det torde därför knappast vara realistiskt att räkna med att Danmark även skulle inrangeras i en nordisk samordningspolitik på jordbrukets och fiskets områden.

Vad gäller en utvidgning av samhandeln avseende livsmedel mellan de nordiska länderna, t. ex. genom långtidsavtal, bör man — hur önskvärd en sådan utveckling än kan te sig — hålla i minnet bl. a. den begränsade handlingsfrihet som rådande handelspolitiska bindningar medför. Inom ramen för EFTA har sådana lösningar i viss utsträckning prövats (bilaterala jordbruksavtal) men förpliktelserna om icke-diskriminerande behandling på t. ex. tull- eller avgiftsområdet gör att eventuella preferenser inte kan ges ensidigt åt den nordiska kretsen utan måste i princip avse alla EFTA-länder. Skulle preferenserna utsträckas att även gälla Danmark — som inte längre tillhör EFTA — kommer man vidare i konflikt med GATT-reglerna.

Över huvud gäller att särordningar på detta område inte torde kunna genomföras utan vederbörligt hänsynstagande till de handelspolitiska strävanden som för närvarande pågår inom skilda internationella organisationer (GATT, UNCTAD, FAO m. fl.) med syfte att bekämpa världssvälten, liberalisera handeln med livsmedel, stabilisera råvarupri- serna, tillgodose u-ländernas speciella problem m. m. Det handelspolitiska samarbete som traditionellt äger rum mellan de nordiska länderna inom dessa organisationer bedöms ha varit av stort värde, även om varje land givetvis haft full möjlighet att slå vakt om sina nationella intressen. Nämnden utgår från att detta samarbete även kommer att äga rum i fortsättningen.

Med hänsyn till att den svenska jordbrukspolitiken f. n. är under utredning torde det vara för tidigt att bedöma förutsättningarna för en anpassning av produktion och konsumtion enligt de intentioner som skisserats i medlemsförslaget.

Stockholm den 17 september 1974

På statens jordbruksnämnds vägnar

Sten Larson

Kommerskollegium:

— — — Kollegiet har i ärendet berett Kooperativa förbundet, Sveriges grossistförbund, Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare tillfälle att yttra sig. De från KF och handelskamrarna inkomna skrivelserna bifogas (*se nedan*). För egen del får kollegiet anföra följande.

Det framlagda förslaget, vars närmare innebörd inte helt klart framgår, synes i princip innebära att de nordiska länderna åtminstone i betydande utsträckning skall samordna sin jordbrukspolitik, livsmedelsproduktion och fiskeripolitik. Sådana frågor har, som bl. a. omnämns i KF:s skrivelse, varit föremål för flera utredningar under senare decennier. De praktiska resultaten härav har, som förbundet pekat på, varit begränsade. Handelskammaren i Göteborg har funnit att det under rådande förhållanden, med utpräglad protektionism såväl på jordbrukets som på fiskets område, liksom de nordiska ländernas olika internationella ekonomiska och politiska anknytningar, är meningslöst att ens utreda möjligheterna till ett sådant vidgat samarbete som förslagsställarna tänkt sig. På frågan om ett ökat samarbete mellan de nordiska länderna konstaterar Skånes handelskammare i sin skrivelse att redan beredskapsynpunkten förhindrar ett mera långtgående produktionssamarbete. Grossistförbundet har för sin del underhand låtit meddela att det framlagda förslaget, mot bakgrund av för handen varande politiska och sociala omständigheter, måste betraktas som mer eller mindre orealistiskt.

Enligt kollegiets synsätt innebär de mellan de nordiska länderna befintliga olikheterna beträffande naturförhållanden, jordbruksstruktur och målsättningar ifråga om jordbrukspolitiken avsevärda svårigheter för en samordning mellan länderna i dessa avseenden. Förhandlingarna om Nordek visade tydligt, att de nordiska länderna inte var beredda att låta sina nationella jordbrukspolitiska målsättningar stå tillbaka för en arbetsfördelning inom ramen för en gemensam nordisk marknad. Skälen var — och är, som påpekats av bl. a. Grossistförbundet och Skånes handelskammare — beredskapspolitiska och regionalpolitiska. En gemensam nordisk jordbrukspolitik är för övrigt orealistisk redan på grund av Danmarks medlemskap i EG. Kollegiet får också erinra om att de försök som gjorts att ingå bilaterala jordbruksavtal mellan Sverige och Norge respektive Finland hittills varit resultatlösa. Eftersom sådana avtal skulle komma att falla under EFTA-konventionens artikel 23 skulle det bli nödvändigt att utsträcka eventuella tullmedgivanden att gälla gentemot övriga EFTA-länder. Mot bakgrund av ovan redovisade förhållanden finner kollegiet att ambitionsnivån satts alltför högt i det nu framlagda medlemsförslaget, försåvitt kollegiet uppfattat det riktigt.

Såväl på svensk som internationell bas utreds för närvarande aktuella problem i anknytning till jordbruks- och fiskeriområdena. Här kan bara

nämnas utredningen av den svenska jordbrukspolitiken (s. k. 1972 års jordbruksutredning) och utredningen om livsmedelsindustrins situation (livsmedelsindustriutredningen) liksom internationellt sett världslivsmedelskonferensen (närmast i Rom i november 1974) och havsrättskonferensen (närmast i Genève i mars 1975).

Mot bakgrund av vad som ovan redovisats finner kollegiet nu inga förutsättningar för att, på basis av det framlagda medlemsförslaget, söka utarbeta ett gemensamt nordiskt handlingsprogram på jordbruks- och fiskeriområdena. I varje fall synes det enligt kollegiet rimligt att resultaten av ovannämnda utredningar och konferenser beaktas. KF:s förslag att Nordiska rådets sekretariat får i uppdrag att inventera pågående utredningar är enligt kollegiets mening vad man i dagsläget skulle kunna förorda.

Stockholm den 2 oktober 1974

O. G. Lindqvist

Rutger Croneborg

Konsumentverket:

För att lösa världens livsmedelskris krävs i första hand åtgärder för att öka livsmedelsproduktionen i u-länder. Både på längre och kortare sikt är emellertid också en generell ökning av världens livsmedelstillgångar nödvändig för att trygga ett globalt livsmedelslager och möjliggöra livsmedelsbistånd till områden, där brist råder, och vid katastrof-tillfällen samt för att hålla nere priserna på världsmarknaden. Det framlagda medlemsförslaget om ett nordiskt handlingsprogram för ökad livsmedelstillgång synes kunna samordnas med de globala livsmedelsförsörjningsproblemen. Konsumentverket vill därför i princip tillstyrka förslaget.

Liksom förslagsställarna förordar konsumentverket forskning och utredning beträffande hur de nordiska länderna bäst skall disponera de resurser som ingår i livsmedelsproduktionen i Norden.

Konsumentverket delar förslagsställarnas åsikter att det finns behov av en gemensam nordisk insats mot den ökande föroreningen inom fiskeri- och jordbruksområdena. Genom en sådan insats skulle riskerna för förorening och därmed följande restriktioner avseende förtäring av vissa livsmedel minska och ett förbättrat resursutnyttjande uppnås. På dessa områden har redan åtgärder vidtagits för nordisk och internationell samverkan.

Forskning och utvecklingsarbete på det livsmedelstekniska området har stor betydelse för livsmedelsförsörjning t. ex. beträffande lagring och transport, skonsamma och energibesparande bearbetnings- och kon-

serveringsmetoder, utnyttjande av avfall samt framställning av s. k. okonventionella livsmedel.

Ett medlemsförslag har tidigare framlagts inom Nordiska rådet om inrättande av ett nordiskt institut för livsmedelsforskning (A 412/s). Konsumentverket har i sitt remissyttrande över förslaget tillstyrkt att åtgärder vidtas för att främja samnordisk forskning på livsmedelsområdet och vill här framhålla att en samnordisk livsmedelsforskning också bör kunna inriktas på områden utöver de i nämnda medlemsförslag angivna och anknytas till problem som mera direkt berör livsmedelsförsörjningen.

I medlemsförslaget förordas gemensamma insatser för att främja ett sundare kosthåll i de nordiska länderna. Inom kostområdet pågår ett globalt samarbete. Utbyte av erfarenheter och resultat sker såväl mellan enskilda forskare som mellan olika forskningsenheter. Konsumentverket anser att forskningen på området bör vara global och ej utpräglad nordisk. Upplysningen i kostfrågor och kostpropagandan bör däremot inriktas efter de kostförhållanden, som råder i landet. Kostsituationen är i stort sett likartad i de nordiska länderna även om vissa skillnader föreligger. De kostförändringar som näringsexperterna förordar är också i stora drag likartade. Bland önskvärda förändringar kan främst framhållas en ökad konsumtion av spannmålsprodukter, potatis och grönsaker på bekostnad av förbrukningen av socker, fett och fettrika produkter. Spannmålsprodukter, potatis och somliga grönsaker ger också ett i förhållande till andra jordbruksprodukter mycket högt utbyte av energi och protein per odlingsareal. Ett gemensamt problem i de nordiska länderna och även i andra i-länder med hög levnadsstandard är den överkonsumtion av livsmedel med övervikt och ohälsa som följd, som förekommer bland många individer.

Konsumentverket anser därför liksom förslagsställarna att gemensamma nordiska insatser är önskvärda på kostupplysningens och kostpropagandans områden.

För att kostupplysning och rådgivning skall kunna bedrivas, för att näringsmässigt betydelsefulla produkter skall kunna framställas och för att åstadkomma ett rätt kosthåll på institutioner och andra storhushåll fordras undervisning och utbildning i näringsfrågor. På detta område förekommer redan en nordisk samverkan genom Nordisk hushållshögskolas näringslinje vid Oslo universitet, ett nordiskt samarbete på utbildningens område som enligt konsumentverkets åsikt bör stödjas. Flera studerande från näringslinjen har också arbetat med frågor som rör utvecklingsländer.

I det samarbete, som bedrivs mellan de nordiska konsumentorganen, upptas också frågan om kostupplysning och utredningar på kostområdet. Konsumentverket vill i detta sammanhang erinra om den inom Nordiska ministerrådet nyinrättade ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor. Ämbetsmannakommittén arbetar bl. a. med ett utskott för information och utbildning där hithörande frågor bör beredas.

För kostrådgivning och även för andra åtgärder på kostområdet är det betydelsefullt med kännedom om livsmedelskonsumtionen inte bara för befolkningen i genomsnitt utan också för olika grupper av individer och särskilt för sådana grupper som kan förmodas ha en otillfredsställande kost. Konsumtionsvaneundersökningar bör därför företas i ökad utsträckning. På konsumtionsstatistikens område kan ett nordiskt samarbete vara av betydelse.

Konsumentverket vill slutligen framhålla att enbart information till konsumenter om kost och näringsfrågor inte torde räcka för att uppnå förslagsställarnas mål. Kontakter bör därför etableras direkt mellan producenter och konsumentorgan för att fastställa konsumenternas behov.

Genom jordbruks- och näringspolitiska åtgärder är det också möjligt att inom Norden påverka prissättningen på livsmedel och därmed också i viss mån styra konsumtionen av olika livsmedel i en riktning som anses önskvärd från näringsmässig synpunkt.

Stockholm den 7 januari 1975

Lars Ag

Marit Neymark

Lantbrukshögskolan:

I första hand vill högskolan understryka att livsmedelsförsörjningen i regel måste ses ur vida, internationella aspekter och ej begränsas till enbart nordiska sammanhang. Högskolan vill därvid hänvisa till yttrande över FAO-dokument ERC/74/2.

För Sveriges del pågår för närvarande två omfattande utredningar inom jordbruksområdet, vilka i hög grad berör livsmedelsproduktionens storlek, resursutnyttjandet och prispolitiken. En eventuell nordisk samordning av hithörande frågor bör dessförinnan bli föremål för behandling i dessa utredningar.

Då det gäller samarbete inom forskning vill högskolan erinra om att en omfattande samverkan sedan länge äger rum mellan de nordiska länderna dels genom Nordiska jordbruksforskarens förening, dels genom Nordiskt kontaktorgan för jordbruksforskning. Vidare har Nordiska rådet antagit en rekommendation att utreda möjligheterna för ett fastare samarbete inom högre lantbruksundervisning och forskning. Nordiska kontaktorganet för jordbruksfrågor har med anledning härav till-

satt en särskild arbetsgrupp. Resultatet från denna bör avvaktas innan ytterligare åtgärder vidtas i frågan.

Uppsala den 4 september 1974

På rektorsämbetets vägnar

Lennart Hjelm

Ragnar Widén

Statens råd för skogs- och jordbruksforskning:

Nordiska rådet har i medlemsförslaget tagit upp omfattande och viktiga aktuella spörsmål.

Statens råd för skogs- och jordbruksforskning (SJFR) lämnar de direkta jordbruks- och prispolitiska frågorna därhän, då de faller utanför SJFR:s kompetensområde, men vill gärna understryka det angelägna i att snarast möjligt en resursöversyn och omvärdering av de nordiska ländernas försörjningsmöjligheter kommer till stånd.

För SJFR:s vidkommande har ett omfattande nordiskt samarbete sedan länge pågått i fråga om såväl skogs- som jordbruksforskning. I sin petita hösten 1974 har SJFR sålunda (bilaga 8 s. 7 samt bilaga 9 s. 11) anmält önskemål om utvidgad satsning på gemensam nordisk forskning.

SJFR söker givetvis följa utvecklingen på angivna områden och i sin prioritering av forskningsprojekt för tilldelning av forskningsmedel tillgodose krav, som kan uppställas, efter samma linjer som Nordiska rådets förevarande rekommendation. Däremot saknar SJFR resurser att kunna möta den stora efterfrågan på forskningsanslag som måste förväntas vid full uppföljning av det skisserade programmet.

Stockholms den 23 september 1974

För statens råd för skogs- och jordbruksforskning

Kåre Frøier

Rådets huvudsekreterare
och kanslichef

Göran Lundeberg

Skogssektionens
byrådirektör

Sigrid Fernros

Jordbrukssektionens
byrådirektör

Stockholms handelskammare:

I ärendet har Skånes handelskammare den 26 september 1974 avgivit ett yttrande till kommerskollegium.

Stockholms handelskammare ansluter sig till de av Skånes handelskammare framförda synpunkterna (*se nedan*).

Stockholm den 30 september 1974

För Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Lars Bergstig

Skånes handelskammare:

Vårt lands självförsörjningsgrad såvitt avser jordbruksprodukter har hittills bestämts främst med utgångspunkt från beredskapssynpunkter. På senare år har emellertid livsmedelsförsörjningen alltmer kommit att uppmärksammas i ett globalt perspektiv. Den försörjningskris för jordens befolkning som därvid enligt en del forskare kan förutses har anförts som skäl för att Sverige borde öka sin produktion av jordbruksprodukter utöver vad beredskapsaspekten kräver. Enligt handelskammarens mening utgör redan rådande försörjningssituation, som ju innebär att stora delar av jordens befolkning svälter, skäl nog för att en sådan ökad inhemsk produktion allvarligt bör övervägas. Därvid bör dock samtidigt beaktas att problemet då det gäller att avhjälpa svälten till stor del inte är ett produktions- utan ett finansierings- och distributionsproblem. Vilken betydelse som därvid ett ökat samarbete mellan de nordiska länderna kan få och i vilken utsträckning ett sådant samarbete är möjligt är svårt att bedöma. Klart är emellertid att redan beredskapssynpunkten förhindrar ett mera långtgående produktionssamarbete. Däremot synes förutsättningarna goda för ett ytterligare utvecklat handelsutbyte mellan de nordiska länderna i vad avser jordbruksprodukter. Under senare år har den internordiska handeln med sådana produkter uppvisat en markant ökning. Alltjämt torde dock finnas en icke obetydlig utvecklingspotential. Som naturlig framstår exempelvis en ökad export av spannmål från Sverige och Finland till Norge och Island. Även andra vegetabilier torde kunna komma ifråga härför. I den mån ett sådant ökat handelsutbyte kan ges en mera långsiktig inriktning skapas därigenom också förutsättningar för en ökad produktion i produktionslandet med de positiva verkningar detta kan få på livsmedelssituationen i världen. Handelskammaren är sålunda positiv till att förutsättningarna för en vidareutveckling av det internordiska handelsutbytet med jordbruksprodukter närmare undersöks i syfte att om möjligt fastlägga ett handlingsprogram härför. I det sammanhanget vill handelskammaren även föra fram tanken på ett ökat internordiskt samarbete också på andra områden, där världen i dag står inför stora problem. Härvid åsyftar handelskammaren i första hand energiförsörjningen.

Vad åter angår de delar av förslaget som syftar till ett ökat nordiskt samarbete på forskningssidan och den därmed sammanhängande frågan om sundare kost synes det handelskammaren riktigast att i första hand kartlägga omfattningen av och formerna för det samarbete som redan i dag bedrivs på detta område mellan de nordiska länderna.

Malmö den 26 september 1974

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Hans Cavalli-Björkman

Sten Bengtsson

Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

Efter en översiktlig beskrivning av de globala problemen på livsmedelsförsörjningens område föreslås en undersökning av frågan, om icke de nordiska ländernas resurser och därmed deras internationella insats på detta område skulle kunna ökas genom ett bättre organiserat samarbete dem emellan.

Handelskammaren håller det för i hög grad sannolikt, att en samordning av de nordiska ländernas produktion och konsumtion av livsmedel skulle leda till en bättre resursanvändning än vad som i dag är fallet. Alldeles särskild betydelse skulle en sådan samordning ha i händelse av total eller partiell avspärrning från omvärlden. Med rådande förhållanden, innebärande att det finns en utpräglad protektionism såväl på jordbrukets som på fiskets område, att endast ett av de fyra nordiska länderna är medlem av EG, att två av dem är anknutna till NATO o. s. v., finner handelskammaren det emellertid meningslöst att ens utreda möjligheterna till ett sådant vidgat samarbete som förslagsställarna i Nordiska rådet tänkt sig. Handelskammaren får därför för sin del förorda, att Nordiska rådets presidium avskriver ärendet.

Göteborg den 26 september 1974

För handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren

B. Thorburn

Å. Segge

Svenska arbetsgivareföreningen:

— — — Då förslaget ej berör föreningens verksamhetsområden, avstår föreningen från att yttra sig i ärendet.

Stockholm den 6 september 1974

Svenska arbetsgivareföreningen

Karl-Olof Faxén

Stig W. Nilsson

Sveriges industriförbund:

Av det översända medlemsförslaget framgår enligt förbundets uppfattning inte klart vad det föreslagna handlingsprogrammet mera konkret skulle innebära och syfta till. Nordiskt samarbete såväl i fråga om forsknings- och utvecklingsarbete som i andra avseenden berörande jordbruk och livsmedel försiggår såvitt vi har oss bekant redan nu inom en rad myndigheter, organisationer och institutioner. Det är enligt förbundets mening lämpligt och önskvärt att man — innan beslut fattas om utarbetande av ett handlingsprogram av den innebörd som åsyftas i medlemsförslaget — gör en grundlig inventering av pågående samarbete och samverkansprojekt inom det område som omfattas av förslaget.

Stockholm den 27 september 1974

Sveriges industriförbund

Thomas Cederberg

Lantbrukarnas riksförbund:

Mot bakgrund av den osäkerhet som föreligger beträffande livsmedelsförsörjningen i världen föreslår motionärerna att handlingsprogrammet skall syfta till att uppnå största möjliga livsmedelsförsörjning genom ett förbättrat resursutnyttjande, ett utvidgat samarbete på forsknings- och utvecklingsområdena och gemensamma insatser för ett sundare kosthåll. Med hänsyn till att produktionsvillkoren i jordbruket varierar såväl inom som mellan de nordiska länderna är en förutsättning för att resurserna på längre sikt skall utnyttjas effektivt, att en nationell och regional jordbrukspolitik tillämpas även i fortsättningen. Vid utformningen av jordbrukspolitiken i de nordiska länderna kan dock hänsyn tagas till förhållandena i övriga nordiska länder.

Eftersom självförsörjningsgraden med livsmedel kraftigt varierar mellan de nordiska länderna och vissa av länderna har icke obetydliga exportmöjligheter kan försörjningssituationen i Norden som helhet förbättras genom i första hand utvidgat handelssamarbete. Den internordiska handeln med jordbruksprodukter är också under stark utveckling. Under perioden 1970—1973 har samhandeln ökat med drygt 40 procent. Till denna utveckling har bl. a. lantbrukskooperationen bidragit. Det kommersiella samarbetet kan emellertid utvecklas ytterligare, särskilt ifråga om vegetabilier. Som exempel kan nämnas att Norge och även Island har ett betydande importbehov av flera vegetabilier, bl. a. spannmål. Av de nordiska länderna är det framför allt Sverige, i någon mån Finland, som har förutsättningar att exportera vegetabilier. Sverige

exporterar årligen betydande kvantiteter spannmål och oljeväxtfröer och skulle, om förutsättningar skapas för detta, även kunna exportera socker. I detta sammanhang kan nämnas, att exporten av framför allt vete till Norge har ökat avsevärt under de senaste åren. Ett närmare samarbete på vegetabilieområdet skulle ytterligare förbättra försörjnings-situationen i Norden.

Som riktlinje för det kommersiella samarbetet har Nordens bonde-organisationers centralråd, som är det gemensamma organet för Nordens lantbrukare, bl. a. uttalat att kompletteringsbehovet av jordbruksprodukter alltid i första hand och på lika villkor skall täckas genom import från övriga nordiska länder. Denna princip bör ligga till grund för en utveckling av handelssamarbetet på jordbruksområdet mellan de nordiska länderna.

Mot bakgrund av den internationella livsmedelssituationen kommer många internationella biståndsprojekt på livsmedelsområdet att diskuteras vid världslivsmedelskonferensen i Rom 5—16 november i år. De nordiska länderna skulle gemensamt kunna bidra till skilda biståndsprojekt genom att utnyttja de resurser som finns på livsmedelsområdet i Norden.

Förbundet ställer sig positivt till att Nordiska rådet utarbetar ett handlingsprogram i syfte att öka livsmedelsproduktionen i de nordiska länderna. När väl ett utkast till handlingsprogram föreligger, förutsättes att förbundet får inkomma med ytterligare synpunkter.

Stockholm den 20 september 1974

Lantbrukarnas riksförbund

Erik Jonsson

Lennart Tiberg

Kooperativa förbundet:

Medlemsförslaget hänvisar till energikrisen som gav nya allvarliga drag till bilden av den framtida matförsörjningen i världen. Mot bakgrund av befolkningsökningen och befintliga livsmedelstillgångar och i syfte att med större säkerhet kunna planera framtiden håller man inom FN och andra samhällsorganisationer på att kartlägga jordens samlade resurser och försöka samla världens nationer kring globala lösningar. Av medlemsförslaget framgår att de nordiska länderna måste aktivt undersöka om summan av deras insatser kan förbättras genom ett bättre organiserat samarbete. Förslagsställarna önskar få en ingående prövning av hur Norden bäst skall kunna disponera tillgängliga resurser för egen matproduktion. Man konstaterar att betydande reserver finns och att tillgängliga resurser fördelar sig ojämnt, vilket bl. a. sammanhänger med

riktlinjerna för den nationella jordbruks- och fiskeripolitiken. Därför finns också klara begränsningar ifråga om att delta i internationell handel med dessa varor. Man vill därför söka värdera hur långsiktiga matvaruavtal bör ingås för att förbättra nordisk självförsörjning, beredskapsproduktion och lagring och samtidigt minska verkningarna av internationella prisförändringar. Vidare framhålls att man måste söka värdera om vi i tillräcklig grad utnyttjar den odlingsbara jorden och fiskeresurser m. m. Vidare anser man att försöksverksamhet och upplysning inom det näringsfysiologiska området bör samordnas och intensifieras — mot bakgrund av de internationella försörjningsproblemen. Eftersom denna fråga har hög prioritet gäller det att bl. a. samordna och påskynda nu pågående utredningar och att utarbeta ett konkret nordiskt handlingsprogram för största möjliga matförsörjning genom ett bättre resultatutnyttjande.

KF:s synpunkter

Inledningsvis får KF erinra om att frågan om en samordning av jordbrukspolitik och livsmedelsproduktion inom Norden varit föremål för flera utredningar under senare decennier. De praktiska resultaten härav har varit begränsade och de reella möjligheterna till en ökad samordning har minskat genom Danmarks inträde i EG.

Emellertid delar KF i och för sig den grundsyn som präglar det framlagda medlemsförslaget att optimalt utnyttja tillgängliga resurser för livsmedelsproduktionen inom Norden och att intensifiera forskning och produktutveckling samt att medverka till bättre kostvanor. I detta sammanhang kan erinras om det arbete i Sverige som den pågående jordbruksutredningen utför bl. a. när det gäller resursutnyttjandet inom jordbruket samt den verksamhet som bedrivs av kost- och motionsverksamheten i syfte att förbättra kostvanorna. I den mån liknande utredningar och verksamhet pågår i övriga nordiska länder anser KF det önskvärt att man i möjligaste mån söker samordna dessa och härvid söker utnyttja varandras erfarenheter. Däremot synes det tveksamt om ett stort upplagt projekt med ett flertal utredningar i stil med tidigare nordiska utredningsarbeten tjänar något väsentligt syfte. Det väsentliga är att varje enskilt land i sin jordbruks-, fiskeri- och näringspolitik eftersträvar en optimalt bedriven produktion av jordbruksvaror och livsmedel i syfte att säkerställa medborgarnas livsmedels- och näringsbehov och att man i möjligaste mån ökar den internordiska handeln. Inom den nordiska konsumentkooperationen bedrivs ett aktivt samarbete såväl inom handelns som livsmedelstillverkningens område och en utvidgning härav eftersträvas.

Slutligen får KF föreslå att Nordiska rådets sekretariat får i uppdrag att inventera pågående utredningar inom livsmedelsområdet i de nordiska länderna och att man i samband härmed framhåller önskvärdheten

av att man i pågående utredningsarbete även beaktar återverkningarna på grannländernas förhållanden.

Stockholm den 23 september 1974

Kooperativa förbundet

John Sallborg

Kurt Lindfors

Bengt Kristensson

Medlemsförslag

om nordisk lagstiftning om konkurrensbegränsningar

(Väckt av Gils Guðmundsson och Gunnar Helén)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Inledningsvis önskar vi framhålla att vi ställer oss positiva till förslaget inte minst mot bakgrund av det analysarbete och den debatt som för närvarande pågår i NFS. Vi vill emellertid peka på de erfarenheter av nordiska utredningar om gemensam lagstiftning som oftast har visat sig vara långvariga och sällan utmynnade i substantiella framsteg. Det förhållandet borde dock inte vara oundvikligt, bl. a. genom att gå tillväga på så sätt som nedan antyds.

Bland de reformer i de nordiska ländernas konkurrens- och marknadspolitik som NFS anser bör prövas av utredningen är en komplettering med förbud om exceptionell dominans, antingen det gäller andelen produktion i ett land jämfört med marknadens omfattning eller gäller ett importerande företags omslutning jämfört med totalförbrukning. Ett sådant förbud kan innebära att obligatorisk uppsplittring av verksamheten inträder, när marknadsandelen passerat en viss gräns. Undantag eller dispensmöjligheter finge övervägas, t. ex. då det gäller en ny produkt som endast en tillverkare marknadsför eller då en särskilt hög marknadsandel uppnåtts av Kooperation eller liknande rörelse, som de enskilda konsumenterna står bakom. Vid beräkningen av marknadsandel, vilket kan ske på olika sätt, kan hänsyn tas till att en marknad ibland omfattar en eller flera substituerade produkter.

En annan reform värd utredning är att alla fusioner, företagsövertaganden och samarbetsavtal mellan företag förhandsprövas utifrån konkurrenssynvinkel. För kartellavtal kan övervägas förbud och tillstånd först efter dispensansökan i stället för endast granskning av anmälda missbruk. En dispens kan prövas efter nationella och nordiska näringspolitiska och fördelningsmässiga kriterier.

I enlighet med det ovanstående bör utredningen pröva om ländernas konkurrensregler borde revideras på sådant sätt att ensamagenturer och selektiv försäljning samt leveransvägran som led i högprispolitik förbjuds.

Flera av de nordiska länderna har vissa möjligheter att snabbt vidta prisreglerande åtgärder. Formellt finns dessa regler omgärdade av inskränkande villkor. Utredningen bör pröva om regeringarna bör ges ökat mandat att ingripa aktivt med maximiprissättning, då fall av stark marknadsdominans föreligger, vilket möjliggör aktiv prispolitik och denna utnyttjas till särskilt höga marginaler.

För att undvika beklagliga dröjsmål med reformer om konkurrensrätten bör direktiven utformas så att uppdraget gäller konkurrensrättens utveckling på längre sikt och på en i direktiven antagen nivå, som avsevärt går utöver gällande rätt enligt ovannämnda synpunkter. Under tiden utredningen pågår bör den uttalat kunna assistera med belysande underlag till nationella reformförslag som förbereds eller planeras bli genomförda.

Ministerrådet bör i direktiven förutskicka att arbetet inte återopas för dröjsmål med reformer av konkurrenslagstiftningen, som är mogna för genomförande i ett nordiskt land.

Stockholm den 7 oktober 1974

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes

Generalsekreterare

Nordisk Andelsförbund:

Nordisk Andelsförbund bifalder forslaget om, at der gennemføres en undersøgelse af behovet for og forudsætningerne for en fællesnordisk lovgivning om konkurrencebegrænsninger. Vi mener der er behov for en nyvurdering af store dele af de gældende regler i de forskellige nordiske lande, set i lyset af forbrugernes interesser, og anser det for vigtigt, at nye regler om modvirkning af konkurrencebegrænsende aftaler og monopoler bygger på ensartede principper i alle de nordiske lande. Opmærksomheden henledes på, at der som følge af Danmarks medlemskab af EF er supplerende hensyn at tage i relation til konkurrencereglerne. Endelig anser vi det for vigtigt, at de regler, som giver uligheder for vilkårene for næringsudøvelsen mellem de nordiske lande, søges gjort mere lige.

København i oktober 1974

Lars Lundin

D a n m a r k

Handelsministeriet:

I denne anledning har handelsministeriet indhentet udtalelse fra monopoltilsynet, hvortil handelsministeriet henviser (se nedan).

Handelsministeriet skal udtale, at det ikke for tiden synes påkrævet eller hensigtsmæssigt at iværksætte internordiske overvejelser om ændring i de gældende love vedrørende konkurrencebegrænsning.

København, den 17. september 1974

O. Müller

H. Duborg

Monopoltilsynet:

1. I forslaget henstilles det, at Nordisk Råd anbefaler Nordisk Ministerråd at lade foretage en undersøgelse af behovet for en fælles nordisk lovgivning om konkurrencebegrænsning og af forudsætningerne for en sådan.

Som begrundelse herfor har forslagsstillerne peget på den stadig stærkere udvikling inden for erhvervslivet i retning af koncentration af virksomheder, herunder opkomsten af multinationale virksomheder, og på virkningerne heraf for beskæftigelsen, vareudbuddet og prisudviklingen. De har endvidere henvist til, at spørgsmålet har foranlediget den svenske riksdags näringsutskott til at fremsætte en udtalelse om det ønskelige i, at det tages op til undersøgelse og overvejelse, om lovgivningen vedrørende konkurrencebegrænsninger bør gøres mere effektiv bl. a. med henblik på kontrol med multinationale virksomheder. Efter forslagsstillernes mening ville det imidlertid være hensigtsmæssigt at iværksætte en sådan undersøgelse på nordisk plan som et led i det nordiske samarbejde på det konsumentpolitiske og industrielle område og med henblik på en fællesnordisk lovgivning, der kunne give mulighed for (a) at forbyde konkurrencebegrænsende aftaler, (b) at forhindre fusionering, der medfører en monopolstilling, og (c) at ophæve eksisterende monopoler.

2. Det er rigtigt, at den strukturudvikling, der i de senere år har manifesteret sig på de fleste markeder, har været præget af et stigende antal fusioner og koncerndannelser, hvortil kommer, at et stort antal mindre virksomheder er blevet nedlagt. Samtidig er konkurrencebegrænsende aftaler (karteller) mellem selvstændige virksomheder vistnok aftagende. Denne udvikling, der kan konstateres i hele den vestlige verden, stiller de myndigheder, der varetager kontrollen med konkurrencebegrænsninger (karteller og monopoler), over for delvis nye problemer, og dette kan, specielt for de vesteuropæiske lande og navnlig med henblik på multinationale storforetagender, rejse spørgsmål om nødvendigheden af at træffe visse fælles foranstaltninger, f. eks. en harmonisering af de forskellige landes lovgivning og muliggørelse af et samvirke i praksis mellem myndighederne i de enkelte lande.

Det må imidlertid være klart, at netop fordi spørgsmålet har samme aktualitet i hovedparten af de lande, med hvilke Danmark og de øvrige nordiske lande har deres væsentligste handelssamkvem, bør man også tilstræbe på bred basis at løse problemerne efter ensartede retningslinier. Kun herved kan der opnås tilstrækkelig effekt. Efter monopoltilsynets mening vil det derfor være mere hensigtsmæssigt at henvise spørgsmålet til drøftelse i et forum, der omfatter de flest mulige vesteuropæiske stater. Man skal i denne forbindelse henlede opmærksomheden på, at en arbejdsgruppe under OECD for tiden arbejder med en undersøgelse af problematikken omkring de multinationale virksomheder og deres markedsadfærd, og at koncentrationsproblemerne er genstand for drøftelser i EØF med sigte på fastsættelse af regler om kontrol med virksomhedssammenslutninger.

3. Den bestående lovgivning vedrørende konkurrencebegrænsninger i de nordiske lande bygger stort set på de samme principper og har i det hele en del til fælles. Inden for rammerne af denne lovgivning er det i nogen udstrækning muligt at imødegå eventuelle skadelige virkninger af koncentrationer inden for erhvervslivet. Man skal i denne forbindelse pege på, at der i en årrække har bestået regelmæssig kontakt og samarbejde mellem de danske, finske, norske og svenske kartelmyndigheder, ganske vist fortrinsvis vedrørende generelle spørgsmål, men dog også i en del tilfælde i konkrete sager. Man tør formode, at et sådant samarbejde i praksis også, om fornødent, vil kunne finde sted i konkrete sager angående multinationale virksomheders forhold på de nordiske markeder. En hindring for et helt tilfredsstillende samarbejde kan der dog undertiden ligge i den tavshedspligt, der er pålagt embedsmændene i henhold til de enkelte landes lovgivning, men denne hindring kunne formentlig uden større vanskelighed fjernes.

Under denne forudsætning må det efter monopoltilsynets opfattelse anses for mindre påkrævet for tiden at overveje ændringer i de nordiske landes nugældende lovgivning vedrørende konkurrencebegrænsninger og da navnlig så fundamentale ændringer som antydnet af forslagsstillerne.

København, den 10. september 1974

A. Sonne

U. Schlichtkrull
Ekspeditionssekretær

Landbrugsraadet:

— — — skal Raadet herved oplyse, at man ser positivt på det forelåede arbejde. Især med henblik på forslaget om konkurrencebegrænsninger ville det være ønskværdigt, om der blev redegjort for tilsvarende

bestræbelser inden for Fællesmarkedet, og hvilke konsekvenser disse kunne tænkes at få for nordisk lovgivning.

København, den 5. september 1974

På Landbrugsraadets vegne

E. b.

Birgitte Sode-Mogensen

De samvirkende danske Husmandsforeninger:

Samvirksomheden kan anbefale, at der foretages undersøgelse af behovet for en sådan lovgivning, før videre foranstaltninger træffes.

København, den 16. september 1974

På foreningernes vegne

Jørgen Pedersen

Grosserer-Societetet:

Det pågældende område er allerede i vidt omfang i Danmark reguleret gennem EF-traktaten og de med hjemmel heri udstedte retsakter. En dansk deltagelse i et eventuelt nordisk samarbejde på området forudsætter derfor, at dette samarbejde bliver af en sådan karakter, at det er foreneligt med Danmarks EF-forpligtelser.

København, den 25. september 1974

Grosserer-Societetet

Niels Kristoffersen

Sekretær

Industrirådet:

Det fremgår af forslaget selv, at der allerede forlængst er institueret et fast og regelmæssigt samarbejde mellem de nordiske monopolmyndigheder i overensstemmelse med tidligere rekommandationer fra Nordisk Råd og forud herfor.

Det fremgår endvidere af forslaget, at dets hovedsagelige motivering ligger i, at den svenske rigsdags næringsudvalg har anbefalet nedsættelse af et udvalg til behandling af forholdet mellem konkurrencelovgivningen og kontrol med multinationale virksomheder.

Det synes endvidere klart efter bemærkningerne til forslaget, at dets eneste reelle udvidelse i forhold til gældende monopollovgivning er en udvidelse af monopolmyndighedernes beføjelser, således at de sættes i stand til at forhindre fusioner, der får monopol, og til at kunne ophæve allerede eksisterende monopoler.

På et tidspunkt med frie varebevægelser mellem landene, fri og hård konkurrence og øget nødvendighed af at etablere større, mere rationelle og konkurrencekræftige enheder samt en avanceret priskontrol, specielt og allerede over for virksomheder, der har en begrænset del af det nationale marked, savnes der ethvert behov for en skærpelse af den danske monopollovgivning (nærmere tværtimod).

At forslaget så til og med skulle være begrænset til at omfatte de fem små nordiske lande virker helt ejendommeligt, idet en gennemførelse af ideen bag forslaget kun synes at kunne forringe de nordiske virksomheders muligheder i den internationale konkurrence.

Eventuelle regler om behandling af fusioner må — således som der også foreligger forslag om — behandles i EF-regie.

København, den 16. september 1974

Ove Munch

F. Hjorth Hansen

Håndværksrådet:

Rådet ønsker for nærværende ikke at kommentere forslaget og kan ikke stille supplerende oplysninger til rådighed.

København, den 19. august 1974

Steffen Preuss

Dansk Arbejdsgiverforening:

I denne anledning skal vi meddele, at Arbejdsgiverforeningen sædvanligvis ikke udtaler sig om rent erhvervspolitiske spørgsmål, i hvilke socialpolitiske eller arbejdsmarkedsmæssige aspekter ikke er involveret. Det foreliggende forslag synes i det væsentlige at være af denne karakter, og Arbejdsgiverforeningen skal derfor afstå fra at fremsætte bemærkninger til forslaget.

København, den 13. august 1974

Dansk Arbejdsgiverforening

Johs. Ammundsen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — skal det herved meddeles, at Erhvervsrådet kan tilslutte sig at man undersøger behovet og forudsætningerne for en fælles nordisk lovgivning om konkurrencebegrænsninger.

København, den 30. september 1974

P. r. v.

Frithiof Hagen

Forbrugerrådet:

Forbrugerrådet kan i princippet tilslutte sig de fremførte synspunkter, men skal desuden henlede opmærksomheden på en ofte overset side af konkurrencesituationen.

For forbrugerne kan den mindske konkurrence, som koncentrationstudviklingen giver anledning til, ofte virke uheldigt ind på mulighederne for at få varerne billigst muligt. Desuden har der de seneste år vist sig en udvikling inden for detailhandelen, som hvis den forsætter på længere sigt vil virke begrænsende på de indkøbsmuligheder, den enkelte forbruger kan vælge mellem. Koncentrationstendenserne betyder således, at mange nærbutikker ud fra rentabilitetsbetragtninger ikke længere vil kunne eksistere. Samtidig med nærbutikken forsvinder, etableres store indkøbscentre, som er kapitalkrævende og derfor vanskeliggør konkurrence på forbrugerpriserne mellem de enkelte butikker. Desuden vil det ofte være meget få og store virksomheder, som kan etablere butikker i de større indkøbscentre.

Fortsætter de igangværende koncentrationstendenser, vil denne udvikling til skade for forbrugerne forstærkes. Forbrugerrådet finder det bl. a. ud fra denne betragtning meget vigtigt, at der igangsættes en undersøgelse til afdækning af behovet for og forudsætningerne for en fælles nordisk lovgivning vedrørende konkurrencebegrænsning.

Forbrugerrådet kan tilslutte sig forslaget bemærkninger om sigtet med en sådan undersøgelse, hvor vægten bliver lagt på at finde instrumenter, som i stærkere omfang kan regulere konkurrenceforholdene. Rådet kan dog ikke i den øjeblikkelige situation tage stilling til, hvorvidt misbrugs- eller forbudsprincippet vil være bedst egnet til at opnå den bedst mulige beskyttelse af forbrugerne, men skal henstille, at der i undersøgelsen lægges vægt på at få belyst, hvilket princip som bedst vil kunne imødekomme forbrugernes interesser.

København, den 25. september 1974

Dorte Bennedsen

Formand

Helle Munch-Petersen

Kontorchef

Butikshandelens Fællesraad

I den anledning skal vi meddele, at Fællesraadet ikke vil have noget at erindre imod, at der foretages en sådan undersøgelse, idet vi dog samtidig skal påpege, at en eventuel fællesnordisk lovgivning jo skal

ligge inden for rammerne af Danmarks forpligtelser i henhold til Romtraktaten, jfr. især artikel 85 ff.

København, den 20. august 1974

P. f. v.

E. Groth-Andersen

F i n l a n d

Handels- och industriministeriet¹:

Förslaget behandlar utvecklingen som går mot näringslivets centralisering och den därmed följande uppkomsten av och starka ställningen hos multinationella företag. Sålunda torde en utformning av konkurrenslagstiftningen bl. a. för att effektivisera kontrollen över de multinationella företagen komma i fråga i samtliga nordiska länder. Med hänvisning härtill och med beaktande av det även inom näringslivet alltmer ökade nordiska samarbetet anser handels- och industriministeriet i överensstämmelse med medlemsförslaget, att Nordiska rådet borde rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda behovet av och förutsättningarna för en gemensam nordisk lagstiftning angående konkurrensbegränsningar.

Helsingfors den 3 oktober 1974

Kristian Gestrin

Handels- och industriminister

Hilkka Talsio

Föredragande

Patent- och registerstyrelsen¹:

Patent- och registerstyrelsen har tidigare avgivit flera yttranden om liknande medlemsförslag väckta inom Nordiska rådet. I dessa yttranden har ämbetsverket tillstyrkt skapandet av en enhetlig lagstiftning om konkurrensbegränsningar inom de nordiska länderna, vilket verket fortfarande anser önskvärt. I detta sammanhang kan man konstatera, att vår nya lag om konkurrensbegränsningar skulle innebära en avsevärd skärpning av vårt system beträffande kontroll över konkurrensbegränsningar.

Emedan verkställigheten och kontrollen av lagstiftningen angående konkurrensbegränsningar överförts till näringsstyrelsen, som inrättades

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

den 1 juli 1973, anser patent- och registerstyrelsen det inte för sin del nödvändigt att avge något yttrande.

Helsingfors den 9 september 1974

Erkki Tuuli
Generaldirektör

Erkki Vuori
Överdirektör

Näringsstyrelsen:

De i de olika nordiska länderna gällande lagarna som stiftats i syfte att främja ekonomisk konkurrens har i allmänhet uppkommit helt självständigt och oberoende av varandra, även om de stiftats ungefär vid samma tidpunkt. Endast i Finland, där denna lagstiftning åstadkommits senare än i de övriga nordiska länderna, har man haft som sin förebild mönster som erhållits från Sverige. Dessa lagar har dock uppkommit i länder med i stort sett likadana ekonomiska och marknadsförhållanden, och fastän lagarna såväl sakligt som formellt avviker från varandra, innehåller de flera gemensamma drag och beröringspunkter. Dessutom står de nordiska pris- och kartellmyndigheterna i fortsatt kontakt med varandra och håller årligen möten där aktuella frågor på området som är av intresse för alla de nordiska länderna behandlas. Detta samarbete har även varit ägnat att närma åskådnings-sätten och förenhetliga inställningen till frågor av gemensamt intresse.

Konkurrensbefrämjandelagen i Finland — liksom motsvarande lagar i de övriga nordiska länderna — riktar sig mot den inhemska marknaden. Så har t. ex. exporthandeln och utbudet av tonnage i internationell trafik lämnats utanför lagen. Vad importhandeln beträffar kan lagen inte heller tillämpas på här i landet verksamma representanters, importörers och agenters huvudmän i utlandet, vilka måhända bör anses vara de egentliga verkställarna av konkurrensbegränsningar. Även med tanke på den inhemska marknaden förekommer brister i den nuvarande lagstiftningen. Lagen bygger i huvudsak på offentlighetsprincipen och övervaknings- (missbruks-) principen och ger myndigheterna i uppdrag att registrera konkurrensbegränsande avtal och organisationsbeslut samt dominerande (monopol-) ställning på marknaden samt befogenhet att vidtaga åtgärder i syfte att undanröja dessa, om de anses ha ur allmän synpunkt skadliga verkningar.

Övervakningen som konkurrensbefrämjandelagen avser är dock inte utan luckor så länge företagssammanslagningar i form av fusioner och köp står utanför denna övervakning, även om de kan ha — och oftast även har — likadana konkurrensbegränsande följder som de i lagen nämnda avtalen och organisationsbesluten och även om deras syfte kan

vara att erhålla en dominerande ställning på marknaden. Denna brist i lagstiftningen framträder speciellt på grund därav, att de multinationella företagens intrång på den finska marknaden i vissa fall skett just denna väg.

Såsom redan av lagens namn framgår, är dess syfte att främja en ur allmän synpunkt godtagbar ekonomisk konkurrens. Då den i främsta rummet bygger på offentlighets- och övervakningsprinciperna har förbudsprincipen tillämpats endast på två former av konkurrensbegränsningar, bruttopriser och anbudskarteller. Den möjlighet som lagen ger statsrådet att för viss tid förbjuda konkurrensbegränsning som konstaterats vara skadlig kan tillgripas först då det medel som lagen i första hand bestämmer, förhandlingsförfarande, har blivit resultatöst. Hittills har förbud inte en enda gång tillgripits.

Utvecklingen inom det ekonomiska livet går emot en allt större branschrationalisering och koncentration, varav följderna är avtagande inbördes konkurrens på den inhemska marknaden. I stället är dock internationell konkurrens allt starkare i ankommande. Det bör även konstateras, att sänkningen av tullmurarna, som föranleds av internationella avtal, tvingar den inhemska industrin att fördela sin produktion och koncentrera sina kraftresurser i syfte att sänka kostnaderna och bibehålla sin konkurrenskraft vid sidan av de utländska företagen på den finska marknaden samt för att stärka sin ställning i den internationella konkurrensen. Jämsides uppstående kartellbildningar samt den internationella konkurrensen har således begränsat antalet privata konkurrenser, men i stället har inträtt konkurrens mellan koncerner och handelssammanslutningar. En dylik utveckling torde det för närvarande vara omöjligt och ur nationell synpunkt även oändamålsenligt att försöka stävja. Det vore dock önskvärt, att statsmakten eller myndigheterna skulle ges bättre möjligheter än tidigare att ingripa mot de skadliga verkningar och missbruk som en dylik utveckling eventuellt medför.

Då man i Sverige tagit fram frågan om effektivisering av lagstiftningen om konkurrensbegränsningar, är det enligt vår mening ändamålsenligt, att utredningsarbetet samtidigt utsträcker sig till att beröra alla de nordiska länderna, varvid i dessa länder erhållna erfarenheter länder till nytta för alla, och samtidigt utredes de nationella lagstiftningarnas inverkan på de övriga nordiska länderna. Innan ett dylikt utredningsarbete har gjorts är det svårt att taga ställning till nödvändigheten av en gemensam nordisk lagstiftning. I varje fall är det uppenbart, att det för igångsättandet av ovannämnda utredning kräves Nordiska rådets initiativ.

Helsingfors den 1 oktober 1974

Erkki Sunila
Generaldirektör

Jaakko Holma
Byråchef

Konkurrensombudsmannens byrå:

Syftet med en lagstiftning om konkurrensbegränsningar är enligt regeringens proposition (Reg Prop 212/72) att främja från allmän synpunkt sett godtagbar ekonomisk konkurrens och därigenom på lång sikt stödja en önskvärd ekonomisk och samhällspolitisk utveckling. Genom sagda lagstiftning försöker man befordra rörligheten och smidigheten i det ekonomiska livet, en stabil prisnivå, en effektiv fördelning av kraftresurserna och den ekonomiska tillväxten. En marknadsmekanism som är utsatt för effektiv konkurrens gynnar en lönande näringsverksamhet och skapar förutsättningar för fördelning av kraftresurserna på ett sätt som bäst tjänar den ekonomiska tillväxten. När inget allmänt inflationstryck gör sig gällande och skadliga konkurrensbegränsningar är avlägsnade, sköter konkurrensen även om att prisnivån förblir stabil, konstateras i propositionen vidare.

Lagen den 25 maj 1973 om främjande av ekonomisk konkurrens (423/73) bygger huvudsakligen på det ovan berörda totalekonomiska skyddsintresset. I lagtexten kommer detta till uttryck i kravet om att lagen bör främja sådan ekonomisk konkurrens som är godtagbar från allmän synpunkt (Konkurrensbefr. lagens 1 §) och att man vid bedömning av konkurrensbegränsningarnas skadliga verkningar bör utgå ifrån, vad som ur allmän synpunkt kan anses vara skadligt (lagens 15 § 1 mom.). Lagen kan sålunda inte tillämpas annat än inom ramen för den allmänt gällande ekonomiska politiken. I synnerhet bedömandet av de konkurrensbegränsningars skadliga verkningar, som är av stor ekonomisk betydelse bör utgå från generella ekonomipolitiska premisser, vilka tar hänsyn till synpunkter anslutna t. ex. till sysselsättningen, placeringen av företag och utrikeshandeln. Lagen om främjande av konkurrens bygger till en betydande del på konsumentskyddsintresset (t. ex. lagens 7 § 1 mom., 8 § 2 mom., 15 § 1 mom., 22 § 1 mom. och 25 § 2 mom.). Särskilt tydligt kommer iakttagandet av konsumentintressen till uttryck i fråga om prisbildningen, där huvudsyftet med lagstiftningen är att genom priskonkurrens samt bekämpning av alltför höga priser främja en för konsumenterna fördelaktig prisutveckling. Den vid lagens tillämpning viktiga uppgiften att hindra storföretag och karteller från att missbruka sin ekonomiska maktställning baserar sig framförallt på beaktandet av konsumentintressen.

Huvudprinciperna i lagen är en avtalsfrihet med relativt få begränsningar samt principerna av offentlighet, övervakning (eller missbruk) och förhandling. Enligt dessa principer är konkurrensbegränsningar med undantag av ett par fall — nämligen s. k. fast bruttoprissystem (lagens 23 §) och s. k. anbudskartellerna — såsom sådana ej förbjudna, men de övervakas sålunda, att för varje konkurrensbegränsning av allmän betydelse uppgöres av näringsstyrelsen en redogörelse, vilken införs i ett

vid näringsstyrelsen fört register och publiceras i det av näringsstyrelsen utgivna "Konkurrensfrihetsbladet". Registrering förutsätter att konkurrensbegränsningen är av allmän betydelse. Ingrepp i konkurrensbegränsningar sker endast om det konstateras att de har i lagens 15 § avsedda verkningar. Registrering av en konkurrensbegränsning innebär i sig själv inget ställningstagande till dess eventuella skadliga verkningar.

Konkurrensbefrämjandelagens struktur gör, att tillämpningen av generalstadgandet i lagens 15 § 1 mom. är av avgörande betydelse för hela lagen. Grundläggande är bedömningen av en konkurrensbegränsnings skadlighet enligt i nämnda stadgande angivna kriterier, vilka är:

- att begränsningen medför oskäligen pris- eller leveransvillkor
- att näringslivets verksamhetsmöjligheter (effektivitet) inskränks och
- att näringsidkandet försvåras.

För att en konkurrensbegränsning skall kunna anses skadlig i den mening som avses i nyssnämnda lags 15 §, bör åtminstone ett av dessa kriterier för skadlig verkning förefinnas, varutöver verkningarna bör gälla som skadliga ur allmän synpunkt. Enligt sistnämnda krav förutsätter ingrepp i en konkurrensbegränsning att denna är av viss betydelse och att den således har visst intresse ur allmän synpunkt.

Om det konstateras att en konkurrensbegränsning har ovannämnda skadliga verkningar bör man skrida till en särskild förhandling med de olika parterna för att dessa verkningar av konkurrensbegränsningen skall kunna elimineras. Framställningen om dylik förhandling görs av konkurrensombudsmannen och själva förhandlingen äger rum vid konkurrensrådet. Har en förhandling vid konkurrensrådet ej lett till avhjälpan av de skadliga verkningarna, bör konkurrensrådet meddela detta till statsrådet, vilket kan på konkurrensrådets framställning helt eller för en bestämd tid förbjuda genomförandet och iakttagandet av konkurrensbegränsningen om den bör anses medföra verkningar som ur allmän synpunkt är skadiga.

Ovan har konstaterats att förbudet mot konkurrensbegränsningar gäller i den nu gällande lagen bara två former av dessa, fasta bruttopris-systemet och anbudskartellerna. I fråga om praktiskt taget alla andra slag av konkurrensbegränsningar ger lagen möjlighet till ingrepp på det speciella villkoret att de inte har på visst sätt skadliga verkningar. Sålunda är det möjligt att med stöd av konkurrensbefrämjadelagen ingripa även i monopolerna om dylik för en viss näringsbransch gällande ensamrätt har i lagen avsedda skadliga verkningar eller om sådana verkningar åstadkoms med utnyttjande av monopolställningen.

Vid reformering av lagstiftningen angående konkurrensbegränsningar bör man enligt min uppfattning först och främst ålägga de enskilda näringsidkarna skyldigheten att på eget initiativ göra anmälningar, nämligen så, att de enligt lagen vore skyldiga att göra anmälan om varje konkurrensbegränsningsavtal som de ingår. Endast om i princip alla

näringsidkare förpliktas att till näringsstyrelsen göra anmälan om sina avtal rörande konkurrensbegränsningar kan man snabbt och med detsamma få totalbild av konkurrensförhållandena i landet. Sagda tillvägagångssätt skulle också garantera, att myndigheterna ständigt kan hålla sig à jour med situationen. Det nuvarande enkätförfarandet med myndigheten som initiativtagare som väljer objekten och sänder ut enkäter ofta upprepade gånger till samma objekt i samma ärende, medför onödigt arbete för såväl ämbetsverket som för näringsidkarna.

I Finland har konkurrensbegränsningslagstiftningens förhållande till immaterialrätten behandlats endast i förarbetena till konkurrensbefrämjandelagen av år 1964. Angående denna fråga yttras i kommittébetänkande 1962:4 (Ehdotus laiksi taloudellisten kilpailunrajoitusten valvonnasta perusteluineen = Förslag till lag om övervakning av ekonomiska konkurrensbegränsningar med motiv.). (Finns icke i svensk översättning) bl. a. följande: "Även genom lagstiftning har konkurrensbegränsningar åstadkommit. T. ex. bör rättigheter som grundar sig på patent och varumärke ur konkurrenslagstiftningens synvinkel anses ha karaktären av monopol. Enligt kommitténs åsikt borde den föreslagna lagen i princip även gälla konkurrensbegränsningar som baserar sig på dylika rättigheter. Å andra sidan är det dock naturligt, att de i allmänhet icke kan anses skadliga, fastän vederbörande ock utnyttjar honom enligt lag tillkommande ensamrätt. Konkurrensbegränsningslagstiftningen bör utövas först då innehavare av ovan avsett monopol, som grundar sig på lagstiftning, utövar sin ensamrätt även för annat än i lagen förutsatt ändamål, t. ex. för att stödja annan konkurrensbegränsning."

I den nutida industriella verksamheten utgör patentlicenserna eller av patenthavaren beviljade användningstillstånd till patent en synnerligen betydande faktor. Licensavtalen innehåller ofta synnerligen långtgående bestämmelser, som å ena sidan hänför sig till förhållandet mellan licensgivaren och licenstagaren samt å andra sidan till den sistnämndas ställning som producent och marknadsförare. Då det icke är fråga om överlåtelse av patent utan enbart nyttjanderätten, i det att ensamrättens grundval fortfarande förblir hos patenthavaren, innehåller licensavtalen i allmänhet föreskrifter, som på ett eller annat sätt begränsar licenstagarens handlingsfrihet. Sådana begränsningars rättmätighet i varje enskilt fall kan i allmänhet icke avgöras med hjälp av patentlagstiftningen. Härvid uppkommer även frågan om tillämpningen av konkurrensbegränsningslagstiftningen i ifrågavarande fall. För Finlands vidkommande förefaller det som om den sagda lagstiftningen skulle kunna tillämpas i de fall då patenthavaren har ålagt licenstagaren sådana begränsningar, som bör anses överskrida ensamrättens gränser. Å andra sidan kan det inte förnekas att licensavtalen kan innehålla bestämmelser, som enligt konkurrensbegränsningslagstiftningen kunde anses skadliga. T. ex. om det genom patenthavarens försorg strävas till att fastbinda licenstagarens pris-

politik, kan detta vara av skada speciellt för konsumenten. Vidare kan licensen även i övrigt utnyttjas för att inskränka licenstagarens verksamhetsmöjligheter, till och med så att patenthavaren kan få en dominerande ställning i förhållande till licenstagaren.

Uppmärksamhet har även fästs vid förhållandet mellan konkurrensbefrämjandelagstiftningen och varumärkesrätten. Med stöd av konkurrensbefrämjandelagen kan man otvivelaktigt utan hinder av varumärkesrätten ingripa mot säljvägran av märkesvaror och bruttoprissystem.

Enligt patentlagen (44 § 1 mom.) skall på begäran göras anteckning i patentregistret om licensavtal samt själva överlåtelsen av patent. Enligt 47 § 1 mom. i patentförordningen skall anteckning om övergång av patent eller upplåtelse av licens innehålla rättsinnehavarens namn, hemvist och adress samt dagen för övergången eller upplåtelsen. Beträffande licenser skall på begäran antecknas huruvida patenthavarens rätt att bevilja andra licenser är begränsad. Liknande stadganden ingår i mönsterrätts- och varumärkeslagarna.

Det är sålunda självklart, att man ur Finlands patentregister icke kan erhålla väsentliga uppgifter för utredning av konkurrensbegränsning. Konkurrensmyndigheternas registreringsmöjligheter åter är beroende av de möjligheter som lagstiftningen stipulerar för registrering av konkurrensbegränsningar.

Man kan därför tänka sig, att innehavaren av patent-, varumärke- och mönsterrätt skulle åläggas anmälningskyldighet m. a. o. han borde göra registermyndigheten anmälan om alla de licensavtal, som han ingått. Näringsstyrelsen skulle, efter det att den av patent- och registerstyrelsen fått uppgift om sådant avtal, ha möjlighet att undersöka konkurrensbegränsande villkor som eventuellt ingår i överlåtelseavtalen.

I Finland finns inga stadganden rörande fusionskontroll. Frågan om vilken ställning man hos oss bör taga till sådan kontroll och huruvida den ur finländsk synpunkt bör anses som en nödvändighet har aktualitet framförallt därför, att fusioneringsbenägenheten även i Finland är rätt kraftig. Centraliseringen i alla sina former synes fortgå hos oss, vare sig man betraktar frågan ur bank- eller försäkringsverksamhetens, industrins, handelns eller trafikens synvinkel. Hos oss, liksom i andra länder, har fusionerna normalt i första hand förorsakats av expansions- och rationaliseringssträvanden, dvs. strävan att utbygga företaget och att därigenom även erhålla de förmåner som storproduktionen erbjuder samt att förbättra konkurrensläget för firman. Genom att sammansmälta firman till ett storföretag eftersträvar man dock även proportionellt lägre förvaltningskostnader, en förmånligare inköps- och försäljningsmekanism (och därigenom förkovrad konkurrensförmåga) en bättre tillgång på kapital samt en allmän sanering av verksamheten överhuvud. Ätminstone hos oss siktar fusionerna däremot inte på sådana kostnadsbesparingar som t. ex. huvudsakligen skulle komma konsumenterna till godo.

Om det företag, som genom en fusion skapas på en ur allmän synpunkt anmärkningsvärt sätt medför eller uppenbarligen kan medföra t. ex. oskäligen priser eller om det utan godtagbart skäl begränsar verksamhetsmöjligheterna eller försvårar näringsidkandet, ger redan den nu gällande lagstiftningen möjlighet att ingripa (lagens 15 §).

Det är närmast vid horisontala fusioner som konkurrensbegränsningar kan komma i fråga. Men även vertikala och diagonala fusioner kan syfta till begränsning av konkurrensen och behärskning av marknaden. Det är i flera fall synnerligen svårt att åtminstone på förhand bedöma, om ett visst fusionsavtal siktar på begränsning eller ökning av konkurrensen. Att en fusion blir offentligt bekant bidrar till att stävja de konkurrensbegränsande effekterna. Så är näringsidkaren med stöd av konkurrensbefrämjandelagens 8 § 2 mom. skyldig att på anmodan uppge, om han har ensamrätt eller annan faktiskt bestämmande roll inom någon näringsbransch med den följd, att konkurrensen inom branschen bör anses helt saknas eller vara väsentligt begränsad.

I belysning av vad ovan anförts torde det i Finland inte vara nödvändigt att åtminstone i detta skede avge stadganden om fusionskontroll. Man torde dock kunna tänka sig, att anmälan om fusion skulle ges till konkurrensmyndigheterna, närmast näringsstyrelsen, emedan dylik anmälan kan vara motiverad för att man skall kunna övervaka fusionerade företags verksamhet.

Vid granskning av centraliseringsgraden inom näringslivet ur konkurrenssynpunkt borde särskild uppmärksamhet riktas på de sektorer som är skyddade mot utländsk konkurrens. Till samma kategori hör vissa med importförbud belagda industribranscher. I vissa fall som bör hänföras till skyddade sektorer är det fråga om statsmonopol. Konkurrensstörningar står då åtminstone i teorin under kontroll.

Ett litet land som Finland förmår normalt inte att utan kännbara importbegränsningar ge sin industri något effektivt skydd mot konkurrens. Dessutom har den internationella integrationen samt de avsevärt förbättrade transportmöjligheterna berett importen möjligheter till konkurrens på nästan alla områden. En i mångt fall skenbar monopol i form av inhemskt ensamproducentsläge betyder inte längre att konkurrens skulle saknas. Substituerande importförmåner står nästan alltid till buds. Utbyggandet av ett inhemskt företag innebär ofta att företaget måste också söka sig till exportmarknaden, där konkurrensen är hård.

Missbruken av ekonomisk makt hos storföretag är i Finland sällsynta. Sådana missbruk utesluts redan av konkurrensbegränsningslagstiftningens profylaktiska inverkan, och andra bidragande faktorer är t. ex. importkonkurrensen, samarbetet mellan konsumenter samt statens möjligheter till konkurrens.

De lagstiftningar som i de nordiska länderna riktar sig mot ekonomiska konkurrensbegränsningar är ej kongruenta. Lagstiftningen har

utformats i varje land särskilt för sig och varierar därför från land till land, även om det också finns gemensamma drag. Speciellt den finska lagstiftningen har kännbart påverkats av det svenska mönstret.

Trots olikheterna innefattar de nordiska ländernas konkurrensbegränsningsstadganden lika principer och flera beröringspunkter, och myndigheternas ståndpunkter i fråga om deras praktiska tillämpning har närmat sig varandra i de olika länderna. Härtill har bidragit det samarbete som sedan 1956 pågått mellan de nordiska kartell- och prismyndigheterna. Från 1959, då Finland för första gången var med i samarbetet, har man varje år hållit möten, där utbyts uppgifter om utvecklingen i de olika ländernas kartell- och prislagsstiftningar och administrativa praxis samt diskuteras konkurrensbegränsningarnas verkningar och behandling inom viss näringsbransch som anses vara av gemensamt intresse.

Slopandet av inbördes tullgränser och den kraftiga ökningen i handeln mellan de nordiska länderna ävensom näringslivets expansion överhuvud gör det naturligt att man som en del av det allt intensivare ekonomiska samarbetet vidtar åtgärder för konkurrensbegränsningslagstiftningarnas samordning och enhetliga tillämpning. Jag omfattar därför tanken om att behovet av och förutsättningarna för en gemensam nordisk lagstiftning inom området skall utredas.

Helsingfors den 25 september 1974

Olavi Väyrynen

Konkurrensombudsman

Mauri Lehtisalo

Överinspektör

Finlands industriförbund¹:

I medlemsförslaget utgås från antagandet att lagstiftningen om konkurrensbegränsningar borde göras effektivare och att man för detta ändamål borde göra det möjligt att förbjuda konkurrensbegränsande avtal, att förhindra fusioner som leder till monopol och att upphäva existerande monopol. Vidare föreslås, att utredningen skulle sammanställas med den utredning om multinationella företag, varom talas i medlemsförslaget A 422/j.² I medlemsförslaget belyses däremot icke de svårigheter, som eventuellt härrör från nuvarande läge med skiljaktiga nationella lagar och icke heller de fördelar, som en gemensam nordisk lagstiftning kan tänkas medföra.

Enligt Industriförbundets uppfattning kan läget på ifrågavarande område med tanke på nordiskt samarbete anses vara tämligen tillfredsställande, när de nordiska ländernas konkurrensbegränsningslagstift-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

² *Se Nordiska rådet, 22:a sess., 2 saml., s. 1724.*

ning, trots vissa skiljaktigheter, bygger på enhetliga grundprinciper och enär de myndigheter, som har till uppgift att tillämpa lagen i praktiken, just därigenom kunnat utveckla ett intimt och enligt uppgift fruktbringande samarbete.

Åstadkommandet av en gemensam nordisk lagstiftning skulle naturligen föranleda ändringar i nu gällande nationella lagar i synnerhet om avsikten vore, att förverkliga förslagets ovan nämnda konkreta målsättning. För Finlands del kan det konstateras, att vår lag om främjande av den ekonomiska konkurrensen varit i kraft endast ett drygt år och att densamma, liksom även den tidigare motsvarande lagen tillämpats i ytterst få fall, varför vi saknar erfarenhet för bedömning av huruvida och på vad sätt lagen borde ändras. En lagreform baserad endast på erfarenheter i andra länder eller på teoretiska spekulationer synes föga ändamålsenlig.

Då man bedömer behovet av gemensam nordisk lagstiftning bör man konstatera, att åstadkommandet av harmonisering kräver flera år av grundlig förberedelse, som för lång tid skulle binda våra även annars knappa sakkunnigresurser.

Industriförbundet motsätter sig inte utförandet av en sådan utredning som nämns i medlemsförslagets kläm, men förutsätter att utredningen göres helt förutsättningslöst utan att på förhand uppställa ett bestämt mål för dess resultat eller för den gemensamma lagstiftningens innehåll.

Helsingfors den 17 september 1974

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Konkurrensrådet¹:

De nordiska ländernas lagstiftningar om konkurrensbegränsningar har inte uppstått som resultat av samnordiskt lagstiftningsarbete. Därför skiljer sig dessa normsystem i vissa avseenden från varandra. I den praktiska tillämpningen har skillnaderna emellertid inte varit betydelsefulla. Detta beror bl. a. på det långtida samarbetet mellan de nordiska kartellmyndigheterna i form av erfarenhets- och informationsutbyte.

Såsom man konstaterar i medlemsförslaget, bygger de nordiska lagarna om konkurrensbegränsning i främsta rummet på missbruks- eller övervakningsprincipen, alltså man ingriper mot konkurrensbegränsningarna endast i det fall de konstateras ha skadliga eller oskäligen verkningar. I de nordiska länderna har man alltså inte godkänt tanken, enligt vilken konkurrensbegränsningarna i regel skulle vara skadliga och därför borde förbjudas. I samtliga nordiska länders lagar om konkurrensbegränsning ingår en allmän klausul, ur vilken missbruksprincipen

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

framgår. Den allmänna klausulen ger också möjlighet att väl anpassa sig till näringslivets förändringar och nya företeelser.

Konkurrensbegränsningar av vissa typer har emellertid i allmänhet ansetts som skadliga och har därför i princip förbjudits. Även i fråga om tillämpningen av förbudsprincipen har utvecklingen i de nordiska länderna varit mycket enhetlig. Ett system med bestämda priser och anbudskartel lär förbjudet i samtliga fyra nordiska länder.

Förutom missbruksprincipen och dess komplettering genom förbudsprincipen har de nordiska ländernas lagstiftningar om konkurrensbegränsning ett gemensamt drag i tillämpningen av offentlighetsprincipen. I samtliga nordiska länder finns ett offentligt kartellregister. Likaså publiceras undersökningar som företagits av kartellmyndigheterna.

Sanktionssystemet innebär vissa betydande olikheter. De viktigaste av dessa angår sanktioner som stadgats beträffande skadliga konkurrensbegränsningar. Enligt den norska lagen kan skadliga eller otillbörliga konkurrensbegränsningar förbjudas, och vidtagande av tvångsåtgärder förutsätter enligt lagen inga föregående förhandlingar, men i praktiken har man förhandlingsvägen försökt åstadkomma resultat. Enligt den danska lagen kan man vidtaga tvångsåtgärder först efter en resultatlös muntlig förhandling. Följderna av en skadlig konkurrensbegränsning är uppräknade i lagen. Dessa är bl. a. fullständig eller delvis upphävande av konkurrensbegränsning men även t. ex. fastställande av pris- eller andra leveransvillkor. Enligt Sveriges och Finlands lagar bör de skadliga verkningarna försöka elimineras genom förhandlingsförfarande. Om förhandlingarna inte lyckats och det är fråga om leveransförbud kan enligt Sveriges lag marknadsdomstolen vid vite ålägga den försäljningsinstans som vägrat leverans att leverera. Om det är fråga om konkurrensbegränsning av annan art bör marknadsdomstolen göra anmälan i saken hos statsrådet (Konungen) ifall saken har större betydelse. Ifall konkurrensbegränsningens skadliga inverkan uppenbarar sig i ett med beaktande av kostnaderna oskäligt högt pris och saken har allmän betydelse, kan statsrådet på marknadsdomstolens framställning fastställa produktens högsta pris. — I Finland är situationen den att, om den skadliga verkningen inte kan elimineras genom förhandling vid konkurrensrådet, bör rådet göra anmälan om saken hos statsrådet, som på konkurrensrådets framställning kan förbjuda konkurrensbegränsningens verkställande på ett år, om begränsningen anses ha från allmän synpunkt skadliga verkningar. För fall av brott mot förbudet kan statsrådet förelägga vite.

I de nordiska länderna har det inte undersökts, vilken inverkan den ovan beskrivna olikheten av sanktionssystemen har med tanke på de nordiska konkurrensbegränsningslagarnas effektivitet. Konkurrensrådet anser det också motiverat att undersöka, huruvida det skulle vara nödvändigt att förenhetliga den nordiska konkurrensbegränsningslagstift-

ningen och under vilka förutsättningar detta skulle kunna göras. I denna undersökning borde man enligt konkurrensrådets åsikt speciellt uppmärksamma utredningen av följande frågor:

1. huruvida det är motiverat att förenhetliga lagarnas tillämpningsområde så, att man utsträcker dem att gälla all näringsverksamhet,
2. huruvida anmälningsskyldigheten angående konkurrensbegränsningar bör förenhetligas så, att man ålägger näringsidkare en anmälningsskyldighet på eget initiativ för samtliga konkurrensbegränsningars vidkommande,
3. huruvida den allmänna klausulens sanktion bör effektiviseras; och
4. huruvida konsumentskyddet inom konkurrensbegränsningslagstiftningen ytterligare bör effektiviseras.

Som målsättning för undersökningen bör man emellertid inte ändra lagstiftningen så, att konkurrensbegränsande avtal och monopol förbjuds samt att befintliga monopol upphävs. Konkurrensbegränsningarna är nämligen inte enbart skadliga, utan de kan ha även positiva verkningar. De kan leda t. ex. till produktionens rationalisering och till teknikens utveckling. Ytterligare bör konstateras att näringslivets koncentrerings i de nordiska länderna är nödvändig bl. a. för att man skall kunna upprätthålla den internationella konkurrensförmågan.

Vid förenhetligande av konkurrensbegränsningslagstiftningen bör man sålunda sträva till en sådan nordisk lagstiftning om konkurrensbegränsningar, med vars hjälp konkurrensbegränsningarnas skadliga verkningar effektivt kan elimineras.

Helsingfors den 11 oktober 1974

Heikki Jokela

Ordförande

Virpi Tiili

Sekreterare

Konsumentrådet:

Lagstiftningen om konkurrensbegränsningar är för närvarande synnerligen enhetlig i Danmark, Norge, Sverige och Finland. I synnerhet efter det att den ifrågasvarande lagstiftningen i Finland senaste år justerades är olikheterna tämligen små. Den historiska utvecklingen och institutionella faktorer har föranlett vissa nyansskillnader i lagstiftningen, men det är svårt att påvisa att det vore direkt till förfång. Viktigare än de obetydliga skillnaderna i den skrivna lagen är det, att lagens tillämpning och förvaltningspraxis i de nämnda länderna ligger mycket nära varandra. Mellan myndigheterna förekommer dessutom samarbete i flera olika former.

Skyddandet av konsumenten har ursprungligen varit den obetydligaste grunden för konkurrenslagstiftningen, men håller nu på att få allt större

betydelse, då man strävar efter att skydda konsumenterna kollektivt. Kartellagstiftningens syfte är att trygga en skälig prisnivå, att förhindra missbruk av ekonomisk makt samt att bibehålla den valfrihet som den ekonomiska konkurrensen frambringar. Dessa syften är direkt positiva för konsumenterna.

Ett mera långtgående förenhetligande än tidigare av den nordiska konkurrensbegränsningslagstiftningen kan åtminstone teoretiskt sett vara till nytta för konsumenterna. Därför understöder konsumentrådet tanken på att undersöka behovet av och förutsättningarna för en dylik lagstiftning. Med beaktande av frågans omfattning och svårighet anser dock konsumentrådet, att undersökningen borde göras utan på förhand uppsatt målsättning och genom vederbörande konkurrens- och konsumentmyndigheters försorg.

Helsingfors den 26 september 1974

Konsumentrådet

Olavi Väyrynen

Vice ordförande

Riitta Ritvala
Generalsekreterare

Norge

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Saken har vært forelagt Justisdepartementet, Handelsdepartementet, Industridepartementet, Prisdirektoratet og Forbrukerombudsmannen til uttalelse (se nedan).

Det synes etter Forbruker- og administrasjonsdepartementets syn å være noe usikkert hva som kan komme ut av en utredning om behovet for og forutsetningene for en felles nordisk lovgivning om konkurransebegrensninger. Dette departement har imidlertid for sin del ikke noe å merke ved at saken blir utredet. De spørsmål det her gjelder står sentralt både ut fra en næringspolitisk og en forbrukerpolitisk synsvinkel. Som Prisdirektoratet anfører i sin uttalelse er det imidlertid grunn til å tro at det vil være mere å hente om man på nordisk basis drøftet mer spesielle lovgivningstiltak, f. eks. hvorledes man skal forholde seg ved fusjonering av bedrifter hvor den nordiske kartellovgivning ikke har spesielle bestemmelser. Forbruker- og administrasjonsdepartementet vil tilrå at utredningen i tilfelle blir utvidet til en vurdering også av dette spørsmål.

Oslo, 4. oktober 1974

Odd Sagor

Knut Skipenes

Departementet for handel og skipsfart:

Handelsdepartementet vil kunne støtte forslaget om en utredning av behovet og forutsetningene for en felles nordisk lovgivning om konkurransebegrensninger.

Da dette spørsmål har nær sammenheng med multinasjonale selskapers virksomhet, vil en henlede departementets oppmerksomhet på det arbeid som blant annet finner sted i OECD på dette felt og hvor restriktive forretningsmetoder og konkurransebegrensninger inngår som en viktig del. En vil tro at de synspunkter OECD måtte komme fram til, vil være til stor nytte for en eventuell nordisk utredning om konkurransebegrensninger.

Oslo, 4. september 1974

For Handelsministeren

Chr. Brinch

Olaf Solli

Departementet for industri og håndverk:

Industridepartementet har for sin del ikke særlig inngående kjennskap til hvordan lovgivningen om konkurransebegrensninger har virket. Departementet kan derfor vanskelig ta standpunkt til om det foreligger noe vesentlig behov for å igangsette en felles nordisk utredning på dette område.

Oslo, 10. september 1974

Etter fullmakt

Odd Göthe

Rolf Thodesen

Justis- og politidepartementet:

Justisdepartementet har ut fra sitt sakområde ingen merknader til forslaget.

Oslo, 30. august 1974

Etter fullmakt

Jan Skåre

Trude Sæbø

Forbrukerrådet:

Forbrukerrådet har vurdert det fremlagte forslag til en utredning om en felles nordisk konkurranselovgivning, og vil se det som positivt at det foretas en utredning om de konsekvenser den økende konsentrasjonen medfører for forbrukerne og for samfunnet generelt.

Rådet er enig i at denne utviklingen også fra et forbrukersynspunkt innebærer flere betenkelige sider, og at det i konkrete tilfelle vil være behov for inngrep mot monopoldannelser og andre former for konsentrasjon. En vil imidlertid peke på at strukturen i mange bransjer er slik at tiltak som forhindrer monopolsituasjoner vil kunne ha virkninger som er lite ønskelig. En oppsplitting i mindre enheter vil således kunne svekke utnyttelsen av stordriftsfordeler gjennom teknisk/økonomisk samarbeid o.l. Etter Rådets syn har en i bemerkningene til forslaget lagt for liten vekt på tiltak som sikrer at de positive sider ved utnyttelsen av stordriftsfordeler blir overført til forbrukerne. Forskjellige former for prisregulering med et tilfredsstillende oppbygget kontrollapparat vil i mange tilfelle være hensiktsmessige virkemidler for å forhindre at foretakene utnytter sin markedsposisjon på en uheldig måte.

Forbrukerrådet vil på denne bakgrunn be om at alle de ulike aspekter blir underkastet en nøye vurdering ved en utredning, og vil uttrykke ønsket om at hensynet til forbrukerne får en sentral plass i denne forbindelse.

Oslo, 1. oktober 1974

For Forbrukerrådet

Bjørn Gulbrandsen

Direktør

Øivind Fegth Knutsen

Avdelingsleder

Forbrukerombudsmannen:

Forbrukerombudsmannen vil gjerne støtte forslaget om at det igangsettes utredningsarbeide med henblikk på en felles lovgivning om konkurransebegrensninger.

Oslo, 2. september 1974

Charles Philipson

Prisdirektoratet:

Den nordiske lovgivning på pris- og kartellrettens område byr på forskjelligheter når det gjelder regelverk og institusjoner. Til tross for

dette ser det ut til at mulighetene for inngrep overfor konkurransebegrensninger i næringslivet i praksis viser seg å være forholdsvis like i de nordiske land. I de senere år, hvor det i alle land fra tid til annen har reist seg spørsmål om særlig inngrep mot prisstigningen, har det i landene vært gjennomført midlertidige prisstopp eller avansestopp, som selv om de har vært gjennomført på forskjellig vis, også har atskillige felles trekk.

Spørsmålet om en felles nordisk lovgivning på konkurransebegrensningsområdet har vært gjenstand for behandling i en undersøkelse fra 1971 med sikte på å sammenlikne konkurranse- og prispolitikken i Danmark, Finland, Norge og Sverige. Undersøkelsen ble gjennomført etter initiativ av de nordiske fagmyndigheter som et ledd i det vanlige samarbeid mellom disse myndigheter, og oppdraget ble overlatt professor ved Stockholms universitet, Ulf Bernitz. Hans utredning er publisert i bokform, "Konkurrens och priser i Norden" (Rätt och samhälle 6).

Problemene omkring en mulig lovharmonisering er drøftet på side 264 flg. Professor Bernitz stiller seg skeptisk til muligheten for en gjennomføring av en enhetlig nordisk lovgivning på dette felt. Han setter også spørsmålsteget ved behovet for og effekten av en felles lovgivning. Lovgivning av denne karakter må også i fremtiden primært baseres på generelt utformede bestemmelser, og en enhetlig ytre ramme gir ingen garanti for en samordnet anvendelse. Imidlertid understreker han nytten av å bevare det relative rettsfellesskap som er oppnådd og ønskeligheten av å videreutvikle dette fellesskap. Ikke minst viktig er det at de enkelte lands myndigheter gjennom den pågående uformelle informasjons- og erfaringsutveksling har hatt god tilgang på opplysninger om lovgivning og praksis i nabolandene.

Prisdirektoratet er i det vesentlige enig i de synspunkter som professor Bernitz har gjort gjeldende. En har neppe noen garanti for et bedre resultat av en felles lovgivning enn om landene utformer de bestemmelser og bruker de institusjoner som passer best inn i vedkommende lands forvaltning. Dette betyr ikke at man ikke kan lære åtskillig av hverandre, og at tiltak som med fordel er gjennomført i et av landene kan tas i bruk også i andre land. Men når det gjelder disse forhold, har man en god gjensidig informasjon i det samarbeid som pågår, både i form av de to årlige møter som holdes av de nordiske pris- og kartellmyndigheter og ved kontakter mellom møtene.

Som forholdene ligger an, stiller Prisdirektoratet seg tvilende til spørsmålet om å ta opp arbeidet med sikte på å komme frem til en felles nordisk lovgivning på dette området. Da vil det antakelig være mere å hente om man på nordisk basis drøftet spesielle lovgivningstiltak, kanskje særlig på områder som ennå ikke er regulert. Som eksempel på dette kan nevnes spørsmålet om hvordan man skal forholde seg ved fusjonering av bedrifter, hvor den nordiske kartellovgivning ikke har

spesielle bestemmelser. Det gjelder for det første spørsmålet om fusjonering skal registreres og gjøres offentlig kjent. Det gjelder spørsmålet om visse former for fusjoner bør forbys, eller kan gjelde spørsmål om å sette vilkår for fusjonering. På dette og på andre tilsvarende områder hvor man står overfor en ny utvikling, foreligger det etter Prisdirektoratets mening større muligheter for positive resultater ved nordisk samarbeid enn når det gjelder pris- og kartellovgivning i sin alminnelighet.

Spørsmålet om kontroll med multinasjonale selskaper gjennom kartellovgivningen, står sentralt i begrunnelsen for forslaget. Gjennom konkurranselovgivningen kan det etableras kontroll med visse sider av selskapenes virksomhet, og dette er også gjort til gjenstand for drøftelser i det regelmessige samarbeid mellom de nordiske kartellmyndigheter. Som eksempel kan nevnes at ett av de fire tema på et møte mellom disse fagmyndigheter i september i år gjaldt priser og konkurranseforholdene på oljemarkedet.

Prisdirektoratet viser ellers til det øvrige internasjonale samarbeid om konkurransereguleringer hvor nordiske land deltar, og hvor det også tas sikte på løsninger av konkrete saker. Det gjelder i første rekke samarbeidet innen OECD. Det gjelder også EFTA og det gjelder i forbindelse med de handelsavtaler som er inngått med EF.

Oslo, 30. september 1974

Rolf Semmingsen

Norges industriforbund:

Norges industriforbund har for en del år siden reist spørsmål overfor norske prismyndigheter om en tilnærming av de nordiske lands konkurransebegrensninger uten at dette har resultert i konkrete tiltak fra myndighetenes side. Vi stiller oss derfor i og for seg ikke fremmede til tanken om en nordisk utredning av spørsmål på konkurransebegrensningsrettens område og finner på prinsipielt grunnlag ikke å ville gå imot anbefaling.

De spørsmål som det pekes på i begrunnelsen, er interessante og av sentral karakter på konkurransebegrensningsrettens område. Vi vil imidlertid foreslå at hvis et slikt utredningsarbeide skal settes igang i nordisk regi, må ikke mandatet begrenses til å utrede spørsmålet om skjerpelse på forskjellige felter men bør også omfatte feltet i sin alminnelighet.

Oslo, 29. august 1974

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Norges handelsstands forbund:

For Norges vedkommende synes det ikke å eksistere særlige problemer som følge av at myndighetene i for liten utstrekning skulle ha adgang til å gripe inn overfor konkurransebegrensninger m. v. Vi kan derfor ikke se noe behov for å utrede spørsmålet om en felles nordisk lovgivning på dette område.

Oslo, 13. september 1974

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktør

Norges kooperative landsforening (NKL):

Som kjent er de norske bestemmelser om konkurransereguleringer i det vesentlige intatt i prisloven av 1953 kap. VII, hvor man finner bestemmelser om tilsyn, meldeplikt og registrering m. m. av konkurransereguleringer og storbedrifter. Det fremgår av det tilsendte medlemsforslag, at svenske og finske bestemmelser er nokså forskjellige fra de danske og norske på dette området. Hensynet til rettsenhet i Norden finner vi avgjort taler for det fremlagte forslag.

Vi viser også til at det foregår et utstrakt samarbeid i Norden også på det forbrukerpolitiske og industrielle området — det gjelder ikke minst innen forbrukersamvirket. NKL gir derfor sin tilslutning til at Nordisk Råd utreder behovet og forutsetningene for en felles nordisk lovgivning om konkurransebegrensninger.

Oslo, 18. september 1974

Norges kooperative landsforening

Peder Sjøiland

Harald Korsell

Norske håndverks- og industribedrifters forbund:

Vi anser i prinsippet næringslovgivning for et egnet felt for nordisk lovsamarbeid, også lovgivning for å motvirke uheldige konkurransebegrensninger.

Vi er videre i prinsippet for at samfunnet har adgang til å gripe inn mot utvikling som truer den frie konkurranse og som eventuelt måtte være særlig skadelig for de mindre bedrifter og forbrukerne.

Handel faller imidlertid i det vesentlige utenfor vårt interessefelt, og når vi innskrenker vår uttalelse forsåvidt, er vi i tvil om behovet for lovgivning og om nytten.

Det er riktig som det antas at det foregår en konsentrasjon av produksjonen i konserner og multinasjonale selskaper. Men samtidig blir det stadig flere slike selskaper og den praktiske mulighet for å drive en prispolitikk uavhengig av antatt markedspris, er stort sett liten. Den klassiske situasjon hvor noen store går inn for å knuse mange små, og så deler markedet til høyere priser, kunne være en realitet med de høye tollsatser i mellomkrigstiden, eller med importbegrensninger i etterkrigstiden. Med den stort sett frie handel med relativt liten toll vi har i dag, kan det være tvil om hensiktsmessigheten av en lovgivning om konkurransebegrensning. Vi er altså ikke enig i premissene for forslaget, f. eks. i følgende uttalelser:

På dette sätt har den fria konkurrens som ursprungligen varit marknadsekonomins drivkraft i stor utsträckning kommit att sättas ur spel.

Vi vil ikke dermed ha sagt at vi er imot den lovgivning og praksis som følges i Norge, bare at problemet ikke er av den art at det er grunn til for tiden å fremme denne sak isolert som et felles nordisk tiltak.

Oslo, 27. august 1974

Norges håndverks- og industribedrifters forbund

Eiv. Halle

Adm. direktör

Arne Getz

Ass. direktör

Norsk arbeidsgiverforening:

Da disse spørsmål ligger utenfor vår forenings virkeområde og vi er bekjent med at forslaget også er oversendt Norges industriforbund, finner vi for vår del ikke å burde avgi noen uttalelse om forslaget.

Oslo, 27. august 1974

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

Sve r i g e

Kommerskollegium:

Landsorganisationen, Kooperativa förbundet, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbundet och handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö har av kollegiet beretts tillfälle att avge yttrande i ärendet (se nedan). Kollegiet får för egen del anföra följande.

I Sverige har nyligen tillsatts en utredning rörande en översyn av konkurrensbegränsningslagen. Kollegiet har inte kännedom om att liknande utredningar skulle pågå eller planeras i de övriga nordiska länderna.

År 1971 publicerades en undersökning som gjorts på särskilt uppdrag och på de nordiska konkurrens- och prismyndigheternas gemensamma initiativ¹.

Undersökningen fann det tveksamt att ett ambitiöst upplagt nordiskt lagstiftningssamarbete på konkurrensbegränsningsområdet, såsom för- enhetligad lagstiftning, skulle kunna genomföras. Som grund för denna tveksamhet pekas på de mycket stora svårigheter som skulle vara för- enat med ett sådant samarbete. Det gäller dels svårigheter beroende på det nära sambandet mellan konkurrenspolitik och prispolitik, dels på att konkurrensbegränsningslagstiftningen inte i första hand normerar juridiskt-tekniska problem utan allmänekonomiska. Undersökningen fann det däremot angeläget att bevara den relativa rättsgemenskap som upp- nåtts mellan de nordiska länderna och att successivt befästa denna. Primärt borde detta ske genom en fortsatt samverkan mellan de kon- kurrensvårdande myndigheterna i Norden.

Allmänt sett vill kollegiet ansluta sig till slutsatserna i nämnda utred- ning. Kollegiet vill vidare framhålla att det i hög grad är angeläget, att de nordiska länderna eftersträvar en gemensam eller liknande syn på de viktiga och svåra frågor som förslagsställarna särskilt pekar på: hur samhället skall ställa sig till konkurrensbegränsande avtal, till monopol och fusioner som leder till monopol samt till de multinationella före- tagen. Det är i och för sig önskvärt att en gemensam eller liknande syn också leder till så stor likhet som möjligt när det gäller lagstiftningen i de nordiska länderna. Kooperativa förbundet understryker att den därav följande överskådligheten och förutsebarheten också är ett väsent- ligt konsumentintresse.

Kollegiet finner emellertid att syftet med det nu framlagda medlems- förslaget bättre tas tillvara genom en fördjupad löpande kontakt mellan de konkurrensvårdande myndigheterna i de nordiska länderna än genom en gemensam utredning. Så länge inte alla nordiska länder samtidigt överprövar sin lagstiftning måste en dylik gemensam nordisk utredning komma att lida brist på kontakt med det aktuella skeendet i de olika medlemsländerna.

Om en nordisk utredning skulle komma till stånd bör enligt kollegiets uppfattning de goda erfarenheter som den gällande svenska konkurrens- begränsningslagen givit tas tillvara. Vidare vill kollegiet erinra om det önskvärda i att en eventuell dylik nordisk utredning uppmärksammar att det som bildar bakgrund till det föreliggande förslaget, koncentrations-

¹ *Bernitz: Konkurrens och priser i Norden. Rätt och samhälle 6. Jurist- och Sam- hällsvetareförbundets förlags AB. Stockholm 1971.*

tendenserna i de nordiska länderna, ses i sitt internationella sammanhang. Därvid må särskilt erinras om den betydelse som såväl faktisk som potentiell import kan ha för att begränsa verkningarna av företagskoncentrationerna inom de nordiska länderna.

Kollegiet anser det slutligen vara av vikt att framhålla att man från svensk sida inte bör vara förhindrad av en sådan eventuell nordisk utredning att genomföra egna angelägna lagreformer, ifall det eventuella nordiska samordningsarbetet skulle visa sig ta mycket lång tid i anspråk.

Stockholm den 4 oktober 1974

O. G. Lindqvist

Rutger Croneborg

Patent- och registreringsverket:

Med en ökad ekonomisk integration följer ett ökat behov av åtgärder som säkerställer att näringslivet i de länder som deltar i integrationen kan arbeta under enhetliga konkurrensförhållanden. Såväl EFTA-avtalet som de nordiska ländernas avtal med EG innehåller särskilda regler som avser att förhindra att den frihandel som dessa avtal syftar till motverkas genom konkurrensbegränsande åtgärder inom näringslivet.

I den plan för en långtgående ekonomisk integration mellan de nordiska länderna, som utarbetades under åren 1968-1970 — Nordekplanen — ingick förslag till vidgat nordiskt samarbete i fråga om konkurrensregler och övrig näringsrättslig lagstiftning. I utkastet till samarbetstraktat föreslogs bl. a. en utvidgning och intensifiering av det samarbete, som redan etablerats mellan de nordiska ländernas pris- och kartellmyndigheter. Vidare föreslogs att en undersökning skulle företagas om huruvida restriktiva affärsmetoder kan effektivt motverkas inom ramen för gällande lagstiftning och administrativ praxis samt huruvida olikheter i lagar och praxis lägger hinder i vägen för detta eller i sig skapar olikheter i villkoren för att utöva näring i de nordiska länderna. När det gäller näringslagstiftningen i övrigt föreslogs i traktatutkastet att de nordiska länderna på områden av betydelse för det ekonomiska samarbetet skulle sträva efter likalydande lagar eller en så enhetlig lagstiftning som möjligt samt en enhetlig tillämpning av denna. En harmonisering på näringsrättens område ansågs kunna underlätta näringsverksamheten på den planerade gemensamma marknaden, bidra till enhetliga konkurrensförhållanden i de nordiska länderna samt främja åtgärder för rationalisering av produktionen.

I och med att Nordekplanen förlorat sin aktualitet är självfallet motiven för en harmonisering i Norden på näringslagstiftningens område inte

längre desamma. Enligt patentverkets mening är det emellertid även i nuvarande läge — bl. a. mot bakgrund av den omfattande samhandeln och det betydande industriella samarbetet i Norden — angeläget att söka uppnå största möjliga nordiska rättsgemenskap på ifrågavarande område. Den föreslagna utredningen om behovet av och förutsättningarna för en gemensam nordisk lagstiftning om konkurrensbegränsningar kan därför tillstyrkas av patentverket.

Patentverket vill från sina utgångspunkter framhålla att de s. k. legala konkurrensinskränkningar, som patenträtt och mönsterskydd kan sägas innebära, i de nordiska länderna redan regleras av nya och moderna lagar, som i allt väsentligt är enhetliga eller t. o. m. likalydande. Detta innebär att man redan i utgångsläget inför en harmonisering av konkurrensbegränsningsrätten har en betydelsefull del av förutsättningarna klarlagd.

Stockholm den 11 september 1974

Torsten Gustafson

Lennart Marklund

Marknadsdomstolen:

Konkurrensbegränsningslagarna i de nordiska länderna har var och en tillkommit utan något formellt nordiskt lagstiftningssamarbete. Oaktat de till följd härav uppvisar skillnader ifråga om disposition och utformning föreligger dock betydande överensstämmelse mellan lagarnas syfte och rättsliga inriktning. Till stor del hänger detta samman med den värdegemenskap i bl. a. ekonomiskt och socialt hänseende som råder mellan de nordiska länderna liksom det faktum att länderna utövat ett starkt inflytande på varandra under det att rättstillämpningen på detta område vuxit fram. Som framhålls i förslaget har ett väl fungerande samarbete etablerats mellan de nordiska pris- och kartellmyndigheterna. Syftet med detta samarbete är bl. a. att få till stånd en harmonisering av myndigheternas bedömningsgrunder och attityder till bl. a. konkurrensbegränsande åtgärder och därigenom etablera en så långt möjligt likartad nordisk rättstillämpning i praktiken. Som ett led i detta samarbete företogs 1971 en utredning av bl. a. frågan om en enhetlig nordisk lagstiftning beträffande pris- och konkurrensfrågor. På uppdrag av de nordiska fackmyndigheterna på området utfördes utredningen av professorn i civilrätt vid Stockholms universitet Ulf Bernitz. Utredningen har publicerats i bokform (Konkurrens och priser i Norden; Jurist- och Samhällsvetareförbundets Förlags AB, Stockholm 1971).

Utredningens konklusion blev att behovet och effekten av en gemensam nordisk konkurrensbegränsningslagstiftning kunde ifrågasättas. Sam-

tidigt bedömdes förutsättningarna för en sådan inte vara särskilt goda, en bedömning baserad bl. a. på tidigare erfarenheter inom den otillbörliga konkurrensens område och på det förhållandet att konkurrensbegränsningslagstiftningen till så stor del normerar allmänekonomiska och därmed politiskt känsliga frågor. Härtill kommer att utredningen ansåg det vara fullt klart att konkurrensbegränsningslagstiftningen även framgent måste primärt byggas upp kring generalklausuler, varför det för rättsgemenskapen avgörande torde vara att ensartade bedömningsgrunder tillämpas i de nordiska ländernas praxis.

Marknadsdomstolen har hittills inte haft anledning att invända mot sistnämnda bedömningar. När framdeles reformer av lagstiftningen på detta område sker — gemensamt eller av något enskilt nordiskt land — är det naturligtvis angeläget att beakta inte bara de gemensamma nordiska erfarenheterna och aspekterna utan också de synsätt och den praxis som råder i övriga länder i främst Europa och Nordamerika. Också inom detta vidare internationella fält pågår ju ett idogt samarbete i syfte att harmonisera rättstillämpningen inom konkurrensområdet.

Stockholm den 30 september 1974

På marknadsdomstolens vägnar

Peter Westerlind

Näringsfrihetsombudsmannen (NO):

Den i förslaget aktualiserade frågan om en enhetlig nordisk lagstiftning på konkurrens- och prisområdet har varit föremål för ingående utredning så sent som år 1971. Detta skedde på initiativ av de nordiska fackmyndigheterna på området såsom ett led i deras reguljära samarbete. Uppdraget att verkställa utredningen gavs till professorn i civilrätt vid Stockholms universitet Ulf Bernitz. Utredningen har publicerats i bokform (Konkurrens och priser i Norden; Jurist- och Samhällsvetareförbundets Förlags AB, Rätt och samhälle 6).

Bernitz har i samband med utredningen besökt de olika fackmyndigheterna i Norden och vidare diskuterat såväl manuskript som korrektur till boken vid sammanträden med cheferna för samtliga nordiska myndigheter och de tjänstemän, som fungerar som kontaktmän myndigheterna emellan.

Såsom framgår av boken (s. 264 ff) har Bernitz på grundval av utredningsarbetet och därvid gjorda iakttagelser kommit fram till att auspicierna för ett framgångsrikt samordnat genomförande av en förenhetlig nordisk konkurrensbegränsningslagstiftning knappast kan bedömas som särskilt goda. Bernitz ifrågasätter för övrigt behovet och effekten av en helt enhetlig konkurrensbegränsningslagstiftning. Bernitz påpekar

att ett förenhetligande av den yttre ram som lagstiftningen utgör inte ger någon garanti för en enhetlig tillämpning. Det torde nämligen stå fullt klart att lagstiftningen även i fortsättningen måste primärt byggas upp kring generalklausuler. Bernitz's konklusion är att tveksamheten inför ett nordiskt lagstiftningssamarbete på konkurrensbegränsningsområdet har starka skäl för sig. Däremot är det enligt utredningsmannen angeläget att bevara den relativa rättsgemenskap som uppnåtts och att successivt befästa denna. Här nämns bl. a. de ensartade huvudprinciperna för kartellregistrering, framväxten av förbud mot anbudskarteller i alla länderna, de för nordisk konkurrensbegränsningsrätt grundläggande bruttoprisförbuden samt den till sina huvuddrag överensstämmande bedömningen av säljvägran i norsk, dansk och svensk praxis. Det samarbete som förekommer mellan de nordiska konkurrensbegränsnings- och prismsmyndigheterna synes enligt Bernitz ha haft avsevärd betydelse för närmandet mellan länderna, särskilt sett i ett långsiktigt perspektiv. Inte minst viktigt torde enligt Bernitz vara, praktiskt sett, att varje lands myndigheter genom det pågående informella informations- och erfarenhetsutbytet haft god tillgång till uppgifter om lagstiftning och praxis i grannländerna och om där gjorda konkreta erfarenheter.

NO vill för egen del ansluta sig till Bernitz's bedömning. Det för rättsgemenskapen avgörande är att likartade bedömningsgrunder tillämpas i praxis. Det pågående samarbetet mellan myndigheterna på området är ägnat att främja ett gemensamt nordiskt synsätt i den praktiska tillämpningen.

Frågan om de multinationella företagen har intagit en central plats i medlemsförslaget. NO får därför hänvisa till yttrande till Nordiska rådets presidium över förslag angående gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (*se Sak A 422/j*).¹

Stockholm den 23 september 1974

Torsten Löwbeer

Sven-Hj. Lord

Konsumentombudsmannen (KO):

KO saknar tillräckligt underlag för en bedömning av lämpligheten av det förslag remissen avser. Av visst intresse vid bedömningen av förslaget synes emellertid kunna vara att jämföra med utvecklingen inom Norden när det gäller att motverka otillbörlig marknadsföring.

Utredningen om illojal konkurrens lade 1966 fram betänkandet "Otillbörlig konkurrens" (SOU 1966: 71). Utredningsarbetet hade enligt givna direktiv bedrivits i nordisk samverkan. Någon gemensam nordisk lagstiftning i ämnet kom emellertid inte till stånd. I Sverige bröts frågor

¹ *Se Nordiska rådet, 22:a sessionen, Supplementband, s. 942.*

om otillbörlig marknadsföring, särskilt vilseledande reklam, ut ur den vidare utredningsramen och blev föremål för särskild lagstiftning genom lagen om otillbörlig marknadsföring (MFL). Lagen trädde i kraft 1 januari 1971. Samtidigt inrättades marknadsdomstolen och konsumentombudsmannen (KO).

Genom införande 1972 av Lov om kontroll med markedsføring har man i Norge valt att genomföra en lagstiftning som bygger på samma principer som MFL. Den norske forbrukerombudsmannen (FO) började sin verksamhet den 1 januari 1973. Även i Danmark har lagstiftning på samma principiella grund kommit till stånd (Lov om markedsføring av den 14 juni 1974, vilken träder i kraft i sin helhet den 1 juni 1975). Den danske Forbrugerombudsmanden (FO) börjar dock sin verksamhet redan den 1 april 1974. I Finland finns långt avancerade planer på en konsumentskyddslagstiftning som är avsedd att inbegripa bl. a. möjligheter att inskrida mot vilseledande reklam.

KO och FO håller nära kontakt dels i frågor av gemensamt allmänt intresse dels i ärenden som är aktuella samtidigt i Sverige och Norge. Hittills har KO:s och FO:s uppfattningar visat sig överensstämma väl. Det är anledning att förvänta att ett liknande samarbete skall växa fram också med den danske FO och med motsvarande organ i Finland.

Såvitt gäller samhällets åtgärder för att motverka otillbörlig marknadsföring kan man därför säga att frånvaron av lagar som är gemensamma i den meningen att de är likalydande inte hindrat en tillfredsställande utveckling. Man kan redan nu skönja en genom praxis framväxande rättsgemenskap i Norden på detta område.

Stockholm den 4 oktober 1974

Sven Heurgren

Hans Stenberg

Statens pris- och kartellnämnd:

I förslaget hemställs att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda behovet av och förutsättningarna för en gemensam nordisk lagstiftning om konkurrensbegränsningar. En utredning om en sådan lagstiftning bör enligt förslagsställarnas mening ta sikte på att ge staterna effektiva instrument att stävja missbruk. Det bör därför finnas möjlighet att förbjuda konkurrensbegränsande avtal, att förhindra fusioner som leder till monopol och att upphäva existerande monopol.

I sin år 1971 utgivna bok "Konkurrens och priser i Norden" har professor Ulf Bernitz behandlat frågan om en förenhetligad nordisk kartelllagstiftning (s. 264). Denna bok utkom i anslutning till ett uppdrag åt Bernitz från de nordiska fackmyndigheternas sida att utreda hithörande

problem. Bernitz framhåller däri bl. a. att konkurrensbegränsningslagstiftningen inte i första hand normerar juridiskt-tekniska problem utan allmänekonomiska. Dessa är, påpekar Bernitz, politiskt känsliga med hänsyn till att lagstiftningen berör frågor om samhällelig intervention i näringslivet. Auspicierna för ett framgångsrikt, samordnat genomförande av en förenhetligad nordisk konkurrensbegränsningslagstiftning kan med hänsyn härtill enligt författaren knappast bedömas som särskilt goda och han ställer sig tveksam inför strävanden i denna riktning.

Däremot finner han det angeläget att bevara den relativa rättsgemenskap som uppnåtts och att successivt befästa denna. Härvid rekommenderas fyra vägar, nämligen

- fortsatt samverkan mellan de nordiska fackmyndigheterna;
- hänsynstagande vid ändringar i varje lands nationella lagstiftning till erfarenheter vunna i de övriga nordiska länderna och till värdet av rättsgemenskap;
- samordnade harmoniseringsåtgärder på begränsade områden såsom utformningen av skadlighetskriterierna, av förbudet mot bruttoprisättning och anbudskarteller eller av reglerna om registrering av konkurrensbegränsningar; samt
- samarbete i fråga om kontroll och motverkande av internordiska och andra internationella konkurrensbegränsningar.

Pris- och kartellnämnden delar professor Bernitz uppfattning i hithörande frågor. Nämnden är därför inte övertygad om att en utredning enligt medlemsförslaget kommer att leda till av förslagsställarna önskat resultat.

Nämnden vill i detta sammanhang hänvisa till att Kungl. Maj:t inom kort avser att föranstalta om en översyn av den svenska lagstiftningen mot konkurrensbegränsningar i anslutning till 1974 års riksdags uttalande i ämnet (Rskr 1974: 83). Det är enligt nämndens uppfattning naturligt att i denna utredning alla möjligheter till samordning och samarbete mellan de nordiska länderna beaktas, i linje med de rekommendationer som redovisats ovan.

Stockholm den 27 september 1974

Ake Englund

Stig Andréé

Konsumentverket:

Under de senaste åren har man i Sverige från statsmakternas sida alltmer uppmärksammat de konsumentpolitiska frågorna. Detta har bl. a. lett fram till en ny konsumentpolitisk målsättning. Denna konsumentpolitik syftar till att mer aktivt än tidigare tillvarata konsumenternas intressen och stärka deras ställning på marknaden. I samband härmed

har de konsumentpolitiska intressena i ökad utsträckning kommit att ställas mot de konkurrenspolitiska aspekterna. Vissa motsättningar mellan de nuvarande konkurrenspolitiska strävandena och den nya konsumentpolitikens inriktning har därmed uppkommit.

Konsumentverket anser det således ur svensk synvinkel vara synnerligen angeläget med en översyn av samhällets nuvarande styrmedel på konkurrensområdet. Behovet härav har också, i likhet med vad som framhålls i medlemsförslaget, accentuerats av frågor rörande utvecklingen av de multinationella företagen.

I medlemsförslaget framhålls att det kan synas lämpligt att en utredning företas i nordisk samverkan. Konsumentverket anser för sin del att det nordiska lagstiftningsarbetet allmänt sett bör ske i obundna former och utan i förväg uppställda krav på harmonisering. Kraven på en nordisk samverkan inom konkurrenslagstiftningens område får således inte innebära att en eventuell svensk utredning fördröjs eller att det nationella genomförandet av angelägna förändringar på annat sätt försvåras. Konsumentverket avstyrker därför förslaget, men förutsätter att kontinuerliga kontakter etableras mellan en eventuell svensk utredning och eventuella motsvarande utredningar i de andra nordiska länderna. Erfarenheterna från det konsumentpolitiska lagstiftningsarbetet visar att ett sådant arbetssätt har påtagliga positiva effekter.

I den mån en gemensam nordisk utredning ändock skulle komma till stånd bör enligt konsumentverkets uppfattning den nybildade Nordiska ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor få möjlighet att följa utredningsarbetet.

Stockholm den 30 september 1974

Lars Ag

Roger Johansson

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Som anføres i medlemsförslaget har utvecklingen mot en allt starkare koncentration inom näringslivet fått påtagliga konsekvenser för hela samhället. Strukturförändringarna har bl. a. tagit sig uttryck i fusioner och företagsnedläggelser.

Av SPK utgivet utredningsmaterial i serien "Marknad och fusioner" framgår bl. a. att antalet registrerade förvärv, där något av de berörda företagen hade en omsättning på minst 10 miljoner kronor, för perioden 1969—1972 uppgår till respektive 309, 328, 269 och 369, exklusive förvärv inom bank- och försäkringsväsendet. Vidare framgår att under åren 1971 och 1972 var cirka 52 300 respektive 46 500 anställda i de uppköpta företagen.

I det aktuella medlemsförslaget föreslås en utredning om en gemensam nordisk lagstiftning om konkurrensbegränsningar. Om en sådan utredning kommer till stånd, finner arbetsmarknadsstyrelsen det angeläget att sysselsättningsaspekterna beaktas.

Stockholm den 23 september 1974

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Rehnberg

Per Silenstam

Gunnar Blomqvist

Statens industriverk:

Bland annat på grund av den begränsade egna hemmamarknaden och den ökade internationella konkurrensen och specialiseringen har ett stort antal företagssammanslagningar ägt rum i Sverige under senare år, vilket lett till en ökad koncentration inom näringslivet. Parallellt härmed har en ökad internationalisering av företagandet ägt rum. Såväl den ökade företagskoncentrationen som företagandets internationalisering synes enligt industriverkets mening tala för en fortsatt och intensifierad samverkan mellan de nordiska ländernas myndigheter på pris- och konkurrensområdet. Däremot torde det med hänsyn till pris- och konkurrenslagstiftningens något olika utformning i de nordiska länderna vara svårare att uppnå en gemensam nordisk lagstiftning på detta område. Därtill kommer det förhållandet att den svenska konkurrenslagstiftningen snart kommer att bli föremål för en speciell utredning. I stället skulle samordnade harmoniseringsåtgärder på begränsade områden kunna vara en framkomlig väg.

Stockholm den 2 september 1974

Östen Johansson

Byråchef

Richard Bouveng

Stockholms handelskammare:

I motionen framhålls bl. a. att lagstiftningen om konkurrensbegränsningar bör ta sikte på att ge staterna effektiva instrument att stävja missbruk. Möjligheter bör ges att förbjuda konkurrensbegränsande avtal, förhindra och upphäva monopol. Vidare bör de multinationella företagens ställning särskilt beaktas.

I likhet med motionärerna finner handelskammaren detta område vara

av stor betydelse. Den allt större handeln mellan de nordiska länderna, den likartade marknadsbilden och tidigare gemensamma utredningar inom angränsande områden ger goda förutsättningar för en utredning om konkurrensbegränsning under nordisk samverkan.

Med hänsyn härtill tillstyrker handelskammaren att en utredning tillsätts. Däremot kan kammaren ej dela motionärernas förslag till utformning av lagstiftning. Enligt kammarens mening talar starka skäl för att utredningen skall arbeta helt förutsättningslöst.

Stockholm den 25 september 1974

Stockholms handelskammare

Sven Swartling

Lars Göthlin

Skånes handelskamare:

Såsom framgår av förslagsskrivelsen har den svenska riksdagens näringsutskott förklarat att utskottet utgår från att en utredning med uppgift att göra gällande svenska konkurrensbegränsningslag effekтивare snarast tillsätts. För sin del finner handelskammaren det naturligt att i samband därmed behovet av och förutsättningarna för en gemensam nordisk lagstiftning på förevarande område klarlägges. Beträffande innehållet i en eventuellt ändrad svensk lagstiftning anser sig handelskammaren inte ha anledning att idag göra några uttalanden. Handelskammaren är sålunda inte beredd att ta ställning till vad förslagsställarna i denna del framhållit i avvaktan på resultatet av utredningen, som för övrigt bör arbeta förutsättningslöst.

Malmö den 26 september 1974

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Hans Cavalli-Björkman

Sten Bengtsson

Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

I motiveringen för det framlagda förslaget framhålls vissa konsekvenser av den fortgående koncentrationen inom näringslivet, vilka handelskammaren finner, delvis i sak riktiga men delvis och framför allt ensidiga och överdrivna. Ett i detta sammanhang väsentligt förhållande, som ofta förbises eller medvetet förtiges, är att företagsfusioner är ett led i en fortgående rationaliseringsprocess inom näringslivet, som syftar

till och regelmässigt medför en förbilligad produktion eller distribution. Det torde endast undantagsvis förekomma, att sådan rationaliseringsvinst icke kommer konsumenten till godo.

Förslagsställarnas uppfattning, att en utredning om gemensam nordisk lagstiftning bör inriktas på en skärpning i förhållande till nuläget, delas icke av handelskammaren. Ätminstone här i Sverige torde statsmakterna i praktiken ha möjlighet att ingripa mot varje slag av missbruk. Någon skärpning finner handelskammaren därför icke befogad.

En enhetlig nordisk lagstiftning om konkurrensbegränsningar ligger emellertid i linje med tidigare framförda önskemål från näringslivets sida om största möjliga konformitet i den nordiska näringslagstiftningen. Handelskammaren vill därför icke motsätta sig en utredning enligt förslaget på villkor att den blir förutsättningslös och sålunda icke på förhand inriktas på en skärpt lagstiftning.

Göteborg den 26 september 1974

För Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren

B. Thorburn

Å. Segge

Sveriges grossistförbund:

I medlemsförslaget erinras om att frågan om konkurrensbegränsningslagstiftningen behandlats av den svenska riksdagen "vars näringsutskott uttalat att fakta framkommit som kan anses tala för att konkurrensbegränsningslagen bör göras effektivare". Utskottet har utgått från att en utredning snarast skall tillsättas och har också ansett att frågan om konkurrensbegränsningslagens utformning skall kopplas till frågan om kontroll av de multinationella företagen.

Enligt vad vi erfarit kommer en sådan utredning att tillsättas under den närmaste tiden. Vi delar förslagsställarnas uppfattning att det är lämpligt att utredningsarbetet sker i nordisk samverkan. Det är självfallet önskvärt att reglerna för den konkurrensövervakande verksamheten är så likartade som möjligt i samtliga nordiska länder.

Vi kan däremot inte på nuvarande stadium biträda förslagsställarnas synpunkter på den framtida lagstiftningens utformning. Vi vill för vår del framhålla att erfarenheterna av den nuvarande svenska konkurrensbegränsningslagstiftningen i princip är goda. I den mån man skulle anse att lagen behöver ändras och anpassas till den aktuella samhällsutvecklingen bör prövningen av erforderliga förändringar i lagen ske förutsättningslöst och inte bindas av i förväg uppställda krav. De tankegångar som återfinns i medlemsförslaget berör ytterst intrikata spörsmål som noggrant måste penetreras utifrån samhällsekonomiska och

företagsekonomiska utgångspunkter. Detta gäller inte minst frågan om det är lämpligt att göra en koppling mellan konkurrensbegränsningslagen och de frågor som kan vara förknippade med de multinationella företagen.

Stockholm den 25 september 1974

Sveriges grossistförbund

Åke Sundquist

Iwan Ahlström

Sveriges köpmannaförbund:

Inledningsvis vill vi understryka att vi är utomordentligt positiva till det arbete som utförs inom Nordiska rådets ram. Ett stort arbete har nedlagts inom Nordiska rådet på bland annat frågan om möjligheterna att harmonisera den konsumentpolitiska lagstiftningen. Genom våra systerorganisationer i bl. a. Danmark och Norge har vi förstått att myndigheterna i de olika länderna inom Norden har ambitionen att inte komma fram till lagar som kan motverka utvecklingen av de olika ländernas näringsliv. Nordiska rådet kan ta på sig en stor del av äran här för.

Ur detaljhandels synpunkt är det väsentligt att inte lagar utformas i grannländer som leder utvecklingen mot uppbyggnader av försäljningsenheter efter land- och sjögränserna som inte skulle framkomma, om det egna landets lagar allenast påverkade konkurrenssituationen. Detta gäller givetvis också de försäljningsenheter som befinner sig i luften och på vattnet mellan de olika nordiska länderna. Vi anser det således mycket angeläget att försäljningsenheterna inom detaljhandeln konkurrerar på lika villkor oberoende av belägenhet.

Vi har tidigare i ett yttrande till Nordiska rådet lämnat synpunkter på möjligheterna till ett utvidgat samarbete mellan de nordiska länderna. Vi underströk då vår positiva syn på dessa frågor. Samtidigt framförde vi emellertid att vi inte har en alltför optimistisk syn på möjligheterna till en total synkronisering. Nordiska ämbetsmannakommitténs rapport juli 1969 tog upp en del av dessa frågor. Sedan den rapporten presenterades har Nordiska rådet kommit med flera initiativ och uppnått många goda resultat. Detta framgår även av det medlemsförslag som vi nu yttrar oss över.

Medlemsförslaget innehåller några antaganden beträffande de multinationella företagens uppträdande på marknaden. Vi vill här understryka att detaljhandeln inte har varit särskilt utsatt för de multinationella företagens verksamhet. Det finns visserligen några detaljhandelskedjor som drivs i nära kontakt med multinationella företag, men de

har inte någon större inverkan på den svenska detaljhandeln. En av anledningarna härtill är att den svenska detaljhandeln drivs med en förhållandevis stor effektivitet. Något större intresse torde därför ej finnas hos de multinationella företagen att driva detaljhandel i Sverige. För undvikande av missförstånd bör här tilläggas att vi inte har uttalat oss om och i så fall hur de multinationella företagen verkar inom grossist- och fabrikantledet.

Den svenska konkurrensbegränsningslagen är föremål för översyn, vilket även framgår av medlemsförslaget. Vi tar för givet att den utredningen synkroniserar sitt arbete med den utredning som vi hoppas kommer i gång med anledning av medlemsförslaget.

Detaljhandeln har naturligen genom åren med stor uppmärksamhet följt utvecklingen på konkurrensbegränsningsområdet. Vi kommer inte här att gå in på någon jämförelse mellan den svenska konkurrensbegränsningspolitiken och övriga länders konkurrensbegränsningspolitik. Däremot vill vi innan någon utredning har tillsatts inom Nordiska rådet, uppmärksamma den författning som finns i Amerika som benämns Robinson-Patman-akten. Vi har sedan många år tillbaka försökt få de svenska myndigheterna att undersöka möjligheterna och lämpligheten av, att införa liknande bestämmelser i Sverige. Vi har inte fått gehör för vår mening. Möjligen beror detta på att myndigheterna anser att man med den nuvarande svenska konkurrensbegränsningslagen har möjlighet att på ett tillfredsställande sätt styra utvecklingen på detta område. Denna möjlighet har emellertid inte utnyttjats och vi anser det därför vara lämpligt att behandla denna fråga särskilt. Även om Robinson-Patman-akten inte fungerar på ett helt tillfredsställande sätt i Amerika, så har akten som sådan en preventiv effekt. Ett stort företag i Amerika har därför mindre möjlighet att utnyttja sin storlek i prispressande syfte mot mindre företag. Vi anser att en förhandling om en varas pris inte skall grundas på ett företags storleksöverlägsenhet. Vi finner det motiverat att utredningen inom Nordiska rådet tar upp denna fråga som har direkt anknytning till de multinationella företagen.

Sammanfattningsvis vill vi ansluta oss till det förslag som framställts av medlemmar i Nordiska rådet att rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda behovet av och förutsättningarna för en gemensam nordisk lagstiftning om konkurrensbegränsningar.

Stockholm den 27 september 1974

Sveriges köpmannaförbund

Krister Olausson

Sveriges industriförbund:

Industriförbundet vill först framhålla att de nuvarande konkurrensbegränsningslagarna i de nordiska länderna till stor del bygger på ett ömsesidigt förtroende mellan stat och näringsliv. Samarbetet mellan de nordiska prismyndigheterna har också på grund av likheten i lagstiftningen underlättats, vilket i sin tur haft betydelse för att främja ett gemensamt nordiskt synsätt på konkurrensbegränsningar.

En enhetlig nordisk lagstiftning är i och för sig eftersträvansvärd men utgör inte någon garanti för att rättstillämpningen blir mer enhetlig än vad som nu är fallet. Det för rättsgemenskapen avgörande är att likartade bedömningsgrunder tillämpas i praxis. Det pågående samarbetet mellan myndigheterna på området är också ägnat att befästa och främja den rättsgemenskap som uppnåtts. En gemensam nordisk lagstiftning som tar sikte på att stävja missbruk på sätt som angivits i förslaget skulle vidare innebära genomgripande förändringar i nu gällande nationella lagar.

Industriförbundet motsätter sig emellertid inte utförandet av en sådan utredning som föreslås i medlemsförslaget. Förbundet förutsätter likväl att utredningen görs helt förutsättningslöst och att några på förhand uppställda mål för utredningens resultat eller för den gemensamma lagstiftningens innehåll inte uppställs. Såsom redovisats för i medlemsförslaget kommer en statlig svensk utredning på konkurrenslagstiftningens område att tillsättas inom en nära framtid. Industriförbundet förutsätter därför, att medlemsförslaget utredningsönskemål för Sveriges vidkommande kan tillgodoses inom ramen för den kommande svenska utredningens arbete.

Stockholm den 30 september 1974

Sveriges industriförbund

Tomas Hagdahl

Carl Glimstedt

Landsorganisationen i Sverige hänvisar i skrivelse den 10 september 1974 till yttrande avgivet genom Nordens fackliga samorganisation av den 7 oktober 1974 (se ovan).

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Förslaget berör ej föreningens verksamhetsområde, varför föreningen avstår från att yttra sig.

Stockholm den 23 september 1974

Svenska arbetsgivareföreningen

Karl-Olof Faxén

Kooperativa förbundet:

Förslaget innebär att en utredning om en gemensam nordisk konkurrensbegränsning bör företas för att staterna skall ges effektiva instrument att stävja missbruk genom att ges möjlighet att förbjuda konkurrensbegränsande avtal, att förhindra fusioner som leder till monopol och att upphäva existerande monopol.

I Sverige har en översyn av konkurrensbegränsningslagen aviserats av handelsministern och direktiv för en sådan utredning är under utarbetande. KF anser denna översyn angelägen. Så stor homogenitet som möjligt mellan lagstiftningen i olika länder med därav följande överskådlighet och förutsebarhet är emellertid också ett väsentligt konsumentintresse.

Under förutsättning att den inom Sverige aviserade översynen av konkurrensbegränsningslagen och föreliggande förslag kan harmoniseras får KF tillstyrka förslaget.

Stockholm den 23 september 1974

Kooperativa förbundet

John Sallborg

Nils Thedin

Medlemsförslag

om åtgärder för att stimulera ungdomsresor inom Norden (NORD-TURIST-biljett)

(Väckt av Tønnes Madsson Andenæs, Ilkka-Christian Björklund, Eric Carlsson, Chr. Christensen, Bjarne Mørk Eidem, Mauno Forsman, Gylfi P. Gíslason, Sven Hammarberg, Jørgen Peder Hansen, Niels Helveg Petersen, Demmus Hentze, Ingolf Knudsen, Astrid Kristensson, Bror Lillqvist, Essen Lindahl, Seppo Westertlund, Folke Woivalin, Paavo Väyrynen och J. Fr. Øregaard)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Scandinavian Airlines System (SAS):

I forslaget tales det kun om "rutetrafikk til lands og til sjöss". Vi bemerker at man har utelatt flytrafik.

Årsaken kan muligens være at forslagsstilleren har innsett det vanskelige i å inkludere et så hurtiggående transportmiddel i denne type av billetter som skal ha gyldighetstiden som eneste begrensning.

Prisen for internordisk trafikk kan ikke fastsettes av SAS alene, og vi bedømmer det som en umulighet å oppnå enighet innenfor IATA for et slikt forslag. Man vil møte sterk motstand fra mange selskaper som vil betrakte forslaget som diskriminerende mot såvel andre grupper av reisende som mot prisstrukturen mellom andre land enn de nordiske.

I denne forbindelse bør det nevnes at en eventuell utvidelse av forslaget til å gjelde hele Europa — og dermed minske den geografiske diskriminering — vil uten tvil møte et enda sterkere motstand. Dette p. g. a. at de vanskeligheter av praktisk — f.eks. avregningsmessig — og økonomisk natur som man ville ha med et slikt system innenfor Norden skulle forsterkes ytterligere dersom det utvides til å omfatte et større geografisk område.

Flyenes store hastighet muliggjør et meget stort antall reiser innenfor en relativ kort gyldighetstid. Slike reiser skulle også kunne variere i høy grad når det gjelder total reiselengde.

Med disse forutsetninger ville det være en nær sagt umulig oppgave å komme fram til et, for flere selskaper, akseptabelt prisnivå.

Avslutningsvis vil vi ikke unnlate å nevne at den eksisterende flyprisstruktur omfatter mange forskjellige rabatter — og ikke minst gjelder dette reiser for ungdom. For Deres orientering vedlegger vi en oversikt som viser de gjeldende ungdomsrabatter (*se Bihang*).

I den nåværende besværlige økonomiske situasjon, fremkalt av økede drivstoffpriser, avgifter og andre inflasjonsdrivende faktorer, finner vi det ikke forsvarlig å introdusere ytterligere rabatter.

Bromma, 18. november 1974

K. A. Kristiansen

Executive Vice President — Marketing

BIHANG

<i>Rabatter</i>		
		<i>Innenfor Europa</i>
Ungdomsrabatt	25 %	12—21 år. 22—25 år om elev for helt skoleår. Fra Finland: 12—22 år. 23—25 år om elev for helt skoleår. Ovenstående må dokumenteres. Plass kan reserveres.
		<i>Innenfor Skandinavia</i>
Ungdomsrabatt	50 %	"Stand-By". 12—21 år. 22—25 år om elev for helt skoleår. Ovenstående må dokumenteres.
		<i>Grønland/Danmark</i>
Skolebarnrabatt	50 %	T. o. m. 16 år. Minst 15 barn i grupp. 50 % rabatt på ordinær tur/retur pris. (Under 12 år derfor 75 % rabatt.) Felles ut- og hjemreise. Max. gyldighet 3 mndr. Ingen stop-over i Reykjavik.
Utdannelserabatt	25 %	8 t. o. m. 25 år. 25 % på ordinær enkel eller tur/retur pris. (8—11 år derfor 62.5 % rabatt. 12—25 år: 25 %). Ingen stop-over i Reykjavik.
		<i>Färöene/Danmark</i>
Studentrabatt	25 %	Dokumentert studerende ved universitet, læreanstalter og kurser godkjent av myndighetene. Ingen stop-over.
		<i>Innenfor Danmark</i>
Ungdomsrabatt	Enhetspris* Kr. 85.—	Legitimert 12—25 år samt vernepliktige. Plass kan ikke reserveres. * Prisen gjelder enkeltur.
		<i>Innenfor Norge</i>
Studentrabatt	25 %	Plass kan reserveres.
	50 %	Plass kan <i>ikke</i> reserveres. Alder over 12 år. Skole/studie minst 3 mndr. Dokumenterte ulønnede student/elever med "Rabattkort" à Kr

10.— gjeldende for den aktuelle studie/skoleperiode, maks. 12 mndr.

Innenfor Sverige

Ungdomsrabatt 50 % 12—25 år. Plass kan ikke reserveres.
Må ha rabattkort: KR 10.—.

Landsforeningen Danmarks Bilruter, Linja-autoliitto r.y., Norges rutebilerforbund och Svenska busstrafikförbundet:

— — — Efter förberedande samråd i ärendet vid nordiskt busstrafikmöte i Helsingfors 3—4 oktober 1974 har styrelserna för Landsforeningen Danmarks Bilruter, Linja-autoliitto r.y., Norges rutebilerforbund och Svenska busstrafikförbundet ("Organisationerna") enat sig om följande gemensamma yttrande.

Organisationerna delar förslagets grundläggande uppfattning om värdet av att ungdomar genom resor skaffar sig ökade kunskaper om förhållandena i sina nordiska grannländer. Förslag till åtgärder för att stimulera sådana resor bör därför bedömas i positiv anda. När organisationerna i det följande pekar på vissa svårigheter vid införande av ett tidsbegränsat universalkort skall detta alltså inte uppfattas som ett principiellt avvisande av varje form av stimulerande åtgärder.

Organisationerna måste dock konstatera att linjetrafik på järnväg, på landsväg och till sjöss i vart och ett av de fyra länder, som organisationerna verkar i, utövas av flera hundra gentemot varandra självständiga företag. Genom allmän trafikpolitiskt betingad lagstiftning samt — i framför allt Norge och Sverige — genom särskilda ekonomiska samhällsinsatser har trafikföretagen att uppfylla vissa förpliktelser i fråga om trafikens standard och omfattning. Dessa förpliktelser är inte förenliga med sådana engagemang från trafikföretagens sida, som saknar kommersiell grund eller som i övrigt inte är naturligt förbunden med utövningen av företagets verksamhet. Trafikföretagen måste alltså pröva frågan om särskilda rabatt- och biljettordningar utifrån deras rent företagsekonomiska effekter. I annat fall skulle företagen försämrade de ekonomiska förutsättningarna för sin övriga verksamhet och nöd-belasta andra kategorier resenärer med ökade reskostnader.

Skall den föreslagna NORDTURIST-biljetten införas måste alltså trafikföretagen erhålla ekonomisk gottgörelse. Detta förutsätter i sin tur ett administrativt system för medlens fördelning till de olika berörda trafikutövarna. Denna sak kompliceras av att trafikföretagen — speciellt i Sverige — tillämpar sinsemellan olika taxor och biljettsystem. NORDTURIST-biljetten måste grundas på principen att varje trafikföretag erhåller en ersättning, som motsvarar den intäkt, som skulle ha erhållits om resenären själv betalat resan enligt den för trafiken gällande taxan.

Ett sådant system torde bli tungrott och dyrbart. Därest staterna ändå skulle finna skäl att genomföra förslaget måste på nationell basis tillskapas särskilda administrationsorgan, som med särskild budget får mandat att både ansvara för biljettförsäljningens ordnande (t. ex. genom avtal med resebyråföretag) och för avtal med trafikföretagen om villkoren för att dessa skall acceptera NORDTURIST-biljetten som giltigt färdbevis. Organisationerna skulle givetvis vara beredda att i sistnämnda hänseende lämna administrationsorganet biträde i syfte att så långt möjligt förenkla avtalsuppgörelserna och den löpande ersättningsbetalningen.

Skulle Nordiska rådet bifalla medlemsförslaget och alltså uppdra åt Nordiska ministerrådet att vidare undersöka frågan om NORDTURIST-biljett är organisationerna beredda att lämna sitt biträde i en sådan undersökning.

Vejde, Helsingfors, Oslo och Stockholm i november/december 1974

Landsforeningen Danmarks
bilruiter

Linja-autoliitto r.y.

Kurt Jensen

Hannu Mäkipeska

Norges rutebileierforbund

Svenska busstrafikförbundet

Hans Jakob Eide

Ake Ljungberg

Föreningarna Nordens Förbund:

Det initiativ för att stimulera ungdomsresor i Norden som resulterat i det aktuella medlemsförslaget togs ursprungligen av den norska föreningen Nordens ungdomsrepresentantskap vilket under sitt löpande samarbete med övriga ungdomsrepresentantskap i de nordiska länderna under en lång följd av år fått erfarenheter av reskostnadernas avgörande betydelse för ungdomsutbytet i Norden. Representantskapen som har en mycket omfattande kurs- och konferensverksamhet har sedan länge kunnat konstatera, vilken stimulerande effekt subventionering av reskostnaderna har för möjligheterna att sammanföra nordisk ungdom till diskussion i olika samhällsfrågor. På samma sätt måste man förvänta, att det rabattsystem, i form av en s. k. NORDTURIST-biljett som skisseras i medlemsförslaget på ett påtagligt sätt skall kunna leda till ett ökat antal ungdomsresor i Norden överhuvudtaget. Med hänsyn till att dagens ungdom jämfört med tidigare har en förhållandevis lång studieperiod och därmed tämligen sent får egna inkomster, är det av betydelse att man vidtar åtgärder för att underlätta dennas resor till andra länder. Den framgång som det s. k. Inter-rail-kortet fått visar klart på det föreliggande behovet. Med hänsyn till detta rabattsystems

framgång är det av största betydelse att en utbyggnad av systemet till att också omfatta Norden sker. I annat fall kan Inter-rail-kortet komma att leda reseströmmarna bort från Norden.

Förbundet finner det värdefullt att förslagsställarna syftar till att göra ett eventuellt rabattsystem för Norden giltigt även för andra kommunikationsmedel än tåg samt att systemet också skulle omfatta resor i hemlandet. På samma sätt är det av stor betydelse att man som föreslås genom ifrågavarande system också skall kunna få med Island, Åland och Färöarna. Till följd av de stora avstånden mellan Norden och Island och Färöarna har reskostnaderna länge varit en starkt hämmande faktor i utbytet, inte minst vad gäller ungdomskontakter.

Förbundet vill emellertid fästa uppmärksamheten vid att det ursprungliga norska förslaget om ett rabattsystem för ungdom också avsåg flygresor. Detta förslag stöddes för övrigt av Föreningarna Nordens Förbunds årsmöte som hölls i Karlskrona i oktober 1974. Bl. a. med hänsyn till att Islands möjligheter att bli delaktigt av ett rabattsystem helt är avhängigt av om flygresor tas med i ett sådant, är det angeläget, att även detta färdmedel kommer att diskuteras under utredningsarbetet. Samtidigt vill förbundet, närmast med hänvisning till de speciella problem som kan finnas beträffande flygresor, betona, att det i medlemsförslaget framförda önskemålet om utredning av ett rabattsystem för andra färdmedel än flyg under alla förhållanden bör realiseras.

Under hänvisning till ovanstående vill Föreningarna Nordens Förbund tillstyrka det aktuella medlemsförslaget.

Stockholm den 16 december 1974

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Ake Landqvist
Sekreterare

D a n m a r k

Handelsministeriet:

I denne anledning skal handelsministeriet på grundlag af udtalelser fra og drøftelser med de øvrige ressortministerier og myndigheder udtale følgende:

Det såkaldte Inter Rail kort giver indehaveren mulighed for inden for 1 måned frit at rejse med tog i 20 lande i Europa + Marokko og vil i 1975 koste 685 danske kroner. Et månedskort gældende til rejser på samtlige DSB-strækninger her i landet koster 640 kr., en pris, der i øvrigt indebærer en ganske betydelig prisnedsættelse. Et specielt ung-

domskort omfattende Norden, herunder rejser i hjemlandet, vil således næppe kunne blive billigere end Inter Rail kortet, der selvsagt kan anvendes også udelukkende til rejser i Norden.

Med hensyn til flyrejser skal priserne godkendes af IATA. Efter det foreliggende må det betragtes som umuligt at opnå enighed inden for IATA om en særlig internordisk ungdomsflyrabat. I øvrigt findes en række konkrete ungdomsrabatter, således som også anført af SAS i en skrivelse af 18. november 1974 til Nordisk Råds præsidiasekretariat.

Hvad angår rejser til søs gennemføres rutetrafikken inden for Danmark og til og fra Danmark af en række forskellige private og statslige virksomheder. Etablering af særlige internordiske ungdomsrabatter — ud over de eventuelt allerede foreliggende — ville næppe være praktisk gennemførligt.

Hvad særlig angår rejser til Grønland drives den interne grønlandske trafik med skib og fly med betydelige statstilskud, og yderligere tilskud hertil er i den nuværende økonomiske situation ikke mulig. Med hensyn til flytrafikken til og fra Grønland vil der hverken økonomisk eller kapacitetsmæssigt for tiden være grundlag for at udvide denne trafik og specielt give den nordiske ungdom anledning til at rejse billigt.

Under henvisning til ovenstående skal handelsministeriet på samtlige ministeriers vegne udtale, at man ikke mener, at der er grundlag for at foretage en nærmere undersøgelse af mulighederne for at indføre en særlig Nordtursturist-billet til jernbanerejser, og at der for så vidt angår rejser på anden måde næppe heller er grundlag for at undersøge mulighederne for at indføre yderligere rabatter specielt til fordel for den nordiske ungdom.

København, den 29. november 1974

P. m. v.

M. Christiansen
Afd.chef

Kg. Arnskov

Danmarks Rederiforening:

— — — udtale, at vi ser med velvilje på forslaget og, såfremt det vedtages, er interesseret i at blive inddraget i dets praktiske gennemførelse.

København, den 30. september 1974

Danmarks Rederiforening

P. d. v.

Jørgen Holck

Danmarks Turistråd:

— — — skal man meddele, at Danmarks Turistråd ser med stor velvilje på og er meget interesseret i, at der skabes bedst mulige forhold for, at den nordiske ungdom kan rejse på rimelige vilkår inden for Norden.

København, den 17. september 1974

Sven Acker

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF):

Dansk Ungdoms Fællesråd har med tilfredshed iagttaget de støtteforanstaltninger, som gennem de seneste år er gennemført for det nordiske ungdomssamarbejde. Helt specielt skal vi naturligvis fremhæve den nordiske ungdomsbevilling, som under sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde yder en værdifuld økonomisk støtte til samarbejdet inden for de nationale ungdomsorganisationer i de nordiske lande.

Det er ligeledes med stor tilfredshed at Dansk Ungdoms Fællesråd konstaterer, at man inden for Nordisk Råd på baggrund af ovennævnte medlemsforslag også arbejder med støttemuligheder for at billiggøre ungdommens rejsemuligheder inden for de nordiske lande.

Dansk Ungdoms Fællesråd vil derfor kraftigt støtte forslaget om, at der på nordisk plan indføres en universalbillet for ungdomsrejser inden for Norden (NORDTURIST-billet).

Vore erfaringer med benyttelsen af den tilsvarende europæiske ordning (Interrail) har været meget positive, og vi finder, at en tilsvarende ordning på nordisk plan vil medvirke til at udbygge kommunikationen mellem ungdommen i de enkelte nordiske lande.

Samtidig vil vi meget gerne foreslå, at en NORDTURIST-billet ikke aldersbegrænses til 21 år, men at der fastsættes en øvre aldersgrænse på 25 år. Det er vor opfattelse, at aldersgrænsen 21 år ikke står i et rimeligt forhold til længden af uddannelsestiden, både hvad angår de teoretiske og mere praktisk betonedede uddannelser.

For ikke at udelukke yderområderne fra at udnytte denne NORDTURIST-billet, vil vi i tillæg hertil foreslå, at man ved indførelsen af denne rejseordning, via forhandlinger med de nordiske luftfartsselskaber, opnår, at ihændehavere af denne NORDTURIST-billet kan opnå 50 % rabat ved flyrejser inden for de nordiske lande.

Disse bemærkninger og forslag fremsendes til velvillig behandling hos Nordisk Råd.

København, den 30. oktober 1974

Dansk Ungdoms Fællesråd

Jens Clausager

Generalsekretær

F i n l a n d**Undervisningsministeriet:**

— — — har undervisningsministeriet ombett statens ungdomsråd att inkomma med utlåtande i ärendet.

Ministeriets ståndpunkt till medlemsförslaget framgår av bifogade utlåtande av ministeriets idrotts- och ungdomsavdelning som är även statens ungdomsråds ståndpunkt i ärendet (*se nedan*).

Helsingfors den 27 december 1974

Jaakko Numminen

Kanslichef

Aira Kalela

Kultursekreterare

Undervisningsministeriet, idrotts- och ungdomsavdelningen¹:

Idrotts- och ungdomsavdelningen noterar med tillfredsställelse att det på förslag av medlemmar i Nordiska rådet utarbetats ett konkret utkast till åtgärder för att stimulera ungdomsresor i Norden på ekonomiskt förmånliga villkor. Avdelningen anser också att förslagsställarnas motiveringar även allmänt sett är värda allvarlig uppmärksamhet.

Enligt ungdoms- och idrottsavdelningarnas åsikt bör en sådan här semesterbiljett, som är i kraft ungefär en månad, såvitt möjligt utsträckas att utom resor per järnväg gälla också t. ex. resor på postbussturerna samt för flyg- och båtresor. Speciell uppmärksamhet borde i det här sammanhanget fästas vid att de områden som saknar järnväg och ungdomen i dessa områden görs jämställda såväl som mottagande som sändande enheter. Idrotts- och ungdomsavdelningen anser att rätten att använda Nordtursturist-biljetten borde utsträckas till alla åldersgrupper som berörs av vår ungdomspolitik, dvs. till 24-åringar och yngre. Dessutom borde man utreda vilka möjligheter det finns att slopa det mekaniska ungdomskriteriet och i stället gå in för en definition som överensstämmer med det verkliga innehållet i begreppet ungdom. Det vore då möjligt att beakta bl. a. eventuella studier och den omständigheten att vederbörande helt nyss placerat sig i arbetslivet. Det är också skäl att fästa uppmärksamhet vid det oändamålsenliga med åldersbegränsning speciellt då det gäller gruppresor för ungdom. Begränsningen kan då leda till misslyckade avgöranden speciellt ifråga om val av reseledare. Dessutom borde deltagare i internationella ungdomssammankomster ha jämgoda möjligheter att delta. Speciellt i det här sammanhanget framträder nackdelarna med åldersgränser i synnerhet om gränsen dras så lågt som vid 21 år.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Det är här skäl att också fästa uppmärksamhet vid de ideella aspekterna i anknytning till Nordturst-biljetten: det vore önskvärt att ungdomen på myndigheternas försorg skulle få sakligt, vägledande samhälleligt informationsmaterial. Samtidigt bör man utreda hur nätet av ungdomshotell och -härbergen i de nordiska länderna tillfredsställande kunde tjäna de unga turisterna och hur nätet kunde byggas ut.

Idrotts- och ungdomsavdelningen anser vidare att den föreslagna formen för ungdomsservice effektiviserad borde utsträckas också till ungdomen i kalottområdet för att stimulera samarbetet där. Likaså borde man utreda hur kontakterna mellan ungdomsorganisationerna i Norden kunde främjas på bi- eller multilateral bas med hjälp av de här åtgärderna.

Ovanstående utlåtande överensstämmer med det utlåtande som statens ungdomsråd avgett i frågan.

Helsingfors den 12 december 1974

Taisto Kärkkäinen

Avdelningschefens ställföreträdande, byråchef

Ulla Helsingius

Föredragande

Skolstyrelsen:

Skolstyrelsen anser det vara önskvärt, att skolungdomen skulle ha möjlighet att använda en del av sin lediga tid till att vidga sin erfarenhetssfär genom utflykter och resor. I första hand bör man betona vikten av att känna sitt eget land, men det är också önskvärt att man bekantar sig med grannländerna.

Då man i det i hänvisningen nämnda brevet i ett medlemsförslag till Nordiska rådet strävar till att förbättra ungdomens möjligheter att resa både i hemlandet och i de nordiska länderna, anser skolstyrelsen förslaget värt understöd och hoppas att det leder till positivt resultat, trots att resorna till vissa ömråden i Norden (Färöarna, Island, Grönland, Spetsbergen) är långa och det därför kan stöta på svårigheter att innefatta dem i det planerade NORDTURIST-systemet.

Helsingfors den 7 oktober 1974

Erkki Aho

Generaldirektör

Olli Sampola

Avdelningschef

Centralen för turistfrämjande:

Införandet av en tidsbegränsad universalbiljett inom all ruttrafik såväl till lands som till sjöss vore ägnad att utveckla ungdomens rese-möjligheter inom Norden.

Centralen för turistfrämjande understöder det framlagda förslaget.

Helsingfors den 17 december 1974

Bengt Philström

Direktör

Kari Jokilehto

Marknadsföringschef

Järnvägsstyrelsen¹:

Vid värdering av förslaget om inrättande av NORDTURIST-biljett bör den betraktas i samband med det i förslaget nämnda INTER-RAIL-kortet. Detta kort, som i år kostat 360 mark ger sin ägare möjlighet att i en månads tid fritt resa i 20 europeiska länder jämte Marocko. I hemlandet har kortet berättigat till 50 procents rabatt. Kortet har sålunda även kunnat användas i nordisk trafik. Kortet kom till användning för första gången år 1972 och såldes då i Norden i 37 556 exemplar och efterfrågan har härefter kraftigt ökat.

Ett ungdomskort — i stil med INTER-RAIL-kortet — som enbart berättigar till resor i Norden kan enligt VR:s åsikt inte bli märkbart billigare på grund av de långa avstånden. Ifall att kortet därtill borde formuleras så, att det utan tilläggsavgift berättigade till resor i hemlandet, kan priset t. o. m. bli högre än för INTER-RAIL-kortet. VR har ej möjlighet att bedöma priset i de fall att Island, Föröarna, Åland och Grönland jämte andra gruppfortskaffningsmedel tas med i systemet.

Såsom även i förslaget konstateras, kan en finsk ungdom köpa INTER-RAIL-kortet och utnyttja det under en månads tid för resor på järnväg i grannländerna, Sverige, Norge och Danmark. I praktiken kan sålunda det i förslaget åsyftade kortet redan anses ha realiserats.

Järnvägsstyrelsen anser att i nuvarande läge ett speciellt nordiskt ungdomskort ej är behövt och kan sålunda ej understöda förslaget.

Helsingfors den 13 november 1974

Paul Paavela

Generaldirektören

Panu Haapala

Direktören för ekonomiavdelningen

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finnair:

Fastän det i medlemsförslaget står, att Nordturst-biljetten skulle innebära den obegränsade möjligheten att resa på de nordiska ländernas järnvägar skulle utökas till att omfatta all linjetrafik till lands och till sjöss, tror vi, att det också varit meningen att beakta flygtrafiken, trots att den inte särskilt omnämns i medlemsförslaget.

Inom flygtrafiken existerar det för ungdomar och studerande specialpriser, som är 25 % lägre än normalpriserna. Dessutom finns det ett specialpris för grupper på minst 15 skolelever under 18 år och detta gäller i hela Europa och tur- och returpriset utgör 55 % av normalpriset.

Finnair understöder för sin del att Nordturst-biljetten tas i bruk. Enligt vår åsikt är flygandelen i samband med Nordturst-biljetten rentav oundgänglig i synnerhet på längre resor såsom till Grönland, Island och Färöarna. Dock anser vi, att ovannämnda redan existerande ungdomspriser, såvida de kan tillämpas, borde kunna utnyttjas som sådana som delar av Nordturst-biljetten eller i samband med den.

Helsingfors den 13 december 1974

Finnair oy

Risto Ojanen

Marknadsföringsdirektör

Veikko Vartio

Marknadsföringschef

Ålands landskapsstyrelse:

Ålands landskapsstyrelse ställer sig positiv till medlemsförslaget om åtgärder för att stimulera ungdomsresor inom Norden (NORDTURIST-biljett).

Beträffande lösningar av de praktiska problem som införandet av ett dylikt system med universalbiljetter medför för Ålands vidkommande, kan Ålands landskapsstyrelse i detta skede inte uttala sig om, utan ber att få återkomma då alternativa förslag föreligger.

Mariehamn den 9 december 1974

Sven Karlsson

Vicelanråd

Jan-Erik Enestam

Chef för byrån för turistärenden

Finlands redareförening:

I anledning härav får vi meddela, att vi ej har anledning att motsätta oss förslaget om en undersökning av möjligheterna att ta i bruk en

tidsbegränsad universalbiljett för ungdomsresor i Norden. Vi föreslår, att undersökningen utförs i nära samarbete med bl. a. de rederier som idkar passagerartrafik mellan nordiska hamnar, då det förefaller naturligt att vissa begränsningar för biljettens nyttjande t. ex. beträffande rutter, säsongval etc. måste göras.

Helsingfors den 30 oktober 1974

Finlands redareförening r. f.

H. Hallberg

P. Forsskåhl

Finlands studentkårers förbund¹:

Ungdomens möjligheter att resa har ökat på senare tid. Vårt lands ungdoms internationella medvetenhet och erfarenhet har ökat genom den kännedom om andra länder som de unga fått genom resor och genom de vänskapsband som knutits. De relativt dyra resekostnaderna i Norden har utgjort ett hinder för umgänget mellan ungdomen i Norden och befrämjandet av turismen.

Finlands studentkårers förbund anser förslaget om ett system med universalkort för internordiska ungdomsresor vara ytterst positivt. Ibrukttagandet av ett sådant system skulle vara ett betydande framsteg då det gäller att utveckla den nordiska ungdomens rese-möjligheter och skulle befrämja samarbetet mellan de nordiska länderna.

För att universalbiljettsystemet för den nordiska ungdomen så effektivt som möjligt skall befrämja ungdomens och de studerandes möjligheter att resa bör systemet enligt FSF:s åsikt fylla följande fordringar:

- biljettsystemet borde förutom järnvägstrafiken också omfatta övrig linjetrafik till lands och till havs
- biljettsystemet borde förutom resor i de övriga nordiska länderna också omfatta resor i hemlandet
- för att biljettsystemet skall betjäna så stora grupper av ungdomar och studerande som möjligt, borde de principer som allmänt tillämpas, då biljetter för ungdomar och studerande beviljas, tillämpas då åldersgränsen för rätten att använda biljetten fastställs.

Helsingfors den 18 december 1974

Finlands studentkårers förbund

Jorma Ollila

Ordförande

Jyrki Oranen

Generalsekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Lina-autoliitto r.y. (Bussförbundet):

Busstrafiken kan inte kollektivt deltaga i ett system av nämnda art, d. v. s. så att en för viss tidsperiod inköpt Nordturist-biljett utan andra åtgärder skulle gälla i bussarna. Däremot kan systemet mycket väl realiseras på så sätt, att innehavare av Nordturist-biljett på busstationen får en kreditbiljett, som berättigar till den önskade resan och som han överlämnar till busspersonalen såsom betalning för resan. Busspersonalen å sin sida kontrollerar att det faktiskt är fråga om en till innehavare av Nordturist-biljett överlämnad kreditbiljett (på sistnämnda antecknas Nordturist-biljettens nummer).

På basis av de i bussarna överlämnade kreditbiljetterna fakturerar busstrafiken det organ som upprätthåller systemet. På grund av Finlands centraliserade busstations- och biljettsystem är detta möjligt på så sätt, att såsom fakturerare fungerar endast ett organ, det riksomfattande busstationsbolaget Oy Matkahuolto Ab, som insamlar och redovisar biljetter vilka runt om i landet överlämnats såsom betalning för en bussresa. Systemet har i denna form tillämpats redan i tiotals år med avseende å kreditbiljetter för staten (bl. a. de värnpliktigas fria permissionsresor).

Oy Matkahuolto Ab har sammanlagt 65 busstationer runt om i landet. Till detta bussbiljettsystem är även resebyråerna anslutna, såväl i hemlandet som i de övriga nordiska länderna.

Linja-autoliitto är villigt att underhandla om även andra tekniska möjligheter, dock så att för varje resa vederbörlig ersättning erlägges. Att den nordiska ungdomsturismen ökas och underlättas anser förbundet vara en i varje avseende välkommen åtgärd. Frågan har preliminärt diskuterats även inom de nordiska bussförbundens samarbetsorgan (*se ovan*), som senast sammanträdde i Helsingfors den 3 och 4 innevarande månad (följande möte äger rum i slutet av februari nästa år).

Helsingfors den 16 oktober 1974

Linja-autoliitto r. y.

Hannu Mäkipeska

Esko Penttilä

Ålands redarförening r.y.:

— — — får vi meddela, att Ålands redarförenings styrelse tillstyrker genomförandet av det föreslagna ungdomsresebiljettsystemet.

Mariehamn den 30 oktober 1974

Ålands redarförening r. f.

(*Oläsl. namn*)

N o r g e**Samferdselsdepartementet:**

Samferdselsdepartementet har innhentet vedlagte uttalelser til ovennevnte medlemsforslag fra Norges statsbaner, Luftfartsdirektoratet og Landslaget for norske ungdomsherberger. Luftfartsdirektoratet har motatt uttalelser fra Braathens SAFE A/S, SAS og Widerøes flyveselskap A/S (*se nedan*).

Samferdselsdepartementet vil for sin del få avgi uttalelse i begynnelsen av 1975.

Oslo, 23. desember 1974

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Samferdselsdepartementet viser til sitt brev av 23. desember 1974, og kan meddele at en har tatt opp spørsmålet om å få hevet såvel nedre som øvre aldersgrense med 2—3 år for Inter Rail-billetter uansett anvendelsesområde.

Oslo, 27. januar 1975

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Luftfartsdirektoratet:

Saken har vært forelagt Braathens SAFE A/S, SAS og Widerøe's Flyveselskap A/S. Alle de tre flyselskapene går sterkt imot forslaget hva gjelder flytransport, jfr. vedlagte kopi av brev datert henholdsvis 11. november, 18. november samt 21. oktober 1974 (*se nedan*).

I tilknytning til det som er anført fra selskapenes side vil direktoratet for sin del fremheve følgende momenter som antas bør tillegges spesiell vekt:

1. De meget snevre kapasitetsgrenser som gjør seg gjeldende innen lufttransporten.

2. Prisfastsettingens avhengighet av internasjonale forhold (herunder samarbeidet innen IATA om priser og befordringsvilkår).

3. Behovet som må antas å eksistere ut over det som alt er dekket, dels av andre transportmidler, dels ved de rabattordningene som foreligger i dag med fly (25 % for reservert plass, 50 % for "stand-by"-billett, begge for ungdom 12—21 år uansett beskjefligelse og dessuten for skoleelever og studenter 22—25 år. "Stand-by"-rabatten gjelder dog kun innen Skandinavia).

Ut fra dette og med henvisning til selskapenes negative innstilling synes det ikke å være grunnlag for å la den påtenkte ordning omfatte reiser med fly. Av forslaget som er fremsatt fremgår for øvrig at dette heller ikke har vært tilsiktet.

Oslo, 29. november 1974

Etter fullmakt

Sverre Holsten

M. Ulvatne

Norges statsbaner:

Forslaget om et nordisk ungdomskort må av NSB ses i sammenheng med det av forslagsstillerens nevnte Inter-Rail-kortet. Dette kortet, som i 1975 vil koste 620 norske kroner, gir innehaveren mulighet til en måned fritt å reise med tog i 20 land i Europa og i Marokko, samt i hjemlandet med 50 % rabatt. Kortet kan anvendes for reiser også i de nordiske land.

Nærmere opplysninger gis i vedlagte brosjyre. Kortet ble innført i 1972 som et ledd i feiringen av den Internationale Jernbaneunions (UIC) 50 års jubileum, og ble da solgt i 87 244 eksemplarer, hvorav 37 556 eksemplarer (43 %) i de fire nordiske land. Etterspørselen har vokst sterkt.

Et ungdomskort for reiser utelukkende i Norden etter samme utforming som Inter-Rail-kortet kan etter NSB's overslagsberegninger under hensyn til de lange reiseavstandene ikke bli vesentlig billigere enn Inter-Rail-kortet.

En konsentrert reise innen Norden kan nemlig beregnes å omfatte nesten like stor reiselengde pr. person som de reiser som i dag gjøres på Inter-Rail-kortet. Dersom kortet utover dette skal utformes til å gjelde uten ekstrabetaling for reise også i eget land, må prisen bli høyere. NSB har ikke mulighet til å bedømme prisens størrelse, dersom også Island, Færøyene, Åland, Grønland og Svalbard samt andre kollektive transportmidler til lands og til sjøs skal inngå i systemet.

Det er intet til hinder for at man nytter Inter-Rail-kortet til reiser utelukkende i de nordiske granneland. En nordmann kan altså i 1975 reise en hel måned, så mye han ønsker, i 2. klasse tog for 620 kroner i Danmark, Finland og Sverige.

Oslo, 7. november 1974

Edvard Heiberg

Olav Foss

Landslaget for reiselivet i Norge:

Vi viser til ovennevnte forslag og til de uttalelser som bl. a. foreligger fra Norges statsbaner og Norges rutebileierforbund i sakens anledning.

I prinsippet vil Landslaget for reiselivet i Norge gi sin tilslutning til et tiltak som tar sikte på å gi nordisk ungdom bedre muligheter til å reise i eget og øvrige nordiske land. Vi vil imidlertid gjerne i den anledning understreke at den tidsperiode i året da ungdom generelt har best anledning til å reise, sommermånedene juni—juli—augusti, i Norge allerede er sterkt belastet med høysesongtrafikk. Det vil derfor bli en ytterligere belastning for mange trafikkselskapers vedkommende og uten tvil for innkvarteringssektoren om det blir gitt et generelt rimelig tilbud til nordisk ungdom i denne tidsperiode av året.

Skulle det derfor bli aktuelt å arbeide videre med dette spørsmål, bør det i de praktiske ordninger som vil måtte utarbeides, bli tatt hensyn til dette moment, i alle fall for Norges vedkommende. Landslaget for reiselivet i Norge har i mange år med vekslende hell arbeidet for en jevnere trafikkfordeling over året, og vi vil tro at problematikken til dels er den samme i de øvrige nordiske land. Ordninger som tar sikte på å fremme ungdommens lyst til å reise utenom høysesongen, bør derfor tilpasses i en eventuell praktisk utforming av dette forslag.

Når det gjelder problematikken om en praktisk avvikling av en ordning som dette, viser vi spesielt til det som er anført i fellesuttalelsen fra de 4 nordiske busstrafikkselskaper. Skal samordningen i tillegg omfatte båt- og fergeruter, vil dette selvfølgelig komplisere ordningen ytterligere.

Oslo, 29. november 1974

Landslaget for reiselivet i Norge

Just Muus-Falck

Adm.dir.

Kåre Ystanes

Den norske reisebyråforening har i skrivelse den 1 oktober 1974 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Braathen SAFE:

Som bekjent kan man ikke sammenligne flyselskapenes muligheter til å akseptere rabattordninger med de muligheter andre transportselskaper har. som f. eks. kan akseptere ståpassasjerer, og som dessuten er mere elastiske enn flyselskapene når det gjelder å medta et større antall passasjerer enn seteantallet tilsier.

Blant annet av den grunn er det umulig for et selskap som vårt å gå inn for en "Inter-Rail"-lignende ordning. Dessuten er de høye avgiftene som fra Statens side er pålagt luftfartsselskapene en hindring for en mer liberal prispolitikk, og man kan under de forøvrig ytterst vanskelige økonomiske kår luftfarten arbeider under ikke gå inn for en så radikal inngripen som en eventuell "Inter-Rail" ordning ville være. Spesielt ville en slik ordning ramme de fullt betalende passasjerer, hvis billettpriser måtte økes ytterligere dersom man ikke skulle risikere å ødelegge den økonomiske bakgrunn.

Summa summarum er derfor at vi nå som tidligere ikke kan gå inn for spesialbestemmelser for ungdom under 21 år.

Oslo, 11. november 1974

— — — Vi synes at tiltaket med rimelige reiser for ungdom er glimrende når reisingen kan foretas med kommunikasjonsmidler som har stor kapasitet eller ikke er avhengig av bestemt antall seteplasser, som f. eks. jernbane og båt.

Imidlertid, med de flytyper vi i dag disponerer, og med den statlige avgiftspolitik som den sivile luftfart er underlagt, er det ikke mulig å innføre noen utvidet form for ungdomsrabatt.

Til orientering kan nevnes at vi i dag allerede har student- og skoleungdomsrabatt med 50 % uten fast plass og 25 % med fast plass.

Oslo, 20. november 1974

H. Harestad
Salgssjef

Widerøe's flyveselskap A/S

Som bekjent har flyselskapene en helt annen kapasitetsbegrensning med hensyn til å akseptere passasjerer enn f. eks. hurtigrute, tog eller bussrute. Man kan for de sistnevnte overflatekommunikasjoner i visse tilfeller tilby reise som ikke betinger et eget sete for å foreta reisen. Spesielt for vårt selskaps vedkommende har vi en plassbegrensning på våre Twin Otter-fly på 20 seter og på enkelte ruter enda mindre da vi skal ta hensyn til de postkvantiteter som vi er pålagt å transportere.

I tillegg skal man få bemerke at våre ruter blir opprettholdt med en ikke ubetydelig statsstøtte og situasjoner kan da oppstå hvorved den primære hensikt med flyrutene, nemlig å transportere lokal- og transitt-

passasjerer til og fra kortbaneplassene, kan bli vanskeliggjort for den lokale samt øvrige befolkning i landet.

Selskapet kan derfor ikke anbefale at det blir innført en ordning med **NORDTURIST**-billetter for reise på selskapets fly.

Oslo, 21. oktober 1974

Knut Schiemff Larsen

Marketingsjef

Norges rutebileierforbund:

De nordiske busstrafikkorganisasjoner har vedtatt å avgi en felles uttalelse om forslaget til Nordturst-billett for ungdom.

På grunn av den noe omstendelige behandlingsform slike fellesuttalelser nødvendigvis må få, vil vi ikke kunne gi Dem svar før i begynnelsen av desember. Vi håper dette er i orden.

Oslo, 20. november 1974

Norges rutebileierforbund

Hans Jakob Eide

Adm. direktør

Ruteskibenes rederiforening:

Saken har av rederiforeningen vært forelagt foreningens medlemmer til uttalelse og har vært behandlet av foreningens styre. På grunnlag herav vil vi få uttale.

Vår forening har sympati for tanken bak forslaget fra Nordisk Råd om å gi ungdom anledning til å reise rimelig i nabolandene for bl. a. å bli bedre kjent med forholdene i disse land.

Saken har imidlertid også andre og ikke mindre viktige sider:

Rent prinsipielt er det ytterst betenkelig å gjennomføre et rabattsystem som er stikk i strid med den rabattpolitikk som hittil har vært ført i samferdselssektoren i vårt land og som har gått ut på å stimulere trafikken i svakere perioder. Med den ferieordning som stort sett gjelder i alle de nordiske land, vil disse ungdomsreiser finne sted i den tiden passasjerskipene har størst trafikk, og hvor mange av dem er helt belagt fra før av, slik at det vil kunne oppstå alvorlige kapasitetsproblemer. Spesielt for Hurtigruten Bergen/Kirkenes og for de nye hurtigbåtene i lokaltrafikken vil dette problem være så stort at i tilfelle innføring av en universalbillettordning, må disse ruter unntas fra ordningen.

I enkelte lokalruteselskaper og ferjeselskaper har man riktignok bortsett fra på hurtigbåtene, som det etterhvert er blitt stadig flere av, noe ledig kapasitet også i sommersesongen. Skal man imidlertid unnta fra en eventuell ordning Hurtigruten Bergen/Kirkenes og de nye hurtigbåter i lokalfarten må det innrømmes at hele universalbillettordningen i tilfelle blir betydelig amputert, men vi kan allikevel ikke se noen annen brukbar løsning på dette problem.

Hva spesielt lokalrutene angår — og i særdeleshet lokalrutene i Nord-Norge — er det også fra medlemshold fremholdt at de billettpriser som disse opererer med allerede er så sterkt subsidiert av staten at vi vanskelig kan forstå at det skal være behov for noen ytterligere begunstiggelse av omhandlede gruppe av reisende.

Skal saken avgjøres på et økonomisk og samferdselspolitisk grunnlag — herunder også hensynet til kapasitetsproblemene — vil således vår forening — tross ønske om å stimulere reisetrafikken blant ungdom — ikke kunne gå inn for den foreslåtte ordning med universalbillett for ungdomsreiser i Norden.

Skal ordningen gjennomføres må det i tilfelle være fordi våre politiske myndigheter ønsker å gjennomføre den og det må videre være politisk vilje hos de bevilgende myndigheter til å betale det ordningen vil koste i tapte fraktinntekter. De fleste passasjerførende ruteskip er allerede fra før så sterkt subsidiert via Samferdselsdepartementet — og spesielt for ferjenes vedkommende via Vegdirektoratet — at også disse myndigheter må komme sterkt inn i bildet ved vurderingen av hvorvidt saken bør gjennomføres. Vi vil også fremholde at etter vår mening bør eventuell betaling til ruteselskapene for tap ved gjennomføring av et universalbillettsystem for ungdom naturlig gå utenom det vanlige subsidiebudsjett for å skape mest mulig klare linjer.

Før myndighetene i de nordiske land har tatt standpunkt til om man også er villig til å betale det ordningens gjennomføring vil koste, er det liten grunn for vår forening til å gå nærmere inn på detaljer i forbindelse med en eventuell gjennomføring av systemet. Vi tillater oss å gå ut fra at hvis de politiske myndigheter bestemmer at ordningen skal gjennomføres og samfundet er villig til å ta den økonomiske belastning som ordningen vil innebære, vil vi få anledning til å uttale oss nærmere om hvorledes ordningen kan tenkes gjennomført i praksis.

Selv om vi som nevnt regner med å få anledning til å uttale oss på ny hvis myndighetene skulle bestemme at ordningen skal gjennomføres, vil vi allikevel subsidiært komme med noen få bemerkninger allerede på det nåværende tidspunkt.

Det fremheves av våre medlemmer at det må være en selvfølge at de som reiser på universalbillett må undergi seg de samme plassbestillingsrutiner som andre reisende. I denne forbindelse nevner vi også at skipenes sertifikat strengt begrenser antall tillatte passasjerer ombord.

En del av våre medlemmer har pekt på de ikke ubetydelige praktiske problemer som en slik universalbillettordning vil medføre for selskapene, herunder ikke minst den interne oppgjørsordning. Det er i denne forbindelse ikke relevant å trekke sammenligninger med Interrail-systemet, idet det stort sett er bare ett jernbaneselskap i hvert land, mens det i nærværende tilfelle er et meget stort antall trafikkselskaper som vil bli involvert.

Hvis imidlertid de politiske myndigheter i de nordiske land og landets skatteborgere er villig til å betale hva det koster å gjennomføre et universalbillettsystem for ungdom, vil den rent tekniske oppgjørsordning mellom selskapene naturligvis ikke være umulig å løse, selv om vi må være enig med dem av våre medlemmer som sterkt fremhever at det vil bli meget komplisert å finne frem til en rimelig fordelingsnøkkel mellom alle trafikkselskaper i Norden.

Vår forenings konklusjon blir således at avgjørelsen av denne sak først og fremst vil bero på en politisk og statsfinansiell vurdering, idet en eventuell gjennomføring av saken vil kunne koste betydelige beløp. Dernest er det foreningens oppfatning at selv om saken praktisk lar seg løse, vil den reise mange og store problemer.

Oslo, 5. desember 1974

Ruteskibenes rederiforening

Vincent Galtung

Landslaget for norske ungdomsherberger:

Forslaget om en universalbillett for ungdomsreiser innen Norden vil være en betydelig støtte i vår organisasjons arbeide, som i vår formålsparagraf er uttrykt med følgende:

"Å hjelpe medlemmene til rimelige reiser så de kan lære sitt eget og andre lands natur, folk og samfunn å kjenne.

Å hjelpe utenlandsk ungdom til rimelige reiser i Norge, så de kan lære natur, samfunnsliv og kultur å kjenne".

Inter-Rail-tilbudet i de senere år har vist at det er et stort behov for rimelige reisetilbud for ungdom.

Den store øking NUH ha hatt av junior-medlemmer i samme tidsrom, har også vist at tilbud om rimelige reiser henger sammen med tilbud om rimelig innkvartering.

Vi er enig i at Inter-Rail-tilbudet ikke er spesielt prismessig fordelaktig for reiser i Norden. Vi tror derfor at et tilbud om Nord-Turistbillett vil være et aktuelt og godt supplement til dette. Prisen på en Nord-Turistbillett bør være gunstig i forhold til prisen på Inter-Railbilletten.

I denne forbindelse vil vi understreke betydningen av at aldersgrensen bør være 25 år. Aldersgruppen fra 21 til 25 år faller utenfor Inter-Rail-tilbudet, og det er derfor viktig at denne gruppe kan få et tilbud på Nordisk basis. Tilbud om rimelig innkvartering er så absolutt tilstede i de nordiske land gjennom et nett av ungdomsherberger med en mer ensartet standard enn i Europa forøvrig.

For at en Nord-Turist-billett skal kunne gi et reelt reisetilbud i hele Norden, ser vi det som viktig at dette tilbud ikke begrenses til jernbane, men også må omfatte f. eks. båt og buss.

Dersom Nordisk Råds forslag blir en realitet, vil dette kunne skape nye og aktuelle samarbeidsformer mellom ungdomsherberge-organisasjonene i de nordiske land, med sikte på å informere og hjelpe ungdom med rimelige overnattinger på slike reiser i Norden.

Landslaget for Norske Ungdomsherberger har gjennom sitt medlemskap i Foreningen Norden en særlig interesse av nordisk kontakt mellom ungdom, og ser forslaget fra Nordisk Råd som et positivt tiltak med store muligheter for å realisere Nordisk samkvem.

Oslo, 4. desember 1974

Kjell Hagen
Kontorsjef

S v e r i g e

Statens järnvägar (SJ):

SJ måste behandla förslaget om ett nordiskt ungdomskort med beaktande av de möjligheter det av förslagsställarna nämnda Inter-Rail-kortet redan i dag innebär.

Detta kort, som nu kostar 420 svenska kronor, ger innehavaren möjlighet att under en månad resa fritt med tåg i 20 länder i Europa och i Marocko samt i hemlandet med 50 procent rabatt. Kortet kan användas för resor även i de nordiska länderna. Närmare upplysningar lämnas i bifogad broschyr (*här ej tryckt*).

Kortet infördes 1972 som ett led i firandet av Internationella järnvägsunionens (UIC) 50-årsjubileum och såldes då i 87 244 exemplar, varav 37 556 exemplar (43 procent) i de fyra nordiska länderna. Försäljningen ökade 1973 till 118 887 exemplar, varav 54 426 exemplar (46 procent) i de nordiska länderna. Efterfrågan har ökat även under innevarande år.

Ett ungdomskort för resor uteslutande inom Norden med samma utformning som Inter-Rail-kortet samt för resa i Sverige kan enligt SJ bedömning bl. a. också med hänsyn till de långa reseavstånden inom Norden knappast bli billigare än Inter-Rail-kortet. Ett koncentrerat resande i Norden kan nämligen beräknas omfatta i stort sett lika lång res-

längd per person som de resor som i dag görs på Inter-Rail-kortet. Om kortet därutöver skall utformas så att det skall gälla utan extra betalning för resan i det egna landet, måste priset sättas avsevärt högre. SJ anser sig inte ha möjlighet bedöma prisets höjd, om även Island, Färöarna, Åland, Grönland och Svalbard samt andra kollektiva färdmedel till lands och sjöss skulle ingå i systemet.

Inter-Rail-kortet kan i dag användas av dem som önskar resa enbart i de nordiska länderna. Svenska ungdomar kan i år under en månad resa hur mycket som helst i 2 klass tåg för 420 kronor i Danmark, Finland och Norge och med 50 procent rabatt i Sverige.

Stockholm den 18 november 1974

Anders Ekelund

Statens ungdomsråd:

Ungdomsrådet vill inledningsvis understryka betydelsen av de medel som Nordiska rådet anvisat till ungdomsorganisationerna för nordiskt ungdomssamarbete. Möjligheter har härigenom skapats för ungdomar i organisationer av skilda slag att komma samman och gemensamt dryfta frågor av socialt, kulturellt och politiskt slag. Detta har med all sannolikhet lett till att skapa ökad förståelse för respektive lands samhällssituation.

Ungdomsrådet ser det föreliggande förslaget som en angelägen sak i förlängningen av det bidrag som för närvarande utgår till nordiskt ungdomssamarbete. Härigenom skapas möjligheter för fler ungdomar även utanför det organiserade ungdomsarbetet att få se och lära mer om Norden. Rådet vill därför tillstyrka medlemsförslaget. Rådet utgår också ifrån att ungdomsorganisationerna i de nordiska länderna bereds möjligheter att delta i undersökningsarbetet genom exempelvis tillsättande av en referensgrupp.

Stockholm den 27 november 1974

För statens ungdomsråd

Ake Gustavsson
Ordförande

Bert Valtersson
Huvudsekreterare

Svenska turistföreningen:

De föreslagna åtgärderna avser att stimulera de yngre åldersgrupperna till en mer omfattande internordisk reseverksamhet och därigenom

en bättre kunskap om de nordiska länderna. STF har stor sympati för det syftet och vill därför för sin del tillstyrka förslaget.

Det under senare år mycket uppskattade Inter-Rail-systemet, som också nämns i förslaget, har givit lärrika erfarenheter. STF vill föreslå, att en eventuell NORDTURIST-biljett utformas med likartade bestämmelser ifråga om åldersgräns, giltighet etc. En nordisk biljett bör vara prisbillig och bör ge rese möjlighet också med andra kommunikationsmedel än järnvägarna. Möjligen kan man överväga en viss regionindelning — Nordkalotten, södra delarna av Sverige och Norge samt Danmark etc — om därigenom priserna kan hållas särskilt låga. Givetvis bör dock ambitionen vara, att så mycket som möjligt av de nordiska länderna omfattas av rese möjligheterna.

Stockholm den 8 januari 1975

För Svenska turistföreningen

Halvar Sehlin

Verkst. direktör

Svenska turisttrafikförbundet (STTF):

STTF instämmer till fullo i bedömningen av resandets betydelse för kunskapsinhämtandet om andra länder och folk. Likaså anser STTF att det finns fog för ambitionen att speciellt söka stimulera resandet inom de nordiska länderna och för valet av ungdomen som en av de målgrupper, som i första hand bör komma i åtanke. Likväl finner STTF det framlagda förslaget otillräckligt underbyggt.

Om avsikten är att i första hand få till stånd ett ökat individuellt ungdomsresande genom införande av en särskild Nordturist-biljett, borde man i samråd med de nordiska ländernas järnvägsförvaltningar ha skaffat sig rimligt underlag för bedömning av de trafikekonomiska och trafiktekniska förutsättningarna för ett sådant alternativ.

Om avsikten är att stimulera sådant internordiskt resande bland ungdom, som kan förväntas vara av speciellt värde ur kunskapssynpunkt, borde motsvarande kontakt ha tagits med skolmyndigheter, jämte sådana organisationer och företag, som har erfarenhet av skolresor, skolungdomsutbyte o. d.

STTF anser det därför vara nödvändigt, att ingående analysera de tilltänkta konsumenternas behov av och intresse för ifrågavarande reseform liksom trafikekonomiska och trafiktekniska konsekvenser av förslaget. STTF vill i det sammanhanget understryka, att "reseprodukten" i de flesta fall består inte enbart av transporten utan av en kombination av aktivitet/attraktion, transport, logi och kost.

Det enklaste och enligt STTF:s mening bästa sättet att utveckla de

angelägna frågor, som tas upp av förslagsställarna, torde vara att anknyta till de förslag, som presenteras i den i juli 1974 avlämnade rapporten från Nordiska ministerrådets kommitté för turism. Ett fullföljande av den bredare analys av olika möjligheter att stimulera det internordiska resandet, som där påbörjats, t. ex. förslaget att undersöka hur semesterperioderna i de nordiska länderna utnyttjas liksom förslaget att göra regelbundna sammanställningar och analyser av skolbarnens ferieperioder m. m., torde kunna leda fram till realistiska uppslag för att stimulera det nordiska ungdomsresandet.

Stockholm den 25 januari 1975

Svenska turisttrafikförbundet

Rolf Arfwedson

Vice ordförande

Erik Schulze

Verkst. direktör

Sveriges redareförening:

Föreningen har inget att invända mot rubricerade förslag utan tillstyrker, att Nordiska rådet anbefaller Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna till bättre och rimligare internordiska rese-möjligheter för ungdom genom införandet av ett tidsbegränsat universal-kort (NORDTURIST-biljett).

Göteborg den 5 december 1974

Sveriges redareförening

Per Bjurström

Sveriges hotell- och restaurangförbund:

— — — meddela att förbundet finner förslaget intressant och värdefullt. Det bör ligga väl i linje med strävandena att öka turismen inom det nordiska området att på föreslaget sätt särskilt underlätta ungdomens resande. Förbundet vill därför för sin del gärna tillstyrka förslaget.

Stockholm den 6 december 1974

Sveriges hotell- och restaurangförbund

J. H. Örtengren

Rederiföreningen för mindre fartyg:

Vi har härmed äran meddela att vi icke organiserar några passage-rarefartyg överhuvudtaget, varför vi inget har att upplysa i denna fråga.

Göteborg den 30 september 1974

Rederiföreningen för mindre fartyg

Ragnar Hurdén

Svenska resebyråföreningen:

De synpunkter motionärerna framför i medlemsförslaget bedömer vi vara av stort värde för den nordiska samarbetstanken.

Förslaget har väsentliga ekonomiska fördelar och kan bli till gott stöd för vidgat ungdomsutbyte, inte minst socialt och kulturellt. Vi delar motionärernas uppfattning om en till användningstid och ålder begränsad biljett och att densamma, om möjligt, utsträcker att gälla även allmänna kommunikationer till och inom områden som inte trafikeras av spårbunden trafik.

Svenska resebyråföreningen instämmer således i de i medlemsförslaget framförda motiveringarna och förordar en utredning på sätt som framförs i motionen.

Stockholm den 27 november 1974

Svenska resebyråföreningen

Helle Winther

Ordförande

Erik Akerlund

Verkst. dir.

Sveriges ungdomsorganisationers landsråd (SUL):

SUL har principiellt en positiv inställning till åtgärder som ökar möjligheterna till ungdomsresor mellan olika länder. Landsrådet vill således ansluta sig till förslaget om åtgärder för att stimulera ungdomsresor inom Norden. Landsrådet instämmer också i de motiveringar som förslagsställarna anför beträffande önskvärdheter av sådana åtgärder.

Särskilt bör understrykas vikten av att en eventuell NORDTURIST-biljett, såsom beskrivits i förslagstexten, ger möjlighet till resor på största möjliga del av det allmänna kommunikationsnätet, och även inom bostättningslandet.

I detta sammanhang vill SUL också påpeka angelägenheten av att

möjligheterna till kontakter mellan ungdomsorganisationerna i de nordiska länderna utökas. Ett av de största hindren för ett brett utbyte mellan ungdomsorganisationerna i Norden är de höga resekostnader, som sådan verksamhet för med sig. (Den fond, Nordiska ungdomsfonden, som etablerats till stöd för sådana aktiviteter är på intet sätt tillräcklig för att skapa kontakter på basplanet mellan ungdomsorganisationerna i Norden.)

SUL menar att det finns flera skäl att särskilt stödja ungdomsorganisationernas strävanden att arrangera internordiska kontakter för sina medlemmar. Dels garanterar sådana arrangemang — till skillnad från mera turistbetonade resor — att det skapas kontakter mellan ungdom från de olika nordiska länderna, dels ökar det ungdomsorganisationernas möjligheter att på bred basis engagera sina medlemmar för det nordiska samarbetet.

Stockholm den 13 december 1974

För Sveriges ungdomsorganisationers landsråd

Styrelseen

Bengt Ohlsson

Bitr. generalsekreterare

Medlemsförslag

om språkundervisning för finländska barn i Sverige

(Väckt av Ilkka-Christian Björklund, Elsi Hetemäki, Ingemar Mundebo och Per Olof Sundman)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Finsk-svenska utbildningsrådet:

I sitt yttrande över invandrarutredningens betänkande *Invandrarna och minoriteterna* (SOU 1974: 69) (*se Bihang*) har finsk-svenska utbildningsrådet anslutit sig till de allmänna mål, som utredningen formulerat för en utbildnings- och kulturpolitik för invandrarna i Sverige. Utbildningsrådets yttrande bilägges. Härutöver vill rådet nu anföra följande.

För att förverkliga de mål som invandrarutredningen uppställer, fordras bl. a. ett nära samarbete mellan Sverige och Finland. Finsk-svenska utbildningsrådet är ett lämpligt organ för ett sådant samarbete på utbildningens område.

Vad först gäller förskolan har sedan 1970 försöksverksamhet för finska invandrarbarn bedrivits genom socialstyrelsen. Denna försöksverksamhet har omfattat helt finskspråkiga grupper med finska som lekspråk i Norrköping och Borlänge. Finsk språkträning har getts genom ambulerande hemspråkstränare i Göteborg, Borås, Trollhättan och Upplands Väsby samt i mindre omfattning bl. a. i Gustavsberg och Huddinge. Eskilstuna kommun startade hösten 1974 en mera omfattande försöksverksamhet med bl. a. helt finskspråkiga grupper under ledning av finsk förskollärare. I många kommuner har språkträningssystemet dock främst syftat till att förbättra barnens kunskaper i svenska och därigenom förbereda dem inför skolstarten. Socialstyrelsens utvärdering av försöksverksamheten beräknas bli färdig vid årsskiftet.

Pedagogiska institutionen vid Lunds universitet bedriver på uppdrag av skolöverstyrelsen sedan 1972 ett projekt i Malmö med titeln *Modeller för tvåspråkig undervisning av invandrarbarn*. Projektet, som bl. a. omfattar en tvåspråkig lekskoleträning för 5- och 6-åriga finskspråkiga invandrarbarn syftar till att utveckla och stärka barnens språkförmåga och språkkunskap först i det egna modersmålet och senare i svenska, så att de uppnår en genuin tvåspråkighet. En fortlöpande rapportering sker från projektet, vilket beräknas bli avslutat 1977.

Behovet av särskild utbildning av förskolans personal i frågor gällande invandrarna är starkt. I den nyligen reviderade studieplanen för förskollärarytbildningen har frågor rörande invandrarbarn givits ökat utrymme.

På uppdrag av utbildningsdepartementet utreder skolöverstyrelsen för närvarande förutsättningarna för att anordna en särskild förskollärarytbildning för sökande med finska eller annat minoritetsspråk som modersmål. Arbetskraftsministeriet i Finland har nyligen fört fram ett förslag till en liknande utbildning anordnad i Finland, som syftar till att avhjälpa bristen på finskspråkiga förskollärare i Sverige.

Inom grundskolan är behovet av tvåspråkiga lärare stort. Det kan inte såsom hittills främst tillgodoses genom rekrytering av lärare i Finland. Mot bakgrund av det initiativ, som finsk-svenska utbildningsrådet tog hösten 1973, uppdrog Kungl. Maj:t åt skolöverstyrelsen att utarbeta ett förslag till en särskild utbildning på låg- och mellanstadielärlinjerna avsedd för personer, vilka är såväl finsk- som svensktalande och har lämplig utbildning. Det i höst av skolöverstyrelsen framlagda förslaget innebär att en särskild lågstadielärarytbildning för finsktalande som också har goda kunskaper i svenska bör påbörjas i Stockholm vårterminen 1975. Hösten 1975 bör en motsvarande utbildning av lärare för mellanstadiet starta. Enligt skolöverstyrelsens förslag skall, under förutsättning av finska utbildningsmyndigheters medgivande, en del av utbildningen förläggas till Finland. Därtill finns planer på utbildning av tvåspråkiga lärare i Åbo akademis filial i Vasa.

Möjligheterna till fortbildning för de lärare som undervisar finländska barn i Sverige har varit relativt begränsade. På initiativ av finsk-svenska utbildningsrådet har skolöverstyrelsen sedan 1970 anordnat en tiodagars introduktionskurs för nyanställda under ferietid med några dagars uppföljningskonferens under terminen. I mån av plats har även tidigare verksamma invandrarlärare kunnat delta. Sveriges finska lärarförening, Riksförbundet finska föreningar i Sverige och Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete i Sverige har anordnat veckoslutskurser för de finska lärarna. Vid sommaruniversiteten i Finland har på initiativ av rådets finska delegation och i vissa fall på uppdrag av skolstyrelsen särskilda kurser erbjudits lärare som undervisar finska barn i Sverige. Undervisningsministeriet har under de senaste två åren beviljat stipendier för deltagare från Sverige.

Sommaren 1974 uppdrog Kungl. Maj:t åt skolöverstyrelsen att utreda förutsättningarna för såväl en förstärkt fortbildning av lärare som undervisar barn till invandrare som en till ferietid förlagd särskild utbildning av de obehöriga lärare, vilka i stor utsträckning undervisar invandrarbarn. Enligt vad finsk-svenska utbildningsrådet har sig bekant har en arbetsgrupp tillsatts för att planera denna verksamhet. Det är enligt rådets mening angeläget att nå fram till en lösning av frågan om de obehöriga lärarnas utbildning och anställningsförhållanden.

Sveriges lärarförbund, som är de berörda lärarnas fackliga organisation, har också uppmärksammat denna fråga och hemställt om åtgärder. Frågekomplexet innefattar också lärarnas rätt att tillgodoräkna sig tjänstgöring i grannlandet för löneklassplacering, ålderstillägg och pension och hör därför till de frågor, som endast kan lösas genom ett nära samarbete mellan Sverige och Finland.

Finsk-svenska utbildningsrådet finner att undervisningsinsatsen i hemspråk ej är tillräcklig för att nå de mål, som anges i invandrar-supplementet till läroplan för grundskolan. Olika vägar bör därför prövas för att åstadkomma en breddning av denna undervisning. Rådet vill här peka på det medgivande som lämnats att i Norrbottens län anordna en försöksverksamhet med finska som tillvalsämne på grundskolans högstadium. När det gäller gymnasieskolan bör också invandrareleverna ges ökade möjligheter till hemspråksundervisning. Det kan nämnas att en kursplan i finska nu finns i läroplanen för gymnasieskolan. Tillströmningen av invandrarungdomar till gymnasieskolan har väsentligt ökat, men det är uppenbart att åtgärder till förbättrat stöd i gymnasieskolan och till underlättande av tillträde till gymnasiala studier kommer att behövas.

Men kunskaperna i finska påverkas också i hög grad av den stimulan eleven får i och utanför hemmet. Därför är det väsentligt att såväl skolbiblioteken som folkbiblioteken tillhandahåller lämplig litteratur på det egna språket och att andra språkbundna kulturaktiviteter stimuleras. Hittills har sådana aktiviteter i hög grad varit de frivilliga invandrarorganisationernas sak, eventuellt understödd av t. ex. Kulturfonden för Sverige och Finland. Om nu invandrarutredningens förslag till en nyorientering till förmån för invandrarnas egenkulturella verksamhet förverkligas kommer möjligheterna till språklig stimulan att avsevärt ökas och finska språkets status i Sverige få en annan ställning.

Läromedelsfrågan, liksom frågan om allmän kulturell service och litteraturförsörjning på finska språket, förutsätter ett nära samarbete med Finland. Det harmoniseringsarbete, som utförs på läroplansområdet, och Finlands övergång till grundskola kommer att ge bättre förutsättningar för ett sådant samarbete. Förutom samverkan på myndighetsplanet har kontakter också med de finländska förlagens försäljningsorganisation varit av stor betydelse för tillgången på läromedel från Finland. Som ett led i det läromedelsarbete, som skolöverstyrelsen på initiativ av finsk-svenska utbildningsrådet bedrivit sedan sommaren 1969, har utställningar av finska läromedel ingått i kursprogrammet för de tvåspråkiga lärarna och läromedelsförteckningar utarbetats. Även i fortsättningen kommer läromedelsförsörjningen att vara beroende av ett nära samarbete med läromedelsproduktionen i Finland.

Frågan om information om grannlandsförhållanden inbegriper information till skolmyndigheter och föräldrar. De studieresor för skol-

ledare, som organiserats av den finska delegationen av utbildningsrådet till särskilt avflyttningsområdena i Finland, har visat sig fylla en viktig informationsuppgift. En ny efterfrågan på information har uppkommit i och med återflyttningen till Finland och gäller elevernas möjligheter att fortsätta utbildningen där. Att lösa denna fråga är lika viktigt för föräldrar och elever som för skolans studievägledande personal och förutsätter också en nära kontakt mellan de bägge länderna. Även om grannlandsinformationen enligt det finsk-svenska kanaliseringsavtalet anförtrots arbetsmarknadsmyndigheterna torde det vara nödvändigt att komplettera deras informationsfunktion genom hänvisning till lämpligt organ inom utbildningsväsendet.

Utbildningsrådet har ansett det vara av stort värde att finsk-språkiga elever som komplettering till den svenska skolans hemspråksundervisning under terminerna erbjuds feriekurser, dels för att därigenom förstärka hemspråket, och dels också för att ge kompletterande undervisning under sommaren i något eller några läroämnen. Inte minst har man ansett det vara viktigt att dessa kurser äger rum i en omgivning, där finska är det naturliga umgängesspråket. På rådets initiativ har undervisningsministeriet i Finland tillhandahållit stipendier till s. k. sommargymnasier i Finland, vilka kan ta emot elever över 15 år. Trots upprepade ansträngningar har motsvarande möjligheter till semestervistelse i Finland kombinerad med kursverksamhet för de yngre eleverna endast i enstaka fall kunnat erbjudas. Svårigheten har här varit att finna lämpliga lägerkursanordnare, organisera transporter med följeslagare etc. Stipendierna har emellertid i princip gällt även kolonivistelse i Finland för yngre barn.

Finsk-svenska utbildningsrådet har ovan redovisat olika initiativ och åtgärder, som syftar till att dels öka möjligheterna för de i Sverige bosatta barnen att erhålla undervisning i och på sitt modersmål, samt dels underlätta rekryteringen av tvåspråkiga lärare. Rådet avser att även i sitt fortsatta arbete uppmärksamt beakta hithörande frågor.

Finsk-svenska utbildningsrådet har vid sammanträde den 15 november 1974 i Haparanda behandlat medlemsförslaget. Utbildningsrådets finska delegation som deltagit i den gemensamma behandlingen har vid tidigare tillfälle lämnat ytterligare synpunkter direkt till Nordiska rådets nationella avdelning.

Stockholm den 15 november 1974

För finsk-svenska utbildningsrådet

Lars Sköld

Leena Sparring

BIHANG

Skrivelse till statsrådet och chefen för arbetsmarknadsdepartementet i Sverige från finsk-svenska utbildningsrådet angående invandrarutredningens huvudbetänkande (SOU 1974: 69)

I överensstämmelse med sin uppgift begränsar sig finsk-svenska utbildningsrådet i det följande till att endast beröra de finskspråkiga invandrararnas situation i Sverige. De synpunkter som lämnas i detta principiella yttrande berör i huvudsak kapitlen 3, 7 och 8 i utredningens betänkande. I en särskild bilaga (se *Bihangsbilaga*) har rådets finska delegation önskat föra fram mera detaljerade synpunkter.

*Kapitel 3. Målen**3.2. Målen*

Utbildningsrådet ansluter sig till utredningens förslag till allmänna mål för den svenska invandrar- och minoritetspolitiken. Det praktiska arbetet inom rådet har sedan verksamhetens början byggt på den grundsyn som nu formulerats av utredningen. Samhällets strävan efter jämlikhet, valfrihet och samverkan kommer enligt rådets mening också att vara en förutsättning för individens allsidiga personlighetsutveckling.

3.3. Konsekvenserna

Enligt det nordiska kulturavtalet, som både Sverige och Finland ansluter sig till och som trädde i kraft 1972, eftersträvas en samordnad användning av de tillgängliga resurserna. Detta gäller såväl på kulturens som utbildningens område i de nordiska länderna. Med ökad rörlighet mellan Sverige och Finland har också de problem som diskuterats i IU:s betänkande blivit gemensamma för dessa båda länder. Ett förverkligande av de nu uttalade målen förutsätter ett gemensamt arbete för att ett gott resultat skall kunna nås.

Kapitel 7. Kultur

Utbildningsrådet vill framhålla utbildningsväsendets roll som en viktig kulturpolitisk faktor. Den expanderande invandrarutbildningen kommer med största sannolikhet att förändra den svenska kulturmiljön i framtiden. Samtidigt skapar den på sikt väsentliga förutsättningar för ett förverkligande av de av IU formulerade särskilda delmålen inom kultursektorn. Det bör därtill understrykas att kulturarbetet skall avse kultur i vidaste mening och omfatta alla samhällskategorier.

Utbildningsrådet vill vidare framhålla det väsentliga arbete som utförs inom folkbildningen. Möjligheter till cirkelverksamhet på finska har under senare tid allt mer erbjudits av studieförbunden. Ett samarbete har här inletts med företrädare för folkbildningsorgan i Finland. Just inom folkbildningsarbetet synes samtliga av IU formulerade delmål bäst kunna förverkligas. Dessa möjligheter står i och för sig redan öppna inom ramen för anvisade resurser och givna bestämmelser.

Utbildningsrådet förutsätter att existerande organ för finsk-svenskt och nordiskt kulturellt samarbete används för att förverkliga målen. Ett särskilt ansvar synes åvila Kulturfonden för Sverige och Finland, föreningarna Norden och Pohjola-Norden samt Riksförbundet finska för-

eningar i Sverige. En ytterligare resurs har tillförts detta samarbete sedan Hanaholmens kulturcentrum börjat sin verksamhet i Finland.

Kapitel 8. Utbildning

Utbildningsrådet ansluter sig till förslaget om en översyn av invandrarelevs undervisningssituation i grundskola och gymnasieskola. Rådet förutsätter att de detaljerade förslag som IU lämnat bearbetas vidare i särskild ordning.

Det är av stor betydelse att hemspråklärarna kan meddela undervisning i levande, modern finska. Olika former för fortbildning bör etableras i samarbete med finska utbildningsmyndigheter. Vidare bör möjligheterna utvecklas att erbjuda eleverna vistelse under ferietid i den finska språkmiljön. Genom arbetsmarknadsmyndigheterna har under en rad år svenskundervisning erbjudits i anslutning till finländska ungdomars praktikplatser i Sverige. På samma sätt kunde kanske i Sverige bosatta finska ungdomar erhålla stimulerande komplettering till hemspråkundervisningen om lämpliga former för verksamhet i Finland skapas. Trots att de praktiska svårigheterna att anordna vistelse i Finland för de mindre barnen är stora, får deras behov inte förbises.

Utbildningsrådet omfattar utredningens förslag om viss omläggning av universitetsutbildningen i finska i syfte att bl. a. få en bättre grund för rekrytering av hemspråklärare. Vad beträffar det finska språkets utveckling bör det vara en särskild uppgift för de nordiska språknämnderna att samarbeta i denna fråga och uppmärksamt följa utvecklingen i såväl Sverige som i Finland.

Stockholm den 4 november 1974

För finsk-svenska utbildningsrådet

Lars Sköld

Leena Sparring

Bihangsbilaga

Finska delegationens av finsk-svenska utbildningsrådet utlåtande angående invandrarutredningens delbetänkande nr 3

Finska delegationen av finsk-svenska utbildningsrådet har i sitt sammanträde den 20.10.1974 diskuterat Invandrarutredningens delbetänkande nummer 3 och beslutat anföra följande:

I princip ställer sig den finska delegationen positiv till de förslag som Invandrarutredningen i sitt betänkande lagt fram. Det är den finska delegationens uppfattning att man under de kommande åren bör ägna större uppmärksamhet åt tvåspråkig utbildning av finska ungdomar i Sverige samt intensifiera och utvidga utrednings- och försöksverksamheten som syftar till att för de finska invandrarungdomarna skapa jämlika möjligheter till vidareutbildning jämfört med sina svenska kamrater. Endast utbildning på modersmålet utgör en garanti för barnet att utnyttja hela sin intelligenskapacitet och erbjuder individen möjlighet till utbildning som motsvarar hans förmåga. Tillsammans med ökade möjligheter till studier i barnets modersmål förstärker man hans identitet,

hindrar honom att bli halvspråkig och gör honom till en tvåspråkig person. De viktigaste målen för den närmaste framtiden då det gäller utbildning av finska invandrare anser den finska delegationen vara följande:

1. Ökad uppmärksamhet till utbildningsproblem av finska ungdomar i gymnasieåldern samt snar ökning av möjligheterna till tvåspråkig utbildning och modersmålsundervisning på denna nivå. Vid utbildningen av ungdomar som befinner sig eller som närmar sig gymnasieåldern bör man sträva efter jämlikhet med de svensktalande eleverna. Det kan enligt den finska delegationens uppfattning uppnås genom valfrihet till

- a) stödundervisning på finska och svenska i ökad omfattning
- b) tvåspråkiga klasser på gymnasienivå
- c) undervisning i modersmålet på gymnasienivå
- d) tvåspråkiga gymnasieskolor av internattyp

2. Ökad information bland finska invandrare och svenska lärare om modersmålet betydelse för att undanröja den rådande okunnsgheten om detta och avskaffa de ofta förekommande fördomarna.

Helsingfors den 21 oktober 1974

Finska delegationen av finsk-svenska utbildningsrådet

Kalervo Siikala

Ordförande

Ahti Ratia

Bitr. sekreterare

Nordens fackliga samorganisation:

Förslagsställarna berör i förslagstextens allmänna del i korthet en del åtgärder som planerats, respektive beslutats, inom förhandenvarande område. Frågan om de finskspråkiga barnens undervisning i Sverige har på senare tid ytterligare dryftats bl. a. inom den arbetsgrupp, som tillsattes för att övervaka det svensk-finska arbetsmarknadsavtalet av 1973, delegationen för migrationsfrågor (d. ä. Siirtolaisasiain neuvottelukunta), mellan arbetskraftsmyndigheter ävensom mellan skolmyndigheter i Sverige och Finland.

Något egentligt nytt innehåller sagda medlemsförslag inte.

Såväl problemen som behovet torde även i rätt optimal utsträckning redan vara kartlagda. Svårigheterna att lösa denna fråga — vari för övrigt vitt gående enighet kan sägas råda — ligger emellertid på det praktiska planet. Läromedlen borde tillrättaläggas för att passa ifrågavarande elevkategori. Att få lärarkraft är inte enbart en "rekryteringsfråga"; i samband därmed bör en del kompetens- samt arbets- och anställningsvillkor ges en sådan utformning att arbetet dels blir jämställt med arbete i hemlandet dels tillräckligt attraktivt för att dra lärarkraften till sig. Ävenså bör man beakta att skolreformen i Finland inom de närmaste åren skapar brist på lärarkraft snarare än överutbud. Allt detta gör att det

i och för sig allvarliga problemet om finskspråkiga barns undervisning i Sverige inte kan lösas resolutionsvägen. För att något konkret skall kunna komma till stånd fordras ett intensifierat planeringsarbete mellan berörda myndigheter i Sverige och Finland.

Förslagsställarnas kläm kan givetvis omfattas i princip. Härtill kunde emellertid tilläggas ett önskemål om att det utrednings- och planeringsarbete, som sedan en tid pågått inom denna sektor, ytterligare intensifieras i avsikt att i brådskande ordning resultera i konkreta förslag.

Stockholm den 21 november 1974

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes

Generalsekreterare

Riitta-Liisa Damberg

gm

Föreningarna Nordens Förbund:

Föreningarna Nordens Förbund, och särskilt föreningarna i Finland och Sverige, har i hög grad engagerat sig för de problem som uppkommit som en följd av den fria rörligheten över gränserna i Norden.

Anpassningsproblemen är av språkliga skäl svårast för de finskspråkiga invandrarna, vilka också utgör den största invandrargruppen i Sverige. De finska medborgarna utgöra cirka 47 procent av samtliga utländska medborgare i Sverige och antalet i Sverige bosatta finskspråkiga personer kan uppskattas till cirka 230 000 (i siffran ingår dels finska medborgare, dels naturaliserade finska medborgare och dels Tornedalens inhemska finskspråkiga befolkning).

För att kunna förbättra dessa invandrares villkor i Sverige och för att i allmänhet verka för att finska språket skulle få en bättre ställning i det svenska samhällslivet inrättade svenska föreningen Norden 1960 en särskild nämnd för finskspråkig verksamhet. Nämnden har i sitt arbete speciellt uppmärksammat frågor rörande finska språkets ställning i undervisningen, och genomfört ett par uppmärksammade konferenser om detta tema. Vidare har nämnden aktivt verkat för en bättre bokförsörjning på finska i landets bibliotek samt för ökad finskspråkig information i svenska massmedia. Förbundet Pohjola-Norden inledde 1958 tillsammans med den svenska föreningen Norden och Centralförbundet för finska föreningar i Sverige finskspråkig lägerskoleverksamhet för invandrarbarn och har vidare tagit en rad initiativ för att främja undervisningen i finska i Sverige samt hösten 1973 anordnat en uppmärksammat konferens om de i Sverige bosatta finskspråkiga invandrarbarns utbildningsmöjligheter.

Föreningarna Nordens Förbund har med tillfredsställelse kunnat konstatera att en ökad medvetenhet om modersmålets betydelse präglat de svenska skolmyndigheternas inställning till undervisningen av invandrarbarn under senare år. Inte minst har detta kommit till uttryck i det supplement till grundskolans läroplan, som nyligen utkommit (Lgr 69 II Supplement/Undervisning av invandrarbarn m. fl. 2:a rev. uppl.). Det synes nu vara fastslaget att undervisningen av invandrarbarn skall syfta till en aktiv tvåspråkighet.

Målet kan emellertid inte enligt Nordenförbundets uppfattning förverkligas om inte väsentliga förbättringar av undervisningen kan genomföras.

Särskilt angeläget är det att de finskspråkiga barnen i den allmänna förskolan liksom på daghem kan beredas tillfälle till verksamhet på sitt modersmål, liksom att den grundläggande undervisningen i grundskolan kan ske på finska till dess att barnens kunskaper i modersmålet befästs. Detta möjliggör även en snabbare och bättre inlärnin g av svenska språket.

För att möjliggöra denna undervisning är det angeläget att frågan om produktion av läromedel och utbildning av tvåspråkiga lärare löses. Enligt Nordenförbundets uppfattning kan detta med fördel ske i samarbete mellan Finland och Sverige. Ytterligare bör i Sverige åtgärder snarast vidtas att öka timantalet för den frivilliga modersmålsundervisningen i grundskolan. Det nuvarande timantalet (2 veckotimmar) kan inte leda till en aktiv tvåspråkighet.

De av samhället vidtagna åtgärderna för att i ökad omfattning möjliggöra studier av finska språket måste emellertid sammankopplas med effektiva informationsåtgärder till finskspråkiga barns föräldrar om värdet och betydelsen av denna undervisning. Det är nämligen ett känt faktum att många föräldrar inte är medvetna om modersmålets avgörande betydelse för barnens personlighetsutveckling, och följaktligen inte efterfrågar ens det undervisningsutbud som idag står till förfogande.

Lika angeläget som det enligt Nordenförbundets uppfattning är att de finskspråkiga barnen ges undervisning i och på sitt modersmål är det att de erbjuds effektiva möjligheter att lära sig svenska. Det bör vara en självklarhet att undervisningen i svenska för de finska invandrarbarnen har formen av undervisning i ett främmande språk och att nödvändig hänsyn till barnens modersmål tas i undervisningens uppläggning. För att möjliggöra detta bör effektiva fortbildningsmöjligheter erbjudas svenska lärare, som sysslar med denna undervisning, så att de blir medvetna om de svårigheter som svenskinlärnin gen innebär för barn med finska som modersmål. I ökad omfattning bör även övriga lärare och övrig skolpersonal ges möjlighet att genom fortbildning fördjupa sina kunskaper om invandrarbarnens kulturella, språkliga och sociala bakgrund.

Med hänvisning till ovan sagda vill Föreningarna Nordens Förbund tillstyrka de i medlemsförslaget framförda rekommendationerna med det tillägget att åtgärder även bör vidtas för en förbättring av den undervisning i svenska som ges de finskspråkiga barnen i Sverige.

Stockholm den 29 november 1974

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Ake Landqvist
Sekreterare

F i n l a n d

Undervisningsministeriet¹:

Undervisningsministeriet har anhållit yrkesutbildningsstyrelsen, skolstyrelsen, Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, Finlands delegation av finsk-svenska utbildningsrådet och delegationen för migrantärenden om yttranden i föreliggande medlemsförslag (sak A 435/k), vilka yttranden bifogas (*se nedan*).

Bland de inom Norden rörliga migrantströmmarna utgör de i Sverige bosatta finnarna den mest betydande delen. Därför är det motiverat att man vid Nordiska rådet uppmärksammar regleringen av sverigefinnarnas utbildningsfrågor, i synnerhet modersmålsundervisningen. Föreliggande medlemsförslag grundar sig på avsnitt *i*, artikel 3 i nordiska kulturavtalet, enligt vilket avtalsparterna skall söka tillgodose önskemål från medborgare i ett nordiskt land som bor i ett annat nordiskt land om undervisning på hans modersmål.

Undervisningsministeriet anser förverkligandet av en aktiv tvåspråkighet som en central princip för sverigefinnarnas utbildningspolitik. Enligt ministeriets uppfattning borde åtgärder som syftar till genomförande av tvåspråkighet framför allt riktas på följande områden:

I främsta rummet borde man söka i praktiken förverkliga undervisning i och på modersmålet i grundskolan. Utbildningen av tvåspråkiga lärare, som kommer att inledas i Sverige försöksvis i 1975 års början, borde göras permanent och antalet personer som mottas för utbildning borde ökas i betydande grad. Ytterligare borde man fästa uppmärksamhet vid säkerställandet av studiemöjligheter på gymnasienivå för i Sverige bosatt finländsk ungdom och vid skapandet av studiemotivations. För det tredje borde man koncentrera åtgärder till utvecklande av jämlika skoltjänster för invandrabarn i förskoleåldern. Förskoleåldern är väsentlig för inläring av både modersmål och främmande språk, och likaså har förskolan en viktig uppgift i att stöda den andliga utvecklingen av invandrabarn som kommer från en ofta impulsfattig

¹ Yttrandet översatt från finska.

miljö. Ytterligare anser ministeriet att det är viktigt att utveckla en planering och ändamålsenlig förvaltning av invandrarnas utbildningsfrågor. Enligt ministeriets uppfattning är skolstyrelsens ställningstagande i saken värt understöd.

Politiken av aktiv tvåspråkighet kan i praktiken inte genomföras effektivt om de inom skolförvaltningen verksamma, föräldrarna och eleverna själva inte inser modersmålsundervisningens samhällliga och pedagogiska betydelse. Av denna anledning hemställer ministeriet, att Nordiska rådet i samband med sakens behandling också måtte uppmärksamma effektiveringen av informationsverksamheten angående frågan.

Helsingfors den 18 november 1974

Jaakko Numminen
Kanslichef

Aira Kalela
Kultursekreterare

Undervisningsministeriet, skolavdelningen¹:

Skolavdelningen anser de i nämnda förslag framförda målsättningarna angående de i Sverige bosatta finländska barnens tvåspråkighet och undervisning på och i modersmålet som rätta. Såsom det också framgår ur förslaget, har man vidtagit talrika åtgärder för att nå dessa mål. De rådande olägenheterna visar emellertid att man genom nämnda åtgärder inte ännu fått tillräckliga resultat.

Även om de i förslaget angivna åtgärderna bör anses som värda understöd och de naturligt ansluter sig till den redan inledda verksamheten, konstaterar skolavdelningen, att det å andra sidan förekommer begränsningar som gör en omedelbar förbättring av situationen genom nya åtgärder svårare.

I Finland håller man först på att sätta i gång lärarutbildningen i samband med högskolor. Åbo akademis lärarutbildningsenhet, som bäst skulle lämpa sig för utbildningen av tvåspråkiga lärare bl. a. för undervisning av i Sverige bosatta finländska barn, inledde sin verksamhet först på hösten 1974. Igångsättningen av en undantagsvis utbildning av lärare både i Finland och i Sverige, vilken har också föreslagits som ett alternativ, skulle ge betydelsefulla resultat först om några år. Att rekrytera lärare till sådan undantagsutbildning och att anordna undantagsutbildning kan dessutom vålla svårigheter i Finland på grund av den rådande bristen på lärare.

Säkerställandet av läroböcker på modersmål kan bäst ske antingen genom att översätta rikssvenska läroböcker eller genom att anskaffa finländska läroböcker för finländska barn. Användningen av finländska

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

läroböcker, som skulle vara den mest ändamålsenliga lösningen med tanke på barn som återvänder till Finlands skolväsen, beror på hur bra läroplanerna för grundskolan och gymnasiet i Sverige och Finland motsvarar varandra. Den i fråga kommande lösningen är i väsentlig grad beroende på den ställning som tas av de rikssvenska skolmyndigheterna.

Enligt skolavdelningens uppfattning skulle det vara ändamålsenligt att förberedelsevis utreda dessa frågor vid Finsk-svenska utbildningsrådet.

Helsingfors den 22 oktober 1974

Voitto Kallio
Avdelningschef, regeringsråd

Heikki Mäenpää
Planerare

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Social- och hälsovårdsministeriet anser det som mycket angeläget att möjligheterna av i Sverige bosatta finländska barn att få undervisning i och på sitt modersmål ökas. I synnerhet saknad av undervisning på modersmål på förskolestadiet och i grundskolans början kan förutom sämre framgång i skolan också medföra allvarliga anpassningssvårigheter och sociala problem både för barnets och för familjens vidkommande. Social- och hälsovårdsministeriet anser att skolmyndigheterna i Sverige borde sträva till att förebygga uppkomsten av dylika problem genom att anställa tillräckligt med tvåspråkiga lärare och genom att anordna utbildning för att säkerställa tillgången till tvåspråkiga lärarkrafter.

Helsingfors den 21 oktober 1974

Pentti Pekkarinen
Minister

Keijo Virkkunen
Avdelningschef, regeringsråd

Arbetskraftsministeriet¹:

Såsom det konstateras i medlemsförslaget, är språk- och utbildningsfrågorna trots vissa redan vidtagna åtgärder fortfarande centrala problem för sverigefinnarna. Både delegationen för migrantärenden i Finland och invandrarutredningen i Sverige har i sina betänkanden behandlat dessa frågor rätt mångsidigt och ingående. Båda har också kommit med en del förslag till åtgärder för att underlätta de fin-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ländska barnens språk- och utbildningsproblem. För närvarande pågår i båda länderna remissbehandlingen av de framlagda förslagen, vilka delvis motsvarar och delvis kompletterar varandra. Enligt arbetskraftsministeriets uppfattning utgör dessa kommittéförslag tillsammans med yttrandena angående desamma grundvalen för de åtgärder, vilkas förverkligande man med skäl påskyndar i nämnda medlemsförslag.

Helsingfors den 4 november 1974

Heikki Salovaara
Avdelningschef

Pauli Snellman
Sekreterare för internationella ärenden

Delegationen för migrantärenden¹:

Delegationen konstaterar med tillfredsställelse att man i nämnda medlemsförslag riktar Nordiska rådets uppmärksamhet till en fråga som är mycket viktig för finnarna i Sverige. Både de svenska och de finländska myndigheterna och branschorganisationerna har under flere år arbetat för att utveckla utbildningen av finländska barn. Nyligen har fullbordats två betänkanden av delegationen för migrantärenden samt invandrarutredningens huvudbetänkande, i vilka de i medlemsförslaget nämnda ärendena och därmed sammanhängande frågor behandlas grundligt och lösningsmodeller presenteras. Då betänkandenas remissbehandling delvis pågår och några konkreta åtgärder därför inte kunnat inledas ännu, är både lärarfrågan och frågan om undervisningsmaterial fortfarande öppna. Behandlingen av dessa utbildningsfrågor är emellertid brådskande, ty bl. a. lärarunderskottet beräknas för närvarande till över 600 lärare.

Under bifogande av sina förslag (*se Bihang 1 och 2*) som ingår i de två hittills publicerade betänkandena och som angår frågor sammanhängande med utbildningen av de finländska barnen i Sverige konstaterar delegationen för migrantärenden, att dessa i de två länderna slutförda betänkandena jämte yttrandena därom ger en rätt god grundval för det framtida beslutsfattandet. Samtidigt förenar sig delegationen om de i medlemsförslaget framförda rekommendationerna och anser deras förverkligande som brådskande.

Helsingfors den 1 november 1974

Altti Majava
Viceordförande

Liisa Suviranta
Sekreterare

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

*Bihang 1***Betänkande I av delegationen för migrantärenden¹:****(Kommittébetänkande 1972: B 119)**

Undervisningsministeriet borde skicka en cirkulärskrivelse till vederbörande skolmyndigheter med uppmaning om att se till att de elever i läropliktsskola och läroverkselever, som flyttar till Sverige med sina föräldrar, får med sig avgångsbetyg från skolan och att elever i finskspråkiga läropliktsskolor och läroverk i samma situation får uppmaning om att ta med sig de skolböcker som eleven har vid avgång från skolan och dessutom allt efter möjligheterna skolböcker för nästa högre klass. Handlingarna rörande elevens utveckling och hälsa, såsom hälso-kort, borde också överföras från land till annat land när eleven flyttar.

Finansministeriet borde inleda förhandlingar med vederbörande rikssvenska myndigheter för att åstadkomma en sådan överenskom-melse, enligt vilken personer verksamma i lärartjänster i Finland eller i Sverige får utan avdrag medräkna till tjänsteår som berättigar till ålderstillägg och pension även de tjänsteår som vederbörande person fungerat som lärare i ettdera landet.

Arbetskraftsministeriet borde komma överens med motsvarande myndigheter i Sverige om att man aktivt underrättar de i Sverige bosatta finländarna om studiemöjligheter som tillhandahålls av Nordkalottens arbetsmarknadsutbildningscenter.

Arbetskraftsministeriet och yrkesutbildningsstyrelsen borde aktivt följa Nordkalottens arbetsmarknadsutbildningscenter och utvecklingen av det där utförda finskspråkiga undervisningsarbetet samt produktionen av det härför erforderliga finskspråkiga undervisningsmaterialet.

Arbetskraftsministeriet borde fästa vederbörande rikssvenska myndigheters uppmärksamhet vid att Sverige skulle kunna inom ramen för sin kvot placera i Sverige bosatta finnar även från utanför Norrbottens län i söder att studera vid Nordkalottens arbetsmarknadsutbildningscenter, tills mångsidig finskspråkig yrkeskursverksamhet anordnas även på övriga invandrarområden i Sverige.

*Bihang 2***Betänkande II av delegationen för migrantärenden¹:****(Kommittébetänkande 1974: 64)**

På uppdrag av *undervisningsministeriet* borde man skyndsamt börja utveckla tester för att mäta kunskaperna i finska och svenska av i Sverige bosatta finländska barn och till Finland tillbaka flyttande barn liksom också sådana av språkkunskaper oberoende psykologiska tester med vilka man skulle kunna mäta dessa barns intelligens.

Undervisningsministeriet borde se till att myndigheterna i Finland fortsätter ansträngningarna för att tillräckligt med finskspråkig utbildning och tillräckliga möjligheter till utbildning efter grundskolan skall anordnas i Sverige för i Sverige bosatta finländska barn.

Undervisningsministeriet och social- och hälsovårdsministeriet borde vidtaga åtgärder för att åstadkomma sådant samarbete mellan vardera landets förskolemyndigheter, undervisningsmyndigheter och fack-

¹ Översatt från finska.

organisationer inom förskolans område, att de i Sverige bosatta finländska barnens speciella behov angående förskolan kan tillfredsställas t. ex. genom att utbilda och rekrytera tvåspråkiga förskolelärare samt genom att anskaffa finskspråkigt undervisningsmaterial för förskolan.

Undervisningsministeriet borde se till att det finsk-svenska utbildningsrådet bereder ett detaljerat förslag till de svenska undervisnings- och förskolemyndigheterna om anordnandet av en sådan på gymnasiet baserad, snabbare utbildning, genom vilken huvuddelen av de i rikssvenska förskolor erforderliga finsk- och svenskkunniga förskolelärarna och annan personal skulle kunna utbildas från bland sverigefinnarna t. ex. på kvällskurser och vid folkhögskolor. I samarbete med vederbörande rikssvenska myndigheter borde man utreda möjligheterna att vid det svenskspråkiga barnträdgårdsseminariet i Jakobstad anordna utbildning av tvåspråkig personal som behövs i förskoleverksamheten för finländska barn i Sverige.

Undervisningsministeriet borde i samarbete med undervisningsmyndigheterna i Sverige klarlägga möjligheterna att vid finländska lärarhögskolor anordna undantagsutbildning av tvåspråkiga lärare som behövs för att utbilda finländska barn i Sverige och — skulle detta visa sig vara ändamålsenligt — se till att undervisningen kan inledas hösten 1975.

Undervisningsministeriet borde se till att man med undervisningsmyndigheterna i Sverige kommer överens om sådana åtgärder som lindrar den sverigefinska barnens utbildning försvårande lärarbristen, genom vilka man utreder behovet och önskan av i Sverige verksamma formellt inkompetenta finländska lärare att få kompletterande utbildning samt anordnar sådan kompletterande utbildning och genom vilka man utbildar tvåspråkiga lärare bland sverigefinnarna själva.

Undervisningsministeriet borde i samarbete med undervisningsmyndigheterna i Sverige genom en eventuell undantagsutbildning lösa frågan om kompetens som medförs av i Finland och i Sverige avlagd lärarexamen för den rikssvenska grund- och gymnasieskolans lärartjänster så, att denna kompetens så litet som möjligt avviker från motsvarande kompetens i det andra landet och från den lärarkompetens för grund- och gymnasieskola som ges av andra lärarexamina på samma nivå i Sverige.

Skolstyrelsen:

Skolstyrelsen är ytterst väl medveten om alla de detaljer som omnämns i medlemsförslaget. Det är fråga om fakta, som har konstaterats utgöra missförhållanden, och vilka skolstyrelsen med tillgängliga medel ständigt försökt bortarbeta. Den har dock inte direkt kunnat inverka på förbättrandet av finländarnas utbildning i Sverige därför, att det är fråga om verksamhet i ett annat land och att det inte avtalats om formerna för samarbete mellan skolstyrelserna i Sverige och Finland, t. ex. på samma sätt som mellan arbetskraftsmyndigheterna i dessa länder (bl. a. utbytestjänstemän i vardera landet). Skolstyrelsen har i alla fall alltid haft en representant i det i förslaget nämnda Finsk-svenska ut-

bildningsrådet, och genom denna representants (dessa representanters) förmedling har den ständigt stått i fast kontakt med problemen och åtgärderna för att lösa dem. Tillsvidare har det inte på skolstyrelsen placerats någon befattningshavare, vars arbetsfält skulle utgöras av de finländska emigranternas utbildning i Sverige.

Åtgärder hittills

Ett av målen för utbildningen av de finländska barn, som går i skola i Sverige, bör vara att de skall uppnå en så omfattande, äkta tvåspråkighet som möjligt. Allmänt taget är detta möjligt åtminstone för de barn som är födda i Sverige eller flyttat dit under sina första levnadsår. En förutsättning för att målet skall uppnås är i alla fall att det skapas gynnsamma förutsättningar för vardera språkets inläring. Förutsättningarna för svenskan är självklart gynnsamma eftersom den språkliga och kulturella miljön är svensk. Man kan jämföra med hur det är att lära sig finska i Finland. Barn med svenska som modersmål lär sig i medeltal finska mycket bra eftersom den språkliga och kulturella miljön till övervägande del är finskspråkig, Åland undantaget. Svårigheterna i Sverige ligger i att sörja för att en färdighet i finska språket bevaras och utvecklas. Föräldrarna förstår inte på långt när alltid själva att vinnlägga sig om sina barns modersmål, eller också förmår de av någon orsak, t. ex. på grund av sin utbildning eller av ekonomiska skäl, inte göra det. Här bör särskilt hemmens avgörande betydelse poängteras. Det är ett obestridligt faktum att de språkliga impulserna och färdigheterna skapas i hemmen. Hemmens ofta obetydliga möjligheter kan leda till den situation, som nämns i medlemsförslaget: föräldrar och barn kan inte talas vid på samma språk eftersom de inte förstår varandra. En sådan extrem situation borde inte under några som helst förhållanden få uppstå. Den praktiska slutsatsen blir, att skolan redan så tidigt som möjligt bör vinnlägga sig om att rätta till missförhållandet. Förskolan bör alltså utsträckas till de finländska barnen med full effekt samtidigt som till de svenska, eller från hösten 1975.

Det är vanligt och förstäeligt, att en elev som inte behärskar skolans undervisningsspråk placerar sig på en lägre nivå, då skolprestationerna mäts, än vad hans eller hennes förmåga på olika områden annars skulle förutsätta, om inte detta förhållande beaktas särskilt. De finländska barnen i Sverige har vid bedömningen av eleverna råkat i en sådan situation, vilket väl i någon mån kan anses vara ett missförstånd. Ett blygt och tyst barn visar inte sådana färdigheter som skulle vara förmanliga med tanke på bedömningen av eleverna. De skriftliga prestationerna kan inte på denna punkt fungera som behövlig kompensation eftersom framgången är svag särskilt i fråga om dem. De svenska lärarna känner till dessa missförhållanden. Både de finländska och de svenska lärarna har flera gånger framställt ett önskemål om att man

skulle utarbeta pålitliga test, som lämpar sig för just denna special-situation och med vilka man obestriddigt skulle kunna bedöma elevens nivå. För att dylika test skall kunna åstadkommas krävs i alla fall en ytterst sakkunnig yrkesskicklighet och hittills har man inte lyckats tillräckligt bra fast man på sina håll har utarbetat sådan och gjort försök med dem. Skolstyrelsen har kännedom om att tester planeras vid forskningsinstitutioner i Sverige och Finland, men den deltar själv inte aktivt i detta arbete.

Läromedel

Skolstyrelsen anser fortfarande att det centrala i den kulturella servicen för finländarna i Sverige är, att barnen meddelas undervisning på sitt hemspråk i för-, grund- och gymnasieskolan. Ett annat viktigt område, som inte ens finns omnämnt i medlemsförslaget, är vuxenutbildningen. Hittills har åtgärderna främst varit inriktade på grundskolan. Man har strävat till att stöda två huvudsakliga verksamhetsformer, finskundervisningen och den finskspråkiga stödundervisningen, i den mån skolstyrelsens sakkännedom har behövts. Särskilt har denna sakkunskap behövts i fråga om läromedlen. Tjänstemän, som representerar olika läroämnen eller undervisningsområden, har på detta område stått till förfogande som sakkunniga. Skolstyrelsen har i alla fall inte tagit itu med att planera särskilda läromedel för det behov som uppträtt i Sverige, men om initiativ i denna fråga tas, arbetsgrupper t. ex. tillsätts, står dess tjänstemäns sakkunskap till förfogande. Skolstyrelsen anser, att den inte är initiativtagare i denna fråga, därför att den inte exakt känner till behovet. Planeringsgrupper med representation från vartdera landet skulle vara de mest effektiva då man strävar till praktiska lösningar.

Lärarnas rekrytering och utbildning

Skolstyrelsen har från och med år 1972 tagit aktiv del i lärarrekruteringen, som sker i samarbete mellan skolstyrelsen och arbetskraftsministeriet i Finland samt arbetsmarknadsstyrelsen i Sverige. I Finland finns det inte nu tillgång till sådana lärare i den utsträckning som skolmyndigheterna i Sverige skulle önska, nämligen formellt kompetenta folk- eller grundskollärare, vilket också nämns i medlemsförslaget. Sommaren 1974 upptog svenska arbetsmarknadsstyrelsens publikation *Lärarlistan* ett drygt hundratal befattningar, som var avsedda för finländska lärare och som var lediga att sökas. En del av dem var dock timplärbefattningar.

Tack vare mångsidig annonsering i tidningspressen i Finland och genom att radions och televisionens informationskanaler användes kunde 64 ansökningar förmedlas till Sverige. Av dem var 28 formellt kompetenta folk- eller grundskollärare. Enligt skolstyrelsens uppfattning finns det inte heller under de närmaste åren någon annan möjlighet att

skaffa lärare till Sverige, än att fortsätta rekryteringen som förut. En märkbar del av dem som rekryterats eller själva sökt sig i arbete är formellt kompetenta läroverkslärare eller ämneslärare vid grundskola, vilka enligt skolstyrelsens uppfattning i Sverige skulle kunna jämföras med folk- eller grundskollärare i de fall då de fungerar i uppgifter, som motsvarar deras kompetens. Så har hittills inte skett, och i frågan har veterligen inte heller underhandlingar förts. Denna fråga blir särskilt viktig när undervisning i finska språket och stödundervisning på finska inleds i den svenska gymnasieskolan. Redan nu råkar dessa lärare vad gäller avlöning och övriga arbetsvillkor i en ofördelaktig situation jämfört med de arbetsvillkor, som de har i Finland.

Skolstyrelsen har vid lärarrekruteringen råkat i en besvärlig ställning därför att den kommer att locka kompetenta lärarkrafter till Sverige i en situation, då alla kompetenta krafter, särskilt just klasslärarna, skulle behövas i hemlandet. Därför har skolstyrelsen upprepade gånger föreslagit, att man i Sverige skulle börja utbilda tvåspråkiga lärare. Detta har lett till konkreta resultat. Skolöverstyrelsen i Sverige har tillsatt en arbetsgrupp, i vilken också en representant för skolstyrelsen i Finland har deltagit. Arbetsgruppen har utarbetat ett PM i frågan, där det föreslås att utbildning av finskspråkiga lärare för grundskolans lågstadium skulle inledas i Stockholm i januari 1975 och motsvarande undervisning för mellanstadiet i Göteborg hösten 1975. Till vardera utbildningen antas 24 aspiranter dvs. 48 aspiranter sammanlagt. Det är sannolikt att denna utbildning blir fortgående. Verkan av den blir dock märkbar på arbetsmarknaden först om ungefär tre år och tills dess är anskaffningen av lärare beroende av den nuvarande rekryteringen.

Eftersom en i Finland utbildad lärare inte är kompetent att undervisa i för-, grund- eller gymnasieskolan i Sverige, utom om han eller hon får dispens för detta, borde man enligt skolstyrelsens uppfattning snabbt skrida till sådana åtgärder att personer, som här uppnått kompetens som klass- eller ämneslärare vid grundskola och också som läroverkslärare, skulle få kompetens för ifrågavarande tjänst efter en kort tilläggsutbildning i Sverige. Skolstyrelsen har underhandlat med arbetskraftsministeriet om, att man i Finland skulle börja utbilda sådana barnträdgårdslärare, som skulle vara kompetenta också som förskollärare i Sverige. På samma sätt planerar skolstyrelsen i samarbete med arbetskraftsministeriet för sommaren 1975 fortsatt utbildning för sammanlagt 120 lärare som i Sverige undervisar finländska barn. Dylik fortsatt utbildning gavs sammanlagt 80 lärare redan sommaren 1974.

Finskspråkiga klasser och skolor

I medlemsförslaget omnämns undervisning som meddelas på barnets eget språk. Detta skulle betyda, att man i Sverige borde grunda finskspråkiga skolor eller åtminstone finskspråkiga klasser. På grundskolans

lågstadium, främst på första, men också på andra och tredje årskursen, finns det klasser, där undervisningen med undantag för svenskundervisningen ges på finska. Dessa klasser finns på några stora industriorter. På grundskolans mellan- och högstadium samt i gymnasieskolan finns inga dylika klasser. Skolstyrelsen har inte nu någon med sanningen överensstämmande bild av behovet av finskspråkiga klasser och skolor. Det är i alla fall uppenbart, att en gynnsam teoretisk och annan psykisk utveckling för en del finländska barn i Sverige skulle kräva att deras modersmål talas i studiemiljön. Dylika studier skulle säkert inte förlöpa utan olägenheter. Ovan nämnda frågor står i konflikt med artikel 15.3. 1971.3 i Avtalet om nordisk kulturellt samarbete.

Tvåspråkiga tjänstemän i skolförvaltningen

Samarbetet mellan Finland och Sverige sker för tillfället nästan enbart inom ramen för finsk-svenska utbildningsrådet, och skolstyrelsen har tillsvidare inte i dessa frågor haft tillräckligt omfattande direkt kontakt med det motsvarande centrala ämbetsverket i Sverige. Det skulle vara önskvärt, att samarbetet kunde ordnas så snart som möjligt, och att handläggningen av ärendena skulle överföras till en stående förvaltningsorganisation. Detta skulle i praktiken ske genom att det i vardera ämbetsverket skulle tillsättas tvåspråkiga tjänstemän, till vilkas arbetsfält det skulle höra att övervinna utbildningssvårigheterna förorsakade av flyttningsrörelsen, och vilka kunde ha fast kontakt med varandra. Först då skulle man kunna vänta sig att man i stället för förslag och önskemål mera målmedvetet kunde åstadkomma praktiska resultat.

Helsingfors den 18 oktober 1974

Erkki Aho
Generaldirektör

Eero Lemola
Överinspektör

Yrkesutbildningsstyrelsen:

Antalet i Sverige bosatta finska medborgare beräknas uppgå till cirka 200 000 personer. Av dessa var i slutet av förra året antalet barn under 10 år per årsklass i medeltal cirka 4 300, antalet 10—14-åringar cirka 3 300 och 15—19-åringar cirka 2 500. Då man beaktar att de yngsta åldersklasserna är betydligt större än de åldersklasser som nu befinner sig i gymnasieåldern, står det klart att de finländska barnens utbildningsfrågor inte upphör att existera under de närmaste åren, utan tvärtom kommer att öka.

I Nordiska rådets medlemsförslag anses det vara av väsentlig betydelse att de finländska invandrarnas barn kan bevara och utveckla kunskaperna i sitt eget modersmål samtidigt som de lär sig svenska. Undersökningar visar att de finländska barnen och ungdomarna uppnår i genomsnitt sämre resultat i de svenska skolorna i jämförelse med sina svenska kamrater, vilket anses bero på skillnader i språklig förståelse och mognad. I förslaget hänvisas till de åtgärder, vilka vidtagits för att förbättra den i Sverige bosatta finskspråkiga befolkningens utbildningsförhållanden, såsom t. ex. anordnande av stödundervisning, inrättande av finskspråkiga klasser, rekrytering av tvåspråkiga lärare o. s. v. Enligt förslaget är de uppnådda resultaten dock otillräckliga och t. ex. strävan till tvåspråkighet är fortfarande långt ifrån förverkligad.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställs, att Nordiska rådet rekommenderar

1) regeringen i Sverige att i samråd med Finlands regering vidtaga åtgärder för att öka möjligheterna för de i Sverige bosatta finländska barnen att erhålla undervisning i och på sitt modersmål samt

2) regeringarna i Finland och Sverige att vidtaga åtgärder för att trygga rekryteringen av tvåspråkiga lärare.

Yrkesutbildningsstyrelsen finner de anförda synpunkterna och förslagen riktiga och ändamålsenliga. Närmast i fråga om anordnandet av utbildning på gymnasiestadiet för de finländska barnen fäster yrkesutbildningsstyrelsen uppmärksamhet speciellt vid följande omständigheter.

1. Anordnandet av stödundervisning på gymnasiestadiet samt den här till anslutande lärarfrågan

Endast en obetydlig del av de finländska barn som avslutat grundskolan i Sverige fortsätter sin skolgång i gymnasiet, vilket huvudsakligen beror på elevernas språksvårigheter. I Sveriges statsförslag finns i år för första gången upptaget ett anslag för stödundervisning på gymnasiestadiet. Stödundervisning har dock tills vidare kunnat anordnas endast i ringa mån bl. a. av den orsaken, att det inte funnits tillräckligt med tvåspråkiga stödlärare. Det finns sammanlagt nästan 500 stödlärare, av vilka endast ett tiotal verkar på gymnasiestadiet. Man torde kunna anse det vara svårare att anordna stödundervisning på gymnasiestadiet och speciellt på de s. k. yrkesinriktade linjerna än i grundskolan just med beaktande av behovet av olika slags stödlärare.

För att man å andra sidan även i Finland skall kunna börja vidtaga åtgärder för att erhålla erforderliga stödlärare och eventuellt även meddela dem lärarutbildning i Finland, vore där oundgängligt att kartlägga den nuvarande situationen inom undervisningen på gymnasiestadiet för finlandsbarnen och samtidigt utreda bl. a. antalet stödlärare som skulle

behövas på gymnasiestadiet i allmänhet och på dess s. k. yrkesinriktade linjer, samt hurudan kompetens dessa lärare borde inneha.

2. Inrättandet av finskspråkiga gymnasieklasser

En speciell svårighet vid ett ändamålsenligt anordnande av utbildning på gymnasiestadiet är, att de finskspråkiga eleverna vid gymnasieklasser vid gymnasieskolan på såväl de teoretiska som de s. k. yrkesinriktade linjerna, i synnerhet på de områden där den finländska befolkningen är så omfattande att även elevunderlaget kunde anses tillfylllest.

3. Inrättandet av en finskspråkig gymnasieskola av internattyp

En speciell svårighet vid ett ändamålsenligt anordnande av utbildning på gymnasiestadiet är, att de finskspråkiga eleverna vid gymnasieskolorna är spridda i fåtaliga grupper runt om i landet. En lösning vore måhända, att eleverna skulle samlas i en finskspråkig gymnasieskola av internattyp, vilken även härvid centraliserat kunde erbjuda flera valmöjligheter i fråga om undervisningen inom olika områden. Möjligheterna att inrätta en finskspråkig gymnasieskola i Sverige borde således undersökas.

4. De i gymnasieskolåldern varande finländska barnens utbildande i Finland

Som en möjlighet att förbättra de i Sverige bosatta unga finländarnas möjligheter att erhålla utbildning efter grundskolan borde övervägas, att de skulle utbildas i Finland vid finskspråkiga yrkesläroanstalter, vid vilka det speciellt i landets södra delar under de senaste åren blivit elevplatser obesatta. Härvid borde man först utreda bl. a. vilket intresse som föreligger för erhållandet av yrkesutbildning i Finland, liksom även de till förverkligandet anslutande administrativa frågorna, kostnadsfördelningen m. m. Yrkesutbildningsstyrelsen betonar, att för dessa elever i vilket fall som helst borde skapas ett tillräckligt studiesocialt stödsystem innan de anländer till Finland för att studera.

5. Yrkesutbildningen för de elever som återvänt från Sverige till Finland

Enligt en undersökning som yrkesutbildningsstyrelsen våren 1974 företog beträffande de underlydande läroanstalterna, studerade under de två senaste åren vid 144 yrkesläroanstalter sammanlagt 587 elever som återvänt från Sverige till Finland. De flesta eleverna återfanns inom den kortvariga utbildningen i kursform. Studiesvårigheter på

grund av bristfälliga kunskaper i finska förekom främst endast hos yrkesskolelever. Yrkesutbildningsstyrelsen har på basen av undersökningen gett yrkesläroanstalterna direktiv om anordnande av stödundervisning i finska språket samt vid behov även i andra ämnen.

Enligt yrkesutbildningsstyrelsens uppfattning borde det även utredas, hur många av de återinflyttade som blivit utan yrkesutbildning. Man bör effektivt söka vägleda de till Finland återinflyttade till utbildningens krets. Sålunda borde man utveckla den informationsverksamhet som riktar sig till de återinflyttade och till den finländska befolkningen i Sverige. I detta syfte har den kommission som tillsatts för att behandla de finländska invandrarnas utbildningsfrågor uppgjort en broschyr över skolväsendet i Finland.

6. Den fackliga kursverksamheten

Inom sysselsättningsutbildningen i Sverige finns det rikligt med finländska invandrare, vilkas största studiehinder utgjorts av språksvårigheter. Av denna orsak vore det nödvändigt att undervisningen åtminstone till en början skulle ske på finska. Vid ett par kurscentra har redan förekommit experimentverksamhet som strävar till detta.

Den kursverksamhet som yrkeskurscentralerna i Finland erbjuder borde effektivt söka utnyttjas speciellt beträffande de återinflyttade som redan passerat den egentliga yrkesskolåldern.

I detta sammanhang hänvisar yrkesutbildningsstyrelsen till AMU-centret i Övertorneå i Sverige, där en dryg tredjedel av eleverna varit finländare, resten svenskar och norrmän. Undervisning meddelas även på finska. Överenskommelse har fattats mellan staterna därom, att utbildningskostnaderna erläggs av det land, där den som fullgjort kurs arbetar tre månader efter dess avslutande. Nästan alla som fullgjort kurs har placerat sig i arbete i sitt hemland.

Enligt yrkesutbildningsstyrelsens uppfattning erbjuder en sålunda anordnad utbildning en beaktansvärd möjlighet för handhavandet av den i Finland bosatta finländska befolkningens utbildningsfrågor.

7. Slutkonstaterande

Yrkesutbildningsstyrelsen anser det viktigt, att samarbetet mellan de olika förvaltningsenheterna och myndigheterna i Sverige och Finland fortgående utvecklas i avsikt att främja de i Sverige bosatta finländarnas utbildning. I anslutning till ovanstående förslag till åtgärder hänvisar yrkesutbildningsstyrelsen även till det tal som republikens president Kekkonen höll i Stockholm den 17 mars 1974, där han sade att Finland för sin del är berett att mångdubbla sina ansträngningar att lösa skolfrågorna tillsammans med Sveriges skolmyndigheter och för

att bevara och befästa den kulturella kontakten mellan utlandsfinländarna och hemlandet.

Helsingfors den 23 oktober 1974

Viljo Kuuskoski
Generaldirektör

Aimo Kaisaniemi
Överinspektör

Finsk-svenska utbildningsrådet, finska delegationen:

— — — beslutat att i princip stödja de åtgärder som föreslås i Nordiska rådets medlemsförslag A 435/k och som gäller undervisning av finska invandrabarn i och på modersmålet och utbildning av tvåspråkiga lärare.

Det är den finska delegationens uppfattning, att man under de kommande åren bör lägga huvudvikten av hjälpåtgärderna för de finska invandrarna på ökad information om modersmålets betydelse, ägna större uppmärksamhet till utbildning av finska ungdomar i Sverige samt intensifiera och utvidga utrednings- och försöksverksamheten som syftar till att för de finska invandrarungdomarna skapa jämlika möjligheter till vidareutbildning jämfört med sina svenska kamrater. Endast utbildning på modersmålet utgör en garanti för barnet att utnyttja hela sin intelligenskapacitet och erbjuder individen möjlighet till utbildning som motsvarar hans förmåga. Möjligheten till studier i barnets modersmål förstärker hans identitet, hindrar honom att bli halvspråkig och gör honom till en tvåspråkig person.

I korthet kan Finska delegationens av finsk-svenska utbildningsrådet uppfattning om den närmaste målsättningen för den framtida verksamheten koncentreras till följande fyra punkter:

1) Hänsynstagande till de i Sverige boende finska förskolebarnens intressen

2) Vidareutveckling och intensifiering av den nuvarande tvåspråkiga stödundervisningen, ökning av tvåspråkiga förberedelseklasser samt organisering av modersmåls- och svenskundervisningen och utbildningen av tvåspråkiga lärare

3) Utbildning av finska invandrarungdomar i gymnasieåldern

4) Ändamålsenlig utveckling och verkställande av administrativa åtgärder.

Helsingfors den 21 oktober 1974

Finska delegationen av finsk-svenska utbildningsrådet

Kalervo Siikala
Ordförande

Ahti Ratia
Bitr. sekreterare

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

Socialstyrelsen har sedan 1971 bedrivit försöksverksamhet med förskoleundervisning för invandrabarn. Språkträning har bedrivits både vid lekolor och daghem. Det har visat sig att det är nödvändigt att invandrabarnen i förskoleåldern får såväl hemspråksträning som svenskspråksträning.

Det bästa resultatet har uppnåtts om man från 4-årsåldern kan bereda barnen möjlighet att gå i förskola tillsammans med barn från samma hemspraksgrupp. I förskolan bör finnas en pedagog som helt behärskar barnens hemspråk och kan hjälpa barnen utveckla sitt hemspråk så att de får ett ordförråd normalt för deras utvecklingsnivå. Genom intimt samarbete med föräldrarna uppmuntras dessa att tala hemspråket hemma tillsammans med barnen. När barnen kommer upp i 5—6-årsåldern kan de integreras i svenskspråkig förskola men behöver fortfarande hemspråksträning vissa timmar i veckan. Även den hemspråksträningen bör skötas av lärare som behärskar hemspråket och som väl känner till invandrabarnens hemland, kultur och vanor och kan stärka barnets identitetskänsla genom att uppmuntra det att uttrycka sig på sitt hemspråk.

Här föreligger alltså stort behov av tvåspråkiga lärare i all synnerhet svensk-finskspråkiga eftersom finländare är den största invandragruppen. Socialstyrelsen vill därför tillstyrka Medlemsförslaget angående åtgärder för att öka möjligheterna för de i Sverige bosatta finländska barnen att erhålla undervisning i sitt modersmål.

Även förslaget att Nordiska rådet må rekommendera regeringarna i Finland och Sverige att vidtaga åtgärder för att trygga rekryteringen av tvåspråkiga lärare tillstyrkes med markeringen att det bör gälla lärare för såväl förskola som grundskola.

Stockholm den 28 oktober 1974

Sven-Olof Hedengren

Ivonny Lindquist

Skolöverstyrelsen (SÖ):

SÖ har i det omarbetade supplementet till grundskolans läroplan, Undervisning av invandrabarn m. fl. — 2, understrukit invandrar-elevers rätt till och behov av undervisning i och på sitt hemspråk och utfärdat anvisningar och rekommendationer till kommunerna om hur tillgängliga resurser bör utnyttjas för att bäst möta elevernas behov i detta avseende.

I sitt yttrande den 6 november 1974 över invandrarutredningens hu-

vudbetänkande har SÖ vidare framhållit att behov finns av fler veckotimmars undervisning i hemspråket än nuvarande bestämmelser medger och även angett alternativa förslag om hur en breddning av denna undervisning kan ske.

Ett av dessa förslag innebär att låta finska språket utgöra ett av tillvalsämnen på grundskolans högstadium, varigenom det totala timtalet för hemspråket skulle öka från sex till elva veckotimmar under högstadiet. Kungl. Maj:t har medgivit att denna anordning får prövas i Norrbottens län fr. o. m. innevarande läsår.

För att undervisningsfrågorna för de finskspråkiga eleverna i Sverige skall få en tillfredsställande lösning fordras ett kontinuerligt samarbete mellan Finland och Sverige. Finsk-svenska utbildningsrådet är ett viktigt organ genom vars arbete överenskommelser och principbeslut på utbildningens område har kommit till stånd. Mer informella kontakter, t. ex. i läromedelsfrågor, förekommer även kontinuerligt.

Omfattningen av grundskolans finskspråkiga undervisning kan ej med säkerhet utläsas av den nuvarande skolstatistiken. SÖ har därför, i samråd med SCB och Svenska kommunförbundet, utformat förslag till en ny invandrarstatistik för grundskolan och gymnasieskolan, vilken varje år skall kunna ge uppgifter dels om antalet elever som får undervisning i finska och stödundervisning på finska, dels om elevönskemål om sådan undervisning som ej kunnat uppfyllas, bl. a. av brist på lärare.

Denna undervisning har ökat kraftigt under de senaste åren vilket bl. a. framgår av det kraftigt ökade antalet finskspråkiga lärare som tillförts den svenska grundskolan och gymnasieskolan.

Rekrytering av lärare från Finland med klass- eller ämneslärarutbildning, initierad av Finsk-svenska utbildningsrådet 1968, har varje år skett enligt regler som fastställts av de finska och svenska arbetsmarknads- och skolmyndigheterna. Hittills har kommunernas behov av heltidsanställda lärare i stort sett kunnat tillgodoses. Med vetskap om de svårigheter som framdeles beräknas uppstå när det gäller att få utbildade tvåspråkiga lärare från Finland har SÖ föreslagit och planerat en klasslärarutbildning i Sverige med finska språket som en av tillvalskurserna i utbildningen för sökande som är såväl finsk- som svensk-talande. Utbildningen ger full behörighet att undervisa i svensk grundskola utom i engelska språket och dessutom behörighet att undervisa i och på finska på eget stadium samt på över- och underliggande stadier. I planeringen av utbildningen har representant för finska delegationen av Finsk-svenska utbildningsrådet deltagit. Det har därvid övervägts att förlägga viss del av utbildningen i finska språket och kulturen till lärarhögskola i Finland. Förslag till tim- och kursplaner, antagningsbestämmelser etc. för denna utbildning har lämnats till utbildningsdepartementet. Utbildningen beräknas börja vårterminen 1975.

För kommuner med så ringa elevunderlag, att lärare för hemspråks-

undervisning ej kunnat anställas på heltid, uppstår ej sällan problem med att anskaffa lärare för sådan undervisning. Det syns därför enligt SÖ:s mening vara angeläget, att frågor rörande breddning av hemspråkslärares tjänsteunderlag, behörighet och fortbildning blir grundligt utredda. En arbetsgrupp inom SÖ förbereder för närvarande dessa frågor.

Fortbildning för hemspråkslärare anordnas sedan 1970 av SÖ årligen under en tiodagars sommarkurs. Av kursens cirka 80 deltagare är de finskspråkiga lärarna som regel i majoritet.

Antalet finskspråkiga elever i den svenska gymnasieskolan visar en kraftig ökning under senare år. Behovet av stödåtgärder för invandrar-elever i gymnasieskolan utreds för närvarande inom SÖ. Hittills företagna undersökningar anger att stort behov av stödundervisning föreligger för att invandrarelever skall kunna tillfredsställande genomföra gymnasieutbildning, något som beaktats i SÖ:s anslagsframställningar. SÖ konstaterar vidare en ökad efterfrågan på undervisning i hemspråket på gymnasieskolan. Möjligheten att välja finska som C-språk finns sedan länge. I SÖ:s förslag till nytt språkprogram för gymnasieskolan föreslås finska språket även få ställning som B-språk.

Möjligheten att anskaffa läromedel för den finskspråkiga undervisningen i grundskolan är god. Samverkan har sedan flera år ägt rum mellan SÖ:s läromedelssektion å ena sidan och Skolstyrelsen i Finland, finska läromedelsproducenter och Finsk Skolradio å den andra sidan. En viss anpassning och översättning av svenska läromedel har gjorts i Sverige. Fortsatt läromedelsutveckling pågår inom SÖ:s projekt Läromedel för invandrare i grundskolan (LIG). Ett motsvarande projekt för gymnasieskolan har initierats. SÖ:s senaste förteckning över finskspråkiga läromedel bifogas (bil. 1).

SÖ har funnit samarbete med Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige värdefullt i olika utbildningsfrågor, bl. a. i fråga om arbetet med framställning av studieplan för grundskolans undervisning i finska. Studieplanens utformning samt finskspråkiga läromedel är ämnet för en tvådagarskonferens innevarande månad till vilken SÖ inbjudit ett 90-tal i landet verksamma finskspråkiga lärare. Liknande konferenser anordnas av SÖ varje år som en uppföljning av den ovan nämnda fortbildningskursen.

Enligt SÖ:s bedömning utvecklas den finskspråkiga undervisningen inom svenskt skolväsen i positiv riktning, inte minst genom de initiativ som tagits av Finsk-svenska utbildningsrådet. Av vad som anförts ovan framgår att det fortfarande återstår problem som fordrar en lösning. Arbetet inom SÖ med invandrarundervisningen inom barn- och ung-

domsskolan syftar till en ytterligare breddning och fördjupning av denna undervisning.

Stockholm den 8 november 1974

Lars Sköld

Margareta Ek

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Sedan år 1972 sker rekrytering av tvåspråkiga lärare för undervisning i grundskolan genom arbetsmarknadsverkets försorg. Tillvägagångssättet vid rekryteringen har fastställts vid överläggningar mellan skolöverstyrelsen, invandrarverket, finsk-svenska utbildningsrådet och arbetsmarknadsstyrelsen.

I första hand kommer personer med lärarutbildning i fråga för undervisning. Klasslärarutbildning (folkskollärarutbildning) är i första hand önskvärd. Sökande med annan lärarutbildning bör ha en bred ämneskombination, företrädesvis med betyg i respektive invandrarspråk.

Lärarutbildning i något av de nordiska länderna jämföras generellt med utbildning i Sverige. Beträffande utbildning i icke nordiska länder görs en individuell bedömning.

Rekrytering av lärare bosatta i Finland sker under medverkan av den finska arbetsförmedlingen i enlighet med en överenskommelse mellan arbetsmarknadsstyrelsen och Finlands arbetskraftsministerium.

Under år 1973 anmäldes 101 heltids- och 20 deltidstjänster för lärare i finsk språkgrupp och under år 1974 138 respektive 35 tjänster. Antalet personer som från Finland insänt ansökningar om tjänster uppgick under de angivna åren till 47 resp. 69.

Styrelsen är liksom hittills beredd att medverka vid rekrytering av lärare. Då det råder brist på lärare i Finland bör man emellertid inte ensidigt inrikta sig på att söka arbetskraft därifrån. Enligt styrelsens uppfattning borde man också prova att på olika sätt söka tillvarata i landet redan befintliga lämpliga arbetstagare och ge dem erforderlig kompletterande utbildning.

Stockholm den 14 november 1974

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Rehnberg

Gunnar Olderin

Statens invandrarverk:

Statens invandrarverk har nyligen behandlat invandrarutredningens huvudbetänkande Invandrarna och minoriteterna. I sitt remissyttrande

den 5 november 1974 (*här ej tryckt*) har verket tillstyrkt bl. a. de förslag som syftar till förstärkning av hemspråksundervisningen i det svenska skolväsendet. Enligt meddelande från utbildningsdepartementet skall dessa frågor nu ses över av en interdepartemental arbetsgrupp som inom kort kommer att tillsättas.

Vidare har invandrarverket tillstyrkt de mål som invandrarutredningen föreslagit för den svenska kulturpolitiken för invandrare och språkliga minoriteter. För de finsktalande i Sverige innebär förslagen inom utbildningens och kulturens områden, om de förverkligas, en helt ny inriktning. De ställer också nya och kvalitativt större anspråk på det svenska samhället.

Invandrarverket, som följer utvecklingen av de finska invandrarbarrens undervisningsfrågor främst genom arbetet inom finsk-svenska utbildningsrådet, finner ett samarbete vara grunden för realistiska åtgärder. Det är angeläget att vidareutveckla samarbetet mellan Sverige och Finland så att de uppställda målen kan förverkligas.

Statens invandrarverk

Kjell Öberg

Leena Sparring

Statens institut för läromedelsinformation:

Institutets yttrande avser de delar av motionen som rör översättning av läroböcker till finska.

För att ge finska barn undervisning på sitt modersmål enligt motionärernas mening krävs att de läroböcker som används i svensk skola översätts till finska. Förslaget torde syfta till att öka möjligheterna för de i Sverige bosatta finländska barnen att vidmakthålla och utveckla sitt hemspråk.

Institutet bedömer inte frågan om en sådan åtgärd är en lämplig metod att förbättra förutsättningarna för hemspråksundervisningen. Institutet finner emellertid att åtgärden inte kan anses tillräcklig för att nå det mål för undervisningen i hemspråket som enligt gällande läroplan för grundskolan skall inriktas på

de grundläggande färdigheterna att lyssna, se och tala, läsa och skriva. Varje elev skall utveckla sin förmåga att förstå och ta ställning till vad han hör, ser och läser samt att uttrycka sig enkelt och klart i tal och skrift.

Undervisningen bör stimulera elevernas läslust, väcka deras intresse för hemlandets litteratur och kultur och odla deras sinne för språket. Genom läsning av litteratur, som svarar mot deras utvecklingsnivå, bör eleverna få stifta bekantskap med några betydande författare, huvudsakligen från senare tid. Undervisningen bör vidare uppmuntra dem till

självständig och skapande språklig verksamhet och väcka deras intresse för modersmålet och lust att vårda det.

(Lgr 69 II Supplement/Undervisning av invandrabarn m. fl., andra rev. uppl. s. 87)

Kostnaderna för den föreslagna verksamheten är svåra att ange. Institutet uppskattar antalet titlar som blir aktuella för översättning till c:a 700 per år. De sammanlagda kostnaderna för utgivning av finska versioner av dessa läromedel uppskattas av institutet till mellan 15 och 20 miljoner kronor per år. Eftersom det här rör sig om relativt små upplagor torde kostnaderna endast till en mindre del kunna tas ut vid en försäljning där det översatta läromedlet åsattes samma pris som motsvarande svenskspråkiga version. Ett pris som tillfullo skulle täcka producenternas kostnader torde i de flesta fall bli oacceptabelt för kommunerna. Frågan om statligt stöd för den föreslagna utgivningen uppstår då. Ett sådant statligt stöd skulle alltså utgöra skillnaden mellan framställningskostnader och intäkter vid försäljning. Omfattningen av ett sådant statligt stöd är svår att exakt beräkna men ovanstående räkneexempel kan ge en viss uppfattning om dess storlek.

Institutet vill slutligen påpeka, att det i motionen beskrivna behovet av elevens tillgång till läromedel på det egna språket i princip bör gälla alla invandrargrupper. Frågan bör därför tas upp i samband med beredningen av invandrarutredningens huvudbetänkande (SOU 1974: 69) Invandrarna och minoriteterna.

Stockholm den 5 november 1974

Sten-Sture Landström

Bertil Andersson

Sveriges lärarförbund:

De frågor som berörs i medlemsförslaget är väl kända inom förbundet, som sedan några år tillbaka särskilt har velat uppmärksamma invandrabarnens och deras lärares situation i skolsamhället.

De konkreta förslag till förbättringar i undervisningssituationen medlemsförslaget innehåller ligger i stort i linje med förbundets egna initiativ, varför förbundet inledningsvis vill möta medlemsförslaget med ett allmänt positivt omdöme. Därutöver kan följande framhållas.

Tvåspråkigheten

Enligt förbundets uppfattning bör undervisningen av invandrabarn bl. a. syfta till aktiv tvåspråkighet. I syfte att nå detta mål hos så många barn som möjligt har förbundet föreslagit införandet av hemspråket i läroplanen som ett obligatoriskt ämne (med dispensmöjligheter). Vidare

har förbundet föreslagit att hemspråkets ställning volymmässigt sett bör omprövas. De 2 veckotimmar som för närvarande står till förfogande är klart otillräckliga om målet aktiv tvåspråkighet skall kunna nås.

Förbundet har också velat diskutera koncentrationsprincipen, framförallt vid genomförandet av den direkta läs- och skrivundervisningen på respektive språk. Det kan dock ifrågasättas om inte genomförandet av en "undervisningsorganisation" där finska är första språk redan i daghem och förskolor — och i gymnasieskolor — skulle medföra så stora nackdelar av annan art än rent undervisningsmässiga, att medlemsförslaget på denna punkt måste avvisas. Däremot bör behovet av tvåspråkiga förskollärare, speciallärare och kuratorer tillgodoses genom systematiserade åtgärder.

Lärarytbildningen

Även på lärarytbildningsområdet har förbundet krävt förstärkta insatser i linje med medlemsförslaget. Invandrarutredningen har nyligen föreslagit att dessa frågor bör föranleda en särskild utredning. Förbundet, som förespråkar utbildning för och inrättande av särskilda tjänster som hemspråklärare, stöder invandrarutredningens förslag om en särskild utredning i denna fråga och anser att synpunkterna i medlemsförslaget bör beaktas i ett sådant sammanhang. Önskvärt är att utredningen snarast kommer till stånd och att resultatet av dess arbete kan redovisas inom en nära framid.

Läromedelssituationen

Förbundet stöder förslagen om ett utvidgat samarbete mellan länderna på läromedelsområdet, särskilt som läromedelsfrågorna är mera komplicerade än de kan synas vara vid en ytlig bedömning.

Svenska språket utvecklas t. ex. olika i en språkmiljö som helt domineras av svenska i förhållande till en språkmiljö som den finlandssvenska utgör. De finländska barnen i Sverige får inte samma språkliga stimulans som de finländska barnen i Finland. Finska läromedel kan därför inte utan vidare användas till finländska barn i Sverige. Även innehållsmässigt bör läromedlen anknyta till både finska och svenska förhållanden.

Förbundet hemställer slutligen att här anförda synpunkter beaktas vid ärendets fortsatta handläggning.

Stockholm den 13 november 1974

Sveriges lärarförbund

Hans Hellers

Förbundsordförande

Olle Holmberg
Ombudsman

Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige (FRIS):

De synpunkter som ligger till grund för medlemsförslaget "om språk- undervisning för finländska barn i Sverige" bör anses vara i allt väsentligt riktiga och beaktansvärda.

Dessa synpunkter gäller givetvis de finska invandrarna och deras barn. Därvidlag har förslagstexten fått en olycklig och vilseledande formulering.

För vårt förbund, som samlar i Sverige bosatta svenskar från Finlands svenskbygder, är det inte relevant att (2:a stycket) "det är ett självklart önskemål att alla invandrare lär sig svenska" osv. Däremot är det ju riktigt att invandrarna bör "bevara sin identitet och nationella särprägel" — det kan gälla även finlandssvenskarna, liksom att detta "förutsätter att de behärskar sitt eget modersmål", men detta är ju just svenska.

Liknande formuleringar finns i 4:e, 7:e, 8:e, 12:e och 13:e stycket. Så är "förverkligandet av tvåspråkigheten" (7:e stycket, och 8:e) ett mål, och måhända ett angeläget sådant, för de finska invandrararnas utbildning, men orimligt för andra finländska invandrarers.

Dessa inadvartenser vore kanske av mindre betydelse, om inte de angivna statistiska siffrorna (ex. antalet barn till finländska medborgare) därigenom blev irrelevanta. Finlandssvenskarna i Sverige är som bekant 60 000.

Detta innebär att de beaktansvärda åtgärder som föreslås kunde ges större tyngd och bli av större betydelse för de finska invandrarna, om de koncentrerades på den grupp som är i verkligt behov av den.

Med hänvisning till detta får Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige (FRIS) uttala, att förbundet helt omfattar de föreslagna rekommendationerna till regeringarna i Sverige och Finland, om den ändringen i pt 1 göres att formuleringen "finländska barnen" ersätts med den adekvata formuleringen "finska barnen" (ev. "finskspråkiga barnen").

Stockholm i november 1974

För Finlandssvenskarnas riksförbund (FRIS)

Tor Fors

Förbundsordförande

Lärarnas riksförbund (LR):

Medlemsförslaget innehåller två konkreta yrkanden. För det första föreslår man att viss lärarutbildning skall inledas i Sverige för personer med kunskaper i finska och svenska. För det andra föreslår man visst

samarbete på läromedelsområdet mellan Sverige och Finland.

1. Lärarutbildning

I 1974 års statsverksproposition framhåller chefen för utbildningsdepartementet bl. a. (Prop. 1974: 1 bilaga 10, s. 361):

Mot bakgrund av det förslag finsk-svenska utbildningsrådet framlagt vill jag betona vikten av att barn till invandrare ges en så god och allsidig utbildning som möjligt om det svenska samhället. För att uppnå detta mål krävs ofta att undervisningen i vissa delar kan ske på invandrarbarnens modersmål.

Detta uttalande är således inte begränsat till enbart det finska språket.

Invandrarutredningen har även uppmärksammat utbildningen i den svenska skolan för invandrarbarn av olika nationaliteter. Invandrarutredningen synes förutsätta att såväl hemspråksundervisning som undervisning i svenska som främmande språk skall kunna bedrivas för olika invandrargrupper. Detta framgår klart av exempelvis uttalandet på s. 257:

IU anser således att kommunerna bör ges en skyldighet att ordna hemspråksundervisning men att denna undervisning bör vara frivillig för eleven. IU är medveten om att en sådan skyldighet för kommunerna att anordna hemspråksundervisning kommer att medföra problem särskilt när det gäller mindre språkgrupper och mindre kommuner.

Invandrarutredningen menar således att det i åtskilliga kommuner måste finnas lärare som är utbildade i något av invandrarbarnens modersmål, d. v. s. finska eller annat språk. När det gäller undervisningen i svenska som främmande språk framhåller invandrarutredningen (s. 263) att det är

angeläget att den lärare som handhar svenskundervisningen antingen kan elevens modersmål eller har getts en grundlig orientering om de viktigaste avvikelserna mellan svenskan och det främmande språket i fråga.

Invandrarutredningen har vidare försökt kartlägga de tvåspråkiga lärarnas utbildning. Mot denna bakgrund skall följande uttalande ses från invandrarutredningen (s. 270):

Det är vidare enligt IU:s uppfattning angeläget att svenska lärare som undervisar invandrarelever i svenska som främmande språk har för ändamålet särskild utbildning. De nu verksamma lärare, som saknar sådan utbildning, bör ges tillfälle att genomgå lämplig fortbildning i svenska som främmande språk.

LR instämmer i departementschefens ovan refererade uttalande samt delar invandrarutredningens principuppfattning om nödvändigheten av att öka resurserna för hemspråksundervisning, undervisning i svenska som främmande språk och stödundervisning åt invandrarelever på modersmålet både på grundskolan och gymnasieskolan. Enligt LR:s mening är det därför väsentligt att de åtgärder som sätts in för att lösa

problemen med dessa utbildningsfrågor ger snabb effekt. LR menar därför att den lämpligaste åtgärden är att utbilda lärare som nu tjänstgör på respektive stadium i det allmänna skolväsendet. Denna utbildning bör endast inriktas på de områden som berörts ovan och även avse andra språk än finska.

Skolöverstyrelsen har på uppdrag av utbildningsdepartementet utarbetat förslag till "Särskild utbildning av klasslärare med finska som modersmål". Detta förslag har enligt LR:s mening vissa nackdelar. Förslaget innebär bl. a. att man först efter ett antal terminer, 5 på lågstadielärlinjen, resp. 6 på mellanstadielärlinjen, får fram ett begränsat antal — högst 48 st. — lärare som har särskild utbildning i finska.

2. Läromedel

LR anser att förutsättningar för samarbete på läromedelsområdet mellan Sverige och Finland bör utredas.

Stockholm den 15 november 1974

Lärarnas riksförbund

Göran Kalin

Mats Gudmundsson

Ruotsin suomalainen opettajyhdistys — Sveriges finska lärarförening:

Vi konstaterar med tillfredsställelse, att man inom Nordiska rådet har visat ett seriöst intresse för undervisning av finska barn i Sverige. Rådets förslag och rekommendationer är av särskilt värde och vikt genom den ställning Nordiska rådet har i nordiska länder.

Förslaget, vi har haft för behandling, har många aspekter värda att beakta. Fri rörlighet av arbetskraft har medfört problem, för vilkas lösande gamla provade medel inte är tillräckliga. Man måste bl. a. hitta alldeles nya lösningsmodeller i invandrarundervisningen, vilka uppfyller de speciella krav, som ställs av emigrationen. Det räcker inte, att man kan ge samma möjligheter och resurser till invandrarna som inhemska befolkningen, för att möjligheterna till utveckling skall vara desamma.

Modersmålets betydelse och ställning i utbildningen

Modersmålets, det finska språkets betydelse, är odiskutabel. Man måste ta speciell hänsyn till det när man letar efter lösningsmodeller i undervisningen. Detta har man redan iakttagit i större utsträckning, men ännu inte alls tillräckligt. Till och med när man strävar efter tvåspråkighet, har modersmålet en ställning av största vikt. (Vad tvåspråkig-

het är och hur man skall definiera den, är en alldeles olöst fråga, till vilken föreningen inte tar ställning alls i detta sammanhang.)

De i förslaget anförda grunderna till modersmålets betydelse är i för sig tillräckliga, men motiveringarna angående skolprestationer och kommunikation mellan barn och föräldrar, ger inte ännu någon fullständig bild av situationen. En viktig del är de språkliga stimulanser i invandrarbarnens utveckling, eller snarare den närmast fullkomliga avsaknaden av stimulanser, med de allvarliga konsekvenser detta medför.

De finska invandrarbarnens omgivning saknar i språkligt avseende fullständigt eller delvis sådana faktorer, som är självklara för svenska barn. Dessa faktorer är högt utbildade föräldrar, språkligt välutvecklade barn som lekkamrater, båda föräldrar samtidigt hemma, en av föräldrarna alltid hemma, en omfattande släkt- och umgängeskrets med riktiga stimulanser, tidningar, litteratur, musik, radio och TV, för att nämna några av dessa. Undervisningen i den svenska grundskolan skulle kunna ersätta de ovannämnda bristerna bland finska invandrarbarn. Undervisningen skulle till och med kunna bota de redan uppkomna skadorna. Därför måste man skaffa psykologer, kuratorer, social- och hälsovårdspersonal, som har ändamålsenlig utbildning och språkkunskap. Att enbart lösa lärarproblemet räcker inte.

I förslaget nämnda daghem, förskola, grundskola och gymnasie, där huvudundervisningsspråket är finska, är av största vikt, när man skapar undervisningssystem för finska barn, och det viktigaste av dessa är först och främst daghem och förskolor när man strävar efter att förhindra uppkommande av skador. Finska språkets centrala ställning som modersmål och speciellt som undervisningsspråk och inte bara som läroämne, måste erkännas som grund för hela utbildningen, dess status måste garanteras, annars riskerar man, att den på ett ställe stampande situationen kommer att vara länge. Svenska språket är ett främmande språk för finska invandrarbarn. Man måste undervisa det som främmande språk och undervisningen får inte börja för tidigt. Först när barnets utveckling i modersmålet har uppnått en viss nivå, kan man enligt nutida forskningsresultat, börja undervisa ett främmande språk. Denna nivå torde uppnås vid 8—12 års ålder. Det är tvivelaktigt om ett invandrarbarn i den stimulansfattiga omgivningen så tidigt uppnår den nivån. Den för tidiga undervisningen i svenska språket i förskolan har enligt erfarenhet orsakat allvarliga utvecklingsstörningar bland finska barn, när de har börjat grundskolan. De har inte varit mogna, att tillgodogöra sig undervisningen på någondera av språken. Tvåspråkighet kan man knappast uppnå under ett par år. Man måste ha tid för det, flera år, ja till och med årtionden. Det viktigaste är att utveckla modersmålet till en stark grund. Med en för hastig början av undervisningen i främmande språk, förorsakas bara skador.

Tillfredsställande av lärarbehov

Såsom man konstaterar i förslaget, kommer inte längre anskaffandet av lärarkraft från Finland på lång sikt i fråga. Sverige måste själv börja utbilda lärare för invandrarundervisningen. Utbildningen måste ge utförliga kunskaper om emigrationens särdrag och -problem. Utbildningen måste garantera en tillfredsställande grund i det språk, med vilket de blivande invandrarlärarna utför sitt huvudsakliga arbete. Det är naturligt, att detta är de studerandes modersmål och också det bästa språket och att utbildningen sker till största del på detta språk. I undervisningen av finska barn är detta språk naturligtvis finska. Lärarutbildningen måste därutöver ge tillräcklig pedagogisk och didaktisk beredskap speciellt för undervisningen av finska invandrabarn.

Vid lösandet av lärarproblem får man inte glömma redan verksamma lärare. Deras effektiva vidareutbildning måste skötas. Deras nuvarande yrkesmässiga, samhälleliga och ekonomiska ställning måste utredas. Bristfälligheterna i deras situation måste korrigeras. Anställningsförhållandena måste skyddas bl. a. med inrättandet av fasta invandrarlärartjänster.

Redan nu kunde man göra mycket för att förbättra rådande förhållande. De lediga tjänsterna anslås inte tillräckligt mycket för att behöriga lärare skall kunna söka dem, utan tjänsterna går till obehöriga. Tjänsterna inom invandrarundervisningen kunde göras fasta. Otillräckligt flyttningsbidrag och övriga svårigheter med flyttningen försvårar lärarnas rörlighet mellan Sverige och Finland. Uppskattningen av finska lärarna bland svenska kolleger och i svenska samhället måste förhöjas.

Undervisningsmaterial

Bristen på ändamålsenligt material är skriande. Situationen måste förbättras med förnuft, effektivt och snabbt. Man måste börja producera material i Sverige, som är användbart för undervisning av finska barn. Praktiken har visat, att läroböckerna man har beställt från Finland inte alls alltid är lämpliga, även om de tillfredsställer den finska grundskolans behov. Den finska grundskolan är ju inte alls samma sak som undervisningen av finska invandrabarn i den svenska grundskolan. Översättning av svenskt undervisningsmaterial till finska är inte heller en ändamålsenlig lösning. Materialet måste noga följa svenska läroplaner, men det måste tillfredsställa också sådana barns behov, som flyttar tillbaka till Finland. Materialet borde också tillfredsställa invandrarundervisningens speciella krav på en språkligt, kulturellt, socialt och pedagogiskt acceptabel nivå. Det krävs ännu effektivare samarbete mellan Sverige och Finland för att kunna tillverka ändamålsenligt material.

Man har gjort verkligt mycket för undervisningen av finska barn i

Sverige. Man kan dock inte alltid vara eniga om effektiviteten eller ens riktigheten i de metoder man har använt. Man har slösat bort mycket och man slösar fortfarande bort resurser. Inte ens nu lyssnar man tillräckligt på själva finländarna. De är ju själva föräldrar till sina barn, och den svenska skolan frågar i allmänhet ofta efter deras åsikter. De finska föräldrarna, för att inte tala om barnen själva, kommer i vardagslivet att erfara konsekvenserna av antingen de riktiga lösningarna eller de oriktiga. Det beror på utbildningen, hur föräldrarna och deras barn i framtiden kommer att ställa sig till det svenska samhället. Det är att förorda att den svenska regeringen samarbetar med den finska regeringen för att ordna undervisningen och lösa lärarproblemet. Men ändå är det Sverige som har ansvaret för utvecklingen av sina barn.

Göteborg den 11 november 1974

Sveriges finska lärarförening SFiL —

Ruotsin suomalainen opettajayhdistys RSO

Esko Saarela

Ordförande

Leila Ratia

Sekreterare

Medlemsförslag

om samnordisk vidareutbildning av sjuksköterskor

(Väckt av Martin Buvik, Eric Carlsson, Kåre Kristiansen, Grethe Lundblad och Anna-Greta Skantz)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Under de senaste 20 åren har totalt 244 nordiska sjuksköterskor genomgått kurser vid Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg, varav från Danmark 60, från Finland 56, från Norge 79 och från Sverige 49.

En komplett *s. k. ämbetsläkarutbildning* på 3 × 2 månader har genomgåts av 18 nordiska sjuksköterskor, läkarkursen i socialmedicin av 70 sjuksköterskor, kursen i fysiologisk hygien av 39 och kursen i epidemiologi/biostatistik av 28.

Denna vidareutbildning erbjudes årligen vid Nordiska hälsovårdshögskolan. De sjuksköterskor som genomgått en eller flera av dessa kurser har varit sådana som innehaft eller velat meritera sig för befattningar med administrativa eller undervisningsuppgifter inom hälso- och sjukvården.

Kursen i *sjukhusadministration* som erbjudits sedan år 1968, går nu två månader årligen, och t. o. m. läsåret 1973/74 har 29 nordiska sjuksköterskor genomgått denna kurs, varav från Danmark 9, från Finland 11, från Norge 2 och från Sverige 7.

Vid en tvåmånaders försökskurs vårterminen 1974 i *hälso- och sjukvårdens administration och planering* deltog fyra sjuksköterskor, varav från Danmark och Norge vardera en och från Sverige två sjuksköterskor.

Nordiska sjuksköterskor, framförallt av kategorien distriktssköterskor och norska "helsesøstrar" har till ett antal av 74 sedan år 1962 genomgått halv-månadskurser i samundervisning med hälsovårdsinspektörer, och delvis med läkare och veterinärer, behandlande ämnena fysiologisk hygien, livsmedelshygien och vattenhygien. Dessa sjuksköterskor fördelar sig nationsvis på följande sätt: från Danmark —, från Finland 4, från Norge 70 och från Sverige —.

En nordisk arbetsgrupp framlade 1973 ett förslag rörande Nordiska hälsovårdshögskolans framtida verksamhet. Förslaget gick ut på remiss till ett åttiotal remissorgan. Svar inkom från 69 instanser, bland vilka återfinnas följande organisationer:

- Kommittéen for sykehusadministratorenes nordiske samarbeide
- Danmarks sygeplejerskehøjskole ved Aarhus universitet
- Dansk sygeplejeråd
- Den almindelige danske jordemorderforening
- Yrkesutbildningsnämnden, sektionen för hälsovårdsutbildning
- Finlands sjuksköterskeförbund
- Norsk sykepleierforbund
- Svensk sjuksköterskeförening

En ny nordisk arbetsgrupp har tillsatts 1974 och arbetar med utformning av ett slutligt förslag till högskolans framtida verksamhet. Framför allt tar man sikte på behovet av utökad och fördjupad undervisning, som kan jämföras med motsvarande anglosaxiska utbildningsmöjligheter, samt till behovet av forskning vid högskolan.

Arbetsgruppens förslag är ännu ej slutgiltigt utformat, varför på denna tidpunkt endast kan omtalas de preliminära planerna som nu diskuteras beträffande framtida kursverksamhet. Emellertid synes det sannolikt att samnordisk vidareutbildning av sjuksköterskor av den typ som anges i medlemsförslaget från Nordiska Rådet, på ett naturligt sätt kan rymmas i en framtida undervisningsplan vid Nordiska hälsovårdshögskolan. Det synes också angeläget att den samundervisning, mellan olika yrkeskategorier, som sedan många år varit ett av högskolans kännetecken, liksom utbytet mellan deltagare från olika nordiska länder, fortsätter och även omfattar högre vidareutbildning av sjuksköterskor.

Ehuru alla undervisningsämnen ännu ej diskuterats och det preliminära utkastet till framtida verksamhet vid Nordiska hälsovårdshögskolan ej i alla delar överensstämmer med och täcker de önskemål som framställts i medlemsförslaget, torde det kunna sägas att man med relativt små justeringar skulle kunna erbjuda en vidareutbildning av sjuksköterskor som motsvarar förväntningarna, och som beträffande sin nivå kan jämföras med motsvarande internationella kurser för sjuksköterskor. Utbildningen skulle då omfatta ett akademiskt läsår och i stor utsträckning ske som samundervisning med fr. a. läkare och administratörer.

Genom att forskningsmöjligheterna avses att utökas vid Nordiska hälsovårdshögskolan kommer undervisningen även i fortsättningen att vila på vetenskaplig grund och delvis på egen vetenskaplig verksamhet.

De i medlemsförslaget uppräknade och föreslagna ämnena för den diskuterade utbildningen finnas redan med i nu erbjudna kurser vid Nordiska hälsovårdshögskolan, och undervisningen i dessa ämnen avses i framtiden utökas och fördjupas: medicinsk sociologi, hälsovårdens organisation, planläggning och ekonomi, samhällskunskap, administration och samhällsplanering, hälso- och socialpolitik, arbetspsykologi och personaladministration, socialmedicin och databehandling.

Beträffande det föreslagna ämnet sjukvårdsplanering har preliminärt

diskuterats möjligheten av en speciell kurs för sjuksköterskor i detta ämne.

En komplett vidareutbildning av nordiska sjuksköterskor vid Nordiska hälsovårdshögskolan kan tänkas omfatta fyra delkurser à vardera två månader, totalt ett akademiskt läsår:

1. Epidemiologi och biostatistik, i samundervisning med läkare, veterinärer, administratörer etc.

2. Socialmedicin och preventiv medicin, i samundervisning med läkare och socialvårdstjänstemän.

3. Administration och planering, i samundervisning med läkare, administratörer m. fl. och behandlande grundläggande principer, administrationslära, allmän sociologi, ekonomi etc.

4. Fördjupad kurs i sjukvårdsplanering, speciellt avsedd för högre vidareutbildning av sjuksköterskor.

För att tillfredsställa behovet av utbildning inom vissa områden avses dubblering av mycket eftersökta kurser kunna ifrågakomma.

Utan ansökan erhåller elever vid Nordiska hälsovårdshögskolans samtliga kurser för närvarande ett stipendium à Skr. 1 300:— per kursmånad.

Göteborg den 11 december 1974

För styrelsen för Nordiska hälsovårdshögskolan

Sven-Olof Hedengren

Ordförande

Sixten Haraldson

T.f. föreståndare

Sjuksköterskors samarbete i Norden (SSN):

Medlemsorganisationerna inom SSN har anmodats yttra sig över förslaget och har även erhållit NU 1974: 7. Mot bakgrund av att SSN:s styrelse inte sammanträder förrän i januari 1975 och på grund av tidsbrist, har en sammanställning av framförda synpunkter från Dansk Sygeplejeråd, Finlands sjuksköterskeförbund, Norsk sykepleierforbund och Svensk sjuksköterskeförening icke varit möjlig att göra. Föreliggande uttalanden från nämnda organisationer bifogas därför i kopia (*se nedan*). Dessa är liktydiga med dem som organisationerna tillställt Nordiska rådets sekretariat i respektive land.

Synpunkter från Hjúkrunarfélag Islands föreligger icke. Trots att utbildningsförhållandena för sjuksköterskor i Island endast i förbigående nämnts i NU 1974: 7, bör dock påpekas att det sedan 1973 finns en universitetsutbildning för sjuksköterskor i Island. Denna leder till en B. S.-grad i hälso- och sjukvård.

Åberopande de i bilagda skrivelse anförda synpunkterna, tillstyrker Sjuksköterskors samarbete i Norden förslaget att Nordiska rådet re-

kommenderar Nordiska ministerrådet att på grundval av det förslag som framlagts i NU 1974: 7 verka för att en samnordisk högre utbildning av sjuksköterskor kommer till stånd.

Stockholm den 3 december 1974

För Sjuksköterskors samarbete i Norden

Toini Nousiainen

Ordförande

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

Betänkning *NU 1974: 7* om fælles-nordisk videreuddannelse af sygeplejersker har endnu ikke været undergivet en sædvanlig høringsprocedure i Danmark, idet indenrigsministeriet hidtil har afventet betænkningens officielle forelæggelse fra Nordisk Råd til udtalelse i de enkelte medlemslande. Indenrigsministeriet har derfor kun i begrænset omfang haft mulighed for drøftelse med berørte myndigheder og organisationer, ligesom en detailbehandling af betænkningens forslag endnu ikke har kunnet finde sted.

Med baggrund i det nu foreliggende medlemsforslag vil indenrigsministeriet iværksætte høring af de berørte danske myndigheder og organisationer herunder foranledige sagen forelagt for uddannelsesnævnet for sundhedsvæsenet.

København, den 3. december 1974

P.m.v.

E.b.

E. Lenzing

Dansk Sygeplejeråd:

Dansk Sygeplejeråd kan tilslutte sig medlemsforslaget om en samnordisk højere uddannelse for sygeplejersker og anbefaler:

at der arbejdes videre med forslaget ved f. eks. nedsættelse af en arbejdsgruppe med en tidsbegrænset arbejdsperiode, idet der i dette arbejde tages højde for Dansk Sygeplejeråds kommentarer til betænkningen "Høyere uddanning av sykepleiere" (*NU 1974: 7*)

at der indledes realitetsforhandlinger vedrørende oprettelse af en lærestol i sygepleje

at man ikke i det videre arbejde lægger sig fast på, at uddannelsen skal foregå ved Hälsovårdshögskolan i Göteborg

at uddannelsen fokuserer på "sygepleje" i højere grad end betænkningens kapitel 5 lader ane

Dansk Sygeplejeråd har følgende kommentarer til betænkningen ”Højere uddanning av sykepleiere”:

Det fællesnordiske udvalg, der blev nedsat i 1967 efter rekommandation fra Nordisk Råd, har arbejdet *uden specielle direktiver*, men søgt at tage hensyn til det, der er kommet frem under Nordisk Råds behandling af sagen og anbefaler ved afgivelse af betænkningen, at forslaget ses i relation til indstillingen fra den arbejdsgruppe, der har udarbejdet retningslinjer for Nordiska hälsovårdshögskolans fremtidige virksomhed (jvf. *NU 1973: 18*).

Kapitel 1. Bakgrunnen for oppdraget

Her skitseres, at baggrunden for udvalgets nedsættelse er en henstilling til Nordisk Råds 15. samling i 1967 fra fire repræsentanter om at anbefale regeringerne at undersøge forudsætningerne for en fællesnordisk højere uddannelse af sygeplejersker. Som begrundelse angives, at ekspansionen inden for sundhedssektoren har skabt et øget behov blandt sygeplejersker for kundskaber på et højere niveau, specielt inden for *administration og undervisningsmetodik*.

Da uddannelsesmulighederne i de nordiske lande ikke er tilstrækkelige, medfører dette hvert år for de nordiske sygeplejerskeorganisationer store udgifter til dækning af studier ved amerikanske, canadiske og engelske universiteter.

Samtidig angives, at rekrutteringsudvalget i det enkelte nordiske land ikke anses for tilstrækkeligt til at etablere sådanne uddannelser på nationalt plan, ligesom det angives, at en fællesnordisk uddannelse vil kunne virke motiverende, og der er forslag om, at en sådan uddannelse henlægges til Nordisk Hälsovårdshögskolan i Göteborg.

Dette kapitel indeholder også udtalelser om dette forslag fra forskellige sider og slutter med, at Nordisk Råds socialpolitiske udvalg anbefaler forslaget. Denne indstilling tiltræder Nordisk Råd i rekommandation nr. 19/1967, jvf. indledningen.

Dansk Sygeplejeråd kan hertil udtale, at selv om mange udtalelser fra nordisk side — det kan undre, at Island tilsyneladende ikke har haft lejlighed til at udtale sig, selv om Islands situation nok er lidt speciel — i princippet viser en positiv holdning over for tanken om en fællesnordisk højere uddannelse af sygeplejersker, peger udtalelserne også i retning af, at der er divergerende synspunkter i de enkelte nordiske lande og forskellige behov, alt afhængigt af, hvor langt man er nået/har planer om at nå på nationalt plan.

Det udtalte behov for en højere uddannelse i *SYGEPLEJE* i relation til undervisning og specielt administration forekommer også stærkt varierende.

Hertil kommer, at den anvendte terminologi med hensyn til begreber som ”højere uddannelse”, ”videreuddannelse”, ”efteruddannelse” forekommer at være forskellig fra land til land.

Disse indtryk tilsammen lader ane, at et fællesnordisk udvalg vil kunne få en del vanskeligheder med hensyn til at kunne fremkomme med et forslag til en fællesnordisk højere uddannelse af sygeplejersker, der i lige grad tilgodeser det enkelte lands ønsker og behov.

Kapitel 2. Grunduddannelse og videreuddannelse af sygepleiere og højere uddannelse af sygepleiere i administrasjon og undervisning i de nordiske lande i dag

I forbindelse med dette kapitel findes som bilag 1 en oversigt over sundhedsvæsenets organisation i henholdsvis Danmark, Finland, Norge og Sverige.

Kapitlet som helhed giver mange faktiske oplysninger, som dog ikke i alle tilfælde er helt ajourført, idet det er sket visse ændringer fra kapitlet blev skrevet og til i dag.

Kapitlet afsluttes med, at udvalget anbefaler, at et forslag til fællesnordisk højere uddannelse af såvel sygeplejersker som andre grupper af personale inden for sundhedssektoren må bygge på de krav, som er formuleret i rapport nr. 5 fra W.H.O.'s ekspertkomité for sygepleje vedrørende højere uddannelse, nemlig at adgangsbetingelser skal svare til dem, der er gældende til universiteter i det pågældende land.

Dette forekommer Dansk Sygeplejeråd naturligt og nødvendigt, idet tanken må være at etablere en uddannelse for sygeplejersker, der kan sidestilles med andre akademiske uddannelser.

Det kan undre, at denne indstilling er placeret i kapitel 2 og ikke i kapitel 3, hvor den umiddelbart ville forekomme korrekt placeret.

Kapitel 3. Prinsipielle synspunkter på samnordisk højere uddannelse af sygepleiere i administrasjon og undervisning

I dette kapitel giver udvalget en begrundet redegørelse for, at det principielt må være rigtigt at tilrettelægge en fællesnordisk højere uddannelse ikke blot for sygeplejersker, men for flere personalegrupper inden for sundhedssektoren og konkluderer, at der med baggrund i den virksomhed, som er etableret ved Helsehøgskolen må være mulighed for at skabe en nordisk undervisning og forskning på områder, hvor det enkelte land ikke har etableret eller bør etablere speciel uddannelse og tilføjer, at der i hvert af landene er relativt få, som har behov for en topuddannelse ud over den, som det enkelte land selv kan give.

Herefter gives nogle oplysninger om Helsehøgskolens etablerede kurser.

Dansk Sygeplejeråd mener, at det principielt må være rigtigt at udnytte de muligheder, der ligger i at tilrettelægge en højere uddannelse fælles for flere personalegrupper. Samtidig bemærkes, at udvalget selv nævner, at læger og sygeplejersker indtager en særstilling, idet de foruden mere administrative opgaver også har ansvar for, at det personale,

som de skal administrere, får en fortløbende *faglig* oplæring og ajourføring (s. 31).

Med dette in mente synes der at være behov for en uddannelse, der giver sygeplejersker mulighed for at fordybe sig inden for deres eget område, *SYGEPLEJE*, hvorefter det bemærkes, at uddannelserne ved Helsehøgskolen ikke primært er tilrettelagt således, at dette behov tilgodeses.

Kapitel 4. Måter å organisere en samnordisk høyere utdanning på

Her peger udvalget på, at højere uddannelse af sygeplejersker principielt må organiseres på samme måde som højere uddannelse for andre grupper, hvilket betyder, at undervisningen må være videnskabeligt funderet, hvilket igen betyder, at uddannelsesinstitutionen selv driver forskning inden for de områder, undervisningen omfatter eller på anden måde har kontakt med den forskning, som drives på disse områder, ligesom der til underviserne må stilles krav om såvel praktisk erfaring som kendskab til forskning.

Udvalget nævner en række emner, som bør indgå i en fællesnordisk højere uddannelse for sygeplejersker, og nævner som det sidste sygepleje.

Med udgangspunkt i disse emner diskuteres tre muligheder for at organisere en fællesnordisk undervisning:

1. En speciel højskole for sygeplejersker
2. En immateriel højskole
3. Tilknytning til en allerede eksisterende nordisk institution

og udvalget konkluderer, at en fællesnordisk højere uddannelse for sygeplejersker bedst kan knyttes til hälsovårdshögskolan i Göteborg.

Der savnes en nøjere redegørelse for de krav, der må stilles til underviserne, idet det ikke nærmere er præciseret, hvilken praktisk erfaring underviserne må have, og på hvilket niveau kendskabet til forskning må være.

Med hensyn til foreslåede emner (s. 33) forekommer vægten at være lagt på emner inden for eller med relation til administration og mindre på pædagogiske emner, ligesom det kan undre, at emnet sygepleje nævnes *som det sidste*, idet dette emne dog på s. 35 omtales som hovedemnet.

Det er nok rigtigt, som nævnt af udvalget s. 34, at der inden for højere uddannelse af sygeplejersker hidtil er skelnet mellem to hovedlinjer, en for administration og en for undervisning. Dansk Sygeplejeråd er af den opfattelse, at det er tvingende nødvendigt, at disse emner ses i nøjere tilknytning til emnet sygepleje end hidtil, dvs. som midler i sygeplejen snarere end som mål i sig selv.

På baggrund heraf kunne det måske også overvejes, om der ikke ligger

flere muligheder i forbindelse med en "Immateriel Højskole" end angivet af udvalget, idet Helsehøgskolen synes at fokusere mere på administration end på pædagogik og sygepleje.

Kapitel 5. Udvalgets forslag

5.1. Generelt

Hovedlinjerne i dette afsnit synes at være, at der i de enkelte lande er *et vist behov* for en højere uddannelse af sygeplejersker som en *overbygning* på de eksisterende nationale uddannelser. At uddannelsen bør søges etableret som en fællesnordisk højere uddannelse samordnet for flere forskellige personalegrupper. At der i den videre udformning af studieplaner må tages hensyn til disse gruppers behov. At undervisningen må stimulere til kritisk analyse, konstruktiv tænkning og selvstændigt arbejde. At uddannelsens længde må være mindst ét akademisk år, *måske* tilrettelagt som to eller flere studiekurser, ikke nødvendigvis sammenhængende. At uddannelsen må funktionsorienteres.

Udvalget understreger endvidere værdien af seminarer eller konferencer på nordisk plan om aktuelle problemkomplekser.

Dansk Sygeplejeråd er i det store og hele enig i udvalgets bemærkninger. Dog vil forskningsaktiviteter sikkert få de bedste betingelser, hvis uddannelsen er sammenhængende.

5.2. Emnevalg og indhold

Her gives en oversigt over de emner, der ifølge udvalget bør indgå i uddannelsen.

Til dette afsnit rejser Dansk Sygeplejeråd følgende spørgsmål:

1. I foregående afsnit har udvalget nævnt, at uddannelsen bør funktionsorienteres, men hvorledes skal det så forstås, at udvalget her nævner, at det vanlige skel mellem en administrativ og en pædagogisk linje bør bortfalde?

2. Udvalget nævner, at uddannelsen må tilpasses den fælles referenceramme, som de nationale programmer kan give, men *hvilken* fælles referenceramme har udvalget arbejdet ud fra i relation til de foreslåede emner — i hvilken udstrækning behandles de her angivne emner allerede i de nationale programmer?

3. Hvorledes tænkes de ni emneområder vægtet i forhold til hinanden?

4. Dansk Sygeplejeråd er enig i opfattelsen af sygepleje som skitseret s. 39—40, men i hvilken udstrækning vil det være muligt, at sygepleje som emneområde vil kunne være fælles for flere personalegrupper?

— Som emnerne er skitseret, forekommer det mere logisk, at *sygepleje* må være *hovedemnet* i en højere uddannelse for *sygeplejersker*, og at de øvrige emner tilrettelægges for flere personalegrupper incl. sygeplejersker, således at *anvendelsen* af viden inden for disse områder for sygeplejerskegruppen sker i forbindelse med hovedemnet sygepleje. —

5. I hvilken udstrækning er der i de foreslåede emner givet tilstrækkelig baggrundsviden til at kunne deltage aktivt i forskningsprojekter? (Eksempelvis savnes et emne som forskningsmetodik).

Som helhed forekommer emneområderne stadig at have overvægt mod uddannelse af administratorer og mod emner, der allerede findes ved Helsehøgskolen, jvf. den korte beskrivelse af emneområdet undervisning.

5.3. og 5.4. Lokaler og Antall kursdeltakere

Udvalget antager (s. 40), at det for undervisningen af sygeplejersker vil blive mere aktuelt med gruppeinddeling for specielle fagområder end med fællesforelæsninger, hvorfor det ikke er nødvendigt med en grænse på 20 deltagere.

Hvilke specielle fagområder tænkes der på?

Hvorledes skal dette forstås i relation til tidligere bemærkninger (s. 31) om, at en fællesnordisk højere uddannelse bør tilrettelægges ikke blot for sygeplejersker, men for flere personalegrupper?

Hvorledes er udvalget nået frem til det anslåede årlige behov for ca. 30 pladser?

5.5. Kursvirksomhetens administrasjon

Dansk Sygeplejeråd er enig i, at en fælles ledelse for al kursusvirksomhed er naturlig, men betydningen af, at kvalificerede sygeplejersker er med *fra starten*, må stærkt understreges, ligeså, at hvert land har sin egen repræsentant, således at uddannelsen kan tilpasses den fælles referenceramme, jvf. s. 38, hvorfor man kan tilslutte sig tanken om etablering af et ekspertudvalg, som ikke blot er nødvendigt i opbygnings-tiden, men også fremover, idet en sådan uddannelse kontinuerligt må justeres i overensstemmelse med udviklingen på nationalt plan.

5.6. Lærere

Dansk Sygeplejeråd er enig i, at forslaget om at oprette et professorat i helseadministration ved Helsehøgskolen bør støttes (s. 41).

Hvorledes tænkes emneområdet "undervisning" tilgodeset med hensyn til undervisere?

Oprettelsen af en lærestol i sygepleje (s. 42) må være en absolut nødvendighed, ligeså at der til afdelingen for sygepleje knyttes assistenter.

At de rent administrative funktioner ikke skal belaste de faste lærere må være rigtigt, men det må understreges, at det er væsentligt, at disse funktioner varetages af en person med solid pædagogisk viden og erfaring, da de angivne administrative funktioner (s. 42) indeholder mange pædagogiske aspekter.

Kapitel 6. Kostnader

Dansk Sygeplejeråd finder det vanskeligt at kommentere dette kapitel, da sådanne oversigter må være skønsmæssige.

Det fremgår ikke helt klart, hvordan udvalget er kommet frem til, at

netop 500 undervisningstimer må dækkes af timelærere, og at der til uddannelsesrådets virksomhed vil medgå 456 000 sv. kr.

Afslutningsvis kan Dansk Sygeplejeråd udtale følgende:

Samtidig med, at et forslag til en fællesnordisk højere uddannelse af sygeplejersker må hilses med glæde, giver det foreliggende forslag anledning til en del overvejelser.

Har udvalget for tidligt låst sig fast i, at uddannelsen skal knyttes til Helsehøgskolen i Göteborg, således at dette i for udtalt grad har influeret på forslag til emneområder?

I den forbindelse bemærkes, at det foreliggende forslag synes at lægge vægt på uddannelse inden for områder, hvori der allerede er etableret undervisning ved Helsehøgskolen og kun i ringe grad vægt på emneområdet "undervisning".

Hvorledes vil man kunne sikre sig, at emneområdet "sygepleje" virkelig bliver et hovedemne, og at viden inden for de øvrige emneområder ikke bliver mål i sig selv, men midler til anvendelse i sygeplejens fire delområder?

I hvilken udstrækning forestiller udvalget sig, at uddannelsen i praksis vil kunne tilrettelægges for flere personalegrupper inden for sundhedssektoren samtidig med, at sygepleje og forskning inden for områder, der er relevante for sygeplejersker, får den vægt, der nødvendigvis må gives, hvis der skal være tale om en højere uddannelse af *sygeplejersker*?

Forslaget udelukker ikke disse muligheder, men siger meget lidt om udvalgets overvejelser.

Det må bemærkes, at en lærestol i sygepleje og ansættelse af assistenter med solid sygeplejefaglig baggrund incl. erfaring inden for forskning må anses for en absolut betingelse, ligesom kvalificerede sygeplejersker allerede *fra første fase* må knyttes til Helsehøgskolens ledelse, således at de nordiske sygeplejerskers behov for en højere uddannelse virkelig tilgodeses, og således at uddannelsen ikke blot bliver et appendix til allerede etablerede uddannelser.

Endelig må tilføjes, at en fællesnordisk højere uddannelse af sygeplejersker ikke bør udelukke, at nordiske sygeplejersker også fremover får mulighed for studier uden for Norden, om end måske nok i mindre udstrækning end hidtil.

København, den 13. november 1974

For Dansk Sygeplejeråd

Kirsten Stallknecht

Formand

Hanne Hansson

Finland

Undervisningsministeriet¹:

Förslaget om högre utbildning av sjuksköterskor väcktes år 1967 och betänkandet "Høyere utdanning av sykepleiere" (NU 1974: 7), som utarbetades av en av rådet för ändamålet tillsatt arbetsgrupp, blev klart i mars 1973. Eftersom det tagit så lång tid att utarbeta betänkandet är förslaget enligt högskole- och vetenskapsavdelningens åsikt i dagens läge för Finlands vidkommande delvis föråldrat och oändamålsenligt.

Frågor i anslutning till utbildning av personal för hälsovården har i vårt land behandlats av ett flertal kommittéer, kommissioner och arbetsgrupper. År 1971 tillsatte statsrådet en kommitté — kommittén för utbildning på hälsovårdens område — med uppgift att göra upp en helhetsplan för revidering av utbildningen av hälsovårdspersonal.

Kommittén föreslår i sitt betänkande (Kommittébetänkande 1973: 106), som färdigställdes hösten 1973, en genomgripande revidering av utbildningssystemet inom branschen, en förkortning av kommittébetänkandet bifogas härjämte (*här ej tryckt*). Reformerna skulle innebära betydande förändringar i branschens examina, läroinrättningar och utbildningsadministration. Kommittén lade också fram ett förslag rörande akademisk utbildning av sjukvårdspersonal. Enligt detta förslag skulle institutioner för hälso- och sjukvård inrättas vid universitet och högskolor och dessa institutioner skulle bedriva vetenskaplig forskning och svara för undervisningen för de högsta vitsorden. Det här skulle innebära att sjuk- och hälsovårdspersonal, fysioterapeuter, röntgenskötare etc. skulle erbjudas möjlighet till akademiska studier på högsta nivå inom sin bransch. Med beaktande av att den fortsatta planering, som kommitténs förslag föranledde, pågår vid högskole- och vetenskapsavdelningen, granskas förslaget om högre utbildning av sjuksköterskor i det följande utgående från dessa vidareutbildningsplaner för hälsovårdspersonalen.

Högskole- och vetenskapsavdelningen anser att det inte av medlemsförslaget och inte heller av arbetsgruppens PM tillräckligt klart framgår vilken målsättning för utbildningen är; är examen avsedd att tjäna administration, undervisning eller forskning? Det är möjligt att bedöma det uppskisserade utbildningsprogrammet mer detaljerat först då man vet till vad utbildningen syftar. Det föreslagna programmet motsvarar inte som sådant kraven på undervisning på högskolenivå, bl. a. på grund av bristerna i undervisningen i metodiska ämnen.

Högskole- och vetenskapsavdelningen kan inte heller understöda det förslag enligt vilket de nationella utbildningsprogrammets uppdelning på en administrativ och en pedagogisk linje skulle slopas. Den allmänna

¹ Yttrandet översatt från finska.

målsättningen för akademisk vidareutbildning av sjuksköterskor är att utbilda yrkeskunnig personal för att handha uppgifter som ledande sköterskor och översköterskor vid sjukhus och hälsocentraler, som lärare vid läroinrättningar på olika nivåer inom hälsovården och som planerare, forskare och experter inom hälsovårdssektorn. Med beaktande av det här borde utbildningsprogrammet inom ramen för examen innehålla t. ex. för alla gemensamma huvudämnesstudier i hälso- och sjukvård och gemensamma studieavsnitt i syfte att ge kunskaper i metodik. Den differentierade undervisningen kunde omfatta bl. a. undervisning i hälsovårdens didaktik och administration men också i andra ämnen beroende på huruvida studeranden önskar specialisera sig för forskar-, lärar- eller administrativa uppgifter. Dessutom borde man utreda möjligheterna att på basen av eget studieprogram studera för redan existerande högskoleexamina (fil. kand., läkare, etc.).

Den föreslagna utbildningstiden — en termin — är enligt vår åsikt alldeles för kort. Den kandidatexamen på högskolenivå i hälsovård, som för närvarande planeras i Finland och som skulle bygga på specialsköterskeexamen eller motsvarande, beräknas kräva två års heltidstudier.

En av motiveringarna för ordnande av samnordisk högre utbildning av sjuksköterskor är enligt Nordiska rådet att antalet sjuksköterskor som kan antas vara intresserade av högre utbildning i vart och ett nordiskt land är för litet för att det skall vara möjligt att ordna denna utbildning på nationell bas. Med hänvisning till det här föreslår arbetsgruppen att antalet kursdeltagare skall uppgå till 30 per år.

Utvecklingen inom hälsovården torde i samtliga nordiska länder förutsätta en kraftig ökning av personalen. En ökning av utbildningsvolymen förutsätter nya lärartjänster. Den finländska yrkesutbildningsstyrelsen beräknar i sina MT-planer att ökningen av utbildningsvolymen fram till år 1979 förutsätter ca 330 nya lärartjänster. Då man beaktar att 125 tjänster för närvarande sköts av inkompetenta lärare av vilka det förutsätts akademisk utbildning, samt utbildningen av de 330 nya lärarna, innebär redan utbildningen av lärare för hälsovårdssektorn ett ansevärt behov av högskoleutbildning. Det här innebär att det föreslagna antalet 30 studerande per år inte är tillräckligt för att tillfredsställa ens Finlands behov av akademisk utbildning för sjuksköterskor, ja inte ens behovet på den pedagogiska linjen kan kvoten fylla. Å andra sidan är det skäl att observera att finländarnas språksvårigheter eventuellt kan tänkas begränsa deltagande i utbildning utomlands.

Med hänvisning till ovanstående och på grund av att förslaget rörande samnordisk vidareutbildning av sjuksköterskor inte är förenligt med de akademiska studier för sjuksköterskor som håller på att planeras i Finland anser högskole- och vetenskapsavdelningen att Finlands delegation vid Nordiska rådet bör ställa sig avvisande till förslaget.

Slutligen önskar högskole- och vetenskapsavdelningen påpeka att Finlands delegation vid Nordiska rådet varit mycket ensidig i sitt val av remissinstanser, bl. a. kan nämnas att den enda läroinrättning i branschen som delegationen vänt sig till är belägen i Helsingfors och att det enda universitetscentralsjukhus, som tillfrågats, likaså är beläget i Helsingfors. Dessutom har flera sakkunnigorganisationer i branschen lämnats utanför remissronden.

Helsingfors den 10 december 1974

Mikko Niemi
Avdelningschef

Leena Luhtanen
Föredragande

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Ifall medlemsförslaget gäller högre utbildning på högskolenivå som syftar till avlagd examen anser social- och hälsovårdsministeriet att den borde genomföras på nationell nivå genom att tillämpa principer inom social-, hälsovårds- och utbildningspolitiken i ifrågavarande land och därigenom berika dessa områden genom denna verksamhet och detta forskningsarbete.

Undervisningen inom hälsovården borde även alltid i så stor omfattning som möjligt genomföras enligt de principer, som gäller för den övriga högskoleundervisningen, och en växelverkan mellan studerande på olika områden borde på allt sätt främjas. Samma princip gäller också för supplerande utbildning, som enligt ministeriet väl kan genomföras på såväl nationell som nordisk nivå.

Eftersom frågan om Nordiska hälsovårdshögskolans framtida organisation är under omprövning, kan ministeriet ännu inte ta ställning till saken till denna del.

Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar, att högre utbildning för sjuksköterskor i detta skede bör anordnas på nationell nivå. Sådana samnordiska utbildningskurser inom hälsovården, som kan genomföras i form av seminarier, borde däremot vidare utvecklas på nordisk nivå.

Helsingfors den 5 december 1974

Seija Karkinen
Social- och hälsovårdsminister

Markus Onnela
Avdelningschef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

I Finland såväl som i de övriga nordiska länderna är man väl medveten om behovet av en utbyggnad av den högre utbildningen, vidareutbildningen och fortbildningen inom hälsovårdssektorn. Det aktuella förslaget skulle förverkligat fylla en del av behovet av akademisk vidareutbildning av hälsovårdspersonal.

Yrkesutbildningsstyrelsen anser att den egentliga högskoleundervisningen och vetenskapliga forskningen inom hälsovården, där sjukvården utgör en del av den sistnämnda, borde ordnas på nationell nivå i enlighet med varje lands egna behov och resurser. Med hänvisning till det här understryker yrkesutbildningsstyrelsen att den samnordiska utbildningen inte får bli en alternativ utbildning till den som ordnas i hemlandet.

Det framgår inte av förslaget hur den nordiska utbildningen skulle anknyta till utbildningen inom hälsovårdssektorn i Finland. Enligt yrkesutbildningsstyrelsens åsikt borde den här frågan omsorgsfullt utredas eftersom utbildningssystemet på hälsovårdens område i Finland för närvarande håller på att planeras om utgående från ett betänkande som utarbetats av en för ändamålet tillsatt kommitté (Kommittébetänkande 1973: 106).

Förslaget om att utbildningen skulle ske vid Nordiska hälsöhögskolan i Göteborg får yrkesutbildningsstyrelsens stöd eftersom högskolan har erfarenhet av planering och förverkligande av samnordisk utbildning. I det nordiska betänkandet utreds närmast frågor som rör högre utbildning av sjuksköterskor. Yrkesutbildningsstyrelsen konstaterar att utbildningsprogrammet bör vara sådant att också andra yrkesgrupper inom hälsovården än de som kommittén föreslår kunde delta i det. Den här målsättningen motiveras bl. a. av de politiska erfarenheter man har av de gemensamma studieprogram som man nu följer vid hälsöhögskolan i Göteborg men i vilka endast en begränsad grupp har möjlighet att delta.

Ett akademiskt år, som föreslås i utredningen, förefaller vara en utbildningsperiod av ändamålsenlig längd om deltagarna har bakom sig examina i hemlandet och tillräcklig praktisk erfarenhet inom sina respektive specialområden. Yrkesutbildningsstyrelsen understöder också förslaget om att den samnordiska vidareutbildningen skall kunna ske antingen i ett avsnitt utan avbrott eller i form av korta seminarier eller kurser. Utbildning i olika perioder skulle sannolikt på ett positivt sätt fördjupa studierna och intensifiera den nordiska växelverkan.

Presentationen av undervisningens innehåll är knapphändig. Det framgår inte av förteckningen över läroämnena huruvida innehållet i äm-

¹ Yttrandet översatt från finska.

nen i nivåhänseende motsvarar de krav som ställs på högskoleundervisning i Finland. Undervisning i de ämnen som räknas upp ges i vårt land redan vid sjukvårdsläroinrättningar på institutnivå. Yrkesutbildningsstyrelsen anser att det är viktigt att sjukvård som ett särskilt ämne ingår i undervisningsprogrammet, vilket också arbetsgruppen föreslår. Yrkesutbildningsstyrelsen understöder förslaget om att en lärostol i sjukvård inrättas vid högskolan.

Lärokurserna och innehållet i dessa borde väljas så att de ger deltagarna möjligheter att göra upp personliga studieprogram. Undervisning i valbara ämnen bör kunna ordnas med hänsyn till vilka sektorer av hälsovården studerandena är verksamma inom.

Undervisningens innehåll borde, med beaktande av att undervisningen har karaktären av vidareutbildning, huvudsakligen begränsas till aktuella problem inom nordisk sjukvård och till utvecklingssträvandena på området. Också hälsofostran som bygger på undersökningar borde mer accentuerat än kommittén tänkt sig knytas till undervisningen.

I förslaget betonas helt riktigt att undervisningen bör vara väl förberedd. Om kursprogram och -material på förhand kunde delas ut till deltagarna skulle detta sannolikt stimulera studiemotivationen och eventuellt minska eventuella språkliga problem.

En förutsättning för att den planerade samnordiska utbildningen skall lyckas är att deltagarna får ett ändamålsenligt ekonomiskt stöd under studietiden.

Yrkesutbildningsstyrelsen anser att det nordiska samarbetet är betydelsefullt och ser den föreslagna samnordiska högskoleutbildningen som en värdefull samarbetsform. Yrkesutbildningsstyrelsen anser vidare att det vore ändamålsenligt att utbygga Nordiska hälsohögskolan i Göteborg till ett gemensamt centraliserat centrum för fortbildning och vidareutbildning på alla områden inom hälsovården. Man borde sträva till att lägga upp undervisningsprogrammet så att högskolan skulle bli ett centrum för koordinering och forskning på den nordiska och internationella hälsovårdens område och därigenom också ett vidareutbildningscentrum för forskare.

Helsingfors den 11 december 1974

Viljo Kuuskoski
Generaldirektör

Irja Kyläkossa
Inspektör

Ålands landskapsstyrelse:

I det betänkande som kommittén för den finländska hälsovårdsutbildningen, den s. k. Noro-kommittén lämnade till statsrådet i oktober 1973 påpekas att möjlighet till vidareutbildning bör ordnas för sjuk-

vårdspersonalen på alla nivåer. Under åren 1973—1974 har också för första gången ordnats pedagogisk-administrativ utbildning vid Helsingfors svenska sjukvårdsinstitut. De som erhållit denna utbildning har emellertid för närvarande ingen möjlighet att i vårt land fortsätta sina studier inom sjukvården. Med hänvisning härtill och då ett uppenbart behov av ifrågavarande högre utbildning och forskning föreligger förordar Ålands landskapsstyrelse en utbyggnad av den Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg, enligt de i betänkandet NU 1974: 7 föreslagna riktlinjerna.

Mariehamn den 9 december 1974

Gunnar Häggblom
Landskapsstyrelseledamot

Bengt Linde
Socialchef

Finlands stadsförbund:

Finlands stadsförbunds byrå ställer sig i princip positiv till nordiskt samarbete i fråga om vidareutbildning av sjuksköterskor. Emellertid är behovet av vidareutbildning enligt Stadsförbundets byrås uppfattning så stort och delvis bundet till det egna landets förhållanden, att en samnordisk kurscentral inte kan ha avgörande betydelse vid anordnande av utbildningsverksamheten, utan huvudansvaret tillkommer de för utbildningen ansvarande myndigheterna i ettvarit land. En samnordisk vidare- och kompletteringsutbildning är emellertid nyttig för utbyte av erfarenheter och för att i ett land erhållen kunskap skall kunna tillgodogöras i ett annat medlemsland.

Förbundets byrå anser, som ovan framgick, att man beträffande vidareutbildningen av sjuksköterskor inte kan stöda sig på enbart samnordisk vidareutbildning, utan utbildning inom riket bör kunna ges i Finland t. ex. vid den medicinska fakulteten i samarbete med den vidareutbildning av läkare som där planeras anordnas. Ytterligare borde sommaruniversitetens möjligheter att anordna i synnerhet vidareutbildning undersökas och utvecklas.

Helsingfors den 29 november 1974

Stadsförbundets byrå
L. O. Johanson
Verkställande direktör

Berndt Långvik
Biträdande avdelningschef

Finlands sjuksköterskeförbund:

Finlands sjuksköterskeförbund anser att den allmänna akademiska utbildningen inom hälso- och sjukvården och dess vetenskapliga forskning nationellt bör ordnas enligt varje lands egna behov och resurser. För att man skall kunna utveckla hälso- och sjukvårdspolitiken, behövs det på nationellt plan en egen akademisk utbildning och sådan hälso- och sjukvårdsforskning som motsvarar problematiken inom landets hälso- och sjukvård. Detta möjliggörs inte genom att enbart utveckla den högskoleutbildning inom hälso- och sjukvård som ges i Göteborg. Den samnordiska vidareutbildningen får inte utgöra ett hinder för den nationella utvecklingen av sjuksköterskeutbildningen till studier på högskolenivå.

Enligt Finlands sjuksköterskeförbunds åsikt borde den samnordiska akademiska utbildning, som ges vid den Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg, utvecklas till ett centrum för koordinering och penetrering av gemensamma, nordiska och internationella problem inom hälso- och sjukvård, och därigenom också till en institution där forskare vidareutbildas. Dessutom borde man vid den Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg ytterligare utveckla de studiemöjligheter i form av seminarier och kurser, som ordnas för olika yrkesgrupper inom hälso- och sjukvården.

Helsingfors den 12 november 1974

Finlands sjuksköterskeförbund r. f.

Toini Nousiainen

Ordförande

Leena Linden

Avdelningschef

Stiftelsen för sjuksköterskeutbildning¹:

Att låta frågor angående sjuksköterskeyrket ingå i Nordiska rådets program i tillämpliga delar är mycket positivt och motiverat. Samarbetet mellan sjuksköterskeorganisationer som har långa traditioner utgör ett bevis på lika intressen, behov och problem. För att sjuksköterskornas fulla kapacitet skall kunna utnyttjas av hälsovårdsväsendet i de nordiska länderna behövs det koordinerande åtgärder från officiellt håll.

De nuvarande hälsovårdstjänsterna förutsätter att sjuksköterskeutbildningen specialiseras så att den täcker olika uppgiftsområden och olika ansvarsnivåer. Det rådande skol- och hälsovårdssystemet, hälsovårdens standard och de nationella hälsovårdsproblemen utformar ett ändamålsenligt utbildningssystem. Sålunda är det logiskt att varje land utvecklar

¹ Yttrandet översatt från finska.

sjuksköterskornas grund-, special- och vidareutbildning i överensstämmelse med sina egna specialbehov. Finland har nått en till och med internationellt sett hög nivå, och planerna angående förnyelsen av hälsovårdspersonalens utbildning i vårt land tyder på en gynnsam fortsättning. Utanför utbildningssystemet finns naturligtvis alltid utrymme för tilläggs- och vidareutbildning, vars tillgodeende beror på de tillgängliga möjligheterna samt på de ekonomiska och personliga resurserna.

Tanken på en samnordisk högre utbildning av sjuksköterskor uppstod för ett par årtionden sedan i ljuset av dåvarande utvecklingsutsikter. I den nu föreslagna formen förefaller emellertid denna utbildning efterbliven och medför ingenting väsentligen nytt till de redan förverkligade inhemska undervisningsprogrammen. För finskspråkiga studerandes vidarekommande skulle en gemensam utbildning tydligen innebära förlust av i hemlandet uppnådda förmåner.

Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg erbjuder en logisk utgångspunkt för en samnordisk vidareutbildning av sjuksköterskor på andra grunder. Högre hälsovårdsutbildning i de nordiska länderna motsvarar varken kvantitativt eller kvalitativt den långt utvecklade lagstiftningen på området. Utvecklandet av hälsovårdstjänsterna förutsätter en total behärskning av hälsovården av de ansvariga personerna och en sammanfogning av sakkunskap över de olika sektorerna. Den härför nödiga utbildning, som bygger på en olikartad yrkesmässig grundval och i vilken betonas t. ex. forskning, planering, metodutveckling och resultatvärdering, lämpar sig till sin natur och sina ekonomiska grunder uttryckligen som föremål för samverkan i de nordiska länderna.

I ett dylikt undervisningsprogram bör man reservera en viss kvot för sjuksköterskor. Förutom obligatoriska ämnen bör programmet omfatta valfria ämnen, i vilka sjukvårdens/hälsovårdens särfrågor får sin plats. Genomförandet skulle för denna del förutsätta en egen undervisningssektion, som skulle kunna utvecklas till sjukvårdsforskningscentral i Norden.

Stiftelsen för sjuksköterskeutbildning konstaterar som en sammanfattande slutsats, att det väckta förslaget inte motsvarade förväntningar som ställts därpå utan utvecklingsarbetet bör fortsättas t. ex. i den ovan antydda riktningen.

Helsingfors den 5 december 1974

Stiftelsen för sjuksköterskeutbildning

Inkeri Kallela
Verksamhetsledare

Helsingin sairaanhoito-opisto (Helsingfors finska sjukvårdsinstitut)¹:

I enlighet med förslaget kan konstateras att det är nödvändigt att utveckla nordisk vidareutbildning av sjuksköterskor. Likaså bör utbildningen ske gemensamt med övriga arbetstagargrupper inom hälsovården.

Förutom den i förslaget nämnda administrativa och pedagogiska utbildningen bör man på samnordiskt plan också utveckla forskarutbildningen inom olika fackområden (sjukvård, hälsovård och fysioterapi) och t. ex. i anslutning till Nordiska hälsovårdshögskolan inrätta en forskningscentral som koordinerar den nordiska forskningen inom hälsovården.

Ytterligare konstateras, att, emedan arbetsgruppen redan tillsatts år 1967 och dess arbete fördelats på sex år, dess förslag kommit efter i förhållande till på nationellt plan uppgjorda planer.

Utbildning i enlighet med förslaget ges redan i Finland vid sjukvårdsläroanstalter på läroverksnivå. Då inga mål ställts för den föreslagna utbildningen och då studiernas utgångsnivå inte framgår av förslaget, har detta försvårat planläggningen. Behov av samnordisk fortbildning torde framför allt förekomma hos sjuksköterskor/hälsovårdssköterskor/fysioterapeuter som fått administrativ eller lärarutbildning för att utveckla forskningen inom dessa områden. Å andra sidan kan även specialistutbildning på berörda områden tjäna som utgångspunkt för forskarutbildning.

Den förslagsenliga läroämnesförteckningen är både som helhet och i fråga om de enskilda läroämnena icke oändamålsenligt och motsvarar till sin standard inte kraven som ställs på sådan utbildning.

Den i förslaget uppkommande kursformen förefaller alltför stel. Programmet skulle kunna bli smidigare om den byggdes på modultänkande, då behoven hos dem som söker utbildning varierar och detta skulle ge möjlighet till förverkligande av ett individuellt studieprogram.

Då den årliga utbildningskapaciteten i förslaget är så pass låg som 30 studerande, torde det vara självklart att den föreslagna samnordiska utbildningen endast har avsetts som komplettering av den på nationellt plan meddelade utbildningen. Sålunda bör man i varje land fortfarande utveckla fortbildningen på hälsovårdsområdet i överensstämmelse med ländernas egna behov.

Helsingfors den 15 november 1974

Helvi Willman
Vikarierande rektor

¹ Yttrandet översatt från finska.

N o r g e**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

Kirke- og undervisningsdepartementet har forelagt saken for Agder distriktshøgskole til uttalelse. Ved denne høgskolen arbeider en med å få i gang et samarbeid om et nytt opplegg for sykepleierutdanningen med sykepleieskolen. Et prøveprosjekt hvor distriktshøgskolen har et vesentlig faglig ansvar vil sannsynligvis komme i gang fra høsten 1975.

Vi viser forøvrig til vedlagte uttalelse fra Agder distriktshøgskole (*se nedan*).

Oslo, 4. desember 1974

Etter fullmakt

Olav Nyhamar

Birgit Døschertobiesen

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet støtter forslaget om at det bør etableres en høyere utdanning i administrasjon og undervisning for sykepleiere, som bygger på den nasjonale utdanning i de forskjellige nordiske land.

Man vil fremheve betydningen av en samordning med utdanning av forskjellige grupper helsepersonell. På grunnlag av utredningens drøfting av måter å organisere en samnordisk høyere utdanning på, støtter man derfor forslaget om å integrere utdanningen i Den nordiske helsehøgskolen.

Sosialdepartementet gir for øvrig sin tilslutning til det medlemsforslag som foreligger.

Oslo, 3. november 1974

Etter fullmakt

Torbjørn Mork

Idunn Heldal Haugen

Agder distriktshøgskole:

Mitt syn er at en nasjonalt bør få igang de utdanningstiltak som nå planlegges ved distriktshøgskoler/universiteter, og se hvordan de virker, før en realiserer et nordisk tiltak i Göteborg.

Under alle omstendigheter har jeg større tro på et tiltak — nordisk eller nasjonalt — ved distriktshøgskole/universitet framfor ved en spesialinstitusjon.

Jeg tror også en i dette tilfelle undervurderer utdanningsbehovet. Jeg vil minne om at vi har å gjøre med en stor etat. Innenfor denne etat er det en stor gruppe mennesker som utgjør en "begavelsereserve" i den forstand at de meget vel kunne ha tatt et høgskole/universitetsstudium, men de har ikke fått anledning til det, slik f. eks. medisinerne har. Utdanningsbehovet er sannsynligvis så stort at det bør løses på nasjonal basis.

Kristiansand, 25. november 1974

Lars Aase

Norske kommuners sentralforbund:

Saken ble behandlet av Sentralforbundets sykehusutvalg i møte 21. november 1974. Forbundet kan etter dette gi sin støtte til tanken om samnordisk videreutdanning for sykepleiere. Før saken bearbeides videre bør det imidlertid etter Forbundets oppfatning vurderes grundig hvilke muligheter som reelt foreligger for etablering av høyere utdanning ved norske utdanningsinstitusjoner, og eventuelt hvilket nivå som kan oppnås på nasjonal basis.

Man er forøvrig enig i at en høyere sykepleierutdanning som nevnt i forslaget bør samordnes med videreutdanning for annet personell innen helse- og sosialsektoren. Det bør derfor vurderes om ikke utdanningen kan legges opp med emneblokker hvor de spesifikke sykepleierdisipliner samles i én blokk. Det verdifulle tverrfaglige miljø skulle derved kunne beholdes innen de øvrige emneblokker.

Det synes ellers rimelig at utdanningens varighet tilsvare ett akademisk leseår, og at man får en oppdeling på to eller flere studiekurs og mellomliggende perioder med selvstudier.

Dersom det samnordiske alternativ for høyere utdanning av sykepleiere også i et langsiktig perspektiv er hensiktsmessig, antar Sentralforbundet at Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg er godt egnet for lokaliseringen.

Oslo, 25. november 1974

Arne Rødskog

Martin Osnes

Norsk sykepleierforbund:

Helsevesendet i de nordiske land står foran store oppgaver. Strukturrasjonalisering er høyaktuell, teknologisering av institusjoner og service er viktig og uomgjengelig. Minst like påkrevet er det å bevare det humanetiske grunnlag for helsearbeidet, og skape en administrasjon som er motivasjonsskapende og menneskevennlig. Det er kanskje berettiget å uttale at utdanningen av de mennesker som skal beherske og utnytte alle disse kostbare muligheter og skape rammen omkring virksomheten, ikke har gått i samme tempo. Heller ikke har planene alltid presentert seg som langsiktige program, preget av en solid planleggingsfase, realistisk tempoplan og vel gjennomtenkte kompetansekrav på alle områder.

Det var derfor med stor tilfredshet Norsk sykepleierforbund ga sin tilslutning til Nordisk Råds rekommandasjon nr. 19/1967, som anbefalte de nordiske regjeringene å undersøke forutsetningen for en felles nordisk høyere utdanning av sykepleiere. Den oppnevnte komite har, ved siden av å undersøke forutsetningene for en felles nordisk høyere utdanning for sykepleiere, også pekt på behovet for en samnordisk høyere utdanning for flere grupper helsepersonell, hvor sykepleiere utgjør en av gruppene, en tanke Norsk sykepleierforbund fullt ut støtter.

I dag har alle de nordiske land institutter eller skoler for høyere utdanning av sykepleiere. Alle tar fortrinnsvis sikte på administrasjon, pedagogikk och profesjonell sykepleie. Noen har egne program for sundhedssygepleje (Danmark) og hälsosystrar (Finnland og Sverige). Alle tar imot studenter fra både det institusjonelle og det forebyggende helsearbeid. Alle tar imot studenter fra de andre nordiske land, men programmet er basert på stillinger i det egne land.

Utdanningen legges på et akademisk nivå, men bortsett fra Danmarks høyskole i Århus, hvor tilknytning til Århus universitet er oppnådd, står ikke landets universitet som ansvarlig instans for programets standard.

Det er Norsk sykepleierforbunds oppfatning at et felles nordisk utdanningsprogram for Nordens sykepleiere vil representere et verdifullt utdanningstilbud. Videre er det vår oppfatning at denne utdanning bør skje på institusjonell basis, idet programmet tar form av en høyskole eller et universitetsinstitutt, med nær tilknytning til — og i organisatorisk og pedagogisk samarbeid med et eksisterende universitetssystem i et av de nordiske land. Norsk sykepleierforbund støtter at dette program hovedsakelig bør ta sikte på administrasjon og pedagogikk, hvor faget sykepleie er kjerne for sykepleierne.

Det voksende samarbeid og den økete utveksling mellom de nordiske

land på det kulturelle, sosiale og økonomiske området, medfører et naturlig krav til best mulig å kjenne utviklingen og forstå dens grunnlag. En nordisk utdanning i helseadministrasjon og pedagogikk vil utvilsomt gi en dypere forståelse av helsevesenet i sin helhet, av faget sykepleie, av lederskap og av undervisningsansvaret.

Der er imidlertid Norsk sykepleierforbunds oppfatning at skal en felles nordisk høyere utdanning i helseadministrasjon være formålstjenelig, vil et kursopplegg slik komiteen foreslår i kapittel 4.3 side 35, ikke kunne forsvares. Det skal meget stor pedagogisk og organisatorisk dyktighet til for at et slikt program skal unngå å få karakter av en samling av relativt løst sammenbundne kurs, med en relativt diffus og ukoordinert målsetting, istedenfor som tilsiktet, — en reell høyere utdanning. *Høyere utdanning* må, om den skal lykkes, gå langt dypere.

Integrasjonen av de respektive kurs til et organisert pedagogisk program med klar målsetting, må nødvendigvis bli vanskelig. Selv om målsettingen for høyere utdanning i de nordiske land har mange felles komponenter, har den utvilsomt også betydelige ulikheter. Et program for høyere utdanning for sykepleiere må, som andre slike program være klart målrettet. Dette forutsetter en utdanningspolitikk og pedagogiske og administrative retningslinjer som er utarbeidet på basis av en felles målsetting. I et immaterielt program vil dette reise store, nesten uoverstigelige problemer.

Det presiseres av komiteen at det foreslåtte program i akademisk henseende, bør stå *over* de program for høyere utdanning av sykepleiere i Norden i dag. Denne utdanning er imidlertid ikke ensartet, — heller ikke er den trukket opp etter de samme prinsipielle retningslinjer. Det synes nødvendig at hvert land på dette området som på andre, utvikler sin utdanning så langt som det har muligheter til.

Det er således Norsk Sykepleierforbunds oppfatning at det i alle de nordiske land trenges høyskoler eller universitetsinstitutter i sykepleien.

Ingen høyskole, intet universitetsinstitutt starter imidlertid med et ferdiglaget program. Dette må skapes ved felles anstrengelser av styrer og råd, av ledere, lærere og studenter. Det samme må skje ved en nordisk høyskole for sykepleiere. Den bør plasseres i et universitetsmiljø som kan tilby optimale muligheter. Disse muligheter må utnyttes og nye skaffes tilveie. Det blir et stort og krevende arbeid. Derfor bør det i de nordiske samfunns interesse begynne snarest, men en nordisk høyskole eller institutt kan ikke bli et substitutt for de nasjonale institusjoner.

Hälsovårdshögskolan i Göteborg gir undervisning i en rekke fag som er av interesse for sykepleiere i høyere stillinger, og gir en betydelig faglig kompetanse innen særområder i helsevesenet. Norsk sykepleierforbund har ingen innvendinger mot at en samnordisk høyere utdanning i administrasjon og pedagogikk innen helsevesenet, blir lagt til Göteborg og event. knyttet til Den nordiske helsehøyskolen i Göteborg. Forutset-

ningen må imidlertid være at behov for en høyskole eller institutt må være en integrerende del av et universitet-/høyskolesystem. Det må videre stilles samme akademiske krav m. h. t. opptaksgrunnlag, pensum, klassedeltakelse, seminar deltakelse, møtevirksomhet, prøver og eksamener. Programmet bør legges opp slik at det skjer en bred integrasjon med de disipliner som skolen/instituttet må støtte seg til. Tverrvitenskapelige seminar og egne arbeider forutsettes. Deltakelse i universitetets/høyskolens forskningsoppgaver er en nødvendig forutsetning.

Lærerstabene må ha tilsvarende akademiske kvalifikasjoner som kreves av de andre lærere i systemet. Forskningskvalifikasjoner må innehas som i de andre disiplinens institutter.

Skolen/instituttet bør gis størst mulig autonomi, uten at denne hemmer integrasjonen. Den bør ha eget styre, — som selvfølgelig forutsettes å arbeide i samsvar med systemets administrative og pedagogiske retningslinjer, — og eget budsjett. Kvalifiserte sykepleiere må ansettes som lærere, — det bør også ansettes lærere som har annet utdanningsgrunnlag. I den grad det er mulig bør landene være representert i lærerstabene.

Norsk sykepleierforbund ser det som nødvendig at de som skal løse de mest krevende oppgaver innen helsevesenet, får sin utdanning i Norden, og vi vil med interesse følge det videre arbeid med saken og står fortsatt til disposisjon hvis ønskelig.

Oslo, 24. september 1974

Norsk sykepleierforbund

Eli Kristiansen

Formann

Inger Kroksnes

Sekretær

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

— — — — —

I sin utredningsrapport "Høyere utdanning av sykepleiere" (NU 1974: 7) har arbeidsgruppen foreslått samnordisk høyskoleutbildning for sjukskøterskor i form av visse fristående kurser — omfattende sammanlagt ett akademisk läsår. Utbildningen skulle innehållsmässigt omfatta såväl administration som pedagogik. Arbetsgruppen har foreslått att denna högre utbildning för sjukskøterskor skulle förläggas till Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg.

Socialstyrelsen har tagit del av ett förslag om en ny högskoleutbildning, som framlagts i Sverige av 1968 års utbildningsutredning (U 68). Förslaget är för närvarande under remissbehandling. Enligt U 68s för-

slag kommer sjuksköterskor att kunna genomgå såväl pedagogiska som administrativa utbildningsavsnitt vid nationella högskolor. Enligt socialstyrelsens bedömning innebär U 68s förslag, att helt nya möjligheter till högskoleutbildning öppnas för sjuksköterskor.

Såsom anges i utredningsrapporten NU 1974: 7 kan emellertid utöver nationell högre utbildning behov föreligga av akademisk utbildning på samnordisk bas. Socialstyrelsen anser det lämpligt att, såsom föreslagits i rapporten, denna utbildning förläggs till Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg. Sjuksköterskor och andra yrkesgrupper inom vårdområdet bör där kunna erhålla utbildning inom de ämnesområden, som kan komma att finnas upptagna på Nordiska hälsovårdshögskolans program.

Socialstyrelsen vill erinra om det förslag till utbyggnad av den Nordiska hälsovårdshögskolans utbildningsverksamhet samt också till etablerande av forskning därstädes, som 1973 framlades av Nordiska hälsovårdshögskolans styrelse i en rapport "Nordiska hälsovårdshögskolan. Mål och riktlinjer för dess fortsatta verksamhet" (NU 1973: 18). Enligt vad socialstyrelsen erfarit behandlas denna rapport jämte däröver avgivna remissyttranden för närvarande inom en särskild för de nordiska hälsovårdsdepartementen (motsvarande) gemensam arbetsgrupp.

I utbildningsförslaget från Nordiska hälsovårdshögskolans styrelse in gick bl. a. sjukvårdsadministrativ utbildning av sjuksköterskor. I förslaget framhölls, att för sjuksköterskor som arbetar på centralt eller regionalt plan med avancerade hälso- och sjukvårdsadministrativa uppgifter fanns behov av kompletterande utbildning på samma sätt som för läkare och tandläkare. Sjuksköterskorna förutsades därvid kunna genomgå vissa föreslagna utbildningsblock i dels epidemiologi och biostatistik, dels hälso- och sjukvårdsadministration, inklusive planering.

Socialstyrelsen har under hand erfarit att i den arbetsgrupp, som nu arbetar med frågor beträffande bl. a. den nordiska hälsovårdshögskolans utbildning, övervägs även införande av särskild utbildning i vårdarbetets teknik och organisation, som givetvis skulle vara särskilt tillrättalagd för sjuksköterskor. Ett sådant ämne torde i stort överensstämja med vad som i rapporten 1974: 7 benämns "sykepleie". Socialstyrelsen ställer sig dock något tveksam till den relativt markanta boskillnad, som i rapporten gjorts mellan vad som kallats "sykepleie" och övrig hälso- och sjukvård.

För att den samnordiska utbildningen vid hälsovårdshögskolan skall kunna hållas på en hög nivå är det, enligt socialstyrelsens uppfattning, nödvändigt att forskningsresurser i främst hälso- och sjukvårdsadministration knytes till högskolan. Forskning bör därvid, i likhet med den ämnesmässiga utbildningen vid högskolan, samordnas för olika yrkeskategorier.

Pedagogisk utbildning för sjuksköterskor, bör enligt socialstyrelsens uppfattning, samordnas med och förläggas till pedagogiska institutioner/

lärarhögskolor på nationell bas. Socialstyrelsen anser det inte vara lämpligt att vid Nordiska hälsovårdshögskolan under förutsebar framtid tillhandahålla särskilda resurser för en pedagogisk utbildning.

Stockholm den 9 december 1974

Bror Rexed

Estrid Gullström

Skolöverstyrelsen:

1 Behov av högre utbildning

Det moderna samhället ställer stora krav på hälso- och sjukvården. Befolkningsutvecklingen med ett ökat antal åldringar de senaste decennierna och en fortsatt framtida ökning medför en ökad efterfrågan på sjukvård. Medicinens och teknikens utveckling, som möjliggör förfinade och komplicerade undersöknings- och behandlingsmetoder av sjukdomar som man tidigare stått maktlös inför, skapar nya behov liksom de sjukdomar och yrkesskador som uppstått till följd av förändringar i produktionsapparaten. En ökad medvetenhet om det individuella hälsotillståndet och miljöns påverkan härav bidrar också till ett ökat tryck på hälso- och sjukvårdens resurser.

Med anledning av dessa och andra faktorer är det angeläget att tillgängliga resurser inom hälso- och sjukvården fördelas på ett adekvat sätt för att komma så många människor som möjligt till godo.

Inte bara ur kvantitativa aspekter kan förändringar av hälso- och sjukvården förutses. I den allmänna debatten har på senare tid det personliga omhändertagandet och den psykologiska miljöns betydelse allt mera uppmärksammats.

Sjuksköterskor m. fl. yrkeskategorier inom hälso- och sjukvård i Sverige har i ökad utsträckning fått sitt funktions- och ansvarsområde vidgat till att omfatta olika arbetsuppgifter i hithörande frågor. Allt fler sjuksköterskor innehar tjänster på central, regional och lokal nivå inom hälso- och sjukvården med krävande och ansvarsfulla uppgifter avseende

- ledning och utveckling av direkt vårdande uppgifter, t. ex. avdelningsföreståndare, klinikföreståndare
- vårdplanering och vårdadministration, t. ex. sjukvårdsföreståndare, klinikföreståndare
- utredning för långsiktig planering, t. ex. sjukvårdsföreståndare, landstingsassistenter
- utbildning av personal inom sjuksköterskeskola och gymnasieskola samt internutbildning, t. ex. lärare i hälso- och sjukvård
- utbildning av lärare, grundutbildning och fortbildning, t. ex. studieledare
- utbildning av administratörer

2 Ämnesområden

För att kunna tillgodose samhällets krav i samband med planering, genomförande, utveckling och utvärdering av hälso- och sjukvård erfordras kunskaper inom såväl det egna ämnesområdet som närliggande områden. Dessa kunskaper behöver fördjupas och breddas genom studier på en nivå som möjliggör träning i kritisk analys, syntes och konstruktiv utveckling. Kunskaper om och färdigheter i sådan metodik är av den största betydelse för yrkesutövningen inom ovan angivna funktionsområden.

I förevarande medlemsförslag i Nordiska rådet hänvisas till en rapport, Høyere utdanning av sykepleiere (*NU 1974: 7*), avgiven av en särskild arbetsgrupp. I rapporten föreslås följande ämnen ingå i en högre utbildning för sjuksköterskor:

- Medicinsk sociologi
- Hälsovårdens organisation, planläggning och ekonomi
- Samhällskunskap med tonvikten lagd vid offentlig administration och förvaltning samt samhällsplanering
- Hälso- och socialpolitik
- Databehandling
- Arbetspsykologi och personaladministration
- Socialmedicin
- Sjukvård (sykepleie)
- Undervisning (utelämnat i förevarande medlemsförslag)

Dessa ämnen och med det innehåll som föreslås i rapporten tillgodoser enligt SÖ:s mening behovet av fördjupade och breddade kunskaper. Det är dock angeläget att förslaget till ämnen ses över i samband med att utbildningen kommer till stånd med tanke på de förändringar som skett sedan utredningen startade. Hänsyn måste bl. a. tas till Kungl. Maj:ts och riksdagens kommande beslut i högskolereformen.

3 Forskning

Det är dock inte tillräckligt att detta behov av fördjupade och breddade kunskaper tillgodoses genom förmedling av redan kända fakta. För att sjuksköterskor m. fl. skall kunna medverka i ett fruktbarande utvecklingsarbete är det av största vikt att forskning bedrivs inom föreslagna ämnesområden, vilket även framhållits i SÖ:s remissvar på 1968 års utbildningsutrednings betänkanden.

I betänkandet Nordiska hälsovårdshögskolan, Mål och riktlinjer för dess fortsatta verksamhet (*NU 1973: 18*), avgivet av en av hälsovårdshögskolans styrelse tillsatt arbetsgrupp framhålls forskningens betydelse som avgörande för skolans utbildningsverksamhet och skolans fortsatta utveckling.

Vidare betonas angelägenheten av att eleverna måste läras att bl. a. använda vetenskapliga metoder i sitt dagliga arbete i hälso- och miljö-

vård samt i hälso- och sjukvårdsadministration i samband med planering och utvärdering av hälso-, sjuk- och miljövårdsinsatser. I Högskole-reform, promemoria avgiven av U 68-beredningen, framhålls betydelsen av forskning i anslutning till utbildning ovanför den gymnasiala nivån och bl. a. ”som utomordentligt angeläget att ett mera direkt forskningssamband successivt utvecklas för de slag av högskoleutbildningar som för närvarande saknar sådant samband”.

4 Organisation

Den vidareutbildning — högre utbildning som förslaget avser finns för närvarande ej i Norden. Sådan utbildning finns inte heller för andra jämförbara grupper inom hälso- och sjukvård. Den högre utbildning som hittills varit tillgänglig för sjuksköterskor är följande:

- I begränsad omfattning har sjuksköterskor beretts tillfälle att genomgå kurser avsedda för tjänsteläkare vid Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg.
- Yrkesinriktad studiekurs i hälso- och sjukvårdsadministration (20 poäng) vid universitet avsedd för bl. a. yrkesverksam förvaltningspersonal och vårdpersonal inom hälso- och sjukvårdsområdet. Till denna kurs, som ersatt tidigare administrativ kurs vid SIHUS, rekryteras även sjuksköterskor.
- Sjuksköterskor har beretts möjligheter till studier på akademisk nivå i bl. a. USA.

I medlemsförslaget framhålls att vart och ett av de nordiska länderna inte utgör ett tillräckligt underlag för en i nationell regi anordnad utbildning och att detta talar för en gemensam nordisk utbildning.

SÖ delar denna uppfattning liksom att utbildningen bör knytas till Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg med nära samverkan med andra universitets- och högskoleorganisationer såväl lokalt som inom Norden i övrigt. En sådan anknytning har flera fördelar. En samordning av resurserna medför såväl organisatoriska som ekonomiska vinster. Av stort värde är också att olika yrkesgrupper under utbildningstiden får tillfälle till etablerade kontakter med varandra som grund för framtida samverkan inom hälso- och sjukvårdsområdet.

Den utbildning som ges vid Nordiska hälsovårdshögskolan har en inriktning som överensstämmer med delar av den föreslagna högre utbildningen för sjuksköterskor, i första hand inom hälsovårdsområdet. För en samordning talar också vad som framförs i betänkandet om mål och riktlinjer för den fortsatta verksamheten vid hälsovårdshögskolan (NU 1973: 18) där arbetsgruppen föreslår att rekryteringen till Nordiska hälsovårdshögskolan vidgas att omfatta nya personalkategorier, bl. a. sjuksköterskor. Som skäl härför framhålls bl. a. att behovet av personal med övergripande kunskaper i hälsovård samt i hälso- och sjukvårdsadministration ökar i samband med den koncentration som skett av hälso- och sjukvården. Vidare erinras om det växande behovet

av planeringsinsatser, som föranleds av de snabba kostnadsökningarna inom hälso- och sjukvården.

Förutsättningarna för en samordning bedöms således som goda. Det är dock angeläget att den högre utbildningen av sjuksköterskor ges reella resurser för verksamheten såväl lokalmässigt som ekonomiskt.

I rapporten NU 1974: 7 framhåller arbetsgruppen att det framlagda förslaget borde behandlas i anslutning till det förslag som arbetsgruppen för utarbetande av riktlinjer för Nordiska hälsovårdshögskolans framtida verksamhet lagt fram. SÖ delar denna uppfattning och förordar att rapporterna (NU 1974: 7 och NU 1973: 18) behandlas i ett sammanhang.

Sammanfattningsvis vill SÖ framhålla följande. Förslaget om samnordisk högre utbildning av sjuksköterskor m. fl. tillstyrks. Behovet av sådan utbildning bedöms vara mycket stort. Utbildningen bör komma till stånd snarast och förläggas till Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg och samordnas med dess verksamhet. Behovet av forskning inom de aktuella ämnesområdena är angeläget och resurser därtill såväl ekonomiskt som metodiskt genom anknytning till universitet bör ytterligare undersökas.

Stockholm den 2 december 1974

Jonas Orring

Gunvor Hedberg

Statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor (SIHUS):

SIHUS finner det angeläget att samnordisk funktionsorienterad vidareutbildning av sjuksköterskor och annan personal inom hälso- och sjukvården kommer till stånd.

SIHUS tillstyrker att undervisningen knyts till Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg och att den organiseras utifrån de grundläggande principer som anges i medlemsförslaget.

Utbildningstidens totala längd om ett akademiskt läsår tillstyrkes, likaså de ämnen och uppläggningsen av dessa som föreslås i NU 1974: 7.

SIHUS finner det angeläget att förutsättningar skapas för forskning inom hälso- och sjukvården och att forskningen inriktas mot vårdfunktionsområdet.

Stockholm den 25 november 1974

Vera Vigant

Tf rektor

Landstingsförbundet:

I ett medlemsförslag till Nordiska rådet om samnordisk vidareutbildning av sjuksköterskor hemställes att Nordiska Rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att på grundval av förslag som framlagts i betänkandet "Høyere utdanning av sykepleiere" (NU 1974: 7) verka för att en samnordisk högre utbildning av sjuksköterskor kommer till stånd. Betänkandet har inte varit föremål för remissbehandling i Landstingsförbundet.

Den samnordiska vidareutbildningen av sjuksköterskor föreslås omfatta ett akademiskt läsår, avse 30 elever per år och förläggas till Nordiska hälsovårdshögskolan (NHH) i Göteborg.

Vidareutbildningen avser en högre nivå än nu befintliga nationella utbildningar.

Landstingsförbundet är positivt inställt till nordiskt samarbete inom utbildningsområdet. För små målgrupper, där varje enskilt land inte själv kan arrangera utbildning, är det rationellt med en gemensam nordisk utbildning. Förbundets styrelse har emellertid inte med detta principiella uttalande tagit ställning till det framlagda förslaget. Anledningen härtill är att för den svenska högskoleutbildningen har föreslagits en genomgripande snar omdaning som även påverkar utbildningen av sjuksköterskor. Härvid har bl. a. förordats att grundutbildningen av sjuksköterskor skall föras till en hälso- och sjukvårdslinje, inordnad i den nya högskoleorganisationen, samt föreligger förslag om sjuksköterskas möjlighet att inom högskolan studera vidare till läkare.

Härtill kommer att den pedagogiska utbildningen av bland annat vårdyrkeslärare föreslås bli ändrad i samband med att statsmakterna tar ställning till den nya högskoleorganisationen. När det vidare gäller administrativ utbildning av sjuksköterskor finns sedan 1973 en yrkesinriktad kurs vid universiteten i hälso- och sjukvårdsadministration. Kursen anordnas nu på nio orter och en företagen utvärdering av de två första kurserna har visat att det är en lämplig utbildning för sjuksköterskor och andra administratörer inom hälso- och sjukhusvårdssektorn. Erfarenheterna av kurserna vad gäller gemensam utbildning för sjuksköterskor och andra administratörer är goda. Då den på samnordisk bas föreslagna vidareutbildningen av sjuksköterskor utgör en breddning av sjuksköterskeutbildningens traditionella innehåll och på så sätt närmar sig utbildningen för andra yrkesgrupper är förbundsstyrelsen tveksam om föreslagen utbildning skall enbart omfatta sjuksköterskor.

En arbetsgrupp som haft till uppgift att utarbeta riktlinjer för Nordiska hälsovårdshögskolans framtida verksamhet, avlämnade 1973 ett betänkande "Nordiska hälsovårdshögskolan — Mål och riktlinjer för dess fortsatta verksamhet". I nämnda betänkande föreslogs att skolan

skulle få anordna en hälsovårdskurs med bland annat ett block omfattande hälso- och sjukvårdsadministration samt att det vid skolan bör tillskapas möjligheter att bedriva forskning i bland annat sjukvårdsadministration. Enligt förbundets uppfattning syns det mer angeläget att denna verksamhet först byggs ut eftersom även sjuksköterskor föreslås få tillträde till kursen.

Med hänsyn till vad ovan anförts är det enligt förbundsstyrelsens mening inte möjligt att idag ur svensk synpunkt ta ställning till om det kommer att föreligga behov av särskild högre utbildning för sjuksköterskor på samnordisk bas efter det att det svenska högskoleväsendet omdanats enligt nu föreliggande förslag. Landstingsförbundets styrelse förordar således att beslut om eventuell framtida samnordisk vidareutbildning för sjuksköterskor måtte anstå intill dess ökad klarhet vunnits beträffande den framtida högskoleutbildningen.

Stockholm den 12 december 1974

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Svensk sjuksköterskeförening (SSF):

5.1 Generellt

Utvecklingstendenserna inom de nordiska länderna går mot ett inlemmande av sjuksköterskeutbildningarna i högskoleväsendet. I Sverige kommer utbildningen enligt förslag av 1968 års utbildningsutredning att ligga inom högskolans vårdsektor. Detta innebär att utbildningen redan från början kommer att ligga på akademisk nivå. Det torde då även bli möjligt för den, som avlagt grundexamen inom hälso- och sjukvårdslinjen på högskolan att studera vidare inom högskolan i form av lärarutbildning, administrativ utbildning och även få en grundläggande forskarutbildning. Man får dock räkna med att det kommer att ta en viss tid innan denna möjlighet blir verklighet för sjuksköterskorna.

Den här föreslagna utbildningen kan därför närmast ses som en form av vidareutbildning för akademiker. De sjuksköterskor, som kommer att gå denna, kommer att vara välutbildade och nivåmässigt jämställda med andra kategorier, som nu vidareutbildas vid NHH som t. ex. läkare och sjukvårdsadministratörer.

Man föreslår att studietiden vid hälsovårdshögskolan blir minst ett akademiskt år. Här föreligger två alternativ. Alternativ 1 innebär en sammanhängande studietid på ett år och alternativ 2 att studierna sker i etapper. Mot bakgrund av vad som ovan anförts förordar SSF en sammanhängande studietid då studierna bör kunna omfatta forsknings-

projekt vilka kräver en sammanhängande tid av minst ett år för att kunna utföras.

Förslaget innebär dessutom att man skulle kunna anordna kortare konferenser eller seminarier omkring aktuella problem vilket förordas.

5.2 *Ämnesval och innehåll*

SSF anser att vårdprocessen, men den definition av denna, som givits på ss. 39 och 40 bör utgöra huvudämnet för studierna. De övriga uppräknade ämnena utgör hjälpämnen till detta huvudämne. Vårdprocessen bör studeras på den tredje nivå, som beskrivits på s. 40 med tyngdpunkten lagd på forsknings- och planläggningsfunktioner. En forskning inom detta område är sorgligt eftersatt i Sverige i dag och det är troligt att den delen av de problem, som sjukvården har i dag kunnat undvikas om man kunnat forska kring vårdprocessen. Inriktningen av ämnesvalen bör också anslutas till den ökande betoning, som i framtiden kommer att läggas på öppen hälso- och sjukvård.

Forskningen beträffande olika medicinska specialiteter är väl tillgodosedd i Norden. Den medicinska vården står här i centrum. Vårdarbetets (Nursing Care) betydelse har tilldragit sig liten uppmärksamhet och någon etablerad forskning inom detta område finns i varje fall inte i Sverige. Frågan är om detta längre kan vara försvarbart varken i betraktande av patientens fysiska, psykiska och sociala behov eller ur ekonomisk synpunkt. I ett hårdnande ekonomiskt klimat med minskande resurser för hälso- och sjukvården borde det vara väl värt att satsa på forskning rörande förebyggande hälsovård och en effektivisering av sjukvården för att nedbringa antalet vård dagar och sjukvårdsdagar.

5.4 *Antal kursdeltagare*

SSF anser det tillrådligt att man åtminstone under ett första skede begränsar antalet platser till 20.

SSF instämmer med kommittén då den förutsätter att sjuksköterskorna får stipendier och övriga ekonomiska bidrag i samma utsträckning som övriga studerande vid NHH.

5.5 *Verksamhetens administration*

SSF tillstyrker en gemensam styrelse för hela verksamheten vid NHH. Ett "Utdanningsråd" enligt förslaget kan vara en bra resurs både i uppbyggnadsfasen och i det fortlöpande arbetet. Kursledaren bör självfallet vara en högt kvalificerad sjuksköterska och forskare. Sjuksköterskorna bör vara representerade i styrelsen för NHH.

5.6 Lärare

Den person, som skall ha hand om utbildningsadministrationen, bör ha gedigen erfarenhet inom administration och pedagogik. Det är av stor betydelse att moderna undervisningsformer tillämpas och nya undervisningsformer prövas vid NHH.

SSF tillstyrker at en "Lærestol i sykepleie" inrättas vid NHH.

Stockholm den 28 november 1974

För Svensk sjuksköterskeförening

Gerd Zetterström Lagervall

Ordförande

Rigmor Wendt

Studiesekreterare

Medlemsförslag

om utökade anslag till Nordtest

(Väckt av Arne Geijer, Bror Lillqvist och Sture Palm)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordtest:

I enlighet med Nordiska ministerrådets direktiv har Nordtest påbörjat sin verksamhet med att utvälja och förteckna (registrera) gemensamma nordiska provningsmetoder. Dessutom har (*se Bihang*) ett antal projekt startats som syftar till att utveckla nya sådana metoder då lämplig metod saknas. För närvarande pågår arbete inom områdena bygg, brand, akustik och olja. Betydande insatser behövs innan ovan nämnda områden kan betraktas som i huvudsak bearbetade. Nu pågående projekt kommer uppskattningsvis att resultera i närmare ett-hundra provningsmetoder, medan behovet av Nordtest-metoder inom nämnda områden uppskattas till flera hundra.

Flera områden än de nu bearbetade bör ges gemensamma nordiska provningsmetoder. Innan ett område är färdigbearbetat synes det angeläget och genomförbart att igångsätta förprojekt på nya områden eftersom Nordtests sekretariat utan förstärkning efter inkörningsperioden bedöms kunna följa upp en större verksamhet. De i medlemsförslaget från Nordiska rådet föreslagna arbetsmiljöområdet och konsumentvaruområdet faller inom det fält som Nordtest anser angelägna att bearbeta. De föreslagna områdena är av centralt intresse för såväl industrin som konsumenterna och myndigheter, dvs. samtliga brukare av provningsmetoder är berörda.

Nordtest vill betona värdet av att i princip samma provningsmetoder tillämpas för visst objekt oavsett om det hänförs till byggområdet, konsumentområdet, miljöområdet etc. Vid central behandling och registrering inom Nordtest av provningsmetoder för olika områden finnes möjligheten att genomföra en sådan koordinering och att välja en

och samma metod för provning av egenskaper hos olika material och produkter oavsett produktens användning. Egenskapskraven däremot styrs naturligt nog av produktens användningsområde. Likaså bör en produkt för viss användning provas likartat oavsett material. Som exempel härpå kan nämnas att provning av fasadmateriel bör underkastas liknande provning oberoende om ytan består av plåt, sten, trä eller plast. Brandprovning av textila material bör utföras lika oberoende av om materialet används i kläder, möbler, bäddar, gardiner, tak- och väggbeklädnad, golv, flygplan eller fartyg.

Avsikten inom Nordtest är att uppdelna områdena efter objekt och egenskap i ett antal delområden för vidarebearbetning. För konsumentområdet kommer denna uppdelning och inbördes prioritering att ske i samråd med den nordiska ämbetsmannakommittén för konsumentvaror.

På motsvarande sätt kommer arbetsmiljöområdet att bearbetas i samråd med ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor.

Det bör framhållas att valet bland befintliga metoder och utarbetandet av nya provningsmetoder för gemensamt nordiskt bruk utgör ett omfattande arbete. Den inledande inventeringen med påföljande kartläggning av behovet beräknas kunna påbörjas — under förutsättning att medel beviljas — under andra halvåret 1975, och slutföras under första halvåret 1976.

För perioden 1975—1980 bedöms medelsbehovet för Nordtests verksamhet inom de berörda områdena uppgå till följande belopp i miljoner svenska kronor:

Område	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Arbetsmiljöprovsn.	0,15	0,25	0,40	0,80	0,90	1,00
Konsumentvaruprovsn.	0,10	0,20	0,50	1,00	1,60	2,50
Totalt	0,25	0,45	0,90	1,80	2,50	3,50

Redan inom de av Nordtest påbörjade områdena har ett 30-tal projekt måst senareläggas i brist på medel. För att inom rimlig tid kunna komma till någorlunda täckning av dessa områden föreslår Nordtest en ökad medelstillsdelning även för dessa. Den sålunda förordade totala Nordtestbudgeten skulle då bli i 1974 års penningvärde i miljoner svenska kronor:

1975	1976	1977	1978	1979	1980
1,4	2,0	3,0	4,0	5,0	6,0

Nordtest vill sålunda varmt tillstyrka medlemsförslaget..

Stockholm den 20 december 1974

För Nordtest

Bo Lindholm

BIHANG

Pågående och beslutade Nordtest-projekt 1974-12-12

Beteckn	Benämning	Kostnad	Skr
1—74	Bestämning av materials obrännbarhet	13 000	
2—74	Bestämning av byggnadsdelars obrännbarhet	34 000	
3—74	Bestämning av materials antändlighet	15 000	
4—74	Bestämning av ytskiktets benägenhet för övertändning och rökutveckling		
	Bestämning av taktäcknings motståndsförmåga mot flygbrand		
	Bestämning av golvbeläggningens motståndsförmåga mot brand	39 000	
5—74	Väderbeständighet hos byggnadsmaterial med tonvikt på polymer		
	Del 1 (1974)	200 000	
	Del 2 (1975)	100 000	
6—74	Internordisk jämförelsemätning av ljudabsorptionsfaktorn α_s	66 000	
7—74	Publicering av ca 120 provningsmetoder som används i Norden på byggområdet	35 000	
8—74	Fogtätningssmassor (24 metoder)	10 000	
9—74	Udarbejdelse af ikke-destruktiv prøvningsmetode til opsporing og måling af lækager og strukturfejl i filterelementer og mikrofiltre og filterseparatorer	180 000	
10—74	Prøvning af gummiredningsflåder	55 000	
11—74	Forseglede ruter	5 000	
12—74	Dører, styrke, stivhet og dimensionsstabilitet	40 000	
13—74	Utveckling av provningsanordning för säkerhetsprovning av små tryckoljebrännare	106 000	
14—74	Undergolv og taktro, styrke og stivhet	5 000	
15—74	Förteckning över provningsmetoder inom området olja som används i Norden	8 000	
16—74	Prøvemaskiner: Kontrol og kalibrering	30 000	
17—75	Lette bjelkelag: Svingningsegenskaper	25 000	
18—75	Klosetters udskylningsevne	12 500	
19—75	Vandtætheden af vådrumsgulve	26 000	
20—75	Provningsmetoder för golv	20 000	
21—75	Faran vid rökutveckling vid brand i verkliga byggnader sett i sammanhang med Smoke Density Chamber-metoden	60 000	
22—75	Brennbare materialer under brann: Røktetthet Korrelasjon Smoke Density Chamber-metoden og hittil benyttede metoder	20 000	
23—75	Brand i boligtekstiler: Røgdudvikling, Smoge Density Chamber-metoden	20 000	
24—75	Behovsanalys avseende byggnadsakustik	13 000	
25—75	Behovsanalys avseende buller	13 000	
26—75	Behovsanalys avseende elektroakustik	13 000	
27—75	Mätning av ljudabsorption i efterklangsrums. Internordisk jämförelseundersökning	64 000	

Nordisk fond för teknologi och industriell utveckling:

Bakgrund — nuläge

I samband med att Nordiska ministerrådet beslöt upprätta Nordtest fr. o. m. 1973-07-01 förutsatte ministerrådet att finansieringen av Nordtest skulle ske via Nordisk industrifond. (Jämför C 1 1973 sid. 703: "Ministerrådet finner att finansieringen av Nordtest vil være en naturlig oppgave for et nordisk fond for teknologi og industriel utvikling.")

För Nordtests första verksamhetsår (1973-07-01—1974-12-31) har Nordisk industrifond beviljat tillsammans 1 milj. Skr och därvid meddelat att ytterligare medel för denna tidsperiod ej kunde påräknas. Då detta beslut fattades i fondens styrelse förelåg ej så omfattande planeringsunderlag för Nordtests verksamhet att styrelsen kunde diskutera omfattningen av fondens stöd till Nordtest på längre sikt.

Nordtest har i skrivelser 1974-08-07 samt 1974-10-30 till fonden anmält sitt behov av medel för de närmaste åren och därvid angivit sitt behov för 1975 till minst 1,4 milj. Skr och för 1976 till 2 milj. Skr. Industrifondens styrelse har från Nordtest begärt ett planeringsunderlag för att kunna ta ställning till Nordtests begäran om väsentligt ökade resurser.

Följande kompletteringar har begärts:

- behovsanalys över hela provningsområdet
- prioritering mellan olika områden varvid områdets industriella betydelse speciellt bör anges
- långtidsplan baserad på ovanstående behovsanalys och prioritering samt på en uppskattning av tillgänglig kapacitet för Nordtestuppdrag
- analys av möjligheterna att snabbt nå ett bättre utnyttjande av de samlade provningsresurserna i Norden genom en samordnad resursuppbyggnad

Först när detta underlag föreligger anser Nordisk industrifonds styrelse det möjligt att ta ställning till Nordtests verksamhet och därmed prioritera denna i förhållande till fondens av ministerrådet fastställda generella prioriteringar. I skrivelse 1974-12-12 har Nordtest lämnat en översiktlig uppskattning av medelsbehovet för perioden 1975—1980. I avvaktan på att en bättre underbyggd långsiktig planläggning för Nordtest hinnes tas fram har Nordisk industrifond reserverat högst 1 milj. Skr för Nordtests verksamhet under 1975 för att denna under tiden skall kunna fortgå med i huvudsak oförändrad omfattning.

Nordisk industrifonds synpunkter på framlagt medlemsförslag

Nordisk industrifond anser att nordiskt samarbete inom området tekniska provningsmetoder i princip faller inom fondens verksamhetsområde och anser det väsentligt att detta samarbete koordineras med liknande samnordisk verksamhet t. ex. inom INSTA och inom det mättekniska området.

Inom området nordisk metrologi har fonden beviljat 400 000 Skr för en resurs- och behovsinventering och rapport från denna utredning beräknas föreligga senast 1974-12-31.

Samnordiska standardiseringsprojekt prioriteras av INSTA innan de tas upp till behandling i fonden. Fonden har hittills beviljat stöd till sex standardiseringsprojekt till en sammanlagd kostnad av ca 648 000 Skr och har ytterligare tre projektförslag till en sammanlagd kostnad av ca 425 000 Skr under utvärdering.

Underhand har från INSTA-håll framförts förfrågan om fonden ej kan reservera vissa medel per år för standardiseringsprojekt. För att fonden skulle kunna överväga ett sådant beslut måste en väl underbyggd långsiktig behovsanalys föreligga. Så vitt fonden har sig bekant finns för närvarande inga konkreta planer på att söka få fram en sådan behovsinventering inom standardiseringsområdet.

I medlemsförslaget till Nordiska rådet framfört bland annat som motiv för ökade medel till Nordtest att två nya områden är aktuella, nämligen konsumentvaruområdet och arbetsmiljöområdet. Fonden vill här upplysa om att arbetsmiljöfrågor tillhör ett av fondens prioriterade områden. Beträffande konsumentvaruområdet är detta så omfattande att det enligt fondens uppfattning är nödvändigt att utföra en systematisk kartläggning av behovet av gemensamma nordiska provningsaktiviteter hos myndigheter, näringsliv och konsumentorganisationer. Först när en sådan kartläggning föreligger kan fonden avgöra i vilken omfattning fonden kan stödja verksamheten inom konsumentvaruområdet enligt nu gällande prioriteringar. Fonden förutsätter att underlag för sådant ställningstagande även kommer fram i den tidigare omnämnda komplettering som fonden begärt från Nordtest.

Sammanfattning

Fonden har vid sina överväganden utgått från att fonden även i fortsättningen skall åläggas ansvar för samnordisk verksamhet inom områdena provning, mätteknik och standardisering då sådan verksamhet har anknytning till teknologi och industriell utveckling.

Nordisk industrifonds styrelse anser sig ännu ej ha underlag för att ta ställning till det till Nordiska rådet framlagda medlemsförslaget om utökade anslag till Nordtest. Så snart den från Nordtest begärda behovsinventeringen och den bl a. på denna baserade långsiktsplanen inkommit samt tidigare nämnd rapport över resurs- och behovsinventering inom det nordiska mättekniska området föreligger avser Nordisk industrifond att låta genomföra en samlad utvärdering av samnordisk verksamhet inom provnings- och mätteknikerområdena. I detta sammanhang bör eventuellt även omfattningen av nordiskt stöd inom standardiseringsområdet övervägas. Samnordiska insatser inom dessa områden bör bedömas tillsammans med övriga insatser inom teknologi och industriell utveckling.

Fonden har sina generella prioriteringar av ministerrådet anvisats ett nytt och stort område, nämligen energiteknik. Detta kan medföra att fonden inom nu gällande resursramar kan tvingas att prioritera sitt stöd utomordentligt kraftigt. Det kan dock inte för närvarande bedömas hur detta på sikt kan tänkas påverka fondens möjligheter att fullfölja sina övriga uppgifter och därmed sitt fortsatta stöd till Nordtest.

Detta remissvar har behandlats på Nordisk industrifonds styrelsesammanträde 1974-12-13.

Stockholm den 19 december 1974

Nordisk industrifond

Sigfrid Wennerberg

Rut Bäcklund-Larsson

NFS — Nordens fackliga samorganisation:

NFS ansluter sig till förslaget om vidgad verksamhet inom konsumentvaru- och arbetsmiljöfrågorna och anser det angeläget med ett nordiskt samarbete på detta område, inte minst med tanke på att Norden utgör en gemensam arbetsmarknad samt att arbetsmiljöfrågorna i de nordiska länderna sedan en tid tillbaka är föremål för en omfattande översyn i form av ny och ändrad lagstiftning.

Den nordiska fackföreningsrörelsens krav är att det bör utformas en lagstiftning och en kontrollapparat som bygger på följande principer:

- Producenter och importörer bör avge fullständiga produktbeskrivningar och bruksanvisningar. Arbetsgivarna bör ha ansvaret för en riktig användning.
- Producenter och importörer bör ha ansvaret för att de produkter de säljer är ofarliga. Ifall det råder tvivel om produktens farlighet bör de bevisa att den är ofarlig.
- Staterna bör bygga upp organ för registrering och kontroll av alla ämnen och produkter. Organen skall ha rättighet att stoppa distributionen tills det är bevisat att produkten är ofarlig.

Vidare förutsätts att man utarbetar gemensamma kontroll- och mätmetoder i Norden. Mot en sådan bakgrund kan NFS stödja förslaget.

NFS anser emellertid att det är mycket svårt att ansluta sig till förslaget om vidgad verksamhet inom konsumentvaru- och arbetsmiljöfrågorna utan att det genomförts en närmare utredning eller analys av vad arbetet inom arbetsmiljöområdet skall omfatta. Enligt vår uppfattning föreligger behov av ett program för hela verksamheten, utifrån vilket man kunde företa vissa prioriteringar.

I detta sammanhang vill vi emellertid också peka på fackföreningsrörelsens önskan om att vara representerad i de organ som skall lösa

de många problemen i samband med arbetsmiljön. Vi är också övertygade om att en sådan representation — mot bakgrund av den nära kontakt organisationerna dagligen har med dessa problem — vore värdefull för de experter som konkret skall arbeta med att utforma kontroll- och mätmetoder för arbetsmiljöområdet.

Stockholm den 10 januari 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes

Generalsekreterare

D a n m a r k

Handelsministeriet:

Bevillingerne til Nordtest finansieres i henhold til Ministerrådets beslutning af Nordisk Fond for Teknologi og Industriel Udvikling (Nordisk Industrifond). Nordtest-projekter inden for områderne forbrugsvarer og arbejdsmiljø vil på sædvanlig måde kunne forelægges Fonden. Det tilføjes, at arbejdsmiljøprojekter hører til de af Fonden prioriterede områder.

Mulighederne for fondsfinansiering afskærer ikke Nordtest fra at påtage sig rekvirerede opgaver, som finansieres på anden måde.

Det tilføjes, at arbejdsministeriet over for handelsministeriet har understreget, at regler om prøvning i henhold til prøvningsmetoder udarbejdet af Nordtest inden for arbejdsmiljøområdet kun kan bringes i anvendelse i Danmark, såfremt de ikke strider mod bestemmelser, der fastsættes i EF-forordninger eller -direktiver. Arbejdsministeriet lægger større vægt på et nært samarbejde mellem de nordiske styrelser inden for arbejdsmiljøområdet med henblik på erfaringsudveksling end på udarbejdelse af fuldstændig ensartede regler. Arbejdsministeriet kan ikke anbefale den foreslåede rekommandation under hensyn til, at den ikke nærmere præciserer hvilke opgaver på arbejdsmiljøområdet, man ønsker, at Nordtest skal tage op.

København, den 13. december 1974

P.m.v.

E. b.

Age Andersen

Kontorchef

Socialstyrelsen:

Der foregår for tiden en meget stærk teknisk udvikling på hjælpemiddelområdet, hvilket resulterer i, at der hvert år kommer et stort antal nye hjælpemidler på markedet, uden at forbrugerne og de offentlige myndigheder har mulighed for at vurdere disse hjælpemidlers sikkerhed, funktionsduelighed og kvalitet.

Såvel for at sikre de handicappede og ældre konsumenter de bedst mulige hjælpemidler, som for at spare det offentlige — der betaler disse hjælpemidler — for betydelige beløb, er der behov for at få skabt et objektivt grundlag for en vurdering.

På grund af de begrænsede faciliteter for afprøvning i de enkelte nordiske lande vil det være af største betydning, hvis der kan tilvejebringes og anvendes ensartede prøvningsmetoder, således at et hjælpemiddel, der er afprøvet i ét land, uden yderligere afprøvning kan anvendes i de andre.

Socialstyrelsen kan derfor stærkt anbefale, at der ved bevillinger af yderligere midler til NORDTEST skabes de økonomiske forudsætninger for dette arbejde.

København, den 18. december 1974

N. E. Bank-Mikkelsen

Forsorgschef

Dansk Standardiseringsråd:

Denne besvarelse kan også tages som udtryk for Dansk Standardiseringsråds indstilling til spørgsmålet. Det eneste, man fra Dansk Standardiseringsråds side vil understrege, er, at etableringen af en egentlig høringsordning mellem de interesserede parter sandsynligvis vil være den eneste praktiske mulighed for at få gennemført den koordinering af Nordtests virksomhed, som omtales i slutningen af den norske redegørelse.

Hellerup, den 3. december 1974

Dansk Standardiseringsråd

L. Nørgård

Direktør

Grosserer-Societetet:

Grosserer-Societetet støtter principielt ethvert teknisk samarbejde, som kan lette samhandelen mellem de nordiske lande. Da Norden imidlertid ikke er nogen egentlig handelspolitisk enhed, er det Grosserer-

Societetets opfattelse, at dette samarbejde ikke bør begrænses alene til de nordiske lande, men at det nordiske samarbejde bør være udgangspunkt for et samarbejde, som strækker sig ud over Nordens grænser.

København, den 11. december 1974

Grosserer-Societetet

E. b.

Niels Kristoffersen

Sekretær

Industrirådet:

Såvel inden for disse nye områder som inden for de felter, Nordtest for nærværende beskæftiger sig med, vil der uden tvivl kunne opstå behov for fælles nordiske prøvninger, hvorigennem f. eks. samhandelen med visse produkter eller produktgrupper lettes til gavn for den industrielle udvikling i Norden.

Industrirådet lægger dog for sin part vægt på, at et dokumenteret behov for prøvning af veldefinerede produktgrupper bliver afgørende for tildeling af nye midler til Nordtests aktiviteter, og kan således ikke anbefale en direkte allokering af yderligere ressourcer til Nordtest på det i medlemsforslaget nævnte grundlag.

Industrirådet skal i stedet pege på den nordiske industrifond som finansieringsorgan for Nordtests aktiviteter. Denne fond har netop til opgave at støtte løsningen af opgaver af fælles industriel interesse og vil efter vor opfattelse kunne påtage sig en vurdering af behovet for nye aktiviteter inden for prøvningsområdet.

København, den 11. december 1974

Ove Munch

Hans-Erik Hansen

Akademiet for de tekniske Videnskaber:

Akademiet er af den opfattelse, at en udvidelse af Nordtests arbejdsområde til også at omfatte aktiviteter vedrørende prøvningsmetoder for konsumentvare- og arbejdsmiljøområdet forekommer at være relevant, ikke mindst med henblik på en styrkelse af den danske indsats på disse områder.

Lyngby, den 16. december 1974

Carl Thørner

Civilingeniør

Forbrugerrådet:

Forbrugerrådet kan fuldt ud tilslutte sig den i forslaget indeholdte rekommandation, der går ud på, at der stilles yderligere midler til rådighed for Nordtest med henblik på at muliggøre en udvidet virksomhed, hvorigennem også prøvningsmetoder for konsumentvarer og arbejdsmiljøområdet kan etableres som Nordtest-metoder.

Forbrugerrådet vil i den sammenhæng understrege, at der på forskellige områder foregår et nordisk samarbejde, hvor man søger udarbejdet fælles prøvningsmetodik for vare- og tjenesteydelser samt at fordele arbejdsopgaver på de enkelte lande med henblik på den størst mulige rationalisering og udnyttelse af de forhåndenværende midler.

Imidlertid er det område, der angår forbrugernes interesser, så stort, at det er vigtigt, at der arbejdes med det i forskellige instanser, når man samtidig sørger for, at enhver form for overlappning undgås.

Forbrugerrådet har ofte været i den situation, at det var vanskeligt at finde egnede prøvningsmetoder til afprøvning af en række vareområder af interesse for forbrugerne. Forbrugerrådet mener, det ville være ønskeligt, om man — specielt på de områder, der angår sikkerhed — får udarbejdet prøvningsmetoder, der dels kunne være normgivende for krav, der kan stilles til varer på sikkerhedsområdet, dels danne grundlag for sammenlignende vareundersøgelser og vareinformation gennem deklARATIONER m. v.

Der findes i dag på markedet et overvældende antal varegrupper og fabrikater. Forbrugerrådet mener imidlertid ikke, at der i tilstrækkelig grad er taget hensyn til, om varerne, f.eks. ud fra et ergonomisk synspunkt er tilpasset forbrugerne. Forbrugerrådet mener derfor, der er behov for udarbejdelse af fællesnordiske prøvningsmetoder, der vil gøre det muligt for prøvningsinstitutioner at inddrage afprøvning af sådanne egenskaber mere rutinemæssigt i sit arbejde.

Forbrugerrådet konstaterer med glæde, at medlemsforslaget indeholder forslag om, at prøvningsmetoder vedrørende arbejdsmiljøområdet udformes. Det vil næppe være inden for forbrugerorganisationernes mulighed at foretage afprøvnings- og vurderinger heraf, men det er rådets opfattelse, at et bedre arbejdsmiljø ikke blot vil være til gavn for den enkelte arbejdstager, men i det lange løb også vil give bedre varekvaliteter og dermed bedre udnyttelse af ressourcerne, og i det mindste begrænse samfundets udgifter i forbindelse med erhvervs sygdomme. Forbrugerrådet ønsker i øvrigt at pege på mere konkrete emner, som f.eks. oliefyrr, TV-apparater, græsslåmaskiner, hjelme og skotøj.

Oliefyrr. På grund af oliekrisen er det blevet højst aktuelt, at oliefyrr fungerer på en for forbrugeren tilfredsstillende og økonomisk måde. Igennem årene har der været foretaget enkelte delundersøgelser af oliefyrr, men Forbrugerrådet ville ønske, at man på nordisk plan kunne

udarbejde prøvningsmetoder for oliefyv og foretage afprøvninger vedrørende bl. a. røganalyse af hensyn til økonomi (og forurening) samt opstille forskrifter for serviceeftersyn.

TV-apparater. Med den hastige udvikling af TV-apparater vil en tilbundsående undersøgelse af TV-apparater, deres funktion, holdbarhed og pålidelighed, stadig være aktuel. En sådan undersøgelse vil formentlig kunne gennemføres med væsentlige besparelser i tid og omkostninger, fordi der i en række andre lande findes velgennemprøvede undersøgelsesmetoder, som vil kunne benyttes af Nordtest.

Græsslåmaskiner. En af Tænks første undersøgelser var afprøvning af græsslåmaskiner, og til denne afprøvning måtte Forbrugerrådet selv opstille og gennemføre forsøgsbetingelserne. Siden er der udarbejdet varedeklaration under DVN, som dog må betragtes som mindre tilfredsstillende, fordi den ikke indeholder alle de oplysninger forbrugerne må være interesseret i bl. a. klippeevne og skubbekraft.

Hjelme. Der findes en dansk standard for motorhjelme, men der er rejst tvivl om hvorvidt denne standard er tilstrækkelig i sine krav; f.eks. behandler den ikke spørgsmålet om påsatte visirer. Forbrugerrådet er af den opfattelse, at undersøgelse og afprøvning af motorhjelme og andre sportshjelme (f.eks. til ridning og ishockey) vil kunne underbygge rimeligheden af forstærkede krav. Forbrugerrådet er vidende om, at der foregår et arbejde på dette område i Sverige, men kunne ønske at det blev et fællesnordisk anliggende.

Skotøj. Der anvendes i dag mange forskellige materialer til fodtøj, både til overlæder, bindsåler, foer, såler m.v. Klager over sko viser, at mange af disse materialer ikke anvendes hensigtsmæssigt, og det er Forbrugerrådets opfattelse, at der mangler undersøgelser vedrørende materialernes brugsegnethed til forskellige formål. Der tænkes her både på naturprodukterne og syntetiske materialer.

København, den 3. januar 1975

Dorte Bennedsen

Formand

Helle Munch-Petersen

Kontorchef

Dansk Varedeklarations-Nævn:

DVN vil understrege, som også fremhævet i medlemsforslaget, det nødvendige i at have prøvningsmetoder for at kunne give korrekte oplysninger om brugsegenskaber som VAREFAKTA, og der er et stort behov for prøvningsmetoder herfor.

Da såvel danske som importerede varer kan få VAREFAKTA, forudsat de i øvrigt opfylder visse krav, har det stor betydning, at der ud-

arbejdes prøvningsmetoder, som accepteres i flere lande. Overalt, hvor det er muligt, anvises derfor fortrinsvis INSTA eller ISO rekommandationer.

Da behovet for prøvningsmetoder for konsumentvarer er stort, kan Dansk Varedeklarations-Nævn tilslutte sig enhver udvidelse af arbejdet med at fremskaffe prøvningsmetoder med dette specielle sigte, og bestræbelser inden for Norden er særdeles vigtige, ikke mindst fordi de støtter det nordiske varedeklarationssamarbejde.

Nævnet kan derfor tilslutte sig, at der ydes støtte til Nordtest, så der bliver midler til at etablere nordiske prøvningsmetoder på en række områder, der er særlig vigtige for konsumenterne, og som der ikke allerede er projekter for fra anden side.

København, den 11. december 1974

F. Bramsnæs
Formand

Butikshandelens Fællesraad:

— — — meddele, at man ikke finder noget at erindre imod, at der stilles yderligere midler til rådighed for Nordtest med henblik på at muliggøre en udvidet virksomhed, hvorved man også kan etablere prøvningsmetoder for konsumvare- og arbejdsmiljøområdet som Nordtest-metoder.

København, den 20. januar 1975

P. f. v.
E. Groth-Andersen

F i n l a n d

Handels- och industriministeriet:

Handels- och industriministeriet anser det vara angeläget att Nordtests nuvarande verksamhet konsolideras. En utveckling av verksamheten enligt de riktlinjer som medlemsförslaget presenterar kräver närmare utredningar. Handels- och industriministeriet föreslår därför att Nordiska rådet ger Nordtest i uppdrag att utarbeta en långtidsplan omfattande nuvarande och nya aktiviteter med motiverade prioriteringar, behovsområden resursbehov etc. Nordiska industrifonden skulle ges i uppdrag att bedöma planen och finansieringsmöjligheterna. Industrifonden har hittills tagit ställning till och finansierat Nordtests projekt, såsom Nordiska ministerrådet har förutsatt, och det finns

inte skäl att ändra på detta sakförhållande åtminstone under de närmaste åren. Om inte industrifondens medel räcker till för att finansiera sådana Nordtest-projekt som bedöms vara viktiga för Norden, så skall industrifonden tillföras större anslag.

Helsingfors den 2 januari 1975

Kristian Gestrin

Handels- och industriminister

Björn Blomqvist

Specialforskare

Statens tekniska forskningscentral¹:

Av forskningscentralens verksamhet bildar samarbetet en delhelhet. Detta samarbete omfattar såväl nationellt som internationellt samarbete och kontakter inom ramen för verksamhetstanken.

Det internationella samarbetet är ur forskningscentralens synvinkel ytterst viktigt, emedan de knappa forskningsresurserna bör tillgodogöras så väl som möjligt. Härvid intar det internationella samarbetet och den internationella arbetsfördelningen samt kunskapsöverföringen inom teknologin en viktig position.

Nordtests verksamhet har från forskningscentralens sida erfarits som nyttig. I all synnerhet då utforskningen av aktuella provningsmetoder kan utföras där de bästa förutsättningarna för genomförandet av uppgiften finns och då man genom att få forskningsresultaten smidigt till sitt förfogande kan undvika dubbelarbeten i de olika länderna. Vidare har det genom Nordtest varit möjligt att effektivt inrikta forskningen på de delområden inom tekniken som för tillfället är av särskild vikt och kräver effektiverad forskning.

Provningsmetoderna är ofta olika i skilda länder. Sålunda kan man inte direkt vara säker på att provningsresultaten är jämförbara. Om provningsmetoderna kan förenhetligas i första skedet i Norden, är detta ägnat att bl. a. avlägsna hinder för handeln mellan länderna.

Med hänvisning till det ovan nämnda samt motiveringarna till medlemsförslaget anser forskningscentralen att inställningen till förslaget bör vara positiv.

Helsingfors den 17 december 1974

Statens tekniska forskningscentral

Pekka Jauho

Generaldirektör

Arto V. Klemola

Förvaltningsdirektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Institutet för arbetshygien:

Ett visst nordiskt samarbete på arbetsmiljöområdet förekommer i detta nu. Som exempel kan nämnas Nordiska maskinkommittén som har till uppgift att utarbeta maskintekniska skyddsföreskrifter vilka utges av arbetarskyddsmyndigheterna i respektive land. Regelbundet samarbete förekommer också mellan de frivilliga arbetarskyddsorganisationerna i de olika nordiska länderna.

Dessa båda organ rör sig dock på mycket begränsade områden förutom att de ekonomiska resurserna knappast tillåter någon större utvidgning.

Mot bakgrunden av detta skulle Nordtest fylla en funktion på arbetsmiljöområdet. Då förhållandena på konsumentvaru- och arbetsmiljöområdet är likartade i de nordiska länderna anser Institutet för arbetshygien att utarbetande av provningsmetoder mycket väl kunde höra till Nordtests uppgifter. Detta skulle dels rationalisera provningsverksamheten och dels befrämja det nordiska samarbetet genom att likadana krav skulle ställas i de olika länderna på miljö och produkter.

Institutet för arbetshygien understöder således förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att ställa ytterligare medel till förfogande för Nordtest.

Helsingfors den 2 december 1974

Institutet för arbetshygien

Jorma Rantanen
Generaldirektör

Stig Eriksson
Forskningsingenjör

Konsumentrådet¹:

En uppgift inom konsumentupplysningen är att ge information om nyttigheter. För att åstadkomma denna behövs i många fall forsknings- och provningsarbete, vilket i sin tur förutsätter godkända forsknings- och testmetoder. De nordiska inrättningarna för provning av konsumentvaror arbetar fortgående på att utveckla dessa metoder. Också de nordiska standardiseringsverken har under de senaste åren grundat nationella konsumentkommittéer för att utveckla konsumentvarustandards och standardmetoder. Vid det senaste mötet inom Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för konsumentpolitiska frågor har ärendet redan preliminärt behandlats.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Konsumentrådet är övertygat om att Nordtest genom att skapa enhetliga provnings- och kontrollmetoder och normer för akustiska, buller- och brandskydds-, säkerhets- och trivselstandards för byggnadsområdet och arbetsmiljön i hög grad gagnar konsumenterna speciellt som bostadskonsumenter och arbetstagare. Av denna anledning anser konsumentrådet att ytterligare medel borde ställas till förfogande för Nordtest för att utvidga och effektivera särskilt detta arbete. Enligt konsumentrådets uppfattning är också de nordiska staternas tekniska forskningsanstalter, som tillsammans bildar bakgrunden till Nordtest, de rätta anstalterna för utförandet av nämnda arbete i de nordiska länderna.

Om man skulle önska utvidga Nordtests verksamhetsområde till att omfatta hela konsumentvaruområdet, har de anstalter som deltar i Nordtests arbete enligt konsumentrådets uppfattning inte tillräcklig kännedom om konsumentaspekterna för att kunna genomföra arbetet.

Emedan relativt många organ såväl på nordisk som på internationell nivå arbetar med att skapa enhetliga normer för provning av konsumentvaror, anser konsumentrådet det vara av vikt att göra en helhetsutredning angående dessa organ och organens verksamhetsfält, vilket man i Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för konsumentpolitiska frågor också fattat beslut om att göra. På basen av utredningen kan man mer målmedvetet än tidigare styra de tillbuds stående resurserna så ändamålsenligt som möjligt.

Såsom ovan framförts, understöder konsumentrådet att ytterligare medel ställs till förfogande för Nordtest att anvisas för skötseln av det uppgiftsfält, inom vilket Nordtest redan hittills verkat, dock utvidgat med arbetsmiljöfrågor.

Helsingfors den 18 december 1974

Konsumentrådet

Jermu Laine

Ordförande

Eeva Lyyra

T. f. sekreterare

N o r g e

Finans- og tolldepartementet:

Finansdepartementet har for sin del ingen innvendinger mot at det foreliggende medlemsforslag støttes.

En anser det nyttig og hensiktsmessig at felles nordisk prøving av

materialer og varer for produksjon og omsetning blir utbygget til også å omfatte forbruksvare- og arbeidsmiljøområdet.

Oslo, 4. desember 1974

Etter fullmakt

Bjørn Frisholm

Inger Aarskog Jensen

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

— — — På grunn av den knappe tiden har det ikke latt seg gjøre å få forslaget behandlet i Forbrukerrådet og i Varefakta-Komiteens arbeidsudvalg.

Forbrukerrådets sekretariat peker imidlertid på betydningen av økte midler til det arbeid Nord-Test driver. For å få effektiv samordning med den virksomhet forbrukerinstitutionene driver, foreslås at disse institusjoner blir representert i styret for Nord-Test. Forbrukerrådets uttalelse er også sendt direkte til Industridepartementet (*se nedan*).

Statens institutt for forbruksforskning støtter anbefalingen fra Nordisk Råd. Instituttet finner det av stor betydning å få harmonisert prøve-metoder på nordisk basis, og mener videre i likhet med Forbrukerrådet at forbrukerorganene bør være representert i Nord-Tests styrende organer. Kopi av Instituttets uttalelse vedlegges (*se nedan*).

Dette departement kan slutte seg til det som er sagt fra disse institusjonene. Det er av vesentlig betydning for økonomisk og rasjonell utnytting av de disponible ressurser at man har harmoniserte prøve-metoder. Vi vil også understreke behovet for tilstrekkelig representasjon fra forbrukerorganene i styret for Nord-Test og i den sammenheng behovet for en samordning med forbrukerinstitutionenes undersøkelses-virksomhet.

Oslo, 6. desember 1974

Etter fullmakt

Lars Oftedal Broch

Gerd Sætness

Departementet for handel og skipsfart:

Nordtests virksomhet har betydning i første rekke for det nordiske samarbeid på prøvnings- og kontrollområdet. Etter Handelsdepartementets oppfatning bør Nordtest videre benyttes som et utredningsorgan ved eventuelle drøftinger mellom de nordiske land på den ene siden og EFTA og EF på den annen om forutsetningene for utarbeidel-

se av standarder og gjensidig godkjenning av kontroll og prøving. Hvilke nye områder Nordtest skal ta opp bør vurderes i lys av behov innen Norden, men også hvilke oppgaver som kan bli aktuelle som følge av utviklingen innen EFTA og EF. Spørsmålet om ytterligere bevilgninger til Nordtest slik det er foreslått i medlemsforslaget, bør vurderes på denne bakgrunn.

Oslo, 15. november 1974

Etter fullmakt

Olaf Solli

Harald Bøyum

Departementet for industri og håndverk:

— — — Uttalelser er innhentet fra Handels-, Kommunal-, Finans- og Forbruker- og administrasjonsdepartementet samt Forbrukerrådet. Forbrukerrådets sekretariat har avgitt uttalelse på vegne av Forbrukerrådet (*se nedan*).

Industridepartementet vil for egen del peke på at Nordisk Fond for teknologi og industriell utvikling administreres av et styre som er ansvarlig overfor Nordisk Ministerråd. Det er tillagt dette styre å vurdere og avgjøre de innkomne søknader bortsett fra spesielle saker av stor prinsipiell betydning og saker hvor støtten er høyere enn 3 mill. svenske kroner. I slike saker skal styrets beslutning fremlegges for Nordisk Ministerråd til godkjenning.

Man er kjent med at styret i det Nordiske Fond for teknologi og industriell utvikling i nærmeste fremtid vil ta spørsmålet om økte bevilgninger til Nordtest opp til nærmere vurdering i forbindelse med Nordtests budsjettøknad for 1975.

Oslo, 6. januar 1975

Etter fullmakt

Odd Gøthe

R. Thodesen

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Nordtests utredninger og oppdrag har hittil begrenset seg i det vesentligste til bygnings- og brannvernsektoren. Med forslaget tas det sikte på å kunne utvide virksomheten også til forbruker- og arbeidsmiljøområdet.

Innen bygnings- og brannvernsektoren er harmoniseringen av brann- tekniske bestemmelser prioritert av Embetsmannskomiteen med sikte

på å komme frem til ensartede funksjonskrav med tilhørende bestemmelser. På neste møte i brannutvalget i Nordisk komite for bygningsbestemmelser skal det tas standpunkt til prioriteringen av en rekke nødvendige prøvningsmetoder innen brannsektoren, som foreløpig bare foreligger som prosjektforslag for Nordtest. Også for byggesektoren foreligger et antall prosjektforslag.

Når det gjelder arbeidsmiljøområdet, er det grunn til å regne med at det i tiden fremover vil bli gjennomført et omfattende forskningsarbeid. Det vil være rasjonelt om dette kan gjennomføres på nordisk basis.

Kommunal- og arbeidsdepartementet vil gi sin tilslutning til forslaget om å stille økte midler til rådighet for Nordtest.

Oslo, 29, november 1974

Etter fullmakt

A Lund

Leiv Sjetne

Forbrukerrådet:

Forbrukerrådet har hittil hatt liten føling med det arbeid som har foregått innen Nordtest og ønsker å bli nærmere orientert om dette.

De midler som hittil har vært stilt til disposisjon for utarbeidelse av prøvemethodikk og gjennomføring av undersøkelser av betydning for forbrukerne, har vært meget beskjedne i forhold til det behov som foreligger. Vi anser det derfor av stor betydning om Nordisk ministerråd kan stille økte midler til rådighet til de oppgaver som er skissert i nevnte medlemsforslag.

For at slike midler skal bli effektivt utnyttet og at undersøkelsene blir samordnet med tilsvarende arbeid som foregår i regi av forbrukerorganisasjoner i Norden og andre land vil vi anse det som meget viktig at forbrukerorganisasjonene er representert i Nordtests styre.

Oslo, 4. desember 1974

For forbrukerrådet

Bjørn Gulbrandsen

Direktør

Rolf Biørnstad

Avd. leder

Statens institutt for forbruksforskning:

Instituttet har vurdert det tilsendte medlemsforslag vedrørende Nordtest og finner å kunne støtte anbefalingen til Nordisk Råd. Det er av stor betydning å få harmonisert prøvemethoder på nordisk basis, slik at testresultater kan sammenlignes landene imellom.

Siden de fleste saker Nordtest behandler og skal behandle, inkludert brann- og byggesaker, er av vesentlig betydning for forbrukerne, må det etter vår mening sikres en så god representasjon fra forbrukersiden i Nordtests styrende organer at disse synspunkter får nødvendig gjennomslagskraft.

Oslo, 3. desember 1974

Statens institutt for forbruksforskning

Elsa Blegen

Sverre H. Omang

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd:

Nordtest har vært i virksomhet i ca. ett år og har hittil mottatt bevilgning fra Nordisk Industrifond. Man er kjent med at Nordtest av Nordisk Industrifond er anmodet om å utarbeide en behovsanalyse over nye og forbedring av gamle prøvemetoder samt prioritere disse oppgavene, og å utarbeide en plan for virksomheten.

NTNF ser behovet for en økt innsats for også å kunne bearbeide og harmonisere prøvemetoder innenfor arbeidsmiljøområdet og konsumentvarer med sikte på å ivareta forbrukernes sikkerhet og interesser. I alle nordiske land legger man vekt på oppgaver innen disse områder. NTNF har som kjent gitt høy prioritet til prosjekter innen områdene støy, støv, eksponering av helsefarlige stoffer samt sikkerhetsproblemer generelt. Imidlertid er NTNF i tvil om disse oppgavene best blir ivaretatt av Nordtest.

NTNF er av den oppfatning at en utvidelse av arbeidsområdet for Nordtest foreløpig bør utstå, idet

- man bør avvente og vurdere Nordtests behovsanalyse og egen prioritering av oppgavene,
- Nordtest har bare vært i virksomhet en kort tid og bør kunne vise til konkrete resultater av nordisk samarbeide før arbeidsområdet utvides,
- et sterkt engasjement i de enkelte nordiske land er under utvikling.

En del av denne aktivitet vil sannsynligvis føre til samarbeide over landegrensene etter initiativ fra berørte nasjonale miljøer og fra andre nordiske samarbeidsorganer.

Oslo, 7. januar 1975

For Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd

Robert Major

Adm. direktør

Norges kooperative landsforening:

— — — I den anledning viser vi til NOU 1974: 29 hvor det foreslås fra det nedsatte utvalg en revisjon av næringsmiddelkontrollen i Norge.

Ifølge det foreliggende utkast skal det etableres kommunal eller interkommunal næringsmiddelkontroll som skal tilfredsstillende en rekke krav når det gjelder personale og laboratorier etc.

Vi finner derfor at man med dette har etablert tilstrekkelige instanser til å forestå kontroll med næringsmidler og ytterligere et organ kan vi ikke se det foreligger et påtrengende behov for.

Vi vil peke på at kontroll med giftstoffer i næringsmidler er et felt som ennå ikke er tilstrekkelig ivaretatt, men det forekommer oss at Helsesrådet burde være nærmere til å utøve slik kontroll i Norge enn et nordisk organ selv om man selvsagt gjennom et nordisk organ kunne høste gjensidige erfaringer.

Oslo, 2. januar 1975

Norges kooperative landsforening

Peder Sjøiland

Harald Korsell

Norges standardiseringsforbund:

Fra de opplysninger som foreligger om Nordtests arbeidsoppgaver kan Nordtests virksomhet gi anledning til dobbeltarbeid såfremt det ikke foregår en koordinering med arbeidet i standardiseringsorganisasjonene.

Standardiseringsforbundet finner det derfor viktig å påpeke samarbeidet og forholdet mellom standardiseringsorganisasjonene og prøvningsinstitusjonene.

Standardiseringsorganisasjonene utarbeider så langt ressursene rekker de standarder for prøvning som myndigheter, næringsliv og almenheten trenger. Det er således behovet i samfunnet som bestemmer standardiseringsorganenes prioritering og standardiseringsarbeidets fremdrift. I dette arbeidet kommer prøvningsinstitusjonene inn på linje med andre interessenter i det utredningsarbeid og komitéarbeid som gjøres i forbindelse med standardiseringsoppgavene. Standardiseringsorganisasjonene har også et godt samarbeid med prøvningsinstitusjonene som prøvningsanstalter i forbindelse med kvalitetsmerking av produkter — DS, NS, SFS og SIS-merking alene eller for det fellesnordiske merke.

Som det fremgår av bilag 1¹ har 23 nordiske standardiseringsorganisasjoner vedtatt retningslinjer om samarbeid i form av en INSTA-av-

tale. Det bør påpekes at standardiseringsorganisasjonene i INSTA også har til oppgave å utarbeide, rekommandere og registrere felles prøvningsmetoder for å få sammenlignbare resultat ved prøvning av materialer, produkter etc.

Samarbeidet i INSTA har etter hvert funnet en effektiv form med fordeling av arbeidsoppgavene på de forskjellige organisasjoner. Som følge av dette vil de standardiserte regler for prøvning bli felles nordiske.

INSTA-arbeidet foregår i former som ikke krever et koordinerende sekretariat eller fast organisasjonsplan. Likevel har arbeidsformen vist seg meget vellykket og bilag 2¹ gir en oversikt over de samarbeidsoppgaver som er i gang. De nordiske standardiseringsorganisasjoner har til sammen ca. 300 ansatte og vel 700 tekniske komitéer som omfatter mellom 4 000 og 5 000 eksperter.

Gjennom INSTA samarbeider standardiseringsorganisasjonene i det europeiske standardiseringsarbeidet i European Committee for Standardization (CEN) og European Committee for Electrotechnical Standardization (CENELEC) og i det globale standardiseringsarbeidet i International Organization for Standardization (ISO) og International Electrotechnical Commission (IEC). ISO og IEC har mer enn 1 600 tekniske utvalg og har utgitt mer enn 3 500 standarder. Nærmere 22 000 eksperter deltar i de tekniske møter i løpet av året.

I årenes løp er det i de nasjonale og internasjonale standardiseringsorganisasjoner utarbeidet hundrevis av prøvningsmetoder i forbindelse med standardisering av råvarer og produkter. Parallelt med økningen i interessen for standardiserte prøvninger har det skjedd en utvikling av den form disse standarder har. Fremfor alt har en innsett at en internasjonal standardisering av prøvninger, som bl. a. vil påvirke prøvningsanstaltens virksomhet, bare kan lykkes om standardiseringsarbeidet konsentrerer seg om de ting som er vesentlig for brukeren av prøvningsresultatene. Prøvningsstandarder utvikler seg etter hvert i retning av å fastlegge regler for når prøvning skal gjøres, prøvetaking og tilberedning av prøver, prøvningsbetingelser og -metoder, prøveresultatenes gyldighet, pålitelighet og nøyaktighet og hvordan prøvningen skal dokumenteres. Produktstandardene angir kvalitetsnivået ved å angi omfanget av prøvningene og hvilke krav som stilles.

Prøvningsinstitusjonene vil som følge av at standardenes natur ofte måtte ta stilling til prøvningsutstyrets konstruksjon og bruk. Det vil trolig her finnes et stort behov for samordning mellom laboratorier med beslektet virksomhet og som naturlig faller inn under Nordtests virksomhet.

De nordiske standardiseringsorganisasjoner har hatt diskusjoner om samarbeidet og har skissert en arbeidsdeling som følger:

¹ *Här ej tryckt.*

Prøvningsanstalter i Nordtest

forske som underlag

utvikle prøvningsmetoder, registrere og rekommandere felles prøvningsmetoder

prøve i henhold til prøvningsmetoder fastsatt i standarder, eller hvis standardiserte metoder ikke finnes eller er lite tilfredsstillende, i henhold til Nordtestdokument

Standardiseringsorgan i INSTA-samarbeid

utarbeide standarder for prøvninger og produkter bl. a. med underlag fra Nordtest i allsidig sammensatt komité

delta i internasjonal standardiseringsarbeid med eksperter bl. a. fra prøvningsinstitusjoner som inngår i Nordtest

kvalitetsmerking og -kontroll på grunnlag av standardiserte prøvningsmetoder og kvalitetskrav

Under forutsetning av at Nordtests virksomhet koordineres med den prioritering som myndigheter, næringsliv og almenheten stiller til prøvningsmetoder gjennom standardiseringsarbeidet, vil Nordtests innsats være av stor betydning for en samlet utnytting av de nordiske ressurser for utvikling av prøvningsmetoder. Dette vil skape et bedre underlag både for standardisering av prøvningsregler og formulering av krav til egenskaper i standarder. Det vil også øke mulighetene for de nordiske lands delegasjoner til å møte vel forberedt med det nødvendige utredningsmateriale til ISO- og CEN-møter.

På denne bakgrunn vil Norges standardiseringsforbund støtte at Nordtest får øket bidrag til sin virksomhet.

Oslo, 29. november 1974

Norges standardiseringsforbund

Gudbrand Jenssen

Adm. direktør

Norges industriforbund:

Norges industriforbund vil understreke viktigheten av det arbeidet som gjøres innenfor standardiserings-, prøvnings- og kontrollområdet. Denne virksomhet er et viktig ledd i industriens fortsatte rasjonalisering og produktivitetsøkning, og har også stor betydning for sikkerhets-, miljø- og forbrukerspørsmål.

Med industriens stigende internasjonalisering er standardiseringsvirksomheten sterkt internasjonalt preget og skulle således også være vel egnet for nordisk samarbeide. Den nasjonale virksomheten er imidlertid viktig for hvert enkelt lands industri og bør skje i intim kontakt med

denne. Nordisk samarbeide må derfor ikke skje til fortregning for den, men heller som et supplement. Det må også være en forutsetning for en felles nordisk virksomhet at den skjer i nær kontakt med de nasjonale standardiserings- og kontrollorganer, og at den også bidrar til de enkelte nasjonale virksomheter og fremmer koordinering av og samarbeide mellom disse. Nordtests virksomhet bør derfor begrenses til virksomheter som det er et åpenbart behov for og fordel ved å få løst på felles nordisk basis.

Det er også viktig at prøvningsmetoder som angår industri, myndigheter og forbrukere utarbeides i samarbeide med de berørte parter, og de bør gjennomgå den samme fremgangsmåte med offentliggjørelse og gjennomgåelse av kritikk som ved utarbeidelse av standarder for samme formål.

Norges industriforbund vil anbefale en styrking av Nordtests virksomhet så langt det er hensiktsmessig ut fra de ovennevnte synspunkter.

Oslo, 15. november 1974

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

S v e r i g e

Statskontoret:

Enligt Nordiska ministerrådets beslut 1972 bildades Nordtest följande år såsom ett gemensamt nordiskt organ inom provnings- och kontrollområdet. Dess huvuduppgift kan kort anges vara att samordna nordisk provningsmetodik och provningsverksamhet. Nordtest, som har en egen budget, har inom ramen för tillgängliga medel hitintills kunnat ta initiativ till ett mindre antal projekt inom ett begränsat antal provningsområden.

Önskemålet om ökat internordiskt samarbete på varudeklarations- och arbetsmiljöområdena innebär för Nordtests vidkommande krav på harmonisering av provningsmetoder inom ett — i förhållande till hitintills aktuellt arbetsområde — väsentligt vidgat material- och produktfält. Härtill kommer de krav på ökade insatser från Nordtests sida, som torde bli en realitet, därest det förslag som lagts fram från Nordiska kommittén för konsumentfrågor rörande framtida organisation för det nordiska samarbetet på konsumentområdet vinner bifall.

Statskontoret, som finner Nordtests uppgifter i nämnda sammanhang och dess roll i det nordiska samarbetet vara av stor betydelse, bedömer institutionens organisatoriska uppbyggnad vara sådan att den medger

ett effektivt utnyttjande av rådsmedlemmarnas provningsresurser. Ämbetsverket vill följaktligen tillstyrka att de ytterligare medel, som erfordras för att Nordtest skall kunna fullgöra de avsedda vidgade uppgifterna, ställs till organets förfogande.

Stockholm den 18 december 1974

Enligt statskontorets beslut

L. O. Hallgren

Kommerskollegium:

— — — Kollegiet har i ärendet inhämtat bifogade yttranden från statens planverk, Sveriges standardiseringskommission, Sveriges mekanförbund, Sveriges grossistförbund och Stockholms handelskammare (*se nedan*). För egen del får kollegiet anföra följande.

I föreliggande medlemsförslag (A 439/e) hemställas att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att ställa ytterligare medel till förfogande för Nordtest i syfte att möjliggöra en utvidgad verksamhet, bl. a. till konsumentvaru- och arbetsmiljöområdet.

Enligt beslut av Nordiska ministerrådet upprättades Nordtest från den 1 juli 1973 som ett samnordiskt organ på provnings- och kontrollområdet. Verksamheten finansieras huvudsakligen av den Nordiska fonden för teknologi och industriell utveckling. För 1974 anslog fonden 1 milj. kr. till Nordtest. Den hittillsvarande verksamheten i Nordtest, vilken i egentlig mening påbörjades först under 1974, omfattar ett femtontal projekt till en kostnad av drygt 800 000 kr. Härutöver förelåg under året ett flertal projektförslag, vilka av olika skäl ännu ej kommit att realiseras. De pågående projekten avser till övervägande del provningsmetoder inom bygg- och brandområdena.

Inom ramen för kollegiets handelspolitiska uppgifter faller att i förekommande fall behandla frågor avseende tekniska handelshinder. Generellt kan konstateras att såväl olikheter i nationella kravnivåer som olikheter i provnings- och mätmetoder kan utgöra handelshinder.

Den nu påbörjade verksamheten inom Nordtest har inte såvitt kollegiet är bekant föregåtts av någon särskild kartläggning huruvida och inom vilka områden bristen på enhetliga provningsmetoder i Norden verkat i handelshindrande riktning. En kartläggning av icke-tariffära handelshinder vid internordisk handel med byggvaror och tjänster har påbörjats inom ramen för den Nordiska ämbetsmannakommittén för samarbete inom byggsektorn. Resultaten av denna studie kan förväntas föreligga omkring mitten av 1975. Handelshinder inom byggsektorn har anmälts till kollegiet vid studium avseende förhållandena i länderna inom EG och EFTA. I betänkande av den s. k. installationsbransch-

utredningen (SOU 1974: 47 och 48) har även vissa handelshinder identifierats inom olika delbranscher.

Arbetet med att eliminera tekniska handelshinder pågår för närvarande inom ett flertal internationella organ. Beträffande byggsektorn kan som exempel här nämnas den Nordiska kommittén för byggnadsbestämmelser (NKB), Nordiska ämbetsmannakommittén för samarbete inom byggsektorn (NÄSBYGG) och Working Party on the Building Industry inom ECE:s Committee on Housing, Building and Planning. Även inom standardiseringsorganen ISO och CEN bedrivs verksamhet avseende byggmaterial. I EG finns för närvarande inga direktiv på området även om visst arbete påbörjats (brandsäkerhet, glas, PVC-rör och sanitetsgods) samtidigt som vissa uppdrag givits till CEN (cement och keramiska plattor).

Kollegiet har erfarit att det nordiska arbetet inom olika samarbetsorgan (exempelvis NKB, INSTA, Nordtest) ibland tenderar att delvis sammanfalla inom enskilda områden. Dessa frågor har också tagits upp i yttranden från standardiseringskommissionen och Sveriges grossistförbund. Som framgår av standardiseringskommissionens skrivelse finns nu i en överenskommelse fastslaget vilka samarbetsformer som skall gälla mellan Nordtest och INSTA. Kollegiet anser det önskvärt att det beträffande fastställande av provningsmetoder etc. finns en klar arbetsfördelning mellan berörda nordiska organ så att dubbelarbete undviks. Härutöver bör givetvis även beaktas eventuellt motsvarande arbete i vidare internationella fora.

Enligt föreliggande förslag bör ytterligare medel ställas till förfogande för Nordtest. Kollegiet har för egen del inget att erinra häremot. Även om Nordtest har andra syften i sitt arbete än att eliminera tekniska handelshinder på den nordiska marknaden, finner kollegiet att den utvidgade verksamhet som möjliggörs genom ökade anslag bör inriktas på bl. a. projekt avseende provningsmetoder som kan bidra till att eliminera faktiska eller potentiella handelshinder.

Stockholm den 14 januari 1975

O. G. Lindqvist

Rutger Croneborg

Konsumentverket:

Konsumentverket begränsar sitt yttrande till de delar av medlemsförslaget som direkt berör konsumentområdet.

Konsumentverket vill inledningsvis erinra om den nya organisation av det nordiska samarbetet på konsumentområdet som genomförts fr. o. m. den 1 juli 1974. Den nordiska ämbetsmannakommitté för kon-

sumentfrågor, som då inrättades inom ramen för Nordiska ministerrådet, har uppgifter som bl. a. innefattar koordinering av och samarbete beträffande undersökningar inkl. utveckling av kravspecifikationer och mätmetodik på konsumentvarusektorn. Bland uppgifterna ingår också att verka för samordning av de nordiska ländernas uppträdande i olika internationella organ. Ett permanent utskott med egen projektchef har tillsatts för att vara för denna samordning av utrednings- och undersökningsverksamheten. Till utskottet är särskilda grupper knutna för genomförande av konkreta projekt. Den nyordning av konsumentssamarbetet som sålunda har skett utgör i sin tur en vidareutveckling av bl. a. ett mångårigt institutionssamarbete som fr. o. m. år 1972 fick fastare former inom det s. k. Nordiska chefsmötet med därtill knuten heltidsanställd sekreterare.

Den inledda intensifieringen av det nordiska konsumentpolitiska samarbetet utgör självfallet en väsentlig utgångspunkt vid bedömningen av förslaget om ytterligare medel bör tillföras Nordtest för verksamhet inom konsumentvaruområdet. Etablerandet av ämbetsmannakommittén är i sig ett uttryck för en strävan att skapa förutsättningar för ett brett och sammanhållet konsumentpolitiskt agerande i Norden. I den mån Nordtest självständigt skulle initiera och utarbeta provningsmetoder på konsumentområdet skulle därmed en väsentlig utgångspunkt för inrättandet av den nybildade ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor bortfalla och oklarheter uppstå beträffande prioriteringen och styrningen av arbetet inom konsumentområdet. De medel som via den nordiska budgeten satsas på projekt och övrig verksamhet på det konsumentpolitiska fältet måste således enligt konsumentverkets bedömning för att effektivt kunna utnyttjas disponeras av ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor. Detta hindrar naturligtvis inte att, i den mån provningsmetoder på konsumentvaruområdet utvecklas, dessa metoder inregistreras såsom Nordtest-metoder. Det kan även visa sig lämpligt att arbetet i vissa fall läggs ut på organ inom Nordtest. Det får vidare förutsättas att i inledningskedet kontakt fortlöpande kommer att upprätthållas mellan Nordtest och i främsta hand det utskott för undersökningssamordning som etablerats under ämbetsmannakommittén för att på sikt utveckla andra samarbetsformer, i den utsträckning detta visar sig nödvändigt och lämpligt.

Det förtjänar vidare att framhållas att bland de projekt inom konsumentområdet för vilka medel beviljats för år 1975 finns en utredning om de nordiska och nationella test- och standardiseringsorganens verksamhet och samarbete. Utredningen skall också belysa möjligheterna att ytterligare integrera uppträdandet i olika internationella sammanhang för att därmed öka de nordiska ländernas genomslagskraft samt minska kostnaderna och de övriga resurser som tas i anspråk för detta arbete. Inom ramen för projektet kommer bl. a. frågan om Nordtest-samarbetet

att direkt aktualiseras. Projektet som är avsett att påbörjas i början av år 1975 kan beräknas vara slutfört redan under hösten samma år.

Med hänsyn till vad som ovan sagts vore det enligt konsumentverkets mening olämpligt att tillföra Nordtest ytterligare medel för att starta verksamhet inom konsumentvaruområdet. Konsumentverket finner det i och för sig viktigt att det nordiska samarbetet på konsumentområdet kan utvecklas vidare och att tillräckliga resurser ställs till förfogande härför, men anser att dessa resurser i vart fall tills vidare skall kanaliseras via ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor.

Stockholm den 19 december 1974

Lars Ag

Leif Lundvall

Arbetarskyddsstyrelsen:

Nordiskt samarbete på arbetarskyddets område bedrivs inom Nordiska maskinkommittén (NMK), Nordiska gruppen för stålbestämmelser (NGS), Nordiska gruppen för tryckkärlsbestämmelser (NGT), Nordiska gruppen för lyftdonbestämmelser (NGL) och inom organet för inter-nordisk standardisering (INSTA).

För närvarande finns på arbetarskyddets område gemensamma nordiska provningsbestämmelser för personlig skyddsutrustning (skyddshjälm, ögonskydd, andningsskydd, skyddsskor och säkerhetsbälte med lina), förarskydd på traktorer och bultpistoler.

Svenska provningsbestämmelser eller provningsprogram på området finns för bl. a. gasflaskor, motorgräsklippare med horisontellt roterande kniv, excenterpressar samt tolv olika apparater e. d. som används vid sprängningsarbete.

De nu nämnda provningsbestämmelserna har i regel tagits fram i samband med utarbetandet av styrelsens anvisningar eller av standarder i ämnet. I utarbetandet av provningsbestämmelser har — utom representanter för arbetarskyddsstyrelsen — ofta deltagit representanter för arbetsmarknadens parter och för olika provningsinstitutioner. I vissa av styrelsens anvisningar ingår provningsbestämmelser som en del av anvisningarna.

Nordtest arbete synes hittills ha begränsats till sådana områden inom bygg och brand, som fallit utanför styrelsens verksamhetsområde. Styrelsen har därför inte någon kännedom om hur Nordtest lagt upp och utfört detta arbete. Framhållas bör dock att provning av brandfarliga vätskor, explosivt damm och andra ämnen med avseende på brand- och explosionsrisk har mycket stark anknytning till säkerheten inom

arbetsmiljön. Styrelsen vill vidare understryka att det vid utarbetandet av provningsbestämmelser, som berör arbetarskyddet, är nödvändigt att bestämmelserna utformas i samråd med styrelsen och dessutom i allmänhet av skyddstekniker i nära samarbete med provningstekniker samt helst tillsammans med arbetsmarknadens parter. Under förutsättning att Nordtests verksamhet kan anpassas i enlighet härmed anser styrelsen, att inom ramen för denna verksamhet kan tas upp även vissa provningsmetoder för arbetsmiljöområdet, t. ex. test- och kalibreringsmetoder för mätinstrument som används i arbetsmiljön. Behovet av att utarbeta provningsmetoder av sistnämnda slag är mycket stort och har hittills på grund av knappa resurser endast i ringa utsträckning kunnat tillgodoses. Fördelen med nordisk samordning får inte undanskymma vikten av internationell samordning, där sådan kan uppnås.

Stockholm den 20 december 1974

Gunnar Danielson

Gunilla Warnbeck

Statens planverk:

Enligt Nordiska ministerrådets handlingsprogram för ökad integration av de nordiska byggmarknaderna skall i en första etapp tekniska handelshinder avskaffas. I programmet förutsätts att Nordiska kommittén för byggbestämmelser (NKB) intensifierar och utvidgar sitt arbete med koordinering av de offentliga byggbestämmelserna.

Såsom framhålles i ovannämnda medlemsförslag är gemensamma provningsmetoder en nödvändig förutsättning för att man skall kunna harmonisera byggbestämmelser från behöriga myndigheter i de nordiska länderna. Planverket vill understryka detta samt tillstyrker med hänvisning till det ovan anförda förslaget att ytterligare medel ställs till Nordtests förfogande för att möjliggöra utökad verksamhet i syfte att utarbeta provningsmetoder i anslutning till NKB:s arbete med koordinering av byggbestämmelser.

Stockholm den 25 november 1975

Lennart Holm

Leif Lundberg

Statens industriverk:

Med anledning härav får industriverket anföra följande med avseende

på samnordisk provningsverksamhet på det elektriska starkströmsområdet.

Viss obligatorisk provning av elmaterial började införas redan på 1930-talet i de nordiska länderna. Samarbetet mellan de nordiska elektriska materialkontrollanstalterna (DEMKO, NEMKO, SEMKO och Elektriska Inspektoriet) inleddes redan tidigare och avsåg framför allt utformningen av provningsbestämmelser. Tack vare vissa gemensamma bestämmelser kunde år 1955 ingås ett avtal mellan anstalterna om samnordisk provning. Detta avtal modifierades 1963.

Provning av elektrisk materiel har vid olika tillfällen behandlats av Nordiska rådet. Dess ekonomiska utskott rekommenderade år 1963 regeringarna att ta initiativ till en sådan samordning av de i länderna gällande installationsföreskrifterna för elektrisk materiel, att provning av elmateriel, som utförts i ett land kan få omedelbar giltighet även i övriga länder. En kommitté tillsattes med uppgift att försöka eliminera sådana olikheter i ländernas installationsföreskrifter, som kunde verka hindrande på samhandel framför allt när det gäller elmateriel som är provningspliktig. Kommittén, som sammanträffat 2—4 gånger per år sedan 1964, har genom sitt arbete medverkat till att de nationella avvikelserna i provningsbestämmelserna i stort sett eliminerats. Kommittén fortsätter sitt arbete med Nordiska rådets rekommendation nr 7/1971 som grund.

Den samnordiska provningen sker i största utsträckning efter internationella rekommendationer. På de områden som sådana rekommendationer saknas utarbetas samnordiska provningsbestämmelser. Detta arbete sker i de nordiska elektriska materielkontrollanternas regi.

De olika samordningssträvanden som förekommit och förekommer i Norden vad avser provning av elektrisk materiel har för svenskt vidkommande möjliggjort, att så gott som all elmateriel av nordiskt fabrikat för vilken obligatorisk provning finnes i Sverige nu kan provas samnordiskt. Motsvarande förhållande torde föreligga även i övriga länder.

Med anledning av de goda erfarenheter, som statens industriverk har av det nordiska samarbetet på det elektriska materielprovningsområdet, vill verket tillstyrka det föreliggande medlemsförslaget om ökade anslag till Nordtest för att möjliggöra att även provningsmetoder för konsumentvaru- och arbetsmiljöområdet kan etableras såsom Nordtestmetoder. I fråga om det elektriska starkströmsområdet förutsätter verket då, som framgått ovan, ett väl etablerat samarbete redan föreligger på detta område.

Stockholm den 13 december 1974

Osten Johansson

Richard Bouveng

Statens provningsanstalt (SP):

Den internordiska handeln försvåras alltjämt av s. k. tekniska handelshinder. De positiva verkningarna av att dessa hinder elimineras torde vara rätt allmänt erkända. Ett viktigt led i arbetet att få samma officiella egenskapskrav på allt fler produkter är tillskapandet av gemensamma provningsmetoder.

Även för produkter där inga officiella egenskapskrav föreligger är det angeläget att dessa för kunden egenskapsredovisas (varudeklarerar) på grundval av provning (d. v. s. bestämning av produktens egenskaper) med samma provningsmetod. Detta gäller såväl produkter för kvalificerade köpare (handel, industri, sjukvård etc.) som för den allmänne konsumenten. Först i det fall att samma metod använts kan man vanligen göra en direkt jämförelse av olika produkters egenskaper. Undantag utgör endast egenskaper som med enkla metoder såsom vägning etc. objektivt kan bestämmas med lämplig noggrannhet.

I förhållande till den verksamhet som bedrivs totalt i Norden vad gäller utveckling av provningsmetoder m. m. är Nordtests anslag av ringa omfattning. Genom att det utnyttjas för att initiera, styra och informera om verksamhet inom provnings- och kontrollområdet i alla de nordiska länderna får man emellertid avsevärda resultat. Nordtest kan således på sitt område fungera som ett planerings- och samordningsorgan i de nordiska länderna och därmed bidra till en rationell arbetsfördelning och ett effektivt resursutnyttjande i ett vidare sammanhang. Samtidigt finns möjligheter att undvika tekniska handelshinder som annars skulle kunna skapas av skiljaktiga metoder och bestämmelser i provningsverksamheten.

SP delar därför den uppfattning som redovisas i medlemsförslaget att Nordtest effektivt skulle kunna utnyttja ökade anslag inom områden som man hittills inte kunnat täcka, t. ex. konsumentvaru- och arbetsmiljöområdena. Ytterligare fackgrupper bör således snabbt kunna bildas inom Nordtest och bearbeta projektförslag på nya och angelägna områden. Nordtests arbete underlättas givetvis av att de nordiska länderna utgör en relativt homogen grupp vad gäller t. ex. samhällsstruktur, klimat, levnadsstandard och ekonomi.

Vad gäller de framtida formerna för Nordtests finansiering anser SP att det finns skäl för att Nordtest ges direkta anslag och inte som nu får sin verksamhet finansierad över den nordiska fonden för teknologi och industriell utveckling. Denna fonds verksamhet täcker huvudsakligen behov av en annan karaktär än dem Nordtest arbetar med. Det är därför svårt att i fondens arbete finna bedömningsgrunder som på

längre sikt kan ge en riktig avvägning mellan satsningar på provnings- och kontrollområdet resp. på andra områden.

Stockholm den 20 december 1974

Statens provningsanstalt

Ove Norell

Bertil Lindkvist

Stockholms handelskammare har i skrivelse den 22 november 1975 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Sveriges standardiseringskommission:

— — — önskar framföra följande synpunkter: (yttrandet har avfattats i samråd med de till SIS anslutna fackorganen Byggstandardiseringsringen, BST, Metallnormcentralen, MNC, Svenska elektriska kommissionen, SEK och Sveriges mekanförbunds standardcentral, SMS).

Vid gemensamt sammanträde med NORDTEST-styrelse och cheferna för de nordiska standardiseringsorganen inom INSTA-samarbetet den 25 oktober 1974 fastlades samarbetsformerna mellan NORDTEST och INSTA.

Man konstaterade att de båda parternas viktigaste arbetsuppgifter var följande:

Organ inom NORDTEST:

forska och utveckla provningsmetoder

registrera och rekommendera provningsmetoder

prova enligt provningsmetoder dokumenterade i standarder, eller i de fall standardiserade metoder saknas eller bedöms som icke tillämpliga, enligt NORDTEST-dokument

Standardiseringsorgan i INSTA-samarbete:

utarbete standarder för provningsmetoder och produkter, bl. a. med underlag från NORDTEST, i allsidigt sammansatta organ

svara för medverkan i internationellt standardiseringsarbete genom anlitan av experter bl. a. från provningsinstitutioner ingående i NORDTEST

kvalitetsmärke på grundval av standardiserade provningsmetoder och kvalitetskrav

Man enades om att samarbetets mål skulle vara att genom effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser hos båda parter framställa nordiska provningsmetoder inom olika områden. Detta innebär att regelbundet återkommande samråd mellan parternas representanter etableras såväl på administrativ som expertnivå bl. a. för undvikande av dubbelarbete.

Vidare har NORDTEST förklarat sig berett att så långt som möjligt använda standardiserade provningsmetoder som NORDTEST-metoder. Samtidigt avses metoder utvecklade av NORDTEST bilda underlag för nordiska nationella standarder och att där så är möjligt överförs till sådana standarder. De nordiska metodstandarderna kan sedan föras fram av INSTA-organen på internationellt plan.

Fullföljs ovanstående överenskommelse bör standardiseringsverksamheten kunna påräkna avsevärt stöd från NORDTEST vid framtagning av underlag för nya provningsmetodstandarder och främjande av standarders tillämpning. SIS vill därför gärna tillstyrka att ytterligare medel ställs till förfogande för NORDTEST i syfte att möjliggöra en utvidgad verksamhet inom olika områden.

Stockholm den 25 november 1975

Sveriges standardiseringskommission

Jan Ollner

Sveriges grossistförbund:

I medlemsförslaget begärs att ytterligare medel skall ställas till förfogande för Nordtest i syfte att möjliggöra en utvidgning av verksamheten, varigenom även provningsmetoder för konsumentvaru- och arbetsmiljöområdet kan etableras som Nordtestmetoder. Vi kan för vår del tillstyrka detta förslag men önskar dock påpeka att Nordtest inte bör gå in på sådana frågor som standardiseringsorganen sysslar med. Vi utgår därvid från att det råder ett kontinuerligt samarbete mellan Nordtest och berörda standardiseringsorgan så att dubbelarbete undviks.

Stockholm den 25 november 1974

Sveriges grossistförbund

Iwan Ahlström

Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund:

Nordtest har sedan bildandet 1972 arbetat med nordiska provningsmetoder inom bygg-, brand- och akustikområdena. Nu föreslås ökade resurser för att man även skall kunna behandla arbetsmiljö och konsumentvaror.

Såväl inom de nuvarande som de föreslagna nya områdena kan be-

hov av gemensam nordisk provning finnas eller komma fram. Sådan provning skulle t. ex. kunna underlätta den internordiska handeln.

När det gäller standardisering finns emellertid idag redan en fungerande nordisk samarbetsorganisation (INSTA) med goda industrikontakter. Vi anser att detta etablerade samarbete i första hand bör finansieras med samnordiska medel.

Vad gäller arbetsmiljöområdet, där uppbyggnad av forskningsorganisationen fortfarande pågår, anser vi att verksamheten inte bör splittras innan den funnit en fast form genom att ett nytt organ som Nordtest engageras.

Allmänt finner vi frågan om en utökning av Nordtests anslag för tidigt väckt. Med hänsyn till Nordtests korta existens finns ännu bara begränsade praktiska erfarenheter av det hittillsvarande arbetet.

Vi avstyrker därför den föreslagna anslagsökningen.

Om dokumenterat behov av nordiska provningsregler föreligger för enskilda produktslag anser vi att medel *i varje specifikt fall* bör kunna anvisas från den nordiska industrifonden efter samråd med t. ex. INSTA.

Stockholm den 17 december 1974

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Lindström

Nils Masreliez

Sveriges industriförbund

Ingvar Petzäll

Curt Andersson

Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO):

Av remissen framgår bl. a. att Nordtest är ett samnordiskt organ på provnings- och kontrollområdet med en egen budget. Huvuduppgifterna är bl. a. att ta initiativ till forskning angående materials och produkters egenskaper, att utarbeta, rekommendera och registrera gemensamma nordiska provningsmetoder, att fördela och samordna arbetsuppgifter mellan de nordiska ländernas provningsorgan, att ansvara för ett kontinuerligt, nordiskt informationsutbyte på provningsområdet samt främja ett gemensamt nordiskt uppträdande inom det internationella samarbetet på området.

Nordtests verksamhet finansieras i huvudsak genom den nordiska fonden för teknologi och industriell utveckling. Vissa s. k. fackgrupper finansieras av däri medverkande organisationer. Anslaget från nämnda fond för innevarande år är 1 miljon svenska kronor. Fackgrupper finns för bygg-, brand- och akustikområdena, inklusive bullerfrågor.

Projektarbeten har hittills beställts för ca 800 000 kronor och ytterligare ett 30-tal förslag till projekt förelåg redan våren 1974 till en ungefärlig kostnad av ca 2 miljoner svenska kronor.

SHIO delar förslagsställarnas uppfattning att en enhetlig provning inom Norden innebär många fördelar. Vi har för egen del icke någon närmare erfarenhet av den verksamhet som hittills bedrivits inom Nordtest eller de resultat som därav erhållits, men finner det i princip riktigt att bl. a. i rationaliseringssyfte söka utvidga verksamheten på området där detta genom fördelning av arbetsuppgifter och därav följande besparingar ger resultat. För den nordiska marknaden råder stora likheter inom de olika länderna beträffande bl. a. klimat och därav följande krav på byggnadsområdet, i fråga om brandskydd, arbetsmiljö samt stora delar av konsumentområdet. Vi ställer oss därför i princip positiva till att pågående verksamhet utvidgas på de områden där detta anses rationellt och välmotiverat. Ett sådant tillstyrkande måste för vår del ta formen av en allmän rekommendation, eftersom remissen inte innehåller någon precisering av de belopp som skulle erfordras för genomförandet av olika projekt etc. Vi förutsätter att underlag härför inhämtas från Nordtest och andra institutioner och att därefter ett mera definitivt förslag framläggs av rådet. När ett förslag med preciserade anslagsäskanden föreligger, är vi tacksamma få yttra oss över detsamma.

Stockholm den 20 december 1974

Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO)

Hans Grundström

Sveriges mekanförbund:

Av den verksamhet som Nordtest hittills bedrivit är det svårt att bilda sig en uppfattning om vilket värde en utvidgning av verksamheten kan ha. Såvitt det är oss bekant har man hittills låtit utarbeta nordiska provningsbestämmelser inom byggnadsområdet.

För vår del kan vi inte se något behov av ett organ som utarbetar nya föreskrifter inom verkstadsindustrins område. Det finns redan nordiska, europeiska och internationella organ som arbetar med att ta fram enhetlig standard och enhetliga föreskrifter och som fungerar tillfredsställande.

Med hänsyn härtill ställer vi oss tveksamma till den föreslagna utvidgningen.

Stockholm den 21 november 1974

Sveriges mekanförbund

Nils Lundqvist

Kooperativa förbundet:

KF finner det angeläget att man, de nordiska länderna emellan, i möjligaste mån söker undanröja sådana handelshinder som är av teknisk, icke tariffbunden natur. Ett av sätten att undanröja sådana non-tariffära hinder är att med utveckling av Nordtests metoder åstadkomma för de nordiska länderna gemensamma och reproducerbara normer och testmetoder för provning av material, produkter, konstruktioner, anläggningar och tekniska system. KF vill också understryka vikten av att utveckla sådan verksamhet som leder till enhetliga bedömningar och provningar avseende arbetsmiljöer och normer för dessa.

När det däremot gäller konsumentfrågor och sådan verksamhet som skall ge underlag för konsumentinformation, anser KF inte att Nordtest är det ur konsumentpolitisk synpunkt mest angelägna organet.

Inom ramen för Nordiska ministerrådet fungerar sedan den 1 juli 1974 en ämbetsmannakommitté för konsumentfrågor. KF finner det angeläget att medlemsförslaget bedöms i ett sammanhang med ämbetsmannakommitténs verksamhet. Prioriteringen när det gäller konsumentfrågor bör ske främst inom denna ämbetsmannakommitté, och kan ev. leda till att kommittén anslår medel till Nordtest för vissa uppgifter i samband med konsumentinformation, där Nordtest bedöms ha särskild kompetens. Kontakterna mellan ämbetsmannakommittén och Nordtest har redan etablerats och det är önskvärt att detta samarbete ytterligare förstärks.

Mot bakgrund av det ovan sagda vill KF sammanfattningsvis tillstyrka medlemsförslaget i de delar som avser harmonisering av testmetoder för materialprovning, konstruktioner, anläggningar, tekniska system och förfaranden samt arbetsmiljöer.

Beträffande konsumentvaror och underlag för konsumentinformation anser KF att sådana frågor av konsumentpolitiska skäl bör bedömas inom ramen för Nordiska rådets ämbetsmannakommitté.

Stockholm den 16 december 1974

Kooperativa förbundet

John Sallborg

Rutger Martin-Löf

Ake Lindén

Medlemsförslag

om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen

(Väckt av *Ilkka-Christian Björklund, Ragnhildur Helgadóttir, Ingemar Mundebo och Niels Helveg Petersen*)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

NFS anser att det är mycket angeläget att arbetet med jämställdhetsfrågorna intensifieras såväl inom de nordiska länderna som inom ramen för det nordiska samarbetet. Som påpekas i förslaget finns redan i Finland, Island, Norge och Sverige särskilda jämställdhetsdelegationer och Danmark kommer troligen att tillsätta en jämställdhetsdelegation inom kort. Dessa nationella delegationer har upptagit ett informellt samarbete, bl. a. genom anordnandet av årliga konferenser. Därvid lämnas redogörelser för pågående och planerat arbete inom de olika länderna med avseende på jämställdhetsfrågor.

Detta informella samarbete mellan de nordiska jämlikhetsdelegationerna bör enligt NFS' uppfattning utvidgas och intensifieras. Därigenom kan bl. a. forsknings- och utredningsprojekt samordnas och tillgängliga resurser utnyttjas effektivare. I första hand bör erfarenheterna av hittillsvarande samarbete utvärderas och en prioritering av angelägna, specifika och konkreta samarbetsprojekt göras.

Det är däremot enligt NFS' uppfattning icke klarlagt att ett utvidgat samarbete mellan de nordiska jämställdhetsdelegationerna enligt dessa riktlinjer i dagens situation bäst främjas genom att ett samnordiskt råd för könsrolls- och jämlikhetsfrågor tillsätts. NFS kan därför inte tillstyrka förslaget. Det bör slutligen uppmärksammas att NFS' familjepolitiska utskott är intresserat av att fortlöpande följa jämställdhetsfrågans behandling på nordiskt plan.

Stockholm den 22 januari 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Traelnes
Generalsekreterare

D a n m a r k**Statsministeriet:**

I denne anledning skal man meddele, at statsministeriet finder det naturligt og ønskeligt, at der finder et nordisk samarbejde sted om spørgsmålet vedrørende ligestilling mellem kvinder og mænd.

Imidlertid har ligestillingsspørgsmål i Danmark været behandlet af den af statsministeren i 1965 nedsatte kommission vedrørende kvindernes stilling i samfundet, som i september 1974 har afsluttet sit arbejde. I kommissionens slutrapport stilles forslag bl. a. om oprettelse af et ligestillingsråd. For at opnå det bredest mulige grundlag for en vurdering af, hvorledes den fremtidige varetagelse af ligestillingsproblemer mest hensigtsmæssigt kan ske, er slutrapporten sendt til udtalelse i ministerier m. v., og regeringen har endnu ikke modtaget svar i tilstrækkeligt omfang til sin vurdering af spørgsmålet.

På denne baggrund finder statsministeriet det ikke muligt på indeværende tidspunkt at udtale sig nærmere om formen for et nordisk samarbejde om ligestillingsproblemer.

København, den 18. december 1974

P. m. v.

E. b.

Ruth Christensen

De samvirkende danske Landboforeninger, Husholdningsudvalget:

Foreningerne skal til sagen kun bemærke, at man er positivt indstillet over for de to resolutioner.¹ Vi synes, at de begge er gode, og vi finder ikke herfra anledning til at fremhæve det ene forslag fremfor det andet.

København, den 20. december 1974

På udvalgets vegne

K. B. Andersen

Dansk Arbejdsgiverforening:

På den givne foranledning skal vi meddele, at Dansk Arbejdsgiverfor-

¹ Yttrandet avser medlemsförslagen A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor.

ening ikke på nuværende tidspunkt finder grundlag for at knytte bemærkninger til forslaget.

København, den 18. november 1974

Dansk Arbejdsgiverforening

Johs. Ammundsen

Dansk Kvindesamfund:

DK beklager, at det trods henstillinger og sidst en forespørgsel i det danske folketing ikke er lykkedes at få oprettet et ligestillingsråd i Danmark. Vi vil derfor komme til at mangle et organ, der naturligt kan samarbejde med de tilsvarende i andre nordiske lande gennem et fællesnordisk samråd.

DK håber, at dette ikke vil være nogen hindring for at fremme medlemsforslaget om oprettelse af et nordisk samrådsorgan for spørgsmål om ligestilling mellem kønnene. DK vil varmt anbefale det og vil stille sig til rådighed med hensyn til kommunikation til den danske offentlighed og de danske myndigheder, indtil der måtte blive oprettet et ligestillingsråd her.

DK tror, at netop oprettelse af et fællesnordisk samrådsorgan vil kunne medvirke til, at den danske regering uanset hvilke partier, den vil udgå fra, indser nødvendigheden af, at Danmark får et ligestillingsråd.

København, den 8. januar 1975

Dansk Kvindesamfund

Grethe Fenger Møller

Formand

Rita Dekker

Dansk Annoncør-Forening:

— — — af ovenfor nævnte to medlemsforslag¹ til Dansk Annoncør-Forening med anmodning om en udtalelse fra vor side skal vi bemærke, at vi står uforstående overfor den opfattelse, at reklamens udformning skulle kunne indgå som led i bestræbelserne for at etablere lovfæstet ligestilling mellem mænd og kvinder i de nordiske samfund.

Den reklame, som fra erhvervsside gennemføres som en del af afsætningsfunktionen, vil ifølge sagens natur altid afspejle de til enhver tid eksisterende samfunds- og livsvilkår, hvadenten disse er statiske eller under udvikling. Det er urealistisk at forestille sig, at erhvervsreklamen

¹ Medlemsforslag A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och medlemsforslag A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor.

ved en slags påbudt ensretning skulle virke for andet end det, der er dens opgave, og det ville betyde et alvorligt indgreb i ytringsfriheden, om sådanne påbud blev indført.

Reklamen er i forvejen underkastet Det internationale Handelskammers etiske reklamekodex, der håndhæves ved udstrakt selvjustits gennem Dansk Reklame Nævn, og efter vedtagelsen af den nye lov om markedsføring inklusive oprettelsen af en forbrugerombudsmandsinstitution må reklamefunktionen anses for at være mere end tilstrækkeligt under kontrol.

Vi skal derfor indtrængende henstille til Nordisk Råd, at reklamen holdes uden for de foranstaltninger, man måtte finde påkrævet for løsning af ligestillingsproblemet.

København, den 8. januar 1975

Dansk Annoncør-Forening

Flemming Damsgaard

Formand

Harry Larsen

Direktør

Danske Reklamebureauers Brancheforening:

— — — vi tillader os at behandle de to medlemsforslag under ét:¹

Danske Reklamebureauers Brancheforening (DRB) ser positivt på Nordisk Råds bestræbelser på at opnå ligestilling mellem kønnene. Det gælder på uddannelsesområdet, inden for familien og på arbejdsmarkedet.

På det partielle arbejdsmarked, som udgøres af de danske autoriserede reklamebureauer, føler vi fra DRB's side, at der allerede eksisterer ligestilling. Eksempelvis er primære stillinger inden for reklamebureauernes vigtigste serviceområder, kreativ produktion og rådgivning i markedsførings-spørgsmål, ofte besat med kvindelige medarbejdere.

Når det drejer sig om "ligestilling i reklame", er forholdet det, at reklamebureauerne i deres rationelle planlægningsarbejde ikke har interesse i at operere med et urealistisk kønsrollemønster. Reklamen vil til enhver afspejle samtiden. I det omfang, det lykkes i samfundet at skabe ligestilling mellem kønnene, vil dette derfor automatisk blive markeret i de danske reklamebureauers kreative produktion.

København, den 30. januar 1975

Børge O. Madsen

¹ Medlemsforslag A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och medlemsforslag A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor.

De samvirkende danske Husmandsforeninger, Husholdningsudvalget:

 Husholdningsudvalget kan støtte forslaget om, at Nordisk Råd anbefaler Nordisk Ministerråd, at der oprettes et fælles Nordisk Råd for kønsrolle- og ligestillingspørgsmål.

København, den 20. december 1974

P. u. v.

Else Jensen

Sys Thodén

Danske Kvinders Nationalraad:

— — — at rådet, der har støttet det af Kvindekommissionen fremsatte forslag om oprettelse af et ligestillingsråd i Danmark, kan tilslutte sig forslaget om, at der oprettes et fællesnordisk råd for kønsrolle- og ligestillingspørgsmål.

København, den 26. november 1974

P. r. v.

Karen Ytting

Formand

De danske Husmoderforeninger henviser i skrivelse den 19 december 1974 till *Danske Kvinders Nationalråds* yttrande av den 26 november 1974 (se ovan).

Finland

Statsrådets kansli henvisar i skrivelse den 31 december 1974 till yttrande från *Delegationen för jämlikhetsärenden* av den 19 december 1974 (se ovan).

Arbetskraftsministeriet:

 Arbetskraftsministeriet avger högaktningsfullt ett tillstyrkande utlåtande om nordiskt samarbetsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och anser samtidigt, att man i samband med jämställdhetsfrågor

bör mera än tidigare fästa uppmärksamhet vid barnens ställning särskilt med tanke på förbättring av uppväxtmiljön.

Helsingfors den 27 december 1974

Keijo Liinamaa
Kanslichef

Ahti Rihto
Äldre regeringssekreterare

Skolstyrelsen:

Skolstyrelsen anser att alla de i medlemsförslaget nämnda åtgärderna för att befrämja jämställdhet är viktiga och att det är motiverat, att utvidga de nationella jämställdhetsdelegationernas arbete till nordiskt samarbete. I sitt utlåtande fäster skolstyrelsen uppmärksamhet främst vid utbildningspolitiska synpunkter.

Enligt skolstyrelsens uppfattning borde attitydfostran och utbildningspolitik vara utgångspunkten för åtgärder som främjar jämställdhet mellan man och kvinna också på nordisk nivå. Åtgärder borde vidtas för att korrigera de missförhållanden som har konstaterats i tidigare undersökningar (bl. a. "Könsroller och utbildningen" *NU* 1972: 6).

Skolstyrelsen anser att Finlands jämställdhetsdelegations utbildningspolitiska mål utgör ett bra exempel i detta avseende. Enligt programmet för målsättningen skall det bl. a. undersökas hur förverkligandet av jämställdhet mellan könen bäst kan befrämjas i skolundervisningen och i skolväsendets övriga verksamhet så,

- att skolväsendet producerar medborgare med positiva attityder till jämlikhet
- att flickor och pojkar på lika villkor söker sig till yrkesutbildning på alla områden
- att flickorna och pojkarna får likadan teoretisk och praktisk undervisning också på de områden, som inte direkt påverkar yrkesvalet (t. ex. barnavård och hemhushållning).

Skolstyrelsen anser det också vara viktigt, att undersökningar av jämställdhetsfrågor i de olika länderna liksom också rapporterna inför FN:s internationella kvinnoår kodifieras innan nya nordiska undersökningar görs.

Skolstyrelsen anser befrämjandet av jämställdhet mellan könen i form av nordiskt samarbete viktigt och värt att utveckla. Enligt dess uppfattning borde förutsättningen för en permanent samnordisk organisation i alla fall vara, att alla de nordiska länderna har egna nationella jämställdhetsdelegationer. Dessutom borde man före tillsättandet av ett permanent nordiskt samrådsorgan noggrant undersöka de olika län-

dernas resurser och utreda den nytta, som det ifrågavarande samrådsorganet skulle medföra för varje land.

Frågan om jämställdhet mellan könen kunde till en början föras vidare till exempel i form av samnordiska projektprogram och koncentreras på ett mål åt gången. Målet kunde vara att påverka eller undersöka delområden inom utbildningspolitik och attitydfostran, t. ex. att projektvis i form av nordiskt samarbete koncentrera sig på läroplaner, läromedel och skollokaler med tanke på jämställdhet mellan könen. Samarbete av detta slag kan vara effektivt, om det sker enligt ett tillräckligt konkret program, inom ramen för en begränsad och noggrant preciserad tid.

Helsingfors den 30 december 1974

Erkki Aho
Generaldirektör

Rakel Latola
Överinspektör

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

Vi har bekantat oss med förslaget och konstaterar att även om strävan att utöka medborgarnas jämställdhet, vare sig det är fråga om personer av samma eller motsatt kön, är riktig och önskvärd, är det vår uppfattning, att ett sådant organ inte skulle ha tillräckliga förutsättningar att framgångsrikt behandla denna fråga.

Grundandet av detta organ skulle betyda en ytterligare splittring av jämlikhetsfrågorna, eftersom bl. a. det Nordiska ministerrådet tagit upp dem på sitt arbetsprogram, varigenom de av allt att döma kommer att utredas på expertnivå. I det sammanhanget blir också de samnordiska intressena i denna sak tillgodosedda.

Vi anser sålunda oss inte kunna stödja förslaget om grundandet av ovannämnda organ.

Helsingfors den 4 december 1974

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Timo Laatonen

Akava r.y.¹:

Akava stöder de åtgärder som syftar till att åstadkomma jämställdhet mellan könen. Akava anser det dock inte vara oundgängligt eller ens ändamålsenligt att grunda ett samnordiskt råd för könsrolls- och

¹ Yttrandet översatt från finska.

jämställdhetsfrågor. Enligt Akavas uppfattning kan och bör jämställdhetsfrågorna skötas i ettvarit land genom de redan existerande organ som utvecklar samhällspolitiken. De samnordiska kontakterna torde kunna skötas tillräckligt väl enligt nuvarande praxis eller närmast i form av Nordiska rådets arbete.

Helsingfors den 19 december 1974

Akava r.y.

Jaakko Kähönen

Utredningschef

Kvinnoorganisationernas centralförbund:

Kvinnoorganisationernas centralförbund anser, att ett koordinationsorgan bestående av parlamentariskt sammansatt representation från varje nordiskt land och i vilken kvinnoorganisationernas representation mångsidigt skulle medverka, vore ägnat att befrämja jämställdheten mellan kvinna och man i de nordiska länderna. Centralförbundet understryker dock att man härvid bör undvika en byråkratisering av denna koordination och betona organets skapande och impulsgivande karaktär.

Helsingfors den 3 januari 1975

Naisjärjestöjen keskusliitto —
Kvinnoorganisationernas centralförbund

Marjatta Väänänen

Ordförande

Saara Rantanen
Sekreterare

Delegationen för jämlikhetsärenden¹:

Delegationen för jämlikhetsärenden intar en positiv ställning till det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om utvecklandet av nordiskt samarbete för att främja strävandena till jämlikhet mellan könen genom att Nordiska ministerrådet tillsätter ett samnordiskt råd för könsrolls- och jämställdhetsfrågor.

Rådets sammansättning och uppgifter bör definieras så, att det representerar de parlamentariska styrkeförhållandena och garanterar kontakter med samtliga delegationer för jämlikhetsärenden i de nordiska länderna för att främja informationstillgången och att undvika dubbelarbete. I rådets arbete skulle informationsförmedlingen inta en viktig

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

plats. Dessutom borde rådets arbete definieras så, att det kan koncentreras på en grundligare behandling av vissa sakfrågor. Rådet borde också beredas möjlighet att fungera som ett beredningsorgan för Nordiska ministerrådet i frågor om jämställdhet mellan könen. Rådet skulle kunna sammanträda två gånger om året.

Ytterligare önskar delegationen att man fäster uppmärksamheten av Nordiska rådets finländska delegation vid sammansättningen av remissorganen. För den del som remissorganen valts utanför den offentliga förvaltningen, utgör de en politiskt ensidig grupp. Delegationen anser att, liksom även Nordiska rådet representerar de olika politiska grupperna, även de utanför den offentliga förvaltningen stående remissorganen bör ha en sammansättning som stämmer överens med de parlamentariska styrkeförhållandena.

Helsingfors den 19 december 1974

Delegationen för jämlikhetsärenden

Meeri Kalavainen
Ordförande

Leila Räsänen
Generalsekreterare

Unionen kvinnosaksförbund i Finland r.f.:

Ett nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen bör enligt vår åsikt upprättas. Ett dylikt organ torde bli till nytta, då det gäller att samordna praxis på området inom Norden, ävensom att bereda en lagstiftning enligt A 444/s.

Helsingfors i december 1974

Unionen kvinnosaksförbund i Finland r.f.

Irina Matvejew

Aili Perämäki-Tiainen

Suomen naisyhdistys r.y.

Elsa Aarnio

Unionen kvinnosaksförbund i Finland, Åbo filial r.y.

Karin Sonack

Suomalainen naisliitto r.y

Inkeri Savolainen

Liisa Heikkilä

N o r g e**Forbruker- og administrasjonsdepartementet:**

Forslaget ble sendt til uttalelse til Likestillingsrådet, Hovedkomiteen for FN's internasjonale kvinneår 1975 og Norges familieråd.

Fra de første høringsinstanser har en mottatt uttalelser som følger vedlagt til orientering (*se nedan*).

Departementet er videre av samme oppfatning som Likestillingsrådet, at samarbeid på nordisk plan om likestilling på det nåværende tidspunkt bør skje mer uformelt, og en vil frarå at det opprettes et samnordisk råd som foreslått i medlemsforslag 440/s.

Oslo, 27. januar 1975

Etter fullmakt

Karin Stoltenberg

Clara Ottesen

Likestillingsrådet:

I Norge, Sverige og Finland er det i løpet av de siste år opprettet statlige organer for å fremme likestilling mellom kvinner og menn. I Danmark er forslag om et liknende organ under behandling, mens Island har opprettet et likelønnsråd. Det er etter Likestillingsrådets mening gledelig at det i alle de nordiske land arbeides parallelt med likestillingsspørsmål fra statslige myndigheters side. Det er også ønskelig at de nordiske land har felles mål og i hovedtrekkene følger samme politikk i likestillingsspørsmål. Det er derfor behov for regelmessig kontakt for drøftinger og utveksling av opplysninger mellom de nordiske likestillingskomiteer, og felles planlegging der en blir enig om å samarbeide.

Likestillingsrådet er likevel av den oppfatning at en på nåværende tidspunkt vil være best tjent med at et slikt samarbeid skjer på uformell basis etter behov. En mener at det ikke ennå er grunnlag for å etablere en fast organisert felles institusjon på nordisk basis før en eventuelt har fått mer erfaring fra samarbeidet mellom likestillingskomiteene i de nordiske land.

En kan opplyse at det allerede finner sted en slik uformell kontakt mellom de nordiske komisjoner/råds sekretariater.

Oslo, 20. desember 1974

Etter fullmakt

Kari Vangsnes

Norsk arbeidsgiverforening:

Med hensyn til A 440/s stiller vi oss sterkt tvilende til nytten ved å opprette et samnordisk råd for likestillingsspørsmål. Det er selvsagt av interesse å være informert om utviklingen i andre nordiske land, men dette må kunne oppnås uten opprettelse av et nytt nordisk råd.

Vi understreker det som er sagt i vår uttalelse om det norske lovfor-slag, at vi fullt ut støtter målsettingen når det gjelder å fremme like-stilling.

Oslo, 16. desember 1974

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

Norges markedsforbund¹:

Ad: Lovgivning om kjønnsdiskriminering

Vi viser til sirkulærebrev av 14.11. d. å. vedrørende dette spørsmål. Vi vil for ordens skyld bekrefte at vi ingen betenkeligheter har med å la vår uttalelse angående kjønnsdiskriminering i reklamen gå inn som bakgrunnsmateriale for behandlingen av tilsvarende spørsmål i Nordisk Råds organer.

Forøvrig ønsker Norges Markedsforbund ikke å avgi uttalelse om det spesielt nordiske aspekt ved det reiste medlemsforslag i Nordisk Råd — vedrørende eventuell etablering av et nordisk likestillingsråd m. v. Vi forutsetter da at dette spørsmål vil bli vurdert bl. a. av arbeidslivets organisasjoner — NAF og LO.

Norges markedsforbund

Kjell Salbu

direktør

Autoriserte reklamebyråers forening:

Vi har mottatt Deres brev av 14. november 1974, angående to forslag, som er reist i Nordisk Råd om ovenstående sak.¹

Vi har ikke noe imot at vår uttalelse til Forbruker- og administrasjonsdepartementet, datert 30. september 1974, går inn i bakgrunnsmateriale for behandlingen av A 444 i Nordisk Råds organer. Som det fremgår av

¹ *Yttrandet avser medlemsforslagen A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor.*

¹ *A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor.*

vår uttalelse, har vi innskrenket oss til å kommentere den del av departementets notat som angår kjønnsdiskriminering i reklamen.

Vi kjenner ikke forholdene i de øvrige nordiske land godt nok til å vurdere hvorvidt det der er behov for nye lovregler på dette området. Rent generelt vil vi imidlertid mene at det må være en fordel om eventuelle lovbestemmelser i de forskjellige land harmoniseres, slik at man etter hvert utvikler nogenlunde samme rettspraksis i alle de nordiske land.

Vi vil også overfor Nordisk Råd spesielt henlede oppmerksomheten på faren for at et lovforbud mot kjønnsdiskriminering i reklamen kan bety et inngrep i ytringsfriheten. En grundig vurdering av dette spørsmålet, i lys av de forskjellige lands lovgivning, anser vi som helt nødvendig før man går til det skritt å innføre nye lovbestemmelser på dette området.

Når det gjelder A 440, vil vi sterkt anbefale Nordisk Råd å gå imot dette forslag. Vi ser klart behovet for en koordinering over landegrensene, men vi tror dette vil være fullt mulig uten opprettelse av spesielle organer med dette formål. Et eget samnordisk råd for kjønnsrolle- og likestillings spørsmål vil etter vår mening føre til en unødvendig byråkratisering av et arbeide som vi betrakter som meget verdifullt.

Oslo, 20. november 1974

Autoriserte reklamebyråers forening

Gunnar Gravdahl

Det norske arbeiderpartis kvinnesekretariat:

Kvinnesekretariatet vil understreke betydningen av at det nordiske samarbeidet bygges videre ut på et så vesentlig område som dette. Gjennom årene har det på mange måter dannet seg en felles nordisk holdning til likestillingsproblemene. Denne felles holdning kommer f. eks. til uttrykk i forståelsen av at også mennenes situasjon i hjem, arbeids- og samfunnsliv må endres. Dette syn er forankret i overbevisningen om at målet for likestillingskampen ikke kan være at kvinnene skal plaseres i nøyaktig samme situasjon som dagens mann befinner seg i. Forøvrig er forholdene i de nordiske land så pass like at det vil være naturlig å samarbeide om utformingen av praktiske tiltak og løsninger. Vi nevner også at det vil være fruktbart med samarbeidsprosjekter på forskningens område.

Kvinnesekretariatet er imidlertid kommet til at opprettelsen av et nordisk likestillingsråd neppe vil være best egnet til å fremme samarbeid av den karakter som her er nevnt. Gjennom sine faste komiteer og rådets øvrige arbeid bør Nordisk Råd selv nøye følge utviklingen i de nor-

diske land. Det kan skje ved at delegasjonene fra de ulike land og rådets komiteer får seg forelagt saker av felles interesse.

Det er ellers Kvinnesekretariatets oppfatning at det nordiske samarbeidet på dette området best kan fremmes gjennom regelmessig og direkte kontakt mellom de organer som i de forskjellige land arbeider med likestillingsspørsmål.

Oslo, 18. desember 1974

Det norske arbeiderpartis kvinnesekretariat

Björg V. Bergh

Høyrekvinneres landsforbund¹:

Arbeidsutvalget har intet å bemerke til at Høyrekvinneres landsforbunds uttalelse til Forbruker- og Administrasjonsdepartementet angående departementets notat om utkast til Lov om likestilling mellom kjønnene brukes i bakgrunns materialet for behandlingen av de forslag som er reist i Nordisk Råd med tilknytning til likestilling mellom kvinner og menn.

Arbeidsutvalget støtter for øvrig det medlemsforslag som anmoder Nordisk Ministerråd om å undersøke hensiktsmessigheten av å samordne arbeidet med å skape tilfredsstillende rettslig vern om menns og kvinners like rettigheter.

Høyrekvinneres arbeidsutvalg er videre av den oppfatning at et samnordisk råd for kjønnsrolle- og likestillingsspørsmål vil ha betydning for utviklingen på forannevnte område, og at man bør bestrebe seg på ensartet praksis og regler på området.

Oslo, 10. desember 1974

Høyrekvinneres landsforbund

Else Messelt

Forbundssekretær

Eva Bull Lund

Sekretær

Norsk kvinnesaksforening:

— — — kan det opplyses at Norsk kvinnesaksforening støtter forslaget om å opprette et samnordisk råd for kjønnsrolle- og likestillingsspørsmål.

¹ Yttrandet avser medlemsförslag A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och medlemsförslag A 444/d om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor.

Det antas at et slikt råd vil kunne være til hjelp i arbeidet for å oppnå faktisk og rettslig likestilling mellom kjønnene.

Oslo, 11. desember 1974

Kari Skjønberg
Leder

Elisabeth W. Mathiassen

S v e r i g e

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Medlemsförslaget innebär att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att tillsätta ett samnordiskt råd för könsrolls- och jämställdhetsfrågor. Förslagsställarna utgår från att dessa frågor har hög aktualitet inom de nordiska länderna. Detta gäller inte minst förhållandena inom arbetslivet.

Styrelsen finner det mot denna bakgrund värdefullt inom inom Nordens länder föreslagna, planerade eller genomförda åtgärder med syfte att verka i riktning mot jämställdhet mellan könen, fortlöpande blir föremål för överläggningar och/eller utvärdering. Ett internordiskt organ av föreslagen typ kunde bidra till att tillvarata de erfarenheter som samlas inom de olika länderna i här aktuella avseenden.

Den gemensamma nordiska arbetsmarknaden och migrationen mellan dess länder är enligt styrelsens mening grundläggande motiv för att inrätta ett organ för samarbete av angivet slag. Styrelsen tillstyrker således förslaget om ett nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen.

Stockholm den 3 januari 1975

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Rehnberg

Margit Sjöberg

Institutet för social forskning:

— — — Institutet vill tillstyrka informationsutbyte, samråd och samarbete mellan de nordiska länderna bl. a. vad gäller frågan om jämställdhet mellan könen. Institutet vill understryka att frågan om jämställdhet mellan könen måste ses i ett vidare samhällsperspektiv och integreras i alla befintliga samarbetsorgans verksamhet på arbetsmarknadspolitikens och socialpolitikens område. Institutet avstår dock från

att ta ställning till frågan om vilken institutionell form ett samarbete på ifrågavarande område bäst främjar detta syfte.

Stockholm den 31 december 1974

För institutet för social forskning

Gösta Rehn

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor:

I direktiven till delegationen anförs att arbetet för jämställdhet mellan män och kvinnor måste förenas med en strävan till social utjämning i hela samhället. Delegationens huvuduppgift är att skapa underlag för regeringens politik för jämställdhet mellan män och kvinnor och föreslå åtgärder för att förverkliga denna politik. I direktiven betonas i första hand nödvändigheten att hävda kvinnans rätt till arbete.

En viktig del av delegationens arbete är att bevaka och påverka det fortlöpande reformarbetet inom regeringens kansli. Delegationens utåtriktade arbete har främst inriktats på konkreta åtgärder och initiativ och inte på utredningsverksamhet av mer allmän karaktär. Med utgångspunkt i konkreta förändringar i verkligheten, t. ex. försöksverksamhet, söker delegationen skapa debatt, förändra attityder och bilda opinion för jämställdhetskraven.

Arbetet har i enlighet med direktiven i första hand inriktats på åtgärder för att underlätta för kvinnorna att få arbete och för att skapa likvärdiga villkor för kvinnor och män i arbetslivet. En arbetsfördelning byggd på jämställdhet mellan män och kvinnor ställer stora krav på barnomsorg och annan service i bostadsområdena, vilket också betonas i direktiven till delegationen. Det framhålls vidare att ungdoms- och vuxenutbildningen måste medverka till jämställdhet i arbetsliv och samhälle samt gemensamt ansvar i hemmet. Kvinnornas inflytande i samhällsarbetet måste stärkas. Denna sammanfattning av direktiven anger fyra viktiga arbetsfält för delegationen.

I medlemsförslaget föreslås att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att tillsätta ett samnordiskt råd för könsrolls- och jämställdhetsfrågor.

I motiveringen förordas särskilt utvidgat nordiskt samarbete för en gemensam insats när det gäller forskning och upplysning i jämställdhetsfrågor. Det samnordiska rådet skall enligt förslaget ha till uppgift att igångsätta och informera om forsknings- och utredningsverksamhet rörande den nordiska kvinnans nuvarande ställning, utarbeta ett gemensamt program för jämställdhet mellan könen, genomföra åtgärder som möjliggör reell jämställdhet mellan könen samt följa upp, utvärdera och informera om jämställdhetsreformernas praktiska resultat. Rå-

det är tänkt att ha en bred förankring i de olika ländernas organisationsliv.

Delegationen vill inledningsvis erinra om det omfattande samarbete som pågår mellan såväl fackliga som andra organisationer i Norden. Det är självfallet angeläget att detta samarbete fortgår och utvecklas utan byråkratisering eller statlig inblandning.

Delegationen delar uppfattningen att det är önskvärt att bygga ut det nordiska samarbetet när det gäller forskning och upplysning i jämställdhetsfrågor. Den samstämmighet som finns i synen på dessa frågor inom Norden gör ett sådant samarbete angeläget.

Delegationen har för egen del inte ansett det ändamålsenligt att inrikta jämställdhetsarbetet på omfattande utredningar eller programarbete utan i stället främst koncentrerat sig på konkreta åtgärder och förslag. Om man förändrar verkligheten genom konkreta åtgärder kan man, enligt delegationens uppfattning, starta en process som får återverkningar på andra håll. Med utgångspunkt i sådana förändringar kan man vidare starta en debatt som ändrar föräldrade attityder och skapar opinion för jämställdhet.

Ett exempel på punktinsatser av detta slag är försöksverksamheten i Kristianstads län — och sedan sommaren 1974 i fem nya län — med åtgärder för att ge kvinnor möjligheter till arbete i traditionellt "manlig" industri. Den verksamheten har gett spridningseffekter som även utanför den direkta försöksverksamheten öppnat nya sysselsättningsmöjligheter för kvinnorna och gett erfarenheter av förändrade arbetsmetoder inom arbetsförmedlingen. Verksamheten har också visat sig ha stort värde i opinionsbildningsarbetet.

Det ligger i sakens natur att konkreta åtgärder av detta slag måste beslutas genom de politiska kanaler som finns i varje enskilt land.

Information och opinionsbildning kring jämställdhetsåtgärder av olika slag kan däremot vinna mycket på ett nordiskt samarbete. Likaså bör ett nordiskt samarbete vid uppföljning och utvärdering av jämställdhetsreformer vara av stort värde.

Delegationen ställer sig således positiv till ett utvidgat nordiskt samarbete beträffande forsknings- och upplysningsverksamhet i jämställdhetsfrågor samt beträffande uppföljning, utvärdering och information om jämställdhetsreformernas resultat.

Ett informellt utbyte av information och erfarenheter i aktuella jämställdhetsfrågor pågår redan mellan de nordiska jämställdhetsorgan som existerar idag. Delegationen är också positiv till ett utvidgat samarbete av detta slag. Ett särskilt behov av nordiskt samråd och samarbete kommer att finnas under det internationella kvinnoåret. Bl. a. finns det enligt delegationens uppfattning anledning att hålla ett nordiskt samrådsmöte inför FN:s kvinnokonferens i Mexico sommaren 1975.

Vad gäller formerna för ett utvidgat samarbete i jämställdhetsfrågor

har Nordiska ministerrådet den 5 december 1974 beslutat att var och en av de nordiska regeringarna skall utse en person som skall hålla kontakt med övriga nordiska regeringsadministrationer i jämställdhetsfrågor. Dessa kontaktpersoner har också fått i uppdrag att undersöka förutsättningarna för ett nordiskt seminarium om jämställdhetsfrågor under år 1975.

Delegationen finner det inte påkallat att innan denna samarbetsform prövats inrätta ytterligare ett nordiskt samarbetsorgan i jämställdhetsfrågor. Formerna för det fortsatta nordiska samarbetet i dessa frågor kan lämpligen övervägas av dessa kontaktpersoner.

Stockholm den 8 januari 1975

Anna-Greta Leijon

Ingemar Lindberg

Svenska arbetsgivareföreningen:

Beträffande förslaget om ett nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen vill föreningen hänvisa till att Nordiska ministerrådet tagit upp dessa frågor på sitt arbetsprogram. Härigenom blir de samnordiska intressena tillgodosedda. Ett ytterligare organ med samma syfte skulle kunna leda till en inte önskvärd splittring vid behandlingen av frågorna. Föreningen anser sig därför inte kunna stödja förslaget.

Stockholm den 17 december 1974

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Fredrika-Bremer-förbundet:

Arbetet för jämställdhet mellan könen har under de senaste åren fått ökad uppmärksamhet i Norden. Regeringarna i de nordiska länderna har tillsatt rådgivande organ för jämställdhetsfrågor. Konkreta reformförslag har lagts fram och till en del börjat genomföras. FBF ser givetvis på denna utveckling med tillfredsställelse.

I likhet med förslagsställarna anser FBF att ett nordiskt samarbete för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män är önskvärt. Vi är övertygade om att det skulle kunna bli stimulerande och fruktbart. Särskilt vill vi framhålla möjligheterna till samordnade forskningsinsatser. Den gemensamma nordiska arbetsmarknaden och flyttningarna mellan länderna gör det också angeläget att hålla nära kontakt i arbetsmarknads-, social- och familjefrågor.

FBF är dock tveksamt till förslaget att nu upprätta ett separat nordiskt jämställdhetsråd. Det kan lätt bli blott ännu ett diskuterande och utredande organ. Vad som nu behövs är inte fler program och uttalanden utan fler konkreta åtgärder. Vi vill i stället förordna ett mer formaliserat samarbete mellan de olika ländernas organ för jämställdhetsfrågor och kvinnoaksorganisationerna med regelbundet idé- och informationsutbyte, nordiska konferenser, samarbete kring gemensamma projekt m. m.

FBF är tveksamt till medlemsförslaget till Nordiska rådet om ett nordiskt jämställdhetsråd och föreslår ett utbyggt, formaliserat samarbete mellan befintliga organ för jämställdhetsfrågor i de nordiska länderna.

Stockholm den 20 december 1974

Fredrika-Bremer-förbundet

Karin Ahrland
Förbundsordförande

Barbro Hedvall
Förbundssekreterare

Arbetsmarknadens kvinnonämnd:

Arbetsmarknadens kvinnonämnd har beretts tillfälle yttra sig om förslag till nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen. Nämnden har emellertid ej möjlighet göra detta, då enligt gällande regler våra huvudorganisationer — Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation — svarar för de yttranden, som skall avges i olika sammanhang.

Stockholm den 31 oktober 1974

Arbetsmarknadens kvinnonämnd

Lennart Rugfelt
Ordförande

Medlemsförslag

om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor

(Väckt av Tønnes Madsson Andenæs, Ragnar Christiansen, Mauno Forsman, Gylfi P. Gíslason, Knut Johansson, Tellervo M. Koivisto, Bror Lillqvist, Lars Lindeman, Odvar Nordli, Ivar Nørgaard, Anna-Greta Skantz, Liv Stubberud och Erkki Tuomioja)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation — NFS:

NFS anser att arbetet med att främja likställighet mellan män och kvinnor så långt möjligt bör samordnas mellan de nordiska länderna. Detta samarbete bör inriktas på projekt som är speciellt lämpade här för, t. ex. inom forsknings-, utrednings- och lagstiftningsarbete.

I vissa fall torde enligt NFS uppfattning en samordning av lagstiftningen inom liksättilighetsarbetet i Norden vara önskvärd. NFS ansluter sig sålunda till förslaget som syftar till en undersökning av på vilka områden en legislativ samordning är ändamålsenlig. Samtidigt måste påpekas att en sådan utredning endast kan bli rådgivande beträffande eventuella framtida åtgärder samt att utredningsresultatet bör bli föremål för sedvanlig remissbehandling inom berörda organ. NFS vill i detta sammanhang påpeka att utredningen med fördel torde genomföras i nära samarbete med de nationella nordiska jämställdhetsdelegationerna samt NFS' familjepolitiska utskott.

Stockholm den 22 januari 1975

Nordens fackliga samorganisation

Richard Trælnes

Generalsekreterare

Nordens husmorförbund:

Förslaget er sendt de enkelte organisasjoner innen Nordens husmorforbund til uttalelse og det kan opplyses at samtlige organisasjoner
20—750230. Nordiska rådet. Supplementband

støtter forslaget om at Nordisk Ministerråd undersøger hensigtsmessigheden av å samordne arbeidet med å skape tilfredsstillende rettslig vern om menns og kvinners like rettigheter.

Det kan opplyses at enkelte av NHF's medlemsorganisasjoner har fått tilsendt ovennevnte medlemsforslag direkte og også har avgitt sin egen uttalelse (*se nedan*).

Oslo, 30. desember 1974

For Nordens husmorforbund

Elin Wedege

Forbundsleder

D a n m a r k

Statsministeriet:

I denne anledning skal man meddele, at statsministeriet for sit vedkommende intet har at indvende imod, at Nordisk Ministerråd undersøger hensigtsmæssigheden af at samordne arbejdet med at skabe tilfredsstillende retsligt vern om mænds og kvinders ligerettigheder.

København, den 25. november 1974

P. m. v.

E. b.

Ruth Christensen

Justitsministeriet:

I den anledning skal justitsministeriet meddele, at lovgivning inden for ministeriets forretningsområde i forvejen drøftes i Nordisk Embedsmandskomité for Lovgivningsspørgsmål og i en række samarbejdende udvalg og komitéer om konkrete lovgivningsspørgsmål. I forbindelse med dette arbejde — f. eks. vedrørende ægteskabslovgivningen — indtager ligestillingsspørgsmålet en fremtrædende plads.

Hvad angår justitsministeriets forretningsområde, vil en undersøgelse som den foreslåede derfor ikke være af større værdi.

Justitsministeriet har i øvrigt ingen bemærkninger til forslaget.

København, den 20. december 1974

P. m. v.

Bitsch

Finansministeriet, Lønnings- og pensionsdepartementet:

Udenrigsministeriet oplyser, at statsministeriet har udtalt, at man intet har at indvende imod, at Nordisk Ministerråd undersøger hensigtsmæssigheden af at samordne arbejdet med at skabe tilfredsstillende værn om mænds og kvinders ligestillinger.

Med hensyn til spørgsmålet om ligestillinger for så vidt angår løn- og andre ansættelsesvilkår for kvinder og mænd i staten skal finansministeriet oplyse følgende:

Lige løn for lige arbejde er gennemført både for så vidt angår tjenestemænd og overenskomstansatte.

Bestemmelser om lønmæssig forskelsbehandling mellem tjenestemandsansatte mænd og kvinder i tidligere tjenestemandsløve er ikke længere gældende. Klassificering af tjenestemandstillinger foretages nu i overensstemmelse med de principper, der blev fastlagt ved ændringen af tjenestemandsløvgivningen i 1969 uden hensyntagen til, om stillingerne besættes med kvinder eller mænd.

Ved overenskomstfornyelserne i 1973 på det private arbejdsmarked gennemførtes i henhold til forligsmandens mæglingsforslag ligestillinger for mænd og kvinder. Staten fornyede i overensstemmelse hermed overenskomsterne med Kvindeligt Arbejderforbund og Husligt Arbejderforbund på et tilsvarende grundlag, således at disse forbunds medlemmer herefter blev aflønnet med samme beløb som flertallet af ufaglærte mandlige arbejdere i staten. For statens øvrige overenskomster, f.eks. akademikeroverenskomsterne, har der altid været ligestillinger mellem kvinder og mænd.

Med hensyn til øvrige ansættelsesvilkår skal nævnes, at statens tjenestetidsregler for forskellige personalekategorier gælder uden hensyn til, om det pågældende personale er mænd eller kvinder.

Der er endvidere lige adgang til deltidsarbejde. Arbejde på deltid er inden for tjenestemandsområdet hjemlet i lov nr. 291 af 18. juni 1969 om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken § 58, stk. 3, som giver adgang til nedsættelse af tjenestetiden uden at stille krav om en bestemt kvalificeret begrundelse, uden fast grænse for, hvor langt tjenestetiden kan nedsættes, og uden krav om en speciel fordeling af den nedsatte tid på arbejdsdagene og endelig uden sondring mellem, om den pågældende tjenestemand er kvinde eller mand.

Også statens overenskomster — navnlig for akademikere, sygehuspersonale og handels- og kontorfunktionærer — hjemler en vid adgang til ansættelse på deltid i tilsvarende omfang, som er nævnt for tjenestemænd.

Det skal endelig oplyses, at der er skabt ligestilling mellem mænd og kvinder ved ansættelsen i stillinger i stat og kommuner. I lov nr. 100 af 4. marts 1921 er det bestemt, at kvinder og mænd under samme

betingelse har lige adgang til de ved lov bestemte tjenestemandstillinger og hverv under stat og kommune, og i tilslutning hertil har finansministeriet senest i 1973 anmodet de enkelte ministerier om at påse, at der ved avertering af stillinger benyttes en formulering, hvorved der ikke skelnes mellem mandlig og kvindelig arbejdskraft for så vidt angår stillinger, der efter deres art kan bestrides af såvel kvinder som mænd.

København, den 20. december 1974

P. m. v.

E. b.

Niels Paludan

Handelsministeriet har i skrivelse den 17 december 1974 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Landbruksministeriet har i skrivelse den 9 decmeber 1974 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Undervisningsministeriet:

— — — at man intet har at indvende mod, at Nordisk Ministerråd undersøger hensigtsmæssigheden af at samordne arbejdet med at skabe tilfredsstillende retsligt værn om mænds og kvinders ligerettigheder.

København, den 20. december 1974

P. m. v.

E. b.

E. Drostby

Danske Reklamebureauers Brancheforening har den 30 januari 1975 avgivit yttrande avseende både medlemsförslag A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och medlemsförslag A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor. (Yttrandet tryckt i Sak A 440/s)

De samvirkende danske Landboforeninger har i skrivelse den 20 december 1974 avgivet yttrande avseende medlemsförslagen A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor. (Yttrandet tryckts i Sak A 440/s).

De samvirkende danske husmandsforeninger, Husholdningsudvalget:

Husholdningsudvalget kan støtte forslaget om, at Nordisk Ministerråd undersøger hensigtsmæssigheden af at samordne arbejdet med at skabe en tilfredsstillende retslig beskyttelse af ligestillingen mellem mænd og kvinder.

København, den 20. december 1974

P. u. v.

Else Jensen

Sys Thodén

Danmarks Jurist- og Økonomforbund:

— — — skal man meddele, at Jurist- og Økonomforbundets hovedbestyrelse har besluttet at anbefale, at Nordisk Ministerråd undersøger hensigtsmæssigheden ved at samordne arbejdet med at skabe tilfredsstillende retslig sikkerhed om mænds og kvinders lige rettigheder.

København, den 13. januar 1975

E. Harboe-Jepsen

Dansk Arbejdsgiverforening har i skrivelse den 20 november 1974 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Kvindesamfund:

Selv om den lovmæssige ligeret, der hidtil er opnået på forskellige områder, endnu ikke har medført den reelle ligestilling i fuldt omfang, må det erkendes, at den lovmæssige ligeret har været en helt nødvendig forudsætning for de fremskridt, der er sket.

DK vil derfor anse det for et yderligere fremskridt at få den principielle, fuldstændige ligestilling fastslået ganske generelt i en lov. En forudsætning for, at den skal få betydning, er, at der bliver knyttet relevante retslige virkninger til overtrædelser af den, og at påtaleret ikke alene gives den krænkede part, men at offentlige instanser i visse tilfælde pålægges påtalepligt.

En sådan fællesnordisk lovgivning vil ganske afgjort støtte de enkel-

te nordiske kvindeforeninger i deres arbejde for ligestilling, idet fremskridt opnået i et land vil presse det samme igennem i de øvrige.

København, den 8. januar 1975

Rita Dekker

for Grethe Fenger Møller
Formand

Danske Kvinders Nationalråd:

— — — skal Danske Kvinders Nationalråd udtale, at rådet kan støtte forslaget om, at Nordisk Ministerråd undersøger hensigtsmæssigheden af at samordne arbejdet med at skabe en tilfredsstillende retslig beskyttelse af ligestillingen mellem mænd og kvinder.

København, den 26. november 1974

P. r. v.

Karen Ytting
Formand

Dansk Annoncør-Forening har den 8 januari 1975 avgivit yttrande avseende medlemsförslagen A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor. (Yttrandet tryckt i Sak A 440/s).

De danske Husmoderforeninger hänvisar i skrivelse den 19 december 1974 till Danske Kvinders Nationalråds yttrande av den 26 november 1974 (se ovan).

Finland

Statsrådets kansli hänvisar i skrivelse den 31 december 1974 till yttrande av den 19 december 1974 från Delegationen för jämlikhetsärenden (se nedan).

Arbetskraftsministeriet:

Inom servicesektorerna som hör till arbetskraftsministeriets verksamhetsområde såsom arbetsförmedlingen, yrkesvägledningen, vägledning-
en till sysselsättningsutbildning följes veterligen jämlikhetsprincipen
mellan män och kvinnor. Att göra de ifrågavarande principerna lag-

stadgade skulle härvid inte medföra problem på denna förvaltningsgren och skulle inte heller ändra den nuvarande situationen.

Helsingfors den 16 december 1974

Heikki Salovaara
Avdelningschef

Pauli Snellman
Sekreterare för
internationella
ärenden

Skolstyrelsen:

Inom utbildningens område torde man inte i Finland eller vederligen heller i något annat nordiskt land kunna iaktta någon olikställighet på grund av kön. Flickor och pojkar har samma utbildningsmöjligheter, manliga och kvinnliga lärare har samma möjlighet att erhålla tjänst eller befattning och för dem gäller samma kompetenskrav och enhetliga grunder för avlöningen. På de ledande posterna inom utbildningsområdet finns det visserligen avgjort flera män än kvinnor, men det finns inga lagstadgade hinder för att kvinnor skulle kunna utnämnas till ledande ställning i en skola eller inom utbildningssektorn i övrigt.

Trots att förverkligandet av likställigheten mellan könen således inte är särskilt problematiskt på utbildningsområdet, anser skolstyrelsen, medveten om att situationen inte är likadan inom samhällets alla sektorer, att det gjorda förslaget är motiverat och nödvändigt.

Helsingfors den 16 december 1974

Erkki Aho
Generaldirektör

Olli Sampola
Avdelningschef

Social- och hälsovårdsministeriet:

Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar, att det inom lagstiftningen existerar skillnader ifråga om likställighet mellan könen. Sådana skillnader förekommer bl. a. inom socialförsäkrings-, socialvårds- och arbetarskyddslagstiftningen. Ministeriet framhåller, att rättsreglerna i de Nordiska länderna i många hänseenden i synnerhet vad beträffar förhandenvarade problem följer samma mönster om också det givetvis ifråga om detaljer förekommer skillnader. Inställningen till likställighetsfrågorna är också likartad i de nordiska länderna. Det råder intet

tvivel om, att de i lagstiftningen existerande skillnaderna i likställighet mellan män och kvinnor kan elimineras i sista hand även i lagstiftningsväg. Såsom i medlemsförslaget framhållits är dock en reform på ett avgränsat område i praxis svår att genomföra, emedan reformen alltid utgör en del av ett större socialt sammanhang och det vore därför nödvändigt att ta upp dylika frågor på ett principellt plan. Med hänsyn härtill och till motiveringarna i medlemsförslaget meddelar social- och hälsovårdsministeriet sig kunna omfatta medlemsförslaget om att undersöka ändamålsenligheten av att samordna lagstiftningsarbetet i de nordiska länderna i frågor rörande likställighet mellan män och kvinnor.

Helsingfors den 9 januari 1975

Seija Karkinen

Social- och hälsovårdsminister

Elisabeth Groop

Äldre regeringssekreterare

Arbetsgivarna i Finlands centralförbund:

I gällande arbetslagstiftning förbjuds all slags diskriminering, och detta gäller även diskriminering på grund av kön. Emellertid upptar lagstiftningen i viss mån arbetarskyddssynpunkter, som försätter kvinnor och män i olika positioner. Inskränkningarna kan gälla både arbete och arbetstider. Som exempel må nämnas inskränkningar som gäller arbete under jord och arbete som utförs nattetid.

I Finland har man inom kollektivavtalspolitiken i sin helhet övergått till enhetliga lönebestämmelser. Det enda naturliga undantaget görs av bestämmelser som hänför sig till barnsörd.

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund anser, att problemets kärna står att finna varken i lagstiftningen eller i kollektivavtalen, utan i allmän attityduppföstran och i felaktigt inriktad propaganda. Fortfarande talas det ofta — och fullständigt omotiverat — om arbete för män och arbete för kvinnor. Ändock är t. ex. metallindustrin färdig att anställa tusentals kvinnor, och det fastän genast. Det har emellertid visat sig, att kvinnorna mången gång skyr yrken, som enligt traditionen tillhör männen. Detta går knappast att påverka varken via lagstiftning eller avtal. I teorin vore det möjligt, att avlägsna arbetarskyddsbestämmelser, som grundar sig på könsåtskillnader. Eftersom detta likväl inte kan anses befogat på grund av arbetarskyddsorsaker torde en framstöt inte ge större resultat inom denna sektor. Inom kollektivavtalspolitiken kan det finnas vissa möjligheter att behandla en del speciella frågor om könsåtskillnader, och på samma gång få branschens specialfrågor tillräckligt sakkunnigt beaktade. Dessutom möjliggör de en tillräckligt smidig utveckling på det sätt som omständigheterna fordrar.

Sålunda anser centralförbundet, att det ovannämnda medlemsförslaget inte under nuvarande förhållanden är tillräckligt motiverat, utan att saken bör utvecklas närmast på det sätt som ovan anförts.

Helsingfors den 3 januari 1975

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Timo Laatumen

Akava r.y.¹:

Akava understöder, såsom framgår av Akavas tidigare ställningstaganden, de strävanden som syftar till likställighet mellan könen. Inom Akava är man dock inte övertygad om att likställighet mellan könen bäst kan uppnås genom lagstiftning. Av denna anledning förenar sig Akava om ovannämnda förslag att undersöka ändamålsenligheten av att samordna arbetet på att skapa tillfredsställande rättsligt skydd för lika rätt för män och kvinnor. Först då detta arbete utförts kan man taga ställning till om och i vilken utsträckning det är ändamålsenligt att genom lagstiftning söka förverkliga likställighet mellan könen.

Helsingfors den 9 december 1974

Akava r.y.

Jaakko Kähönen

Utredningschef

Kvinnoorganisationernas centralförbund:

En av Kvinnoorganisationernas centralförbunds mest centrala verksamhetsformer under årtionden har varit arbetet för att uppnå kvinnornas jämställdhet. Detta arbete har fått ett speciellt auktoritativt stöd, då Förenta Nationerna utgav sin deklARATION om eliminerandet av diskrimineringen mot kvinnor. Centralförbundet är även av den åsikten att de mänskliga rättigheterna bör i princip vara enhetliga utöver riksgrensarna. Detta speciellt då det är fråga om så enhetligt utvecklade samhällen som de nordiska länderna.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Kvinnoorganisationernas centralförbund omfattar den i medlemsförslaget A 444/s framförda rekommendationen.

Helsingfors den 3 januari 1975

Naisjärjestöjen keskusliitto —

Kvinnoorganisationernas centralförbund

Marjatta Väänänen

Ordförande

Saara Rantanen

Sekreterare

Delegationen för jämlikhetsärenden¹:

I motiveringen för medlemsförslaget konstaterar man, att man i samtliga nordiska länder arbetar för att åstadkomma lagreformer för att garantera en reell jämlikhet mellan könen på samhällslivets olika områden. Målet i de olika länderna är detsamma men medlen är olika. Till exempel i Norge har man föreslagit stiftande av en omfattande lag om jämlikhet, medan man i Finland koncentrerat sig på delreformer av lagar. Delegationen för jämlikhetsärenden kommer att i 1975 års början komma med ett förslag om motverkande av på kön riktad diskriminering i arbetslivet. Likaså kommer man att inom utbildningens område kräva jämlikheten ökande förnyelser, och inom socialpolitiken har man också inlett långsiktigt arbete.

Delegationen för jämlikhetsärenden tillstyrker att man rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka ändamålsenligheten av att samordna arbetet med att skapa tillfredsställande rättsligt värn om mäns och kvinnors lika rättigheter. Varje land försöker naturligtvis genomföra dessa reformer så att de bäst motsvarar det egna landets förhållanden, och därför blir deras former olika i olika länder. Enligt uppfattningen av delegationen för jämlikhetsärenden är det emellertid viktigt, att, även såsom på olika sätt genomförda, lagstiftningarna i de nordiska länderna garanterar lika rättigheter för män och kvinnor och säkerhet mot på kön riktad diskriminering.

Helsingfors den 19 december 1974

Delegationen för jämlikhetsärenden

Meeri Kalavainen

Ordförande

Leila Räsänen

Generalsekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Unionen kvinnoaksförbund i Finland r.f.:

Lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor bör eftersträvas, varför vi hoppas att Nordiska rådet upptager ärendet till beredning enligt rekommendationen.

Helsingfors i december 1974

Unionen kvinnoaksförbund i Finland r.f.

Irina Matvejew

Aili Perämäki-Tiainen

Suomen naisyrdistys r.y.

Elsa Aarnio

Unionen kvinnoaksförbund i Finland, Åbo filial r. f.

Karin Sonck

Suomalainen naisliitto r.y.

Inkeri Savolainen

Liisa Heikkilä

N o r g e**Forbruker- og administrasjonsdepartementet:**

Forslaget ble sendt til uttalelse til Likestillingsrådet, Hovedkomiteen for FN's internasjonale kvinneår 1975 og Norges Familieråd.

Fra de to første høringsinstanser har en mottatt uttalelser som følger vedlagt til orientering (*se nedan*).

Departementet deler Likestillingsrådets syn på medlemsforslag A 444/s. Det er naturlig å undersøke om det er hensiktsmessig å samordne lovarbeid om likestilling i Norden. Dette arbeidet må imidlertid ikke hindre arbeidet med det norske lovforslaget om likestilling.

Oslo, 27. januar 1975

Etter fullmakt

Karin Stoltenberg

Clara Ottesen

Likestillingsrådet:

Den norske regjeringen har bebudet en proposisjon om lov om likestilling mellom kjønnene i 1974. Dette er fra norsk side et viktig skritt for å føre likestillingsarbeidet videre med sikte på å oppnå reell likestilling mellom kvinne og mann her i landet. Flere Europeiske land

har gjennomført lovgivning for å sikre likestilling på visse områder, Norge er det første av de nordiske land som vil fremme en lov om likestilling mellom kjønnene. Likestillingsrådet er enig i at det er ønskelig å oppnå størst mulig rettslig likestilling mellom statsborgere i de nordiske land. En er imidlertid ikke kjent med de andre nordiske lands syn på å anvende lovgivning som middel til likestilling. Dersom det er ulike oppfatninger om dette spørsmålet kan en ikke se at det vil virke uheldig om det gjennomføres en lov i ett land uavhengig av de andre lands innstilling.

Likestillingsrådet vil ikke innvende noe mot at det med utgangspunkt i den norske regjeringens varslede lovgivning undersøkes om det er hensiktsmessig å samordne arbeidet i de nordiske land med å skape tilfredsstillende rettslig vern om menns og kvinners like rettigheter, dersom det er et ønske fra andre nordiske land. En vil imidlertid understreke at dette ikke må hindre arbeidet med å fremme det nevnte lovforslag fra den norske regjeringens side.

Oslo, 20. desember 1974

Etter fullmakt

Kari Vangnes

FN's internasjonale kvinneår 1975:

— — — Siden Hovedkomiteen og Arbeidsutvalget for Kvinneåret bare har midlertidig status, mener vi at vi bør uttale oss med forsiktighet om saker som har mer vidtrekkende betydning.

Arbeidsutvalget vil derfor bare uttale seg om *A 444/s*, forslaget om nordisk samarbeid om likestillingslov, i den grad saken berører Det internasjonale kvinneåret:

En norsk lov om likestilling mellom kjønnene vil være en ypperlig markering av den politiske viljen til å skape slik likestilling, særlig dersom loven blir vedtatt av det norske Storting i Det internasjonale kvinneåret 1975.

Oslo, 2. januar 1975

Eva Kolstad

Norsk arbeidsgiverforening:

Når det gjelder *A 444/s* har vi intet imot at N.A.F:s uttalelse om forslag til lov om likestilling blir brukt som bakgrunnsmateriale for den videre behandling. Det fremgår av denne uttalelse at vi ikke anser det nødvendig eller hensiktsmessig å gjennomføre en lov på dette område

fordi likestilling best kan fremmes gjennom avtale og opinionspåvirkning. Det følger av denne vurdering at vi heller ikke finner det hensiktsmessig å foreta noen nordisk samordning av dette lovgivningsarbeid.

Oslo, 16. desember 1974

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

Norges husmorforbund:

Vi har ikke noe å innvende mot at vår uttalelse i forbindelse med forslaget til lov om likestilling mellom kjønnene eventuelt følger saken.

Vi kan også opplyse at NH's arbeidsstyre mener det vil være av vesentlig betydning at hensiktsmessigheten av å samordne arbeidet med å skape tilfredsstillende rettslig vern om menns og kvinners rettigheter blir undersøkt.

Når det gjelder dette forslaget kan opplyses at Nordens husmorforbund også har fått det til uttalelse, og NH vil også uttale seg positivt gjennom NHF.

Oslo, 20. desember 1974

Norges husmorforbund

Elin Wedege

Forbundsleder

Norges markedsforbund har den 6 desember 1974 avgitt yttrande avseende medlemsforslagen A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor. (Yttrandet tryckt i sak A 440/s.)

Autoriserte reklamebyråers forening har den 20 november 1974 avgitt yttrande avseende medlemsforslagen A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor. (Yttrandet tryckt i sak A 440/s.)

Høyrekvinnens landsforbund har den 10 desember 1974 avgitt yttrande avseende medlemsforslagen A 440/s om nordiskt samrådsorgan för frågor om jämställdhet mellan könen och A 444/s om lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor. (Yttrandet tryckt i sak A 440/s.)

Norsk kvinnesaksforening:

— — — kan det opplyses at Norsk kvinnesaksforening ikke har innvendinger mot at foreningens uttalelse til Forbruker- og administrasjonsdepartementet om utkast til lov om likestilling mellom kjønnene, går inn i bakgrunns materialet for behandlingen av A 444 i Nordisk Råd.

Forøvrig skal det bemerkes at Norsk kvinnesaksforening støtter tanken om å samordne arbeidet i de nordiske land med å skape tilfredsstillende rettslig vern om menns og kvinners like rettigheter. Det forutsettes imidlertid at arbeidet med den norske likestillingslov ikke forsinkes av samordningsarbeidet. Senere uoverensstemmelser bør eventuelt rettes opp ved endringer i den norske lov.

Oslo, 11. desember 1974

Kari Skjønberg
Leder

Elisabeth W. Mathiassen

S v e r i g e**Universitetskanslersämbetet:**

UKÄ har inhämtat yttranden från rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund och Stockholm. Rektorsämbetena tillstyrker förslaget.

UKÄ överlämnar yttrandena (*se nedan*) och får för egen del anföra följande.

UKÄ tillstyrker rekommendationen om en undersökning av det lämpliga i att samordna arbetet med att skapa tillfredsställande rättsligt skydd för mäns och kvinnors lika rättigheter. I en sådan undersökning bör man även beakta vad som anförs i yttrandet från juridiska fakulteten i Uppsala om konsekvenserna utanför lagstiftningens område.

Det är enligt UKÄ:s uppfattning angeläget att betona att en samordning av lagstiftningsarbetet på detta område inte får innebära en fördröjning när det gäller att tillgodose angelägna krav på jämställdhet mellan män och kvinnor.

Uppsala den 20 december 1974

På universitetskanslersämbetets vägnar

Lillemor Kim

Torsten Kälvemark

Skolöverstyrelsen:

Under erinran om att det sedan några år bedrivs ett brett upplagt utredningsarbete inom SÖ, kallat könsrollsprojektet, med syfte att finna

lämpliga vägar att i skolarbetet motverka rådande könsrollsmönster i hem, skola, utbildning, yrke, arbetsmarknad m. m., tillstyrker SÖ förslaget.

Stockholm den 9 december 1974

Jonas Orring

K. Grendin

Konsumentombudsmannen:

Frågan om likställighet mellan män och kvinnor aktualiseras för KO:s del inom området för reklam och annan marknadsföring. I syfte att få frågor av hithörande slag närmare belysta har KO hösten 1974 tillsatt en arbetsgrupp i vilken — förutom företrädare för KO — ingår representanter för politiska partier och för näringslivet. Gruppen skall kartlägga förekomsten av könsdiskriminering i reklam och söka finna användbara kriterier för bedömningen av sådan könsdiskriminering. På grundval av gruppens arbete avser KO att överväga vidare åtgärder. Det står härvid redan till en början klart att problemen på området endast delvis kan lösas med stöd av marknadsföringslagen (MFL). MFL syftar nämligen främst till att skydda människor i deras egenkap av konsumenter och erbjuder endast begränsade möjligheter att hindra diskriminering av viss person eller viss grupp av individer.

Förslagsställarna i Nordiska rådet framhåller att utredningsarbete i berörda frågor bedrivs parallellt i de nordiska länderna. I de fall sådant utredningsarbete syftar till att åstadkomma lagstiftning om likställighet mellan könen på olika områden kan det enligt KO:s mening vara av värde att närmare undersöka om en samordning av lagstiftningsarbetet bör ske.

Stockholm den 10 januari 1975

Sven Heurgren

Sigvard Helin

Arbetsmarknadsstyrelsen:

I förslaget hänvisas till ett i Norge framlagt första utkast till lag om likställighet mellan könen. Utkastet inleds med en allmän klausul som fastslår att olika behandling av män och kvinnor inte är tillåten. Vidare anges regler för fem områden: likställighet vid anställning, lika lön för lika arbete, lika rätt till utbildning, likställighet i framställningar i under-

visningsinstitutionernas läromedel samt likställighet inom reklamen.

Styrelsen finner inte anledning att i detta sammanhang närmare beskriva förhållandena inom motsvarande områden i svenskt samhällsliv. Beträffande frågan om "lika lön för lika arbete", kan dock framhållas att arbetsmarknadens parter sökt att genom skilda avtal uppnå jämställdhet. Enligt styrelsens mening bör denna fråga även i fortsättningen vara föremål för avtal mellan parterna. Om de övriga fyra sektorerna kan rent allmänt sägas, att lagar och författningar ger vissa garantier för jämställdhet mellan könen. Styrelsen bedömer emellertid att det för närvarande föreligger bristande möjligheter att ingripa mot diskriminerande inslag vad gäller läromedel och reklam, varför dessa frågor bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Styrelsen tillstyrker således den hemställan om en rekommendation till Nordiska ministerrådet, vilken inledningsvis återgavs.

Stockholm den 9 januari 1975

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Rehnberg

Margit Sjöberg

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor:

Med anledning av remissen får delegationen meddela att den uppdragit åt hovrättsfiskal Nina Pripp att ställa samman en promemoria med en redovisning av utländska erfarenheter av lagstiftning mot könsdiskriminering som ett underlag för en diskussion för svensk del av frågan om en sådan lagstiftning. Delegationen räknar med att Nina Prippts promemoria skall föreligga och offentliggöras i början av år 1975.

Med hänsyn till att Nina Prippts promemoria ännu inte föreligger och kunnat behandlas kan delegationen inte för närvarande uttala sig om lämpligheten av och formerna för ett nordiskt samarbete på detta område.

Delegationen vill också erinra om att den svenska riksdagens inrikesutskott i sitt betänkande 1974: 25 bl. a. behandlat motioner om lagstiftning mot könsdiskriminering. Utskottet framhåller att det får övervägas när resultatet av delegationens kartläggning föreligger om och i så fall i vilka former man skall gå vidare med frågan om en sådan lagstiftning.

Stockholm den 8 januari 1975

Anna-Greta Leijon

Ingemar Lindberg

Uppsala universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 16 december 1974 förklarat sig instämma i juridiska fakultetens yttrande av den 11 december 1974 (se nedan).

Uppsala universitet, juridiska fakulteten:

Självfallet har fakulteten ingen användning mot att likaberättigandets princip på lämpligt sätt kommer till uttryck i lagstiftningen och att ev. lagstiftning i detta hänseende kommer till stånd i nordiskt samarbete. Samtidigt som fakulteten tillstyrker det framlagda förslaget till rekommendation, vill fakulteten framföra följande synpunkter.

Även om utvecklingen till en större jämställdhet mellan män och kvinnor i praktiken främst påverkas av andra faktorer än lagstiftningen, finns det anledning att också pröva de möjligheter den rättsliga regleringen erbjuder.

Fakulteten vill emellertid — under erinran bl. a. om de erfarenheter som gjordes i förbundsrepubliken Tyskland efter genomförande av den s. k. Gleichberechtigungsgesetz — framhålla, att en principiellt hållen lagstiftning på detta område, om den överhuvudtaget skall ha någon praktisk betydelse, kräver omfattande genomgångar av ett mycket stort författningsmaterial. Även konsekvenser utanför lagstiftningens område måste noga övervägas. Man torde våga utgå från att likaberättigandets princip försåvitt avser den offentliga sektorn och det enligt hittillsvarande praxis för lagstiftning omedelbart tillgängliga området är genomförd i de flesta hänseenden där denna princip har aktualitet. Kvar står sannolikt dels rättsområden, där frågan är av ringa praktisk betydelse, dels sådana områden där ingående och komplicerade överväganden om konsekvenserna av principens genomförande samt om eventuella undantag erfordras (t. ex. inom försvarsväsendet), dels slutligen vissa privata avtalsförhållanden, där redan sådana grundproblem som önskvärdheten och verkningarna av ett legislativt ingripande kräver inträngande prövning. Enligt fakultetens mening är dock redan behovet av att undanröja de oklarheter som råder på området tillräckligt skäl för en genomgång av dessa frågor.

Uppsala den 11 december 1974

Stig Strömholm

Ingrid Henriksson

Lunds universitet, rektorsämbetet:

— — — tillstyrker medlemmarnas rekommendation om samordning

av arbetet med att skapa lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor.

Lund den 27 november 1974

Sven Johansson

Birgitta Eriksson

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

I förslaget redogörs i korthet för ett i Norge pågående förarbete till lag om likställighet mellan könen. Vidare konstateras att utvecklingen på detta område varit parallell i de nordiska länderna.

Rektorsämbetet tillstyrker den i förslaget framlagda rekommendationen.

Stockholm den 5 december 1974

Gunnar Hoppe

Elisabeth Norlander

Svenska arbetsgivareföreningen:

Tidigare existerade i Sverige könsåtskillnader inom arbetsmarknads-, familje- och sociallagstiftningen. Dessa skillnader har i allt väsentligt undanröjts.

Sverige ratificerade 1962 ILO:s konvention nr 100 om lika lön för lika arbete. I samråd har arbetsmarknadens parter sedan dess reviderat olika avtal så att löne- och andra skillnader tagits bort.

Föreningen är väl medveten om att det trots detta fortfarande finns skillnader, t. ex. i genomsnittlig lön genom att kvinnor och män arbetar i olika branscher och har olika arbetstid. Dessutom påverkas fortfarande studie- och yrkesval samt tillsättandet av tjänster och befordringsgång av fördomar. Dessa bör motarbetas genom bred upplysningsverksamhet och stimulansåtgärder. Sådana aktiviteter pågår i Sverige med deltagande från föreningen. Lagstiftning framstår däremot inte som ändamålsenlig för att övervinna hinder av detta slag.

När det gäller arbetsmarknadsåtgärder anser föreningen vidare att dessa bör regleras genom avtal mellan parterna och ej genom lagstiftning.

Med hänvisning till vad som ovan anförts vill föreningen avstyrka förslaget om lagstiftning om likställighet mellan män och kvinnor.

Stockholm den 17 december 1974

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Fredrika-Bremer-förbundet:

I skrivelse till 1973 års fri- och rättighetsutredning den 11/9 1974 konstaterade FBF bl. a. att vi i dag visserligen hunnit jämförelsevis långt i vad det gäller att tillförsäkra kvinnor och män samma lagliga rättigheter. Vi har emellertid långt kvar till att också i praktiken tillförsäkra kvinnor och män lika behandling. Vi ser dagligen exempel på att kvinnor diskrimineras — vid fördelning av kvalificerade och välbetalda arbetsuppgifter, i lönesättningen av s. k. kvinnliga respektive manliga arbeten, i befordringsärenden, i en kränkande och motbjudande exploatering av kvinnan som könsobjekt i reklam, film, press, porrindustri. En dylik diskriminerande behandling av människor är oförenlig med uppfattningen om människors lika värde — en uppfattning som allmänt präglar svensk lagstiftning. Den är också oförenlig med de grundläggande mänskliga rättigheterna sådana de uttrycks i FN:s deklarationer om de mänskliga rättigheterna och om avskaffande av diskriminering mot kvinnor.

Ingen — vare sig kvinna eller man — skall utsättas för en diskriminerande behandling på grund av sitt kön. I lag bör därför enligt vår mening stadgas ett uttryckligt förbud mot diskriminering på grund av kön.

Dessa synpunkter torde äga giltighet också för övriga nordiska länder.

Erfarenheterna av motsvarande lagstiftning i USA har givit vid handen att lagstiftning kan bli ett ytterst verkningsfullt medel för att komma till rätta med diskriminerande behandling i arbetet för att främja jämställdhet mellan könen.

En samordnad nordisk lagstiftning på detta område är önskvärd av flera skäl. Dels berör en lagstiftning mot könsdiskriminering områden som arbetsmarknad, reklam och marknadsföring, utbildning m. fl., där en samordning av lagstiftning skett och sker. Dels kan ett initiativ från Nordiska rådet till samordning påskynda arbetet i de länder, där tanken på en lagstiftning mot könsdiskriminering ännu inte vunnit fotfäste.

FBF vill därför tillstyrka förslag till Nordiska rådet om en samordning av arbetet för en lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor.

Stockholm den 20 december 1974

Fredrika-Bremer-förbundet

Karin Ahrland
Förbundsordförande

Barbro Hedvall
Förbundssekreterare

Arbetsmarknadens kvinnonämnd:

Arbetsmarknadens kvinnonämnd har beretts tillfälle yttra sig om förslag till lagstadgad likställighet mellan män och kvinnor. Nämnden har emellertid ej möjlighet göra detta, då enligt gällande regler våra huvudorganisationer — Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation — svarar för de yttranden som skall avges i olika sammanhang.

Stockholm den 11 november 1974

Arbetsmarknadens kvinnonämnd

Lennart Rugfelt

BILAGA 3**I efterhand inkommet yttrande****D a n m a r k****Arbejds- og socialministeriernes internationale afdeling:**

Inden for socialministeriets område findes lovbestemmelser, som indebærer en forskelsbehandling mellem mænd og kvinder. Der kan bl. a. peges på bestemmelser i pensionslovgivningen, hvorefter kvinder har ret til enkepension, medens der ikke er ret til enkemandspension; enlige kvinders generelle adgang til folkepension ved 62-års alderen (hvor der heller ikke findes nogen tilsvarende adgang for enlige mænd); endvidere reglerne om hustrutillæg til en mandlig pensionist, hvis hustru befinder sig i alderen 62—67 år, medens kvindelige pensionister ikke har ret til et tilsvarende tillæg. Fra forsorsloven kan peges på bestemmelserne om normalbidraget, hvorefter der gælder forskellige satser for mænd og kvinder; videre kan nævnes, at der ikke gælder samme regler for mænd og kvinder om forsørgelsespligtens udstrækning i forbindelse med opløsning af ægteskab.

I debatten om kvinders og mænds lige rettigheder indgår ofte spørgsmålet om kvinders manglende mulighed for uddannelse og adgang til erhverv på lige fod med mænd på grund af deres (traditionsbestemte) bundethed til pasning af børn i hjemmet. Det hævdes i denne debat, at et tilstrækkeligt antal børneinstitutioner og en hensigtsmæssig udformning af betalingsreglerne vil kunne medvirke til at frigøre kvinderne fra denne bundethed. I denne forbindelse skal man henlede opmærksomheden på, at efter loven om børne- og ungdomsforsorg påhviler det kommu-

nalbestyrelserne at oprette og drive de fornødne institutioner, såfremt opgaverne ikke løses ad anden vej.

Socialministeriet har her kun fremdraget enkelte og kort gengivne problemstillinger og skal for en nærmere gennemgang af disse og andre problemer tillade sig at henvise til betænkning nr. 715 vedrørende kvindernes stilling i samfundet (slutrapport fra kvindekommisionen) og til de betænkninger, hvortil der er henvist i betænkning nr. 715. Endvidere skal man henvise til, at tilsvarende eller omtrent tilsvarende problemer på nordisk plan behandles af en arbejdsgruppe, nedsat af den nordiske socialpolitiske komité efter gennemførelsen af Nordisk Råds rekommandation nr. 1/1973 om forsørgerbegrebet.

Ministeriet er imidlertid i tvivl om, hvorvidt der med det foreliggende medlemsforslag er tænkt på ligeretsproblemer som dem, der er nævnt foran. Denne tvivl skyldes, at forslaget taler om "arbejdet med at skabe tilfredsstillende retligt værn" om mænds og kvinders lige rettigheder. Man forstår — også efter bemærkningerne i forslaget — at rekommandationen navnlig skulle sigte på områder, der ikke allerede er reguleret ved lovgivning, og hvor de lovgivende forsamlinger således ikke har taget stilling til, om og i hvilket omfang der skal gælde ligeret mellem mænd og kvinder. Det forekommer imidlertid ministeriet ønskeligt, om der bliver skelnet mellem på den ene side områder, hvor retligt værn savnes eller er utilstrækkeligt, og på den anden side områder, hvor forskelsbehandling ikke skyldes utilfredsstillende retligt værn, men følger af lovgivningen selv. I den sidstnævnte situation vil der næppe kunne tales om utilfredsstillende retligt værn.

Ministeriet kan derfor for sit vedkommende anbefale medlemsforslaget, såfremt intentionen er også at dække områder, hvor forskelsbehandling finder sted i henhold til lovgivningen, og såfremt der i et kommende arbejde tages hensyn til allerede påbegyndt arbejde på nordisk plan.

Ministeriet beklager den sene besvarelse.

(Ministeriet har bemærket, at arbejdsministeriet er hørt direkte af udenrigsministeriet, og nærværende skrivelse dækker derfor kun socialministeriets område).

København, den 7. februar 1975

P. m. v.

Finn Nielsen

N. Raaschou-Nielsen

Medlemsförslag

om båtförbindelse mellan Island, Färöarna och det övriga Norden

(Väckt av Eric Carlsson, Christian Christensen, Bjarne Mørk Eidem, Gils Guðmundsson, Gustav Holmberg, Astrid Kristensson, Håkon Kyllingmark, Reidar T. Larsen, Bror Lillqvist, Sven Mellqvist, Børge Pedersen, Seppo Westerlund och Paavo Väyrynen)

BILAGA 2

Yttranden över medlemsförslaget

Föreningarna Nordens Förbund:

Förbundet finner det ytterst glädjande att ett initiativ nu tagits för att förbättra kommunikationerna mellan Island, Färöarna och det övriga Norden. De otillräckliga kommunikationerna mellan berörda områden har länge varit en hämmande faktor för såväl turismen som för andra folkliga kontakter. Den utbyggnad av flygförbindelserna som skett under senare år kan i och för sig ses som en positiv utveckling samtidigt som begränsningarna i detta färdmedel markerats. Förbundet avser här det i medlemsförslagets bilaga påtalade förhållandet att turister till och från Island och Färöarna idag inte kan medföra egen bil under resan.

Förbundet anser det sannolikt, att det idag finns en ny kategori nordbor för vilka tidsfaktorn vid turistresor är av mindre betydelse och för vilka en sjöresa framstår som mer behaglig än en flygresor. Det finns även skäl förmoda, att många turister efter framkomsten till anlöpshamnen önskar lägga upp sin resa mer individuellt och därför vill medföra egen bil. För de grupper som här nämns skulle inrättandet av en kombinerad passagerar- och färjeförbindelse innebära en stor fördel.

Förbundet vill i detta sammanhang framhålla betydelsen av att ett utredningsarbete om kommunikationerna mellan Island, Färöarna och övriga Norden tillika beaktar möjligheterna att använda tonnage för godstransporter. En annan väsentlig faktor för att säkra ett tillräckligt ekonomiskt underlag för en båtförbindelse är valet av anlöpshamnar.

Under åberopande av vad som här anförts vill Föreningarna Nordens Förbund tillstyrka det aktuella medlemsförslaget.

Stockholm den 31 januari 1975

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Ake Landqvist
Sekreterare

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

— — — skal man hoslagt oversende kopi af skrivelse af 21. januar 1975 fra statsministeriet, bilagt en udtalelse fra Færøernes landsstyre, kopi af handelsministeriets skrivelse af 21. januar 1975, bilagt en udtalelse fra Danmarks Rederiforening, kopi af skrivelse fra ministeriet for Grønland af 6. december 1974, samt kopi af skrivelse af 3. februar 1975 fra ministeriet for offentlige arbejder (*se nedan*).

København, den 5. februar 1975

P. m. v.
Tage Leth

Statsministeriet:

— — — skal man hermed oversende fotokopi af en gennem rigsombudet på Færøerne modtaget skrivelse af 20. december 1974 fra Færøernes landsstyre (*se nedan*).

Når statsministeriet modtager yderligere materiale fra landsstyret, vil dette blive oversendt til udenrigsministeriet.

København, den 21. januar 1975

P. m. v.
E. b.
Inger Skydsgaard
Fuldmægtig

Handelsministeriet:

I denne anledning skal man hoslagt fremsende genpart af en oversagen fra Danmarks Rederiforening indhentet erklæring af 20. januar 1975 (*se nedan*).

Det tilføjes, at handelsministeriet ikke har bemærkninger til det omhandlede forslag ud over det af Danmarks Rederiforening anførte.

København, den 21. januar 1975

P. m. v.

E. b.

Leif Rambjerg

Eksp.sekr.

Ministeriet for Grønland:

— — — skal man meddele, at Ministeriet for Grønland — da Grønland ikke ses at være omfattet af forslaget — ingen bemærkninger har til det fremsatte forslag.

København, den 6. december 1974

P. m. v.

E. b.

Bo Wildfang

Fuldmægtig

Ministeriet for offentlige arbejder:

— — — skal man meddele, at forslaget må antages at falde udenfor virksomhedsområdet for den nordiske overenskomst af 6. november 1972 om samarbejde på transport- og kommunikationsområdet, i det overenskomsten ifølge art. 1, sidste pkt., ikke omfatter spørgsmål vedrørende de nordiske landes søfartspolitiske forhold.

Da sagen alene vedrører søtransport, henhører dens behandling for Danmarks vedkommende ikke under ministeriet for offentlige arbejders forretningsområde.

København, den 3. februar 1975

P. m. v.

J. L. Halck

J. Bang Christensen

Føroya Landsstýri:

— — — skal man meddele, at landsstyret på indeværende tidspunkt og med den korte frist, der er fastsat for besvarelsen, kun kan give udtryk for sin positive indstilling over for forslaget og over for, at der foretages de nødvendige undersøgelser, forinden man tager endelig stilling.

Hvad undersøgelserne angår, har man d. d. oversendt forslaget til udtalelse hos den færøske turistforening og Skipafelagið Føroyar. Når disse udtalelser foreligger, vil man vende tilbage til sagen.

Tórshavn, den 20. december 1974

Atli Dam

Lagmand

Johan Djurhus

Danmarks Rederiforening:

Gennem en længere årrække opretholdt DFDS A/S en helårs passagerrute mellem Island, Færøerne og København, men da ruten var tabgivende, etableredes et samarbejde med Det islandske Dampskibsselskab, hvorefter det islandske rederi uden for sommersæsonen sejlede mellem Island, Færøerne og København, medens DFDS i sommersæsonen sejler mellem Færøerne og København. Sommerruten opretholdes fortsat, hvorimod passagerruten mellem Island og København senere er nedlagt som følge af driftsunderskud.

På grundlag af de hidtidige erfaringer må det skønnes, at en helårsrute med passagerer til Island kun vil kunne holdes i gang gennem driftstilskud udefra, medens en passagerrute mellem Danmark og Island i sommersæsonen, der er maksimalt af tre måneders varighed, formentlig vil kunne hvile i sig selv, da der kan påregnes en betydelig tilgang af passagerer fra kontinentet.

Såfremt Nordisk Råd går videre med sagen, tilbyder Rederiforeningen at formidle ekspertbistand til udarbejdelsen af et egentligt projekt.

København, den 20. januar 1975

Danmarks Rederiforening

P. d. v.

Jørgen Holck

Danmarks Turistråd:

Danmarks Turistråd har i anledning af medlemsforslaget forhandlet med DFDS.

Da der for tiden ikke findes nogen passagerrute mellem København og Island, vil man på grund af foreliggende oplysninger anse en rute mellem Danmark og Island for økonomisk rimelig i en 3 måneders sommersæson. I sommerperioden vil der ud over den lokale trafik mellem Danmark og Island kunne regnes med en betydelig tilgang af passagerer fra kontinentet — især Tyskland. De resterende 9 måneder af året påregnes at blive tabgivende, hvorfor en helårsrute vil være afhængig af statssubsidier.

DFDS har udtalt, at selskabet gerne stiller "know how" til rådighed og eventuelt vil være interesseret i:

- 1) at drive ruten med egen tonnage,
- 2) at være agent for ruten og
- 3) at have egnet skib til salg for ruten.

Hvad angår forbindelserne mellem Danmark og Færøerne, vil Danmarks Turistråd gerne udtale sig stærkt interesseret i, at forbindelserne til øerne bliver så gode, hyppige og bekvemme som muligt.

København, den 30. januar 1975

Sven Acker

Danmarks Rejsebureauforening:

— — — ikke har tillægsspørgsmål eller ændringsforslag til det fremførte forslag.

København, den 19. december 1974

Danmarks Rejsebureauforening

Helge Kierulff
Formand

F i n l a n d:

Handels- og industriministeriet:

— — — får handels- og industriministeriet vördsamt meddela, att det anser det nyttigt att den i medlemsförslaget avsedda utredningen företas. På grund av sitt geografiska läge kommer Finland dock icke att direkt beröras av ifrågavarande förbindelser, varför saken ej ligger i vårt lands omedelbara intresse.

Helsingfors den 9 januari 1975

Kristian Gestrin
Handels- och industriminister

Heikki Muttilainen
Äldre regeringssekreterare

Centralen för turistfrämjande:

— — — Centralen för turistfrämjande understöder åtgärder som befrämjar uppkomsten av en trafikmässigt gynnsam sjöförbindelse mellan ovan nämnda länder.

Helsingfors den 17 december 1974

Bengt Pihlström
Direktör

Kari Jokilehto
Marknadsföringschef

Finlands rederiförening r. f.:

I anledning härav får vi meddela, att vi stöder förslaget om att Nordiska ministerrådet måtte låta genomföra nödvändiga undersökningar om förutsättningarna för att bedriva reguljär färjetrafik på föreslaget sätt mellan ifrågavarande destinationer. En sedvanlig marknadsundersökning upptagande passagerar- och lastunderlaget, säsongvariationerna samt kombinationsmöjligheterna med Skottland torde vara påkallad. Innan detta material föreligger är det svårt att uttala sig om bl. a. den planerade trafikens företagsekonomiska lönsamhet. Det synes oss dock som om denna trafik ej skulle kunna bedrivas utan väsentliga subsidier. Från de finska färjerederiernas sida föreligger för tillfället ej något intresse att inrikta sig på ifrågavarande trafik.

Helsingfors den 14 januari 1975

Finlands rederiförening r. f.
P. Forsskåhl

Ålands redarförening r. f. har i skivelse den 19 december 1974 förklarat sig icke ha något att erinra i anledning av medlemsförslaget.

N o r g e**Departementet for handel og skipsfart:**

— — — I denne anledning har en underhånden tatt kontakt med Norges rederforbund og har til orientering mottatt gjenpart av forbundets brev av 3. d. m. til Nordisk Råd, Den norske delegasjon, og av brev av 11. desember 1974 fra Det bergenske dampskibsselskab til delegasjonen.

Dette departement har for sitt vedkommende ingen særskilte merknader å gjøre i forbindelse med medlemsforslaget.

Oslo, 17. januar 1975

For Handelsministeren

Chr. Brinch

Johs. Dalstø

Samferdselsdepartementet:

Samferdselsdepartementet har innhentet uttalelse fra Handelsdepartementet som vedlegges (*se ovan*).

Samferdselsdepartementet er kjent med uttalelsen fra Det bergenske dampskibsselskab, datert 11. desember 1974 (*se nedan*), og vil for sin del ikke motsette seg en utdypning av prosjektets muligheter.

Oslo, 20. januar 1975

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Norges rederforbund:

Forslaget er gjort kjent for de av våre medlemmer som er engasjert i slik fart.

Vi har kun mottatt ett svar. Som det fremgår, har rederiet også avgitt en uttalelse gjennom Ruteskipenes Rederiforening.

Oslo, 3. januar 1975

Norger rederforbund

Eivinn Berg

Landslaget for reiselivet i Norge:

— — — vil vi etter samråd med våre medlemsorganisasjoner i Vest-Norge komme med følgende uttalelse:

Vi har ingen ytterligere kommentarer til de synspunkter som fremkommer av dokumentene fra Nordisk Råd. Imidlertid kan man av det foreliggende materiell ikke komme inn på en vurdering av den økonomiske side for opprettelsen av en slik båtforbindelse.

Vi anser at en båtforbindelse som foreslått vil gi muligheter for kombinerte turopplegg f. eks. for amerikanske turister til Skandinavia og

Europa. Vi tenker her på kombinasjonen fly og båt, da en båtforbindelse med Island og Færøyene kan kombineres med andre opplegg på Skandinavia.

Vi anser også at en slik båtforbindelse bør kunne regne med stor interesse fra et nordisk publikum.

Når man derfor ser bort fra den økonomiske side av en slik båtforbindelse, vil man anta at forbindelsen vil få stor turistmessig betydning.

Fra Turisttrafikkomiteen for Bergen og Vest-Norge er det pekt på at man mener Bergen vil være det mest aktuelle anløpssted i Norge. Grunnen til dette er i første rekke de forbindelser Bergen har med Norden og Europa forøvrig gjennom jernbane-, båt- og flyforbindelser. Videre er Bergen også utgangspunkt for mange turopplegg til Vest-Norges fjorder.

Oslo, 6. januar 1975

Landslaget for reiselivet i Norge

Just Muus-Falck

Adm. direktør

Den norske reisebyråforening:

Generelt sett har vi ingen kommentarer til ovennevnte forslag. Vi mener det ville være gunstig dersom man kunne få i stand en trafikk-messig hensiktsmessig sjøveisforbindelse mellom Island, Færøyene og det øvrige Norden. Vi stiller oss imidlertid skeptisk til spørsmålet om det virkelig vil la seg gjøre å drive en slik forbindelse med fortjeneste.

Oslo, 23. desember 1974

Den norske reisebyråforening

Jan Svendsen

Det bergenske dampskibsselskab:

— — — — —
 Vårt selskap hadde før siste verdenskrig og til dels også etter betydelige trafikkinteresser på Island og vi opprettholdt gjennom en rekke år lasteruter på Island/Vest-Norge, hvor vi også hadde en begrenset kapasitet for passasjerer.

I tiden etter 1950 har vest-norsk industri og handelsinteresser ved en rekke anledninger tatt opp spørsmålet med oss om hvorvidt det ville være trafikkgrunnlag for å starte på nytt med seilinger mellom Norge og Færøyene/Island. Våre undersøkelser hittil har dessverre vist at ut fra et lastemessig synspunkt har der ikke vært tilstrekkelig trafikkunderlag for å sette i gang med en slik rute.

Vi forstår nå at saken fremmes ut fra en annen synsvinkel, idet det her er tale om å knytte Island/Færøyene til det øvrige Norden gjennom

en kombinert passasjer- og lasteferge, og det er vel grunn til å anta at inntektsgrunnlaget derved kan bli et annet enn det vi kom frem til innenfor de snevre geografiske grenser som vi har undersøkt.

I en overfladisk betraktning tror vi at et slikt stort prosjekt umulig kan drives uten betydelige tilskudd fra de enkelte land. Omkostningsmessig forutsetter vi nemlig at et skip i helårstrafikk over relativt lange strekninger med til dels ugunstige værforhold vil bli meget kostbart.

Vi tror derfor at fra et forretningsmessig synspunkt vil et slikt prosjekt med dagens bygge- og driftskostnader bli vanskelig å gjennomføre uten betydelige garantier og subsidier.

Vårt kjennskap til forholdene og ut fra de tradisjoner vårt selskap har i dette fartsområde vil vi allikevel kunne tenke oss å delta i en eventuell utdyping av prosjektets muligheter og dersom dette skulle være av interesse, hører vi gjerne fra Dem.

Bergen, 11. desember 1974

for Det bergenske dampskibsselskab

Gunnar Fredriksen

Ruteskibenes rederiforening:

— — — å meddele at Ruteskibenes rederiforening er en organisasjon for rederier som driver ren innenriks rutefart, det vil si kystfart, lokal-fart eller ferjefart. Det ligger således utenfor vår forenings virksomhet å uttale seg om båtforbindelser mellom Norge og utlandet.

Enkelte av våre medlemmer driver riktignok også utenriksfart, man er da ikke tilsluttet vår forening for de skips vedkommende som driver slik fart. Vi har imidlertid sendt dem av våre medlemmer som også driver utenriksfart kopi av Deres brev med bilag til orientering.

Oslo, 26. november 1974

Ruteskibenes rederiforening

Vincent Galtung

S v e r i g e:

Sjöfartsverket:

Medlemsförslaget innebär att förutsättningarna skall klarläggas för linjetrafik med en kombinerad passagerare- och bilfärja mellan Island, Färöarna och övriga Norden med sikte på att få trafiken etablerad så snabbt som möjligt.

Bilfärjetrafiken mellan Sverige och grannländerna har expanderat mycket starkt sedan början av 1960-talet. I ett första skede gällde det

korta linjer. Senare har tillkommit förhållandevis långa linjer som förutsätter överliggning ombord. En motsvarande utveckling har skett i andra nordiska länder. En linje mellan i första hand Norge och östra Island synes väl värd att diskutera mot bakgrund av bl. a. det allmänna intresset av goda och alternativa kommunikationsmöjligheter mellan de nordiska länderna. Den företagsekonomiska lönsamheten måste emellertid klarläggas. Turistsäsongen lär bli jämförelsevis kort. Under sommaren har åtminstone hitintills funnits goda alternativa möjligheter att sysselsätta kombinerade färjor i de nordiska farvattnen, vilket kan föra med sig att förhyrningskostnaderna för ett dylikt fartyg en begränsad del av året blir hög. Ett problem är då att finna en godtagbar helårssysselsättning för en så dyrbar enhet som det måste bli fråga om. Det alternativ som redovisas i remisshandlingarna kan från ekonomiska utgångspunkter ifrågasättas. Mot bakgrund av framräknade befordringskostnader för resande och bilar jämte uppehållskostnader m. m. efter framkomsten får bedömas det trafikunderlag som rimligen kan påräknas i konkurrensen med andra semester mål. Sjöfartsverket tillstyrker att en utredning kommer till stånd.

Stockholm den 16 januari 1975

Lennart Johansson

Bengt O. Rickard

Kommerskollegium:

Handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö har av kollegiet beretts tillfälle att avge yttrande i ärendet. Inkomna yttranden bifogas (*se nedan*). Kollegiet har för egen del ingen erinran mot att de föreslagna undersökningarna om förutsättningarna för att driva linjetrafik med en kombinerad passagerar- och bilfärja mellan Island, Färöarna och det övriga Norden vidtas.

Stockholm den 21 januari 1975

O. G. Lindqvist

Rutger Croneborg

Stockholms handelskammare:

Det finns, enligt vad handelskammaren inhämtat, ett visst behov av ett resealternativ mellan Island och övriga Norden till lägre pris än för flyg, som för närvarande är det enda sättet att med reguljär linjetrafik resa till Island. I synnerhet för turistresenärer, men även för andra kategorier av resande, skulle ett sådant alternativ troligen hälsas med glädje.

Att kombinera denna passagerartrafik med bilfärje- och fraktrafik förefaller ge alternativet än större berättigande. De tekniska problemen med att driva färjetrafik på öppet vatten får inte underskattas men har å andra sidan kunnat lösas tillfredsställande på andra håll i världen.

Handelskammaren har därför inget att erinra mot att Nordiska rådet, som föreslagits, hemställer att Nordiska ministerrådet genomför undersökningar om förutsättningarna för att driva linjetrafik med en kombinerad passagerar- och bilfärja mellan Island, Färöarna och det övriga Norden med syfte att en sådan linjetrafik etableras så snart som möjligt.

Stockholm den 19 december 1974

Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Mikael Roos

Skånes handelskammare:

Allt sedan fartyget "Gullfoss" togs ur trafik på Island är all reguljär passagerartrafik hänvisad till flyget. Denna begränsning i transportmedel kan på sikt få ogynnsamma konsekvenser för Island. Inte minst påverkbart i detta sammanhang är turistnäringen. Enligt vad handelskammaren erfarit tyder de senaste årens utveckling på ett ökat intresse för nordliga turistobjekt såsom exempelvis Nordnorge. Här förtjänar vidare omnämnas att vad gäller passagerartrafik med fartyg i nordliga farvatten — förutom Hurtigruten — numera också förekommer kontinuerlig kryssningstrafik norrut. Enligt handelskammarens mening finns således skäl anta att bilfärjetrafik till Island — vilket innebär att resenären kan medtaga egen bil — i vart fall sommartid ur turistsynpunkt skulle framstå som positivt. Med tanke på de relativt sett snabbare stigande flygpriserna torde en färjeförbindelse även för icke bilburna resenärer också vara av intresse.

Vad angår den tekniska uppläggningsen av en eventuell trafik bör ihåggkommas att det här rör sig om trafik i betydligt mer öppna vatten än där vanligtvis färjetrafik idag upprätthålles. Rent tekniskt torde emellertid inga hinder föreligga att med rätt tonnage upprätthålla en färjeförbindelse av avsett slag. En ingående marknadsanalys beträffande passagerar- och lasttillgång måste självfallet likväl göras för att utröna de ekonomiska förutsättningarna för projektet.

Under hänvisning till det ovanstående kan handelskammaren tillstyrka att en undersökning vidtas om förutsättningarna att upprätthålla linjetrafik med bilfärja mellan Island, Färöarna och det övriga Norden.

Enligt handelskammarens mening bör i första hand undersökas en linjetrafik mellan Bergen i Norge och den isländska ostkusten.

Malmö den 19 december 1974

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Widar Weibull

Bo Ahnebrink

Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

Förslagsställarna har förordat, att Nordiska rådet hos Nordiska ministerrådet måtte hemställa om utredning angående förutsättningarna för att driva linjetrafik med kombinerad passagerar- och bilfärja mellan Island, Färöarna och det övriga Norden med utgångspunkt från att en sådan linjetrafik skall kunna etableras så snart som möjligt.

I fråga om värdet av en sådan linjetrafik som förordats, kan handelskammaren instämma med förslagsställarna beträffande betydelsen för nordiskt samarbete i allmänhet och för utvecklingen av turismen på Island och Färöarna i synnerhet av den förordade trafiken. Det föreligger enligt vad handelskammaren erfarit under nuvarande förhållanden goda möjligheter till inköp av lämpligt färjetonnage, och det torde därför vara angeläget att den förordade utredningen kan genomföras utan dröjsmål. Handelskammaren tillstyrker det remitterade förslaget.

Göteborg den 17 december 1974

För Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

B. Thorburn

Svenska turistföreningen (STF):

STF har sedan årtionden ett livligt samarbete med motsvarande organisationer i de andra nordiska länderna. Varje år samlas företrädare för vandrarhemsorganisationerna till möte, och fjällföreningarna träffas likaledes för utbyte av erfarenheter och synpunkter. I båda kretsarna deltar isländska föreningar. På Färöarna har också vandrarhem etablerats, och även i övrigt är Färöarna av intresse för turister.

Vid många tillfällen har diskuterats önskvärdheten av ett livligare turistutbyte mellan Island, Färöarna och de övriga länderna, inte minst i ungdomsgrupper. Det har emellertid alltid förelegat ett starkt hinder i de höga resekostnaderna per flyg. STF har själv på försök anordnat sällskapsresor till Island per flyg, men kostnaderna blev alltför avskräckande och verksamheten kunde därför inte fortsätta.

Mot den bakgrunden vill STF nu för sin del gärna tillstyrka medlemsförslaget om utredning om förutsättningarna för att driva regelmässig trafik med passagerar- och bilfärja mellan Island, Färöarna och det övriga Norden.

Stockholm den 15 januari 1975

Halvar Sehlin

Verkst. direktör

Sveriges redareförening:

Föreningen yttrade sig till Nordiska rådets presidium den 13 augusti 1970 i ett ärende av liknande karaktär. Vid detta tillfälle ingick dock även Grönland i den aktuella länderkretsen.¹

Givetvis saknas anledning för Sveriges redareförening att ifrågasätta värdet av den föreslagna utredningen. Under förutsättning att lönsamhetsprinciper skall vara vägledande synes det emellertid tveksamt om ifrågasatt utbyggnad av sjötrafiken kan komma till stånd.

Göteborg den 21 november 1974

Sveriges redareförening

Erik Nordström

Näringslivets trafikdelegation (NTD):

— — — Med anledning härav får trafikdelegationen meddela, att den icke anser sig kunna bedöma erforderligheten eller ändamålsenligheten av ifrågasatt båtförbindelse. Delegationen avstår därför från yttrande i detta speciella ärende.

Stockholm den 27 november 1974

Näringslivets trafikdelegation (NTD)

Per Odelberg

Gunnar Himmelstrand

Svenska resebyråföreningen:

Förslaget tar sikte på att en utredning bör genomföras beträffande förutsättningar för att få till stånd en reguljär färjetrafik mellan Island, Färöarna och det övriga Norden. Även om det synes oss finnas berättigad anledning hysa betänkligheter i fråga om möjligheterna att med framgång bedriva sådan båttrafik, så kan föreningen inte finna annat än att en marknadsundersökning bör verkställas.

¹ Se Nordiska rådet, 20:e sess., supplementband, s. 50.

Enligt svenska resebyråföreningens bedömning bör man emellertid inte vara alltför optimistisk när det gäller möjligheten att i större utsträckning locka privatbilister att besöka Island. Det är sannolikt att dåliga vägar, lång sjöresa och relativt höga transportkostnader kan komma att verka avskräckande på många. Å andra sidan uppvisar de senaste decenniernas utveckling ett flertal exempel på att turisttrafik kan tillskapas när väl de transportmässiga förutsättningarna är för handen.

Svenska resebyråföreningen vill slutligen uttala att förslagsställarna synes undervärdera flygets möjligheter att även kostnadsmässigt konkurrera med en färjeförbindelse av tänkt slag.

Stockholm den 14 januari 1975

Svenska resebyråföreningen

Helle Winther

Ordförande

Erik Åkerlund

Verkst. direktör

BILAGA 4

I efterhand inkomna yttranden

Finland

Trafikministeriet¹:

En förbindelse mellan Island, Färöarna och det övriga Norden skulle uppenbarligen använda en hamn på den norska sydvästkusten. Därför är förbindelsens omedelbara effekt ur finländsk synpunkt rätt ringa.

Ifrågarande förbindelse kan emellertid ha betydelse genom att den öppnar nya möjligheter till turism som riktar sig till Island och Färöarna, i synnerhet för bilismen. Genom att Island och Färöarna blir möjliga att besöka med bil blir också hela Norden ett mera attraktivt resmål även för bilturister från t. ex. mellersta Europa. Härigenom skulle ifrågarande förbindelse ge indirekt nytta åt samtliga nordiska länder.

Helsingfors den 4 februari 1975

Pekka Tarjanne

Trafikminister

Reino J. Auvinen

Avdelningschef,
regeringsråd

¹ Yttrandet översatt från finska.

I s l a n d**Statens turistbureau:**

Siden passagertransport på havet blev nedlagt med salget af m. s. "Gullfoss" har der på en vis måde været stagnation i samfærdselen mellem Island og andre lande.

Luftfartsforbindelserne med andre lande har derfor været enerådende, og der er nu udsigt til at flyets frekvenser i dette år vil blive færre.

Af disse grunde bör man visselig udtrykke glæde over alle idéer der går ud på forbedret samfærdsel mellem Island og andre lande. Med tilkomst af et kombineret passagerskib og bilfærge mellem Island og de andre nordiske lande åbnes nye perspektiver. Sövejen fremmer på mange måder rejsemulighederne.

Medens samfærdselen på havet og i luften mellem Island og andre lande har stagneret i de sidste år, er antallet af islændingenes biler gået væsentligt op. Vi har mange og gode biler. I en tid hvor man rejser meget og forbindelserne mellem nationer uddybes er det sørgeligt at tænke på hvor begrænsede vore muligheder er for at transportere vore egne biler i rejser til andre lande. Hvis denne transport kan göres praktisk er mulighederne for rejser på kontinentet næsten ubegrænsede.

Endvidere åbnes den samme mulighed for rejser til Island, og man bör tænke på at de nordiske landes indbyggerantal er ca. 20 millioner, så det drejer sig om et stort marked.

Nordisk råds trafikudvalgs forslag om at forkorte sörejsen ved at lægge ruten mellem Norge og det östlige Island er meget interessant. Dette ville göre rejsen billigere og ville virke stimulerende på næringslivet på östlandet, d. v. s. for forskellige servicebrancher.

I forbindelse med Nordisk råds idé om en bilfærge er det ikke mindst bemærkelsesværdigt at samtidig knytte Grönland nærmere til de nordiske lande. Efter min mening er det Islands moralske pligt at virke for bedre kontakt mellem vor nærmeste nabo i nord med Europas erhvervs- og kulturliv.

Som det fremgår af det ovensagte støtter Statens turistbureau alle forbedringer i samfærdsel såvel indenlands som mellem landene, og modsætter sig samtidig alle forhindringer af islændingenes rejsefrihed.

Reykjavík i december 1974

Statens turistbureau

Kjartan Lárusson

Islands turistråd:

Der råder enighed i Turistrådet om at det her drejer sig om et meget vigtigt spørgsmål, der fortjener opmærksomhed og støtte. Et skib, der samtidig er en bilfærge, uden unødigt luksus hvad angår indretning og service for passagererne, ville uden tvivl gøre det muligt for mange mennesker at rejse mellem de nordiske lande og dermed forøge de nordiske nationers kendskab til hverandre.

En sådan færdselsforbedring, som den ovennævnte rekommandation gør råd for, ville formodentlig fremme den islandske turisme. Det skulle især være interessant hvis ruten kunne lægges således at skibet anløb Östfjordene, hvilket ville forøge turiststrømmen i den landsdel og i hele det nordlige Island. I Turistrådet er vi dog af den opfattelse, at det ville være nødvendigt at skibet i nogle af rejserne gik fra Reykjavík til udlandet. I Reykjavík er der et stort marked for islændinge og endvidere kunne de, der kommer til Östfjordene, gå om bord i Reykjavík efter en afsluttet rejse indenlands på vej hjem igen.

Turistrådet udtrykker sin glæde over denne rekommandation og er af den opfattelse, at hvis den får et positivt udfald, vil dens udførelse væsentligt fremme rejser mellem de nordiske lande og blive en vigtig faktor for at forøge de nordiske folks kendskab til hverandre uden at formindske passagerflyvning, idet man kan forudsætte, at de der rejser med skib og egen bil er passagerer, der eventuelt ellers ikke ville rejse til Island.

Reykjavík, den 10. december 1974

Ludvig Hjálmtýsson

H. F. Eimskipafélag Islands — Islands dampskibsselskab:

Vi efterkommer denne anmodning med glæde, men vil først gøre rede for m. s. "Gullfoss" sejlads og drift og derefter komme ind på resultatet af undersøgelser, som selskabet har gjort i de sidste år angående driften af et nyt passagerskib.

Som bekendt kom "Gullfoss" II for første gang til landet i foråret 1950 og sejlede næste sommer i fast rutefart mellem Reykjavík, Leith og København. Fra efteråret 1950 til foråret 1951 blev skibet udlejet til Frankrig. Derefter påbegyndte det igen den faste rutefart mellem Reykjavík, Leith og København. Siden blev denne sejlads fortsat hele året rundt. Dengang forelå der ikke nogen gunstige muligheder for at udleje skibet udenlands under vintermånederne.

I det hele taget havde skibet som passagerskib nok at gøre i høj-sommeren. Derimod baseredes dets drift under andre årstider hoved-

sagelig på transport af fragt, deriblandt af frosne produkter. Der blev gjort forskellige forsøg på afvigelser af den faste rutesejlads, som for eksempel en rejse til Middelhavet, forårs- og efterårsrejser og så videre.

I de første år var en langt overvejende del af passagererne med skibet islændinge. Under årenes løb ændredes dette således, at i de sidste år udgjorde udlændinge flertallet. Det drejede sig mest om tyskere og englændere. Derimod var der yderst få passagerer fra Danmark, Norge og Sverige.

Der har hele tiden været for få passagerer, der ville rejse med skibet undtagen om højsommeren, især de sidste år da gennemsnitsantallet af passagerer kun var 10 pr. rejse om vinteren. Derimod var antallet af skibets besætning 67.

Som velbekendt har der været stor nedgang i passagertransport med skibe i de sidste år. Samtidig er passagertransporten med fly gået op. Som eksempel kan nævnes, at før opretholdt norske, svenske, tyske, belgiske, engelske, franske, italienske og amerikanske passagerskibe regelbunden sejlads mellem Amerika og Europa. Efterhånden er passagerskibene på denne rute blevet færre, og nu er der kun tilbage skibe fra et engelsk og et italiensk skibsselskab.

Det kan også nævnes, at Det Forenede Dampskibsselskab byggede for nogle år siden to moderne passagerskibe for at drive sejlads mellem København og Aalborg. Det ene skib sejlede i nogle måneder på denne rute, og det andet påbegyndte aldrig sejlads på disse kanter. Begge skibe sejler nu til Middelhavet, og der er vanskeligheder med deres drift.

Det islandske dampskibsselskab har i de sidste år foretaget forskellige undersøgelser angående driften af et passagerskib, der kunne afløse m. s. "Gullfoss". Resultatet viste et tab på ca. 100 millioner kroner pr. år. Der blev også foretaget undersøgelser i samarbejde med et norsk og dansk skibsselskab om at bygge og drive et skib udelukkende for passagerer, der skulle sejle mellem Island og Europa om sommeren, men på sydligere kanter om vinteren, f. e. i det Karibiske hav. Resultatet af disse undersøgelser viste, at alle parter var enige om, at der ikke forelå nogen normal basis for en sådan drift. Andre rederiers erfaring har vist, at dette resultat er rigtigt.

Det kan nævnes, at i udenlandske blade kan man ofte læse artikler om vanskeligheder i driften af passagerskibe. Det siges, at passagerskibe nu sælges på udsalg. For blot at vise et eksempel på sådanne artikler, tillader vi os at vedlægge en fotokopi af en artikel i den danske avis "Aktuelt" fra den 3. ds., der beskriver det rederis vanskeligheder, der lod bygge passagerskibet "Copenhagen" (*här ej tryckt*).

I betragtning af alt dette bliver resultatet, at på grund af ændrede forhold, forøget lufttransport, inflation og andre medvirkende faktorer, der har forringet passagerskibenes driftsudbytte, kunne et tab på driften af et passagerskib, der sejlede mellem Island og Europa, ved de nu-

gældende forhold blive betydeligt større end man beregnede for tre år siden. Norske, danske og færøske rederier, der har behandlet denne sag, er kommet til samme eller lignende resultater.

Reykjavík, den 13 december 1974

H. F. Eimskipapafélag Íslands

Óttarr Möller

Medlemsförslag

om nordisk historisk utställning: "Kvinden i Norden"

(Väckt av Ragnhildur Helgadóttir, Elsi Hetemäki, Tellervo M. Koivisto, Sven Mellqvist och Anna-Greta Skantz)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska utställningsrådet för vandringsutställningar:

Nordiska utställningsrådet finner att syftet med den föreslagna utställningen är mycket angeläget och gott. Ett samarbete mellan de nordiska länderna för produktion och distribution av utställningen bör bidra till att ge budskapet en ökad tyngd. Utställningsrådet instämmer helt i den argumentering för projektet som förslagsställarna ger.

Nordiska utställningsrådet vill emellertid ge vissa praktiska synpunkter som synes angelägna.

Utställningen är avsedd att bidra till aktiviteterna i samband med FN:s kvinnoår 1975. Då planerings- och produktionstid för utställningar tenderar att vara mycket lång är det viktigt att arbetet med utställningen påbörjas skyndsamt med sikte på aktiviteter under hösten 1975.

Utställningen bör produceras med tanke på möjligheten att den skall kunna visas på många platser. Den bör därför få en vandringsmässig utformning från början, den bör göras måttlig i formatet och den bör göras i flera exemplar. Det senare är påkallat även av nödvändigheten av flera språkversioner.

Förslagsställarna påpekar att utställningens budskap är viktigt för utomnordiska länder. Av den anledningen är det viktigt att utställningen — förutom text på finska + minst ett annat nordiskt språk — förses med text på engelska, franska och kanske ytterligare något språk.

Det är betydelsefullt att den institution som åtar sig uppgiften att producera utställningen, redan under planeringsstadiet kontaktar organisationer och institutioner som kan delta i distributionsarbetet inom och utom Norden och då inte minst med tanke på möjligheterna att komplettera utställningen med meningsfulla kringaktiviteter.

Beträffande projektets finansiering vill Nordiska utställningsrådet

framhålla att medel ej kan tas från utställningsrådets anslag för 1975 då detta redan helt är bundet i beslutade projekt.

Stockholm den 19 december 1974

För Nordiska utställningsrådet

Gunnar Westin

Ordförande

Lennart Steen

Sekreterare

Föreningarna Nordens Förbund:

Förbundet ställer sig mycket positivt till det framlagda medlemsförslaget och vill framhålla det önskvärda i att medel för projektet snarast säkras så att utställningen kan bli en realitet redan under Förenta Nationernas kvinnoår 1975. Med hänsyn till att utställningen enligt medlemsförslaget borde turnera såväl inom som utom Norden, måste anslaget för projektet bli så stort att utställningen kan framställas på olika språk. Förbundet förutsätter således att utställningen också får en finskspråkig version. Om inte medel kan anskaffas för separata versioner på danska, norska och svenska språken kunde materialet förslagsvis göras på norskt riksmål. Detta språk användes som ett gemensamt nordiskt språk då Nordiska rådets skärmutställning "Vi i Norden", distribuerad av Föreningarna Norden, framställdes 1971.

Förbundet vill i detta sammanhang framhålla möjligheten av att utställningen sedan den färdigställts också kan visas i samband med Föreningarna Nordens omfattande kurs- och konferensverksamhet. På samma sätt kan man räkna med att det finns ett stort intresse bland föreningarnas många lokalavdelningar att få bistå vid distributionen av ett material av så hög angelägenhetsgrad som det här gäller.

Under hänvisning till ovanstående ber förbundet att få tillstyrka i det aktuella medlemsförslaget.

Stockholm den 15 januari 1975

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Åke Landqvist

Sekreterare

Nordiska kvinnoaksföreningars samorganisation:

Nordiska kvinnoaksföreningars samorganisation ber att få hänvisa

till de yttranden över förslaget som lämnas av NKS' medlemsorganisationer till respektive lands rådssekreteriat (*se nedan*).

Stockholm den 20 december 1974

För Nordiska kvinnoaksföreningars samorganisation

Barbro Hedvall
Förbundssekreterare

D a n m a r k

Statsministeriet:

— — — skal man meddele, at det for statsministeriet er oplyst, at forslaget har været drøftet på et møde i Nordisk Ministerråd (undervisnings- og kulturministrene) i Oslo den 16. december 1974. Man konstaterede på mødet, at der allerede forelå en række planer om nordiske arrangementer i anledning af det internationale kvindeår, og at det ville være nyttigt at have en samlet oversigt over disse med henblik på stillingtagen til de forslag der senere måtte fremkomme, herunder eventuelt en rekommandation baseret på det nævnte medlemsforslag. Ministerrådet besluttede derfor at lade udarbejde en sådan oversigt med henblik på det Ministerrådsmøde, som forventes at finde sted i forbindelse med Nordisk Råds 23. session i Reykjavík.

På denne baggrund skal man udtale, at man fra regeringens side er positivt indstillet over for gennemførelse af nordiske arrangementer i anledning af det internationale kvindeår, og at et forslag om gennemførelse af en historisk udstilling i denne forbindelse vil indgå i de samlede overvejelser vedrørende de foranstaltninger, som kvindeåret måtte give anledning til på nordisk plan.

København, den 20. december 1974

P.m.v.

E.b.

Inger Skydsgaard
Fuldmægtig

Dansk Kvindesamfund:

Dansk Kvindesamfund ser meget gerne forslaget fremmet, idet det vil kunne bidrage væsentligt til en bedre forståelse for kvindernes situation i forbindelse med andre aktiviteter i det internationale kvindeår 1975.

DK står gerne til rådighed med materiale til en udstilling om kvinden i Norden.

København, den 8. januar 1975

Dansk Kvindesamfund

Grethe Fenger Møller

Formand

Rita Dekker

De danske Husmoderforeninger har i skrivelse den 19 december 1974 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d

Statsrådets kansli hänvisar i skrivelse den 31 december 1974 till yttrande av den 19 december 1974 från Delegationen för jämlikhetsärenden (se nedan).

Utrikesministeriet:

— — — Utrikesministeriet är berett att på alla sätt stödja arrangemang i anslutning till skådespelet och att genom sina beskickningars medverkan informera FN:s medlemsstater därom, men anser att frågan om skådespelets sakliga innehåll tillkommer övriga i den åberopade skrivelsen nämnda remissinstanser.

Helsingfors den 7 januari 1975

Ritva-Liisa Elomaa

Informationssekreterare

Museiverket:

Förslaget om en samnordisk utställning som skulle belysa den historiska utvecklingen av kvinnans ställning i de nordiska länderna är intressant, och förverkligat skulle det säkert kunna bli en givande och informativ utställning.

Idéns realiserande förutsätter dock grundande av en samnordisk arbetsgrupp. Hur kvinnans ställning utvecklats i Norden och vilka faktorer som inverkat på den måste forskas ut.

Utarbetandet av ett utställningsmanus samt utställningens planering och byggande kräver allt sin tid. Dessutom bör beaktas att de personer som gör utställningen bor i skilda länder vilket fördröjer arbetet i

praktiken. För att utställningen skall bli färdig inom rimlig tid bör minst en heltidstänställd person från varje land delta i arbetet. Frågan om utställningens finansiering och placering måste i god tid redas upp. Erfarenheten har visat att planerings- och förberedelseskedet för stora internationella utställningar räcker vanligen minst två år.

Initiativet till utställningen "Kvinnan i Norden" har tyvärr tagits så sent att det förefaller tvivel underkastat om en sådan utställning ännu under 1975 alls går att få till stånd.

C J Gardberg
Överdirektör

Riitta Pylkkänen
Afdelningschef
Finlands
nationalmuseum

Delegationen för jämlikhetsärenden¹:

Förslaget om en utställning ansluter sig till de åtgärder genom vilka man försöker utveckla den allmänna medvetenheten att förstå och godkänna förändringen som skett i kvinnans ställning, att se denna förändrings förbindelser med förändringarna på de övriga områdena i samhället, att se de rådande olägenheterna och att inse förändringars nödvändighet.

Förslaget gäller en historisk utställning som motsats till ett granskningssätt som genomsnittsvi presenterar det nuvarande läget. En historisk synvinkel kan bli till och med mycket intressant och den kan belysa utvecklingen av kvinnans ställning mycket bra under den förutsättningen att tillräckliga resurser står till buds för dess beredning och att den grundas på medvetenheten om de kvinnans ställning påverkande ekonomiska, sociala och ideologiska faktorerna och att den också skildrar skillnaderna som förekommer i ställningen av kvinnorna i olika samhällsklasser.

En med omsorg och med sakkunskap förberedd utställning har stora användningsmöjligheter bl. a. i fråga om undervisnings- och upplysningsändamål. I synnerhet bör man fästa uppmärksamhet vid att utställningen kan dupliceras för omfattande bruk, och att man i detta syfte kan överväga användningen av t. ex. en diapositivserie eller film.

I medlemsförslaget pekar man även på möjligheterna att använda utställningen för att "ge ett nordiskt exempel till andra nationer". Ifall utställningen av ovan angiven typ lyckas bra, kan den också användas som medel för kulturutbyte, som en skildring av den nordiska kvinnans ställning, som man uppenbarligen känner intresse för även internationellt.

Mot bakgrund av det ovan anförda anser delegationen för jämlikhets-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ärenden, att det inom Nordiska rådet väckta förslaget bör tillstyrkas men intar en tvivlande ställning till frågan om huruvida man hinner förverkliga utställningen under år 1975.

Helsingfors den 19 december 1974

Meeri Kalavainen

Ordförande

Leila Räsänen

Generalsekreterare

Kvinnoorganisationernas centralförbund:

Kvinnoorganisationernas centralförbund förenar sig med konstaterandet i brevet att man i största delen av världen är fjärran från situationen att kvinnorna hade allmänna mänskliga rättigheter. Den nordiska lagstiftningen erkänner i stora drag jämställdhet mellan könen men de facto har jämställdheten inom de olika samhällsområden ännu ej förverkligats.

Kvinnoorganisationernas centralförbund är även av den åsikten att ifrågavarande utställning som skulle illustrera kvinnans ställning i de olika nordiska länderna skulle ha allmänt kulturhistoriskt värde utom att den dessutom skulle befrämja kvinnans och mannens jämställdhet. De nordiska länderna har rätt mycket att lära av varandra i detta avseende. Men speciellt för de folk som står efter de nordiska skulle utställningen säkerligen vara till stor hjälp i deras kamp för jämställdheten.

Kvinnoorganisationernas centralförbund rekommenderar

att genom Nordiska rådets försorg en utställning anordnas i anledning av FN:s kvinnoår och att utställningen skulle skildra den historiska utvecklingen av den nordiska kvinnans ställning.

Ifall utställningen icke skulle bli färdigställd år 1975 skulle den dock utgöra en givande impuls av kvinnoåret.

Helsingfors den 3 januari 1975

Naisjärjestöjen keskusliitto —
Kvinnoorganisationernas centralförbund

Marjatta Väänänen

Ordförande

Saara Rantanen

Sekreterare

N o r g e**Utenriksdepartementet:**

Det vil kunne være av interesse i informasjonsarbeidet i utlandet å få belyst kvinnens stilling i Norden, historisk og i dag, ved en vandreutstilling.

Forslaget trenger imidlertid nærmere utredning før et konkret standpunkt kan tas. Det synes bl. a. ikke klart om utstillingen utelukkende skal vises i utviklingsland, eller om den også skal vises i industriland, deriblant de nordiske. Utstillingens oppbygning og form vil være avhengig av de grupper man ønsker å nå, og én utstilling vil neppe være hensiktsmessig for begge formål.

Det synes heller ikke tatt i betraktning at tidsfaktoren gjør det lite trolig at en slik utstilling vil kunne være ferdig produsert før markeringen av FN's kvinneår er avsluttet. Etter Utenriksdepartementets erfaring krever en dokumentarisk vandreutstilling av tilfredsstillende kvalitet en planleggings- og produksjonstid på 1—2 år. Siden det her dreier seg om en felles nordisk utstilling, må det regnes med at den nødvendige koordinering vil medføre forsinkelser.

Forslaget berører ikke spørsmålet om finansiering. Produksjonskostningene vil være avhengig bl. a. av utstillingens omfang og det antall sett som ønskes produsert. Transport- og andre arrangementsutgifter ved fremvisning må antas å bli betydelige.

En går ut fra at forslaget tenkes finansiert over Nordisk Kulturfond. Hvis det mot formodning er hensikten at utgiftene skal dekkes over de nasjonale budsjetter, vil departementet gjøre oppmerksom på at det både arbeids- og budsjettmessig vil være vanskelig å innpasse forslaget i den ramme som er trukket opp for Utenriksdepartementets informasjonsvirksomhet i de nærmeste år. Under disse omstendigheter vil særskilte midler måtte stilles til rådighet til engasjement av konsulenter og til den del av produksjon og sirkulasjon av utstillingen som faller på Norge.

Oslo, 19. desember 1974

For Utenriksministeren:

Rolf Jerving

Lars Langåker

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Forbruker- og administrasjonsdepartementet er enig med forslagsstillerne i ovennevnte medlemsforslag. En historisk utstilling som viser et tilbakeblikk på kvinnens stilling i de nordiske land vil ha en generell kulturell verdi både for de nordiske land og eventuelle andre land som kan være interessert i å låne en slik utstilling.

Hovedkomiteen for FN's internasjonale kvinneår 1975 og dens arbeidsutvalg får en gjenpart av dette brevet og av medlemsforslaget til orientering.

Nordisk Råd bes samarbeide med Hovedkomiteen og dens arbeidsutvalg i det videre praktiske opplegget. Hovedkomiteen har sitt sekretariat i Likestillingsrådets sekretariat.

Oslo, 22. desember 1974

Etter fullmakt

Karin Stoltenberg

Clara Ottesen

S v e r i g e

Svenska institutet:

Svenska institutet har forståelse for motionärernas önskan att under FN's kvinnoår informera världen om kvinnans ställning i Norden. Institutet har av princip samma skäl avsatt resurser under innevarande och nästkommande budgetår bl. a. för att göra en utställning om kvinnor i Sverige och en bok som speglar dagens situation för den svenska kvinnan och den debatt om könsroller som pågår i vårt land. Distributionen kommer i första hand ske i Västeuropa och Nordamerika, där intresset för vad som händer på detta område i Sverige är störst.

Motionärernas förslag är emellertid vida mer ambitiöst. Enligt institutets erfarenhet kräver en sådan utställning ett omfattande förarbete både vad gäller dess innehåll, tekniska produktion och inte minst dess distributionsmöjligheter i utlandet. Även ett snabbt beslut från rådets sida att avsätta medel för ett sådant projekt torde knappast möjliggöra att en utställning skulle kunna börja distribueras förrän tidigast under 1976 — d. v. s. året efter FN's kvinnoår.

Stockholm den 12 december 1974

Enligt uppdrag:

Lars Björkbom

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor:

I Sverige är det delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor som skall stimulera till och samordna aktiviteter runt om i landet med anledning av kvinnoåret.

I september 1974 skickade delegationen ut en enkät till omkring tusen organisationer, myndigheter och institutioner för att få en uppfattning om planerna inför kvinnoåret. Ett par hundra positiva svar har hittills inkommit och sammanställts. Svaren informerar om kurser, konferenser, studiecirklar, utställningar, trycksaker, filmaftnar m. m. Av enkäten framgår att det finns ett stort intresse för utställningar av olika slag.

Ett av delegationens egna projekt inför kvinnoåret är en utställning som heter "Rätten att vara människa" av Marit Paulsen, Sture Andersson och Georg Sessler. "Rätten att vara människa", som också kommer i bokform i början av 1975, bygger på intervjuer med 50 män. Delegationen för jämställdhet anser att man för att kunna ändra den traditionella kvinnorollen även måste ta upp den traditionella mansrollen i debatten. Med utställningen och boken vill man belysa könsrolls- och jämlikhetsproblematiken även utifrån mannens synvinkel.

Med anledning av att man under kvinnoåret i Sverige försöker få till stånd en vidgad debatt och en omvärdering av traditionella könsroller för att uppnå jämställdhet mellan könen, anser delegationen det vara viktigt att även männens situation beaktas i en nordisk vandringsutställning. Att på detta sätt belysa kvinnans ställning ur jämställdhetssynpunkt i ett historiskt perspektiv torde vara av allmänt kulturellt värde och till nytta för jämställdhetsarbetet.

Delegationen för jämställdhet ställer sig, med hänvisning till ovanstående, positiv till förslaget om att genom Nordiska rådet ta fram en utställning om den historiska utvecklingen av kvinnans ställning i Norden.

Stockholm den 8 januari 1975

Anna-Greta Leijon

Ingemar Lindberg

Göteborgs universitet, historiska institutionen:

Tanken att ordna en kvinnohistorisk utställning under FN's kvinnoår förefaller välmotiverad. Kvinnohistoriska forskningsobjektet ställer gärna personella och materiella resurser till förfogande. Detsamma gör även det här verksamma Kvinnohistoriskt arkiv — Kvinnohistoriska samlingarna, som för övrigt har en viss vana att arrangera utställningar av denna art.

Utställningen bör lämpligen följa vissa utvecklingslinjer från landskapslagarna och fram till vår egen tid. Förslagsvis kvinnorna inom familjen (myndighet, arvsrätt etc.), kvinnorna på arbetsmarknaden

(arbetsrätt, skyddslagstiftning, likalönefrågan, sociallagstiftning, skattelagstiftning, fördelning på olika yrken o. s. v.), kvinnorna inom utbildningsväsendet, kvinnorna inom organisationerna, kvinnorna i politiken. Även andra problemkomplex är självfallet tänkbara. En precisering av nuläge och aktuell debatt kan lämpligen avsluta framställningen.

Under alla förhållanden bör samma problemområden utväljas för samtliga deltagarländer — för att möjliggöra jämförelser. De nämnda områdena är för övrigt att betrakta som centrala för en bedömning av kvinnornas villkor, varför eventuellt sekundärt tillkommande motsvarigheter i andra länder måste anses bli värdefulla tillskott till vår samlade kunskap om kvinnofrågan över huvud.

Förutom i bibliotek och arkiv torde lämpligt utställningsmaterial vara att finna i bl. a. bildhistoriska, konsthistoriska, dräkthistoriska och bostadshistoriska samlingar. Självfallet bör en rad specialister inom respektive områden anlitas.

Göteborg den 18 december 1974

Gunnar Qvist

Docent,
ledare för kvinnohistoriska forskningsprojektet
vid Göteborgs universitet

Fredrika-Bremer-förbundet:

FBF vill inte motsätta sig en sådan utställning men kan inte finna att den är av särskilt hög angelägenhetsgrad. Inför det internationella kvinnoåret anser FBF det vara viktigare att se framåt och komma med konkreta idéer till hur vi skall förverkliga det ännu inte — ens i Norden — uppnådda målet: jämställdhet mellan kvinnor och män i hem, yrkesliv och samhälle.

Stockholm den 20 december 1974

Fredrika-Bremer-Förbundet

Karin Ahrland
Förbundsordförande

Barbro Hedvall
Förbundssekreterare

Husmodersförbundet hem och samhälle:

Förbundet stöder förslaget om upprättandet av en sådan utställning men vill understryka angelägenheten av att beslut fattas snarast så att

utställningen kan nyttjas under det internationella kvinnoåret. Förbundet vill i detta sammanhang påpeka att de nordiska husmodersförbunden är sammanslutna i ett nordiskt förbund, som varit verksamt sedan 1920. I anslutning till dess 50-årsjubileum gjordes en historik vilken också bör ihåggas vid ifrågavarande historieskrivning.

Stockholm den 20 december 1974

Husmodersförbundet hem och samhälle

Gullan Brännström
Förbundsordförande